Міністерство освіти і науки України
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОВТУН ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.161.2'23'06:[159.9.072.422:001.891](477.74)"19/20"

ДИСЕРТАЦІЯ

МОРФОЛОГІЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКІЙ КОНТРАСТИВНІЙ ПАРАДИГМІ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ДИНАМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Спеціальність 10.02.01 – українська мова,
10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____ (О. В. Ковтун)

Науковий консультант – **Космеда Тетяна Анатоліївна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса

Вінниця, Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Ковтун О. В. **Морфологія оцінки в українсько-англійській контрастивній парадигмі та актуалізація сучасних динамічних процесів української мови.** – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальностями 10.02.01 – українська мова, 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Вінниця, Одеса, 2026. 507 с.

Дисертацію присвячено висвітленню проблеми, пов'язаної з актуалізацією теорії морфології оцінки як складника граматики оцінки в українсько-англійській контрастивній парадигмі, що вивчається із проєкцією на морфологійні категорії, які вербалізують аксіологійні значення і смисли. *Актуальність* праці зумовлена необхідністю системного осмислення контрастивної граматики оцінки як нового напряму сучасного мовознавства, що синтезує традицію української школи функційної граматики та здобутки західного порівняльно-зіставного мовознавства. У роботі інтегровано методологійні принципи контрастивної граматики та граматики оцінки, що вможливлюють виявлення універсальних і специфічних закономірностей у реалізації оцінних значень у двох порівнюваних лінгвокультурах із виокремленням відповідних українсько-англійських паралелей. Крім того, у дослідженні схарактеризовано сучасні динамічні процеси, які відбуваються в українській мові, що мотивовані екстралінгвальними чинниками: здійснено аналіз мови українських майданів та мови російсько-українсько війни.

Мета дослідження – презентувати українсько-англійські паралелі з урахуванням спільних і відмінних рис в системі морфологійних засобів вираження оцінки й схарактеризувати особливості динаміки української морфології оцінки, зумовлені процесами неологізації та інтенсивним впливом англомовних запозичень.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві

обґрунтовано необхідність (1) виокремлення нового наукового напряму – *контрастивної морфології оцінки*, що передусім поєднує методологійні постулати лінгвоаксіології, функційної граматики та контрастивістики: у межах цього напряму здійснено системний контрастивний аналіз українсько-англійських паралелей відповідно з визначенням подібностей і відмінностей у системі морфологійних засобів вербалізації категорії оцінки з урахуванням основних частин мови, що призвело до якісно нового рівня розуміння категорії оцінки в контрастивній морфологійній парадигмі; крім того, (2) простежено явище частиномовної перехідности в аксіологійній перспективі; (3) новаторським є окреслення тенденцій неологізації української мови з урахуванням особливостей функціювання англізмів як презентантів різних частин мови, що вербалізують значення оцінки; (4) уперше схарактеризовано інноваційні оцінні морфологійні форми, значення і смисли, що виникли в сучасному українському дискурсі початку XXI століття під впливом екстралінгвальних чинників, зокрема Революції Гідности та російсько-української війни, і частково простежено вплив новотворів української мови на неологізацію сучасної англійської мови.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні концепції морфологійної презентації аксіологійних значень і смислів у зіставному аспекті й поглибленні теорії мовної динаміки через розкриття механізмів трансформації категорії оцінности в сучасній українській мові під впливом екстра- та інтерлінгвальних чинників, а *практичне* – у можливості застосування результатів роботи під час викладання нормативних курсів із контрастивної граматики, морфології, стилістики української та англійської мов, а також авторських курсів і курсів за вибором з граматики оцінки, лінгвоаксіології, когнітивної лінгвістики, лінгвопрагматики, дискурслінгвістики, лінгвістичної неології та ін.

Робота складається зі Вступу, п’яти розділів, Висновків, Списку використаної літератури, що містить 1300 найменувань, і 4 додатків. У *Вступі* сформульовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, окреслено матеріал і джерельну базу, методи, новизну, теоретичну та практичну цінність роботи, обґрунтовано достовірність результатів, особистий внесок

здобувача, відповідність принципам доброчесности, схарактеризовано структуру та обсяг дисертації. Основна частина складається з п'яти розділів, кожний із яких містить короткі висновки. У першому розділі «*Методологійні засади контрастивної морфології оцінки та історіографія проблеми*» простежено особливості становлення і розвитку лінгвоаксіології в українському мовознавстві й у західній традиції, наголошено, що лінгвоаксіологія як самостійний напрям сучасного мовознавства стала підґрунтям формування *граматики оцінки*, зокрема й *морфології оцінки* в її структурі. Схарактеризовано сучасні напрацювання в галузі морфології оцінки в українському й зарубіжному мовознавстві, що проєктуються насамперед на дослідження морфології оцінки української і англійської мов. Інтерпретовано поняття *контрастивна граматика* та вказано на потребу розроблення нового напряму, номінованого *контрастивна граматики оцінки*, з виокремленням двох її складників – контрастивна морфологія оцінки та контрастивний синтаксис оцінки. Сформульовано методологійні постулати контрастивної морфології оцінки та здійснено її історіографійну дескрипцію і окреслено метамову, що базується на ключових термінах морфології оцінки й на базових поняттях морфології оцінки: для цього актуалізовано відповідні термінологійні словники та сучасні українські й зарубіжні наукові праці з указівкою на дослідницькі аспекти й параметри. Розглянуто проблему виокремлення частин мови в українському та зарубіжному мовознавстві, а також явище перехідности частин мови, що простежується в українській та англійській мовах. Наголошено, що інтерпретація цієї проблеми залежить від фокусу актуалізованої парадигми знань: традиційної, системно-структурної і новітньої функційно-прагматичної. Проблему виокремлення частин мови та їхніх розрядів з урахуванням дискурсцентричної парадигми проілюстровано на прикладі прислівника, який сьогодні розглядають, як і числівник та займенник, у статусі дискурсивного слова, що має «хамелеонову» вдачу й під час функціювання активно переходять з однієї частини мови в іншу. Показано, що граматика оцінки постає універсальним явищем, але реалізується в різних мовах за власними моделями. Другий розділ «*Потенціал іменних частин мови для презентації значення оцінки в*

українській і англійській мовах» висвітлює можливості іменних частин мови, зокрема іменника, прикметника, займенника та числівника, української і англійської лінгвокультур для моделювання значення оцінки з урахуванням своєрідности відповідних морфологійних категорій, притаманних кожній із розглядуваних частин мови, лексико-граматичних розрядів цих частини мови та здатности до реалізації значення оцінки; розкрито своєрідність системи українсько-англійських паралелей у зазначеному ракурсі. Третій розділ «*Потенціал станівника, прислівника й дієслова в презентації значення оцінки в українській і англійській мовах*» відображає інформацію про морфологійні ознаки станівника, прислівника та дієслова, що актуалізовані в межах системи української і англійської морфології; описано своєрідність моделювання значення оцінки, яке реалізується за допомогою відповідних морфологійних категорій зазначених частин мови та особливостей їх функціювання в різних дискурсах сучасних української та англійської мов із виокремленням подібностей і відмінностей. У четвертому розділі «*Мова українських майданів і російсько-української війни: продукування нових граматичних оцінних форм та їх вплив на англійську лінгвокультуру*» розкрито питання про особливості неологізації української мови на поч. XXI століття, зокрема схарактеризовано тенденції щодо поповнення класу агентивних імен української мови із семантикою оцінки, що розглядається як продуктивний засіб вербалізації лексико-граматичного значення оцінки. Зосереджено увагу на процесі моделювання оцінних значень, що відбувається внаслідок переосмислення граматичного статусу власних назв: антропонімів і топонімів з урахуванням їх похідних у сучасному українському дискурсі; виокремлено моделі творення лексем з ідеологійною (негативнооцінною) конотацією власної назви, а також моделювання відтопонімних утворень із семантикою оцінки в період російсько-української війни. Наголошено, що відантропонімні дієслівні форми, які актуалізовані в мовленні українців періоду російсько-української війни, мають властивість фіксуватися в англомовному дискурсі зі збереженням відповідної оцінної семантики. П’ятий розділ «*Англізми української мови зі значенням оцінки: частиномовний потенціал неологізмів*»

містить аспектуальний огляд стану дослідженості проблеми англізації української мови, фрагментарно описано й словники англізмів української мови XXI століття та питання сучасного трактування процесу англізації української мови з увагою до всіх «за» і «проти». Англізми української мови досліджено у фокусі їхніх можливостей щодо вираження оцінки з проєкцією на частиномовну специфіку, що дало змогу показати особливості запозичення оцінних значень з указівкою на їх продуктивність за основними частинами мови; простежено характер оцінного значення, що здійснено з урахуванням належности до різних лексико-граматичних розрядів, парадигматики та синтагматики. Зроблено висновки щодо виявлених тенденцій у зазначеному аспекті. У *загальних висновках* указано на сформульовані методологійні засади контрастивної морфології оцінки, своєрідність презентації українсько-англійських паралелей у морфологійних засобах вербалізації значення оцінки в проєкції на основні частини мови, виокремлено оригінальні моделі оцінних механізмів творення неологізмів та англізмів української мови за частномовною їх характеристикою, що становить науковий внесок у розвиток контрастивної морфології оцінки та демонструє особливості сучасних динамічних процесів української мови. Сформульовано дослідницьку перспективу.

Ключові слова: англізми, англійська мова, граматика оцінки, екстралінгвальні чинники, запозичення, категорія оцінки, контрастивна лінгвістика / порівняльно-зіставне мовознавство, контрастивна морфологія оцінки, лінгвоаксіологія, лінгвокультура, мова війни й українських майданів, морфологія оцінки, неологізація, українська мова, українсько-англійські паралелі.

SUMMARY

Kovtun O. V. **Morphology of Evaluation in the Ukrainian–English Contrastive Paradigm and the Actualization of Contemporary Dynamic Processes in the Ukrainian Language.** – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for the Doctoral Degree in Philology. Specialties 10.02.01 – Ukrainian language, 10.02.17 – comparative-historical and typological linguistics – Vasyl' Stus Donetsk National University, Odesa I. I. Mechnikov National University, Vinnytsia, Odesa, 2026. 507 p.

The dissertation is devoted to the problem of the morphology of evaluation as a component of the grammar of evaluation in the Ukrainian English contrastive paradigm, examined through the projection onto morphological categories that verbalise axiological meanings and senses. The *relevance* of the study is determined by the necessity of a systematic comprehension of contrastive grammar of evaluation as a new field of contemporary linguistics, which synthesises the tradition of the Ukrainian school of functional grammar and the achievements of Western comparative linguistics. The research integrates methodological principles of contrastive grammar and grammar of evaluation, which make it possible to identify universal and specific regularities in the realisation of evaluative meanings in the two compared linguocultures with the identification of the corresponding Ukrainian English parallels. Furthermore, the study characterises current dynamic processes taking place in the Ukrainian language, motivated by extralinguistic factors, and presents an analysis of the language of the Ukrainian Maidans and the language of the Russo-Ukrainian war.

The *aim* of the study is to identify Ukrainian English parallels within the system of morphological means of expressing evaluation and to determine innovative tendencies in the development of the Ukrainian language within the focus of the morphology of evaluation, with a projection onto the processes of neologisation and borrowing from the English language.

The scientific *novelty* lies in the fact that for the first time in Ukrainian linguistics the necessity has been substantiated (1) to distinguish a new scientific field of *contrastive*

morphology of evaluation, which primarily combines the methodological postulates of linguoaxiology, functional grammar and contrastive linguistics. Within this field a systematic contrastive analysis of Ukrainian English parallels has been conducted, identifying similarities and differences in the system of morphological means of verbalising the category of evaluation, taking into account the main parts of speech, which has led to a qualitatively new level of understanding of the category of evaluation in the contrastive morphological paradigm. In addition (2) the phenomenon of part of speech transitivity has been traced from an axiological perspective. (3) The delineation of neologisation tendencies in the Ukrainian language is innovative, taking into consideration the peculiarities of the functioning of Anglicisms as representatives of different parts of speech that verbalise evaluative meanings. (4) For the first time innovative evaluative morphological forms, meanings and senses that have emerged in modern Ukrainian discourse at the beginning of the twenty first century under the influence of extralinguistic factors, in particular the Revolution of Dignity and the Russo-Ukrainian war, have been characterised, and the partial influence of Ukrainian neologisms on the neologisation of modern English has been observed.

The *theoretical significance* of the study lies in the substantiation of the concept of morphological presentation of axiological meanings in a contrastive perspective with the actualisation of the Ukrainian and English linguocultures, whereas the *practical significance* consists in the possibility of applying the results of the research in teaching normative courses in contrastive grammar, morphology and stylistics of the Ukrainian and English languages, as well as in author's and optional courses, including contrastive grammar, grammar of evaluation, linguoaxiology, cognitive linguistics, linguopragmatics and discourse linguistics.

The thesis consists of the Introduction, five chapters, Conclusions, a List of References comprising 1300 sources, and 4 appendix. The *Introduction* outlines the relevance of the topic, defines the aim, objectives, object and subject of the research, describes the material and the source base, methods, novelty, theoretical and practical value of the study, substantiates the reliability of the results, the author's individual contribution, adherence to the principles of academic integrity, and characterises the

structure and scope of the dissertation. The *main part* consists of five chapters, each of which concludes with brief summaries. The first chapter entitled *"Methodological Foundations of Contrastive Morphology of Evaluation and Historiography of the Problem"* traces the peculiarities of the formation and development of linguoaxiology in Ukrainian linguistics and in the Western tradition, emphasising that linguoaxiology as an independent branch of contemporary linguistics has become the foundation for the formation of the *grammar of evaluation*, including the *morphology of evaluation* within its structure.

The current research outlines contemporary developments in the field of morphology of evaluation in Ukrainian and international linguistics, primarily projected onto the study of the morphology of evaluation in the Ukrainian and English languages. The concept of *contrastive grammar* is interpreted, and the need for developing a new field designated as contrastive grammar of evaluation is emphasised, with two of its components identified as *contrastive morphology of evaluation* and contrastive syntax of evaluation. The methodological postulates of contrastive morphology of evaluation are formulated, and its historiographical description is provided. The metalanguage based on the key terms of morphology of evaluation and its fundamental notions is outlined, for which relevant terminological dictionaries and contemporary Ukrainian and international scholarly works have been utilised, with reference to their research aspects and parameters. The problem of distinguishing parts of speech in Ukrainian and international linguistics is examined, as well as the phenomenon of transitivity of parts of speech, which is observed in both Ukrainian and English. It is emphasised that the interpretation of this problem depends on the focus of the activated knowledge paradigm, whether traditional, systemic structural, or modern functional pragmatic. The issue of identifying parts of speech and their subclasses within a discourse centric paradigm is illustrated by the example of the adverb, which, like the numeral and the pronoun, is currently regarded as a discursive word with a "chameleon" nature, actively shifting from one part of speech to another in actual usage. It is shown that the grammar of evaluation represents a universal linguistic phenomenon, although it is realised in different languages according to their own models.

The second chapter entitled "*The Potential of Nominal Parts of Speech for the Presentation of Evaluative Meaning in the Ukrainian and English Languages*" highlights the potential of nominal parts of speech, namely the noun, adjective, pronoun and numeral, in the Ukrainian and English linguocultures for modelling evaluative meaning, taking into account the peculiarities of the respective morphological categories characteristic of each of these parts of speech, the lexico grammatical subclasses of these parts of speech, and their ability to realise evaluative meaning. The specificity of the system of Ukrainian English parallels is revealed within this framework.

The third chapter entitled *"The Potential of the Stative, Adverb and Verb in the Presentation of Evaluative Meaning in the Ukrainian and English Languages"* presents information on the morphological features of the stative, adverb and verb, which are actualised within the morphological systems of Ukrainian and English. It describes the specificity of modelling evaluative meaning realised through the corresponding morphological categories of these parts of speech and the peculiarities of their functioning in various discourses of contemporary Ukrainian and English, with an emphasis on similarities and differences.

The fourth chapter entitled *"The Language of the Ukrainian Maidans and the Russo-Ukrainian War: The Production of New Grammatical Evaluative Forms and Their Influence on the English Linguoculture"* reveals the specific features of the neologisation of the Ukrainian language at the beginning of the twenty first century. It characterises the tendencies in the expansion of the class of agentive nouns in the Ukrainian language with evaluative semantics, which is regarded as a productive means of verbalising the lexico grammatical meaning of evaluation. The focus is drawn to the process of modelling evaluative meanings resulting from the reinterpreted grammatical status of proper names, including anthroponyms and toponyms, with consideration of their derivatives in contemporary Ukrainian discourse. Models of word formation with ideological, negatively evaluative connotations of proper names are identified, as well as patterns of de toponymic formations with evaluative semantics during the Russo-Ukrainian war. It is emphasised that deverbal forms derived from anthroponyms, which have been actualised

in the speech of Ukrainians during the Russian Ukrainian war, tend to become fixed in English discourse while preserving their corresponding evaluative semantics.

The fifth chapter entitled *"Anglicisms in the Ukrainian Language with Evaluative Meaning: Part of Speech Potential of Neologisms"* provides an aspectual overview of the state of research on the Anglicisation of the Ukrainian language and includes a partial description of dictionaries of Anglicisms in the Ukrainian language of the twenty first century. It also addresses the contemporary interpretation of the process of Anglicisation of the Ukrainian language, considering both its advantages and disadvantages. However, Anglicisms in the Ukrainian language are examined in the focus of their potential for expressing evaluation with a projection onto their part of speech specificity, which has made it possible to demonstrate the peculiarities of borrowing evaluative meanings and to indicate their productivity within the main parts of speech. The nature of evaluative meaning is traced with regard to its belonging to different lexico grammatical subclasses, paradigmatic and syntagmatic relations. Conclusions have been drawn regarding the identified tendencies within the specified aspect. The *General Conclusions* present the formulated methodological foundations of contrastive morphology of evaluation, the specificity of the presentation of Ukrainian English parallels in the morphological means of verbalising evaluative meaning with a projection onto the main parts of speech, and the identification of original models of evaluative mechanisms in the formation of neologisms and Anglicisms in the Ukrainian language according to their part of speech characteristics. This constitutes a scientific contribution to the development of contrastive morphology of evaluation and demonstrates the features of contemporary dynamic processes in the Ukrainian language. The research perspective has been outlined.

Key words: anglisms, category of evaluation, contrastive linguistics / comparative linguistics, contrastive morphology of evaluation, English language, extralinguistic factors, grammar of evaluation, language of war and Ukrainian Maidan movements, linguistic axiology, linguoculture, neologisation, Ukrainian language, Ukrainian–English parallels, word borrowings.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових періодичних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз

1. Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum.* 2023. № 20. С. 111–130. DOI: http://dx.doi.org/10.12775/ths.2023.005 **(Scopus)**; URL: https://apcz.umk.pl/THS/article/view/52883/38864

2. Kosmeda T., Kovtun O., & Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (81). P. 56–69. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2024.81.09.9 **(WoS)**; URL: https://amazoniainvestiga.info/check/81/9-117-129.pdf

3. Космеда Т., Ковтун О. Моделювання аксіологійно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника «війна». *Onomastica*. 2024. № 68. С. 165–183. DOI: https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11 **(Scopus)**; URL: https://onomastica.ijp.pan.pl/index.php/ONOM/article/view/479/666

4. Kovtun O. Evaluative Grammar and Non-Standard Comparatives: A Cross-Linguistic Analysis of Ukrainian and English. *Languages.* 2025. № 10 (8). 191. DOI: https://doi.org/10.3390/languages10080191 **(Scopus, WoS)**; URL: https://www.mdpi.com/2226-471X/10/8/191.

5. Kovtun O. Grammatical gender and number in pronouns: evaluative perspectives in Ukrainian and English. *Matica Srpska Journal Of Slavic Studies*. 2025. 108. P. 233–247. DOI: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2025.108.14 **(Scopus)**; URL: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2025.108.14.

Статті у фахових наукових виданнях України

6. Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр.*

молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич : Вид-ий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 141–147. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214488 ; URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/32_2020/part_1/23.pdf.

7. Ковтун О. В. Контрастивна граматика оцінки: проблема тлумачення ключових термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Сер.: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). № 4. 2021. Ч. 2. С. 150–156. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/25 ; URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/27.pdf.

8. Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-1/18 ; URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/part_1/6-1_2021.pdf.

9. Ковтун О. В. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія його сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2021. Вип. 54. Ч. II. С. 141–152. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2021.54.2.13 ; URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3488.

10. Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 41–52. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.04 ; URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/12684/4272.

11. Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. DOI: https://doi.org/10.31558/1815-3070.202.45.3 ; URL: https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/13793.

12. Kovtun O. Aspects of Numeral Research in Ukrainian Linguistics at the Beginning of the 21st Century. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. 2024. Issue 18. P. 192–200. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2024.18.4406 ; URL: http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ukrinos/article/view/4406.

13. Ковтун О. В. Морфологія оцінки: оцінний потенціал станівника в українській мові. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»:* Сер. Філологія. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22 (90). С. 128–131. DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-128-131 ; URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4158.

14. Ковтун О. Числівник та його аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 86–93. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-36-86-93 ; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5207.

15. Ковтун О. Оцінний потенціал прислівника в українській мові. *Записки з українського мовознавства*. 2024. Вип. 31. С. 178–189. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309418 ; URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/309418.

16. Ковтун О. Дослідження числівника сучасної англійської мови: потенціал презентації оцінних значень. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 12 (30). С. 205–2015. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-205-215 ; URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/18396.

17. Ковтун О. Оцінний потенціал займенника в українській і англійській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 261–266. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.44. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/71172/1/zfs-journal.uzhnu.uz.ua_%E2%84%9637_2024.pdf .

18. Ковтун О. Дослідження займенника в сучасному українському мовознавстві: проєкція на українську й англійську мови (аспектуальний огляд). *Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту*. Сер.: Філологія. 2024. Вип. 70. С. 27–32. DOI: https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.70.6 ; URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v70/8.pdf .

19. Ковтун О. Категорія числа іменника української й англійської мов та її аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 43–51. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-37-43-51; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5299.

20. Kovtun O. Прикметник як репрезентант категорії оцінки в українській і англійській мовах. *Зап. з укр. мовознавства*. 2025. Вип. 32. С. 123–139.

DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337349 ;
URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/337349.

21. Ковтун О. В. Аспекти дослідження дієслова в сучасній граматиці англійської мови. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 12 (42). С. 602–613. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12(42)-602-613 ;
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/34943/34919.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав з напряму, із якого підготовлено дисертацію

22. Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches*: Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2020. P. 274–297. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-027-8-15 ; URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/96/2408/5184-1.

23. Kovtun O. V. Professional discourse of contrastive grammar textbooks: the problem of interpretation of key terms. *Communicative-pragmatic, normative, functional parameters of the professional discourse* : Collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres (SENSE), 2021. P. 97–116. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-232-9-7 ; URL: http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/133/1538/3710-1.

24. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки: рецепція української та англійської лінгвокультур (зіставний аспект). *Альманах «Българска украинистика*». Вип. X. София. 2021. С. 153–167. ISSN 1314-572X.
DOI: http://doi.org/10.26615/issn.1314-572X.2021_013. URL: http://www.bgukrainistika.com/bg/?plID=1&scID=190&page=PageLayout&lang=bghttp://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_Bulgarska_ukrainistika_br10_165x235_FINAL_21_09_2022.pdf

25. Kovtun O. Actual problems of contrastive grammar in the focus of pragmalinguistics. *Studia Rossica Posnaniensia*. TOM XLVII, NR 2. Poznan. 2022. P. 181–196. DOI: https://doi.org/10.14746/strp.2022.47.2.13 ;
URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/strp/article/view/36592 .

26. Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. 2022. № XXVI/2. С. 115–125.

DOI: https://doi.org/10.18485/slavistika.2022.26.2.18 ;
URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47878/1/Slavistika%2026-2.pdf

27. Kovtun O. The Category of Gender in Aspects of Comparative Grammar of Evaluation, Grammar of Creativity and Gender Linguistics: Review of the Problem (on the Material of Ukrainian and Russian Linguistic Cultures). *Heteroglossia*. 2024. 16. P. 69–84.
DOI: https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr16.art4 ;
URL: https://heteroglossia.byd.pl/userfiles/files/4_Heteroglossia24_16-Kovtun.pdf

Монографії (колективні)

28. Kovtun O. Axiological power of the category of gender in Ukrainian and English linguistic cultures (comparative aspect). *Поліграннa філологія без кордонів:* кол. моногр. / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2022. С. 286–297. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18be5c9d-fa75-43b3-828a-561377bdde55/content

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Ковтун О. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Psycholinguistics in a Modern World – 2020*. Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2020. P. 22–23. DOI: https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-122-127 ;
URL: https://psycholing-conference.com/index.php/conference/article/view/110/24 ;
URL: https://conference.fif.npu.edu.ua/images/Zvity/2017/5-12/Collection_Papers_Conf_6_7_04_2017.pdf

30. Ковтун О. Відображення процесу становлення метамови граматики оцінки в сучасних словниках лінгвістичних термінів (на матеріалі нового словника лінгвістичних термінів А. Загнітка). *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 лист. 2020 р. Київ : Таврій. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. С. 141–144.

URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36278/1/Y_Tomilina_K_Kiriushyna_SVFIK.pdf

31. Ковтун О. В. Інтерпретація напряму «зіставне дослідження граматики оцінки» : *зб. тез доп. Всеукраїн. наук. конф. «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*». Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 45–48. URL: https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9428

32. Ковтун О. В. Граматика оцінки в контрастивному аспекті: історія дослідження. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 5–6. URL: https://jpvs.donnu.edu.ua/article/view/10311

33. Ковтун О. В. Проблема метамови контрастивної граматики : *Матер. Міжнар. наук.-теорет. конф. «Граматичні читання – XI»*. Вінниця: ДонНУ, 2021. С. 46–52.
URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1645/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%94%D0%B2%D0%B0-%D0%A7%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%97%D0%B0%D1%94%D1%86%D1%8C_%D0%93%D0%A7_11_2021.pdf

34. Kovtun O. Axiological power of the category of gender : *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»*, May 03–06, 2022, Tokyo, Japan. 2022. P. 763–766. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.17 ; URL: https://isg-konf.com/multidisciplinary-academic-notes-theory-methodology-and-practice/

35. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки. *Актуальні питання сучасної лінгвістики*. Київ. 2022. С. 40–43. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/afdecc86-7201-45bc-9414-b80bad3b642b

36. Ковтун О. Ідеї Л. А. Лисиченко у світлі теорії лінгвоаксіології. *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. пр. ХНАУ ім. Г. С. Сковороди. Вип. 10. Харків : ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 112–115. URL: https://drive.google.com/file/d/1mFbA9GOKyupvtto-lvxoUpkTuShpjYxg/view

37. Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII : матер. Міжнар. наук.-теор. конф.* Вінниця, 11–12 тр. 2023 р. ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2023. С. 65–69. URL: https://jgch.donnu.edu.ua/article/view/13775

38. Ковтун О. В. Нарізнооформлені лексичні одиниці перехідного характеру: прислівниковий клас слів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (21–22 чер. 2024 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. С. 142–143.

39. Ковтун О. Проблема перекладу станівника англійською мовою. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку :* матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 3 трав. 2024 р., [Переяслав]: зб. тез : електронна кн. у 2 ч. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2024. Ч. 1. С. 32–34.

40. Ковтун О. Категорія детермінованости іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасній англійській мові. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (19–20 чер. 2025 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. С. 107–110.

ЗМІСТ

Список умовних скорочень 23
ВСТУП 25
РОЗДІЛ 1. Методологійні засади *контрастивної морфології оцінки* та історіографія проблеми 37
1.1. Становлення і розвиток лінгвоаксіології в українському мовознавстві й у західній традиції 38
1.1.1. Загальна теорія лінгвоаксіології як актуальний напрям українського мовознавства й підґрунтя для формування *граматики оцінки* 39
1.1.2. Фрагментарний огляд історії становлення лінгвоаксіології в західній традиції. Сучасні наукові розвідки у сфері *граматики оцінки* 59
1.2. Контрастивна граматика. Формування *контрастивної граматики оцінки* з проєкцією на морфологійний рівень: методологійні постулати 75
1.2.1. Інтерпретація понять *контрастивне мовознавство* й *контрастивна граматика* 75
1.2.2. Проблема тлумачення ключових термінів *контрастивної граматики* 77
1.2.3. *Граматика оцінки* у фокусі контрастивістики: історія дослідження 79
1.2.4. Порівняльно-зіставне вивчення аксіологійної проблематики в руслі теоретичної граматики: морфологійний рівень. Проблема виокремлення частин мови та явище перехідности 81
1.3. Метамова *контрастивної морфології* оцінки 96
1.3.1. Становлення метамови морфології оцінки та відображення цього процесу в сучасних словниках лінгвістичних термінів 96
1.3.2. Формування і розвиток метамови *контрастивної морфології* 98
Висновки до розділу 1 100

РОЗДІЛ 2. Потенціал іменних частин мови для презентації значення оцінки в українській і англійській мовах 103
2.1. Потенціал іменника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 105
2.1.1. Загальна характеристика морфологійних категорій іменника української і англійської мов 105
2.1.2. Іменник української і англійської мов як презентант

категорії оцінки 114
2.1.3. Лексико-граматичні розряди іменника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки 115
2.1.4. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур) 121
2.1.5. Категорія роду іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах 125
2.1.6. Категорія числа іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах 137
2.1.7. Категорія відмінка іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах 142
2.1.8. Категорія детермінованости іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасній англійській мові 144
2.2. Потенціал прикметника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 146
2.2.1. Загальна характеристика морфологійних категорій прикметника української і англійської мов 147
2.2.2. Прикметник української і англійської мов як презентант категорії оцінки 148
2.2.3. Лексико-граматичні розряди прикметника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки 151
2.2.4. Категорія ступенів порівняння прикметника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки 154
2.3. Потенціал числівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 165
2.3.1. Загальна характеристика морфологійних категорій числівника української і англійської мов 165
2.3.2. Числівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки 168
2.3.3. Лексико-граматичні розряди числівника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки 171
2.4. Потенціал займенника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 178
2.4.1. Загальна характеристика морфологійних категорій займенника української і англійської мов 179
2.4.2. Займенник української і англійської мов як презентант категорії оцінки 182
2.4.3. Лексико-граматичні розряди займенника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки 183

2.4.4. Категорія роду займенника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах 187
2.4.5. Категорія числа займенника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах 192
Висновки до розділу 2 200

РОЗДІЛ 3. Потенціал станівника, прислівника й дієслова в презентації значення оцінки в українській і англійській мовах 203
3.1. Потенціал станівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 203
3.1.1. Загальна характеристика морфологійних категорій станівника української і англійської мов 205
3.1.2. Станівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки 211
3.2. Потенціал прислівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки 214
3.2.1. Загальна характеристика морфологійних категорій прислівника української і англійської мов 215
3.2.2. Прислівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки 219
3.3. Потенціал дієслова української і англійської мов для моделювання значення оцінки 230
3.3.1. Інтерпретація дієслівних категорій української і англійської мов у науковій літературі, академічних граматиках початку XXI століття. 231
3.3.2. Узагальнена характеристика морфологійних категорій дієслова української і англійської мов: спільне й відмінне 249
3.3.3. Дієслівні граматичні категорії української і англійської мов як презентанти категорії оцінки 255
Висновки до розділу 3 313

РОЗДІЛ 4. Мова українських майданів та російсько-української війни: продукування нових граматичних оцінних форм та їх вплив на англійську лінгвокультуру 316
4.1. Особливості неологізації української мови на поч. XXI століття 316
4.2. Поповнення класу агентивних імен із семантикою оцінки – продуктивний засіб вербалізації лексико-граматичного значення оцінки 319
4.3. Моделювання оцінних значень унаслідок переосмислення граматичного статусу власних назв (антропонімів і топонімів) з урахуванням їхніх похідних у сучасному українському дискурсі 331

4.3.1. Моделі творення лексем з ідеологійною (негативнооцінною) конотацією власної назви 331
4.3.2. Своєрідність моделювання відтопонімних утворень із семантикою оцінки в період російсько-української війни 342
4.4. Відантропонімні дієслівні форми в мовленні українців періоду російсько-української війни та їх фіксація в англомовному дискурсі 346
Висновки до розділу 4 357

РОЗДІЛ 5. Англізми української мови зі значенням оцінки: частиномовний потенціал неологізмів 361
5.1. Англізми сучасної української мови: аспектуальний огляд стану дослідженості проблеми 362
5.2. Практика лексикографування англізмів української мови в XXI столітті: фрагментарний огляд 364
5.3. Сучасне трактування процесу англізації української мови: «за» і «проти» 367
5.4. Англізми української мови як носії граматичного значення оцінки (на матеріалі «Словника новітніх англіїзмів» (уклад. Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук, 2022) 373
5.4.1. Аналіз системи іменників англомовного походження зі значенням оцінки 374
Висновки до розділу 5 390

ВИСНОВКИ 394
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 403
ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА 460
ХУДОЖНІ ДЖЕРЕЛА 462
ПУБЛІЦИСТИЧНІ ДЖЕРЕЛА 464
ДОДАТОК А. Схеми 489
ДОДАТОК Б. Таблиці і діаграми 496
ДОДАТОК В. Список публікацій здобувача за темою дисертації 498
ДОДАТОК Г. Відомості про апробацію результатів дисертації 505

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДВ – доконаний вид
ЗМІ – засоби масової інформації
ЛЗ – лексичне значення
ЛСВ – лексико-семантичний варіант
МКС – мовна картина світу
НДВ – недоконаний вид
ООД – оцінка, орієнтована на дослідження (англ. *ROE: research-oriented evaluation*)
ООТ – оцінка, орієнтована на тему (англ. *TOE: topic-oriented evaluation*)
ТСН – телевізійна служба новин
ABaCo – англ. *Assessment Battery for Communication* (укр. *оцінювальний комплект для спілкування*)
FD – англ. *Field of Domain* (укр. *поле галузі*)
FR – англ. *Field of Research* (укр. *поле досліджень*)
FB – Фейсбук
n – іменник
v – дієслово

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

АПА – Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті. Львів: Свічадо, 2023. 714 с.
АУС – Гороть Є. І., Коцюк Л. М., Малімон Л. К., Павлюк А. Б. / під заг. кер. Є. І. Гороть. Англо-український словник. Вінниця: Нова Книга, 2006. 1700 с.
ВЗ-і – «Високий замок»
ВК – «Вєсті Кремля»
ВССУМ – Вусик О. С. Словник синонімів української мови: понад 2500 синонім. гнізд. Вид. 2-ге. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. 575 с.
ГПУ-і – «Газета по-українськи»
ДТ-і – «Дзеркало тижня»
ДЧ-і – «Друг читача»
Ї-і – часопис «Ї»
ЛСІ – Лексико-словотвірні інновації. 2017–2021. Словник / укл.: А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків: ХІФТ, 2022. 124 с.
ЛУ – «Літературна Україна»
ЛФІАМ – Зацний Ю. А., Янков А. В. Лексичні та фразеологічні інновації англійської мови: англійсько-український словник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. 273 с.
МС – Мислово. URL: http://myslovo.com/
ПіК-і – «Політика і культура»
СГТ – Словник гендерних термінів / укл. З. В. Шевченко. Черкаси: вид-ць

Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
СНА – Словник новітніх англіїзмів / укл.: Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук. Київ: Наук. думка, 2022. 320 с.
СНУ – Словотворчість незалежної України. 2012–2016. Словник / укл.: А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків: ХІФТ, 2017. 460 с.
ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / укл.: Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, І. М. Керницький, Л. М. Полюга, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш. Київ: Наукова думка. Т. 1: А–М (5701 слів). 1977. 632 с. Т. 2: Н–Ѳ (5827 слів). 1978. 592 с.
ССУС – Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.
СУЛМ-1 – Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка; 3-є вид., допов. Київ: Вища шк., 2002. 439 с.
СУЛМ-2 – Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда: в 5-ти кн. Київ: Наук. думка, 1969. Кн. 2. 364 с.
СУЛМ-3 – Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища шк., 1994. 414 с.
СУЛМ-4 – Курс сучасної української літературної мови / за ред. Л. А. Булаховського. Київ: Рад. шк., 1951. Т. 1. 519 с.
СУМ-11 – Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1974–1980. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
СУМ-20 – Словник української мови у 20 томах. Т.1–15 / Укр. мов.-інформ. фонд НАН України / голов. наук. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 2010–2024. URL: https://slovnyk.me/dict/newsum ; URL: https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0
СУС – Словар українського сленгу. URL: http://slovopedia.org.ua
УП – «Українська правда»
УТ-і – «Український тиждень (інтерверсія)
ШП – «Шлях перемоги»
CD – Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org
MD – Macmillan English Dictionary. URL: https://www.macmillanenglish.com/ua/dictionary
MW – Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com/
OED – Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/
OxED – Oxford English Dictionary. URL: https://www.oed.com
RC – Reverso Context. URL: https://context.reverso.net
UD – Urban Dictionary. URL: https://www.urbandictionary.com

ВСТУП

Розвиваючи сучасну теоретичну граматику, українські вчені розбудовують нові її напрями, зокрема функційну (І. Вихованець, К. Городенська), активну граматику, або граматику мовця (А. Загнітко), соціальну граматику (А. Загнітко), граматику службових частин мови (К. Городенська, А. Загнітко), граматику відмінка (А. Загнітко), поетичну граматику (О. Скоробогатова), граматику оцінки (Т. Космеда, О. Халіман), у межах яких характеризують різні граматичні аспекти. У західній лінгвістичній традиції розбудовують суміжні напрями – комунікативну й дескриптивну граматику (С. Грінбаум, Р. Куорк, Дж. Ліч, Ян Свартвік), когнітивну (Р. Ленґакер), функційну (М. Галлідей), корпусну (Д. Бібер) граматики, граматику дискурсу (Г. Френсіс, С. Ганстон), граматику варіантивности (С. Томпсон, П. Гоппер), теоретичну і практичну граматики англійської мови (Дж. Пуллум, Р. Гаддлстон), а також граматику аксіологійного виміру (Д. Кристал). Але термін *граматика оцінки* в зарубіжних публікаціях не актуалізовано. Українська та західна наукові школи взаємодоповнюють одна одну завдяки розвитку інноваційних граматичних моделей, формуванню універсальної методології в комунікативно-прагматичному, когнітивному й аксіологійному вимірах.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку лінгвістики в Україні, простежуваної концентрації уваги на проблематиці лінгвоаксіології і, зокрема, граматики оцінки в її межах. У мовознавстві XXI ст. категорія оцінки має статус ключової в інтерпретації мовної картини світу, оскільки саме вона презентує ціннісні орієнтири носіїв мови. У цьому контексті контрастивна парадигма дослідження української і англійської мов відкриває нові можливості для виявлення універсальних і специфічних механізмів моделювання оцінних значень і смислів. Не менш важливою є і потреба осмислення динамічних процесів сучасної української мови, що пов’язані з неологізацією, активним проникненням англізмів, а також продукуванням нових лексико-граматичних форм у період суспільно значущих подій (українські майдани, російсько-українська війна). Зазначене зумовлює необхідність системного аналізу засобів вербалізації

категорії оцінки в українській і англійській мовах, з'ясування українсько-англійських паралелей, виокремлення подібностей і відмінностей, що виявляється в межах контрастивної граматики оцінки та її складника – контрастивної морфології оцінки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження виконаний у контексті комплексної міжкафедральної наукової теми факультету іноземної та слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Синхронні та діахронні дослідження мовних одиниць різних рівнів», державний реєстраційний № 0119U102510. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДонНУ імені Василя Стуса (протокол № 36/12 від 31.08.2022); також тему уточнено й затверджено зі спеціальностей 10.02.01 – українська мова і 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство на засіданні Вченої ради ДонНУ імені Василя Стуса (протокол № 7 від 30.12.2025).

Мета дослідження – презентувати українсько-англійські паралелі з урахуванням спільних і відмінних рис в системі морфологійних засобів вираження оцінки й схарактеризувати особливості динаміки української морфології оцінки, зумовлені процесами неологізації та інтенсивним впливом англомовних запозичень.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. *Обґрунтувати* необхідність виокремлення нового наукового напряму – *контрастивна морфологія оцінки* в межах контрастивної граматики оцінки.

2. *Описати* методологійні засади контрастивної морфології оцінки, спираючись на постулати морфології оцінки, контрастивної та функційної граматик.

3. *Здійснити* історіографійний огляд напрацювань у царині морфології оцінки в українському мовознавстві й західній науковій традиції в межах теорії лінгвоаксіології, граматики оцінки, контрастивної лінгвістики й інших актуальних напрямів сучасного мовознавства.

4. *Сформувати* дослідницький апарат контрастивної морфології оцінки на

основі сучасних підходів до інтерпретації поняття *контрастивна лінгвістик*а.

5. *Простежити* відмінності й подібності в питанні про класифікацію частин мови в українському мовознавстві та західній науковій традиції.

6. *Розглянути* феномен перехідности частин мови в сучасній науковій багатоаспектній парадигмі в проєкції на українське й зарубіжне мовознавство з урахуванням специфіки української та англійської мов.

7. *Розкрити* потенціал іменних (іменник, прикметник, числівник, займенник) частин мови та станівника, прислівника й дієслова в моделюванні значення оцінки в українській та англійській мовах у контрастивному вимірі, відповідно презентувавши українсько-англійські паралелі, зважаючи на збіжності й відмінності.

8. *Схарактеризувати* специфіку продукування нових морфологійних оцінних форм, що зафіксовані в мові українських майданів і російсько-української війни, а також аспектуально з'ясувати їхній вплив на англомовну лінгвокультуру.

9. *Проаналізувати* англізми сучасної української мови із семантикою оцінки з урахуванням їх частиномовного потенціалу із залученням новітніх лексикографійних джерел.

10. *Окреслити* особливості реалізації оцінности за повнозначними частинами мови в українській та англійській мовах у контрастивному вимірі.

Об'єкт дослідження – контрастивна морфологія оцінки як складник контрастивної граматики оцінки з власною історією, методологійними засадами та метамовою.

Предмет роботи – українсько-англійські паралелі з урахуванням збіжностей і відмінностей у системі морфологійних засобів вираження категорії оцінки й особливості динамічних процесів української мови в проєкції на актуалізацію засобів вербалізації оцінки: неологізація з урахуванням англізації у фокусі частиномовної належности.

Джерельна база праці охоплює лексикографійні, корпусні, художні, публіцистичні, зокрема медійні, та електронні ресурси української і англійської мов, що відображають системний і динамічний аспекти функціювання

морфологійних засобів вираження оцінки. Український сегмент презентований такими тлумачними лексиконами: *Словник української мови в 11 томах* (1970–1980), *Словник англомовних неологізмів XXI століття* (2022, Н. Крамар)*, Словник англіцизмів* (1999, Я. Голдованський), *Словник новітніх англіїзмів* (2022, Л. Белей, А. Гончаренко та ін.), *Словник англізмів і протианглізмів: 100 історій слів у соціоконтексті* (2023, І. Фаріон та ін.), *Новий словник іншомовних слів* (2008, Л. І. Шевченко та ін.), *Сучасний словник-мінімум іншомовних слів* (2008, О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк), залучено також: *Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання* (2006, ред. С. Я. Єрмоленко), *Англо-український словник* (2006, під заг. керівн. Є. І. Гороть), *Словник-довідник «Знаки української етнокультури»* (2006, В. В. Жайворонок), *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни* в 4 томах (2012, А. Загнітко), *Сучасний лінгвістичний словник* (2020, А. Загнітко), *Лексико-словотвірні інновації: 2017–2021* (2022, ред. А. Нелюба) та ін.; з-поміж актуалізованих корпусних ресурсів використано *Загальномовний (або національний) неанотований та несистематизований корпус української мови* й *Генеральний регіонально анотований корпус української мови* (ГРАК). Англійський сегмент базується на *Oxford English Dictionary* (2025), *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (2013), *A Dictionary of Symbols* (1962, J. E. Cirlot), *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (1989, A. S Hornby), а також на корпусах *British National Corpus і Corpus of Contemporary American English.* Залучено й онлайн-словники, електронні граматичні ресурси (*Словар українського сленгу; Український мовно-інформаційний фонд НАН України «Словник української мови»* в 20 томах*, Oxford English Grammar, UsingGrammar, Glosbe, Cambridge Dictionary, Collins Dictionary, Macmillan English Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Online Etymology Dictionary, Oxford English Dictionary, Reverso Context, Urban Dictionary*). Вибірка контекстів для формування авторської лабораторії містить фрагменти з художніх текстів українських письменників (Остап Вишня, Марко Вовчок, Л. Глібов, Леся Українка, О. Гончар, П. Загребельний, О. Коломієць, О. Кониський, І. Котовенко, М. Коцюбинський, Є. Маланюк, І. Нечуй-Левицький, Матвій Номис,

І. Смолич, М. Стельмах, Г. Тютюнник, І. Франко, Микола Хвильовий, Т. Шевченко та ін)., а також письменників англійської лінгвокультури (J. Austen, J. Conrad, A. Einstein, T. S. Eliot, K. Follett, J. Galsworthy, G. Greene, T. Hobbes, M. L. King, M. Mitchell, T. Morey, F. D. Roosevelt, B. Shelton, O. Waever та ін.). Публіцистичний корпус охоплює українські (*ТСН, 24 канал, Укрінформ, УНІАН, BBC Ukrainian, Україна, Радіо Свобода, Дзеркало тижня, День, Главком, Главред, Високий Замок, Критика*) та міжнародні (*Deutsche Welle BBC, CNN, Al Jazeera, The Guardian, USA Today, Politico, Chicago Tribune, Euronews*) медіаресурси й спеціалізовані онлайн-ресурси (*Chevening, 9GAG, Tumblr, Quora, Enjoy Travel, Tripadvisor, Last.fm, SlideShare, Newsbreak*). Використано мережевий дискурс (*Instagram, YouTube, TikTok, Threads, Telegram, Facebook*), що фіксує оказіональні реалізації оцінности.

Матеріал дослідження презентує авторська лабораторія, що містить орієнтовно 6500 фіксацій реалізації оцінних значень і смислів українських та близько 5000 – англомовних прикладів. Для вибірки зразків з українського мовлення зібрано понад 2300 контекстів, виокремлених із публіцистичного, зокрема й медійного, дискурсу (передусім із сучасних онлайн-ресурсів і друкованих видань), близько 1100 – із мовлення соціальних мереж, понад 800 – із художнього дискурсу, орієнтовно 400 – із рекламного сегмента й близько 1900 контекстів отримано з корпусних ресурсів. Для вибірки, що презентує англійське мовлення, зібрано орієнтовно 2000 зразків із публіцистичного дискурсу (з урахуванням медійного), понад 900 – із соціальних мереж, близько 600 – із художнього дискурсу, орієнтовно 300 – із рекламного сегмента, а також близько 1200 контекстів отримано з корпусних ресурсів. Одиницею підрахунку обрано конкретний приклад граматичної реалізації оцінного значення чи смислу, що ідентифікований за сукупністю формальних і семантичних індикаторів із ручною валідацією для уникнення дублів.

Дослідницькі методи зумовлені специфікою обраного предмета – категорії оцінки, що в українській та англійській лінгвістичних традиціях потребує інструментарію, здатного кваліфікувати морфологійні аксіологійні значення та смисли. Серед загальнонаукових методів застосовано традиційний *описовий*, що

забезпечив реконструкцію і систематизацію фактичного матеріалу*; метод моделювання* дав змогу перевірити авторську гіпотезу щодо виокремлення контрастивної морфології оцінки як самостійного наукового напряму; *індукції* – для виявлення закономірностей формування оцінних семантико-граматичних значень на основі масиву мовних фактів; *дедукції* – для перевірки теоретичних постулатів на конкретних мовних одиницях; *аналізу* й *синтезу* – для теоретичних узагальнень і їх систематизації. *Герменевтичний метод* дав змогу презентувати авторську концепцію з урахуванням актуальних лінгвістичних теорій. До системи **спеціальних лінгвістичних методів** уналежнено *метод визначення оцінного компонента* в структурі лексичного чи граматичного значення; *метод лінгвістичного спостереження* – для характеристики параметрів досліджуваних мовних одиниць. *Метод опису словникових дефініцій* застосовано для уточнення оцінних значень і впорядкування дефініцій, виявлення смислового навантаження окремих одиниць мови. *Порівняльно-зіставний метод* забезпечив дослідження українсько-англійських паралелей, пояснення спільного й відмінного в особливостях вербалізації категорії оцінки в українській та англійській мовах. *Контекстуально-інтерпретативний* і *дискурсивний аналіз* сприяв виявленню залежности оцінного значення від мовленнєвого оточення і кваліфікування особливостей його презентації. *Метод корпусного аналізу* дав змогу виявити специфіку функціювання оцінних слів різних частин мови та частотність їхнього вживання. *Прийом кількісних підрахунків* використано для аналізу продуктивности мовних одиниць, релевантних для відповідного дискурсу. Цей прийом доповнено моделюванням діаграми з метою наочної презентації особливостей реалізації феномена оцінности за допомогою повнозначних частин мови української та англійської граматик. *Метод* скерованої вибірки актуальних контекстів забезпечив належний добір ілюстративного матеріалу. Залучення комплексу методів і прийомів сприяло поєднанню теоретичних узагальнень з емпіричними спостереженнями, що забезпечило достовірність отриманих результатів та їхню відповідність меті й завданням.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському

мовознавстві обґрунтовано необхідність **(1)** виокремлення нового наукового напряму – *контрастивної морфології оцінки*, що поєднує методологійні постулати лінгвоаксіології, функційної граматики й контрастивістики: у межах цього напряму здійснено системний контрастивний аналіз українсько-англійських паралелей із визначенням подібностей і відмінностей у системі морфологійних засобів вербалізації категорії оцінки з урахуванням основних частин мови, що спричинило до якісно нового рівня розуміння категорії оцінки в контрастивній морфологійній парадигмі. Крім того, **(2)** простежено явище частиномовної перехідности в аксіологійній перспективі. **(3)** Новаторським є окреслення тенденцій неологізації української мови з урахуванням особливостей функціювання англізмів як презентантів різних частин мови, що вербалізують значення оцінки. **(4)** Схарактеризовано інноваційні оцінні морфологійні форми, значення і смисли, що виникли в сучасному українському дискурсі початку XXI ст. під впливом екстралінгвальних чинників (українських майданів і російсько-української війни) й частково простежено вплив інновацій української мови на неологізацію сучасної англійської мови. **(5)** Уточнено термінологійний апарат контрастивної морфології оцінки: до наукового обігу введено терміни *контрастивна граматика оцінки*, *контрастивна морфологія оцінки* й *контрастивний синтаксис оцінки*.

Теоретичне значення роботи вбачаємо в тому, що в ній **(1)** обґрунтовано концепцію морфологійної презентації аксіологійних значень і смислів у зіставному аспекті та поглиблено теорію мовної динаміки через розкриття механізмів трансформації категорії оцінности в сучасній українській мові під впливом екстра- та інтерлінгвальних чинників, що доповнює положення сучасної *лінгвоаксіології*, *функційної граматики*, *граматики (морфології) оцінки*. **(2)** *Розширено знання* з лінгвоаксіологійної історіографії з презентацією напрацювань українських і зарубіжних дослідників. **(3)** Побудована модель аналізу дає змогу глибше осмислити граматичну категорію оцінки в системі української та англійської мов, виявити універсальні й специфічні механізми її презентації. **(4)** Отримані теоретичні положення сприяють уточненню уявлень про взаємодію системних та оказіональних способів вираження оцінки й можуть стати підґрунтям для

формування нових наукових парадигм у *зіставному мовознавстві*. **(5)** Умотивовано потребу в термінах *контрастивна морфологія оцінки, аксіологійна деривація, оцінне семантико-граматичне значення*. Контрастивна морфологія оцінки гармонійно відображає зв'язок із **(1)** *психолінгвістикою* (розглянуто проблему потрактування оцінних презентантів як виразників емоційно-вольового змісту людської психіки, оцінних значень, базованих на асоціаціях, роль ментально-психологійної свідомости в сприйнятті частин мови, ефект «емоційної залученості»); **(2)** *комунікативною лінгвістикою* (схарактеризовано своєрідність функційного навантаження оцінних слів різної частиномовної належности); **(3)** *гендерною лінгвістикою* (актуалізовано проблему породження оцінного значення за допомогою маніпуляцій категорією роду); **(4)** *лінгводискурсологією* (окреслено статус категорії *дискурсивне слово*, що спроєктовано на розглядувані функції частин мови у фокусі категорії перехідности); **(5)** *лінгвостилістикою* (показано особливості вербалізації категорій інтимізації, градації та інтенсивности, розкрито їхній зв'язок із категорією оцінки, схарактеризовано стилістичну маркованість відповідних оцінних форм); **(6)** *ономастикою* (презентовано відантропонімні й відтопонімні оцінні новотвори; власні назви розглянуто як маркери категорії оцінки через особливу природу їхнього значення і здатність змінювати належність до лексико-граматичних розрядів); **(7)** *лексикологією* (розкрито своєрідність функціювання англізмів із семантикою оцінки в проєкції на частиномовну характеристику); **(8)** *лінгвокультурологією* та *етнолінгвістикою* (окреслено національну специфіку вербалізації категорії оцінки в порівнюваних мовах; виокремлено морфологійні оцінні конструкції, етнічні формули, що функціюють відповідно до лінгвокультурних традицій).

Практична цінність роботи вмотивована можливістю використання її результатів у лексикографійній і навчально-методичній практиці. Напрацювання з контрастивної морфології оцінки можуть стати підґрунтям для укладання спеціалізованих словників і довідкових видань, зокрема словників англізмів і неологізмів з аксіологійним компонентом. Отримані результати можуть бути використані під час підготовки підручників, посібників і навчальних програм із

порівняльної граматики, стилістики й лексикології української та англійської мов. Висновки дослідження можна інтегрувати в освітній процес, проєктуючи їх на базові лінгвістичні, авторські й вибіркові дисципліни, що засвідчує широту й багатоплановість практичного потенціалу праці.

Достовірність результатів роботи забезпечена відповідною теоретико-методологійною базою, значним обсягом емпіричного матеріалу та комплексною методикою його аналізу.

Апробація результатів дослідження здійснювалася впродовж 2019–2025 років. Основні його результати презентовано на 24 міжнародних і 3 всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання» (Київ, 2020), III Міжнародній науковій конференції «Mowa – człowiek – świat: perswazja językowa w różnych dyskursach» (Польща, Гданськ, 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Psycholinguistics in a Modern World» (Переяслав, 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації в галузі освіти» (Хмельницький, 2021), Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 2021), XIX Всеукраїнській ономастичній конференції (з міжнародною участю), присвяченій 100-річчю з дня народження Кирила Галаса (Ужгород, 2021), Міжнародній науковій конференції «Język, kultura i społeczeństwo» (Польща, Вроцлав, 2021), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – XI» (Вінниця, 2021), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу» (Вінниця, 2021), XIX Міжнародній науковій конференції з актуальних проблем філологічних досліджень (пам'яті доктора філологічних наук, професора А. Т. Гулака) (Харків, 2021), XV Міжнародній конференції «Драгоманови Студии» на тему «Украинистиката в България и по света» (Болгарія, Софія, 2021), I міжнародній науковій конференції «Глобалізація й інтернаціоналізація філологічної науки» (Кривий Ріг, 2022),

XV Міжнародній науково-практичній конференції «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice» (Іспанія, Мадрид, 2022), XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice» (Японія, Токіо, 2022), Міжнародній науковій конференції «Інтегративна лінгвостилістика: пізнання мови в часі» (Київ, 2022), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання сучасної лінгвістики» (Київ, 2022), Міжнародній науковій конференції «XI Оломоуцький симпозіум україністів» (Чеська Республіка, Оломоуць, 2022), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Новий науково-освітній простір з огляду підвищення якості підготовки фахівців у закладах вищої та фахової передвищої освіти» (Рівне, 2023), XX Міжнародній конференції з актуальних проблем лінгвістичних досліджень, присвяченій пам'яті й з нагоди 95-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко (Харків, 2023), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – XII»» (Вінниця, 2023), Міжнародній науковій конференції «Подвижник української науки зі Срібної землі (до 90-ліття з дня народження члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Василя Німчука)» (Ужгород, 2023), X Міжнародній науковій конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2023), Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми (до 175-річчя від часу заснування катедри української словесности у Львівському університеті)» (Львів, 2023), X Міжнародній науковій конференції «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 2024), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» (Переяслав, 2024), Міжнародних наукових конференціях «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 2024; 2025).

Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено в 40 публікаціях: 27 наукових статтях (16 із них – у наукових фахових виданнях України; 11 – у закордонних /5 із яких – у часописах, що індексуються в

наукометричній базі Scopus/; в одній публікації як частині колективної монографії, в одному фрагменті колективної монографії, опублікованої в Україні, 12-ти тезах міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій).

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі теоретичні положення і практичні результати розроблено й отримано в дисертації одноосібно. Використані наукові напрацювання інших авторів мають відповідні покликання. Чотири статті підготовано в співавторстві, зокрема: 1. Космеда Т., Ковтун О. Моделювання аксіологійно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника "війна" (*Onomastica*. 2024. № 68. С. 165–183 /Scopus/): авторський внесок – 50 %; 2. Kosmeda T., Kovtun O., & Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language (*Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (81). P. 56–69 /WoS/): авторський внесок – 40 %; 3. Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект (*Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич: Вид-ий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 141–147 /категорія Б/): авторський внесок – 90 %; 4. Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові (*Вчені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111 /категорія Б/): авторський внесок – 80 %.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, презентованої двома мовами, списку авторських публікацій за темою дисертації, списку прийнятих скорочень, вступу, п'яти розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаної літератури (828 позицій, із них 304 іноземними мовами), списку лексикографійних джерел (39 найменувань), джерел художньої і публіцистичної літератури (433 позиції) і чотирьох додатків, у яких міститься 10 схем, 1 таблиця і 2 діаграми. Загальний обсяг роботи – 507 с. (23,0 др. арк.), обсяг основного тексту – 378 с. (17,2 др. арк.).

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ *КОНТРАСТИВНОЇ МОРФОЛОГІЇ ОЦІНКИ* ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ[1]

Оцінка – ковзке та контекстно залежне поняття…
(Hidalgo-Downing, 2015: 23)

Аксіологійний аспект життя став значущим і в реальному, і у віртуальному середовищі, що своєрідно вербалізується в мовленні, виявляється в різних дискурсивних практиках. Оцінка – феномен, що презентує багатовимірне ставлення суб'єкта до об'єкта, довкілля загалом та вербалізує наслідки цього ставлення. Повага до лінгвокультур інших народів, зрозуміло, слугує підґрунтям інтерпретації спільних цінностей. Мови міжнародного спілкування, серед яких сьогодні вирізняється англійська мова, стають не лише засобом спілкування, але й

[1] *Примітка.* Матеріал, поданий у цьому розділі, презентовано в таких публікаціях авторки: **1.** Ковтун О. В. Контрастивна граматика оцінки: проблема тлумачення ключових термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Сер.: Філологія. Журналістика, 2021. Том 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 150–156. **2.** Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches*: Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2020. P. 274–297. **3.** Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 41–52. **4.** Kovtun O. Actual problems of contrastive grammar in the focus of pragmalinguistics. *Studia Rossica Posnaniensia*. Vol. XLVII, № 2. Poznan, 2022. P. 181–196. **5.** Kovtun O. V. Professional discourse of contrastive grammar textbooks: the problem of interpretation of key terms. *Communicative-pragmatic, normative, functional parameters of the professional discourse*: Collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2021. P. 97–116. **6.** Ковтун О. Відображення процесу становлення метамови граматики оцінки в сучасних словниках лінгвістичних термінів (на матеріалі нового словника лінгвістичних термінів А. Загнітка). *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 листопада 2020 р. Київ: Таврій. нац. ун-т імені В. І. Вернадського, 2020. С. 141–144. **7.** Ковтун О. В. Інтерпретація напряму «зіставне дослідження граматики оцінки»: *зб. тез допов. Всеукраїн. наук. конф. «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*». Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 45–48. **8.** Ковтун О. В. Граматика оцінки в контрастивному аспекті: історія дослідження. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 5–6. **9.** Ковтун О. В. Проблема метамови контрастивної граматики: *матер. Міжнар. наук.-теорет. конф. «Граматичні читання – XI»*. Вінниця, ДонНУ. 2021. С. 46–52. **10.** Ковтун О. Ідеї Л. А. Лисиченко у світлі теорії лінгвоаксіології. *Український світ у наукових парадигмах*: зб. наук. пр. ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Вип. 10. Харків: ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 112–115.

виразником загальнолюдських цінностей, засобом розвитку толерантного ставлення до цінностей чужого світу (див. про це: Zerkina et al. 2015).

На сучасному етапі розвитку мовознавства, коли в авангарді лінгвістичних досліджень насамперед виокремлюють проблему взаємозв'язку та взаємодії семантики, синтактики й прагматики як трьох гілок філософії мови, вивчення засобів моделювання оцінки, їхнього семантико-прагматичного функційного навантаження вимагає особливої уваги.

Оцінку інтерпретують як чинник, що формує картину глобальних цінностей, оскільки ціннісні уявлення властиві кожній лінгвокультурі. Оцінка базується на уявленнях, людських знаннях, а також на системі національних та культурних стереотипів і психології їх сприйняття. Багатостатусна *категорія оцінки* визнана основним способом відображення системи цінностей у мові, мовленні та комунікації. Під час вербалізації, зокрема й граматикалізації категорії оцінки, утілюються світоглядні уявлення мовців про те, що є і що можна вважати *реальним* чи *ірреальним*, *істинним* чи *неправдивим*, *позитивним* чи *негативним* тощо. Кожне оцінне значення формується у свідомості мовців унаслідок їхнього мисленнєво-чуттєвого досвіду, практичної діяльности та узагальнень їхнього розуму, інтелекту, креативного мовомислення. Процес формування оцінних значень відбувається регулярно, системно, а його швидкість і якісні зміни залежать, що зрозуміло, від інтра- та екстралінгвальних чинників. Він ґрунтується на особливостях психологійного світосприйняття, світовідчуття і світорозуміння.

1.1. Становлення і розвиток лінгвоаксіології в українському мовознавстві й у західній традиції

Лінгвоаксіологію досліджують у вимірах антропоцентричної та сучасної функційно-прагматичної парадигми знань. ***Теорія лінгвоаксіології*** привертає належну увагу українських мовознавців. Проте її проблематики торкаються і представники зарубіжної науки.

У цьому підрозділі аспектуально сконцентруємо увагу на аналізі наукових

напрацювань у зазначеному векторі, що здійснені українськими мовознавцями та представниками західнолінгвістичної наукової традиції, що до сьогодні не було предметом дескрипції в порівняльному ракурсі.

Лінгвоксіологію розглядають як сферу лінгвістичних досліджень, що скеровані на системне вивчення феномена оцінки й оцінних категорій, вербалізованих і граматикалізованих у мові, мовленні, дискурсі: ідеться про особливості функціювання мовних одиниць, що презентують оцінні значення, зокрема й у фокусі граматики оцінки, і в ракурсі контрастивістики.

У «Сучасному лінгвістичному словнику», що укладений А. Загнітком (див.: Загнітко, 2020), витлумачено деякі терміни лінгвоаксіології, зокрема поняття *аксіологія, аксіологійний, аксіологійність*, а також *оцінний*, *оцінність, аксіологія*, що входять у структуру термінологійного поля української лінгвістики загалом, функціюють у його межах та на перетині з іншими науками.

1.1.1. Загальна теорія лінгвоаксіології як актуальний напрям українського мовознавства й підґрунтя для формування *граматики оцінки.* Об’єктом аксіології, як відомо, є феномен цінности загалом, а проблеми аксіології, зокрема частково й лінвоаксіології, привертають увагу дослідників із часів античности (див. про це: Космеда 2000). Ці проблеми вчені розглядали у фокусі досягнень численних філософських шкіл, їх відповідно інтерпретували, зокрема й у парадигмі лінгвофілософії, і крізь призму інших актуальних напрямів мовознавства XX і XXI століть.

Специфіку категорії оцінки на початку XXI ст. на матеріалі української, англійської і німецької мов вивчали насамперед такі українські вчені, як Т. Космеда (2000–2025), Л. Лисиченко (2006–2009), Ж. Краснобаєва-Чорна (2016), Г. Приходько (2016), Н. Бігунова (2018), О. Халіман (2019), Г. Черненко (2009) та ін., досліджуючи такі проблеми, як: **(1)** аксіологійна концептуальна й мовна картини світу; **(2)** принципи та формальна структура дефініцій оцінних і деонтичних предикатів; **(3)** інтерпретація поняттєвої дихотомії *добре – погане* та її підвидів; (**4)** зв’язок оцінки з **(а)** природними властивостями об’єкта та **(б)** із ціннісними й нормативними судженнями; **(5)** дескрипція модальности, у структуру

якої входить оцінка; **(6)** лексика і фразеологія із семантикою оцінки, зокрема з урахуванням специфіки їх функціювання в різних видах дискурсу; **(7)** морфологійні й синтаксичні засоби вербалізації категорії оцінки; **(8)** стилістичні засоби омовлення категорії оцінки; **(9)** суперечності в текстах чи дискурсі, що містять оцінні поняття із проєкцією матеріалу на різні дискурсивні практики; **(10)** структура та специфіка суджень, мовленнєві функції оцінних предикатів та ін.

Розвиваючи нові напрями мовознавства, учені фокусували увагу на проблемах лінгвоаксіології, наприклад, виник новий напрям мовознавства, номінований *термінографійною лексикографійною критикою*: категорія оцінки досліджена у фокусі її відображення в дискурсі наукового жанру рецензії й ширше – критичному дискурсі загалом і под., що здійснено послідовницею Т. Космеди, її ученицею ***Т. Петровою*** (див.: Петрова, 2024). У межах цього напряму простежуємо поєднання суто лінгвістичних і прагмалінгвістичних підходів до дослідження комунікативної стратегії оцінювання в рецензійному жанрі. Увагу акцентовано на функціюванні лексичних одиниць із аксіологійним навантаженням, зокрема прикметників і дієслів із семантикою *позитивної / негативної* оцінки, а також на механізмах граматикалізації оцінного судження в межах нормативної критики.

Зазначмо, що вивчення проблематики лінгвоаксіології в проєкції на мовні одиниці в контексті сучасних дискурсивних практик здійснює ***М. Славінська***, яка схарактеризувала особливості реалізації оцінної семантики в межах частиномовної парадигми на матеріалі рекламного дискурсу. Зазначена авторка виявила функційну спеціалізацію лексико-граматичних класів у реалізації оцінних значень, зокрема йдеться про роль прикметника та прислівника як основних носіїв аксіологійности (Славінська, 2015: 293–299).

Дослідження термінологійного ресурсу лінгвоаксіології в аспекті семантики граматичних категорій у різних типах дискурсу запропонувала професор ***Т. Ковалевська***, яка акцентує на важливості інтеграції лінгвістичних і когнітивних характеристик грамем, що беруть участь в аксіологійній інтерпретації мовлення (Ковалевська, 2002: 44–50). У її працях простежуємо увагу до трансформаційних

механізмів, які актуалізовано в контексті впливових дискурсів, де граматичні форми набувають додаткового прагматичного навантаження, актуалізуючи оцінні смисли, що виявляється в межах теорії нейролінгвістичного програмування, зокрема у фокусі дослідження категорії сугестивности (Ковалевська, 2011), що продовжують досліджувати представники одеської психолінгвістичної наукової школи, серед яких Н. Бардіна (Бардіна, 2004; Бардіна, 2016), О. Карпенко (Карпенко, 2005; Карпенко, 2006; Карпенко, 2007), А. Кениз (Ковалевська-Славова, 2023) та ін.

Т. Космеда розглядає оцінку комплексно: не лише як ***лінгвофілософську категорію***, але і як ***категорію логіки*** й ***психології***, ***семантичну*** й ***прагмалінгвістичну***, а загалом – як ***універсальну мовну категорію.*** Дослідниця наголошує, що «світ, який пізнається, завжди оцінюється, оцінка – свідчення ступеня пізнаності світу» (Космеда, 2000: 9). Її послідовниця О. Халіман продовжує розвивати цю засадничу ідею, стверджуючи, що «логіко-філософське підґрунтя оцінки дає змогу тлумачити її зв'язок із пізнавальною діяльністю людини, унаслідок реалізації якої відбувається винесення судження про цінність певних об'єктів» (Халіман, 2019а: 20). Названі дослідниці наголошують, що ***оцінка є основною категорією прагмалінгвістики***. Виокремлені вище положення вважаємо методологійними для цього дослідження.

Зрозуміло, що в українському мовознавстві теорія лінгвоаксіології напрацьовувалася послідовно, розроблялися окремі концепції, пов'язані з її лінгвістичним осмисленням. Фрагментарно продемонструймо концепції окремих відомих українських мовознавців, а також класиків української лінгвістики, які стояли біля початків сучасної української лінгвоаксіології.

О. Потебня «шукав мовний механізм породження оцінного значення, зокрема емоційно-оцінного, розрізняв такі типи оцінки, які мають різне підґрунтя, як, зокрема, об'єктивна й суб'єктивна, естетична, морально-етична, розглядав поняття норми, без якого оцінка неможлива» (див.: Космеда, 2000, 75). Внесок О. Потебні в становлення методологійних засад лінгвоаксіології, зокрема й *граматики оцінки*, докладно схарактеризувала Т. Космеда в монографії

«Акіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки» (див.: там само, 64–72). Як слушно наголошує О. Черемська, О. Потебня «накреслив шляхи науково-теоретичного осмислення процесу взаємодії окремих лексико-граматичних класів слів (частин мови) і властивих їм граматичних категорій і форм вираження, саме так заклавши основу створення майбутньої функційно-категорійної граматики як нового напряму вивчення граматичної системи мови в сучасному мовознавстві. Вагомий внесок О. О. Потебні в граматичну теорію полягає в тому, що він опрацював теорію граматичної форми і категорії, переосмисливши вчення про частини мови» (Черемська 2020, 161). У теоретичних викладах простежуємо міркування, пов'язані з проблематикою граматики оцінки, що буде послідовно продемонстровано в цьому дослідженні.

Розглядаючи історію формування і розвитку лінгвоаксіології в українському мовознавстві, Т. Космеда презентувала слушні ідеї ***І. Франка*** в галузі лінгвоаксіології (див.: там само, 77–80), наголосивши, що названий учений, як і О. Потебня, розмірковував насамперед про *психологійний тип оцінки*, розглядаючи його як такий, що презентує «особливе світосприйняття людини, виявляється через особливості її психіки, темпераменту» (Космеда, 2020, 78), тобто трактував лінгвоаксіологію у вимірі психолінгвістики, хоча, зрозуміло, наведені терміни ще не були актуалізовані.

Українську лінгвоаксіологію формували й учні О. Потебні, зокрема Д. Овсянико-Куликовський, який наголошував, що «…в основі оцінки як лінгвофілософської категорії міститься "сфера почуттів" і "сфера думки". Учений міркує над специфікою формування того, що згодом назвемо шкалою оцінки, виділяючи зокрема семи "байдуже", "приємне – неприємне"» (там само, 82). Докладно про лінгвоаксіологійні погляди Д. Овсянико-Куликовського йдеться в зазначеній монографії Т. Космеди (див.: Космеда, 2000, 80–86), зокрема й щодо теорії граматики оцінки.

Л. Булаховський розширив учення О. Потебні про міжмовні контакти, частково заклавши методологійне підґрунтя сучасної лінгвоаксіології, закцентувавши на творчій активності мовця, що є чинником трансформації

зовнішнього імпульсу в мовну інтелектуальну діяльність, порівн.: «…збудження ззовні – привід для розгортання свого, і питати треба не стільки про те, що і від кого запозичено, скільки про те, що створено, що додано в результаті діяльності, збудженої відповідним поштовхом чи поштовхами інших» (Булаховський, 1952: 7). Цей підхід засвідчує глибинне розуміння того, що мовні категорії є продуктом ментального конструювання реальности, що актуалізується в межах граматичних структур. Л. Булаховський підкреслював значущість морфології як особливої системи, що відображає значеннєві зв'язки між словами й типами граматичного зв'язку в межах мовного висловлення: «…морфологія вивчає притаманні певним мовам форми: такі, що слугують утворенню основи слова як носія його найбільш конкретного значення, і такі, що зазначають можливі зв'язки окремого слова з іншими в складі цілого вислову (речення) або в складі частин, з яких воно природно формується» (Булаховський, 1975: 53–56). ***Методологійно важливим є застереження вченого щодо небезпеки перенесення логічних чи психологійних категорій на морфологійний рівень без відповідного обґрунтування***: «…саме [емпіричний метод – О. К.] дає змогу укласти опис фактів у цілком певні рамки того, що є справді притаманним спостережуваній мові» (там само: с. 70–71). Така позиція узгоджується із сучасними засадами дослідження категорії оцінки, що виникає не як інтерпретаційна надбудова, а як внутрішньо властиве мовній одиниці значення, пов'язане з її граматичною структурою. Крім того, розглядаючи особливості «психології мови», услід за О. Потебнею та Д. Овсянико-Куликовським, Л. Булаховський наголошує на ролі ментальних чинників у формуванні морфологійної та синтаксичної організації мови, зокрема проєктуючи зазначене на дитяче мовлення, де ціннісна реакція є первинною, а мовне оформлення – вторинним (див.: Булаховський, 1975: 94–96). Розроблення концепції про те, що мову слід розглядати як систему, яка відображає граматичну модальність у її морфологійній організації, належить насамперед Л. Булаховському, є засадничою для подальшого розвитку лінгвоаксіологійного підходу в українській мовознавчій традиції.

Далі перейдемо до характеристики розроблення розглядуваної проблеми в

сучасних лінгвістичних теоріях. Зокрема, **постулат про аксіологійний вимір МКС** докладно схарактеризувала представниця сучасного харківського наукового осередку, послідовниця наукової школи О. Потебні ***Л. Лисиченко*.** На початку XXI століття вона акцентувала увагу на вивченні «мови як картини світу» (Лисиченко, 2008: 4), здійснюючи зазначене в аксіологійному вимірі, що презентовано насамперед у монографіях «Лексико-семантична система української мови» (Лисиченко, 2006), «Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти» (Лисиченко, 2008) та «Лексико-семантичний вимір мовної картини світу» (Лисиченко, 2009). Указана вчена не оминула увагою і проблему своєрідности моделювання прагматичних смислів, оцінних значень, системи конотацій. Дослідниця розмірковує над природою ***емоційно-експресивного забарвлення слова***, актуалізуючи цей образний термін і наголошуючи, що окреслене прагматичне значення «зумовлене позамовними факторами» (Лисиченко, 2006: 20). Погляди Л. Лисиченко на розуміння категорії оцінки й експресивности виражені в таких ключових тезах дослідниці: **(1)** «…у процесі пізнання людина не об'єктивістськи вивчає явища оточуючого світу, а визначає певні відношення між собою і явищем світу, оцінює його роль у своєму бутті: *добре* і *зле*, *шкідливе* і *корисне*, *гарне* і *погане* і т. ін.» (Лисиченко, 2006: 20): ***простежуємо вербалізацію дихотомійних аксіологійних параметрів, а також актуалізацію методу шкалування***; **(2)** «…у багатьох словах експресивно-оцінний елемент може бути звичайно мало помітним, але сам він є потенційною базою для численних експресивних слововживань у загальнонародному та індивідуальному мовленні…» (Лисиченко, 2006: 20); **(3)** «…експресивний елемент слова може виразно виступати при виникненні похідних значень слова» (Лисиченко, 2006: 20); **(4)** «…експресивний компонент лексичного значення може бути мотивованим, тобто ми виразно відчуваємо причини такої оцінки» (Лисиченко, 2006: 21); **(5)** однак «емоційне забарвлення може бути немотивованим або слабо мотивованим» (Лисиченко, 2006: 21); **(6)** «…в основі емоційного компонента, як і в основі лексичного значення <…>, лежать не всі ознаки даного явища, а тільки їх частина» (Лисиченко, 2006: 21); **(7)** «…у художніх творах суперечність між

сукупністю ознак явища і його емоційним забарвленням може стати основою художнього образу» (Лисиченко, 2006: 21); **(8)** у системі слів з експресивно-емоційним компонентом значення «…слід окремо виділити слова, які називають почуття (*радість, сум, гордість, любов, ненависть*) або виражають оцінку явищ (*добрий, гарний, сердечний, гидкий, сердитий, радіти, веселитись, пишатись, печалитись* тощо). У таких словах емоції є ознакою їх предметно-понятійної віднесеності, отже, у них логічний і експресивний компоненти збігаються. Тому <…> їх не можна вилучати із складу емоційної лексики, але й не можна зводити всю емоційну лексику до таких слів» (Лисиченко, 2006: 21). Розглядаючи проблему типів ЛЗ, Л. Лисиченко схарактеризувала опозицію *об'єктивне* й *суб'єктивне* лексичне значення, порівн.: **(а)** «…для мови як засобу спілкування основним є об'єктивний зміст слова, який ґрунтується на понятті. Саме завдяки об'єктивному змістові лексичного значення всі носії мови однаково розуміють його» (Лисиченко, 2006: 24); **(б)** «…суб'єктивні особливості значення пов'язані не з понятійним, а з предметним його компонентом. <…> Суб'єктивні особливості значення не є перешкодою для взаєморозуміння. У художній творчості вони можуть стати основою образної характеристики явища. <…> Але і для розуміння художнього образу, навіть переосмислення значення слова, необхідно, щоб індивідуальні, суб'єктивні елементи значення трималися на об'єктивній його основі, спільній для всіх мовців» (Лисиченко, 2006: 24). Дослідниця фокусувала увагу на проблемі особливостей моделювання оцінних значень, зокрема не лише лексичних, але й граматичних. Зважаємо й на особливості трактування *категоріюї агентивности*, насамперед і з урахуванням аксіологійного виміру (див.: Ковтун, 2023b; Ковтун, 2023e). Зазначене враховано у викладі авторської концепції в п'ятому розділі цієї дисертації. Як видається, і ***теорія про типи суб'єктивного значення***, схарактеризована Л. Лисиченко, ***потребує подальшого вивчення***, а постулати професора Л. Лисиченко щодо складної природи ЛЗ можна спроєктувати на граматичне значення, що завжди супроводжує значення лексичне. Природа граматичного значення також складна. Під час певних трансформацій воно може мотивувати появу прагматичних смислів певного типу, насамперед оцінних (див.:

Халіман, 2019a).

Фрагментарний аналіз наукового доробку Л. Лисиченко демонструє, що дослідниця розглядала проблематику лінгвоаксіології аспектуально, наголошуючи, що *оцінка* **(1)** послідовно й своєрідно відображається в МКС, **(2)** міститься в структурі лексичних (ядро чи периферія) і граматичних (на прикладі аналізу лексичного й граматичного значення віддієслівних агентивних імен) значень. Крім того, учена актуалізувала проблему виокремлення об'єктивних і суб'єктивних значень, хоча типи суб'єктивних значень не окреслила. Це питання залишається відкритим. Дослідження, виконані Л. Лисиченко у фокусі визначення своєрідної граматикалізації аксіологійности, дає змогу побачити динаміку й у граматичній системі, формує новий погляд на традиційну граматичну проблематику та, відповідно, сприяє розвитку самої граматичної науки, зокрема й граматичної прагматики, аксіологійної прагмалінгвістики, а також граматики оцінки (див.: Ковтун, 2023b; Ковтун, 2023e).

Дослідження, виконані Л. Лисиченко у фокусі визначення своєрідної граматикалізації аксіологійности, як наголошувалося, дає змогу **(1)** побачити динаміку й у граматичній системі, **(2)** формує новий погляд на традиційну граматичну проблематику та, відповідно, **(3)** сприяє розвитку самої граматичної науки, зокрема й *граматики оцінки*.

У цьому дослідженні актуалізуємо й теоретичні погляди на лінгвоаксіологію, викладені в монографії ***І. Шкіцької*****,** яка спроєктувала увагу на з'ясування маніпулятивної стратегії позитиву та її тактик, що виявляється в різних типах дискурсу на основі актуалізації відповідних мовних одиниць усіх рівнів мовної системи, зокрема й морфолого-синтаксичного (див.: Шкіцька, 2012).

Важливою для розвитку української лінгвоаксіології вважаємо й монографію ***Г. Черненко*** «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи: діапазон імовірностей» (Черненко, 2018), у якій названа вчена висвітила **(1)** проблему ціннісної категоризації зовнішнього й внутрішнього світів; **(2)** вплив мовної оцінки на систему цінностей адресата, а також **(3)** схарактеризувала мовні засоби формування ціннісних концептів і **(4)** дискурсивні проєкції ціннісного конфлікту, **(5)** описала

проблему аксіології ідентичности й мови ворожнечі; **(6)** *розробила метод аксіологійного динамічного моделювання*, що здійснила на основі дескрипції процесів і результатів оцінної категоризації у вигляді вербалізованої аксіологійної пропозиційної структури й варіантів її реалізації та інтерпретації. Науковиця спроєктувала свій аналіз на наукові, художні, масмедійні тексти й розмовне інтернет-мовлення (див. про це в рецензії: Гнатюк, 2018).

Внесок Т. Космеди в розбудову української лінгвоаксіології: розвій її наукової школи. Багатоаспектний аналіз категорії оцінки в руслі прагматичної поліфункційної наукової парадигми на початку XX століття докладно здійснила Т. Космеда (2000), окресливши дослідницький напрям, номінований ***аксіологійною прагмалінгвістикою***. У його межах було здійснено комплексне вивчення оцінних значень на різних мовних рівнях, а також у проєкції на мовлення з урахуванням комунікативних намірів адресанта в реалізації прагматичних завдань, оскільки кожний «об'єкт дійсності можна оцінити за відповідними критеріями, розглянувши його як сукупність ознак, що оцінюються. З огляду на зазначене, *оцінка* не лише сприяє пізнанню довкілля, але й дає змогу «розрізняти властивості конкретного предмета або явища, що пізнається» (Космеда, 2000: 306). Названа вчена переконує, що теорія прагмалінгвістики й лінгвоаксіології на сьогодні має достатній розвиток: прагматичне значення розглядає як таке, що має природу, відмінну від значення семантичного. Т. Космеда зауважує, що в структурі лексичного значення слід виокремлювати комплексно денотативне, сигніфікативне й прагматичне значення, що характеризується можливим набором таких сем, як оцінна, емоційна, яка завжди пов'язана з оцінкою (емоційно-оцінна), експресивна, асоціативна, стильова, стилістична з їхніми різновидами. Однак проблема виокремлення оцінних, емоційно-оцінних й експресивних (що не завжди виражають оцінку) сем як компонентів значення остаточно не розв'язана. Оцінна сема може входити в денотативну чи сигніфікативну частину ЛЗ залежно від типу значення – лексико-граматичних сем, зокрема конкретности чи абстрактности, власної назви чи загальної та под. На базі зазначеного постулату в п'ятому розділі розглянемо неологізми української мови, що презентують актуалізацію зазначених

лексико-граматичних розрядів іменника. Напр., лексема *стіл* у первинному значенні не містить оцінної семи, а лексема *правда* її містить вже у своєму первинному значенні (традиційна методика визначення – експертиза за принципом відповідности лексичного значення вимірам оцінки: '*і це добре*' чи '*і це погано*') (див. про це: Космеда, 2000). Крім того, закцентовано на важливості дослідження функційного аспекту значення, оскільки слово під час уживання його в мовленні набуває відповідного додаткового семантико-прагматичного навантаження, моделюючи нові смисли.

Основними ***методологійними постулатами теорії, розробленої Т. Космедою,*** є твердження, що *категорія оцінки* – універсальна й багатовимірна, вона охоплює різні рівні мовної системи та своєрідно вербалізується в усіх дискурсивних практиках. Концепція лінгвоаксіології, викладена в працях Т. Космеди, передбачає комплексний підхід до вивчення оцінних значень і смислів, що формують ціннісну картину світу мовної спільноти та зумовлюють не лише значення, що вербалізуються на лексичному рівні, але й відповідні граматичні та стилістичні форми. Названа дослідниця послідовно обґрунтовує такі засадничі положення своєї концепції: **(1)** ***оцінка – універсальна мовна категорія***, що виражає ознаки лінгвофілософської, когнітивно-семантичної та прагматичної категорій і відображає систему суспільних, культурних і моральних цінностей та, відповідно, реалізується в мовленні, актуалізуючи різні рівні мовної системи; **(2)** ***міжрівневий характер оцінки*** полягає у взаємодії під час її вербалізації лексичних, морфемних, морфологійних, синтаксичних одиниць, відповідних образних засобів з урахуванням особливостей тексто- чи дискурсотворення, що залежить від системи актуалізованих механізмів вираження оцінки, які у взаємодії формують цілісне *аксіологійне поле мови*; **(3)** ***функціювання оцінних одиниць як семіотичних маркерів культури*** базується на поєднанні мовних структур із ціннісним кодом нації, виявляючи національно специфічні смисли; **(4)** ***аксіологійна зумовленість тексту*** / ***дискурсу*** своєрідно вербалізується в різних їхніх типах (науковому, художньому, публіцистичному, зокрема й медійному, а також релігійному, епістолярному, побутовому /розмовному/ тощо), що виявляється в міжтекстовій чи

міждискурсивній взаємодії, де оцінка виконує когнітивно-прагматичну функцію, омовлюючи відповідну систему значеннєвих типів; **(5)** ***оцінні смисли динамічні й варіативні***, що виражається в їхній здатності змінюватися залежно від історичних, соціальних і культурних чинників, а також від контексту та комунікативних інтенцій мовця; **(6)** у процесі дослідження своєрідности омовлення категорії оцінки необхідно насамперед ***поєднати структурно-семантичний, функційно-прагматичний*** та ***контекстуально-дискурсивний типи аналізу***, що забезпечує належну інтерпретацію оцінки як системного й водночас комунікативно зумовленого явища; **(7)** ***дослідження оцінки потребує інтеграції когнітивного, культурологійного й антропоцентричного підходів***, що дає змогу поєднати описання мовних фактів з інтерпретацією культурних і ментальних моделей; **(8)** ***важливість індивідуально-мовленнєвої реалізації значення оцінки*** полягає в тому, що оцінні смисли набувають особливої експресії під час моделювання творчої мовленнєвої діяльности, коли віддзеркалюються авторські інтенції та вербалізується особистісна система цінностей; **(9)** ***комунікативна «орієнтація» категорії оцінки*** простежується в реалізації її ролі під час формування ***аргументативности, впливовости*** та ***емоційно-оцінного забарвлення висловлення***; **(10)** ***інтердисциплінарність лінгвоаксіології*** мотивована синтезом мовознавчих, філософських, культурологійних і психологійних підходів, необхідних для комплексного аналізу аксіологійних значень і смислів.

Отже, Т. Космеда послідовно ***сформувала лінгвоаксіологійну концепцію***, у центрі якої – системність, динамічність і культурно-ціннісна зумовленість мовних одиниць. Дослідження цієї вченої створили підґрунтя для виокремлення ***сучасної української теорії лінгвоаксіології***, що активно інтегрується в європейський науковий простір (див.: Космеда, 2000; Космеда, 2003; Космеда, 2011; Космеда, 2015). Водночас науковиця задекларувала ***становлення української лінгвоаксіології*** та української ***теорії граматики оцінки*** в її руслі, указавши на аксіологійний потенціал слів основних частини мови (Космеда, 2016b) і схарактеризувавши ***надчастиномовну категорію – предметно-ознакових слів*** (див.: Бацевич & Космеда, 1997), до яких належать насамперед агентивні імена, та

започаткувала власну наукову школу, діяльність якої здійснюється і в руслі української лінгвоаксіології, теорії цінностей – відображення в мові ціннісних аспектів буття, граматики оцінки (див.: Халіман, 2019). Зазначене презентують праці її вихованців, зокрема, крім ***О. Халіман***, у фокусі граматики оцінки працювали ***Ю. Булик*** (розробив проблему особливостей вияву оцінки в прикметникових формах, актуалізованих у дискурсі реклами /Булик, 2009/) та ***Д. Рязанцева*** (здійснила аналіз українського прикметника у фокусі граматики оцінки /Рязанцева, 2013а/).

Розбудова лінгвоаксіологійної концепції Т. Космеди зреалізована в теорії *Т. Петрової*, про що частково вже йшлося. У працях Т. Петрової як учениці Т. Космеди постулати лінгвоаксіології спроєктовано на оригінальну *теорію лексикографійної термінологійної критики*. Названа дослідниця наголошує, що *аксіологійний вимір мови реалізується* не лише на рівні загальнолінгвістичних категорій, але й у *специфічних дискурсивних жанрах*, насамперед *у дискурсі наукового рецензування і критичної оцінки*, де категорія оцінки постає як структуротворчий чинник, що виявляє систему культурно-ціннісних орієнтирів мовної спільноти (Петрова, 2024: 123–125). Учена наголосила, що аналіз категорії оцінки в рецензійному та критичному дискурсах має не лише описовий, але й концептологійний виміри. Т. Петрова інтегрує положення Т. Космеди про системність, динамічність і культурну зумовленість мовних одиниць, розвиваючи їх у напрямі термінологійної критики й теорії термінографії, де ***лінгвоаксіологія постає методологійною основою аналізу термінологійних систем і способів їхньої критичної презентації*** (див.: Петрова, 2024: 297–300). Закцентовано, що концепція Т. Космеди не обмежена загальними питаннями граматики оцінки, але й набуває практичного виміру в термінологійних студіях: **(1)** створюється підґрунтя для критичного аналізу термінології; **(2)** окреслюється аксіологійний потенціал рецензії як самостійного жанру; **(3)** визначається роль оцінних засобів у формуванні наукової комунікації. Це також засвідчує інтеграцію української лінгвоаксіології в сучасний європейський науковий простір через розроблення інноваційних напрямів у теорії критики та термінографії (див.: Петрова, 2021).

Крім того, окремі постулати лінгвоаксіології розроблено в монографійних дослідженнях інших представників ***наукової школи Т. Космеди***, зокрема ***Н. Піддубна*** презентувала біблійні оказіональні смисли, які досліджувала й у фокусі теорії лінгвоаксіології (див.: Піддубна, 2019); ***Т. Осіпова*** розробила методику аналізу мовних одиниць, що вербалізують невербаліку, з розміщенням актуалізованих смислів на *шкалі оцінки*, залучаючи методологію лінгвоаксіології (див.: Осіпова, 2019); ***В. Папіш*** простежила вербалізацію оцінних смислів й виявила особливості впливу цього явища на формування психотипів лінгвоперсони, актуалізуючи теорію лінгвопсихоакцентуації (див.: Папіш, 2023); досліджуючи феномен політичної мовної особистості Д. Донцова, ***О. Микитюк*** з метою виявлення специфіки омовлення категорії оцінки в дискурсивно-текстовому просторі елітарної лінгвоперсони названого політика (див.: Микитюк, 2025), також залучила окремі постулати лінгвоаксіології для дескрипції аксіологійних смислів, змодельованих Д. Донцовим. Важливими для розвитку лінгвоаксіології є проблематика *лінгвоемоціології*, яку випрацьовує ***В. Сліпецька***. Дослідниця наголошує на тому, що між *лінгвоаксіологією* і *лінгвоемоціологією* існує тісний зв'язок (див.: Сліпецька, 2017), що виявляється на всі рівнях мовної системи. Зазначена науковиця випрацювала критерії визначення емоційности, оцінности й експресивности (Сліпецька, 2015); схарактеризувала статус емотивів у художньому (Сліпецька, 2012) й публіцистичному (Сліпецька, 2019) текстах, розглянула конфліктні жанри, під час моделювання яких активно вербалізуються емоції (Сліпецька, 2016).

Методологійно важливими для розвитку *теорії граматики оцінки* вважаємо насамперед наукові розвідки, підготовані *Т. Космедою* та її послідовницею *О. Халіман* у співавторстві. Серед них найбільш значеннєвою є наукова студія «"Граматика оцінки" як актуальна проблема сучасного мовознавства» (2011), де витлумачено поняття *граматики оцінки* як нового наукового напряму, мета якого – усебічне дослідження системи граматичних засобів вираження оцінних значень з урахуванням їхніх прагматичних характеристик (Космеда & Халіман, 2011). Зауважено, що розроблення «теорії

граматики оцінки передбачає комплексний опис граматичних засобів вираження оцінних значень, що забезпечить вироблення правил уживання граматичних одиниць в оцінних функціях та трактування закономірностей їх тлумачення» (Космеда & Халіман, 2011: 19). Концепцію *опису морфології оцінки*, яку презентувала О. Халіман, розглянемо нижче.

Презентація ключових положень лінгвоаксіології українських мовознавців, спроєктована на дослідження англійської мови. В українському мовознавстві XXI століття простежуємо незначну кількість наукових праць, присвячених висвітленню проблем лінгвоаксіології, що спрямовані на англійську мову з урахування саме граматичних аспектів. Мовознавці пропонують огляд розвитку загальної теорії лінгвоаксіології, що проєктується на західну дослідницьку традицію (див.: Ковтун, 2020). Зокрема, ***Л. Соловйова*** обрала предметом свого дослідження *предикативи оцінки*, закцентувавши увагу на наслідках вторинної номінації в сучасній англійській мові й дійшла висновку, що вторинна номінація предикативних одиниць спричиняє до переосмислення їхніх семантико-прагматичних функцій, надаючи мовленнєвим актам додаткового оцінного навантаження та забезпечуючи виразність аксіологійного змісту висловлення (див.: Соловйова, 2016).

О. Дейчаківська *досліджувала категорію оцінки через призму особливостей функціювання предикативних прикметників у функції експресивів* і *показала прагматичне навантаження розглядуваних граматичних одиниць для моделювання комунікативних стратегій увічливости* (Deichakivska, 2024). Зазначена вчена з'ясувала, що актуалізація стратегій увічливости за допомогою актуалізації прикметникових форм англійської мови залежить насамперед від культурного контексту, що акцентує на необхідності глибшого розуміння мовних норм й особливостей їхньої варіації.

У фокусі граматики оцінки здійснювала свої дослідження й ***Н. Бобер***, яка частково проаналізувала *емоційно-оцінні іменники англійської мови*, водночас зауваживши, що їхнє «…функціонування не обмежується номінативним рівнем, адже такі лексеми активно інтегрують аксіологійний компонент у синтаксичну

організацію висловлення, формуючи додаткові смислові відтінки та посилюючи експресивність мовлення» (див.: Бобер, 2021: 7).

У працях ***Н. Петренко*** проштудійовано *особливості функціювання займенників у віршованих текстах американської поезії*, що передбачало фокусування уваги на прагматичних, зокрема й оцінних, значеннях і смислах. Доведено, що «…займенники в поетичному дискурсі є не лише формальними засобами субституції, а й набувають аксіологійного навантаження, оскільки через них відтворюється суб'єктивно-емоційне ставлення ліричного суб'єкта до адресата, самого себе та зображуваного світу» (див.: Петренко, 2008: 7).

Особливості перекладу українських демінутивних форм, які презентують своєрідність вербалізації категорії оцінки, мають в українському мовознавстві певну традицію. Подібні дослідження презентовані й наприкінці XX ст., зокрема в науковій розвідці ***Л. Корунець*** (див.: Корунець, 1981), а також у дослідженні ***Т. Іваніної***, яка зауважує, що під час відтворення «…зменшувально-пестливих суфіксів української мови з її розвиненою системою англійською мовою, що має аналітичну будову, виникають певні труднощі, тому що бракує засобів для вираження значення зменшеності, пестливості, зневажливості та ін. при відтворенні різних відтінків. Адже перекладачеві необхідно передати фонетичні, лексичні та синтаксичні засоби твору, знайти не лише їх лексичні відповідники, але й врахувати їх конотативне значення, можливі фонетичні асоціації. За допомогою різних засобів перекладач має відтворити колорит розмовності, фольклорності, зовнішні риси, внутрішні якості героїв, які подаються через призму глибокої авторської симпатії» (Іваніна, 2010: 198). Можна погодитися і з думкою цієї авторки, що в «…перекладацькій практиці не може бути стандарту для відтворення димінутивів в українській мові засобами англійської мови через відсутність в останній розвинених відповідних словотвірних моделей. У таких випадках найчастіше застосовується метод лексичної компенсації» (там само).

Дослідження проблематики лінгвоаксіології в працях Г. Приходько. Важливими дослідженнями з проблематики лінгвоаксіології є монографійні праці української мовознавиці Г. Приходько, що сфокусовані на **(1)** дескрипції способів

вираження категорії оцінки в англійській мові, порівн.: «Оцінка постає універсальною категорією мови, що формує не лише семантичну, але й когнітивну структуру мовлення» (див.: Приходько, 2001: 110). Учена **(2)** узагальнює свої думки щодо вияву своєрідности семантики й прагматики презентантів категорії оцінки, яка вербалізована засобами сучасної англійської мови (див.: Приходько, 2004; Приходько, 2017), наголошуючи, ***що оцінні одиниці є багаторівневими носіями аксіологійного змісту, адже вони поєднують когнітивні, комунікативні та культурні параметри*** (Приходько, 2004; Приходько, 2017). У працях зазначеної дослідниці **(3)** ідеться про особливості вивчення категорії оцінки у фокусі зміни наукових парадигм, що відбувається на початку XXI ст., зокрема наголошено, що ***сучасні лінгвісти дедалі більше усвідомлюють необхідність інтеграції аксіологійного аспекту в граматичні та прагматичні студії*** (див.: Приходько, 2016). Г. Приходько зосереджує увагу, зокрема, на **(4)** на когнітивних (див.: Prihodko, 2018; Приходько, 2021) та **(5)** комунікативних (див.: Prihodko, 2018) аспектах вивчення категорії оцінки, наголошуючи, що ***оцінка виконує інтегративну функцію між концептуальною та комунікативною системами мови, сприяючи формуванню цілісної мовної картини світу*** (див.: Prihodko 2018). В останні роки вчена актуалізувала **(6)** когнітивно-прагматичний дослідницький ракурс, презентувавши статтю в співавторстві з О. Приходченко, що, як видається, цілком виправдано, оскільки ***аналіз категорії оцінки вимагає міждисциплінарного синтезу когнітивної лінгвістики та прагматичної інтерпретації*** (див.: Prihodko & Prykhodchenko, 2020). Водночас мовознавиця **(7)** зосереджує увагу й на більш часткових питаннях граматичної лінгвоаксіології, передусім на дескрипції деяких закономірностей суфіксальних утворень щодо моделювання оцінних слів у сучасній англійській мові (див.: Приходько, 2000), зауважуючи, що ***деривaційні засоби, насамперед суфікси, демонструють сталі кореляції між формальними моделями та типами оцінки, що презентують позитивні й негативні ціннісні установки*** (див.: Приходько, 2000).

Напрацювання Н. Бігунової в галузі лінгвоаксіології позначені ***багатовекторністю із фокусом уваги на лексико-граматичних, когнітивних і***

прагматичних засадах реалізації оцінності. У своїх розвідках ця дослідниця ***запропонувала концептуалізацію категорії норми як базової в системі аксіологійних координат***, продемонструвавши, що мовні одиниці здатні відображати позитивний і негативний типи оцінки залежно від культурно-історичного контексту (Бігунова, 2021: 25–32), а також ***наголосила на відмінностях у прагматичній силі двох споріднених мовленнєвих актів***, що ***демонструє глибину дослідження позитивнооцінних стратегій в англомовному комунікативному просторі*** (Бігунова, 2022: 78–83). Вагомими є праці Н. Бігунової у співавторстві, де проаналізовано ***позитивнооцінну тактику***, що реалізується в сучасному художньому англомовному дискурсі (Бігунова & Лимаренко, 2023: 3–7), та ***інтонаційну організацію компліменту й лестощів у кінодискурсі*** (Бігунова & Савілова, 2023: 4–14). Дослідження цієї науковиці розширюють розуміння того, як інтонаційні, синтаксичні та лексичні засоби впливають на аксіологійний вимір тексту, формуючи комунікативні стратегії підвищення статусу адресата. У статті, опублікованій разом із ***М. Косовець***, продемонстровано, ***як художній дискурс детективного жанру інтегрує комунікативні тактики позитивного впливу***, де аксіологійний потенціал реалізується через багаторівневу систему мовних і паралінгвальних засобів (див.: Bigunova & Kosovets, 2024). Коло інтересів цієї дослідниці охоплює також проблематику презентації концепту ЧАС в англомовному наративному дискурсі. У статті, написаній разом із ***С. Домбровською***, здійснено аналіз того, ***як часові категорії в усному англійському наративі вербалізують оцінні смисли***, формуючи когнітивні рамки інтерпретації дійсности (Bigunova & Dombrovska 2022: 78–85). У публікації, що реалізована в співавторстві з ***Г. Олійник*** й ***О. Селівановою***, запропоновано ***студіювання концепту комунікативного шуму як дискурсивного компонента, здатного модифікувати аксіологійні характеристики висловлювання*** (Bigunova et al., 2020). Значну увагу Н. Бігунова приділяє вивченню ***позитивнооцінних мовленнєвих актів через призму критерії щирість***. У праці, підготовленій у співавторстві із ***Ч. Шаосюном*** й ***І. Степановим***, доведено, що ***позитивна оцінка як ілокутивна категорія виявляється в складній взаємодії прагматичних***

настанов мовця і соціокультурних умов, у яких розгортається комунікація (Bigunova, et al., 2020). Ці студії підтверджують, що ***оцінні одиниці постають багаторівневими носіями аксіологійного змісту, адже вони поєднують прагматично-когнітивні, комунікативні й культурні параметри***.

Актуалізація лінгвоаксіологійної проблематики в наукових розвідках В. Смаглій пов'язана з аналізом оцінного складника в семантичній структурі слова, що визначається як невід'ємна частина значення, здатна модифікувати когнітивні, прагматичні й комунікативні параметри мовної одиниці. Названа дослідниця наголошує, що оцінність має інтегрований характер і виявляється не лише в лексичному значенні, але й у його граматичній і контекстуальній проєкції. У полі зору науковиці – способи актуалізації оцінних смислів у семантичній структурі слова, що зумовлюють його аксіологійну інтерпретацію та впливають на формування мовної картини світу. Розроблені підходи демонструють значущість вивчення оцінного компонента як системоутворювального чинника, що відображає динаміку мовних процесів і забезпечує розширення інструментарію лінгвоаксіології (див.: Смаглій, 2022).

Поняття *граматика оцінки.* Морфологія оцінки у викладі О. Халіман як методологійна база дослідження. Бурхливі зміни в житті соціуму – це своєрідний виклик мовній системі, що мотивує трансформації на всіх її рівнях, адже «…мова "живе", а "жити" – значить <...> не залишатися в попередньому стані» (Космеда, 2013: 86–87). Відбувається креативна модифікація лексичних одиниць, формуються нові контекстуальні умови, нова сполучуваність, актуалізація не лише нових семантичних, але й прагматичних значень і смислів. Унаслідок подібних трансформацій відбувається порушення чинних норм і виникнення норм нових, що мотивовано власне виявом мовотворчості, яка й розкриває весь потенціал мовних знаків, оскільки «мова, як і будь-який інший живий організм <...>, збагачується, удосконалюється – так чи так видозмінюється завдяки лінгвокреативній діяльності її носіїв» (Космеда, 2014: 44). ***Вияв креативного потенціалу, звичайно, характерний і граматичним формам. Дослідження цього процесу дають змогу засвідчити динаміку й стабільність, що відбувається й на рівні граматичної***

системи (Халіман, 2019а: 221).

Змінюється мова й стрімко розвивається сучасна лінгвістика, простежуємо її поступ, виникнення нових лінгвістичних напрямів, парадигм (див.: Загнітко, 2014), формуються міждисциплінарні дослідження на перетині лінгвістики з іншими науками та науковими напрямами (див.: Загнітко, 2019). Крім звичних академічних граматик, усе частіше фіксуємо наукові описи на зразок «функційна граматика», «асоціативна граматика», «комунікативна граматика», «граматика мовця», «лексична граматика», «креативна граматика», «об'єктивна граматика» та ін. Традиційна граматика й традиційний словник уже не задовольняють носія мови, оскільки вони недостатньо точно відображають мовленнєву реальність. Аналіз функційної специфіки граматичних одиниць дає змогу акцентувати на їхній прагматичній значущості в комунікативному процесі. ***Одним із таких варіантів описування граматичних одиниць є граматика оцінки***.

Співвідносячи структурні особливості одиниць із комунікативним процесом, *граматика оцінки* ґрунтується на лінгвістичному функціоналізмі, що є основою граматики активного типу. У процесі креативного моделювання граматичних одиниць під час взаємодії актуалізованих смислів виникають *граматичні ігреми* – одиниці, що формуються на основі цілеспрямованих порушень граматичних норм, обмежень для досягнення комунікативно-прагматичних цілей (див.: Космеда & Халіман, 2013: 116). Зрозуміло також, що ***граматика оцінки базується на теоретичних постулатах прагматичної граматики загалом***.

На сьогодні ***морфологію оцінки*** як складник граматики оцінки всебічно схарактеризувала на матеріалі української мови О. Халіман, що, як наголошувалося, докладно презентовано в її монографії «Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови» (Халіман, 2019а). Актуалізувавши напрацювання Т. Космеди, її послідовниця ***О. Халіман сфокусувала увагу на вивченні суто граматичних питань лінгвоаксіології у фокусі морфологійних категорій (морфологія оцінки) і презентувала опис усієї системи іменних та дієслівних граматичних категорій через призму граматики оцінки***, ***показавши***, зокрема, і ***функційне навантаження деяких стилістичних засобів морфології***,

що ***створюють граматичну конотацію і відіграють ключову роль у моделюванні відповідних мовленнєвих жанрів*** (див.: Халіман, 2019а: 114–120).

До граматичних засобів вираження оцінки, як наголошує О. Халіман, належать і морфологійні одиниці, і синтаксичні конструкції, що логічно за традицією зумовлює поділ граматики оцінки на два підрозділи: *морфологія оцінки* й *синтаксис оцінки*, які нерозривно пов'язані, оскільки «вторинні значення морфологічних форм (зокрема оцінні) реалізуються в синтагматичних відношеннях» (Халіман, 2019а: 117).

Наголосімо, що в сучасних словниках лінгвістичних термінів поняття ***граматика оцінки*** не витлумачується, як і метамова цього новітнього мовознавчого напряму не має фіксації та належної інтерпретації (див.: Ковтун, 2020). Аналізуючи один із найновіших термінологійних словників, що укладений А. Загнітком, простежуємо, що термін ***граматика оцінки*** з її ***метамовою також не мають у ньому фіксації***. Термін ***оцінка*** тлумачиться названим ученим так: **(1)** аспект семантики мовних висловів; відображення в мовних структурах особливостей членування мовцями об'єктивного світу за його ціннісними параметрами – *добро* або *зло*, *користь* або *шкода*, *позитивне* чи *негативне* та ін.; **(2)** судження мовця, його відношення – *схвалення* або *несхвалення*, *заохочення* тощо – як складник стилістичної конотації (див.: Загнітко, 2020: 522).

Однак усе ще чекають залучення до лінгвістичної терміносистеми загалом і термінологійних словників зокрема метаодиниці, витлумачені та задекларовані в руслі неонапряму українського мовознавства, номінованого *граматика оцінки*, а саме: *граматика оцінки, категорія оцінки, оцінне значення, оцінний смисл, аксіологійний смисл, граматикалізація оцінних значень* тощо. Частина цих термінів уже набула активного поширення в лінгвістичних дослідженнях (див.: Халіман, 2019а).

Спираючись на праці О. Халіман, узагальнімо визначення *граматики оцінки*: ***граматика оцінки – інтегральна когнітивно-дискурсивна категорія, що акумулює формально-граматичні засоби відтворення і структурування аксіологійних смислів у мовленні***. У концепції цієї вченої *категорію оцінки*

розглянуто як універсальну систему граматичних і семантичних ресурсів, що мотивує виокремлення певних мовленнєвих жанрів, як-от: *схвалення* чи *несхвалення*, *заохочення* або *осуду* та ін. Услід за Т. Космедою, О. Халіман розрізняє ***оцінне значення*** як граматично закріплений компонент і ***оцінний смисл*** як дискурсивну реалізацію значення в мовленнєвому акті. Особливого статусу набуває *аксіологійний смисл,* що втілює культурно значущі уявлення про *добро* й *зло*, *корисне* й *шкідливе*, *прекрасне* й *потворне*. Важливою закономірністю, на яку вказує О. Халіман, є ***граматикалізація оцінних значень***, що мотивована переходом від ситуативних лексичних реалізацій до стабільних морфологійних засобів вираження аксіологійних смислів.

Узагальнюючи, можемо констатувати, що саме терміни *граматика оцінки, категорія оцінки, оцінне значення, оцінний смисл, аксіологійний смисл, граматикалізація оцінних значень, аксіологійне поле мови* мають бути остаточно закріплені в сучасній лінгвістичній терміносистемі. Попри те, що окремі з них уже набули активного поширення в українському мовознавстві, їхнє системне винормування і відображення в термінологійних словниках залишається нагальним завданням для подальшого розвитку неонапряму, номінованого *граматикою оцінки*.

1.1.2. Фрагментарний огляд історії становлення лінгвоаксіології в західній традиції. Сучасні наукові розвідки у сфері *граматики оцінки*. Загальну теорію дослідження категорії оцінки виклав зарубіжний учений ***П. Вайт***, який у межах системно-функційної парадигми запропонував ґрунтовне ***бачення оцінних ресурсів мови як складника міжособистісної комунікації***. Його підхід отримав розвиток у праці англ. «Appraisal Theory» (укр. «Теорії похвали»), що пояснює способи вираження емоцій, суджень і оцінних смислів у дискурсивному просторі (див.: White, 2015). Дослідник виокремив основні параметри оцінки – англ. *attitude* (укр. *емоційне ставлення*), англ. *engagement* (укр. *задіяність інших голосів у дискурсі*) та англ. *graduation* (укр. *ступенева варіативність оцінки*), які заклали підвалини сучасних досліджень у сфері лінгвоаксіології (див.: White, 2015). У співавторстві з П. Вайтом ***Дж. Мартін*** *систематизував принципи аналізу*

аксіологійних ресурсів мови, акцентуючи на їхньому значенні для конструювання соціальної взаємодії та формування дискурсивних жанрів. Цей учений розглядає ***оцінку як динамічний процес***, що поєднує когнітивні та соціальні виміри, і доводить, що *граматика оцінки* є невід'ємним складником дискурсо- та текстотворення з урахуванням загального процесу смислотворення (див.: Martin & White, 2005). ***Такий підхід дає змогу інтегрувати категорію оцінки в ширший контекст функційної лінгвістики й зближує її з проблематикою дискурсивної семантики.***

Параметри дослідження категорії оцінки на матеріалі англійської мови запропонувала ***М. Беднарек***, що викладено насамперед у статті англ. «Dimensions of evaluation» (укр. «Виміри оцінки»). М. Беднарек ***усвідомлює специфіку омовлення емоційного й раціонального типів оцінки***. Названа авторка наголошує, що оцінка лежить в основі категоризації понять, що виявляються в мовленні. Вона характеризує прямий зв'язок між цінностями та мовою і демонструє, що вираження значення оцінки тісно пов'язане з емоціями. Процес оцінювання, зрозуміло, має антропоцентричний характер, оскільки, оцінюючи суб'єкт чи об'єкт довкілля, людина має пропустити його ознаки через свою свідомість, зокрема й мовну (див.: Bednarek, 2009a). ***Емоції, без сумніву, є відображенням конкретної системи цінностей***, ***закономірною властивістю певного тексту*** або ***можуть очікуватися, бути потенційно можливими в межах певних дискурсів***. Отже, метафора ***мова оцінки*** (мовлення, у якому виражаються оцінні смисли) є не лише дзеркалом індивідуального мовомислення («особистого розуму»), але й відповідного «соціального розуму» чи лінгвокультури. М. Беднарек, як бачимо, актуалізує низку образних термінів.

С. Ганстон зосередила увагу на дослідженні прикметників із семантикою '*оцінка довкілля крізь призму ставлення до неї людини'*, запропонувавши кілька моделей вербалізації суб'єктивного й об'єктивного типів оцінки, порівн.: «Оцінні прикметники використовуються не лише для опису об'єктів, але й для вираження ставлення мовця до них» (див.: Hunston, 2019: 112), а також ***актуалізувала методику корпусного аналізу для дослідження особливостей вербалізації***

категорії оцінки, наголосивши, що «…корпусні дані демонструють, як оцінні значення впорядковуються в дискурсі, і як вони конструюють позицію мовця» (див.: Hunston, 2011: 55). Для переконливості *наводено зразки описування особливостей вербалізації граматики оцінки крізь призму так званої «локальної граматики»*, що «відображає лексико-граматичні ресурси мови, за допомогою яких кодується оцінка в текстах» (Hunston, 2019: 118), а також у фокусі категорії модальности, що тісно пов'язана з категорією оцінки: ідеться про ***феномен полімодальности***, порівн.: «Оцінка часто поєднується з модальними висловами, утворюючи мультимодальні значення» (див.: Hunston, 2008: 73).

Я. Мартін і ***П. Вайт*** (див.: Martin & White, 2005) актуалізують термін ***мова оцінювання*** і вказують на своєрідність вияву оцінки в англійській мові, зокрема зауважуючи, що «…оцінка реалізується через систему ресурсів похвали, що дають змогу виражати почуття, оцінювати поведінку й інтерпретувати явища» (див.: Martin & White, 2005: 35).

Питання щодо ***використання прикметника як засобу вербалізації категорії оцінки в англійській мові*** вивчають ***Д. Метью*** і ***Г. Рассел***, зосереджуючи увагу на *фактах аксіологійної амбівалентности*, а також актуалізуючи лінгвостилістичну категорію ***емоційности*** й лінгвофілософську категорію ***екстремальности***, презентуючи соціолінгвістичний дослідницький аспект, порівн.: «Оцінні прикметники можуть водночас виражати і позитивні, і негативні значення, створюючи ефект аксіологійної амбівалентности у висловленні» (див.: Matthew & Russell, 2014).

Отже, ***зарубіжні вчені також досліджують феномен оцінки в багатоаспектному вимірі***. Оскільки в українському мовознавстві немає праць, у яких презентовано поступ лінгвоаксіологійних досліджень у західній науковій традиції, як це зроблено щодо розвою лінгвоаксіології в працях українських учених, то *розгляньмо історію поступу зарубіжної лігвоаксіології*, починаючи від середини XX століття, хоча й аспектуально.

Найбільш важливими в царині лінгвоаксіології вважають такі напрацювання: ***М. Шелер*** (Scheler, 1980) (Німеччина) та ***Х. Ортега-і-Гассет*** (Ortega y Gasset,

1947) (Іспанія) реалізували феноменологійний підхід до дослідження проблем лінгвоаксіології; ***Р. Ле Сенн*** (Le Senne, 1942) (Франція) та ***Л. Лавелль*** (Lavelle, 1950–1955) (Франція) запропонували реалістичний підхід до вивчення категорії оцінки з урахуванням лінгвоаксіологійної проблематики; ***М. Рокіч*** (Rokeach, 1973) (США) спроєктував психосоціальну дослідницьку перспективу лінгвоаксіології.

Нагадаймо, що в середині XX століття в західному мовознавстві в лексичній семантиці виразно почала домінувати логіка, або, точніше, той аспект логіки, що стосувався ***оцінки істини***. Структуралістські лінгвістичні традиції ***Ф. де Соссюра*** та генеративна лінгвістика ***Н. Хомського*** (англ. *structuralism and generative linguistics*) увиразнили тенденцію щодо опису семантики природних мов: учені почали більше уваги звертати на аксіологійні опозиції, як-от: *добре (гарне) – погане, потворне – красиве*. Однак дослідження власне лінгвістичних аспектів аксіології ще не були належно актуалізовані (див.: Felices-Lago, 2003).

До останньої третини XX століття лінгвоаксіологія, у фокусі якої розглядали лінгвофілософську категорію оцінки, у західній мовознавчій традиції презентована лише епізодичними розвідками. Процес вербалізації оцінки розглядали насамперед у ***фокусі теорії конотації*** чи ***лінгвоемоціології*** (***вербалізації емоцій***). У цей період категорію оцінки більшість мовознавців досліджувала в семантичній парадигмі як «приховані натяки на певні почуття» (Pottier, 1974) та «додаткові смисли» (Trujillo, 1970), що безпосередньо не пов’язувалося з категоріями лінгвоаксіології (Ullmann, 1962). Подібні наукові розвідки виконували ***в руслі структурної*** та ***генеративної лінгвістики***. Однак деякі представники цих домінувальних лінгвістичних напрямів упродовж наступних 20–30 років усе-таки здійснювали свою наукову діяльність у фокусі ***функційної лінгвістики*** з урахуванням особливостей вербалізації оцінних параметрів мовлення – англ. *Appraisal Framework* (укр. *оцінної системи*). Це, зокрема, лінгвістична парадигма вивчення, опису й пояснення способів використання мовних засобів вираження оцінки, що пов’язані із системною граматикою (Martin & White, 2005).

Питання лінгвоаксіології в західній лінгвістичній традиції порушуються в межах фундаментальних традиційних лінгвістичних напрямів.

1. *Структурна лінгвістика.* Серед перших дослідників лінгвоаксіологійної проблематики на початку XX століття виразно виокремлюють постать французького вченого ***Ш. Баллі*** (Bally, 1913). Цей дослідник усвідомив, що здатність людини оцінювати (позитивно чи негативно) довкілля відіграє важливу роль не лише для прогресу, поступу людства, але й для формування і розвитку мови (мовлення). Науковець наголошував, що мислення людини, виражене в її мовленні, спонтанно сприймає «…ідею оцінювання, тобто інстинкт збереження, який пов'язує все з нашим Я, нашим життям, нашим добробутом» (Bally, 1951). Такий інстинкт «…просіює наші враження відповідно до суті поняття "корисність": "Це добре, а це погано"; але іноді він приймає й більш досконалу форму: "Це правильно, а це неправильно". Просіювання думки через призму оцінки характерне для людської природи та необхідне для нашого існування. Як же ж це не може бути відображеним у мові?» (Bally, 1951). Таке риторичне питання поставив учений. Він указує на ***тісний взаємозв'язок між оцінними судженнями й вираженням у мові емоцій чи почуттів прихильності у всій гамі відтінків***, зауважуючи, що «...оцінні судження відрізняються від логічних, оскільки певною мірою вони завжди емоційні й ніколи їх не трактують як інтелектуальні продукти» (Bally, 1967). Науковець сприймає аксіологійний параметр як певний «тонкий феномен, що пронизує більшість мовних виразів (конотація), але водночас може бути й неприхованим (денотація), вербалізованим за допомогою системи мовних елементів, що виконують у мовленні особливу функцію» (Bally, 1951).

2. *Структурна семантика* була глибоко вкорінена в європейській науці, особливо у Франції і Німеччині в середині XX століття. Французькі лінгвісти осмислювали процес інтеграції категорій суб'єктивности й аксіології в лексику, хоча цілісну теорію лінгвоаксіології на той час вони ще не розробили. Зокрема, ***Ж. Маторе*** запропонував структуру поняттєвого поля «d'art et de technology» (укр. «мистецтва й технології») (Matoré, 1953), актуалізувавши ***соціолінгвістичний підхід***, однак він не розробив водночас концептуальної методології. Цей учений оперує поняттями фр. *La raison* (укр. *причина*), фр. *Le Sentiment* (укр. *почуття*), фр. *Les sensations* (укр. *відчуття*), фр. *La socialité* (укр. *соціальність*) та фр. *La vertu*

(укр. *чеснота*). Побудоване Ж. Маторе поняттєве поле узагальнило чинники впливу, який вони справляють на аксіологійність, зокрема такі, як *відчуття, почуття, настрої* та *мораль, етика поведінки*.

У 1955 році ***П. Ґіро*** став одним із небагатьох франкомовних лінгвістів, які «повстали» проти соссюрівської інтерпретації категорії оцінки (фр. *valeur*). На його думку, основне й контекстуальне значення не накладаються одне на одне; у кожній конкретній ситуації формується одне значення – контекстуальне; уживаючись у певному лінгвопросторі, слово презентує єдиний концептуальний образ. Але можна простежити й інші *позапоняттєві асоціації*, що, не змінюючи відповідної ідеї, лише забарвлюють її: «…ми називаємо їх оцінками, на відміну від значення; оцінка – це позасемантична асоціація» (Guiraud, 1955). ***Оцінка в цьому разі позбавляється статусу семантичного значення, її природа пояснюється крізь призму прагматики***.

Семантика. Концепція «семантичного диференціала» ***Ч. Осгуда***, ***Дж. Сусі*** й ***П. Танненбаума*** (Osgood et al., 1957) продемонструвала, що ***оцінка може виконувати домінувальну функцію в структурі значення*** (Osgood, 1980). Подальші дослідження довели, що ***емоції є основними чинниками, які визначають характер інформації, а не лише її модифікацію***. ***Цю фундаментальну «знахідку» когнітивної психології***, очевидно, ігнорували попередні покоління лінгвістів (Krzeszowski, 1997). Напр., мовознавці соссюрівської традиції запропонували кілька формальних тверджень *про центральну роль, яку відіграє аксіологійний компонент для моделювання значення лексичних одиниць природних мов*, *однак жодної важливої лінгвоаксіологійної теорії протягом цього періоду не було сформульовано*.

У монографії «Semantics» (укр. «Семантика») (Ullmann, 1962) британський учений ***С. Ульманн*** поділяє лексеми на дві групи: **(1)** *слова, що містять оцінний компонент значення*, напр., *a hovel* (укр. *халупа*) – ‘невеличка хатина, дуже брудна, що потребує ремонту’, *to scrawl* (укр. *нашкрябати*) – ‘написати щось дуже швидко, не намагаючись зробити почерк охайним або легким для читання’; **(2)** *слова-оцінки,* де оцінне значення домінує, напр., це такі прикметники, як *good, brave, funny,*

stupid, horrible (укр. *добрий, хоробрий, смішний, дурний, жахливий*) та їхні антоніми. На думку зазначеного лінгвіста, у подібних лексемах емоційний елемент – це «їхнє головне семантичне значення» (Ullmann, 1962).

Розвитку загальної теорії семантики сприяли ***Є. Козерю*** (Coseriu, 1977) і ***Б. Поттьє*** (Pottier, 1974). Вони спроєктували свою увагу на ***Classematics*** (укр. *классематика*) – відгалуження структурної семантики, що повинна була вивчати класи слів, насамперед класи перехідних французьких дієслів. Керівник *Тюбінгенської школи* ***був першим,*** хто ***підняв проблему лінгвістичного опису категорії оцінки***, ***презентованої прикметником***. На його думку, існують "позитивні" та "негативні" класи прикметників, що слугують для побудови в авторській термінології "єднальних сполучень" – ідеться про сурядні сполучення з єднальним сполучником, напр.: *"bello e buono"* (укр. *благородний* і *красивий*), *"grande* e *grosso"* (укр. *великий* і *високий*), *"piccolo e brutto"* (укр. *маленький* і *потворний*) тощо, або для конструювання, за визначенням дослідника, "*протиставних сполучень*" – сурядних сполучень із протиставним сполучником, напр.: *"povero ma onesto"* (укр. *бідний, але чесний*) (Coseriu, 1977).

Послідовник Є. Козерю ***Г. Гекелер*** застосував його лінгвістичні розвідки для синхронного аналізу лексико-семантичної групи прикметників, що об'єднані значенням 'вік людини', використавши для структуризації те, що він назвав «специфічним виміром, що може бути схарактеризований як ***оцінна інтерпретація***» (англ. *evaluative appreciation*) (Geckeler, 1971) у поєднанні з критерієм розмежування віку – оцінними протиставними семами '*поважний' – 'неповажний*'. Мовознавець намагався довести, що йдеться про «компонент денотативного значення, який не має конотації» (Geckeler, 1971).

Роком раніше (1970) іспанець ***Р. Труїльо*** в монографії ісп. «El Campo Semántico de la Valoración Intelectual en Español» (укр. «Семантичне поле інтелектуальної оцінки в іспанській мові») (Trujillo, 1970) також ***досліджував соціально-етичний та інтелектуальний типи оцінки*** як опозицію *позитивне – негативне* з огляду діахронії, позначаючи їх, як (+) або (−), або (+/−). Це актуальне дослідження лексичної семантики засноване головно на принципах, установлених

Є. Козерю і застосованих до однієї з головних аксіологійних сфер – соціально-етичної. Р. Труїльйо приділяє велике значення цьому аксіологійному поділу на емпіричному рівні: у своїх теоретичних постулатах він стверджує, що *інтелектуальна оцінка* – це лише сфера вивчення соціолінгвістики (Trujillo, 1970).

Дослідження *лексико-семантичного розряду дієслів* зі значенням ‘переміщення людини’, що структуроване німецьким мовознавцем ***Г. Вотяком***, містить розділ під назвою англ. «Emotion as an influential meaning label in the corpus analysis» (укр. «Емоція як впливовий значеннєвий параметр у корпусному аналізі»). З огляду на природу досліджуваних дієслів, автор не торкався аксіологійних компонентів (*позитивне – негативне*), а ***інтерпретував емоційні й афективні особливості***, що послідовно вербалізуються, які інші дослідники не враховували (Wotjak, 1971).

Представник ***структурної семантики Б. Потьє*** (Pottier, 1974) запропонував розглядати *аксіологійний чинник як специфічну модальність*, яку можна було б унести до низки ключових лінгво-концептуальних понять, а також до основних семантико-граматичних категорій (час, спосіб, власне модальність тощо). У роботі актуалізуємо дослідницьку концепцію із частковим залученням цього підходу. ***Категорія модальности***, як відомо, виражає ставлення мовця до змісту висловлювання, тобто його оцінку реальности. Вона може вказувати на факт, можливість, потребу, бажання, сумнів, жаль тощо. Модальність, зрозуміло, виражається за допомогою різних мовних засобів, зокрема й таких, як інтонація, а також певних морфологійних, синтаксичних і лексико-семантичних засобів, що виявляються в реченні, висловлюванні, тексті[2]. Під час аналізу морфологійних

[2] *Примітка.* Наведімо визначення терміна *оцінна модальність*. «**Модальність** (середньолат. *modalis* – модальний від лат. *modus* – спосіб, міра; ім. від прикм. *модальний* + *-ість*) **оцінна** – один із полюсів модальности; один з основних “егоцентричних” механізмів природних мов: модальні компоненти дають змогу не просто описувати світ, “який він є”, але подавати суб’єктивний образ світу – світ, пропущений через призму свідомости та сприйняття мовця. Розрізняють кілька типів оцінних значень: **(1)** оцінка за ступенем *інтенсивности*: сильно – слабко; **(2)** *етична* оцінка – оцінка в дихотомії *гарно – погано*. Зауважмо також, що в монографії Т. Космеди «Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки» (2000), є параграф «Категорія оцінки і категорія модальності: точки дотику та відмінності» (див.: Космеда, 2000: 278–289), де зазначено, що «категорія модальності відображає суб’єктивне ставлення мовця до змісту висловлювання» (там само: 278), тобто характеризує мову в проєкції

оцінних засобів за західною традицією враховуватимемо особливості актуалізації різних типів модальности[3], насамперед під час розгляду оцінних можливостей модальних дієслів англійської мови, що мають більшу виразність в англійській лінгвокультурі.

Румунський дослідник ***C. Статі*** – автор монографії «Sémantique des Adjectifs» (укр. «Семантика прикметників») (Stati, 1979) – *запропонував найбільш повну "інтуїтивну класифікацію" лексичних одиниць оцінної семантики* (англ. «*the most complete intuitive classification of axiological lexical units in modern linguistics»*), закцентувавши виключно на прикметниках французької та інших романських мов. Однак він не використав аналітичної моделі дослідження, що могла б адекватно поєднати семантико-морфологійні та прагматичні параметри кожного виокремленого прикметника.

У статті під назвою англ. «Connotation and lexical field analysis» (укр. «Конотація та аналіз лексичного поля», 1986) британська дослідниця ***Р. Сансом*** (Sansome, 1986) здійснила спробу описати прагматику значення в ширших межах контрастивного аналізу лексико-семантичних полів. У цьому дослідженні вона ***виявила специфіку конотації, що виникає в межах компонентів однієї лексико-семантичної мікросистеми***. У процесі об'єднання денотата й конотата в одному й тому самому значенні ***дослідниця встановлює вісім підкатегорій, включаючи оцінний параметр, а також інші ознаки, що відповідали б "діастратичному"***

на реалізацію комунікативної та прагматичної функцій. Модальність найбільше пов'язана з утіленням саме емоційної функції. Модальність презентує оцінку мовцем змісту висловлювання в межах таких дихотомій: (1) *реальність – ірреальність*; (2) *можливість – неможливість*, (3) *вірогідність – невірогідність*, (4) *ствердження – заперечення*, а також (5) актуалізує смисли 'необхідність', 'бажання', (6) налаштовує мовця на відповідну мету, що відповідно оцінюється, тобто йдеться про емоційну і якісну оцінку.

[3] *Примітка*. Аналіз літератури з проблеми, що окреслена в тексті, дає змогу стверджувати, що традиційно виокремлюють типи модальности, ураховуючи низку параметрів. Узагальнімо: **за сферою використання** відповідних суджень, зокрема (1) логічну, що пов'язана з істинністю суджень, (2) фактичну, що стосується реального стану справ, (3) часову, яка, зрозуміло, пов'язана із часом, коли актуалізовано судження, (4) просторову, що, безперечно, пов'язана зі сприйняттям відповідного простору; **за природою висловлення:** (1) суб'єктивну, що вербалізує особистісне ставлення мовця до довкілля, ситуації чи особи, та (2) об'єктивну, що спроєктована на оцінку реальности. **За підходами до оцінки дійсности** розрізняють (1) гіпотетичну (припущення), (2) дієслівну (виражену дієсловом), (3) реальну (відповідає дійсности) чи ірреальну (неможливе, нездійсненне), (4) заперечну (не відповідає дійсності) чи стверджувальну (відповідає дійсности).

(укр. *варіації мовлення різних соціальних класів*), ***"діафазному"*** (укр. *варіації мовлення за ступенем формальности*) та ***"діатопічному"*** (укр. *варіації мовлення на географічному рівні*) ***розрізненням***, що описані Є. Козерю (Sansome, 1986).

Розвиток лінгвоаксіології в проєкції на західну традицію з 90-х років XX століття до 2020 року.

Когнітивна лінгвістика. Вивчаючи історію дослідження категорії оцінки, актуалізуймо напрацювання ***Дж. Лакоффа*** у сфері когнітивної семантики з урахуванням проблематики лінгвоаксіології. Цей учений аналізує ***особливості вербалізації мислення через призму категорій мови***. Його підхід базується на ***трирівневій ієрархії цінностей***: **(1)** чуттєвий досвід, **(2)** життя та здоров'я, **(3)** духовний рівень (Lakoff, 1987). Досліджуючи теорію концептів, він протиставляє традиційне трактування цього поняття новому, за яким, на його думку, ***до набору сталих сутнісних ознак потрібно додати чуттєвий образ*** (*емоційну оцінку*), порівн.: «Теорія прототипів змінює наше уявлення про найбільш фундаментальну здатність людини до категоризації, а разом з нею наше уявлення про те, чим є людський розум і мислення. Мислення на Заході тривалий час уважають чимось безтілесним й абстрактним, віддаленим, з одного боку, від сприйняття й тіла, від культури, а з іншого – від механізмів уяви, наприклад, від метафоричної та метонімійної образности» (Lakoff, 1987).

Т. Кшешовський зауважив, що дослідники, які працюють у галузі когнітивної семантики, загалом не акцентували на питаннях, що стосуються цінностей, оцінки та специфіки їх омовлення. Науковець дійшов висновку, що такі поняття, як *конотативне значення* (емоційне, афективне й інші), а також власне *аксіологія*, не були дослідницькими об'єктами, а це значить, що ***лінгвоаксіологія на той час не була виокремлена як самостійний напрям*** (Krzeszowski, 1990). Названий науковець вивчає цінності у фокусі когнітивної семантики, напрацьовуючи фреймову методику й досліджуючи аксіологійні компоненти. Учений розглядає ідеалізовані когнітивні моделі, що відображають загальну систему цінностей (Krzeszowski, 1990).

Соціолінгвістика. Традиційні дослідження в галузі лексики переважно

скеровані на аналіз основних категорій аксіології, що вербалізуються в дихотомії *позитивне – негативне* з урахуванням конотації. ***У. Лабов*** (Labov, 1983) наводить перелік лінгвістичних особливостей, пов'язаних зі специфікою вияву оцінки в розмовному мовленні, а ***дослідження, спроєктовані на дискурс, дали змогу системно вивчити способи передачі оцінки мовними засобами***. У цих працях основна увага зосереджена на ***шляхах ідентифікації типу оцінки***: для У. Лабова такий тип оцінки переважно *нерелевантний* (сам факт наявности оцінки), а для ***М. Гої*** (Hoey, 1983) й ***М. Джордана*** (Jordan, 2001) питання полягає ***у визначенні характеру оцінки*** (*позитивної* чи *негативної*). Поза увагою дослідників залишилося питання *мотивації оцінки*.

Дискурсивна лінгвістика. В останнє десятиліття XX та з перших років XXI століття лінгвістичне дослідження багатофункційної категорії оцінки значно активізувалося. Це демонструють праці ***С. Ганстон*** і ***Дж. Томсона*** (Hunston & Thomson, 2000), ***Дж. Мартіна*** (Martin, 2002, 2004, 2010), ***М. Галлідея*** і ***К. Меттьєссена*** (Halliday & Matthiessen, 2004), ***С. Ганстон*** (Hunston, 2008, 2011, 2019), ***Дж. Мартіна*** й ***П. Вайта*** (Martin & White, 2005), ***Р. Енглебрестона*** (Englebretson, 2007) й ***М. Беднарек*** (Bednarek, 2006, 2008, 2009a), ***Б. Бари*** (Bara, 2010), ***Е. Котос*** (Cotos, 2014), ***П. Вайта*** (White, 2015, 2016), ***Р. Бріз*** й ***І. Олзи*** (Breeze & Olza, 2017) та інших.

У зазначений період ***дослідження категорії оцінки проєктують на взаємозв'язок із контекстом***, виникнення нового смислового навантаження в дискурсі. Розвивається *дискурс-аналіз*, за допомогою якого виявляють особливості вербалізації категорії оцінки, тобто в лінгвоаксіології окреслюється напрям ***дискурсивної аксіології***: увага концентрується на дослідженні наукового стилю, точніше, ***нейтралізації стильової диференціації***. Нові підходи запропонували ***Дж. Сінклер*** (Sinclair, 1981), ***П. Тетела*** (Thetela, 1997), ***С. Ганстон*** (Hunston, 2000) і ***С. Гуд*** (Hood, 2004). Дж. Сінклер увів поняття англ. *the autonomous plane* (укр. *автономна площина*), де мовець – носій інформації, який переповідає слухачеві зміст тексту, та англ. *the interactive plane* (укр. *інтерактивна площина*), де мовець виконує роль творця тексту й інформує слухача про його структуру, тобто йдеться

про те, що може оцінюватися і які ролі виконують мовці й слухачі в процесі оцінювання.

Спираючись на презентовану вище ідею Дж. Сінклера, ***С. Ганстон*** виокремила англ. *the interactive evaluation* (укр. *інтерактивну оцінку*) як мовний матеріал, що дає змогу моделювати відповідні аргументи. На думку цієї дослідниці, *оцінка зовнішнього світу* (англ. *the autonomous plane* – укр. *автономна площина*) відображає ідеологію тієї частини суспільства, до якої належить мовець (ідеться про *ідеологійну оцінку*) (Hunston & Thomson, 2000). С. Ганстон проаналізувала різні типи дискурсу: *атрибуцію* (мовлення, змодельоване іншим), *авераль*ність (власне мовлення особи) та *систему жанрів* (факти, інтерпретація, припущення, оцінка або рекомендація).

Напрацювання С. Ганстон плідно розвинула ***П. Тетела*** під час дослідження ***оцінного смислу й способів його реалізації в науковому дискурсі***. Названа вчена впровадила такі терміни: **(1)** укр. *ООТ* – англ. *TOE: topic-oriented evaluation* (укр. *оцінка, орієнтована на тему*) для аксіологійної інтерпретації реального світу; **(2)** укр. *ООД* – англ. *ROE: research-oriented evaluation* (укр. *оцінка, орієнтована на дослідження*), що безпосередньо пов'язана з дослідницьким дискурсом та його метою (Thetela, 1997). П. Тетела запропонувала вивчати опозицію *світ контексту – реальний світ*. Ключовим критерієм для розмежування ООТ і ООД, на думку вченої, є те, що при ООД оцінку проводить дослідник, тоді як позитивний чи негативний ООТ – це те, про що дослідник просто повідомляє й що саме по собі є нейтральним з огляду на оцінний вимір (Thetela, 1997).

Згодом ***С. Гуд*** розвинула поняття П. Тетели про ООД та ООТ, але використала дещо іншу термінологію. Вона замінила термін ООД на більш коректний, на її думку, а саме: *FR* (*Field of Research*) = укр. *поле досліджень*, а ООТ – на *FD* (*Field of Domain*) = укр. *поле галузі* (Hood, 2004). Ідеї зазначених науковців важливі для ***розроблення принципів контекстуального аналізу, здійсненого крізь призму категорії оцінки***. Однак важко визначити, який із чотирьох підходів, використаних ***Дж. Сінклером*** (англ. *the autonomous plane* – укр. *автономна площина* та англ. *the interactive plane* – укр. *інтерактивна площина*), ***С. Ганстон***

(англ. *the interactive evaluation* – укр. *інтерактивна оцінка*), ***П. Тетелою*** (англ. *topic-oriented evaluation* – укр. *оцінка, орієнтована на тему* й англ. *research-oriented evaluation* – укр. *оцінка, орієнтована на дослідження*) та ***С. Гуд*** (англ. *Field of Research* – укр. *поле досліджень* і англ. *Field of Domain* – укр. *поле галузі*), був найефективніший, оскільки всі вони викликали бурхливі дискусії та неоднозначне трактування.

У 2004 було опубліковано працю англ. «Introduction to Functional Grammar» (укр. «Вступ до функційної граматики») ***М. Галідея*** і ***К. Меттьєссена*** (Halliday & Matthiessen, 2004), у якій *частково описано морфологійні й синтаксичні механізми породження значення оцінки*. Названі дослідники вивчають своєрідність **(1)** оцінних іменників, іменних номінацій якостей, **(2)** іменних номінацій системи цінностей з урахуванням полярної опозиції *позитивне – негативне*, **(3)** процес вербалізації модальности, **(4)** значення синтаксичних категорій з урахуванням специфіки виконання ними аксіологійних функцій, **(5)** *оцінні значення в локальному дискурсивному середовищі, що змодельовані відповідними частинами мови*. Перераховані способи творення значення оцінки з урахуванням граматичних категорій залишилися практично не описаними, проте слугують поштовхом і джерелом до подальших досліджень граматики оцінки, зокрема це праці ***С. Ганстон*** (Hunston, 2008, 2019), ***Л. Гідальго-Доунінг*** (Hidalgo Downing, 2015) та інших.

У статті англ. «Dimensions of evaluation» (укр. «Виміри оцінки») ***М. Беднарек*** (Bednarek 2009a) *схарактеризувала специфіку омовлення емоційного й раціонального типів оцінки*. Названа авторка наголошує, що оцінка становить основу категоризації понять, які виявляються в мовленні. ***Вона вказує на безпосередній зв'язок, що існує між цінностями та мовою, і доводить, що вираження значення оцінки тісно пов'язане з емоціями***. Процес оцінювання, зрозуміло, має антропоцентричний характер, оскільки, оцінюючи суб'єкт чи об'єкт, людина має «…пропустити його ознаки крізь свою свідомість» (Bednarek, 2009a). Але очевидно, що ***емоції є відображенням конкретної системи цінностей, що є закономірною властивістю певного дискурсу або може очікуватися, бути***

потенційною в межах відповідної дискурсивної практики. Тоді ця сукупність цінностей, як пояснює М. Беднарек, «…стратегічно пов'язана із самопрезентацією <...> або є конвенціоналізованим, буденним дискурсом» (Bednarek, 2009b). Важливим внеском у розробку теорії граматики оцінки вважаємо те, що М. Беднарек *виокремлює зразки прикметників*, *іменників та дієслів*, *які використовуються для вербалізації оцінного повідомлення після отриманого "емоційного досвіду"* (англ. *Affect*) (Bednarek, 2009b), проте вона не описує самого процесу вербалізації оцінки та не виявляє специфіки оцінного використання іменних і дієслівних граматичних категорій.

На думку ***Б. Бари***, можливість словесного спілкування завжди реалізується в конкретній ситуації, контексті, що є внутрішньою притаманною характеристикою комунікації. Комунікативний аспект мови означає існування уніфікованої структури лінгвістичних одиниць, об'єднаних взаємозв'язком значеннєвого й формального планів (Bara, 2010).

Досліджуючи проблематику прагмалінгвістики у фокусі ментальних процесів комунікації, ***Б. Бара*** разом зі своєю дослідницькою групою розробив новий ABaCo – англ. *Assessment Battery for Communication* (укр. *оцінювальний комплект для спілкування*, що може бути використаний для оцінювання системи здібностей, компетенцій, задіяних у спілкуванні з урахуванням широкиого спектру прагматичних явищ та комунікативних способів). ***ABaCo складається з п'яти шкал оцінки***: **(1)** лінгвістичної, **(2)** екстралінгвальної, **(3)** паралінгвістичної, **(4)** дискурсивної і **(5)** текстуальної, які враховують насамперед особливості вербалізації таких поняттєвих феноменів, як обман, іронія, соціальна відповідність тощо (Bara, 2010).

Досліджуючи емоційний чинник вербальної комунікації, ***П. Вайт*** наголосив: стає очевидним факт, що комунікативний і когнітивний підходи актуалізуються синкретично. У зв'язку із цим функціювання оцінних висловлювань має особливе значення, оскільки оцінка різних фрагментів світу є одним із найважливіших компонентів пізнавальної діяльности індивіда (White, 2016). У роботі так кваліфіковано поняття оцінки: ***оцінка – це процес, що охоплює весь***

зовнішній світ, довкілля і своєрідно виражається в метамові кожної науки. Це підтверджується тим фактом, що ***ціннісна орієнтація в багатьох випадках сприяла розвитку системи напрямів не тільки в царині лінгвістики, але також і комп'ютерних технологій, генної інженерії та багатьох інших сферах науки***. Вона вказує на стійку інтеграцію наукових знань у межах когнітивної парадигми, що сформувалася як міждисциплінарна (когнітивна) наука (White, 2016).

Отже, на думку зарубіжних учених, ***аналіз дискурсу дає змогу запропонувати ефективну й різноманітну методику для виокремлення типів оцінки як цілісної системи***, що вербалізується в медіатекстах, та ***виявити способи, якими ці типи вербалізуються***, відображаючи інтерактивні зв'язки (Breeze & Olza, 2017). Зарубіжні науковці вивчали оцінну функцію мовних засобів лише в публічних дискурсах медіасфери й водночас ураховували деякі тенденції оцінної риторики, застосовуючи систему аналітичних дослідницьких підходів. Праця вказаних у посиланні науковців значно розширила сучасні знання щодо розуміння процесу оцінювання в різних сферах публічного мовлення.

Досліджуючи категорію оцінки, учені звертають увагу й на ***граматичні засоби вираження оцінних значень***, оскільки, як уважає ***Л. Гідальго Доунінг***, ***саме граматика дає користувачам лінгвістичні*** (лексико-граматичні, зокрема морфосинтаксичні) ***ресурси для вираження значення, побудови речень і текстів***, а також ***для спілкування з іншими носіями мови***. ***Для вираження оцінки мовці***, безперечно, ***активно використовують граматичні ресурси*** (Hidalgo Downing, 2015). Дослідниця наголошує, що ***вияв специфіки моделювання оцінного значення граматичними засобами є складним***; достатню увагу йому почали приділяти лише останнім часом. На думку Л. Гідальго Доунінг, основна проблема пов'язана з контекстною залежністю категорії оцінки від специфіки вияву її в мовленні.

Отже, схоже, серед науковців існує консенсус у тому, ***що оцінка є особливо «ковзким та контекстно залежним поняттям»*** (Hidalgo Downing, 2015). Оцінні значення і смисли мають тенденцію своєрідно поширюватися в різних типах дискурсу, а не лише фокусуватися в конкретних лексичних чи граматичних одиницях мови (Hidalgo Downing, 2015).

Складність зв'язку між категоріями граматики й категорією оцінки переконливо пояснює ***С. Ганстон***, стверджуючи, що ***виявити специфіку вираження категорії оцінки в мовленні (дискурсі) надзвичайно важко, оскільки не існує описаного набору мовних форм (формул), граматичних чи лексичних, що охоплювали б увесь діапазон вираження значень оцінки***. На матеріалі української мови це частково здійснила О. Халіман (Халіман, 2019а), про що йшлося раніше.

С. Ганстон помітила певну закономірність: прикметники і прислівники часто виражають оцінне значення, але не кожен прикметник чи прислівник вербалізує оцінку й не всі типи оцінки можна ідентифікувати саме так. Насправді ***оцінка часто виражається кумулятивно*** й ***імпліцитно***, неявно (Hunston, 2011). На думку названої вченої, важливим є те, що, хоча типову лексику можна ідентифікувати в кожній конструкції прикметників з іншими словами, ***значення «належить» усе-таки граматичній конструкції, а не лексиці*** (Hunston, 2019). У своїх останніх розвідках С. Ганстон досліджує прикметники й створює англ. *a local grammar of evaluation* (укр. *локальну граматику оцінки*). Дослідниця пояснює, що ***локальна граматика – це завжди граматика дискурсивної функції***. Тому вона тісно пов'язана з мовленнєвим актом. Отже, на її думку, «***локальна граматика оцінки*** спрямована на опис найяскравіших форм вираження оцінного значення» (Hunston, 2019). Проаналізувавши погляди С. Ганстон, можемо стверджувати, що під ***локальною граматикою оцінки дослідниця розуміє такий принцип опису категорії оцінки, який проєктується на конкретні граматичні категорії певної частини мови***, як це було продемонстровано під час надання зразка описування прикметника. Такий підхід актуалізувала й О. Халіман.

Отже, простежуємо кілька виразних етапів розвитку лінгвоаксіології в зарубіжній західній традиції – початки формування граматики оцінки, однак комплексних узагальнювальних праць із цього питання не виявлено. Українська лінгвістика має в презентації *граматики оцінки* виражений пріоритет.

1.2. Контрастивна граматика. Формування *контрастивної граматики оцінки* з проєкцією на морфологійний рівень: методологійні постулати

Періодом розквіту порівняльного мовознавства прийнято вважати XIX століття, однак методика порівняльно-зіставного чи контрастивного аналізу залишається основною в лінгвістичних дослідженнях і XX, і XXI століть, а контрастивна граматика активізувала свій розвиток, оскільки вона стала головним принципом навчання іноземних мов.

1.2.1. Інтерпретація понять *контрастивне мовознавство* й *контрастивна граматика*. Порівняння як пізнавальний інструмент є фундаментальною операцією людського мислення, що дає змогу осмислити довкілля, виявити спільне та відмінне між явищами, об'єктами, концептами. У логіці й філософії *категорію порівняння* розглядають як одну з ключових гносеологійних категорій, адже саме розмаїття світу зумовлює процес постійного зіставлення різних феноменів буття людини. Багато понять, особливо в межах ментальної, лінгвокультурної і суспільної сфер, здобувають змістовну визначеність лише в процесі порівняння (див.: Городенська, 2021: 5–6).

Підвищена увага до зіставних досліджень у сучасній лінгвістиці мотивована низкою чинників: **(1)** активізацією лінгвокультурологійних і когнітивних студій, **(2)** інтересом до національної специфіки мовомислення, **(3)** потребою вдосконалення мовних універсалій, **(4)** необхідністю дескрипції національної картини світу, **(5)** потребою вдосконаленням перекладацьких практик, а також **(6)** необхідністю розширення сфер вивчення іноземних мов. У цьому контексті ***формуються ключові напрями контрастивного аналізу***, ***зокрема й контрастивна граматика***.

Термін *контрастивна лінгвістика* ввів у науку Б. Лі Ворф 1941 року в праці англ. «Languages and Logic» (укр. «Мови й логіка»), де дослідник наголосив на значущості цього напряму в науковому пізнанні мовної системи, визначивши його як сферу, що «окреслює найважливіші відмінності між мовами, що проєктується на граматику, логіку й загальний аналіз» (Whorf, 1967: 240). У такому розумінні термін *контрастивна лінгвістика* набуває специфічного спрямування – порівняння

структури мов задля виявлення системних відмінностей, що мають дидактичне й прикладне значення.

В українському мовознавстві для номінації розглядуваної науки використовуть такі терміни: *зіставна лінгвістика*, *контрастивна лінгвістика*, *конфронтативна лінгвістика*, *компаративістика* тощо. Згідно з енциклопедичним визначенням, *зіставне мовознавство (компаративістика)* – це «розділ (сфера) мовознавства, що вивчає дві чи кілька мов незалежно від їхньої спорідненості для вияву їхніх подібностей і відмінностей на всіх рівнях мовної структури (фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному)» (Загнітко, 2020: 454–455). Аналогійно *контрастивну лінгвістику* тлумачать як «лінгвістичний напрям, що вивчає дві або більше мови для порівняння їхніх структур і вияву відмінностей (контрастних / неконтрастних) на тлі подібності» (Загнітко, 2020: 382), а мовознавство *порівняльно-історичне* – як «лінгвістичний напрям, що досліджує мови для встановлення їхньої спорідненості та вивчення історичного розвитку споріднених мов» (Загнітко, 2020: 455). Очевидно, серед уживаних в українському мовознавстві термінів *зіставна лінгвістика*, *контрастивна лінгвістика*, *конфронтативна лінгвістика* й *компаративістика* ***здебільшого функціюють як синоніми***, позначаючи напрям досліджень, коли порівнюються дві або більше мов задля виявлення структурних, функційних і семантичних подібностей і відмінностей між ними. У такому значенні ці терміни вживаються як взаємозамінні в лінгвістичній літературі (див.: Загнітко, 2020: 382; 454–455). Натомість термін *порівняльно-історичне мовознавство* не вважають синонімним. Це інший напрям досліджень, пов’язаний із вивченням генетичної спорідненості мов та їхнього історичного розвитку. Зазначений напрям відрізняється від контрастивної і зіставної лінгвістики і за метою, і за методологією (див.: Загнітко, 2020: 455), а проєктується на дослідження генетичних зв’язків між мовами й реконструкції прамови та встановленні закономірностей історичного розвитку мов (див.: Загнітко, 2020: 455). Натомість ***контрастивна лінгвістика зорієнтована на синхронне вивчення мов з акцентом на їхню структурну й функційну розбіжність***.

У науковому вжитку також закріплено термін ***контрастивна граматика як розділ контрастивної лінгвістики, у межах якого здійснюється диференційний опис граматичних категорій, форм і структур з метою виявлення інваріантів і специфічних проявів, що актуалізуються в процесі зіставлення мов*** (див.: Ковтун, 2021е: 46–52). Головна функція такого типу граматики – не описати мову як систему, що є завданням дескриптивної граматики, а ***виявити відмінності між мовами на граматичному рівні, зокрема в плані категоріального складу, граматичних значень, синтетизованих й аналітичних форм, порядку слів, сполучуваности*** тощо. Граматику, сформовану на основі контрастивного підходу, номінують *граматикою диференційною*; ***контрастивним граматичним дослідженням***, спрямованим на фіксацію розбіжностей у презентації граматичних категорій в аналізованих мовах, що має значення для викладання, перекладу, формування міжмовної компетенції (див.: Ковтун, 2021е).

Сьогодні простежуємо ***розширення методологійного інструментарію контрастивної граматики***. Зокрема, активно застосовуються *трансформаційні підходи*, досліджуються *концепти глибинних і поверхневих структур, когнітивні та прагматичні моделі* (див.: Городенська, 2018: 8–10; Ковалевська, 2011: 44–50; Мізін, 2012: 39–41). ***Комплексний характер зіставного аналізу зумовлює поєднання якісних і кількісних методів***, ***корпусних досліджень і функційного моделювання***.

Отже, *зіставне / контрастивне мовознавство* й *контрастивна граматика* зокрема формують міждисциплінарну платформу для поглибленого аналізу мовної картини світу, мовної специфіки національних граматичних систем і розширення евристичних можливостей щодо вивчення семантики, морфеміки, морфології, синтаксису.

1.2.2. Проблема тлумачення ключових термінів *контрастивної граматики.* *Контрастивна граматика* як підгалузь *зіставного мовознавства* сформувалася внаслідок потреби в спеціалізованому описі граматичних явищ двох або більше мов із метою виявлення релевантних структурних, функційних і категорійних розбіжностей. Однак досі немає уніфікованої термінологійної моделі,

що забезпечувала б сталість уживання базових термінів цієї галузі, метамовної системи. Варіативність на рівні термінів зумовлена відмінностями в теоретичних парадигмах, наукових традиціях і комунікативній реалізації.

Поняття *контрастивна граматика* найчастіше вживають у контексті опису граматичних структур під час зіставного аналізу, однак інтерпретують цей термін не завжди однозначно. Зокрема, у працях із когнітивної і функційної граматики простежуємо ототожнення *контрастивної граматики* з ***диференційною граматикою***, що зосереджена виключно на виявленні протиставлень у граматичних системах мов (див.: Городенська, 2018; Городенська, 2021; Карпенко, 2010; Мізін, 2012; Загнітко, 2020). За такого підходу головною метою є ідентифікація розходжень у морфологійних, синтаксичних і словотвірних формах, а структурні подібності залишаються поза межами аналізу.

У дидактичних і прикладних дослідженнях спостерігаємо тяжіння до вживання терміна ***контрастивна граматика в широкому сенсі***, тобто граматика, що виконує не лише описову, але й прогностичну функцію в процесі навчання іноземної мови. У цьому разі вона відіграє роль інструмента попередження міжмовної інтерференції та оптимізації мовленнєвого засвоєння.

На межі між загальнотеоретичним і прикладним підходами формується інше, менш уживане, проте специфічне поняття – ***інтерлінгвальна граматика***. Це граматика, що створюється на перетині двох мов із метою побудови трансформаційної моделі, придатної для автоматизованого перекладу або машинної обробки мовлення (див.: Загнітко, 2020: 382–383). Водночас ***контрастивний аналіз*** виконує функцію інтерфейсу між вихідною і цільовою мовами в межах моделі обчислювальної лінгвістики.

Не менш важливою залишається і проблема визначення меж між ***контрастивною граматикою*** і ***контрастивною типологією***. Якщо перша спрямована на аналіз конкретних мовних пар, то друга – на вияв універсальних і мовноспецифічних характеристик граматичних систем на ширшому мовному тлі (див.: Загнітко, 2020: 455). Відтак *контрастивну граматику* розглядають як специфічне, орієнтоване на мікрорівень застосування інструментів

загальнотипологійного знання, адаптованих до цілей точкового зіставлення.

Потреба вирізнення *контрастивної граматики* як окремого напряму зумовлюється зростанням ролі міжмовного порівняння в сучасній лінгвістиці, зокрема ***у зв'язку з розвитком паралельних корпусів, когнітивного моделювання і штучного інтелекту***. За відсутності чітко унормованих дефініцій ключових понять цього напряму постає необхідність концептуального переосмислення термінологійної бази з урахуванням сучасних інтерпретацій, зокрема й на перетині теоретичного й прикладного підходів.

Отже, терміни *зіставна лінгвістика, контрастивна лінгвістика* й *компаративістика* в сучасному українському мовознавстві ***можуть уживатися і як синоніми***: вони виявляють найбільший потенціал під час диференційного аналізу граматичних систем і становлять методологійне підґрунтя для подальшого розвитку граматики оцінки в зіставному аспекті. Натомість *порівняльно-історичне мовознавство* не є синонімом до наведених вище термінів, оскільки стосується генетичної спорідненості мов і їхнього історичного розвитку.

1.2.3. *Граматика оцінки* у фокусі *контрастивістики*: історія дослідження. У площині ***контрастивної граматики проблематика лінгвоаксіології тривалий час залишалася поза межами системних узагальнень, однак поступово вона почала виходити на передній план.*** На сьогодні ця проблематика частково презентована в рамках лінгвоаксіологійних, когнітивно-прагматичних і лінгвокультурних студій, що передбачають дослідження категорій *суб'єктивности*, *модальности*, *емотивности*, *інтенційности*, які безпосередньо пов'язані з граматичними засобами вираження оцінки. ***Це мотивовано спробами осмислення лінгвальної природи оцінности як універсальної категорії***, що пронизує всі рівні мовної системи. В українському мовознавстві, як наголошувалося, початково категорію оцінки розглядали переважно в межах лексичної семантики, згодом – у граматичному вимірі, однак саме зіставний аналіз відкрив нові перспективи у вивченні засобів і механізмів мовної презентації оцінки.

Окреслення* меж *граматики оцінки відбувається через залучення категорій, які мають аксіологійний потенціал, що зумовило інтерес до формальних

граматичних структур, які можуть виражати оцінку як семантичну категорію. Істотним для формування концепції граматики оцінки як окремої парадигми стало усвідомлення функційно-семантичного статусу оцінности в структурі речення, зокрема її взаємодії з різними морфологійними категоріями. Ключовою стала ***ідея розгляду граматичних одиниць через призму аксіологійної інтерпретації***. У працях Т. Космеди, яка систематизувала основні ознаки аксіологійної номінації в українській мові, зазначено, що мовні засоби з оцінним навантаженням виявляються не лише на лексико-семантичному й фразеологічному, але й на граматичних рівнях, особливо в морфологійних категоріях, зокрема роду, числа, стану, виду тощо (див.: Космеда, 2000). Оцінна семантика, на думку цієї дослідниці, властива і граматично маркованим, і граматично нейтральним формам, зокрема зазначене виявляється під час моделювання експресивних форм компаратива, дієслівного виду та категорій особи й часу.

Працюючи в межах функційної граматики, О. Халіман указує на важливість граматичних засобів для реалізації оцінних значень у мовленнєвому просторі. Названа авторка ***зосереджує увагу на граматичних трансформаціях, що модифікують ступінь суб'єктивного ставлення мовця до позначуваного, особливо в емоційно насиченому мовленні***. Її праці містять ґрунтовний аналіз формально-граматичних параметрів вираження *позитивної / негативної* оцінки в українській мові (див.: Халіман, 2021: 56–59).

Отже, *граматика оцінки* в контрастивному аспекті (*контрастивна граматика оцінки*) – це *міждисциплінарнарний напрям, що інтегрує результати аксіологійного, функційного, когнітивного й прагмалінгвістичного аналізу граматичних категорій і розробляється в межах лінгвоаксіології*. Констатуємо наявність підґрунтя для контрастивних студій оцінних граматичних систем різних мов.

1.2.4. Порівняльно-зіставне вивчення аксіологійної проблематики в руслі теоретичної граматики: морфологійний рівень. Проблема виокремлення частин мови та явище перехідности. *Питання про принципи класифікації частин мови* в сучасному українському мовознавстві наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

розглядали насамперед такі українські лінгвісти, як ***І. Вихованець*** (Вихованець,1988), ***І. Данилюк*** (Данилюк, 2005), ***Ю. Карпенко*** (Карпенко, 2010), ***О. Селіванова*** (Селіванова, 2008). ***Інтерпретація цієї проблеми залежить від фокусу парадигми знань: традиційної – системно-структурної і новітньої – функційно-прагматичної***, що можуть співіснувати, зокрема під час актуалізації контрастивного аналізу двох різноструктурних мов, до яких відносимо українську й англійську.

З огляду на зазначене, термін *частина мови* кваліфікуємо як «найзагальніші семантико-граматичні класи слів, що характеризуються такими чотирма ознаками: 1) узагальненим (категорійним) граматичним значенням, абстрагованим від конкретних лексичних значень слів; 2) структурою граматичних категорій; 3) системою форм словозміни або її відсутністю; 4) спільністю синтаксичних функцій» (Вихованець & Городенська, 2004: 12). Хоча пропонують і синонімні терміни – *морфологійне слово* та *морфологійна форма / конструкція* (Вихованець, 1988: 9). ***І. Ярошевич*** розглянула питання про статус частин мови як одиниць морфологійного рівня в термінологійному аспекті з урахуванням різних наукових підходів (див.: Ярошевич, 2012), наголошуючи, що «у сучасних дослідженнях на позначення поняття ***частини мови*** використовують паралельно вживані терміни, як-от: ***лексико-граматичні класи слів***, ***граматико-семантичні категорії слів, граматичні класи слів, парадигматичні класи слів, формальні класи слів*** тощо» (Ярошевич, 2012).

Загальновідомо, що *частини мови* виокремлюють, базуючись на двох підходах: *гомогенному*, коли враховують один критерій, й *гетерогенному* – коли беруть до уваги кілька критеріїв. Зрозуміло, що гетерогенний підхід більш досконалий: частини мови виокремлюють, одночасно враховуючи семантичний, морфологійний, синтаксичний і морфемно-словотвірний критерії. Зокрема, учені із цього приводу зауважують: «Застосування гомогенної класифікації <…> не забезпечує послідовної класифікації частин мови, оскільки саме в цих одиницях перетинаються і взаємодіють морфологічний, словотвірний, синтаксичний та лексичний рівні мови. Тільки гетерогенна класифікація, тобто комплексний

критерій (семантичний, синтаксичний і морфологічний, а для похідних слів словотвірний), дає змогу здійснити всебічну класифікацію слів» (Вихованець & Городенська, 2004: 14). Основним критерієм прийнято вважати семантичний, на якому ґрунтуються морфологійний і синтаксичний, тобто враховується категорійне значення частин мови й лексичне значення слова; крім того, належність слова до відповідної частини мови визначається на основі семантико-синтаксичної функції лексеми в реченні з урахуванням формально-синтаксичних ознак; морфологійний критерій – це сукупність морфологійних категорій, притаманних, що зрозуміло, відповідній морфологійній парадигмі кожної частини мови; ці критерії можуть доповнюватися врахуванням морфем, що характерні для кожної частини мови та способів її словотворення. З урахуванням зазначених критеріїв можна досить однозначно виокремити іменник, прикметник, дієслово і прислівник. А займенник і числівник, які виділяє морфологійна традиція, можуть розглядатися в структурі зазначених частин мови. ***І. Данилюк*** наголошує, що «…сучасна компромісна угода про виділення усталених для школи 10 частин мови зазнає чимраз сильнішого тиску з боку прихильників більш послідовних класифікацій» (Данилюк, 2005: 40), на що звертатимемо увагу під час розгляду оцінного навантаження окремих частин мови з огляду на їхні категорійні ознаки в другому й третьому розділах цієї праці.

У сучасному українському мовознавстві традиційно виділяють 10 частин мови: *іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник, прийменник, сполучник, частка, вигук.* Проте є й інші теорії щодо мотивації виокремлення частин мови, зокрема є думка, що кількість частин мови може сягати ***семи*** (*іменник, прикметник, числівник, дієслово, прислівник, частка, сполучник*), яку обґрунтовує ***І. Кучеренко***: учений не виокремлює прийменник як окрему самостійну службову частину мови, уживаючи щодо нього термін *прийменникове слово* та розширюючи за його рахунок лексико-граматичного класу *прислівника*, номінуючи цей клас слів як *прислівник узагальненого значення* (див.: Кучеренко, 2003: 429). Із цією думкою категорично не погоджується ***Ю. Карпенко*** (Карпенко, 2001: 80). Крім того, І. Кучеренко не виокремлює займенник як самостійну частину мови, а на основі врахування його узагальненої семантики (*указівність)* переносить

слова цього класу в лексико-граматичні розряди іменників, прикметників, числівників і прислівників (див.: Кучеренко, 2003: 145, 268, 431, 438). Зазначений учений запропонував виокремити лексико-граматичну групу слів під назвою *ад'єктивні слова*, урахувавши формальні ознаки й об'єднавши прикметники, порядкові числівники, займенники, що відмінюються, як прикметники, та дієприкметники (див.: Кучеренко, 2003: 145).

І. Павлова (див.: Павлова, 2011) у тексті свого дисертаційного дослідження докладно схарактеризувала підходи до розгляду числівника, наголосивши, що числівник як частина мови безпосередньо «…слугує для вираження кількісного, числового значення, був виокремлений у системі частин мови найпізніше. Проте ще у працях І. Бодуена де Куртене, а згодом І. Мельчука та ін. указувалося, що числівник не утворює відповідної граматичної єдності, не відповідає суворим правилам функціювання, слововживання» (Павлова, 2011: 22). Погоджуємося, що «числівник як самостійна частина мови, що покликана безпосередньо відображати цю категорію, розпадається на кілька підкласів, передусім це, як відомо, кількісні (власне кількісні, збірні, дробові, неозначені) та порядкові числівники, кожний із яких створює свою систему, що специфічно взаємодіє з іншими частинами мови. ***Такий підхід відображений і в академічній граматиці української мови*** (див.: Сучасна…, 1969), де наголошується на цих ознаках числівника» (Павлова, 2011: 22). У третьому розділі цієї праці йтиметься про особливості значення числівника в українській мові. Зауважмо, що ця частина мови має своєрідний словотвірний потенціал. Важливо враховувати особливості числівникових форм у процесі творення лексем за допомогою конверсивного способу (див.: Жаботинська, 1982: 60–72). Думку щодо специфіки оцінних значень, виражених числівниками, розвиває і поглиблює в українському мовознавстві ***Т. Космеда*** (див.: Космеда, 2000, с. 90), ***виокремлюючи п'ять формул категорії оцінки***, серед яких, як наголошує услід за Т. Космедою, І. Павлова, «репрезентована оцінка якості знань при тестуванні за допомогою відповідних балів» (Павлова, 2011, с. 26). Відзначмо, що ***А. Вежбицька*** розрізняє числівники й слова-класифікатори (*іменникові означення*). На думку цієї вченої, «числовий класифікатор» пояснює, як мовець

може усвідомлювати об'єкти через числівникові форми. Такі одиниці розглядають як «нумеративні прикметники» чи «невизначені прикметники», що входять у розряд прикметників. Проблему психологійних процесів породження значення числівникових форм частково досліджувала С. Жаботинська (див.: Жаботинская, 1982). Отже, ***багатофункційність числівників, як і займенників та прислівників, визначається виключно дискурсивно***.

І. Вихованець започаткував в українському мовознавстві ***функційно-категорійний підхід*** до виокремлення частин мови, що, зрозуміло, зорієнтований на *центральні лексико-граматичні розряди (іменник* і *дієслово)* та *периферійні (прикметник* і *прислівник)*. *Числівник* цей учений кваліфікує як *лексичну морфему*, *службове слово – аналітичну синтаксичну морфему* (див.: Вихованець, 1988: 24–26, 30–32). Однак в інших працях названий дослідник надає числівнику статус частини мови (див.: Вихованець, Городенська, 2004: 151–152). *Вигук* І. Вихованець трактує як *нечленовану форму*, розглядаючи як *слово-речення*, тобто кваліфікує його як синтаксичну одиницю (див.: Вихованець, 1988). Займенник він розподіляє між іншими частинами мови, виокремлюючи *займенникові іменники*, *займенникові прикметниками, займенникові прислівники* й *займенникові числівники* (Вихованець, Городенська, 2004: 208–209), тобто йдеться про *займенникові слова*, про що пише й ***В. Ожоган***, позбавляючи займенник частиномовного статусу (див.: Ожоган, 1997: 3–10). Про це частково йдеться і в другому розділі цієї праці, хоча займенник трактуємо загалом традиційно як самостійну частину мови.

А. Загнітко підтримує І. Вихованця і зауважує, що «…за частиномовною належністю слів та відповідним співвідношенням граматичних категорій з частиномовними класами граматичні категорії диференційовано на іменні (властиві іменнику, прикметнику, займеннику і под.) і дієслівні (притаманні дієслову). Чіткої межі між заявленими різновидами категорій не існує» (Загнітко, 2015: 171; див. також: Загнітко, 1996).

Службові частини мови в новітніх граматиках української мови трактують як *службові слова-морфеми* (див.: Вихованець, 2004: 12, 239, 328). Підтримуємо

таку думку, оскільки в роботі не розглядаємо службові частини мови[4], однак усі інші, традиційно виокремлені лексико-граматичні розряди слів беремо до уваги, оскільки іменник, прикметник, числівник, займенник, прислівник і дієслово своєрідно моделюють значення оцінки, до них долучаємо й станівник, що також є потужним презентантом значення оцінки, про що йтиметься в третьому розділі цієї праці[5], хоча не всі українські науковці виокремлюють цю частину мови.

Наголосімо також, що в сучасній *дискурсцентричній парадигмі* наукових знань ***«гібридні» частини мови, тобто такі, що мають «хамелеонову» вдачу й можуть у процесі свого функціювання активно переходити в інші лексико-граматичні розряди слів*** (займенники, числівники, прислівники) і службові частини мови та вигук розглядають як ***дискурсивні слова***, або ***слова-зв'язки, «дрібні слова», слова-«невидимки»*** (див.: Космеда et al., 2019), що не лише слугують для зв'язности тексту / дискурсу, але й омовлюють екстралінгвальну інформацію, формують відповідні смисли, що є ***абстрагованими. Подібні слова мають високий смислопороджувальний заряд***, зокрема й ***щодо презентації значення оцінки***. Ці мовні одиниці виконують у комунікації важливі прагматичні функції, що дає змогу розшифрувати «прагматичний код» мовлення. *Дискурсивні слова*, на думку лінгвістів, належать до найбільш частотних (див., напр.: Бацевич, 2008). Вони можуть моделювати певні девіації, мовні аномалії, створюють «дискурсивну напруженість», що відбувається внаслідок відповідного «зіткнення» граматикалізованих або граматичних значень між собою і з іншими значеннями, що особливо виразно виявляється в мовленні, комунікації українців завдяки вияву їхньої лінгвокреативности. Уніфікуємо ***функції дискурсивних слів***, ураховуючи напрацювання ***С. Марич*** (див.: Марич, 2001: 86).

Отже, дискурсивні слова можуть виконувати такі узагальнені функції, як: **(1)** реалізація інформаційного задуму мовця, **(2)** презентація смислового

[4] *Примітка*. Зауважмо, що І. Вихованець пропонує замінити термін іменник – на *предметник* (означає предмет), а прислівник – на *обставинник* (переважно виконує функцію обставини) (див.: Вихованець, 1996, с. 5).

[5] *Примітка.* Зрозуміло, що більшість морфологійних категорій відомі ще із часів античности, однак це загальновідома інформація, тому не пропонуємо екскурсу в давню історію виокремлення частини мови.

«лідерства», **(3)** регулювання інформативного навантаження, **(4)** виокремлення «смислової площини», «смислової щільности» складників дискурсу, **(5)** указівка на головне й другорядне, слабкі й сильні смислові позиції, зокрема виокремлення модального й часового змісту, **(6)** конкретизація окремих деталей, зосередження уваги, наголошення на ступеню гостроти події, вираження оцінки, емоцій, передусім указівка на емоційний напрямок викладу й под. Крім того, зрозуміло, залежно від особливостей семантики й прагматики конкретного дискурсивного слова ці функції конкретизуються.

У західній граматичній традиції проблему класифікації частин мови розглядають крізь призму різних підходів – від традиційно-дескриптивного до функційно-синтаксичного. У найбільш авторитетних англомовних граматиках кінця XX – початку XXI ст. простежуємо усталений набір основних класів, проте зберігається дискусійність щодо статусу деяких категорій.

У класичній праці ***Р. Квірка***, ***С. Ґрінбаума***, ***Д. Ліча*** та ***Я. Свартвіка*** «A Comprehensive Grammar of the English Language» (1985) (укр. «Комплексна граматика англійської мови») виокремлюється, як і в українському традиційному мовознавстві, десять частин мови: англ. *noun, verb, adjective, adverb, pronoun, numeral, preposition, conjunction, particle, interjection* (укр. *іменник, дієслово, прикметник, прислівник, займенник, числівник, прийменник, сполучник, частка, вигук*) (Quirk et al., 1985). Така класифікація відображена і в інших граматиках англійської мови (Longman Grammar…, 1999; Huddleston & Pullum, 2002). Однак подібно до української лінгвістичної школи, існують дискусії щодо статусу деяких класів слів, зокрема *артикля*, *числівника* й *герундія*. Мовознавці наголошують на необхідності врахування і семантичних, і синтаксичних параметрів під час класифікації, проте головний акцент роблять на формально-граматичній характеристиці. Значну увагу приділено питанню статусу артикля, який визначається не як самостійна частина мови, а як різновид детермінатива, що функціює в межах іменникової групи (Quirk et al., 1985: 253). Однак традиційно, як відомо, артикль уналежнюють до службових частин мови.

В англ. «Longman Grammar of Spoken and Written English» (1999) (укр.

«Лонгманівська граматика усної та писемної англійської мови») традиційний перелік частин мови зберігається, проте наголос роблять на їхній функційній реалізації в чотирьох стилях англійської мови – розмовному, художньому, науковому й публіцистичному. Описуючи класи слів, дослідники підкреслюють різну частотність і розподіл цих класів у дискурсивних регістрах (Longman Grammar…, 1999: 55–61). Числівники визначають як особливу групу, що демонструє внутрішню різнорідність і поєднує ознаки кількох класів, тому їхній статус уважають менш однозначним, ніж інших самостійних частин мови (Longman Grammar…, 1999: 243). Як продемострувала С. Жаботинська, в англійській мовознавчій традиції числівники часто розглядають не як однорідну частину мови, а як різнорідну групу елементів, що поєднує риси іменників, прикметників і займенників (Жаботинська, 1982: 60–72). Водночас у працях польської вченої М. Каламаж розкрито функційну варіативність числівників у художніх текстах, презентованих англійською мовою, де вони виявляють семантичну багатозначність і дискурсивну гнучкість (Каламаж, 2007b: 174–181).

Більш сучасний підхід відображено в англ. «The Cambridge Grammar of the English Language» (Huddleston & Pullum, 2002) (укр. «Кембриджська граматика англійської мови»). Автори цієї праці пропонують систематизацію класів, де ключовими залишаються *noun, verb, adjective, adverb, preposition, conjunction, pronoun, numeral, interjection, particle.* Водночас вони розширюють традиційну парадигму завдяки введенню категорії *determinatives* (укр. детермінатив), до якої належать артиклі, указівні слова й частина лексем на позначення кількості (Huddleston & Pullum, 2002: 21–25). Така класифікація ґрунтується на функційно-синтаксичних характеристиках, а не лише на семантичному значенні.

Окремої уваги в західній традиції заслуговує *герундій*. У класичній інтерпретації його визначають як форму дієслова, що закінчується на *-ing* та поєднує риси іменника й дієслова (Quirk et al., 1985: 1283–1294). Герундій трактують як англ. *verbal noun* (укр. *віддієслівний іменник*) і вналежнюють до групи віддієслівних іменних форм, здатних поєднуватися і з прислівниками, і з прикметниками. Учені наголошують на його перехідному характері, що виходить

за межі дихотомії частин мови. У корпуснооріентованій граматиці (Longman Grammar…, 1999: 659–668) герундій описують у ширшому контексті *-ing* форм, що об'єднують і герундій, і дієприкметник активного стану. Указано на високу частотність їхнього вживання в науковому й розмовному регістрах, що демонструє їхню значущість у сучасній англійській мові. У «The Cambridge Grammar of the English Language» герундій розглядають як частину ширшої категорії англ. *gerund-participial clauses* (укр. *герундієво-дієприкметникові конструкції*) (Huddleston & Pullum, 2002: 1189–1207). Дослідники свідомо відмовляються від традиційного розмежування *герундія – дієприкметника*, оскільки розглядають їх як варіанти єдиної граматичної конструкції, що поєднує іменні та дієслівні властивості.

Отже, питання герундія в західній граматичній традиції демонструє принципову відмінність підходів: якщо в класичних граматиках його інтерпретують як гібридну форму з подвійною належністю, то в сучасних функційно-синтаксичних моделях – як окрему конструкцію, що стоїть окремо в класифікації частин мови. Це ще раз підтверджує переважання синтаксичного й функційного критеріїв у західній системі над морфологійним і семантичним, що властиві східнослов'янській традиції.

Ще одна відмінність – у класифікації службових слів. У більшості англійських граматик їх чітко виокремлюють, проте не завжди простежено вживання терміна *службові частини мови*, натомість оперують терміном англ. *function words* / укр. *функційні слова* і трактують їх через опозицію до повнозначних частин мови.

Висновкуємо: українська й англійська граматичні школи мають однакові засади (поділ на повнозначні та службові, визнання «ядра» – іменник і дієслово), але відрізняються в деталях: в українській традиції «сильніший» морфологійний, семантичний і функційний критерії, а в західній – синтаксичний і функційний. Це розходження важливе для контрастивних студій, оскільки саме воно зумовлює різну інтерпретацію перехідних і гібридних частин мови.

У західній граматичній традиції особливу увагу приділяють питанню ***зв'язку морфологійної системи з прагматичними й аксіологійними чинниками. Р. Гаддлстон*** і ***Дж. Пуллум*** зазначають, що «категорійна належність слова не

може бути виведена виключно з його морфологійної парадигми, оскільки вирішальну роль відіграють синтаксичні й семантико-прагматичні чинники» (Huddleston & Pullum, 2002: 23). Отже, ***граматика постає не як замкнена формальна система, а як структура, відкрита до оцінних й інтерпретативних значень***. *Це суттєво зближує англійську традицію з українськими функційно-категорійними пошуками* (див.: Вихованець, 1988; Загнітко, 2015).

Аналізуючи граматичні класи англійської мови, ***Д. Кристал*** наголошує, що ***сучасна морфологія має враховувати дискурсивний вимір***: «морфологія не є автономною дисципліною, вона в постійному контакті з прагматикою і стилістикою, оскільки саме контекст визначає аксіологійне навантаження мовної одиниці» (Crystal, 1997: 41). ***Цей підхід є важливим у світлі граматики оцінки, адже переносить дослідження від опису формальних ознак частин мови до аналізу їх аксіологійної реалізації в реальних дискурсивних практиках***.

С. Ганстон і ***Дж. Френсіс*** актуалізували, як було зазначено, поняття *локальної граматики*, пояснюючи, що граматичні структури, пов'язані з оцінними прикметниками й прислівниками, мають локально зумовлену семантику: «граматика тісно пов'язана з конкретною лексикою, і цей зв'язок створює певні *локальні* граматики, що відображають оцінні значення» (Hunston & Francis, 2000: 37). Ці узагальнення дають підстави стверджувати, що ***значення оцінки може бути вмонтоване в стабільні лексико-граматичні комбінації***. В українській традиції також презентовано подібні підходи, про що, зокрема, пише Т. Космеда, виокремлюючи моделі вербалізації оцінних смислів у сучасному мовленні українців.

Розглядаючи семантичні універсалії, ***Дж. Лайонз*** зауважив, що «оцінність є однією з найзагальніших семантичних категорій, яка в кожній мові втілюється через різні морфологійні й синтаксичні засоби» (Lyons, 1995: 77). Водночас він наголошує, що способи реалізації категорії оцінки визначаються культурним і соціальним контекстами. ***Г. Ліч*** акцентує на ролі прикметників і прислівників як носіїв оцінних значень: «…семантика прикметників і прислівників є особливо чутливою до прагматичних настанов мовця, і саме вони формують ядро

граматичної реалізації оцінности» (Leech, 2006: 129). Це положення перегукується з твердженнями Л. Булаховського, який підкреслює значну роль ад'єктивної і адвербіальної семантики під час моделювання стилістичної конотації висловлення.

Особливе місце в сучасній західній традиції посідають дослідження ***Дж. Мартіна*** й ***П. Вайта***, які запропонували ***системну концепцію оцінного висловлення***, наголошуючи, що «мова оцінювання» охоплює не лише лексичні, але й морфологійні засоби, що вбудовані в ширший дискурсивний контекст» (Martin & White, 2005: 35). На думку названих учених, англійська граматика містить багатий набір морфологійних механізмів для вираження оцінности: від суфіксів суб'єктивної оцінки до форм ступенів порівняння прикметників і прислівників, що використовуються для вербалізації аксіологійної градації.

Важливим для сучасної лінгвоаксіології є також ***корпусний підхід***, який розробила *С. Ганстон*. У своїх пізніх працях вона наголошує, що «тільки аналіз корпусу дає змогу виявити реальні моделі використання оцінних структур, що виходять за межі традиційних граматичних описів» (Hunston, 2011: 65). Це відкриває можливість для інтеграції емпіричних даних у дослідження граматики оцінки, що в українському мовознавстві лише набуває актуальности.

Отже, ***у західній традиції поступово склалася цілісна парадигма дослідження категорії оцінки***, що охоплює морфологійний, синтаксичний, семантичний і прагматичний рівні. Вона демонструє тісний зв'язок граматики з дискурсивними практиками й культурним контекстом, а також ураховує і універсальні, і специфічні параметри оцінних структур. Порівняння зі здобутками українських учених у зазначеній царині дає змогу дійти висновку, що ***граматика оцінки є універсальним явищем, але реалізується в різних мовах за самобуніми моделями***.

Явище перехідности в українському мовознавстві досліджувало чимало вчених, зокрема ***В. Ващенко*** (Ващенко, 1953), ***І. Вихованець*** (Вихованець, 1992), ***І. Данилюк*** (Данилюк, 2006), ***А. Загнітко*** (Загнітко, 1991), ***О. Кушлик*** (Кушлик, 1997), ***Л. Шитик*** (Шитик, 2010); у проєкції на окремі частини мови – *іменник* (Борецький, 2008), ширше – *іменні частини мови* (Назаренко, 2009), *прислівник*

(Габай, 2011), *дієслово* (Вихованець, Мельник, 2015). Розглядали й питання щодо вживання термінів *транспозиція, мутація* та *модифікаці*я (Лесюк, 1987), *синкретизм* й *омонімія* (Колесников,1990) як синонімні терміни до поняття *трансформація* (Шитик, 2015). ***К. Симонова*** зауважила: «Незаперечним є той факт, що кожна частина мови має у своєму складі, з одного боку, слова, що становлять її ядро, основу, оскільки виступають як такі, що належать лише до даного класу, і з другого, – до неї входять слова, які можуть належати й іншим класам» (Симонова, 2000: 7). Явище, що презентує факт переходу однієї частини мови в іншу, номінують *перехідністю, синкретизмом, транспозицією*. Це, як відомо, *морфолого-синтаксичний спосіб словотворення*, його називають також *конверсією*, але в цьому разі – це «спосіб словотворення, при якому єдиним словотворчим засобом є система закінчень похідного слова, що відрізняє його від твірного» (Клименко, 2004: 266). А ще *морфологійні транспозити* утворюють *граматичні омоніми*.

Термін *синкретизм* багатозначний, порівн.: «1) збіг функційно різних граматичних категорій і форм в одній формі, наприклад, відмінковий синкретизм; 2) поєднання (синтез) диференційних структур і семантичних ознак одиниць мови, що протиставляються одна одній в системі мови і пов’язані явищами перехідності» (Данилюк, 2006: 20). Якщо йдеться про перехід слова з однієї частини мови в іншу, то актуалізуємо друге значення. ***У. Добосевич*** цілком слушно наголосила, що «…поділ на частини мови уявляємо не як застиглу статичну конструкцію, а як динаміку, що проявляється насамперед у перехідних явищах, пов’язаних головно з морфологічною транспозицією» (Добосевич, 2012: 37). *Морфологійна транспозиція* моделюється через конверсію та афіксацію. Нагадаймо, що на *шкалі перехідности* виокремлюють два ступені транспозиції – *повну* (*морфологійну*), коли слово має ознаки іншої частини мови (*граматична омонімія, міжчастиномовна омонімія*), і *неповну* (*синтаксичну*), коли змінюється синтаксична функція слова, однак не змінюється частиномовна належність (див.: Ващенко, 1953).

У лінгвістиці достатньо глибоко схарактеризовані різні *види транспозиції*, зокрема *субстантивація* (перехід в іменники), *ад’єктивація* (перехід у

прикметники), *прономіналізація* (перехід у займенники), *нумералізація* (перехід у числівники), *вербалізація* (перехід у дієслова), *адвербіалізація* (перехід у прислівники), *препозиціоналізація* (перехід у прийменники), *кон'юнкціоналізація* (перехід у сполучники), *партикуляція* (перехід у частки) та *інтер'єктивація* (перехід у вигуки).

І. Вихованець викремлює три ступені перехідності: **(1)** *синтаксичний* – зміна синтаксичної функції в реченні; **(2)** *морфологійний* – утрата морфологійних ознак вихідної частини мови; **(3)** семантичний – набуття словом нової семантики (див.: Вихованець, 1988).

А. Загнітко натомість пропонує термін *силове поле*, що номінує *поняття категорійної семантики*, яке «…пов'язано з особливостями її регулярного вияву відповідними формальними засобами» (Загнітко, 2015: 167); ідеться про «…діагностування специфіки втрати "силового поля" категорійної семантики і першого різновиду (категорійно класової), і другого та визначення вторинної спеціалізації в граматичному ладі мови (на зразок субстантивації, адвербіалізації, прономіналізації тощо або теперішній у функції минулого та ін.) визначає актуальність пропонованого розгляду» (Загнітко, 2015: 167).

Феномен поняття «…розмивання "силового поля" категорійної семантики з простеженням витворення вторинних функцій тієї чи тієї словоформи» (Загнітко, 2015, с.167) потребує докладного розгляду. Уважаємо, що зазначене необхідно враховувати й з огляду на дослідження *морфології оцінки*, коли увага фокусується на виконанні морфологійною формою відповідних оцінних функцій у проєкції на порівнювані морфологійні системи різноструктурних мов, особливо зважаючи на те, що *граматична омонімія* активно виявляється в англійській мові, що частково розглядаємо в другому, третьому й п'ятому розділах цієї праці, зокрема коли характеризуємо частиномовні запозичення з англійської мови в українську, що презентують значення оцінки.

У лінгвістичній традиції англійської мови явище перехідності (англ. *conversion, functional shift*) є одним із провідних механізмів організації частиномовної системи. Аналітичний характер морфологійної системи англійської

мови, брак розгалуженої системи словозміни сприяють легкому переходові одиниць із одного граматичного класу в інший. Це зумовлює високий ступінь динаміки в співвідношенні лексико-граматичних категорій і забезпечує відкритість системи до актуалізації нових оцінних значень (див.: Quirk et al., 1985). Дослідники розглядають *перехідність як морфолого-синтаксичний процес*, що поєднує семантичний і функційний виміри. У фокусі уваги опиняється *явище граматичної омонімії*, за якої одна й та сама форма здатна реалізовувати різні категорійні функції. Отже, ***перехідність – це не ізольоване явище, а системна характеристика англійської мовної структури, що визначає її гнучкість і продуктивність*** (див: Marchand, 1969).

Особливу увагу в західній дослідницькій традиції приділено ***співвідношенню перехідности й семантичної транспозиції***. Наголошується, що ***формальна незмінність мовної одиниці супроводжується її функційною переорієнтацією, унаслідок чого розширюються можливості вираження оцінних значень***. У цьому контексті перехідність є не лише словотвірним чи синтаксичним механізмом, але і засібом *концептуалізації оцінки в мовленні* (див.: Huddleston & Pullum, 2002). Англійська традиція трактування перехідности акцентує на її багаторівневій природі – синтаксичній, морфологійній та семантичній, що дає змогу розглядати ***перехідність як універсальне явище***, ***що формує підґрунтя для осмислення взаємозв'язку між граматичною структурою і аксіологійним потенціалом мови.***

С. Ганстон, як наголошувалося, виокремлює *прикметник як один із центральних засобів вербалізації категорії оцінки*, *пропонуючи моделі суб'єктивної і об'єктивної оцінки*, водночас зауважуючи, що «прикметники надають досліднику доступ до значеннєвої структури оцінювання» (Hunston, 2019a). ***Дж. Мартін*** і ***П. Вайт*** актуалізують термін англ. *language of evaluation* / укр. *мова оцінювання*, зосереджуючи увагу на текстових і дискурсивних механізмах вияву оцінки й підкреслюючи, що «оцінка становить багаторівневий феномен, що поєднує індивідуальні й соціокультурні параметри смислотворення» (Martin & White, 2005). У межах цієї теорії ***оцінку розглядають як частину системи*** (англ. *Appraisal* /

укр. *похвала*), що містить ***три ключові складники***: англ. *attitude* / укр. *емоційне ставлення*, англ. *engagement* / укр. *задіяність інших голосів у дискурсі* й англ. *graduation* / укр. *ступенева варіативність оцінки*, що дає змогу диференціювати *інтенсивність, модальність* і *полярність оцінних висловлень*.

Інтерпретацію статусу оцінних прикметників в англійській мові презентують ***Р. Квірк, С. Ґрінбаум, Д. Ліч і Я. Свартвік***, які аналізують ***явище аксіологійної амбівалентности***, що виявляється у варіативності семантики прикметників залежно від контексту. Ідеться про *емоційну наповненість* «…оцінних прикметників та їхню схильність до омовлення екстремальної семантики» (Quirk et al., 1985). Дослідники наголошують на ***важливості соціолінгвістичного виміру***, оскільки в мовленні оцінка функціює як «механізм конструювання соціальних позицій та ідеологій» (там само). Таке трактування статусу оцінних прикметників української мови простежуємо й у працях українських мовознавців, напр., ***Д. Рязанцевої*** (див.: Рязанцева, 2013b).

Отже, у сучасному західному мовознавстві вчені наголошують на тому, що категорія оцінки, вербалізована прикметником, розглядається не лише як елемент семантико-граматичної системи, але і як дискурсивний інструмент, що відображає культурні й соціальні цінності. Це зближує результати англомовних досліджень із напрацюваннями українських учених, які акцентують на динамічності граматичної системи та її відкритості до явищ перехідности й транспозиції.

Надзвичайно виразним, з огляду на зазначене, є *англійський прислівник*, що в процесі вживання презентує низку функцій, зважаючи на ***«гібридність» своєї частиномовної належности***, що зображено на схемі 1.1 (див. ДОДАТОК А).

З огляду на дискурсивну парадигму знань, такі схеми, зрозуміло, можна презентувати щодо кожної частини мови, особливо з огляду на ті з них, які розглядають як *дискурсивні слова* (займенник, числівник, прислівник і службові частини мови та вигук), головно зважаючи на їхнє функційне навантаження в дискурсивно-текстовому просторі. У цьому дослідженні частково зважатимемо на зазначене, особливо під час розгляду прислівника англійської мови.

Як наголошують учені-англісти, у зв’язку з аналітичною природою

англійської мови, високою продуктивністю в ній є конверсія як спосіб словотворення. Англійська мова надзвичайно «багата» на омоніми, зокрема на омоніми морфологійні, хоча зазначене, можливо, меншою мірою, але простежується і в українській мові як вияв транспозиції частин мови.

Р. Делем уважає, що прийшов час переглянути традиційну класифікацію прислівників у морфології англійської мови, зокрема йдеться про *перенесення частини прислівників до класу сполучників, прийменників* і *часток* (див.: Delhem 2022). Зважаючи на постулати функційної граматики, українські мовознавці, як зауважувалося, також розмірковують про *розмитість класифікації частин мови*, що зазначають, зокрема, й у навчальній літературі (див., напр., Костич, 2004).

Аломорфними є *модальні прислівники* української мови, аналогійні за значенням мовні одиниці простежуємо й у межах аломорфної групи прислівників англійської мови, що виражають ставлення мовця до довкілля, ситуації тощо (англ. *stance adverbs*). У ракурсі функційної граматики мовознавці виокремлюють ще декілька аломорфних груп прислівників англійської мови (див. ДОДАТОК А, схема 1.1) (див.: Biber et al., 1999; Downing 2015: 446–447; Huddleston & Pullum, 2002).

Окремі дослідники вважають, що *прислівник має «хамелеонову» вдачу,* оскільки функційно може трансформуватися в інші лексико-граматичні класи слів (основні й службові) (див.: Космеда et al., 2017). Зокрема, в українській морфології *фокусувальні прислівники* – це прислівники, що перейшли в розряд *партикул* (часток), *оцінні* – прислівники, що виконують функції *вставних слів*, а *зв'язкові* – це ті, що актуалізують *функції сполучних слів*. *Прислівники доречно розглядати в парадигмі дискурслінгвістики* як так звані *дискурсивні слова*, що, власне, і характеризуються властивістю переходу з однієї частини мови в іншу, до яких традиційно зараховують *вставні слова, модальні слова, прийменники, сполучники, частки, вигуки, прислівники, слова категорії стану, займенники й числівники* (див.: Бацевич, 2014; Космеда et al., 2017: 8; та ін.). Але в цій праці дотримуємося традиційної системно-структурної парадигми, наголошуючи на проблемних питаннях інтерпретації частин мови.

1.3. Метамова *контрастивної морфології* оцінки

Вивчення граматики оцінки, зокрема в контрастивній парадигмі української і англійської мов, потребує розбудови відповідної терміносистеми, здатної відобразити складність і багаторівневість досліджуваних процесів. Метамова *контрастивної морфології оцінки* формується на перетині кількох наукових напрямів: загальної теорії частин мови, аксіологійної лінгвістики, граматики оцінки, теорії транспозиції і лінгво-типологійних студій. Її специфіка зумовлена необхідністю інтегрувати терміни, що відображають морфологійні категорії, оцінні семантичні відтінки та їхні функційні вияви в обох мовах.

1.3.1. Становлення метамови *морфології оцінки* й відображення цього процесу в сучасних словниках лінгвістичних термінів. Формування метамови *морфології оцінки* безпосередньо пов'язане з тенденціями розвитку сучасного українського мовознавства, що прагне системно окреслити й термінологійно закріпити відповідну метамову. Попри те, що категорія оцінки вже тривалий час є в полі уваги науковців, її презентація в словниках лінгвістичних термінів досі залишається неповною і несистемною, що свідчить лише про становлення відповідної терміносистеми ц потребу її унормування.

У «Сучасному лінгвістичному словнику», укладачем якого є А. Загнітко (Загнітко, 2020), запропоновано дефініції низки понять, що становлять теоретичну основу досліджень *аксіологійної семантики*, зокрема *категорія оцінки*, *оцінне значення*, *оцінність*, *аксіологія* тощо. Дефініції зазначених термінів дають загальне уявлення про семантичну природу оцінки та її функції в мові, проте вони здебільшого описані на рівні загальномовознавчих положень і не розгортають морфологійний вимір цієї категорії. Напр., у словнику наголошено на тому, що *оцінка* є універсальною семантичною категорією, властивою різним рівням мовної системи, проте специфіка її морфологійного вираження окреслюється лише побіжно. Це означає, що лексикографійна практика лише фрагментарно фіксує

понятійний апарат, необхідний для актуалізації *метамови морфології оцінки*.

Наукова практика демонструє значно вищий рівень концептуалізації. У монографії ***О. Халіман*** (Халіман, 2019а) комплексно обґрунтовано й описано низку ключових понять, що утворюють ядро спеціалізованої метамови. Зазначена авторка акцентує на таких термінах, як *граматика оцінки*, *категорія оцінки*, *оцінний смисл*, *аксіологійний смисл*, *граматикалізація оцінних значень*, *суб'єктивна модальність* тощо. Вона підкреслює їхню значущість для опису процесів граматичної організації аксіологійних смислів у сучасній українській мові (див.: Халіман, 2019а: 76–79). Водночас дослідниця спирається на відповідний опис термінів, презентований у працях Т. Космеди. У названій праці О. Халіман не лише систематизує наявний термінологійний апарат, але й пропонує нові поняття, що конкретизують механізми переходу оцінних смислів у сферу морфологійних категорій.

Аналогійні тенденції простежуємо й у лінгвістиці західній. У межах системно-функційного підходу ***М. Галлідей*** (Halliday, 1994) наголошував на необхідності створення узгодженої метамови, що могла б інтегрувати семантичний, граматичний і прагматичний рівні, забезпечуючи комплексне пояснення мовних явищ. Зазначмо, що ***Дж. Мартін*** (Martin, 2002), ***Дж. Мартін*** і ***П. Вайт*** (Martin & White, 2005) пропонують *модель системи похвали* (англ. *Appraisal framework*), що закріпила низку термінів для опису оцінних ресурсів англійської мови – англ. *attitude* / укр. *емоційне ставлення*, англ. *engagement* / укр. *задіяність інших голосів у дискурсі* та англ. *graduation* / укр. *ступенева варіативність оцінки*. Ця система стала зразком для формування спеціалізованої метамови в дослідженнях оцінности, оскільки вона поєднала поняттєву чіткість із функційним описом. ***П. Вайт*** (White, 2015) зазначає, що ***саме стабільність термінологійної системи забезпечує можливість відтворювання результатів досліджень і проведення міжмовного зіставлення, уникнувши термінологійної розмитости***.

Порівняння словникових дефініцій і наукових досліджень засвідчує те, що ***сучасна метамова морфології оцінки – у процесі інституціоналізації***. Якщо в словниках відображено радше загальні аксіологійні поняття, то в наукових працях,

передусім це студії Т. Космеди й О. Халіман, а також англомовні моделі оцінности, презентують детально розроблену концептуальну систему, що може стати підґрунтям для подальшої її кодифікації в лексикографійних джерелах. Очевидно, можна стверджувати, що словники сьогодні ще виконують функції «фіксаційного рівня», а наукові монографії презентують «концептуалізаційний рівень» щодо становлення метамови лінгвоаксіології.

Отже, сучасний етап розвитку українського мовознавства демонструє співіснування двох паралельних тенденцій: **(1)** фрагментарної презентації оцінної проблематики в лексикографійній традиції та **(2)** системного теоретичного її опрацювання в наукових студіях. Їхнє поєднання, доповнене досвідом західної наукової традиції (див.: Halliday, 1994; Martin, 2002; Martin & White, 2005; White, 2015), у майбутньому має забезпечити творення належної метамови *морфології оцінки*, що спричинить до її більш коректного опису.

1.3.2. Формування і розвиток метамови *контрастивної морфології.* Формування метамови контрастивної морфології є однією з ключових проблем сучасного мовознавства, адже саме вона забезпечує творення поняттєво-термінологійного апарату, здатного описувати й пояснювати морфологійні явища в типологійно різних мовах. У порівняльно-зіставній перспективі особливо відчутна відсутність усталеної, уніфікованої терміносистеми: одні й ті самі явища в різних наукових школах отримують неоднакові дефініції, що призводить до термінологійної варіативности. Зокрема, у сучасних словниках лінгвістичних термінів фіксується широка палітра визначень граматичних категорій, серед яких чільне місце належить поняттям *транспозиція*, *перехідність*, *оцінність*. У «Сучасному лінгвістичному словнику», укладачем якого є А. Загнітко, окреслено дефініції ключових граматичних категорій. Учений наголошує на багатоплановості їхньої інтерпретації та важливості цього для презентації динаміки морфологійних процесів (див.: Загнітко 2012).

У спеціальних наукових студіях, призначених для актуалізації розглядуваної проблеми, відзначено, що ***термінологійна система морфології оцінки повинна формуватися як автономна***, а не як вторинне запозичення понять із суміжних

сфер, а ***метамова граматики оцінки має поєднувати дескриптивний і пояснювальний рівні***: перший фіксує явище в дефініції, другий розкриває його аксіологійний і функційний потенціал. Це означає, що процес формування метамови безпосередньо пов'язаний із розвитком концептуальних підходів у сучасному мовознавстві.

Західна лінгвістична традиція також активно порушує питання уніфікації та розбудови метамови опису морфологійних й аксіологійних явищ. ***М. Галлідей*** і його послідовники наголошують на необхідності цілісного термінологійного інструментарію в межах системно-функційної парадигми, що здатний інтегрувати семантичні, граматичні й прагматичні рівні аналізу (Halliday, 1994). ***П. Вайт*** розвиває ідею, що саме термінологійна чіткість дає змогу описати складні взаємозв'язки між мовними ресурсами та їхнім аксіологійним навантаженням у дискурсі (див.: White, 2015). Окремі дослідження демонструють приклади успішної розбудови метамови на межі морфології, семантики й прагматики, зокрема у сфері дослідження емоційної оцінки та міжособистісної взаємодії (див.: Martin, 2002; Martin & White, 2005).

Отже, ***проблема формування та розвитку метамови контрастивної морфології є багатовимірною***: з одного боку, вона вимагає системної кодифікації в лексикографійних і термінологійних джерелах, з іншого – потребує концептуального переосмислення в монографійних працях і сучасних дослідницьких парадигмах. Синтез українських (Загнітко, 2012; Халіман, 2019а) і зарубіжних (Halliday, 1994; Martin, 2002; Martin & White, 2005 White, 2015) напрацювань свідчить про поступове наближення до вироблення уніфікованої системи понять, що сприятиме адекватному відображенню результатів контрастивних досліджень і розширенню можливостей міжмовної інтерпретації граматичних явищ.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз показав, що становлення *контрастивної морфології оцінки* відбувається на межі кількох ключових напрямів сучасної лінгвістики:

загального мовознавства, граматики, семантики, аксіології і компаративістики.

Звернення до історії вивчення категорії оцінки в мовознавстві свідчить про те, що її осмислювали первинно як загальнофілософську й логіко-гносеологійну категорію, пов'язану з інтерпретацією цінностей і відношень людини до світу. Згодом ця категорія поступово набувала мовного виміру, що, зокрема, зреалізовувалося в дослідженнях із проблематики загальної семантики, а згодом і граматики, що стало поштовхом до формування сучасних підходів до її системного аналізу.

В українському мовознавстві спостерігаємо виразну тенденцію до вироблення власної термінологійної системи, що відображає специфіку вивчення процесу вербалізації категорії оцінки. Навіть у новітніх лексикографійних працях категорія оцінки фіксується лише фрагментарно, а морфологійний рівень презентований побіжно, що свідчить про проміжний етап формування метамови *морфології оцінки*, коли базові поняття позначені, однак не отримали повної систематизації та кодифікації. На цьому тлі наукові студії останніх десятиліть демонструють набагато ширший спектр підходів: вони окреслюють структуру категорії оцінки, виокремлюють її семантичні різновиди, пов'язують оцінні значення із граматичними процесами, описують механізми їхньої граматикалізації. Саме ці праці закладають основу для інституціоналізації метамови *морфології оцінки* та її впровадження в словникову практику.

У сучасній лінгвістичній науковій парадигмі категорію оцінки інтерпретовано не лише як лінгвофілософську, семантичну й прагматичну, але і як важливий міжрівневий феномен, що вербалізується на всіх рівнях мовної системи. У морфології ця категорія відображена у формах словозміни, вираженні суб'єктивної модальности й реалізації системи морфологійних категорій. *Морфологія оцінки* є поліструктурною системою, що здатна інтегрувати лексико-семантичні й граматичні ознаки.

Аналіз напрацювань, презентованих у західній традиції, дає змогу стверджувати, що категорію оцінки там розглядають у широкому міждисциплінарному контексті. У центрі уваги дослідників – питання

граматикалізації оцінних значень, суб'єктивної модальности, кореляції між емоційним і когнітивним аспектами оцінки, а також порівняльні студії, спроєктовані на особливості функціювання оцінних засобів у різних мовах.

У працях зарубіжних учених акцентується на системності категорії англ. *evaluation* / укр. *оцінка* та її тісному зв'язку з іншими універсальними категоріями, зокрема такими, як англ. *modality, aspect, degree* / укр. *модальність, вид, ступінь*. Цей досвід має важливе значення для української лінгвістики, оскільки висвітлює методологійні моделі, що здатні збагатити вітчизняні дослідження та сприяти виробленню зіставної перспективи.

Порівняння української та західної лінгвістичних традицій дає змогу стверджувати, що вони розвиваються в паралельних напрямах, але перебувають на різних етапах теоретичного осмислення. Якщо в західній традиції поняття англ. *evaluation* є усталеним і його активно використовують у міждисциплінарному полі, то в українській лінгвістиці ще триває процес унормування термінології. Проте обидві традиції збігаються у визначенні статусу оцінки як універсальної категорії, що має потенціал для розгортання на морфологійному рівні.

Суттєвим здобутком сучасної науки є усвідомлення того, що категорія оцінки не може бути обмежена рамками окремого мовного рівня. Вона виявляється в лексиці, фразеології, морфеміці, морфології, синтаксисі, тексті чи дискурсі, актуалізуючи відповідні стилістичні засоби, зокрема й граматичні. Це зумовлює необхідність формування цілісної метамови, що охоплювала б усі аспекти лінгвоаксіології, зокрема й граматики оцінки. Саме *термінологія морфології оцінки* вимагає особливої уваги, оскільки на сьогодні ще немає усталених дефініцій, класифікацій і типологійних описів.

Констатуємо, що: **(1)** категорія оцінки пройшла складний шлях розвитку від філософсько-логічних до лінгвістичних інтерпретацій; **(2)** сучасне українське мовознавство активно формує власну метамову морфології оцінки, але цей процес потребує активізації; **(3)** лексикографійна практика лише частково охоплює дескрипцію метамови лінгвоаксіології як науки, включно із граматикою оцінки. Водночас у наукових студіях запропоновано систематизовані моделі опису

особливостей відображення категорії оцінки в мовленні; **(4)** у зарубіжній лінгвістиці категорія англ. *evaluation* має більш усталену термінологійну базу і її розглядають у тісному зв'язку із граматичними категоріями; **(5)** подальший розвиток *контрастивної морфології оцінки* передбачає інтеграцію української та зарубіжної традицій, що дасть змогу створити уніфіковану систему термінів для опису аксіологійних значень і смислів у порівняльній перспективі.

РОЗДІЛ 2

ПОТЕНЦІАЛ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ ДЛЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

> *Мова має два потужні крила, які дають їй повнокровне життя, – океан слів і граматику. Океан – це безмежжя, незліченність, найтіснішій зв'язок із життям суспільства, найчутливіший нерв, найшвидша змінюваність, схильність до необмеженого поповнення. Він – велетенське громаддя, складники якого жодна людина не спроможна полічити.*
>
> ***Граматика ж – мудрий господар, володар цього океану, на противагу безмежжю слів граматика – стисліcть, суворі правила, які легко можна перелічити, але не легко застосовувати.*** *<…> Слово поза граматикою можна порівняти з рибою, яка викинута штормом на берег і гине в безсиллі.* ***Сила граматики в тому, що вона групує нескінченну кількість слів в обмежене число класів***[6]
>
> (Вихованець, 1987: 13).

Морфологійні категорії іменних частин мови[7] відіграють значну роль у

---

[6] *Примітка.* Жирн. шрифт автор. – О. К.

[7] *Примітка.* Матеріал, поданий у цьому розділі, презентовано в таких публікаціях авторки: **1.** Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum*. 2023. № 20. С. 111–130. **2.** Kosmeda T., Kovtun O., Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language. *Amazonia Investiga*. 2024. 13 (81). P. 56–69. **3.** Kosmeda T., Kovtun O. Modeling of axiologically marked meanings of toponyms and their derivatives in Ukrainian linguistic culture: manifestation of the macroextralingual factor ‘war’. *Onomastica*. 2024. № 68. P. 165–183. **4.** Kovtun O. Evaluative Grammar and Non-Standard Comparatives: A Cross-Linguistic Analysis of Ukrainian and English. *Languages.* 2025. № 10 (8). 191. **5**. Kovtun O. Grammatical gender and number in pronouns: evaluative perspectives in Ukrainian and English. *Matica Srpska Journal Of Slavic Studies*. 2025. № 108. P. 233–247. **6.** Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Том 1. С. 141–147. **7.** Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111. **8.** Ковтун О. В. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія його сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2021. Вип. 54. Ч. ІІ. С. 141–152. **9.** Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 41–52. **10.** Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі

формуванні аксіологійних значень і смислів, що своєрідно виявляється в різних мовах, зокрема й в українській і англійській. Вони визначають не лише граматичну структуру мови, але й слугують засобом формування ціннісних орієнтирів, культурних значень і смислів, що виявляються в мовленні. У різних мовах ці категорії мають особливе значення, що відображає унікальність кожної мовної системи. О. Потебня наголошував, що «…мова є не лише засобом вираження думки, а й інструментом її формування» (Потебня, 1926: 5). Ця ідея акцентує на важливості аналізу морфологійних особливостей для розуміння аксіологійного потенціалу мов. Граматичні класи слів, частини мови слід розглядати як певний модус презентації довкілля в мовній свідомості, зокрема йдеться і про своєрідність вербалізації категорії оцінки за допомогою різних частин мови. Зазначене

української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. **11.** Kovtun O. Aspects of Numeral Research in Ukrainian Linguistics at the Beginning of the 21st Century. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. 2024. Issue 18. P. 192–200. **12.** Ковтун О. Числівник та його аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 86–93. **13.** Ковтун О. Дослідження числівника сучасної англійської мови: потенціал презентації оцінних значень. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 12 (30). С. 205–2015. **14.** Ковтун О. Оцінний потенціал займенника в українській і англійській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 261–266. **15.** Ковтун О. Дослідження займенника в сучасному українському мовознавстві: проєкція на українську й англійську мови (аспектуальний огляд). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Філологія». 2024. Вип. 70. **16.** Ковтун О. Категорія числа іменника української й англійської мов та її аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 37. С. 43–51. **17.** Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки: рецепція української та англійської лінгвокультур (зіставний аспект). *Альманах „Българска украинистика*“. Вип. X. София, 2021. С. 153–167. **18.** Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. 2022. № XXVI/2. С. 115–125. **19.** Kovtun O. The Category of Gender in Aspects of Comparative Grammar of Evaluation, Grammar of Creativity and Gender Linguistics: Review of the Problem (on the Material of Ukrainian and Russian Linguistic Cultures). *Heteroglossia*. 2024. № 16. P. 69–84. **20.** Kovtun O. Axiological power of the category of gender in Ukrainian and English linguistic cultures (comparative aspect). *Поліграннa філологія без кордонів: колективна монографія* / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. С. 286–297. **21.** Kovtun O. Прикметник як репрезентант категорії оцінки в українській і англійській мовах. *Записки з українського мовознавства*. 2025. Вип. 32. С. 123–139. **22.** Ковтун О. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Psycholinguistics in a Modern World – 2020*. Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference (Pereiaslav-Khmelnytskyi, 22–23 October, 2020). URL: https://psycholing-conference.com/index.php/conference/article/view/110/24 **23.** Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки. *Актуальні питання сучасної лінгвістики*. Київ, 2022. С. 40–43. **24.** Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції* (Вінниця, 11–12 травня 2023 р. ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред. А. П. Загнітко). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2023. С. 65–69.

становить методологійний постулат мовознавства, про що йшлося в попередньому розділі й що важливе для становлення ***теорії української граматики оцінки*** й учення про ***порівняльно-зіставну граматику оцінки***.

2.1. Потенціал іменника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Іменник – частина мови, що, як доводять мовознавці (Т. Космеда, О. Халіман), презентує здатність слів виражати найбільшу кількість оцінних значень. Іменники відіграють ключову роль у формуванні аксіологійної МКС, вербалізуючи оцінку за допомогою різних категорій цього класу.

2.1.1. Загальна характеристика морфологійних категорій іменника української і англійської мов. Українська й англійська мови, хоч і належать до різних мовних типів, зокрема синтетичної та аналітичної, мають і спільні риси, і, зрозуміло, суттєві відмінності у своїх морфологійних системах.

Іменник – частина мови, що позначає предметність у найширшому сенсі, зокрема конкретні, абстрактні, загальні, одиничні й речовинні поняття, характеризується низкою граматичних категорій, що визначають його синтаксичну роль і функції в мовленні загалом. Відмінності між морфологійними категоріями іменників української та англійської мов, що презентують аксіологійний потенціал, доволі значні. Основними ***граматичними категоріями*** українського іменника, як відомо, є категорії ***роду, числа*** й ***відмінка*** (див. ДОДАТОК А, схема 2.1).

В зіставлюваних мовах іменник має категорії числа й відмінка, однак їхнє вираження і кількість граматичних форм, особливо тих, що презентують категорію відмінка, значно відрізняються, що мотивує відмінні граматичні парадигми й різну ймовірність презентації категорії оцінки.

Іменники англійської мови також презентують три основні граматичні категорії, однак їхня система відрізняється від української (див. ДОДАТОК А, схема 2.2).

В українській мові сьогодні виокремлюють ***7 відмінків***, що мають відповідні форми в однині й множині залежно від вияву категорії роду (актуалізації певної

відміни й групи) іменника. Категорія відмінка в англійській мові презентована нульовим закінченням (загальний відмінок) і закінченням ***'s'*** (присвійний відмінок), що додається до іменника в однині ('s) або множині ('), напр.: англ. *girl – girl**'s**, girls – girls*' (див.: Collins…, 1990: 87–88; Leech & Svartvic, 1994: 211). Іменник у загальному відмінку без частки в англійській мові залежно від свого положення в реченні може виражати функції, що в українській мові виконують усі відмінкові форми. Присвійний відмінок англійської мови використовують для позначення належности, володіння, характеру зв'язків й інших властивостей. Він характерний головно для іменників – назв істот (Aarts, 2011: 48; Collins…, 1990: 87; Longman…, 2002: 81–82). В українській мові функцію цього відмінка виконують присвійні прикметники, а також іменник у родовому відмінку в постпозиції.

І в українській, і в англійській мовах ***категорія числа*** реалізується насамперед синтетично, зокрема через використання нульового й маркованого закінчень. В англійській мові однина виражається лише за допомогою нульового закінчення, а множина – додаванням ***-s(-es)*** (Collins…, 1990: 27–28; Greenbaum & Quirk, 1991: 92–95; Leech & Svartvic, 1994: 211). В українській мові граматична категорія числа формується за допомогою системи закінчень, характерних для парадигми іменника (в українській мові, що загальновідомо, чотири відміни; водночас для англійської граматики ця ознака не характерна), що презентує і нульові, і матеріально виражені (буквені) флексії. В англійській мові множина може утворюватися також за допомогою актуалізації «залишків» давніх парадигм або запозиченнями з інших мов, зокрема це здійснюється ***за допомогою***: **(1)** суплетивних форм із чергування звуків без актуалізації закінчень (англ. *man – men* /[8]укр. *чоловік – чоловіки/*, англ. *tooth – teeth* /укр. *зуб – зуби/* та ін.), а для творення числових форм в українській мові також залучають допоміжні формотвірні засоби (чергування, наголос, інколи суплетивні форми); **(2)** архаїчного суфікса ***-en*** (англ. *ox – oxen* /укр. *бик – бики*/, англ. *child – children* /укр. *дитина – діти*/); **(3)** системи суфіксів однини й множини в запозичених іменників (англ. *antenna – antennae* /укр. *антена – антени*/, англ. *stratum – strata* /укр. *шар – шари*/,

[8] *Примітка.* Під час подання англомовних прикладів далі по всьому тексту роботи у дужках курсивом подаємо їхній переклад українською мовою.

англ. *nucleus – nuclei* /укр. *ядро – ядра*/ тощо); **(4)** форм множини, що омонімні до форми однини (англ. *sheep* /укр. *вівця – вівці*/, англ. *fish* /укр. *риба – риби*/, англ. *deer* /укр. *олень – олені*/ та ін.). Такі способи творення форм множини в англійській мові, як відомо, є непродуктивними: їх не можна розглядати як типологійну характеристику англійського іменника (див. про це: Collins… 1990: 27–28; Greenbaum & Quirk, 1991: 92–95; Huddleston & Pullum, 2007: 85).

Рід в українській мові визначають як класифікаційну категорію, оскільки кожен іменник з огляду на закінчення належить до певного роду, хоч, зрозуміло, для української мови характерні й незмінні слова, до яких уналежнюють й іменник: ідеться про запозичені слова, які недостатньо адаптовані українською мовою, проте їх рід визначається за традиційно виробленими принципами. Деякі вчені виділяють також ***парний рід*** (див., напр.: Горпинич, 2004: 51–52; Нестеренко, 2017: 702; Шульга, 2012: 231). У цьому разі ідеться про іменники, що презентують звужену відмінкову парадигму: субстантиви ***pluralia tantum*** на зразок *ножиці, окуляри, вечорниці* або ***singularia tantum***, як-от: *соціалізм, краса, кришталь* (деякі з них, утворюючи числові форми, змінюють лексико-граматичну належність). В українській мові категорія роду «…постійно зазнає впливу з боку опозиції статі, що є основним чинником творення похідних форм з-поміж іменників – назв осіб. <…> Окремі з таких похідних містять відбиток мовленнєвої експресії з актуалізовано-оцінним компонентом» (Загнітко 2018: 29). На відміну від української мови, в англійській мові іменники не мають граматичної категорії роду (див.: Collins…, 1990: 37; Greenbaum & Quirk, 1991: 99–102; Longman…, 2002: 85). Саме поняття родової належности виражене в англійській мові лише семантично (на основі асоціацій із чоловічою чи жіночою статтю) (див.: Greenbaum & Quirk, 1991: 99–102; Leech & Svartvic, 1994: 210). Якщо за допомогою маніпуляцій із категорією роду в українській мові активно моделюються оцінні значення, то в англійській мові такого потенціалу немає.

В англійській мові іменник нерозривно пов’язаний з артиклем і не вживається без нього (в українській мові артиклів немає). У теорії граматики англійської мови виокремлено два підходи до визначення статусу артикля:

(1) група + ***іменник*** – аналітична форма: згідно із цим підходом використання **(а)** означеного, **(б)** неозначеного й **(в)** нульового артиклів використовується для позначення граматичної ***категорії детермінованости*** іменника (означености / неозначености), яка виражається за допомогою нульового й неозначеного артиклів ***a / an*** (неозначеність) й означеного – ***the*** (означеність) (див. про це: Longman…, 2002: 56–72). Сумніви науковців викликає питання, чи можна конструкцію ***артикль + іменник*** уважати аналітичною, аналогійно до форми ***допоміжне дієслово + інфінітив***, що є аналітичною формою дієслова. Відповідно до зазначеного злічувані іменники матимуть усього три форми, дві з яких аналітичні, а незлічувані – дві форми (просту й аналітичну), порівн.: англ. *table – a table – the table*, англ. *cheese – the cheese* (див. про це: Abbott, 2004; Hawkins, 1991; Heim, 1983); **(2)** конструкцію ***артикль + іменник*** розглядають як дві словоформи, що утворюють сполучення слів: у цьому разі не йдеться про ***нульовий артикль***, а ***категорія детермінованости*** характерна саме для артикля – її вважають класифікаційною (див.: Гладуш & Павлюк, 2019: 42; Koval et al., 2022). В українській мові *означеність / неозначеність*[9] виражається за допомогою використання одиниць різних рівнів мови, а тому ця категорія не має статусу самостійної граматичної категорії (див. про це: Koval et al., 2022: 112).

Іменники української мови, що називають конкретний денотат, який презентує «…множинність предметів відповідного типу <…> (*арсенал, батарея, букет, вагон, віз, гора, дощ, ліс, море, океан, оберемок, прірва, хмара* і под.)» (Загнітко, 2018: 36), розширює свої сполучувальні інтенції, має суто кількісну семантику з оцінним відтінком і переходить у клас квантифікаторів, що «…засвідчує активний процес їхньої граматикалізації: поступовий вихід зі статусу звичної лексичної одиниці й гіпотетичне перетворення таких елементів у суто формальний граматичний показник» (Загнітко, 2018: 36).

У морфології української мови категорії іменників більш розгалужені та

[9] *Примітка.* В українській мові категорію *означености – неозначености* розглядали в наукових розвідках, присвячених, відповідно, вивченню лексико-семантичного поля *означености – неозначености* (О. Безпояско, І. Вихованець, К. Городенська, І. Дудко, Г. Завистовська, Л. Курчиков, В. Шехтер). Але в українській мові ця категорія має не виключно граматичну, а лексико-граматичну сутність.

морфологійно виражені, водночас у морфології англійської мови вони більш спрощені: значущими є **(а)** вживання артиклів, **(б)** актуалізація відповідного порядку слів і **(в)** контекст, хоча останнє важливо й для презентації морфологійних категорій української морфології. Морфологійна організація українських іменників базується на багатій системі флексій, яку визначають рід, число й відмінок у сукупності. Українська граматика вирізняється складністю відмінкової системи, що презентовано відповідними парадигмами (нормальна, надмірна чи недостатня). Морфологійні форми англійської мови переважно мають аналітичний характер із менш вираженою системою флексій. Замість відмінкових форм англійська мова актуалізує фіксований порядок слів і службові слова для трасформування граматичних зв'язків.

Іменник української мови презентує окремі підгрупи за особливостями об'єкта, який вони позначають, і способом його вираження (див.: Безпояско et al., 1997: 18), що пов'язане з його морфологійними й семантичними характеристиками (див.: Вихованець & Городенська, 2004: 50; Озерова, 2004: 217), характером називання і лексичним значенням (Дубова, 2016: 60). Такі підгрупи формують ***лексико-граматичні розряди***, що презентують: **(1)** назви істот – назви неістот, **(2)** власні назви – загальні назви, **(3)** конкретні – абстрактні, **(4)** збірні – одиничні, **(5)** речовинні (див., напр.: Білодід, 1969: 60; Безпояско et al., 1997: 18; Плющ, 2010). Однак в українському мовознавстві є також й інші підходи до поділу іменників за лексико-граматичними розрядами, зокрема І. Білодід ***одиничні (сингулятивні)*** іменники об'єднує в окремий розряд (Білодід, 1969: 66–67). О. Безпояско, К. Городенська, В. Русанівський опозицією до ***речовинних (недискретних)*** уважають ***предметні (дискретні)*** назви й виділяють кілька додаткових розрядів: ***раховані – нераховані, повні – абревіатурні, невідмінювані – відмінювані*** (див.: Безпояско et al., 1997: 18–19). Водночас В. Горпинич об'єднує ***предметні (дискретні) – речовинні (недискретні)*** іменники з ***назвами рахованих і нерахованих*** предметів в один розряд (див.: Горпинич, 2004: 38). А. Загнітко виокремлює ***іменники з повною числовою парадигмою***, ***іменники-сингулятиви*** й ***іменники-плюративи***, однак розглядає їх традиційно в межах категорії числа, а не

як окремий розряд (Загнітко, 2018: 29). Існують різні підходи щодо інтерпретації ***категорії істоти / неістоти***. Її розглядають як лексико-граматичний розряд іменників (див.: Білодід, 1969; Плющ, 2010). Проте В. Горпинич зауважує, що «…протиставлення істоти / неістоти реалізується на основі форм знахідного відмінка. Тому поняття істоти / неістоти доцільніше розглядати як морфологічну ознаку іменника» (Горпинич, 2004: 38). Категорію ***істоти / неістоти*** як семантико-граматичну потрактовують і в граматиках української мови, оскільки «…розрізнення іменників за значенням істот і неістот виражається і в граматичному оформленні» (СУЛМ, 1969: 60). Цю категорію розглядають як морфологійну (граматичну) (див.: Вихованець & Городенська, 2004: 53; Загнітко, 2018: 38–43): «…наявність певних регулярних форм її вираження дозволяли відносити семантику істоти / неістоти до суто морфологічних явищ» (Загнітко, 2018: 38–39). Її вважають також класифікаційною разом із категорією роду (див.: Вихованець & Городенська, 2004: 53). А. Загнітко наголошує, що спроби мовознавців віднести ***категорію істоти / неістоти*** до окремого лексико-граматичного (лексико-морфологійного) розряду слів або до семантичної категорії іменників «…принижують статус семантики істоти / неістоти, вони не враховують особливостей української та інших слов'янських мов до послідовної маркованості цієї семантики спеціальними морфологічними засобами» (Загнітко, 2018: 38–39).

В англійській мові дослідники виокремлюють такі ***лексико-граматичні розряди іменників***: **(1)** конкретні – абстрактні (англ. *concrete* and *abstract nouns*), **(2)** назви істот – неістот (англ. *names of living beings* and *lifeless objects*), **(3)** власні – загальні назви (англ. *common* and *proper nouns*), **(4)** назви рахованих – нерахованих предметів, або злічувані – незлічувані (англ. *count* and *non-count /countable and uncountable/ nouns*); **(5)** матеріально-речовинні (англ. *material nouns*), **(6)** збірні (англ. *collective / mass nouns*) (див.: Carter & McCarthy, 2006: 335–352; Collins…, 1990: 24–36; Collins…, 1998: 1–34; Huddleston & Pullum, 2007: 85–90; Greenbaum & Quirk, 1991: 70–91; Leech & Svartvic, 1994: 26–30; Longman, 2002: 56–64). Два останні розряди не мають опозиції. Однак і в англійському мовознавстві граматисти мають різні погляди на це питання і виокремлюють менше розрядів або

ж додаткові розряди, що не мають українських термінів-корелятивів, зокрема ***збірні іменники*** кваліфікують як англ. ***package nouns*** (укр. *іменники, що називають конкретний предмет, який презентує множинність предметів відповідного типу*), що вживаються лише в конструкції англ. ***package noun + of + noun*** та поділяються на 4 підгрупи: англ. ***collective nouns*** / укр. *групові або колективні іменники, що називають групи людей, тварин або речей*, напр.: англ. *army, audience, committee, family, staff, team, flock, bunch* (укр. *армія, аудиторія, комітет, родина, персонал, команда, зграя, купа*) та ін., англ. ***unit nouns*** / укр. *іменники як назви одиниць, що дають змогу поділити узагальнену масу або речовину на окремі одиниці або частини*, напр.: англ. *a bit of, a chunk of, a grain of, an item of, a lump of, a piece of, a sheet of, a scrap of, a slice of* (укр. *частинка, шматок, зернина, одиниця, грудка, частина, аркуш, обрізок, скибка*) та ін., англ. ***quantifying nouns*** / укр. *іменники на позначення кількости*, напр.: англ. *a pile of, a kilo of, a basket of, a box of, a pint of, a gallon of, a quart of, liter / litre of, a heap of, tons of, hundreds of, a mass of, a couple of* (укр. *купа, кілограм, кошик, коробка, пінта, галон, кварта, літр, гора, сотня, маса, пара*) та ін., англ. ***species nouns*** / укр. *видові іменники*, напр.: англ. *class of, sort of, type of, kind of* (укр. *клас, сорт, тип, вид*) і под. (див. про це докл.: Collins…, 1990: 32–34; Collins…, 1998: 185–191; Leech & Svartvic, 1994: 27–30; Longman, 2002: 61–64). Такі іменники в поєднанні із класом абстрактних презентують кількісну семантику з відповідною конотацією. Очевидно, збірні іменники української мови, на відміну від аналогійних іменників англійської мови, досить однорідні, оскільки вони позначають певну єдність однакових або подібних об’єктів, що сприймаються як єдине ціле. Вони мають граматичне значення, оскільки не виражають форм множини (більшість англійських збірних іменників можуть утворювати множину), адже позначають єдність низки об’єктів. Українські збірні іменники характеризуються наявністю категорії роду, але належать до іменників *singularia tantum* (напр., *професура, молодь*) і здатні до словозміни.

Іменникам української мови властивий перехід слів з одного лексико-граматичного розряду в інший, що породжує оцінні значення. Названий процес характерний і для англійської мови.

Сучасні суспільно-політичні реалії, явища й події сприяють утворенню великої кількости агентивних іменників-неологізмів як особливого продуктивного лексико-граматичного класу слів гібридного типу – предметно-ознакових слів (див. про це: Космеда, 1997: 292; Ковтун, 2022). Не викликає сумнівів, що «…сучасне життя змінило мовленнєву поведінку представників <…> суспільства: вийшли з активного обігу мовленнєві стереотипи минулого, змінилася стилістика ЗМІ – частіше моделюється мовна гра, іронія, гумор і сарказм, що призводить до актуалізації різновидів широкої палітри значень слова та його відтінків, за допомогою яких моделюються прагматичні смисли, насамперед для граматикалізації категорії оцінки» (Космеда, 2014: 47). Учені наголошують, що «…у процесі швидких суспільних змін зазвичай відбуваються й значні мовні реформації, "вибух" лінгвокреативності, вербалізація емоцій» (Космеда, 2014: 44).

Лексико-граматичний клас ***агентивних оцінних імен*** – предмет особливого зацікавлення морфології оцінки, оскільки він дає можливість визначити специфіку прагматичного навантаження системи морфологійних засобів вираження оцінних значень. Агентивні імена в українському й зарубіжному мовознавстві досліджували І. Вихованець (див.: Вихованець, 1998), який зосередив увагу загалом на співвідношенні семантичних і граматичних компонентів у структурі значень слів; А. Загнітко (див: Загнітко, 1996) долучився до опису складної природи назв осіб, зокрема у фокусі категорії роду; Т. Космеда (див: Космеда, 1997) схарактеризувала оцінний компонент у структурі назв осіб і вказала на складну природу їхнього лексико-граматичного значення; Л. Лисиченко (див.: Лисиченко, 2008) акцентувала на опозиції ***оцінні агентивні імена – агентивні імена, позбавлені оцінки***; Т. Вільчинська (Вільчинська, 1996), Л. Сидоренко (див.: Сидоренко, 2000) і О. Стишов (Стишов, 2020) досліджували оцінні агентивні імена в ракурсі особливостей українського словотворення; М. Годована (див: Годована, 2007) розглянула проблему запозичень у системі агентивних імен української мови; С. Рижикова (Рижикова, 1988) звернула увагу на запозичення агентивних імен української мови з мови англійської; Г. Вишневська (див.: Вишневська, 2001) актуалізувала порівняльні дослідження щодо виявлення своєрідности

функціювання агентивних імен в українському мовному просторі. Назви осіб, зокрема й оцінні, вивчали й на матеріалі англійської мови, зокрема Е. В. Кларк, Б. Ф. Гехт (Clark & Hecht, 1982), Р. Гюґ, М. Вок'є (Huyghe & Wauquier, 2020), агентивні імена як інновації англійської мови штудіювали А. Кадрю (Kadriu, 2006), Г. Лушютцкі та Ф. Райнер (Luschützky & Rainer, 2001). Однак особливості семантики й прагматики агентивних оцінних імен української та англійської мов, що утворені в останні десятиліття, сьогодні ще належно не досліджені[10].

Називаючи предмет, агентивні оцінні іменники, одночасно характеризують людину за певними ознаками, її ставленням до суспільства, інших людей тощо. Вони називають особу, водночас оцінюючи її за відповідною властивістю, якістю, дією з огляду на відповідність / невідповідність певній нормі[11]. Специфіка семантики й прагматики ЛЗ оцінних агентивних імен, зрозуміло, залежить від системи ***внутрішньомовних чинників***, зокрема **(1)** своєрідности внутрішньої форми мотивувальної основи, **(2)** потенціалу її семантики й прагматики та **(3)** відповідних суб'єктивно-оцінних афіксів, **(4)** прецедентного наповнення. Не менше значення під час моделювання агентивних оцінних іменників мають й ***екстралінгвальні чинники***, насамперед комунікативно-прагматична установка мовця, що визначається **(а)** ситуацією мовлення, контекстом, **(б)** реалізованими синтагмальними зв'язками оцінних слів, **(в)** комунікативними стратегіями й

[10] *Примітка.* Зауважмо, що комплексне дослідження цілісної мікросистеми агентивних імен зі значенням морально-етичної оцінки в українській лінгвістиці здійснила Т. Космеда (див.: Космеда 1997). Нагадаймо також, що до складу мікросистеми агентивних імен входять назви осіб, що визначаються насамперед поняттями зі сфери етики й моралі. Термін ***агентивне ім'я*** розглядаємо як синонім до терміна ***назва особи***. У мовознавстві цей термін інтерпретують як назву діячів (активних чи пасивних), виражених іменником: вони номінують тих, хто: **(1)** виконує певну дію, **(2)** характеризується як носій певних ознак чи властивостей. Як уважають мовознавці, мікросистема назв особи зі значенням оцінки містка в кількісно і входить до складу найбільш уживаної лексики, що своєрідно відображається в різних стилях мови й мовлення (див. про це: Космеда, 1997: 210–211). Зокрема Т. Космеда зазначає, що агентивні імена морально-етичної оцінки – це: а) «предметні слова», б) «субстантиви-характеристики», в) «слова з оцінним значенням» («оцінні слова» й «слова-оцінки») (Космеда, 1997: 290).

[11] *Примітка.* Погодьмося з О. Тараненком, який наголошує, що в «загальному комплексі значних змін у структурі, семантиці й стилістиці української мови кінця XX – початку XXI ст., які свідчать про мобілізацію мовних ресурсів для вираження ціннісних переорієнтацій та формування нової системи пріоритетів українського суспільства, важливе місце посідає активізація продуктивності творення, включаючи процеси запозичення, та частотності функціонування багатьох структурно-семантичних моделей словотворення» (Тараненко, 2015: 9).

тактиками мовців, що актуалізуються для реалізації прагматичної атракції, відповідних прагматичних ефектів, зокрема й на основі моделювання різних видів мовної гри.

2.1.2. Іменник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. Особливості іменника української мови – у полі зору багатьох учених, які аналізували його морфологійні, семантичні й синтаксичні особливості[12].

Форми іменника, як відомо, зазнають трансформацій, зумовлених і внутрішніми закономірностями структури української мови, і зовнішніми чинниками, пов'язаними з організацією мовлення (див.: Загнітко, 1990: 34)[13]. Дослідження іменника в аспекті прагматики, зокрема й лінгвоаксіології, охоплюють аналіз його функціювання в контексті комунікативних цілей і відображення ціннісних орієнтирів, окреслюють взаємозв'язок між мовними

[12] *Примітка.* Назвімо класичні праці О. Потебні (див.: Потебня 1874–1877), що заклали основи розуміння ролі іменника у формуванні думки й граматичної структури. Учений наголошував на зв'язку форми слова зі змістом, зокрема досліджуючи відмінки та категорію роду українського іменника й іменників інших слов'янських мов. У ХХ столітті вагомий внесок у розроблення теорії українського іменника зробив І. Білодід (див.: Білодід 1969), ґрунтовно проаналізувавши відмінювання іменників та їхню функційну роль. І. Вихованець (див.: Вихованець, 1988) детально дослідив граматичні категорії іменника, зокрема рід, число, відмінок, і схарактеризував роль іменника у формуванні синтаксичних структур. Цей учений наголошував на взаємозв'язку між семантикою слова і його граматичною функцією, що стало основою для поглибленого аналізу морфології української мови. Праця І. Вихованця і К. Городенської «Теоретична морфологія української мови» (Вихованець & Городенська, 2004) є фундаментальним дослідженням у галузі морфології української мови. Зазначені автори акцентують на категоріях, що визначають специфіку української морфології, зокрема таких, як рід, число, відмінок, аспектуальність. Особлива увага цих дослідників зосереджена на таких чинниках, як взаємозв'язок форми і змісту, еволюція граматичних категорій та їхня роль у формуванні МКС. Такі дослідження продовжено з урахуванням принципів функційно-категорійної граматики. Зазначені вище автори у співавторстві з А. Загнітком і С. Соколовою (див.: Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія, 2017) запропонували всебічну дескрипцію частиномовних і нечастиномовних одиниць, а також подали характеристику типів і функцій морфологійних категорій, що здійснено на основі багатого фактичного матеріалу, зібраного з різних стилів української мови. Названі дослідники заклали фундамент для розуміння динаміки «морфології іменника».

[13] *Примітка.* Як наголошувалося в першому розділі, дослідження О. Халіман (Халіман 2019а) є вагомим внеском у вивчення іменника в аспекті лінгвоаксіології. Важливим аспектом її роботи є аналіз того, як морфологійні особливості іменників формують або підсилюють їхню оцінну функцію. Ця авторка докладно розглядає засоби вираження позитивної і негативної оцінки за допомогою морфологійних модифікацій, що особливо характерні для української мови. Г. Приходько (Приходько, 2016) розглянула категорію оцінки як ключовий компонент сучасних лінгвістичних досліджень у проєкції на англійську мову, акцентуючи на зміні наукових підходів до аналізу мовних явищ, про що також ішлося в першому розділі. Її праця деталізує функції оцінних іменників і вказує на їхню еволюцію у зв'язку з філософськими категоріями.

засобами й когнітивно-прагматичними категоріями.

2.1.3. Лексико-граматичні розряди іменника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки. Актуалізація оцінного значення відбувається під час переходу іменників з одного розряду в інший. Проаналізуймо приклади набуття оцінного значення іменниками, що переходять з одного розряду в інший (напр., ***власна назва – загальна назва****: хам – Хам*). Аналізуючи біблійні антропоніми й топоніми, Н. Піддубна зауважує, що «…біблійний антропонім *Хам* узагальнено називає ‘поведінку людей грубих і невихованих, нахабних, жорстоких’» (Піддубна, 2021: 3). Простежуємо перехід цього іменника до загальних назв й активний ужиток у розмовному мовленні та художній літературі, входження до словників української мови зі значенням ‘зухвала, груба, нахабна людина’, яке моделює зневажливу, презирливу, лайливу тональність, порівн.: *«**Хам**, чистий **хам**»: колишній та чинний нардепи посварилися в прямому ефірі* (Хам, чистий хам…); *Поліція так і не прибула, то тернополянка вирішила «прославити» **хамів*** (Фашисти були добрішими…); *Ти хто такий? Поліцейський-**хам** обурив соцмережі* (Ти хто такий? Поліцейський-хам…). Такий самий перехід спостерігаємо й у біблійних антропонімів на зразок: *ірод*, *каїн*, *хам*, *іуда* (*юда*) (див.: Піддубна, 2021: 6) із набуттям негативної оцінної семантики.

Процес апелятивізації характерний не лише для української мови, про що пише, зокрема й О. Халіман, але властивий і англійській мові, порівн.: англ. *He is the **Newton** of our class* (He is the Newton of the class / досл. укр. *Він – Ньютон нашого класу*); англ. *Elephants are like the long-trunked **Einsteins** of the animal kingdom* (досл. укр. *Слони – це Ейнштейни тваринного світу з довгими хоботами*) – імена відомих учених актуалізують оцінне значення ‘розумна людина, винахідник, геній’; англ. *Kalidas is the **Shakespeare** of India* (Kalidas is… / досл. укр. *Калідас – Шекспіром Індії*) – створено значення ‘відомий драматург, поет’; англ. *We look for new crusades against new **Hitlers** and new **Mussolinis*** (We look for … / досл. укр. *Ми шукаємо нові хрестові Sanskrit походи проти нових Гітлерів і нових Муссоліні*)[14] – ці імена є символами тоталітаризму, деспотизму, агресії, війни та

[14] *Примітка*. Ім’я *Гітлер* тут стає символом тоталітарних лідерів, диктаторів або репресивних

актуалізують смисл ‘жорстокість, гноблення і антигуманні дії’[15].

Процес переходу із власних назв у загальні проєктується й на ім’я *Адольф*[16]. Графічні й морфологійні варіанти впливають на ступінь вияву експресії оцінного значення, видозмінюють характер лексико-граматичного значення: від конкретного до абстрактного, узагальнено-оцінного. За подібним механізмом в українському дискурсі ХХІ ст. простежуємо й функціювання лексеми *тітушка* (травень 2013 р. – період Євромайдану), що презентує подальші модифікації. Актуалізовано модель: *тітушка* як загальна назва – ‘аморальна людина, яка належить до кримінальних елементів, застосовує фізичну силу й бере участь у сутичках для перешкоджання діяльності опозиційних активістів’ ← *Тітушко* – спортсмен на ім’я та прізвище *Вадим Тітушко* (див. про це: Космеда, 2014а)[17].

Збірні іменники також презентують оцінні значення. Укладачі словника «Словотворчість незалежної України. 2012–2016» А. Нелюба і Є. Редько доводять, що від агентивного іменника *ватник* способом нульової афіксації утворено збірний іменник *вата* зі значенням негативної оцінки для номінації сукупности людей, що характеризуються відповідною поведінкою та певним світоглядом, а також

режимів, які створює і підтримує система влади; актуалізовано такі негативні оцінні смисли, які пов’язані з репресивністю (акцент на жорстокій владі, спрямованій на контроль і придушення), маніпулятивністю (систематичне створення «зручних» лідерів для реалізації владних інтересів, циклічність зла /підкреслюється повторюваність ситуації, коли диктатура не ліквідується, а лише змінює форму чи обличчя/), передає критику соціальних і політичних систем, які сприяють появі нових форм гноблення.

[15] *Примітка.* В англійській мові орфографійна норма написання власних назв із великої літери порушується рідко, переважно залишаючись незмінною, на відміну від української мови.

[16] *Примітка.* Порівн.: *Адольфи* ← *Адольф* у значенні ‘такі особи, як Адольф [Гітлер] (про загарбників)’. Спостерігаємо згорнення компаративної конструкції для збільшення семантичного обсягу значення лексеми. Приклад уживання: *Як не зазіхали на українців різного роду* ***адольфи****, щоб упокорити, викорінити вільнолюбивий дух і загарбати Божу землю*… (ЛУ, 8/2014: 12; СНУ-2017). Написання власних назв із малої літери формує узагальнено-оцінні значення з відтінком зневаги й презирства, наголошуючи на прагматичній значущості відповідної орфографійної норми. Уживання морфологійної форми множини в таких лексемах є маркером переходу власної назви в загальну й актуалізації узагальнено-оцінювального значення.

[17] *Примітка.* Т. Космеда 2014 року зауважила, що «носії української мови є очевидцями актуалізації антономазії <…>; лексема *тітушка* утворилася тим самим шляхом…» (Космеда, 2014 а). Як відомо, унаслідок своєї антиукраїнській діяльности носій прізвища *Тітушко* через це став (а) утіленням ворога демократичної України й (б) прообразом відповідного морально-етичного типу людини. Зазначене відбулося внаслідок апелятивізації, як було наголошено, виникла загальна назва *тітушка* і сформувалося значення ‘зрадник прогресивної України, найманий агітатор’ (див. про це: Космеда, 2014а).

агентивний іменник *ватан* із зневажливою прагматикою: ‘про особу, належну до вати’ (СНУ-2017: 61)[18]. Збірний іменник *русня* утворений від субстантивованого іменника рос. *русский*, з додаванням суфікса ***-н***, який слугує в українській мові для творення власне збірних іменників, переважно з негативною семантикою (за аналогією зі *сволотня, гебня, мусорня* та ін.)[19].

Перехід англійських іменників з однієї групи або лексико-граматичного розряду в інший також може створювати експресивні, емоційно-оцінні смисли, відповідні конотації, насамперед під час іменування людей назвами тварин, зокрема і їхніх дитинчат, або вигаданих істот, порівн. особливості творення **(1)** ніжної, ласкавої тональности, напр.: англ. *teddy* (укр. *ведмежа*), англ. *kitten* (укр. *кошеня*), англ. *angel* (укр. *янгол*), англ. *fairy* (укр. *фея*); **(2)** презирливої, зневажливої, іронійної тональности, напр.: англ. *pig* (укр. *свиня),* англ. *donkey* (укр. *осел*)*,* англ. *monkey* (укр. *мавпа*).

Абстрактні й *речовинні* іменники презентують різні прагматичні відтінки значень (оцінних, стилістично маркованих) – від тональности ласкавости до іронійної та відразливої тональности, що простежуємо в обох мовах, порівн.: у словосполученнях англ. *the little* ***electricity*** (досл. укр.: *маленька* ***електрика*** /‘про енергійну дитину або тваринку’/), англ. *my* ***happiness*** (досл. укр.: *моє* ***щастя*** /‘про кохану людину, зокрема й дитину’/), англ. *the old* ***oddity*** (досл. укр.: *стара* ***дивакуватість*** /‘про стару людину’/), англ. *a* ***disgrace*** *to the family* (досл. укр.: ***ганьба*** *родини* /‘про члена родини’/). Зазначене стосується і абстрактних іменників, зокрема лексеми англ. *happiness* (укр. *щастя*), англ. *oddity* (укр. *дивацтво)*, англ. *disgrace* (укр. *ганьба*) метафоризуються, перетворюються на афектоніми й передають оцінне ставлення мовця до іншої людини у функції звертання (див. про це: Simpson, 2004). Іменник англ. *oddity* з таким значенням зафіксований у

[18] *Примітка.* До основи слова *вата* додається суфікса *-ан* зі словотворчою семою носія предметної ознаки, порівняймо контекст: ***Вата*** *– це категорія людей, яка не розуміє, в якій країні вона живе* (Хто такі в*тники); *Рота німецьких добровольців вирушила на схід нашої держави у зону АТО з метою знищення кремлядських наймитів та різного роду* ***ватанів*** (FB: Р. фон Хансен, 06.10.14).

[19] *Примітка*. Порівн. контекст: *А останній відгук під профілем Драматичного театру зараз такий:* «*Гарне місце було… поки* ***русня*** *не прийшла…*» (freeradio.com.ua, 01.05.2022).

словниках англійської мови, однак наведені переносні значення щодо інших іменників у тлумачних словниках англійської мови ще не зафіксовані, тобто їх кваліфікуємо як оказіональні чи потенційні.

Н. Бойко й Т. Хомич указують на ***особливість експресивно-оцінної суфіксальної системи української мови***, зокрема на продуктивність ***суфіксів суб'єктивної оцінки***, що містять значення позитивної / негативної експресивно-оцінної характеристики: її утворюють ***аугментативи*** й ***демінутиви***, що з розвитком емоційно-оцінних значень переростають у ***назви суб'єктивної оцінки*** (Бойко & Хомич, 2018) і здатні надавати лексемам залежно від значення твірної основи й контекстуальних умов найрізноманітніших експресивних відтінків: ***зменшувально-пестливих, зменшувально-зневажливих, збільшувально-грубуватих*** тощо (Голубовська, 2004: 53). Учені зауважують, що в українській мові «…форманти приєднуються до твірних основ ***майже всіх повнозначних частин мови***, виражаючи досить розвинену систему творення експресивних лексичних одиниць» (огрубл. шрифт автор. – О. К.) (Бойко & Хомич, 2018: 37) з оцінним значенням. Зокрема, в українській мові особливою є давня, але продуктивна та своєрідна за семантичними й прагматичними можливостями ***категорія демінутивности*** (зменшености, здрібнілости). Хоча вона властива всім слов'янським мовам, проте реалізується в них неоднаково, оскільки її активність відрізняється через функційні особливості, що визначаються не лише комунікативними потребами, але й експресивними; вона «…безпосередньо залежить від особливостей національно-психічного складу носіїв тієї чи іншої мови» (Бойко & Хомич, 2018: 39), їхнього сприйняття світу, своєрідности його оцінювання[20]. Зіставлення словникового складу слов'янських мов засвідчує, що використання категорії зменшености (пестливости) є не лише характерним, але й

[20] *Примітка.* Проаналізувавши статті сучасних двомовних словників, українські дослідники відзначили кількісну значущість українських слів із демінутивно-мейоративними суфіксами, порівн.: дитина – *дитинка, дитиночка, дитинонька, дитинча, дитинчатко, дитиня, дитинятко, немовлятко, лялечка;* хлопець – *хлопійко, хлопцюга, хлопча, хлопчак, хлопчатко, хлопченя, хлопчик, хлопчина, хлопчинка, хлопчисько, хлопчичок, хлопчище, хлоп'я, хлоп'яга, хлоп'як, хлоп'ятко, хлоп'яточко;* баба – *бабуся, бабусенька, бабусечка, бабуня, бабця, бабонька;* серце – *сердечко, серденько, серденя, серденятко* (Голубовська, 2004: 54–55).

нормативним для української мови (Космеда, 2016а; Ткаченко, 2005)[21].

В англійській мові категорія демінутивности іменника виражена доволі обмежено й моделюється демінутивними суфіксами ***-et/-ette, -kin, -ling, -ey/ -ie/-y, -let, -ock, -rel, -ee, -en, -cule/-ule***, порівн.: англ. *chicklet – chicken* (укр. *курчатко*), англ. *lambkin* (укр. *овечка*), англ. *weakling* (укр. *слабачок*), англ. *daddy* (укр. *таточко*), англ. *lassie* (укр. *дівчатко*), англ. *kitchenette* (укр. *кухонька*), англ. *sonny* (укр. *синочок*), англ. *birdie* (укр. *пташечка*), англ. *kitty* (укр. *кошеня*) та ін. Хоч англійські демінутивні суфікси нечисленні й малопродуктивні, їхньою особливістю, як і в українській мові, є полісемантичність: вони передають не лише значення об'єктивної зменшености / недорослости за розміром, але й наділені здатністю моделювати позитивну або негативну оцінку, а також виражати емоційно-експресивне ставлення, причому саме аксіологійна функція англійських демінутивних суфіксів, як і українських, є домінувальною, оскільки для вираження об'єктивної зменшености за розміром використовують переважно словосполучення ***прикметник + іменник***, напр.: англ. *little cat* (укр. *маленький кіт*), англ. *small dog* (укр. *невелика собака*), англ. *short man* (укр. *низький чоловік*) тощо (Руда, 2016). Малопродуктивність демінутивних суфіксів англійської мови (до того ж іншомовного походження[22]) зумовлена їхньою обмеженою валентністю, на яку

[21] *Примітка.* Відзначмо також українські фольклорні традиції, що презентують ***конотації відповідних іменників, зафіксовані національною свідомістю, й ті, що не мають вираження в інших слов'янських мовах***, напр.: *ластів'ята* (про дітей), *голубочки* (про закоханих), *квітонька* (про молоду дівчину), *дубище, соколонько, вербиченька, ліщинонька, місяченько, мандрівочка, пригодонька, козаченько, неволенька, негодонька, народець, бідонька, лишенько, досадонька, щастячко, коханнячко* та под. Наявність подібної безеквівалентної лексики свідчить, з одного боку, про *ліризм* та *сентиментальність* українців, а з іншого – про *високу емоційність світосприйняття*, що досить виразно простежується в наявності пестливих форм у таких слів-понять, які не можуть бути оцінені як позитивні ні із соціального, ні з індивідуального погляду (напр., *вороженьки, зрадонька*), а також у «бажанні мовця суб'єктивно пом'якшити важкі, неприємні враження від поганого в навколишній дійсності» (Голубовська, 2004: 57). Це може слугувати додатковим аргументом на підтримку визнання *української кордоцентричности* та *особливої емоційности*, що пов'язано із трагічною долею України, яку українці виражають за допомогою вербалізації оцінної чутливости. Напр., у сучасному українському рекламному дискурсі спостерігаємо презентування іменників з актуалізацією суфіксів зменшено-пестливих і згрубіло-зневажливих одночасно, що моделює особливу емоційність й атракційність тексту. До того ж такі номінації виокремлено в самостійні номінативні речення, порівн.: ***Меми. Мемчики. Мемаси***. *Більше мемів! А як же ЗНО? Яке ЗНО??? Та це аж влітку!...* (Меми…).

[22] *Примітка.* Частина суфіксів увійшла до словотвірної системи сучасної англійської мови ще з ранніх періодів її розвитку, зокрема зі староанглійської (Old English) та середньоанглійської

впливають морфологійні й фонетичні особливості основи, акцентуація тощо. Ще меншу продуктивність в англійській мові мають складні субстантиви з неповною граматикалізацією (обмежене й нерегулярне охоплення граматичних форм, презентоване композитами, редуплікаційними формами) (Ситенко, 2009: 168), що моделюють оцінні значення таких англійських новотворів: англ. *cry-baby* (укр. *плакса, нюня*) – іронійне, іноді негативне значення, англ. *puppy-dog* (укр. *щеня*) – іронійна, зневажлива назва людини, англ. *lovey-dovey* (укр. *ніжний, голуб'ята*) – про людей у значенні 'закохані', англ. *smarty-pants* (укр. *розумник*) – в іронійному значенні, англ. *scaredy-cat* (укр. *боягуз*), англ. *funny-bunny* (укр. *смішнючка*) – зменшувально-ласкаве звертання, англ. *silly-billy* (укр. *дурненький*, *дурник*) – жартівливе, дружнє звертання, англ. *honey-bunny* (укр. *коханий / кохана*) – лагідне звертання. Спостерігаємо транспозицію іменників лексико-граматичного розряду неістот, а також назв тварин для утворення субстантивів на позначення назв людей із позитивним й іронійним, негативним, зневажливим оцінним значеннями, порівн.: англ. *This one was following me around like a little* ***puppy dog*** *all night* (This one was following… / досл. укр. *Він волочився за мною всю ніч, як* ***щеня***); англ. *That room is for paying guests, you* ***silly billy*** (That room is… / досл. укр. *Ця кімната для гостей, які платять,* ***дурнику***); англ. *A nice, low-key party just like my* ***honey-bunny*** *insisted* (A nice, low-key party… / досл. укр. *Тиха, пристойна вечірка, як і наполягала моя* ***кохана***). Як відомо, англійські іменники здатні виконувати роль атрибутивів у препозиції до інших іменників (див.: Leech et al., 2009; Rosenbach, 2006). Це можна побачити в частині наведених прикладів, водночас такі демінутиви моделюють оцінні значення іменника в постпозиції.

Ще одна специфічна риса української мови – ***активність іменників-композитів із негативним оцінним значенням для найменування осіб, що твориться за моделлю 'дієслово 2-ї особи однини наказового способу + іменник'*** (Царук, 1998: 247): *вертихвіст, держиморда, зірвиголова, скалозуб (скализуб), урвиголова, шибайголова, пройдисвіт, дерилюд, знайдибіда*. Зазначені лексеми

(Middle English). Ці суфікси здебільшого є спільними для всіх або більшости германських мов. Інша частина була запозичена з мов, які належать до близькоспоріднених і неблизькоспоріднених мовних груп.

активно функціюють у сфері живого народного мовлення, а також у художніх текстах, напр.: *Добрий, видно,* ***вертихвіст****, та все ж таки втіха матері, є хоч до кого в хаті озватись* (О. Гончар); *Не боюсь я царів* ***держилюдів****, – Хоч у них є солдати й гармати* (І. Франко); *Дай цьому* ***дерилюду*** *синеньку, бо він такий, що здере з живого й мертвого* (М. Стельмах). Більшість подібних найменувань має яскраво виражене негативне оцінне маркування з тональністю презирства, іронії, зневаги тощо. ***Частина з них презентує кореляти жіночого роду (фемінітиви), що також демонструє національну українську мовну специфіку***, напр.: *вертихвістка, крутихвістка, пройдисвітка, шалапутка, шелихвістка*, порівн.: *От він і вважає нас за ні на що не здатних* ***вертихвісток*** (Ю. Шовкопляс); ***Пройдисвітка*** *зубаста знала, Чого хвостатий кум бажав* (Л. Глібов). Окремі композити презентують і ***спільний рід***, що ви виражає ту саму семантику, порівн.: *вертиголова, крутиголова, паливода*.

Лінгвальні чинники детермінують зміни лексико-семантичних і морфологійних форм, реалізуючи константну властивість мови – міжрівневу взаємодію (уживання оказіональної морфологійної форми множини, що є маркером деонімізації, апелятивізації – переходу власної назви в загальну й актуалізації узагальнено-оцінювального негативного значення; перехід абстрактних іменників у конкретні). Завдяки актуалізації засобів морфологійного рівня (переважно маніпуляцій із лексико-граматичними розрядами іменника, їхніх модифікацій, трансформацій: ідеться про значення збірности, конкретности, абстрактности, власної чи загальної назви) оцінка може виявлятися інтенсивніше.

2.1.4. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). В останні роки в обох лінгвокультурах простежуємо формування нового мовомислення, що ***пов'язано із захворюванням на ковід*** (див. про це: Kosmeda et al., 2021). Цей чинник породив цілу низку неологізмів і в українській, і в англійській мовах, серед яких ***чимало оцінних агентивних імен***. Зокрема, позитивну оцінку презентують назви медичних працівників, які йшли на самопожертву, допомогу людям у боротьбі проти пандемії

COVID-19 [23].

Лексема англійської мови *covidiot* у значенні ‘людина, яка не слідує карантинним обмеженням і не вживає заходів для запобігання поширення хвороби’ перейшла до лексичного складу української мови як безпосереднє лексико-семантичне запозичення [24]. Серед оцінних агентивних іменників англійської мови й утворення складного іменника англ. *super-spreader* – ‘людина як носій вірусу, вона здатна заразити водночас велику кількість людей’, що має виразну негативну оцінку, а також англ. *maskhole* (за аналогією з англ. *asshole* – укр. *придурок*) – ‘людина, яка носить маску неефективно, напр., під носом, під підборіддям, на потилиці’. Агентивний іменник англ. *covidiot* утворений складанням частини абревіатури *COVID* + *idiot*, що у вимірі психіатрії (медицини) має пряме значення ‘психічно хвора людина’, як і в українській мові, однак і в українській, і в англійській лінгвокультурах ця лексема має переносне значення – ‘дурний’, ‘безглуздий’. Англ. *covidiot* – ***агентивний іменник негативного узагальнено-оцінювального значення.*** Виокремлюємо два ЛСВ: (1) ‘людина, яка поводиться безвідповідально або ігнорує рекомендації щодо протидії поширенню COVID-19’, (2) ‘панікер, який скуповує товари, побоюючись, що через пандемію вони зникнуть, водночас позбавляючи інших можливости їх придбати’. Ті ж значення поширені і в українському мовному просторі. Порівн. англомовні контексти: англ. *Are you a* ***covidiot****? The answer could be in your genes* (Are you a covidiot? /досл. укр. *Ти* ***ковідіот****? Відповідь, мабуть, у твоїх генах*/); англ. *Restaurant slammed for «****covidiot****» menu item mocking governor's handling of pandemic* (USA Today /досл. укр.

[23] *Примітка.* Напр.: англ. *frontline worker* – ‘робітник, який працює на передовій боротьби з ковідом – у лікарнях, реанімаціях, дослідницьких лабораторіях’; англ. *contact tracer* – ‘людина, яка розслідує контакти, що призвели до зараження’. Проте це номінації, виражені словосполученнями.

[24] *Примітка.* Окрему тематичну групу утворили агентивні імена, що називають людей, які прагнуть не захворіти, шукають вихід із ситуації (позитивнооцінні значення), порівн.: англ. *vaccine hunter* – ‘людина, яка активно шукає ліки та намагається вакцинуватися ними’, англ. *covidnated* (Covid + vaccinated) – ‘людина, вакцинована від ковіду’, порівн.: англ. *Don't get covid... get* ***COVIDNATED****!* (з державної реклами /досл. укр. *Не захворій на ковід... – ставай* ***КОВІДИНОВАНИМ****!*/).

*Ресторан був розкритикований за пункт у меню під назвою «**ковідіот**», що висміював дії губернатора під час пандемії*/)[25].

Спостерігаємо також виникнення нових агентивних оцінних імен, пов'язаних із коронавірусом, в українській мові. В основі породження негативних смислів – зневажливе ставлення людини до хвороби, ігнорування її, порушення санітарних норм та ін., напр.: *маскодрочер* – 'людина, яка носить маску неправильно або занадто часто'; *антиваксер* – 'людина, яка відмовляється від вакцинації проти COVID-19'; *вакцинодрочер* – 'людина, яка вважає, що вакцини є високоефективним засобом боротьби з COVID-19'. Простежуємо й породження оказіональних утворень, які, проте, активно ввійшли в мовлення українців, порівн.: *ковідіот* та *ковігіст* – 'людина, яка не дотримується правил безпеки під час пандемії'; субстантивовані прикметники, як-от: *голоносі, голоморді* – 'ті, хто носить маску, відкриваючи ніс чи рот, тобто неефективним способом' (див. про це: Kosmeda et al., 2021: 37–38). Позитивно сприймаються лексеми, що номінують тих, хто виявив високу свідомість і вакцинувався, щоб зберегти своє здоров'я та не бути соціально небезпечним, порівн.: *ковідвакс* – 'людина, яка отримала вакцину проти COVID-19': вона намагається убезпечити від хвороби інших. У наведених прикладах є

[25] *Примітка.* Агентивний іменник англ. *covidient* – 'той, хто занадто серйозно ставиться до вказівок уряду, дотримуючись букви закону й маючи трохи дивні нав'язливі ідеї щодо миття рук, масок для обличчя та соціального дистанціювання' – виник як антонім до англ. *covidiot*, хоч також має негативне оцінювальне значення, що презентує більший вияв інтенсивности ознаки в лексемі англ. *covidian* – 'той, хто підняв профілактику COVID-19 до рівня релігійних переконань, начебто став фанатиком і засуджує та соромить інших за їхні «менш» активні заходи, робить усе з метою профілактики COVID-19, особливо для того, щоб інші це бачили', порівн.: англ. *Mum: "For the hundredth time today, wash your hands!*" *You: "Mum stop being such a **covidient***" (UD /досл. укр. *Мама: «Сто разів тобі вже сказала сьогодні – помий руки!» Ти: «Мамо, перестань бути такою **ковідозною**!»*/); англ. *Look at those two **covidians**! They live in the same house, but they're social distancing on their daily walk together!* (UD /досл. укр. *Подивися на цих двох **ковідян**! Живуть в одному домі, але на щоденній прогулянці тримають соціальну дистанцію!*/). В англомовному світі є і номінація негативної оцінної семантики англ. *Vaccine hunter* для назви людей, які «полюють» на вакцини в зв'язку зі зменшенням їхньої кількости у світі, що вказує на зростання проблеми отримання ревакцинації, порівн.: англ. ***Vaccine hunters** are scouring the internet for leftover doses of COVID-19 vaccines* (CNBC /досл. укр. ***Мисливці за вакцинами** прочісують інтернет у пошуках залишкових доз вакцини проти COVID-19*/); англ. ***Vaccine hunters**: The quest for leftover doses* (CNN /досл. укр. ***Мисливці за вакцинами**: змагання за залишкові дози*/). У поєднанні з лексемами англ. *scour*, що значить 'прочісувати', 'перевернути догори ногами в пошуках' та англ. *quest* (укр. *перегони, змагання*), цей агентивний іменник має іронійне оцінне значення зі стилістичним відтінком насмішки.

зразки часткових і прямих запозичень з англійської мови, а також адаптовані українські оказіоналізми, які відображають соціальні й мовні реалії періоду пандемії COVID-19. Запозичення з англійської мови демонструють динаміку адаптації англомовних одиниць до української мовної системи, зокрема: **(1)** ***англізми***, напр., *антиваксер* (англ. *anti-vaxxer*), *ковідіот* (англ. *covidiot*) є прямими запозиченнями, які зазнали мінімальної адаптації до української мови; **(2)** створення нових слів на основі ***калькування*** англійських моделей (напр., *вакцинодрочер, ковідвакс*) демонструє інтеграцію англомовних концептів у межах української лексики. Запозичення можуть супроводжуватися використанням українських афіксів для створення нових форм і моделюють нові експресивно-оцінні одиниці. Це явище пов'язане з глобалізацією та домінувальним впливом англійської мови на формування сучасного мовомислення.

В українській лінгвокультурі переважають номінації з негативними смислами, однак актуалізовано й оцінні опозиції (+/–), амбівалентність, порівн.: 'той, хто дотримується санітарних норм під час пандемії' – 'той, хто не дотримується санітарних норм під час пандемії', 'той, хто дотримується етики поведінки під час пандемії' – 'той, хто не дотримується етики поведінки під час пандемії', 'той, хто сприяє боротьбі з пандемією' – 'той, хто не сприяє боротьбі з пандемією' та ін. Контекстуальні приклади: *Ти бачив цього* ***ковідіота*** *з трьома сотнями рулонів туалетного паперу у візку?* (Новини України та світу); *Тому BfV і виділив непримиренних* ***антиваксерів*** *та* ***ковід-дисидентів*** *в окрему групу осіб, які загрожують внутрішньому світу Німеччини* (Deutsche Welle Україна).

Українська мова має багату деривaційну систему за природою, що дає змогу утворювати нові слова за допомогою актуалізації системи способів словотворення, що мають оригінальний вияв (морфологійного з актуалізацією його різновидів, складання із системою різновидів, злиття, що виявляє продуктивність у системі агентивних оцінних імен, які пов'язані з російсько-українською війною /див. розділ 4/, хоч загалом ця словотвірна модель не є регулярною та продуктивною в українській мові; переходу з однією частини мови в іншу – переважно субстантивація), а також способів семантичної деривації з актуалізацією системи

прагматичних смислів (з відтінками зневаги, презирства, ненависти, насмішки та ін.): простежуємо активну вербалізацію емоцій.

Англійська ж система деривації менш виразна. Більшість нових лексем утворюється за допомогою додавання продуктивних суфіксів ***-er, -or*** до базових слів, що слугують переважно для утворення віддієслівних іменників на позначення назв осіб; крім того, актуалізовано складання слів, а також розширення значення вже існуючих слів, як і в українській мові, зокрема й через метафоризацію.

2.1.5. Категорія роду іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах. Через родову диференціацію назви істот з метою «…природного розрізнення їх за статтю підтримують існування семантико-граматичних функцій категорії роду» (Вихованець & Городенська, 2004: 85–86)[26]. Зміни, що виявляються й на рівні граматичної категорії роду, зумовлені соціальними зрушеннями в сприйнятті гендерної традиційної опозиції, що відбувається в мовних системах споріднених і неспоріднених мов (див., напр., Космеда et al., 2014; Gender Articulated, 1995; Singh, 2021).

Категорія роду є однією з найважливіших граматичних характеристик іменника української мови, що активно бере участь у формуванні оцінних значень. Водночас у мовах із менш розвиненою системою категорії роду акцент переноситься на лексичні й синтаксичні засоби, що акцентує унікальність української граматичної системи і її відмінність від інших.

В українській мові практично всі іменники, як наголошувалося (див. ДОДАТОК А; схема 2.1), належать до одного з трьох граматичних родів: ***чоловічого, жіночого*** або ***середнього***, хоч українська граматика виокремлює і ***спільний*** чи ***«парний»*** рід, коли іменник може позначати і чоловічу, і жіночу стать

[26] *Примітка*. Важливо розрізняти граматичний рід і природний рід. Природний рід – це, як відомо, біологічна ознака людини, що вказує на відмінність людської статі, а також тварини від світу неживих предметів. Граматичний рід – один зі способів класифікації іменників за граматичними категоріями як лексико-граматичними розрядами. Граматичний рід не завжди збігається з родом біологічним. Є, як відомо, і мови, напр., угорська, що зовсім не мають категорії роду у своїй граматичній системі. У деяких мовах граматичний рід – це більше, ніж просто чоловічий чи жіночий рід, оскільки багато мов мають також граматичні категорії середнього або нейтрального родів, є такі, яким притаманна різна стать для живих і неживих об'єктів, тобто категорія роду, маючи давню традицію дослідження, по-різному граматикалізується залежно від системи інтра- й екстралінгвальних чинників (Coates, 1998).

залежно від контексту, оскільки подібна категорія слів характеризується одним і тим самим морфемним показником, напр.: *сирота, убивця*. Родові відмінності в сучасній українській морфології часто пов'язують із можливістю передачі смислових відтінків, що виявляються через взаємодію граматичних значень із лексичними, словотвірними й синтаксичними функціями (див. про це: Халіман, 2019а: 118–119).

Сучасна англійська мова, навпаки, не презентує поділу іменників на граматичні роди за морфологійними ознаками, тобто іменник у сучасній англійській мові, як наголошувалося, не має граматичної категорії роду (Huddleston & Pullum, 2007: 300; Karamysheva, 2012: 73–74; Leech & Svartvic, 1994: 210). Практично єдиним морфемним компонентом слова, що має чітку родову характеристику, є суфікс іменників англійської мови ***-ess*** (Leech & Svartvic, 1994: 210; Swan, 1997: 220), за допомогою якого від іменників чоловічого роду утворюються іменники жіночого роду, що позначають осіб жіночої статі за професією, статусом у суспільстві чи іншими ознаками, напр.: англ. *authoress* (укр. *авторка*), англ. *adventuress* (укр. *авантюристка*), англ. *editress* (укр. *редакторка*), англ. *oratress* (укр. *ораторка*)[27].

Деякі лінгвісти вважають, що англійський іменник має можливість (хоча й досить обмежену) виражати категорію роду через здатність сполучуватися з особовими займенниками (англ. ***he*** – укр. *він,* англ. ***she*** – укр. *вона,* англ. ***it*** – укр. *воно*) (Carter & McCarthy, 2006: 298; Swan 1997: 219). Інші ж – наголошують, що вибір займенника в цьому разі цілком зумовлений семантикою іменника, який із ним співвідноситься, напр.: іменник англ. *uncle* (укр. *дядько*) і займенник англ. *he* 'він' співвідносяться між собою не прямо й не формально, а через те, що обидва вони позначають особу чоловічої статі (Greenbaum & Quirk, 1991: 99–102; Leech & Svartvic, 1994: 210). Тому, очевидно, що «…за родом класифікуються не слова як такі, а певною мірою самі предмети, що позначаються відповідними словами»

[27] *Примітка.* Порівн. з аналогійними щодо значення суфіксами української мови, які використовуються для утворення фемінітивів. Найпопулярнішими є ***-к(а), -ин(я), -ес(а)***: *учителька, викладачка, майстриня, кравчиня, поетеса, стюардеса* та ін. Хоч самі по собі зазначені суфікси в жодній із мов не мають оцінного значення.

(Жлуктенко, 1960: 45). Отже, функція родових тотожностей на позначення біологічної статі людей практично втрачена.

Формальні показники належности особи до певної статі (напр., суфікс жіночого роду англ. ***-ess***) з урахованням патріархальних стереотипів, що вербалізовані в мові, за яких жінку розглядають як певний об'єкт соціуму (Lakoff, 1973: 58–78), перетворилися на спосіб висловлювання аксіологійного (позитивного чи негативного) ставлення до цієї особи. Гендерно марковані іменники часто моделюють прагматичні смисли, тональність презирливого, зневажливого ставлення до жінки (Lakoff, 1973: 46–48). У решті випадків факт належности до тієї чи тієї статі закріплений у семантиці самого слова, як це можна спостерігати в українській мові, тому деякі іменники позначають лише чоловічу (напр., англ. *father, brother, waiter, policeman* /укр. *батько, брат, офіціант, поліцейський*/) або лише жіночу (напр., англ. *mother, sister, daughter, waitress, actress, sportswoman* /укр. *мати, сестра, донька, офіціантка, актриса, спортсменка*/) стать (Collins…, 1990: 37; Swan, 1997: 220). Більшість назв тварин використовується для позначення і самців, і самок, однак у деяких випадках існують окремі слова, що стосуються лише самців або лише самок, порівн.: англ. *cow* (укр. *корова*) – англ. *bull* (укр. *бик*); англ. *hen* (укр. *курка*) – англ. *cock* (укр. *півень*), але англ. *dog* (укр. *собака, пес*), англ. *cat* (укр. *кіт, кицька*), англ. *elephant* (укр. *слон*), англ. *monkey* (укр. *мавпа*) та ін. називають тварин обох статей (Collins…, 1990: 37). Рід можна експлікувати й за допомогою додавання до слова, семантика якого не вказує на рід, слів-ідентифікаторів роду на зразок англ. *he, she, boy, girl, bull, cow*, родова належність наведених лексем не викликає сумнівів. Унаслідок залучення прийому аглютинації виникають складені слова на зразок: англ. *he-goat, she-goat, boy-student, girl-student, bull-elephant, cow-elephant* тощо. Іноді в ролі такого аглютинативного виразника роду використовують власну назву, напр.: англ. *tom-cat* (чоловічий рід, оскільки ім'я *Том* притаманне лише чоловічій статі) (Karamysheva, 2012: 73–74). Це характерне і для української мови. Звернімо увагу на написання оніма з маленької літери, що свідчить про його перехід до класу загальних назв (явище апелятивації, або деонімізації) й зміну статусу слова: замість функції індивідуалізації така власна

назва, уживаючись як прецедентна одиниця, номінує живу істоту, додає їй значення відповідного роду.

Однак значна кількість слів англійської мови може однаково використовуватися для позначення і жіночої, і чоловічої статей, напр.: англ. *student* (укр. *студент, студентка*), англ. *mate* (укр. *друг, подруга*), англ. *doctor* (укр. *лікар, лікарка*), англ. *fox* (укр. *лис, лисиця*) тощо. Лексеми, що закінчуються на англ. ***-man*** (англ. *man* – укр. *чоловік*), використовують для позначення або (1) виключно чоловіків, або (2) для позначення чоловіків і жінок, напр.: англ. *postman* (укр. *поштар*) відноситься лише до чоловічої статі, але англ. *spokesman* (укр. *речник*) може стосуватися і чоловіка, і жінки (Collins…, 1990: 37). Проте в сучасній англійській мові стає традиційним ужиток слів із закінченням на англ. ***-person*** (укр. *людина, персона*) на зразок англ. *chairperson* (укр. *керівник*) і англ. *spokesperson* (укр. *речник*) замість слів із закінченням на англ. ***-man*** для уникнення натяку на чоловічу стать (Collins…, 1990: 37) і гендерної нейтральности мови[28].

[28] *Примітка.* В англомовній лінгвокультурі відбувається процес гендерної нейтралізації як наслідок боротьби проти нерівности статей. У 2008 році, як відомо, Європарламент затвердив резолюцію «Gender-Neutral Language» («Гендерно нейтральна мова»), якою рекомендував «уживання гендерно чесної та інклюзивної мови», тобто несексистської, гендерно нейтральної. Для нейтрально-родових мов (таким, зокрема, як данська, англійська, швецька), де іменники на позначення осіб здебільшого нейтральні за родом, характерні особові займенники, властиві кожній статі, рекомендовано максимально скоротити вжиток гендерно специфічних термінів. Отже, простежуємо налаштування на актуалізацію лінгвістичної стратегії гендерної нейтралізації (Gender-Neutral Language). Щоб уникнути посилань на гендер, рекомендовано використовувати гендерно нейтральні лексеми, тобто слова, що не належать до системи гендерно специфічних лексем і стосуються людей загалом, без виокремлення жіночої чи чоловічої статей, напр.: англ. *chairman* (містить корінь англ. *man* ‘чоловік’) замінюється на гендерно нейтральні лексеми англ. *chair* або англ. *chairperson* (англ. *person* номінує людину безвідносно до її статі); англ. *policeman* та англ. *policewoman* (з коренями англ. *man* ‘чоловік’ та англ. *woman* ‘жінка’) – на англ. *police officer* ‘офіцер поліції’; англ. *spokesman* ‘прес-секретар’ – на нейтральне англ. *spokesperson*; англ. *stewardess* ‘стюардеса’ (із суфіксом жіночого роду англ. ***-ess***) – на англ. *flight attendant* (лексема нейтрального роду на позначення укр. стюарда та укр. стюардеси); англ. *headmaster* ‘директор’ та англ. *headmistres* ‘директорка’ – на нейтральні англ. *director* або англ. *principal* тощо (Gender-Neutral Language). «Гендерно нейтральна» тенденція презентації осіб за ознакою статі призвела до зникнення застарілих (колись традиційних) форм жіночого роду, а попередня форма чоловічого роду перетворилася на так звану «форму-унісекс» (напр., англ. *actor* замість англ. *actress*). Використання гендерно нейтральних мовних граматичних форм спричинило до заміни особових, присвійних і зворотних займенників англ. *he, she, his, her, himself, herself*, яким притаманна категорія роду, на гендерно нейтральні займенники третьої особи множини англ. *them, their, themselves*. Такі тенденції сприяють зменшенню частотности вжитку фемінітивів і загалом іменників із семантикою жіночого чи чоловічого роду в західній загалом й англійській лінгвокультурі зокрема. Про негативне оцінне забарвлення лексем з формальним значенням роду

Композити з компонентами англ. ***he-*** і англ. ***she-*** набули конотацій зневаги та приниження, оскільки їх використовують як показники порушення стереотипів, які приписують тій чи тій статі. Займенник англ. ***she*** вживається для позначення чоловіків, яких уважають жінкоподібними (фемінізованими), слабкохарактерними (Coates, 2013), напр.: англ. *she-king* (укр. *недотепний король*), англ. *she-he* (укр. *тендітний чоловік*), англ. *she-boyfriend* (укр. *підкаблучник*), англ. *she-congressman* (укр. *м'якотілий конгресмен*), англ. *she-protagonist* (укр. *герой-розмазня*), англ. *she-captain* (укр. *капітан-мямля*) (Coates, 2013). Як бачимо, займенник англ. *she* втрачає семантику жіночого роду й презентує негативне оцінне значення, що проєктується на чоловіків і стосується істот чоловічого роду.

Лексема англ. ***lady*** як перший компонент складного слова містить указівку на жінку, яка виконує незвичайні для неї функції, або жінку-невдаху, порівн.: англ. *lady-bullfighter* (укр. *жінка-тореадор*), англ. *lady-president* (укр. *жінка-президент*), англ. *lady-hunter* (укр. *жінка-мисливець*), англ. *lady-butcher* (укр. *жінка-м'ясник*), англ. *lady-broker* (укр. *жінка-брокер*) та ін. (CD): подібні композити вербалізують негативну оцінку.

в англійській мові свідчить також активне введення в повсякденний ужиток слів нейтральної гендерної маркованости, що їх заміняють, порівн.: англ. *person* 'особа' (без ознак родової належности) замість англ. *man* 'чоловік' й англ. *woman* 'жінка'; англ. *sibling* 'іменник без родової належности на позначення брата або сестри' замість англ. *brother* 'брат' й англ. *sister* 'сестра'; англ. *parent* 'батько чи мати' замість англ. *father* 'тато' й англ. *mother* 'мама'; англ. *bride*, що мають нейтральну гендерну маркованість, зі значенням 'наречений' або 'наречена', замість англ. *bride* 'наречена' й англ. *groom* 'наречений'; англ. *child* або англ. *kid* 'дитина' замість англ. *girl* 'дівчинка' й англ. *boy* 'хлопчик'; англ. *mate* 'один із подружжя' замість англ. *wife* 'дружина' й англ. *husband* 'чоловік'. Зауважмо, що подібні іменники не мають лексичних відповідників в українській мові, якій не властива гендерна лексемна нейтральність. Тенденція заміни лексем із формальним значенням роду гендерно нейтральною лексикою і негативне ставлення до вжитку першої підтримується соціокультурним явищем Cancel Culture 'Культура скасування' (сучасна форма остракізму, коли під тиском суспільного резонансу особа опиняється поза соціальними або професійними колами за неприйнятну з погляду певної групи суспільства поведінку й висловлювання /докладніше про це див. Культура скасування/) в англійській лінгвокультурі. Остракізм – це 'різкий осуд кого-, чого-небудь, гоніння на когось, щось' (СУМ, 1974: 788), 'неприйняття, відторгнення, презирство з боку навколишнього суспільства, різкий осуд будь-чого та будь-кого'. Остракізму культури скасування зазнає письменниця Джоан Роулінг, яка не підтримує процес вербалізації гендерної нейтралізації, а також викликані цим негативні тенденції щодо сприйняття слів на позначення родової диференціації, зокрема й лексем з формальною ознакою категорії роду. У своєму твітері названа письменниця своєрідно прокоментувала цю тенденцію, заявивши, що не сприймає запропонованого в масмедіа визначення англ. '*People who menstruate*' ('Люди, які менструюють'), і нагадала, що для цього є слово англ. *woman* 'жінка' (див. Twitter), за що зазнала «скасування» у масмедіа та соцмережах.

Закріплена в семантиці слова належність до статі також може бути засобом вираження морально-етичної оцінки, часто негативної (Hunston 1973). Зазначене реалізується, напр., за допомогою іменників, семантично співвідносних із жіночою статтю, і субстантивованих прикметників із формальними ознаками жіночого роду: англ. *mumsy* (укр. *старомодна*), *frumpy* (укр. *непривабливa / старомодно одягнута*), англ. *shrill* (укр. *криклива*), англ. *bossy* (укр. *владна*), англ. *nag* (укр. *кляча*), англ. *shrew* (укр. *сварлива жінка / мегера*), англ. *fishwife* (укр. *скандалістка*), англ. *gossip* (укр. пліткарка), англ. *diva* (укр. привереда), англ. *feisty* (укр. *сварлива / зухвала*), англ. *prude* (укр. *незаймана / зображає із себе скромницю*), англ. *moody* (укр. *примхлива / капризна*), англ. *mannish* (укр. *нежіноча*), *harridan* (укр. *стара карга*), англ. *arm candy* (укр. *пасія / ескортниця*), англ. *wench* (укр. *мимра*), англ. *virago* (укр. *сварлива / груба*) (CD).

Щодо позначення негативного ставлення до чоловіка в англійській мові використовують іменники, семантично співвідносні із чоловічою статтю, та субстантивовані прикметники з формальними ознаками чоловічого роду, порівн.: англ. *rakehell* (укр. *розпусник*), англ. *beau-nasty* (укр. *неохайний*), англ. *cad* (укр. *хам*), англ. *libertine* (укр. *бабій*), англ. *blackguard* (укр. *мерзотник*), англ. *playboy* (укр. *гуляка*), англ. *bastard* (укр. *покидьок*), англ. *varlet* (укр. *негідник*), англ. *bugger* (укр. *придурок*), англ. *rapscallion* (укр. шахрай), англ. *idler* (укр. ледар), англ. *brute* (укр. *дикун / грубіян*), англ. *ogre* та *git* (укр. *виродок*), англ. *fink* (укр. *боягуз*), англ. *sod* (укр. *ідіот*), англ. *skunk* (укр. *сволота*), англ. *spalpeen* (укр. *нероба*) (CD) та ін.

Отже, в англійській лінгвокультурі простежуємо чітко виражені тенденції, пов’язані з вербалізацією ознак за родовою належністю, а також різке зростання лексем на позначення вказаного явища, що мають негативнооцінне забарвлення, стилістичну тональність приниження, меншовартости.

Аналіз способів вербалізації категорії роду іменників в сучасному мовленні українців розширює межі естетичної та прагматичної реалізації цієї категорії, що відображається за допомогою відповідних мовних процесів, зокрема таких, як **(1)** морфологійна транспозиція, **(2)** метафоризація, **(3)** граматична рефлексія та **(4)** оказіональність, що спричиняє семантичні зміни й сприяє моделюванню нових

стилістичних відтінків значення. У цих контекстах морфологійна одиниця стає засобом вираження прагматичних значень, даючи змогу мовцеві передати своє ставлення до об'єкта чи ситуації (див. про це: Халіман, 2019а).

Морфологійна категорія роду не завжди непередбачувана та інколи має нелогічні вияви (Meillet, 1921), оскільки об'єднує семантико-граматичні й формально-граматичні аспекти (Халіман, 2019а). Вона реалізує потужні виражальні можливості порівняно з іншими іменними граматичними категоріями, що дає змогу наділяти слова відповідними смисловими відтінками, мотивованими певною актуалізацією системи грамем роду. Через родову диференціацію назви істот з метою «…природного розрізнення їх за статтю підтримують існування семантико-граматичних функцій категорії роду» (Вихованець & Городенська, 2004: 85–86). Серед інших особливостей дослідники відзначають, що граматичні показники родових форм мають прагматичну спрямованість (Халіман, 2019а: 117). Порушення співвіднесеності граматичного роду слова зі статтю позначуваної особи, як відомо, спричиняє формування вторинних значеннєвих відтінків родових форм, зокрема й оцінних. Важливу роль для моделювання прагматичних смислів відіграє етнолінгвальна свідомість мовців й ідейно-змістове спрямування контексту, характер комунікативного процесу. Той факт, що родова характеристика людей і тварин слугує розрізненню їх за статтю і стає підґрунтям граматичної метафоризації та моделювання низки аксіологійних смислів.

У сучасній українській мові маніпуляція категорією роду дає змогу своєрідно ***омовлювати гендерно марковані опозиції***, що виявляються в оцінних висловлюваннях. Категорія роду, маючи давню традицію дослідження, по-різному граматикалізується залежно від системи інтра- й екстралінгвальних чинників. Однак зміни, що виявляються на рівні граматичної категорії роду, зумовлені соціальними зрушеннями в сприйнятті гендерної традиційної опозиції, що відбувається в споріднених і неспоріднених мовних системах (див., напр., Космеда et al., 2014; Gender Articulated, 1995; Singh, 2021). Зв'язок між семантикою статі й морфологійним значенням роду «…в різних дискурсивних практиках <...> наповнили формальний зміст грамем роду екстралінгвальним змістом, що й

зумовило своєрідний функційно-семантичний зсув у статусі морфологічних форм роду іменників» (Загнітко, 2018: 21).

Українській мові притаманно вживати слова, що мають формальні ознаки чоловічого роду, для «…називання також осіб жіночого роду», і, навпаки, «…імена з формальними ознаками жіночого роду набувають значення ‘особа чоловічої статі’» (Космеда, 2000: 251–252). Цей ***прийом***, названий ***«переключенням статі***», використовується для створення експресії, специфічного оцінного значення: він презентується насамперед іменниками чоловічого й жіночого родів у процесі позначення осіб протилежної статі (Халіман, 2019a: 126). Українські дослідники (Т. Космеда, О. Тараненко, О. Халіман) показали, що така тенденція характерна для української мови, про що свідчить існування значущих відхилень між граматичним родом і статтю позначуваних осіб. На думку О. Халіман, простежуємо «…суперечність між граматичним значенням відповідного роду й протилежною статтю позначуваної особи, що зумовлює зміну лексичного значення (появу вторинних, зокрема оцінних відтінків значення), тобто граматичне значення, метафоризуючись, стає засобом моделювання відповідної оцінки та прагматичних смислів» (Халіман, 2019b: 223). Дослідниця зазначає, що «…***використання форм жіночого роду в процесі номінування осіб чоловічої статі*** через прирівнювання в такий спосіб чоловіка до жінки завдяки сформованим ще в прадавні часи гендерним асоціаціям зумовлює моделювання негативної оцінки; застосування форм чоловічого роду щодо осіб жіночої статі і для позитивного, і для негативного оцінювання: позитивна оцінка виникає під час порівняння жінки із чоловіком як сильної особистості, негативна – як грубої, що має риси, які суперечать жіночості» (Халіман, 2019b: 223). Метафоризоване використання форми жіночого роду на позначення осіб чоловічої статі характеризує їх як нерозумних, слабохарактерних, зі слабкими нервами, боягузливих, сором’язливих, балакучих, манірних, таких, які заслуговують на приниження, якщо їх прирівнюють до жінки (див. про це: Тараненко, 2021: 44; Халіман, 2019a: 121). Метафоризація грамем роду спричиняє до переосмислення аксіологійних стереотипів *чоловік – маскулінність, жінка – фемінність* (Тараненко, 2021: 35–36). Так підсилюється негативне оцінювання

персонажа художнього тексту, моделюється ефект комічности, іронії та сарказму переважно в українському публіцистичному й художньому дискурсах. На противагу зазначеному факту ***використання метафоричної форми чоловічого роду на позначення осіб жіночої статі*** реалізує більш розгалужену систему прагматичних смислів: **(1)** позитивна оцінна характеристика сильної жінки із чоловічим характером (див.: Тараненко, 2021: 44; Халіман, 2019а: 123). В українському мовопросторі поширено чимало прикладів, що ілюструють це мовне явища, порівн.: *Марійці 12, і вона справжній* ***боєць***. *Коли вона народилась, не дихала. Важила менше кілограма* (Марійці 12…); *Вона – не Барбі. Вона –* ***боєць*** (Вона – не Барбі…); *Ця киця справжній* ***воїн****, вона зовсім нічого не боїться* (Ця киця справжній воїн…); **(2)** негативна оцінна характеристика, іноді іронійного характеру, яку використовують для вербалізації негативної оцінки під час порівняння жінок із чоловіками, а також для опису грубих і неохайних жінок. Порівн. приклади із сучасного дискурсу: *Цікаво, а чому вона стала "****мужиком****"? Всьому є причина і наслідок* (Найгарніша жінка…); **(3)** оцінно-нейтральне найменування осіб жіночої статі за родом занять і соціальним становищем (Тараненко, 2021: 6). Сучасний український дискурс фіксує частотність таких прикладів, порівн.: *Жінка-****командир*** *на фронті: Підрозділ Марії успішно воює проти росіян поблизу Бахмута* (Жінка-командир…); *Залізна леді ЗСУ або єдина* ***жінка-генерал*** (Тетяна Остащенко…). Такі форми в сучасній українській мові активно заміщують фемінітиви, що часто маркуються як розмовні, викликаючи протилежні погляди, що підтримується чи не підтримується мовцями [29].

Метафора під час перенесення родових форм виникає завдяки свідомому використанню граматичних засобів роду, що не відповідають статі позначуваної особи. Такий підхід, як видається, презентує відхилення від мовних

[29] *Примітка.* В українській лінгвокультурі все ж спостерігаємо досить активне розширення словника фемінітивів, а отже, і збільшення частотности їхнього вжитку, що засвідчує відповідну тенденцію, яка, однак, лише формується, викликаючи протилежні погляди. Беремо до уваги й традиції української лінгвокультури: трактування жінки як берегині роду. Тривалий час роль жінки в суспільстві обмежувалася лише приватною сферою, однак в останні пів століття ситуація різко змінилася: жінки почали обіймати посади, які раніше були їм недоступні, що спричинило до потреби відповідних номінацій (омовлення жіночих назв за родом їхньої діяльности, професії, посади тощо), порівн.: *докторантка, переможниця, борчиня, професорка, лауреатка* тощо.

норм, усталеного бачення світу, характерного для українського суспільства. Цей процес спирається на «…“спільні”, “фонові” знання, що існують на рівні національної свідомості» (Тараненко, 2021: 6) і визначають колективне сприйняття реалбності мовної спільноти.

Характерною особливістю української мови є і ***вживання середнього роду для вербалізації позитивних і негативних оцінних значень***. Позитивні значення моделюються за допомогою метафоричного переносу позитивної модальности, характерної для ставлення дорослого до дитини. Негативні смисли утворюються за допомогою ***цілеспрямованого протиставлення чоловічого або жіночого родів*** середньому в одному реченні або в мовленнєвій ситуації (див. про це: Халіман, 2019а: 143–145): ***неузгодженість між граматичним значенням середнього роду і статтю номінованої особи (чоловічою чи жіночою) стає основою для аксіологійної інтерпретації ситуації***. ***Своєрідність презентують й іменники з подвійним родом*** (чоловічим і середнім) із закінчення ***-о***: ***вони позначають переважно негативні властивості людей***, напр.: *агакало, базікало, доробало, дурко, зазнайко, ледащо, мурмило, невмійко, незнайко, немийко, хвалько, хизько*, *чванько,* а також зі значенням чоловічого й середнього роду або жіночого й середнього на ***-ищ(е)***, напр.: *такий вовчище* і *таке вовчище, така дівчище* і *таке дівчище, такий хлопчище* і *таке хлопчище, така свекрушище* і *таке свекрушище.* Указана заміна може актуалізувати певну оцінку, зокрема: **(1)** позитивне забарвлення формується за допомогою пестливої та лагідної тональности, інтимізації мовлення, порівн.: *А **воно**, його **щастячко**, вже дрібно ступало босоніж курними шляхами на схід, поміж остогидлими дорфами, поміж бункерами* (О. Гончар); *Дякую, **сонечко**, що ти в мене є!* (Дякую, сонечко…). Зазначені форми сприяють вербалізації феномена інтимізації. Подібне вживання характерне й для сучасного українського мовлення, напр.: *Надто ж тому, **бідолашко** мій, що не так-то я й матиму час тебе втішати* (Надто ж тому…); *А образи з величезними вухами чи пропелерами незмінно викликали посмішку. «Ну і **дурко**», – казали глядачі і посміхалися* (Збруч…). У цьому контексті обігрується власна назва *Лесик Дурко*: написання власної назви з маленької літери вказує на процес апелятивізації.

Простежуємо актуалізацію стереотипу мовної свідомости, що асоціює форми середнього роду з вираженням оцінного значення. Форми середнього роду в мовленні українців часто сприймають як більш нейтральні або навіть інтимізовані, що сприяє їх використанню для передавання емоційного або оцінного забарвлення. Ці утворення є ефективним засобом вираження емоцій: вони формують особливий аксіологійний компонент дискурсу; **(2)** негативна оцінка виникає через ігнорування статі дорослого чи дорослої, що може сприйматися як форма приниження їхньої соціальної чи психологійної значущости (див.: Халіман, 2019а:143–145). Порівн. приклади, поширені в сучасному українському інтернет-дискурсі: *Заступник голови фракції БПП живе на прибутки дружини в орендованому житлі,* ***біднятко*** (Заступник голови фракції…). *Він* ***дитинча****: радіє похвалі, а сам же ж доросла людина* (Голос…). Подібні форми можна трактувати як ***евфемізовані***, особливо коли їх використовують в іронійному контексті з метою пом'якшення гостроти оцінки, що дає змогу уникнути надмірної категоричности (див.: Халіман, 2019а: 155). Уведення іронії в дискурс дає змогу мовцеві трансформувати аксіологійну спрямованість висловлення, оскільки порівняння з дитиною в різних контекстах може викликати діаметрально протилежні оцінки. Це прийом, що сприяє моделюванню амбівалентної оцінки, нерідко стає джерелом непорозумінь або комунікативних девіацій[30].

[30] *Примітка.* Категорія роду має в українській мові національну самобутність: на основі актуалізації категорії роду творяться оригінальні національні образи, які виявляються під час порівняння мов, оскільки іншою мовою такі своєрідні образи-метафори передати складно. Звісно, подібне явище можна виокремити і в інших мовах, але в кожному разі вони презентують мовну унікальність. Напр., іменник *калина* – жіночого роду: на цій категоріальній ознаці базується низка переносних значень, асоціацій, конотацій, що мають виключно позитивну оцінку, але за умови збігу категорійного родового значення, напр., традиційне фольклорне *калина – дівчина*. У дискурсивному просторі української лінгвокультури, зокрема й у період російсько-української війни, *калина* – це не лише назва рослини, але й символьне позначення *України як держави* (актуалізовано з урахуванням саме значення жіночого роду в порівнюваних іменниках). Простежуємо поширення пісні «Ой у лузі червона калина…», створеної С. Чарнецьким (1914) за мотивами української козацької пісні «Розлилися круті бережечки» (XVII ст.), яку співали й січові стрільці, тому ця пісня отримала статус народної: її виконували борці за свободу України. Після початку російсько-української війни в 2022 році ця композиція отримала друге народження і стала відомою в усьому світі. На основі актуалізації *фольклорної символіки* й *морфологійної категорії роду* сформульовано національний символ: *калина – Україна*. Але, напр., в англійській мові такого образу немає, тому перекладачі переважно використовують у цьому разі ботанічний термін: укр. *калина* – анг. *viburnum*, що «нівелює ідею пісенного твору і знецінює важливість

Особливою ознакою української мови є ***іменники спільного роду***. Не викликає сумніву, що ці іменники ***переважно презентують негативну оцінку агенса***, напр.: *гуляка, забіяка, зайда, злюка, недоріка, недотепа, нетяма, ненажера, плакса, рева, сердега* та под.

Актуалізація взаємозаміни родових форм трансформує їх у засоби художньої виразности, зокрема такі, як іронія, сатира, сарказм, що конструюються на основі актуалізації негативних оцінних значень, імплікованих відповідними граматичними ігремами[31], а також тональностей прихильности, симпатії, пошани, співчутливого ставлення, пестливо-голубливих форм, що формуються за допомогою вербалізації позитивних оцінок. Однак можливості щодо створення аксіологійних смислів на основі актуалізації категорії роду в українській і англійській мовах різні. Граматична категорія роду в англійській мові зазнає актуалізації переважно для вираження особистісного ставлення до явищ довкілля, зокрема для надання певним особам відповідної характеристики та їхнього тенденційного оцінювання. Статева співвіднесеність, що вже закріплена в семантиці слова, остаточно перетворилася на засіб вираження морально-етичної оцінки людей, омовлення прагматичної інформації. Англійська лінгвосфера тяжіє до гендерної нейтралізації категорії роду, а гендерно марковані лексеми набувають негативного оцінного значення. Відзначаємо поступове зникання залишків категорії роду у зв'язку з новими морфологійними тенденціями англійської лінгвокультури.

2.1.6. Категорія числа іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах. ***Число іменника*** – морфологійна словозмінна категорія, презентована **(1)** корелятивними формами *однини* й *множини* (англ. *singular – plural*); **(2)** некорелятивними формами

цього поняття для українського народу» (Микитюк & Урсакі, 2023: 67). Однак Стів Репа – автор першого перекладу пісні англійською мовою – використав транслітерацію *«Ой у лузі червона **калина** – In the meadow, a red **kalyna**»* із тлумаченням української реалії *калина* в коментарях, поданих у покликанні: *«The kalyna – the high bush cranberry – is a symbol of Ukraine. It blooms white. In the fall it is heavy, bent over (burdened) with red berries»* (Repa, 2016 /досл. укр. *Калина – високоросла журавлина – символ України. Вона цвіте білим цвітом, а восени важка, схилена під вагою яскраво-червоних ягід*/).

[31] *Примітка*. Поняття граматичної ігреми введено й розроблено у працях Т. Космеди й О. Халіман (див., напр.: Космеда & Халіман, 2013).

singularia tantum (*сингулятиви*) і *pluralia tantum* (*плюративи*), що моделюються синтетично – нульовим та морфологійно маркованими закінченнями, про що вже йшлося. У зістаставлюваних мовах вона має ізоморфні й аломорфні риси. Число – єдина граматична категорія іменника, що майже завжди має морфологійне вираження у відповідних формах у сучасній англійській мові.

Корелятивні форми ***однини*** й ***множини*** притаманні назвам конкретних обчислюваних предметів (count nouns), що становлять ядро іменникової системи. Ці форми презентують опозицію значень ***одиничність (однина) – розчленована (незбірна) множинність***. Іменники ***singularia tantum*** (уживані тільки у формі однини): **(1)** абстрактні іменники; **(2)** збірні іменники; **(3)** речовинні іменники; **(4)** власні імена. Іменники ***pluralia tantum*** (уживаються тільки у формі множини): **(1)** абстрактні іменники; **(2)** речовинні; **(3)** збірні; **(4)** власні імена; **(5)** найменування окремих ігор (Загнітко 2012, т. 4: 162). У фаховому мовленні від форм однини можуть утворюватися форми множини. У розмовному мовленні спостерігається переносне вживання форм числа (Загнітко, 2012, т. 4: 162; Плющ, 2010: 109; Collins…, 1992: 27–28; Greenbaum & Quirk, 1991: 92–95; Leech & Svartvic, 1994: 211; Wickens, 1992).

Однак в обох мовах є багато іменників, число яких не збігається: **(1)** деякі іменники можуть мати значення множини в англійській мові й однини в українській, напр.: англ. *barracks* – укр. *казарма*, англ. *goods* – укр. *товар,* англ. *police* – укр. *поліція,* англ. *arms* – укр. *зброя* тощо; **(2)** деякі українські множинні іменники мають відповідники *singularia tantum* в англійській мові, напр.: англ. *furniture* – укр. *меблі,* англ. *cream* – укр. *вершки,* англ. *yeast* – укр. *дріжджі,* англ. *firewood* – укр. *дрова,* англ. *money* – укр. *гроші*; **(3)** злічувані іменники в одній мові можуть відповідати незлічуваним в іншій, напр., англ. *onion* – укр. *цибуля,* англ. *potato* – укр. *картопля* є злічуваними в англійській, але їх українські відповідники входять до групи *singularia tantum*, а укр. лексема *батьки* відповідає корелятивній парі англ. *parent* (укр. *тато / мама*) – *parent**s*** (укр. *батьки*); **(4)** злічувані іменники в англійській відповідають *pluralia tantum* в українській, напр.: англ. *sledge* – укр. *сани,* англ. *election* – укр. *вибори,* англ. *rake* – укр. *граблі* та ін. Ще одним важливим

виявом аломорфізму є лексикалізовані форми множини (мають граматичну форму множини, але належать до *singularia tantum*), які частіше трапляються в англійській мові, напр.: англ. *custom* – укр. *звичай,* але англ. *custom**s*** – укр. *митниця, мито*, англ. *politic**s*** – укр. *політика,* англ. *linguistic**s*** – укр. *лінгвістика,* англ. *mathematic**s*** – укр. *математика,* англ. *new**s*** – укр. *новина* (Гладуш & Павлюк, 2019: 25–26; Collins…, 1992: 27–28; Greenbaum & Quirk, 1991: 92–95; Leech & Svartvic, 1994: 211; Wickens, 1992).

О. Халіман (Халіман, 2019а) дослідила й описала виражальні можливості категорії числа українського іменника для експлікації аксіологійних значень і механізм їхнього породження, виокремивши 4 моделі конструювання оцінок, зокрема це:

(1) ***множина гіперболічна*** – зображення одиничного об’єкта / суб’єкта через образ множинности для вираження негативної або позитивної (рідше) оцінки (Халіман, 2019а: 162–167), напр.: *10 років поспіль ми день за днем здобували новий досвід та знання, захищаючи інтереси клієнтів* ***в прокуратурах/міліціях/поліціях*** *та* ***судах****...* (10 років поспіль…); *У людей вже* ***в печінках*** *сидять реформи, які розпочаті і не завершені* (Гройсман…). Подібні форми простежуємо і в англійській мові, порівн.: англ. *Heaven remain rigidly on its proper place on the other side of death and on this side flourished the* ***injustices****, the* ***cruelties****, the* ***meannesses****, that elsewhere people so cleverly hushed up* (J. Green /досл. укр. *Небеса незмінно залишалися на своєму належному місці – по той бік смерті, а по цей бік розквітали* ***несправедливості****,* ***жорстокості*** *і* ***підлості****, які в інших місцях люди так майстерно замовчували/*); англ. *Negotiating ‘**Honesties**’ in the Research Process* (Negotiating 'Honesties'… /досл. укр. *Переговори про «**чесності**» у дослідницькому процесі/*); англ. *BREAKING: Edo deputy governor begs Obaseki for* ***forgivenesses*** (Politics Nigeria /досл. укр. *ТЕРМІНОВО: Заступник губернатора штату Едо просить Обасекі* ***прощення***/ – ужито у формі множини; англ. *Musings on mornings and* ***mournings*** (The Times of Israel /досл. укр. *Роздуми про ранки та* ***жалоби***/); англ. *Oh! Wilfred has emotions,* ***hates****,* ***pities****,* ***wants****; at least sometimes; when he does his stuff is jolly good. Otherwise he just makes a song about nothing – like the rest*

(J. Galsworthy /досл. укр. *О, Вілфред має емоції:* ***ненависті****,* ***жалі****,* ***бажання****; принаймні іноді; коли він це робить, його твори справді чудові. А решту часу він просто складає пісні ні про що – як і всі інші*/); англ. *The look on her face, such as he had never seen before, such as she had always hidden from him, was full of secret* ***resentments****, and* ***longings****, and* ***fears*** (M. Mitchell /досл. укр. *Вираз на її обличчі, якого він ніколи раніше не бачив, який вона завжди приховувала від нього, був сповнений прихованих* ***образ****,* ***прагнень*** *і* ***страхів***/ – виділені в прикладах іменники належать до *singularia tantum* в англійській мові). Наведені форми менш продуктивні в англійській мові, ніж в українській, а оцінні значення в них виявляються не так яскраво (Leech & Svartvic, 1994; Wickens, 1992), однак останні дослідження категорії числа англійських іменників фіксують суттєві зміни в уживанні граматичних форм абстрактних іменників, зокрема активний процес переходу деяких із сингулятивів до злічуваних субстантивів із корелятивними формами числа, і, навпаки, злічувані конкретні іменники з корелятивними формами трансформуються в незлічувані збірні, абстрактні тощо (див. про це: Drożdż, 2020; Leech et al., 2009), що спричиняє до граматичних змін й утворення нових конотацій;

(2) ***узагальнювальна множинність*** – форма множини співвідноситься з реальною множинністю різних предметів, що об'єднані за ознакою, яку довільно обрав мовець (напр., назвою одного з них) для вираження відтінків зневажливого ставлення до предметів мовлення. Це вербалізовано за допомогою механізму узагальнення, генералізації, що стає основою для пейоративного відчуження (див. про це: Халіман, 2019а: 168–170), напр.: – *Чому в Києві не ловлять ухилянтів?! [Починають ловити]. – А чому лише* ***на вулицях****? Ловіть* ***по ресторанах*** *та* ***концертах****!* (Чому в Києві…); *Але якщо я стараюся на всьому економити, щоб скоріше назбирати на свій дах над головою, то свекруха за наші гроші не лише комунальні оплачує, а ще й* ***по театрах*** *ходить* (Але якщо я…); *Воювати не хоче, зате вештається* ***по закордонах*** (Воювати не хоче…). В англійській мові така модель не виявлена;

(3) ***синтаксичні фразеологізми за участю множинних числових форм***, інваріантною частиною яких є форми множини, вналежнюють до характерних

засобів моделювання негативного оцінного значення (див. про це: Халіман, 2019а: 170–174), напр.: *Деякий час Птолемей знаходився в полоні у Цезаря і Клеопатри, причому хлопчика вартували дуже строго, відкинувши* ***всякі пристойності*** (Птолемей XIII); *Дорогою він [пес] витинав мені* ***різні фортелі****. Коли переходив трамвайну лінію, ліг на рейки і ані руш* (С. Масляк); *Комусь трегедія у Кривому Розі, а комусь* ***танці-шманці****?…* (Комусь трегедія…). О. Халіман виокремила 11 моделей побудови таких конструкцій із використанням іменників різних лексико-граматичних розрядів у невластивих їм формах множини. До останніх відносять зокрема й відантропонімні множинні утворення (Халіман, 2019а: 174–185), напр.: *Ти піди в дім божевільних: там одні* ***наполеони*** (Наполеон: значення і орфографія). Власні назви англійської мови також мають здатність утворювати подібні форми множини (Collins…, 1992: 27–28; Greenbaum & Quirk, 1991: 92–95; Leech & Svartvic, 1994: 211; Wickens, 1992) для моделювання оцінних значень, порівн.: англ. *And I've no doubt there are five* ***Einsteins*** *in the audience tonight* (RC /досл. укр. *Я не сумніваюся, що поміж сьогоднішньої публіки є п'ять* ***Ейнштейнів***/); англ. *Governments create and maintain* ***Hitlers****; if they remove one it is usually only to install another* (RC /досл. укр. *Уряди створюють і підтримують* ***Гітлерів****; якщо вони усувають одного, то зазвичай лише для того, щоб поставити іншого*/). Уживання морфологійної форми множини в таких лексемах слугує маркером трансформації власної назви в загальну з актуалізацією узагальненооцінювального значення з відтінком зневаги й презирства, що акцентує на прагматичній важливости відповідної орфографійної норми[32];

(4) ***однина експресивно-оцінна*** – використання форми однини в збірному значенні замість множини для моделювання негативних відтінків зневаги, іронії (див.: Халіман, 2019а: 195–185), напр.: *Кофман зупинив оркестр. У залі пролунав скупий «****аплодисмент****»* (Голос України); *Барбара Стрейзанд минулого року опублікувала та озвучила свій* ***мемуар*** *– 989 сторінок* (Threads.net).

Очевидно, вербалізація оцінних значень за допомогою маніпулювання формами категорії числа в українській мові ґрунтується на конструюванні форм

[32] *Примітка*. Див. про це також у підрозділі 2.1.3 й розділі 4.

множини сингулятивів й однини плюративів, а також форм узагальнювальної множинности, що в англійській мові виражається менш продуктивно й обмежено лише двома моделями із чотирьох. Однак у розмовному мовленні (здебільшого сленгові) сучасної англійської мови актуалізується специфічний механізм утворення оцінних значень за допомогою модифікації числа іменника, якого немає в українській мові. М. Вікенс (Wickens, 1992) у монографії, присвяченій категорії числа іменників, зауважує, що деякі злічувані іменники корелятивних форм категорії числа трансформуються в іменники *singularia tantum* із морфологійною формою множини, набуваючи абсолютно нового ЛЗ й моделюючи опозицію оцінних значень залежно від контексту. Зазначений дослідник виокремлює такі аксіологійно марковані лексеми: англ. *banana**s**, nut**s** ,bug**s**, pit**s**, shit**s***[33] із негативним, презирливим, іноді іронійним оцінним смислом ‘божевільний, придурок, ідіот, ненормальний, дивний, жахливий, нікчемний’ та англ. *ace**s**, top**s***[34] із позитивним оцінним значенням ‘надзвичайно захоплена чимось людина; особа чи річ, яка є найкращою чи видатною’, напр.: англ. *His work is* ***tops*** (досл. укр. *Його робота –* ***найкраща***) (Wickens, 1992: 222). М. Вікенс відзначає, що тлумачні словники англійської мови кваліфікують такі лексеми як іменники й субстантивні прикметники, хоча вони утворені додаванням закінчення множини ***-s*** до основи іменників, що не є словотвірним афіксом в англійській мові, а слугує для конструювання парадигми граматичних форм. Учений уважає, що їх доцільно кваліфікувати як субстантиви з атрибутивною функцією, у яких закінчення ***-s*** утратило значення множинности й має інтенсифікувальний або аугментативний смисл (Wickens, 1992: 222), тобто відбувається граматикалізація оцінки, порівн.: англ. *You're going out in this weather? You must be* ***bananas****!* (CD) (досл. укр. *Ти йдеш на вулицю в таку погоду? Та ти* ***божевільний****!*); англ. *You’re* ***nuts*** *if you think you can go mountain climbing in a snowstorm* (CD) (досл. укр. *Ти* ***здурів****, якщо думаєш, що можеш піти в гори під час снігової бурі*); англ. *When you're alone, Christmas is the* ***pits*** (Collins Dictionary) (досл. укр. *Коли ти самотній, Різдво – це справжній* ***жах***

[33] *Примітка.* Англ. *banana* – укр. *банан*; англ. *nut* – укр. *горіх, тестикули*; англ. *bug* – укр. *жук, помилка*; англ. *pit* – укр. *яма*; англ. *shit* – укр. *лайно, сміття*.
[34] *Примітка.* Англ. *ace* – укр. *туз*; англ. *top* – укр. *вершина, топ.*

/сленг. ***відстій***/); англ. *I don't know who you are, but you're* ***aces*** *with me* (UD) (досл. укр. *Я не знаю, хто ти, але ти* ***класний***). Очевидно, новотвори з негативними оцінними значеннями превалюють, що не дивно, оскільки сленгу більшою мірою притаманні лексеми з негативними конотаціями.

Не викликає сумніву, що морфологійна категорія числа іменника може виражати оцінні значення в обох порівнюваних мовах, моделюючи негативні й позитивні (рідше) оцінні значення, однак граматична система української мови має більшу варіативність і продуктивність щодо механізмів омовлення оцінки. Незважаючи на схожі риси й конструкції, обом мовам також притаманні своєрідні вияви граматикалізації оцінки.

2.1.7. Категорія відмінка іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах. Категорія відмінка іменника української мови презентована парадигмою *7* ***відмінків*** (*називний, родовий, давальний, знахідний, орудний, місцевий, кличний*), граматичні форми яких утворюються за допомогою відмінкових закінчень. Проте є група й ***невідмінюваних іменників***. Категорія відмінка в англійській мові належить до важливих лінгвістичних проблем. Думки вчених різняться, по-перше, щодо самого існування категорії відмінка в сучасній англійській мові, а по-друге, щодо того, скільки відмінкових форм іменника можна виділити в англійській мові, якщо визнати, що категорія відмінка існує. Автори академічних граматик англійської мови вважають, що відмінки занепали й залишилося лише два – ***загальний (common case)*** і ***присвійний (genitive case)***, що утворюють опозицію, яка реалізується морфологійною дихотомією ***нульове закінчення – закінчення -'s(')*** (Aarts, 2011: 48; Collins…, 1990: 87; Longman…, 2002: 81–82). Є різні підходи до визначення граматичного статусу форми ***іменник + -'s*** (напр.: англ. *John's flat* – укр. *квартира Джона*, англ. *the director's office* – укр. *офіс директора*), що передає значення, яке має також морфологійно немаркована форма іменника в прийменниковій конструкції ***іменник + of +іменник***, порівн.: англ. *the director's office – the office of the director* (укр. *офіс директора*). Постає питання, чи можна вважати формант ***-'s(')*** закінченням, якщо він має здатність приєднуватися до

словосполучення і навіть до речення, надаючи їм того ж значення **‘*володіння, характер зв’язків, походження*’**. Зрозуміло, що ***категорія відмінка англійського іменника не омовлює оцінні значення*** та не має до цього потенційних можливостей.

В українській мові категорія відмінка іменника як презентанта аксіологійности малопродуктивна: на відміну від інших категорій, функції відмінка – морфологійна й синтаксична, але не семантична, оскільки в усіх відмінках лексема має одне й те саме значення (див.: Дудик, 2005: 195). Проте О. Халіман удалося виокремити кілька моделей вираження оцінних значень, що змодельовані на основі маніпулювання відмінковими формами: **(1)** ***некодифікована клична форма*** в розмовному мовленні, що є «чистою основою» (див.: Халіман, 2019а: 212) іменника або навіть першим складом лексеми, напр.: *мам* (від *мама*), *донь* (від *доня*), *Тань* (від *Таня*), *ба* (від *баба*), *ма* (від *мама*), *Ір* (від *Ірина*), *мамусь, синусь, сеструсь, Ірусь* та под. Такі форми звертання вказують на близькі стосунки й омовлюють позитивне оцінне значення (див.: Халіман, 2019а: 212–213); **(2)** ***використання відмінкових закінчень іншої родової парадигми***, зокрема під час уживання запозичених слів, що моделює іронійну тональність мовлення й відповідні конотації (див.: Халіман, 2019а: 213), напр.: *Ой,* ***маманів*** *стиль ніколи не старіє!* (з розм. мовл. – від розм. іменника *маман*); *У* ***нашого систера*** *завжди свої особливі плани* (з розм. мовл. – від розм. іменника *сістер*); в останньому прикладі простежуємо вплив англійської мови – англ. *sister*, що актуалізує відповідну конотацію; **(3)** ***відмінність між відмінковими парадигмами іменників-істот і неістот***: модифікований іменник уживається в переносному значенні й виражає оцінне ставлення, напр.: ненормативні форми знахідного відмінка іменників чоловічого роду *пня, дуба* для найменування людей (Халіман, 2019а: 213–214); **(4)** ***утворення неправильних відмінкових форм або недоречний вибір інваріантного відмінкового закінчення*** (Халіман, 2019а: 215–222), напр.: *Верховна Рада України, не дивлячись на психопатаж істероїдних* ***мадамів***, *буде працювати* (Радіо Свобода); *Я з однією* ***мадамою*** *у сховищі через подібну риторику поцапалася*

(Twitter); *Красиві часто у стосунках з* ***квазімодами*** (МайстерНІ). Такі порушення мовної норми моделюють негативне оцінне значення.

Однак подібне оказіональне ненормативне відмінювання іменників є непродуктивним засобом породження оцінки в українській мові.

2.1.8. Категорія детермінованости іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасній англійській мові. Категорія детермінованости (означености / неозначености) в українській мові не є граматичною, оскільки реалізується на лексичному й синтаксичному рівнях мови (Koval et al., 2022: 112). Однак в англійській мові її потрактовують як морфологійну категорію іменника, що утворюється за допомогою приєднання до субстантива в препозиції нульового й неозначеного ***a / an*** (неозначеність) й означеного – ***the*** (означеність) артиклів (див. про це: Abbott, 2004; Hawkins, 1991; Heim, 1983; Longman…, 2002: 56–72). Порушення граматичних норм уживання артикля з іменниками на позначення власних назв людей спричиняє появу різних прагматичних значень, зокрема й оцінних (див. про це: Berezowski, 2021; Coates, 2006; Matushansky, 2015; Vartiainen, 2013).

Неозначений артикль a, ужитий перед власною назвою, може **(1)** указувати на належність до певного роду, сім'ї, наголошуючи на певних родових рисах характеру (часто негативних), поведінки, порівн.: англ. *I'm* ***a Marlow*** *by birth, and we are a hot-blooded family* (K. Follett /досл. укр. *Я – вроджений* ***Марлоу****, а ми гарячої крові*/); англ. *Henry VIII was* ***a Tudor*** (BBC /досл. укр. *Генрі ІІІ був з* ***Тюдорів***/); англ. *«****A Forsyte****», replied young Jolyon, «is not an uncommon animal. There are hundreds among the members of this Club. Hundreds out there in the streets; you meet them wherever you go!»* (J. Galsworthy /досл. укр. *«****Форсайт****, – відповів молодий Джоліон, – це не така вже й рідкісна істота. Їх сотні серед членів цього клубу. Сотні там, на вулицях; ви зустрічаєте їх, куди б не пішли!»*/), а також може **(2)** утворювати граматичну метонімію (Berezowski, 2021: 8), що презентує оцінку характеру й учинків власника імені чи прізвища, моделюючи оцінні смисли (переважно негативні), порівн.: англ. *The importance of peace is evident in all three classics mentioned above. For instance, Haas and Deutsch point out that one is only*

studying voluntary integration and not the integration of Europe under ***a Napoleon*** *or* ***a Hitler*** (O. Waever /досл. укр. *Важливість миру очевидна у всіх трьох згаданих вище класичних роботах. Наприклад, Гаас і Дойч наголошують, що йдеться лише про вивчення добровільної інтеграції, а не про інтеграцію Європи під владою* ***Наполеона*** *чи* ***Гітлера***/); англ. *In every era we can find* ***an Alexander the Great*** *or* ***a Napoleon*** (RC /досл. укр. *У кожній епосі ми можемо знайти свого* ***Александра Великого*** *чи* ***Наполеона***/), крім того, сприяє **(3)** омовленню семантики неозначености – 'якийсь, невідомий, незнайомий', породжуючи водночас негативні конотації та зменшуючи значущість людини, про яку йдеться, моделюючи прагматику приниження, порівн.: англ. *It was owned at that time by* ***a Mr. Schwartz*** (RC /досл. укр. *Ним володів у той час* ***якийсь містер Шварц***/); англ. *And taken up* ***a Mrs Simpson****, a woman with two husbands living!* (RC /досл. укр. *І він зійшовся з* ***якоюсь місіс Сімпсон*** *– жінкою, яка має два живих чоловіки!*/).

Означений артикль the в препозиції до імені особи є потужним виражальним засобом, що вказує на її негативні або позитивні якості, порівн.: англ. ***The Sam Smith*** *I know would never agree with that* (Quora /досл. укр. ***Сем Сміт****, якого я знаю, ніколи б із цим не погодився*/ – увага сфокусована на відповідній поведінці, невластивій цій людині); англ. *She knew his other side. Not* ***the David*** *everyone talked about, not the self-confident one; but* ***a*** *reserved, thoughtful, gentle* ***David*** *who spent his evenings lost in his books...* (Quora /досл. укр. *Вона знала його іншу суть. Не того* ***Девіда****, про якого всі говорили, не того самовпевненого, а стриманого, задумливого, ніжного Девіда, який проводив вечори, занурений у книги*/ – використання означеного й неозначеного артиклів з іменем тієї ж людини наголошує на протилежних рисах характеру особи).

Інші випадки порушення граматичних норм уживання артиклів із власними іменами в аналізованому матеріалі не зафіксовано.

Дослідження підтверджує, що в англійській мові артикль належить до морфологійних маркерів категорії детермінованости, яка реалізується через актуалізацію означеного, неозначеного й нульового артиклів.

Уживання артиклів дає змогу моделювати прагматичні значення, зокрема в процесі їхнього поєднання з власними назвами ***неозначений артикль*** може **(1)** маркувати родову належність, **(2)** конструювати граматичну метонімію, **(3)** знижувати значущість особи, а ***означений*** – **(1)** здатний вербалізувати індивідуальні характеристики й **(2)** моделювати контрастні образи.

Отже, артикль у сучасній англійській мові виконує не лише граматичну, але й оцінювальну функцію, що підтверджується його варіативністю в дискурсі. Морфологійна категорія детермінованости як чинник формування оцінних значень – специфічна риса англійської мови, не притаманна мові українській.

2.2. Потенціал прикметника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Прикметник сформувався як частина мови дещо пізніше, ніж іменник: він має більш абстрактну семантику. Прикметники утворюють своєрідний якісний пласт реальности, який образно називають *четвертим просторовим виміром світу* (див.: Bednarek, 2008).

Прикметник має своєрідну семантику, прагматичну потужність і бере участь у формуванні й розвитку мовної свідомости, що проєктується на можливості, пов’язані з процесом концептуалізації категорії оцінки, презентує сукупність культурологійних і світоглядних характеристик, що відображаються в особливій взаємодії різних засобів мовної виразности. Прикметник презентує різні аспекти бачення та розуміння світу: загальнолюдський, історичний, етнічний, соціальний, тому семантику прикметників окреслюють як відображення пізнавальних практик людини. Прагматичне значення прикметника є ключовим чинником творення та модифікації оцінних значень та смислів (див. про це: Bara, 2010; Bednarek, 2006).

2.2.1. Загальна характеристика морфологійних категорій прикметника української і англійської мов. Прикметник належить до самостійних частин мови, що позначає ознаку (властивість) предмета. Ад’єктиви української мови ***змінюються за родами, відмінками й числами***, узгоджуючись у цих формах з іменником, частині з них властиві категорії ***компаратива*** й ***елятива***. Водночас

прикметникам англійської мови притаманна лише остання із зазначених категорій. В обох мовах прикметники вживаються у функції означення (атрибутивна функція) і предикативного члена речення. Прикметники поділяють на ***первинні*** (непохідні, або немотивовані) і ***вторинні*** (похідні, або мотивовані), їм властива розвинута система словотвірних моделей.

В академічних граматиках української мови прикметники розглядають у вузькому значенні (власне прикметники), однак деякі вчені (Вихованець & Городенська, 2004; Дзюман, 2015; Кучеренко, 2003; Леонова, 1983; Ожоган, 2015) зараховують до прикметників також частину займенників (займенникові прикметники), дієприкметники (віддієслівні прикметники) та порядкові числівники (див. про це докл.: Торчинський & Торчинська, 2023).

Прикметники поділяються на ***лексико-граматичні розряди*** залежно від того, як вони виражають ознаки предмета – безпосередньо або через його зв'язок з іншим предметом чи особою. В українській мові, окрім трьох основних розрядів (***якісні, відносні*** й ***присвійні***), є також проміжні групи (див. ДОДАТОК А, схема 2.3), що презентують кілька розрядів. В англійській мові прикметники поділяються на два розряди – ***якісні*** й ***відносні***.

Якісні прикметники позначають властивості об'єкта не лише самостійно, але й у порівнянні з іншими залежно від інтенсивности вияву ознаки, тому для них характерна ***граматична категорія ступенів порівняння прикметників***, що в обох мовах може конструюватися синтетично й аналітично (див. про це підрозділ 2.2.4). Проте не утворюють ступенів порівняння якісні прикметники з афіксальним вираженням інтенсивности ознаки, прикметники на позначення абсолютної межі інтенсивности, кольорової подібности чи назви масті, відносні чи присвійні прикметники, що переходять у якісні, а також складні прикметники (див., напр.: Плющ, 2010: 201–202).

2.2.2. Прикметник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. В українському мовознавстві прикметники як презентанти категорії оцінки схарактеризовано в працях Г. Вокальчук (Вокальчук, 2004, 2009), Т. Космеди (Космеда, 2016), Ж. Колоїз (Колоїз, 2007), Н. Костусяк (Костусяк, 2002), О. Радько

(Радько, 2017), Д. Рязанцевої (Рязанцева, 2011, 2013), О. Рудь (Рудь, 2020), О. Халіман (Халіман, 2019а), Л. Шутової (Шутова, 2016), Т. Юрченко (Юрченко, 2014). У дослідженнях зазначених учених увагу сфокусовано на (1) структурно-семантичних і функційних особливостях ад'єктивів, що актуалізовані в текстах різних стилів, зокрема художньому, публіцистичному й розмовному; (2) ролі прикметників у вираженні авторської оцінки, створенні емоційного забарвлення тексту й прийомах моделювання естетичної функції; (3) своєрідності творення оказіональних форм прикметників, їхній спроможности передавати суб'єктивні оцінки, а також на (4) особливостях використання ад'єктивів у межах художніх текстів XX–XXI століть; (5) когнітивних та прагматичних аспектах функціювання прикметників, (6) вияві їхнього впливу на формування оцінного значення та своєрідності моделювання комунікативного ефекту; (7) акцент зроблено також на дослідженні компаративних та елятивних форм і ненормативного ступенювання прикметників: подібні інновації порушують мовну норму, проте слугують ефективним засобом вираження оцінних значень, інтесифікують їх вияв.

Своєрідність аксіологійної спроможности прикметників англійської мови вивчали Р. Айзер (Eiser, 1975), Р. Скрутон (Scruton, 1990), Е. Станкевич (Stankiewicz, 1964), Л. Ґрей (Gray, 1999), С. Ганстон (Hunston, 2019), М. Рокледж і Р. Фазіо (Rocklage & Fazio, 2014), Дж. Мартін і П. Уайт (Martin & White, 2005), Р. Енглебретсон (Englebretson, 2007), М. Беднарек (Bednarek, 2006, 2008, 2009). У дослідженнях названих авторів аксіологійну функцію прикметників розглядали в різних аспектах, зокрема й щодо їхньої ролі у формуванні оцінних смислів, естетичних суджень й емоційно-експресивного забарвлення мовлення. Особливу увагу приділено з'ясуванню семантичної структури оцінних прикметників, їхньому прагматичному навантаженню в художніх, медійних і розмовних дискурсах, а також впливу на міжособистісну комунікацію. Проаналізовано й когнітивні механізми сприйняття оцінних прикметників (Bara, 2010; Bednarek, 2009a, 2009b).

Прикметник – особлива частина мови, що, зрозуміло, аспектуально дає змогу пізнати сутність об'єктивної реальности, сприяє формуванню мовної свідомости у фокусі відображення багатобарвного образу світу, сприяє творенню широкої

палітри конотацій. Прикметник дає змогу знайти виразні риси суб'єкта або об'єкта, схарактеризувати різні їх ракурси, дати образний і яскравий опис, виразніше вербалізувати оцінку. Прикметник спроєктований на омовлення всього розмаїття ознак, загальна кількість яких сприяє всебічному пізнанню сутности об'єктивної реальности (див. про це: Рязанцева, 2011, 2013; Халіман, 2019a; Hunston, 2019).

Прикметники допомагають реконструювати мовну свідомість, дають змогу увиразнити реальність, упорядкувати реалії довкілля відповідними мовними засобами: «…прикметники, які вживають мовці, можна застосовувати так, щоб зрозуміти різні аспекти ставлення до дійсности» (Matthew & Russell, 2014). Вони презентують ментальну (когнітивну, епістемну) сферу, виражають широку палітру оцінних значень, що спрямовуються на певні ситуації з огляду на багатовимірне ставлення до реальности чи до істини, соціальних і культурних моделей, ідеалів, норм, стандартів. Прикметники відіграють особливу роль у фіксації та оцінці знань, оскільки утворюють ***атрибутивний «портрет»*** реального світу в мовній свідомості (див. про це: Рязанцева, 2011, 2013; Халіман, 2019a; Hunston, 2019).

Ад'єктиви англійської мови також можуть бути презентовані двома класами лексем: емпіричним і раціональним (див.: Hunston, 2019). На сучасному етапі розвитку англійської мови визначено кілька груп емпіричних прикметників, тобто таких, що «…номінують знаки, сприйняті органами чуття й усвідомлені внаслідок одноетапної операції розумового порівняння зі "стандартом"» (Bara, 2010; Bednarek, 2006). «Емпіричні» прикметники позначають власні ознаки конкретних предметів, їхній зміст цілком відповідає логічним і філософським категоріям. Однак прикметники зі значенням раціональної оцінки в усіх мовах презентують ознаки, що не сприймаються органами чуття, а є наслідком інтелектуальних процесів сприйняття, осмислення і порівняння. Прикметникова належність до лексико-семантичної групи слів є досить відносною, якщо зважати на його абстрактне, узагальнене (категорійне) значення, оскільки в процесі функціювання цього класу слів простежуємо відповідні метаморфози, що презентують не лише трансформацію семантики, але й розвиток конотацій, прагматичного значення, зокрема й оцінного.

Дослідження українських мовознавців (Ю. Булик, Д. Рязанцева, О. Халіман) також демонструють, що прикметники є носіями емпіричних і раціональних ознак, проте з урахуванням специфіки української лінгвокультури, її мовної системи їх функціювання має унікальні риси, зокрема вони відіграють важливу роль у моделюванні категорії інтимізації, створюючи глибокий емоційний ефект, слугуючи засобами вербалізації емоційних станів: вони є індикаторами емоційного тла. Д. Рязанцева сфокусувала увагу на дослідженні фольклорних традицій використання прикметників, що визначає їх індивідуально-авторський характер у мовотворчості українських поетів XX–XXI століть, а також на функційному навантаженні оказіональних прикметники як засобів авторської інновації. Дослідження категорії ступенів порівняння прикметників, які презентовані Ю. Буликом, Д. Рязанцевою та О. Халіман, демонструють, що форми компаратива – це не лише граматичний, але й аксіологійний інструмент моделювання значень і смислів, продуктивний засіб граматичного вираження оцінки, що підтверджує універсальність прикметників і їхню гнучкість у різних контекстах.

Названі вище дослідники переконані, що для актуалізації аксіологійности в комунікації важливими є лексико-граматичні групи прикметників (Рязанцева, 2011, 2013; Hornby, 1989), що **(1)** виражають ознаки, які сприймаються органами чуття: **(а)** зорові (англ. *green, small, round* / укр. *зелений, малий, круглий*), **(б)** слухові (англ. *quiet, loud* / укр. *тихий, гучний*), **(в)** запахові (англ. *odourless, aromatic* / укр. *ароматний, смердючий*), **(г)** смакові (англ. *tasty, sour* / *укр. смачний, кислий*), **(ґ)** тактильні (англ. *cold, wet, rough* / укр. *холодний, вологий, шорсткий*) та ті, що **(д)** визнаються кількома органами чуття (англ. *fresh* / укр. *свіжий*) – актуалізовано невербальну параметризацію; такі, **(2)** що виражають часові (англ. *young, late, eternal* / укр. *молодий, пізній, вічний*) і **(3)** просторові характеристики (англ. *wide, vast, boundless* / укр. *широкий, просторий, безмежний*), а також **(4)** омовлюють людські здібності (англ. *clever, stupid, attentive* / укр. *розумний, дурний, уважний*) і **(5)** виражають емоційні характеристики людини (англ. *sad, happy, optimistic* / укр. *сумний, щасливий, оптимістичний*), **(6)** етичні, морально-психологічні її якості, вербалізуючи негативну чи позитивну оцінку (англ. *innocent, noble, criminal* / укр.

невинний, благородний, злочинний); **(7)** узагальнені (логічні) ознаки, що позначають абстрактні поняття (англ. *particular, general, certain* / укр. *особливий, загальний, певний*); **(8)** презентують стан людини й об'єктів довкілля, що визначаються напругою м'язів, характеристиками вимірів ваги (англ. *vigorous, strong, heavy* / укр. *енергійний, сильний, важкий*), а також **(9)** ознаки, що виявляються внаслідок фізичних процесів здавлювання, стискання, натискання, розтягування (англ. *resilient, malleable, pliable* / укр. *пружний, пластичний, піддатливий*).

2.2.3. Лексико-граматичні розряди прикметника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки. Оцінні значення моделюються за допомогою актуалізації відповідних морфем, що зазвичай є суфіксами суб'єктивної оцінки. Саме в словотворенні найяскравіше простежується зв'язок свідомости й структури мови. Словотвірні засоби, що використовуються для актуалізації оцінних ознак різноманітних предметів і явищ зовнішнього світу або людей, дають змогу утворити картину ціннісних орієнтацій мови. У межах словотвірного гнізда діалектично поєднуються позитивно й негативно марковані словотвірні деривати. Одне й те саме ЛЗ, що містить оцінний компонент, може бути базовим для слів різних частин мови, пов'язаних відношеннями похідности. Споріднені лексеми різної частиномовної належности, як відомо, можна об'єднати в оцінну словотвірну парадигму, що містить систему визначених позицій. Цей засіб вираження оцінки найяскравіше виявляється в художньому тексті, де відображено все багатство оцінної лексики із суб'єктивним значенням оцінки. Серед афіксів з оцінним значенням – підсилювальні, зменшувально-пестливі суфікси та суфікси зі значенням згрубілости, а також деякі префікси, за допомогою яких моделюються найрізноманітніші відтінки експресії та оцінки: співчуття, іронія, зневага, злість, суперечлива гама емоцій і оцінок. Афікси – це мовні засоби, що надають нейтральним за семантикою кореням слів оцінного значення або сприяють переміщенню слів на оцінній шкалі й мотивують абсолютну зміну аксіологійного значення на протилежне.

І. Вихованець і К. Городенська зауважують, що словотвірні суфікси прикметників української мови «…модифікують кількісний вияв ознаки,

репрезентованої прикметниковим коренем. Суфікси з кількісним значенням вказують на інтенсивний і неповний ступінь вияву ознаки. Ці ступені ознаки властиві якісним прикметникам» (Вихованець & Городенська, 2004: 134). За словотворенням із використанням конкретного суфікса кількісного значення в українській мові прикметники поділяють на три категорії (Вихованець & Городенська, 2004: 134–135), які моделюють оцінні значення похідних прикметників: **(1)** категорія недостатнього ступеня вияву ознаки, що конструюється суфіксами ***-уват, -ав, -аст*** (*дурнуватий, дорогуватий, смаглястий*); **(2)** категорія надмірної інтенсивности ознаки, що утворюється суфіксами ***-енн, -езн, -елезн, -уч, -ущ, -есеньк, -ісіньк, -усіньк*** (*здоровенний, старезний, жирнючий, гарнесенький*). До цієї категорії входять також прикметники, побудовані на основі додавання префіксів ***за-, пре-, над-, супер-, пра-*** (*завузький, пречудовий, надчутливий, суперелітний*); **(3)** категорія суб'єктивної оцінки, що утворюється за допомогою суфіксів ***-еньк, -есеньк, -ісіньк, -усіньк*** (*чемненький, дурненький, чистесенький, худюсінький*), із-поміж яких словотвірним центром є суфікс ***-еньк***, оскільки «йому властиво виражати суто емоційне значення, тобто без супроводу відтінків зменшеності» (Вихованець & Городенська, 2004: 134–136). Окрім того, суфікси ***-енн, -анн*** позначають дуже велику міру якости «…з відтінками емоційного ставлення мовця» (Вихованець & Городенська, 2004: 136), що мають дієприкметникове походження (*невблаганний, незрівнянний, неоціненний*).

Суфікси суб'єктивної оцінки української мови приєднуються до ***нейтральних ад'єктивних твірних основ***, утворюючи лексеми з позитивним чи негативним оцінним значенням, додаючи іронійну чи зневажливу тональність, порівн.: *поганенький, поганесенький, примітивненький, ніякогісінький.* Похідні експресивні лексеми з аугментативно-пейоративними суфіксами засвідчують існування в українській мові розвиненої системи словотвірних засобів, за допомогою яких передаються конотативні семи згрубілости, зневаги, презирства тощо.

Оцінно забарвлений суфікс ***-ish*** англійської мови, поєднуючись із ***субстантивними*** й ***ад'єктивними основами***, утворює прикметники, що

передають значення внутрішнього стану людини, її моральні якості, а також оцінку внутрішніх або зовнішніх властивостей предметів (див. про це: Bauer, 1983; Plag, 2003; Quirk et al., 1985), напр.: англ. *dullish* (укр. *тупуватий*), англ. *tallish* (укр. *височенький*), англ. *modish* (укр. *той, що женеться за модою*), англ. *dumpish* (укр. *сумний*). Суфікс англійської мови ***-ish*** має в українській мові еквіваленти, це, напр., суфікс ***-увати***, що вказує на недостатній ступінь вияву ознаки, а також суфікси, які формують суб'єктивну оцінку. Суфікс англійської мови ***-ish***, як і українські суфікси, виконує кілька функцій: **(1)** значення приблизности чи частковости ознаки: англ. *reddish* (укр. *червонуватий*), англ. *childish* (укр. *дитячий* із відтінком значення наївности або незрілости); **(2)** відображення суб'єктивного сприйняття, часто з іронійною чи зневажливою тональністю: англ. *bookish* (укр. *книжний* із відтінком зневаги до людини, яка надмірно заглиблена в книги), англ. *selfish* (укр. *егоїстичний*), англ. *foolish* (укр. *дурнуватий*); **(3)** аугментативна чи гіперболічна функція, що презентує ознаку високої інтенсивности: англ. *devilish* (укр. *диявольський*), англ. *impish* (укр. *нечестивий, бешкетний*). Суфікс ***-ish*** є універсальним засобом творення оцінних прикметників: він водночас зберігає і свої унікальні особливості, і певну схожість з українськими словотвірними моделями. Водночас у системі англійської мови немає таких широких варіантів афіксації, як в українській, де суфікси можуть комбінуватися з префіксами для передавання більш складних оцінних значень. Утім, англійська мова компенсує це за допомогою використання різних контекстуальних засобів, зокрема таких, як метафоризація чи сполучення зі словами-інтенсифікаторами значення: англ. *somewhat dullish* (укр. *дещо тупуватий*). Такі паралелі між порівнюваними мовами засвідчують універсальність граматичних механізмів творення оцінного значення та їхню лінгвокультурну адаптацію.

Словотвірні суфікси прикметників української та англійської мов виконують важливу функцію в моделюванні оцінного значення, зокрема через позначення ступеня інтенсивности або суб'єктивного сприйняття ознаки. Вони дають змогу виразити варіативність ознаки, маніпулюючи її інтенсивністю від недостатнього до надмірного ступеня, а також додають емоційне забарвлення, що відображає

ставлення мовця до довкілля. Зазначене засвідчує, що є багатовимірна система оцінних значень, яка забезпечує високу комунікативну й стилістичну гнучкість української і англійської мов.

2.2.4. Категорія ступенів порівняння прикметника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки. Одним із найпродуктивніших морфологійних засобів вираження ступеня вияву оцінних значень, вербалізованих прикметниками, в обох досліджуваних мовах є ***граматична категорія ступенів порівняння якісних прикметників***, утворена протиставленням «нульового» (див.: Загнітко, 2012, т. 3: 409), вищого (компаратив) і найвищого (суперлатив) ступенів. Подібні грамеми існують і в англійській мові, тобто виражаються в обох порівнюваних мовах **(1)** синтетично – за допомогою афіксів (суфікси укр. ***-ш/-іш*** та англ. ***-er*** утворюють вищий ступінь порівняння; додаванням префікса укр. ***най-*** до форми вищого ступеня та суфікса англ. ***-est*** до форми нульового ступеня утворюється найвищий ступінь порівняння) й **(2)** аналітично: **(а)** додаванням до нульового ступеня порівняння допоміжних слів ***більш, менш, найбільш, найменш*** в українській мові та ***more, less, the most, the least*** в англійській (Bolinger, 1972; Quirk et al., 1985), **(б)** додаванням до синтетичної форми компаратива сполук ***з усіх (всіх)*** в українській мові та ***of all*** – в англійській. Використовуючи компаративні форми, суб'єкт виражає свою оцінку об'єкта через порівняння з іншим, нейтрально чи протилежно забарвленим об'єктом. Якісні прикметники утворюють ступені порівняння і в конкретному контексті слугують засобом вираження оцінки.

За визначенням А. Загнітка, ***компаратив*** – «…одна з грамем категорії ступеня вияву ознаки прикметників <…>, яка означає, що та сама ознака в одному предметі виявляється більшою (меншою) мірою, ніж в іншому, або в тому самому предметі, але в інший час» (Загнітко, 2012, т. 2: 58). Дослідник відзначає також існування ***тавтологійного компаратива***, що «…надає відтінку розмовної невимушеності мовлення, незадоволення, дратівливості: *ясніше ясного*» (Загнітко, 2012, т. 2: 58), а також моделі ***компаратив + прийменник із генітивом*** «…як гіперболічне нарощування <…> – поєднання, що сприяє нарощенню дратівливості,

містить відтінок емфази: *солодший від солодкого, старший від старшого* та ін.» (Загнітко, 2012, т. 2: 58). О. Халіман також констатує функціювання конструкцій на зразок *найетимологічніший з етимологів; з усіх Андріїв найандрійніший Андрій; найдедлайніший дедлайн; найкінотеатровіші кінотеатри* (див.: Халіман, 2019с: 24). Знаходимо оказіональні форми вживання подібних моделей і в англійській мові (зокрема в пісенному й рекламному дискурсах), порівн.: англ. *Love songs very few are Quite so incomplete Main thing is, that you are My* ***sweeter than sweet*** (My Sweeter Than Sweet /досл. укр. *Пісень про кохання є небагато. Таких простих, як ця, без прикрас. Головне те, що ти є, Моя* ***солодша за солодке***/); англ. ***Sweeter Than Sweet*** *Cure* (Walton's… / досл. укр. *Добавка,* ***солодша від солодкої***/); англ. ***The tomatoest*** *tomatoes I've ever seen* (Twitter /досл. укр. ***Найтоматніші томати****, що я коли-небудь бачив*/); англ. ***the potatoest*** *of* ***potatoes*** (Instagram /досл. укр. *найкартопляніша картоплина*/). Наведені приклади демонструють емфатичну природу таких конструкцій, що характеризуються емоційним й аксіологійним нарощуванням, акцентують увагу на винятковості предмета оцінки та додають йому суб'єктивно значущих рис (часто гіперболізованих) з метою впливу на читача чи слухача.

Відзначмо, що вищий ступінь порівняння може моделювати позитивну чи негативну оцінку, указуючи на межу градуювання, тобто максимальну або мінімальну міру вияву ознаки. Такі оцінні вислови презентовані моделлю ***немає (нічого) + компаратив + ніж / за***, що співвідносна з англійською компаративною моделлю ***there is nothing + компаратив + than*** (Bolinger 1972), порівн.: ***Немає кращого, ніж*** *відчути спільність та близькість людську* (Немає кращого…); ***Немає милішої*** *і* ***кращої за*** *нашу Батьківщину!* (Немає милішої і кращої…); англ. *There's* ***nothing better than*** *a wedding* (There's nothing better… /досл. укр. ***Немає нічого кращого за*** *весілля*/); англ. ***There's nothing better than*** *growing old together* (The New York Times T-Magazine /досл. укр. ***Немає кращого, ніж*** *старіти разом*/). Очевидно, подібні синтетичні компаративи є продуктивними формами вираження оцінних значень і посідають важливе місце поміж оцінних засобів морфологійного рівня.

Суперлатив – «…різновид складеної форми найвищого ступеня ознаки, вираженої шляхом порівняння її з тією самою ознакою всіх предметів цієї категорії» (Загнітко, 2012, т. 3: 413). Погоджуємося із твердженням мовознавців, що, створюючи такі граматичні форми, носії мови збагачують сучасну комунікацію і демонструють потужні можливості української мови, зокрема її аксіологійний потенціал (див.: Жижома, 2009: 160). Зазначене активно виявляється в сучасному рекламному дискурсі. Загальновідомо, що діяльність творців реклами спроєктована на реалізацію переважно маніпулятивної стратегії позитиву. Наведімо характерні словосполучення, виокремлені з текстів реклами. Суперлатив активно використовують зокрема і в освітній рекламі для характеристики агенсів (напр.: *найкращі викладачі; найкращий друг / наставник, спеціалісти найвищого рівня*) і неістот, відповідних реалій (*найважливіші навички; найсучасніші підходи; найпрестижніший факультет; найпрогресивніші методи; найкращі традиції).* Порівн.: ***Найкращі викладачі*** *для* ***найкращих студентів*** (Найкращі викладачі…). У назвах рекламних сайтів часто актуалізовано словосполучення *найкращий вибір*, порівн.: ***Найкращий вибір.*** *Вирішуємо конфлікти* (Розетка); ***Найкращий вибір*** *онлайн українською мовою в HD* (Найкращий вибір…); ***Найкращий вибір****. Безпека в інтернеті Видавництво Ранок 123-КН907002У* (Ranok Publishing House), про що пише Ван Лілі (Ван Лілі, 2024).

В англійському рекламному дискурсі суперлативні форми активно вживають для підкреслення унікальности та переваг продуктів чи послуг. Такі конструкції, як англ. ***the best*** / укр. *найкращий*, англ. ***the most advanced*** / укр. *найпрогресивніший* тощо часто трапляються в рекламних слоганах, створюючи враження винятковости пропозиції, порівн.: англ. *Inside* ***The*** *World's* ***Most Advanced*** *Fighter Jet F-35* (Inside the World's… /досл. укр. *Усередині* ***найсучаснішого*** *винищувача у світі F-35*/); англ. ***The best*** *AI Agent and AI-first Customer Service Platform* (Intercom /досл. укр. ***Найкращий*** *агент ШІ*[35] *і перша платформа обслуговування клієнтів ШІ*/); англ. *SeatGuru was created to help travelers choose* ***the best*** *seats and in-flight amenities* (SeatGuru /досл. укр. *SeatGuru був створений, щоб допомогти мандрівникам*

[35] *Примітка*. ШІ – штучний інтелект.

обирати ***найкращі*** *місця та послуги на борту літака*/); англ. ***The best*** *reference management tool is getting* ***even better*** (EndNote /досл. укр. ***Найкращий*** *інструмент для керування посиланнями стає* ***ще кращим***/). Використання суперлативів у рекламі є потужним інструментом впливу на споживача, оскільки вони апелюють до прагнення людини обирати найкраще. Такі мовні засоби демонструють аксіологійний потенціал, особливо в дискурсі, де маніпулятивна стратегія позитиву є ключовою для привернення уваги й формування позитивного образу продукту чи послуги. Однак зазначмо, що надмірне використання суперлативів може призвести до зниження їхньої ефективности, оскільки споживачі можуть сприймати такі твердження як перебільшення або навіть як недостовірну інформацію.

Прислівники-інтенсифікатори англ. ***very*** / укр. *дуже* та англ. ***by far*** / укр. *безумовно, безперечно* можуть поєднуватися із формами суперлатива, що утворюються приєднанням суфікса ***-est*** і формами прикметників вищого ступеня порівняння англ. ***best*** і ***worst*** / укр. *найкращий* і *найгірший*, а ***by far*** також із формами суперлатива, що утворюється аналітично (додаванням ***the most***) (Bolinger, 1972; Greenbaum, 1996: 291). Такі конструкції акцентують на якості, що є абсолютною або винятковою, напр.: англ. *the very best* (досл. укр. *найкращий серед найкращих*), англ. *the very worst* (досл. укр. *найгірший серед найгірших*) (CD), англ. *by far the best* (досл. укр. *безумовно найкращий*) (CD) й акцентують на максимальному ступеню вияву ознаки, створюючи експресивний ефект, що слугує засобом емоційного впливу й вираження аксіологійного значення, порівн.: англ. ***The Very Latest*** *SOHO Images* (SOHO /досл. укр. ***Найновіші*** *зображення SOHO*[36]/); англ. *My* ***very best*** *wishes to you both, take care* (Oxford English Grammar /досл. укр. *Мої* ***найщиріші*** *побажання вам обом, бережіть себе/);* англ. *The US is* ***by far the most dangerous*** *high-income country for women when it comes to gun violence* (The US is by far… /досл. укр. *США є* ***безперечно найбільш небезпечною*** *країною з високим рівнем доходів для жінок, коли йдеться про насильство із застосуванням вогнепальної зброї*/); англ. *This is* ***by far the most destructive*** *wildfire in the history of Los Angeles* (Instagram /досл. укр. *Це* ***безумовно найбільш руйнівна*** *лісова пожежа*

[36] Примітка. SOHO – назва однієї з лабораторій NASA.

в історії Лос-Анджелеса/). Наведені конструкції демонструють суб'єктивну позицію мовця, посилюючи позитивну або негативну оцінку залежно від ситуації мовлення, і є поширеним інструментом мовлення для акцентування уваги на унікальності або важливості об'єкта чи явища.

Деякі граматичні форми прикметника, що виражають категорію оцінки, також презентують національну специфіку, напр., категорія елятиву. ***Елятив*** – грамема категорії ступеня вияву ознаки прикметників і прислівників, що є показником підвищеної інтенсивности вияву ознаки за наявності оцінної модальности. Елятив – це омонімна форма до найвищого ступеня порівняння прикметників української мови, що позначає безвідносно високий ступінь якості. В українській мові елятив формується за допомогою префіксів ***як-, що-*** і форми найвищого ступеня з префіксом ***най-***, порівн.: *щонайменші огріхи, щонайкоротший шлях, найвдаліший засіб* і под. (див.: Загнітко, 2012, т.1: 257), а також поєднанням компаратива з прислівниками *ще*, *незрівнянно, значно,* що підсилюють ознаку порівняння, порівн.: *високий – вищий – ще вищий; хороший – кращий – незрівнянно кращий; товстий – товстіший – значно товстіший; розумний – розумніший – значно розумніший.* Значення елятива вказує на надзвичайно високий, найвищий або максимальний рівень інтенсивности якости, уявне перевищення цього рівня порівняно з «нормою» щодо відповідного предмета. Уважають, що *елятив* виник на основі емоційної напруженості, яку виражають українці в мовленні, тобто ***має переважно афективний, оцінний характер, а компаративність – інтелектуальний*** (Bartonek, 1995). А. Савула зауважує, що «…часто поняття ступеня супроводжується оціночним відтінком, тому що високий ступінь може виражати і приємне, і неприємне враження» (Савула, 2015: 307).

Для українських розмовного й художнього стилів характерна наявність *великої кількости емоційно-оцінних елятивів.* Причина активного творення таких форм полягає в тому, що в сучасному узусному мовленні не виявлено достатньої кількости «сильних» і влучних слів, які могли б повною мірою зреалізувати їхній творчий задум, і, відповідно, удаються до творення нових форм, що здатні яскравіше живописати зображувану картину, порівн.: *Сахно зібрала всі сили і*

кинулася плисти ***щонайшвидше*** (І. Смолич); *Я постараюся* ***якнайшвидше*** *переглянути рукопис кожного присланого Вами оповідання* (М. Коцюбинський); *Хочемо, аби графік занять з плавання був для вас* ***якнайзручніший****, тож просимо заповнити вас спеціальну форму* (Алігатор).

Мовознавці вважають, що в системі англійської мови елятива немає, однак у розмовному мовленні (усному й писемному), а також інтернет-дискурсі трапляються форми, які можна розглядати як еквіваленти елятива української мови, зокрема: **(1)** форми суперлатива, що передають високий ступінь якости без порівняння з іншими об'єктами, напр.: англ. *a most delightful idea* (досл. укр. *дуже захоплива ідея*); англ. *in a most unexpected way* (досл. укр. *у вкрай несподіваний спосіб*). На відміну від суперлатива, який конструюється поєднанням з означеним артиклем ***the***, такі конструкції використовують з неозначеним артиклем ***a***, що виражає не найвищий, а просто високий ступінь вияву зазначеної якости об'єкта (CD) і є стилістично виразним засобом моделювання суб'єктивних характеристик й оцінок, порівн.: англ. *There was* ***a most remarkable*** *problem with the transport tube* (SOHO / досл. укр. *Виникла* ***дуже незвичайна*** *проблема із транспортним тунелем*/); англ. ***A Most Interesting*** *Problem* (Princeton University Press / досл. укр. ***Дуже цікава*** *проблема*/); **(2)** використання нульового артикля перед суперлативом, напр.: англ. *Suddenly I was seized with a sensation of* ***deepest*** *sorrow* (Quora / досл. укр. *Раптом мене охопило відчуття* ***найглибшого*** *суму*); англ. *He had been* ***most thoughtful*** *to everyone* (He had been most… / досл. укр. *Він був* ***надзвичайно уважним*** *до всіх*); англ. *The adoption of* ***most popular*** *advanced technologies has become crucial for organizations looking to enhance efficiency, improve customer experiences, and maintain a competitive edge* (Artsyl Technologies /досл. укр. *Впровадження* ***найпопулярніших*** *сучасних технологій стало ключовим для організацій, які прагнуть підвищити ефективність, покращити обслуговування клієнтів та зберегти конкурентну перевагу*/). Наведені приклади демонструють порушення традиційної граматичної норми, а суперлатив є інтенсифікатором, що передає високий ступінь вияву ознаки без порівняння; **(3)** використання прислівників-інтенсифікаторів англ. ***very***, ***extremely***, ***awfully***, ***terribly, really*** / укр.

дуже, екстримально, максимально, надзвичайно, справді тощо перед нульовим ступенем прикметника, порівн.: англ. *The Lancet sets* ***extremely high*** *standards* (The Lancet /досл. укр. *The Lancet*[37] *встановлює* ***надзвичайно високі*** *стандарти*/); англ. ***The Awfully Chocolate*** *Experience Cafe* (Awfully Chocolate /досл. укр. *Кафе «****Вкрай Шоколадний*** *Досвід»*/); англ. *I had so much fun working with* ***the very talented*** *@iambangalee* (Instagram /досл. укр. *Мені було надзвичайно весело працювати з* ***дуже талановитим*** *@iambangalee*/); англ. ***The Terribly Contagious*** *Sampler* (Last.fm /досл. укр. ***Надзвичайно заразливий*** *збірник*/); англ. ***The awfully big*** *quiz book* (Oxfam Online Shop /досл. укр. ***Надзвичайно велика*** *книга загадок*/). Подібні конструкції моделюють високу інтенсивність якісної ознаки, оцінюючи її як таку, що перевищує норму. В аспекті лінгвоаксіології такі форми надають мовленню емоційного забарвлення, виражають суб'єктивне ставлення мовця, посилюючи позитивні або негативні конотації залежно від контексту. Використання словосполучень англ. ***least, last, worst, not a bit, a little bit, one bit, in the least, the least bit*** / укр. *найменший, останній, найгірший, нітрохи, трохи, жодної міри, ні в найменшій мірі, хоча б трохи* + ***прикметник*** передає значення '(значно) нижче норми' або вказує на мінімальне вираження певної ознаки (CD), що є прикладом градуювання негативного значення та може виражати суб'єктивну оцінку фізичного чи психічного стану через акцентування уваги на мінімальному вияві ознаки або вказувати на її відсутність, що використовують для творення емоційного ефекту чи стилістичного забарвлення, порівн.: англ. *Setting off the alarm was supposed to be a joke but no one found it* ***one bit funny*** (Princeton University Press /досл. укр. *Увімкнення сигналізації мало бути жартом, але нікому не здалося це* ***нітрохи смішним***/); англ. *Hotel was in a industrial park,* ***not the least bit romantic*** (Tripadvisor /досл. укр. *Готель містився в індустріальній зоні,* ***зовсім не романтичній***/); англ. *We suggested going to the cinema but they didn't seem* ***the least bit interested****, so we just took them shopping instead* (CD /досл. укр. *Ми запропонували піти в кіно, але вони не були* ***анітрохи зацікавлені****, тому ми просто повели їх на шопінг*/).

[37] *Примітка*. The Lancet – назва наукового журналу. Режим доступу: https://www.thelancet.com/

Констатуємо залучення до процесу ступенювання відносних і присвійних прикметників (див. про це: Рязанцева, 2011: 73–74), хоча, зрозуміло, що форми вищого й найвищого ступенів порівняння можуть мати лише якісні прикметники, тому простежуємо порівняно новий активний процес моделювання оцінних значень для вияву інтенсивности оцінки, що використовують, зокрема, для моделювання рекламного дискурсу. Можливості презентації оцінних значень в українській мові виявляють ***під час переходу відносних прикметників у якісні***, коли вони утворюють оказіональні (ненормативні) форми ступенів порівняння, напр.: *більш томатна* паста; *щонайтоматніша паста; більш кавовий напій; найкавовіший напій* та ін. Порівняймо також фрагменти реклами: «*Чумак» –* ***найтоматніша*** *паста. «Олейна» –* ***найолейніша*** *олія. «Бухгалтерский облік»* (назва газети) – ***найбухгалтерська*** *газета* (Znanija); *«Всесвіт» –* ***найдитячіша*** *газета* (Naurok.com.ua), *«Вог» –* ***найкавовіша*** *кава!* (SlideShare). Контекстуальні приклади: *З шести зразків соусу різних марок наші дегустатори-аматори спробували визначити* ***«найтоматніший»*** *та* ***«найшашличніший»*** (Гурман); *Погляньте, які апетитні соуси приїхали в наш магазин. Смакота ще та! З* ***найтоматніших*** *томатів* (Buon Gusto). Зазначений процес відповідно характеризують українські дослідники: «І в цьому немалий відсоток відповідальності покладаємо на найефективніший на сьогодні засіб маніпулювання масовою, <…> мовною, свідомістю – на рекламу. Напевно, усім уже доводилося чути про *найпомідорнішу томатну пасту* та *найтоматніший кетчуп торгової марки «Чумак».* Звичайно, слова *найпомідорніший* і *найтоматніший* – оказіональні, однак вони виконують соціальне призначення реклами: будь-яким способом привернути увагу потенційного споживача, не порушуючи водночас словотвірних норм української мови. Можна навіть говорити про те, що в цих контекстах відносні прикметники *помідорний* і *томатний* набувають відтінку якісности, а самі новотвори сприймаються як ситуативно виправдані й не викликають активного неприйняття» (Сюта, 2010).

Подібні оказіональні форми ступенів порівняння трапляються також в англійській лінгвокультурі, особливо в рекламному дискурсі, масмедіа й

соціальних мережах. Їх часто використовують для творення яскравих й емоційно насичених слоганів, що виконують функцію привернення уваги авдиторії і формування позитивного образу продукту або послуги. Напр., у рекламі натрапляємо на відповідні конструкції: англ. *more chocolaty* (досл. укр. *шоколадніший*), англ. *the potatoest* (досл. укр. *найкартоплянішій*), англ. *the cheesiest* (досл. укр. *найсирніший*), англ. *the most gamer-centric* (досл. укр. *найбільш гравцевоорієнований*), англ. *the most Pinterest-worthy* (досл. укр. *найпінтерестніший*[38]) тощо, порівн.: англ. ***The most Instagrammable*** *cafes in the world…* (Enjoy Travel /досл. укр. ***Найінстаграмніші*** *кафе світу…*/); англ. ***The Most Pinterest-Worthy*** *Dinner of All Time* (Lustic Life /досл. укр. ***Найпінтерестніша*** *вечеря усіх часів*/); англ. *Del Monte Chocolate Syrup, 40 %* ***More Chocolaty*** (Globy /досл. укр. *Шоколадний сироп Дель Монте – на 40 %* ***шоколадніший***/); англ. *World's* ***cheesiest*** *nation revealed!* (Euronews /досл. укр. ***Найсирніша*** *нація світу знайдена!*/); англ. *You take that french fry; it's* ***the potatoest*** (Chicago Tribune /досл. укр. *Візьми ту картоплю фрі, вона* ***найкартопляніша***/); англ. *8 Of* ***The Sugariest*** *Unhealthy Snacks To Avoid* (https://cutt.ly/we2mt7bL /досл. укр. *8* ***найцукровіших*** *нездорових закусок, яких варто уникати*/). Оказіональні суперлативні форми можуть уживатися в переносному значенні, моделюючи оцінку, що варіюється залежно від контексту. Напр., англ. *the sugariest* (досл. укр. *найцукровіший*) у реченні англ. ***The sugariest****, sweetest review of Dinner's Ready in @quickestflip!* (Instagram /досл. укр. ***Найцукровіша****, найсолодша рецензія Dinner's Ready у @quickestflip!*/) указує на надмірну, неприродну «солодкість» рецензії, моделюючи іронійну й безпосередньо виражену негативну оцінку, натякаючи на нещирість мовця. Водночас у контексті англ. *This is* ***the Sugariest*** *Cruise to hit the seas!* (Facebook /досл. укр. *Це* ***найцукровіший*** *круїз, що коли-небудь виходив у море!*/) таку суперлативну форму використовують для гіперболізації оцінного значення, що підкреслює привабливість та унікальність круїзу. У цьому разі оцінна модель викликає асоціацію з надзвичайно приємним і незабутнім досвідом. Отже,

[38] *Примітка*. Pinterest – це платформа для візуального пошуку ідей, які надихають: рецептів, прикладів дизайну оселі або особистого стилю тощо. Режим доступу: https://help.pinterest.com/uk/guide/all-about-pinterest

переносне значення суперлативних оказіональних форм ґрунтується на здатності акцентувати увагу на певній властивості (надмірності), що може мати позитивний чи негативний емоційний вплив залежно від контексту.

Наведені оказіональні форми ступенів порівняння в обох порівнюваних мовах демонструють вияв високого ступеня оцінки, що відбувається через акцентування на унікальності, перевагах або недоліках означуваного об'єкта. Вони створюють потужний емоційний ефект, формуючи певний гіперболізований образ продукту чи явища, що типове саме для рекламного дискурсу. Граматичне значення оцінки в таких конструкціях моделюється утворенням ступенів порівняння прикметників, яким такі форми не властиві. Це підсилює експресивність і суб'єктивність висловлювання, роблячи його ситуативно доречним і стилістично виправданим.

Наведімо й приклади ***моделювання компаративних форм за допомогою переосмислення значення присвійних прикметників***, напр.: *«**Україніша** Україна» – вона така: неймовірно душевна, гармонійна, тиха, негаласлива* (Tilda). Однак ступенювання можуть «…зазнавати прикметники, що репрезентують значення темпоральної й локативної атрибутивності, речовинності, ад'єктиви суспільно-політичної й наукової сфер» (див. докл.: Рязанцева, 2013а: 7), порівн.: *Юрка Коха називають «**найльвівськішим** художником»* (Літературна Україна); *Але цей номер особливий, «**найпольськіший**», бо всі 300 сторінок його дихають Польщею* (Україна молода)».

В англійському масмедійному дискурсі, а також у соцмережах фіксуємо приклади оказіональної ад'єктивації власних назв з одночасним утворенням оцінних суперлативних форм, подібних до тих, що зафіксовані в українському мовленні, а також утворення ступенів порівняння прикметників від назв національностей і мов, що є порушенням граматичної норми англійської мови, порівн.: англ. *This is **the most NYC** thing ever* (Newsbreak /досл. укр. *Це **найньюйоркськіша** річ з усіх можливих*/); англ. *New Yorkers Share **the Most 'New York'** Things To Ever Happen to Them* (Cheezburger /досл. укр. *Ньюйоркці діляться **'найньюйоркськішими'** речами, які коли-небудь траплялися з ними*/); англ. ***The***

Most American *Thing in America* (Humanities Kansas /досл. укр. ***Найамериканськіша*** *річ в Америці*/); англ. *Twenty-one of* ***the most British*** *things that I've spotted whilst in the UK* (Chevening /досл. укр. *Двадцять одна* ***найбританськіша*** *річ, які я помітив під час перебування у Великій Британії*/); англ. *What's* ***the most Australian*** *sentence you can string together* (Tumblr /досл. укр. *Яке* ***найавстралійськіше*** *речення ви можете скласти?*/); англ. ***The most 'European'*** *Europeans?* (European Alternatives /досл. укр. ***'Найєвропейськіші'*** *європейці?*/); англ. *What is* ***the most 'Japanese'*** *part of Japan?* (Quora /досл. укр. *Яка частина Японії є* ***'найяпонськішою'****?*/). Оказіональні утворення подібних суперлативних форм прикметників демонструють високий ступінь вияву оцінки через акцент на культурних або соціальних стереотипах, пов'язаних із прикметниками, що походять від назв міст, національностей чи мов. Утворення ступенів порівняння від власних назв та назв національностей і мов порушує граматичну норму, проте є стилістично виправданим для підсилення експресивности й емоційної забарвленості висловлювання. Такі конструкції породжують оцінні значення чи смисли через гіперболізацію і унікалізацію об'єкта опису, формуючи суб'єктивну ієрархію культурних або локальних атрибутів. Їхня функція полягає у створенні ефекту впізнаваности й асоціативности для авдиторії, що сприяє не лише індивідуалізації, але й аксіологійному позиціонуванню об'єкта в культурному дискурсі.

Аналіз сучасного англомовного дискурсу дає право стверджувати наявність тих тенденцій, які виявляються і в сучасному українському мовленні, зокрема це проєктується на активне використання оказіональних форм ступенів порівняння прикметників для передавання емоційної забарвленості й створення виразних оцінних значень. В обох порівнюваних мовах ці моделі нерідко використовуються в рекламному та масмедійному контекстах, сприяючи підкресленню унікальности або винятковости об'єкта. Утворення ступенів порівняння від власних назв або прикметників, яким такі форми не властиві, порушує традиційну граматичну норму, але є стилістично виправданим для посилення експресивности. В аспекті лінгвоаксіології подібні конструкції відображають суб'єктивну оцінку, акцентуючи на важливості, цінності чи характерності предмета або явища. Відмінними є

способи творення таких форм: в українському мовленні домінує афіксація, водночас в англійському дискурсі переважають аналітичні конструкції з інтенсифікаторами. Проте в обох мовах ці конструкції виконують подібну функцію – підсилюють оцінне значення і слугують засобом мовленнєвого впливу.

2.3. Потенціал числівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Числівник як лексико-граматичний розряд слів, самостійна частина мови широко вивчений в українському мовознавстві, зокрема й з урахуванням різних парадигм й аспектів, що простежуємо на початку XXI століття, коли йдеться про вивчення граматики, насамперед морфології, у контексті антропоцентризму, у параметрах академічної лінгвоукраїністики (див.: Городенська, 2019, 2018). Числівник в англійській мові досліджують як маркери кількісної характеристики й засоби творення когнітивних моделей реальности (Carter & McCarthy, 2006; Huddleston & Pullum, 2007; Quirk et al., 1985).

2.3.1. Загальна характеристика морфологійних категорій числівника української і англійської мов. В академічній граматиці, на відміну від традиційної (широкий підхід), числівник потрактовують у вузькій парадигмі: у його складі залишають лише кількісні числівники, а порядкові розглядають як додатковий лексико-граматичний розряд, названий ***порядковими прикметниками***, що базується на формальних показниках; невідмінювані числівники відносять до складу ***прислівника***; деякі числівники, що виконують указівну функцію, уналежнюють до ***займенника***.

Методологійним постулатом для інтерпретації числівника вважають те, що ***кількісне значення*** презентують практично всі основні частини мови: іменники, дієслова, займенники, прикметники, прислівники, але ***найбільш послідовно воно виражається, звичайно, числівником і його похідними***. Прийнято вважати, що числівник – особлива частина мови, що гармонійно поєднує морфологійні й семантичні ознаки, хоча ***зазначений лексико-граматичний клас слів*** і ***кваліфікують як периферійний*** (Вихованець & Городенська, 2004), оскільки

числівник не вирізняється чіткою, розгалуженою системою морфологійний категорій. Ця частина мови й не виконує особливих синтаксичних функцій. Основним семантичним функційним навантаженням числівника є квантитативність і нумеративність[39].

У сучасному українському мовознавстві поширені праці, у яких особливості числівника як частини мови пояснюються, зважаючи на специфіку його частиномовного значення, а саме: комплексної категорії абстрактного числа, у якій генетично поєднуються поняття **(а)** індексу, **(б)** місця в системі лічби, **(в)** лічильних сукцесій кількости й інтенсивности якости, що є ознаками предмета (див.: Жаботинська, 1982, Токарчук, 2013). Саме ознака ‘лічильні сукцесії кількости й інтенсивности якости, що є ознаками предмета’ і є тією основою, за допомогою якої можна моделювати оцінні значення, що стверджується і в працях Г. Арполенко,

[39] *Примітка*. Усебічно окреслено статус числівника в працях Ю. Шевельова, з якими українська наукова спільнота мала змогу докладно ознайомитися лише в XXI ст. завдяки видавничій діяльності Л. Масенко. Ідеться зокрема про наукову студію Ю. Шевельова «Up or out? З проблематики формування українського числівника як частини мови» (Шевельов, 2008), де числівник інтерпретовано в ракурсі граматики (і морфології, і синтаксису), а також граматичної стилістики. Основними постулатами цієї праці, що належать до методологійних у дослідженні числівника, є таке: **(1)** «…в давньоукраїнській мові числівник існував тільки на семантичному рівні, а морфологійно та синтаксично становив собою досить безформну масу різних уламків різних мовних підсистем, з мінімальним пристосуванням до числової семантики» (Шевельов 2008: 455); **(2)** «…в тому, що мало стати українським числівником, співіснували і змагалися між собою два морфолого-синтаксичні зразки – один прикметникового типу (з модифікаціями), а другий іменникового (теж з модифікаціями). Була невідповідність, змагання та конфлікти між цими підсистемами, поставали порівнювання та часткові спрощування, які робили загальну картину строкатішою й внутрішньо суперечливою» (Шевельов, 2008: 455); **(3)** «…специфічно числівникова мішана парадигма як прикмета саме даної частини мови», що відмежовує «цю частину мови від інших частин мови, які такої мішаності не мають» (Шевельов, 2008: 456). На 1995 рік узагальнений огляд своєрідности дослідження числівника здійснено в навчальному посібнику В. Герасимчук «Майже все про числівник» (Герасимчук, 1995), однак у цій роботі не враховано напрацювань академічних граматик. Кваліфікований огляд числівника в аспекті його національної своєрідности запропонувала О. Микитюк (Микитюк, 2015), підготувавши розвідку, презентовану в навчально-методичному аспекті. Уважаємо одним з актуальних ракурсів дослідження числівника в XXI ст. ***порівняльно-історичний***, що здійснено на базі слов’янських мов. Зазначений аспект актуалізувала Т. Лукінова в монографії «Числівники в слов’янських мовах: (порівняльно-історичний нарис)» (Лукінова, 2000), де йдеться про походження числівника і його розвиток у слов’янських мовах від дописемного (праслов’янського) періоду. У полі зору названої вченої – семантична динаміка числівника й характеристика розвитку деривацій них зв’язків слів, що здавна позначали кількість. Зрозуміло, що порівняльно-історичний аспект базується на врахуванні лінгвокультурологійної інформації в ракурсі парадигми «Число і культура», що виходить за межі лексико-граматичного розряду числівника. Указана дослідниця торкається і проблеми трансформації числівника в «прикметникову та іменникову зони», вона також аналізує особливості формування числівників, що походять зі словосполучень.

К. Городенської, Г. Щербатюк (Арполенко et al., 1980), а також В. Герасимчук (Герасимчук, 1995) та М. Івченко (Івченко, 1955).

До сьогодні тривають дискусії щодо самостійности числівника як частини мови. Водночас учені не сумніваються в тому, що числівник має своєрідну словотвірну базу, синтаксичні особливості й унікальну категорійну семантику. Цей граматичний клас слів презентує замкнуту систему, оскільки нові числівники вже не виникають (Жлуктенко, 1962). Це усталена система квантитативних одиниць, що входить у структуру лексико-семантичного поля кількости (Бронікова, 2004). «Етимонами числівників були номінації пальців, частин тіла, займенників. З розвитком лічби мотивацією номінацій чисел слугують процеси віднімання, додавання та множення» (Швачко, та ін. 2010).

Сучасні вчені, які названо вище, інтерпретують числівник як особливий клас слів, що в українській мові характеризується наявністю кількох ***розрядів*** і ***підкласів*** (див. ДОДАТОК А, схема 2.4).

В українській мові кожен із зазначених розрядів містить набір відповідних ***граматичних ознак***, що моделюють певну систему граматичних форм: кількісні (категорія роду /непослідовно/ та категорії відмінка), а порядкові тяжіють до прикметника, презентуючи граматичні ознаки прикметника. Числівники англійської мови ***не мають власних граматичних категорій***, оскільки вони є морфологійно інваріантними й не змінюються ані за родом, ані за числом або відмінком, оскільки їх немає в англійській мові[40].

[40] *Примітка.* Уже в граматиці української мови 1969 року (див.: Білодід, 1969) презентовано ознаки числівника з урахуванням вузького й широкого підходів до його вивчення. До цих параметрів відносять **(а)** відсутність фонетичної подібности, **(б)** у вузькому розумінні в системі числівника можна залишити лише розряд кількісних (вони вказують виключно на кількість). Утім, кількісні числівники також вирізняються своєю невпорядкованістю, оскільки числівник «один» і всі інші, у склад яких входить і зазначений, граматично подібні до іменника, але узгоджуються в однині з означуваним словом, незалежно від числа, означеного в суб'єкті, напр.: *одна калина за вікном* і *двадцять одна калина за вікном*. Незаперечним є факт наявности в числівника особливої системи керування, оскільки *один, два, три чотири* в українській мові керують одниною залежного іменника, а всі ті, що йдуть за ними, управляють іменником у множині, порівн.: *чотири дні і п'ять днів.* Цілі, дробові, збірні кількісні й порядкові числівники мають спроможність моделювати похідні, серед яких і композити: *три, троє – трійка, тричі, втрьох, потроєння, трійня* тощо; *потрійний, троякий, триєдиний, тризначний* і под. До числівника за семантикою наближаються іменники *трійка, трієчка*, яких немає в англійській мові.

Схарактеризовано в українському мовознавстві й ***функції числівника*** щодо називання. Указується на їхній деривaційний потенціал, що, однак, характерний і для української (див.: Клименко et al., 2008), і англійської мов (див.: Bauer, 1983; Plag, 2003). С. Жаботинська, як наголошувалося в першому розділі, здійснила компаративне дослідження цієї проблеми (див.: Жаботинская, 1982).

У сучасних наукових працях, спроєктованих на числівник англійської мови, простежуємо прагнення систематизувати інформацію про особливості класу числівника щодо його множинних номінативних функцій у фокусі когнітивного аспекту (Токарчук, 2009a, 2009c, 2013) і аспекту соціокультурного (Токарчук, 2009d), а також намагання визначити своєрідність числівника як дискурсивного слова (Швачко, 2005), що простежуємо і в українському мовознавстві.

Базовим методологійним твердження щодо граматичного статусу числівника є таке: граматична цілісність числівника базується на його значеннєвій цілісності. У свідомості людини вироблені відповідні уявлення про число й кількість, що певним чином абстрагуються. Без сумніву, граматичні ознаки числівника дещо розмиті.

2.3.2. Числівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. Вивчення числівника щодо його потенціалу презентувати оцінне значення розпочала Т. Космеда, окресливши, зокрема, *п'ять формул категорії оцінки*: ідеться про оцінку якості знань за допомогою п'яти балів, розміщених на шкалі оцінки (Космеда, 2000: 90). Хоча на сьогодні ця формула видозмінена, оскільки шкала оцінки трансформувалася та базується на дванадцятибальній системі[41].

---

[41] *Примітка.* Простежуємо дослідження, у яких числівник розглядають у ***парадигмі генетартивної лінгвістики***, зокрема про це пише українська мовознавиця С. Жаботинська: ідеться про теорію Б. Брейндера. Відштовхуючись від поняття мовних універсалій, цей учений актуалізує підхід до вивчення числівника крізь призму психологійних процесів породження мови (Жаботинская, 1982). Оригінальним видається дослідження числівника в ***соціолінгвістичній парадигмі*** з урахуванням **(а)** зовнішніх впливів на його розвиток і **(б)** змін у внутрішній структурі, про що пише М. Каламаж (Каламаж, 2007h). Ця вчена зауважує, що в міфопоетичних системах «числівники (як правило, числа першого десятка) орієнтовані на якісно-кількісну оцінку і є елементами того числового коду, за допомогою якого описується світ» (Каламаж, 2007h: 167). І хоча значення чисел розрізняються за лінгвокультурами та світоглядами, спільним у них є концептуальне наповнення змісту. У сучасних художніх текстах відбувається вторинна сакралізація та гармонізація чисел, хоча вона й значно відрізняється від архаїчних значень. У процесі аналізу художнього тексту виявляються закономірності використання одиниць із

Сьогодні числівник досліджують у фокусі нових лінгвістичних парадигм, насамперед і крізь призму ***функційно-прагматичної парадигми***, зокрема в Україні актуалізовано студії в ракурсі когнітивної та концептуальної лінгвістики, зрозуміло, ракурс уваги вчених у цьому разі виходить за межі морфології (числівника як частини мови)[42]. Напр., О. Аргуткіна підготувала дисертаційну працю «Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми “Число”» (Аргуткіна, 2001). Загальний огляд аспектів дослідження слів, що належать до мікросистеми “Число”, у традиційній і сучасній парадигмах знань розглядають Т. Космеда у співавторстві з О. Аргуткіною (Космеда & Аргуткіна, 2003). Актуалізуючи парадигму ***поетичної граматики***, І. Павлова характеризує функційне навантаження українського числівника в прозових текстах (Павлова, 2003), а також у поетичному дискурсі (Павлова, 2001, 2002, 2002, 2009). Цікавими видаються роздуми про числівник у ***фокусі теорії прецедентности*** (Павлова, 2010), що проєктується і на текст Біблії (Попович, 2002). Т. Космеда зауважила, що продуктивним способом вербалізації прецедентних ситуацій «…можна вважати дискурсивне слово *перший* та його деривати» (Космеда, 2011). Дослідниця називає його «сильним» дискурсивним словом, демонструючи прагматичну потужність цього числівника, що має здатність бути маркером образности, емоційности, аксіологійности, експресивности й ідіостилю письменника загалом. Важливо, що числівник має «хамелеонову» вдачу: може змінювати частиномовну належність, реалізувати дискурсивні смисли. Цей ракурс виокремили Т. Космеда, О. Олексенко та І. Павлова в монографії «Семантика і прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис»

кількісними параметрами як засіб вираження авторського світовідчуття і відображення індивідуальної МКС письменника (див.: Каламаж, 2007h: 165–166).

[42] *Примітка*. С. Бронікова сфокусувала увагу на вивченні ***функційно-семантичного поля квантитативности*** в сучасній українській мові (Бронікова, 2004), зрозуміло, виходячи за межі числівника як частини мови. Так само М. Каламаж пропонує студіювати ***значення квантитативности крізь призму лінгвогносеології*** (Каламаж, 2008). Ця вчена виходить на рівень дослідження квантитативности крізь призму категорії градаційности, але фокусує увагу на фразеоквантитативних одиницях (Каламаж, 2007c). Когнітивний аспект квантитавних слів вивчають С. Швачко та О. Медвідь (Швачко & Медвідь, 1998).

(Космеда та ін. 2019)[43]. Наголосімо й на дослідженні ***числівника у фокусі граматики оцінки***, що ґрунтовно продемонструвала, як неодноразово зазначалося, О. Халіман (Халіман, 2019а). Числівник схарактеризовано крізь призму граматичних категорій роду й відмінка. Ураховано його здатність моделювати форми компаратива для виявлення інтенсивности оцінки, а також його спроможність до моделювання граматичних ігрем. Ідеться про «…оякіснення слів у процесі креативного формотворення, що зумовлює появу вторинних смислів і стає зручним засобом вираження позитивної оцінки» (Халіман, 2019а: 232–233). Указана дослідниця зауважує, що «…порушення норми під час відмінювання числівників може бути використано для оцінки номінованого об'єкта. Однак, оскільки правила відмінювання числівників у пересічних мовців викликають труднощі й часто порушуються, уживання таких ненормативних відмінкових форм з метою негативної оцінки не завжди буде відповідно декодоване. У сучасній комунікації частіше трапляються граматичні девіації в мовленні публічних людей, пов'язані із застосуванням відповідних правил, що зумовлює негативну характеристику мовців» (Халіман, 2019а: 224–225).

Тривалий час була поширеною думка, що числівник не має можливости до моделювання прагматичних смислів через обмеженість семантичного значення. Проте сьогодні в українському мовознавстві актуалізовано думку, що числівник усе ж має здатність «нейтралізувати» ЛЗ кількости й одночасно актуалізувати широкий смисловий спектр, зокрема й оцінний. Т. Космеда продемонструвала, як поняття числа інтерпретували давні греки, зокрема піфагорійці: саме вони вказали на зв'язок числа з поняттям оцінки. Адже, на думку піфагорійців, оцінка визначається

[43] *Примітка.* ***Числівник*** *і* ***числівникові форми*** **(1)** безпосередньо пов'язані «з міфологізованим, сакралізованим, ідеалізованим, соціалізованим сприйняттям», а також **(2)** «із чинником <...> психологічного сприйняття, зокрема індуктивно-емпіричного, культурно-типологійного й індивідуалізованого, що відображається у відповідних міфологемах, ідеологемах і психологемах, які впродовж розвитку мови розширюють свою концептуальну наповненість завдяки новим смислам» (Космеда Космеда et al., 2019: 270); **(3)** мають здатність створювати «зони дискурсивної статичної напруженості, належать до ядрових елементів авторського тезаурусу», **(4)** по-різному «репрезентують довкілля – час, простір, особу з боку таких її характеристик, як вік, соціальний статус, фізична і психологічна характеристика, предмети побуту, артефакти і под.» (Космеда Космеда et al., 2019: 271); «омовлений світ має кількісну <...> інтерпретацію», що здатна «перетворитися на якісну» (Космеда et al., 2019: 271); **(5)** містять потужну потенцію «до активної реалізації функцій художних засобів» (див.: Космеда et al., 2019: 271).

через гармонію числа: «одиничність» – це земне, «подвійність» – це духовне, вічне, «троїстість» – це Бог (Бог-отець, Бог-син, Святий Дух) (див.: Космеда, 2000).

Від інших частин мови числівники відрізняються облігаторною наявністю семи нумеральності (див.: Швачко et al., 2010) як ідентифікувальної ознаки та виокремлюються «…сигніфікативною референцією і нульовим денотатом» (там само). Проте числівник як лексико-граматичний розряд слів має значний потенціал в омовленні довкілля.

Автори досліджень семантико-граматичних особливостей числівників англійської мови вказують на новаторські підходи до їх вивчення, зокрема йдеться про просторово-часові чинники їхньої презентації. «Вивчення дискурсивних характеристик числівників є вельми актуальним з огляду на тенденції сьогодення – осмислення мовних картин світу, омовлення концептів та когнітивних схем» (див.: Швачко et al., 2010). Констатовано, що числівник англійської мови виражає абстраговане значення числа, а це підкріплюється практикою його функціювання в англомовному дискурсивному просторі: він характеризуються багатофункційністю і багатоаспектністю, як і числівники української мови (див. про це: Каламаж, 2007b; Токарчук, 2010).

Отже, лінгвісти вважають, що семантика абстрактного числа – феномен, що своєрідно вербалізується для виконання низки номінативних функцій і в українській, і в англійській мовах, серед яких назвімо такі: **(а)** квантитативна, **(б)** порядкова, **(в)** квалітативна й **(г)** індексувальна (С. Жаботинська, М. Каламаж). Однак потенціал числівника щодо механізмів реалізації функцій оцінювання довкілля належно не вивчений, насамперед і в порівняльному ракурсі.

2.3.3. Лексико-граматичні розряди числівника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки. Поширена думка, що саме спроможність числівника виконувати індексувальну функцію наближує його за семантико-граматичними ознаками до лексико-граматичного розряду власних назв іменника, коли простежуємо певну індивідуалізацію номінації. На сьогодні доведено, що значення власної назви має не семантичну, а прагматичну природу (див. про це: Космеда, 2012), що можемо спроєктувати й на особливості природи

числівникових значень. Уважається, що власні назви містять своєрідний код національної культури. Очевидно, такий самий код мають і числівники. Не викликає сумніву твердження С. Жаботинської, що числівник як презентант «лічильної суксесії» виражає ознаки, спільні з відносним прикметником, але як реалізатор значення інтенсивности виконує функції якісних прикметників (див.: Жаботинская, 1982).

Порядкові числівники української мови ***можуть презентувати значення якости й виражати оцінні значення***: у такому разі вони переходять у розряд якісних прикметників і також можуть утворювати компаративні форми. Напр., числівник *перший* закріпив нормативне значення ‘той, що перевершує всіх інших у певному відношенні’; ‘найбільший’, ‘найкращий’, ‘найвидатніший’ і под.: порівн.: *перший сорт*. Порядковий числівник *другий* має значення ‘менш вираженої позитивної ознаки’, напр., *другий сорт*.

У розмовному мовленні українців уживають форму *першіший*, напр.: *Один Масалов чого вартий – **першіший** хабарник!* (Evocation.info); *– Обидва будуть першими, – заявив я. – Перший заступник першим і другий заступник ще **першіший** першого* (О. Чорногуз); *Той Ваш, за висловом Григорія Кочура, «**першіший**» переклад сподобався Вашій вчительці, й вона порадила Вам і далі працювати* (Litgazeta.com.ua); *Концерт, всі стоять попереду, а мій син все-таки **«першіший»*** (Rayon); *Обидва будуть першими, – заявив я. – Перший заступник першим і другий заступник ще **першіший** першого* (Сільські Вісті); *В Устилуг повернулися часи, коли вся черга автівок, які рухаються за кордон, «вишикувалась» не в районі сервісної зони (як годиться), а впродовж усієї головної вулиці міста. Більше того, чергу ніхто не контролює. Рухається вона по принципу – «хто нагліший – той **першіший»*** (VolodymyrMedia); *...один Масалов чого вартий – **першіший** хабарник!!!* (Volynski Novyny). У тлумачних словниках закріплена форма *найперший* – ‘найвищий ступінь до перший’, розм. ‘найважливіший’, ‘найголовніший’ (СУМ, 1971: 696). Здатність порядкових числівників утворювати компаративні форми є національною своєрідністю української мови, за допомогою якої омовлюється категорія оцінки, англійському числівнику вона не притаманна.

Числівникові форми виконують у мовленні функцію евфемізімів, що пов'язане з назвами військових. У цьому разі вони переходять у розряд якісних прикметників і субстантивуються, порівн.: *двохсотий* ('убитий'), *трьохсотий* ('поранений') – *Рідні … у цей час думали, що він* ***двохсотий****. Але вижив, повернувся додому* (Суспільне Новини); *Втрати окупантів. Ким був стотисячний «****двохсотий****»?* (Главком); *Шостий «****двохсотий****»: ЗМІ назвали ім'я загиблого у Сирії російського військового, який потрапив в оточення* (УНІАН); *«Ваш Андрій тяжкий* ***трьохсотий****»: хлопець з Рівненщини отримав важке поранення під Енергодаром* (ІТВ Медія Груп); *Герасимов – «****трьохсотий****»: українці поранили військового начальника росії* (Вечірній Київ); *«30 важких* ***трьохсотих****, без рук, без ніг було за день»: як парамедик з Нацгвардії рятував військових на фронті* (Голос України) (докладніше про мову війни див. розділ 4).

Що стосується кількісних числівник, то їхня оцінна семантика пов'язана із сакралізацією, міфологізацією та ідеологізацією числа, що виробилася в національній традиції, зокрема фольклорній. Т. Лукінова, напр., указує на можливі причини з'яви аксіологійних значень ***схвалення*** в потужно символізованого числівника ***дев'ять***, зокрема під час весілля в Карпатах використовують символ *дев'яти пелюсток*, що слугує для оздоблення весільного короваю; на Поліссі майбутня свекруха дарує нареченій *дев'ять пирогів*; крім того, у рекомендаціях, вироблених народною медициною, хворого на туберкульоз повинні купати у воді з *дев'яти бродів* або в узварі *з дев'яти меж*, а особливу силу, за повір'ям, містила трава *дев'ятисил* (див.: Лукінова, 2000). Позитивне значення має числівник ***дев'ять*** і в англійській мові, оскільки його також уважають символьним, зокрема й під час лікувальних обрядів, оскільки це число презентує потрійний синтез тілесного, інтелектуального й духовного (див. про це: Cirlot, 2001). Символіку числа ***три*** в українській та інших лінгвокультурах описує В. Жайворонок, порівн.: «…з найдавніших часів символізує довершеність, досконалість; з давніх-давен число мало релігійний характер у всіх країнах і в усіх народів <...> у християн – Сила, Мудрість, Любов; дуже часто число три трапляється у Святому Письмі: три царі принесли новонародженому Месії три дари (золото, ладан, миро), Святу

Родину становлять три особи (Марія, Йосиф, Христос) <...> на Голгофі було три хрести, напис на хресті був трьома мовами – гебрейською, грецькою й латиною; померши на 3-му році, Христос воскрес на третій день о третій годині ранку; в українців число три відіграє значну міфічну, містичну й магічну роль, пор. легенду про будування Києва трьома братами – Русом, Ляхом і Чехом (за іншою легендою – Києм, Щеком і Хоривом), пісню про три криниченьки й три дівчиноньки, балади про чарівне трой-зілля, колядку про трьох братів, трьох товаришів (сонце, місяць, дощ) і церкву "з трьома верхами", казкові три загадки й три дороги; <...> до цього додамо казкові три дороги, билинні три богатирі, пісенні три вечори <...> *Один син – не син, два сини – півсин, три сини – ото тільки син* (М. Номис)» (Жайворонок, 2006). Як бачимо, у числівника *три* фіксується аксіологійне значення 'довершеність', 'досконалість'. В англійській мові також спостерігаємо позитивне оцінне значення цього числівника, оскільки ***три*** символізує духовний синтез, що пов'язано з релігійними принципами, поняттями неба і Трійці (див. про це: Cirlot, 2001).

Семантику позитива має і числівник ***сорок***, порівн.: «…за повір'ям, хто вб'є гадюку, тому відпускається 40 гріхів; на писанках бачимо орнамент *сорокаклі́нці;* за народною загадкою, людина сидить сорок тижнів у в'язниці, тобто в лоні матері; через 40 днів породілля мусить брати очисну молитву; на сороковий день по смерті справляють *сороковини* <...> можна думати, що це число набуло епічного значення під християнським впливом (40-денний піст, 40-річне мандрування Мойсея пустелею, 40 днів перебував Мойсей на горі Синаї, сорок днів постили у пустелі пророк Ілля і Спаситель світу, сорок годин спочивало в гробі тіло Христове)» (Жайворонок, 2006)[44].

[44] *Примітка.* Авторка цієї наукової розвідки провела опитування серед 100 мовців – студентів-філологів ДонНУ імені Василя Стуса рівня магістратури, що здійснювалося впродовж 2021–2023 рр., яке стосувалося визначення асоціативного сприйняття числівників *три*, *дев'ять* і *сорок*. До питань було залучено й такі, що торкалися визначення аксіологійних асоціацій, які викликають у свідомості мовців названі числівники (позитивні чи негативні) з проханням по можливості конкретизувати значення. Практично всі опитані (92 учасники) відповіли, що в їхній мовній свідомості ці числівники асоціюються з такими смислами, як 'сакральність', 'релігійність', 'християнство', 'давнина', 'фольклорна традиція', 'міфічність', 'добро', 'сила'. Ці числівники загалом викликають значення позитиву й модальність схвалення. І лише 8 учасників

Доцільно навести, як видається, яскравий текст авторства А. Содомори щодо інтерпретації числівника, порівн.: «Числівник – то не іменник, за яким одразу щось бачимо… То також не прикметник, який допомагає виразніше уявити собі те, про що йде мова. Числівник, скільки разів не повторюємо його, залишиться числівником: один, два, три… Числівник – то мізкування, то мовчанка. Учні Пітагора не порушували мовчанки протягом п'яти років, і лише потому, ознайомившись з його творами, збагачені мовчанкою, випробувані нею, могли бачити свого вчителя і вести з ним бесіду. Скажімо, про те, що одиниця – це початок усього, що їй, причині, належить щось невизначене – двійка, що від них походять числа, від цих – крапки, від крапок лінії, далі – плоскі фігури; потім фігури об'ємні; відтак – тіла, що у своїй основі мають вогонь, воду, землю і повітря, врешті – наділений душею, розумний, кулеподібний світ, у центрі якого – Земля, … теж, додамо, лише крапка у Всесвіті…» (Содомора, 1999,110–111).

С. Швачко, С. Баранова й І. Кобякова в навчальному посібнику «Числівник англійської мови» (Швачко et al., 2010) вказали на особливості сучасної інтерпретації англійського числівника, що мотивовано його аксіологійним потенціалом. Виокремімо основні постулати запропонованої теорії: **(1)** у структурі «…кількісно-якісних похідних числівників спостерігаються такі специфікації якості: **(а)** якість за кількістю; **(б)** інтенсифікація якості на базі кількості; **(в)** якість за місцезнаходженням, зазначеним за допомогою числа; **(г)** інтенсифікація якості на базі сукцесії; **(д)** якість "відмінності", відмежованості від іншого подібного об'єкта за індексом цілого» (Швачко et al., 2010: 83); **(2)** порядкові числівники пов'язані з категорією інтенсивности, призначення якої – відображати **(а)** більший чи менший вияв ознаки, **(б)** кількісну градацію якісної ознаки в межах відповідної якости. «В англійській мові існує система словотворчих засобів вираження інтенсивності ознаки. Їх особливість полягає в тому, що вони вводять кількісне значення разом із якісним до структури лексичного значення слова» (Швачко et al.,

---

указали на такі смисли, як 'таємничість', 'невідомість', 'страх'. У них ці числа викликають негативні асоціації. На питання, чому виникають ті чи інші оцінні асоціації, опитані називали певні прецедентні життєві ситуації, пов'язані із цими числами. Отже, смисловий ореол зазначених числівник характеризується аксіологійною амбівалентністю.

2010: 81); **(3)** «…парадигматична сутність порядкових числівників будується на “константі ознаки”, синтезованої на базі кількісного значення» (Швачко et al., 2010: 84); **(4)** порядкові числівники презентують значення якости, що свідчить «про наявність у мові асоціативних рядів схожості та протиставленості, до складу яких входять порядкові слова. Так, слово англ. *first* (укр. *перший*) асоціюється з близьким за значенням словом “*вищий*” (*першого ґатунку, вищого ґатунку*) та протистоїть слову англ. *third* (укр. *третій*, *низький* /*третього ґатунку, низької якості*/)» (Швачко et al., 2010: 86); **(5)** «…значення послідовності та значущості об’єктів реалізується опозицією типу англ. *first teeth :: second teeth :: third teeth*; *the first day :: the last day*» (Швачко та ін. 2010: 86) (укр. *перші зуби :: другі зуби :: треті зуби; перший день :: останній день*); **(6)** порядкові числівники «виражають ознаки за відношенням до предмета чи явища, людини чи тварини, абстрактного поняття, часу з обов’язковою вказівкою на числове поняття (кількісної, порядкової, індексної, градуйованої ознаки)» (Швачко et al., 2010: 91); **(7)** «…до семантики похідних типу *first-class* додається ще й значення оцінки. Місце в лічильному ряді асоціюється з досконалістю / недосконалістю певної ознаки. Числове поняття, звичайно, не втрачається, а відсувається все глибше в лексичному значенні» (Швачко et al., 2010: 92), порівн.: англ. *I may not be a* ***first-rate*** *composer. But I am a* ***first-class second-rate*** composer (Classic FM /досл. укр. *Можливо, я й не композитор першого ґатунку. Але я першокласний композитор другого ґатунку*/ – іронійна самооцінка та градація якости за допомогою взаємодії кількісного і якісного значень); англ. *Then LA Times music critic Martin Bernheimer tended to give Previn a rough time, too, once referring to him as a* ***first-rate*** *conductor of* ***second-rate*** *music* (KUSC /досл. укр. *Тодішній музичний критик газети LA Times Мартін Бернхаймер також ставився до Превіна суворо, одного разу назвавши його* ***першокласним*** *диригентом* ***другорядної*** *музики*/). Як бачимо, порядкові числівники англійської мови (*first-rate*, *first-class*, *second-rate*) демонструють здатність виражати оцінні значення під час творення композитних прикметників. Контраст між поняттями створює аксіологійну напругу, що презентує суб’єктивну думку, зокрема талант диригента визнається, але знецінюється через репертуар. Композитні прикметники,

утворені на основі порядкових числівників, функціюють як засоби аксіологійного зіставлення, поєднуючи кількісне та якісне значення, а їх використання підсилює експресивність і суб'єктивність оцінки, що, як бачимо, характерне й для української мови; **(8)** моделюється «…оцінка предмета з точки зору його місця в ряді слідування, порівн.: англ. *A little party of seven youths in cloth caps, half in and half out of a* ***third-class*** *carriage, were keeping up their spirits in truly English fashion...* (J. Galsworthy)» (Швачко et al., 2010: 94) (досл. укр. *Невелика компанія із семи юнаків у матерчатих кашкетах, наполовину всередині й наполовину зовні вагона* ***третього класу****, підбадьорювали себе в істинно англійській манері...*); англ. *In* ***the first*** *place, therefore, I will discourse of bodies natural; in* ***the second****, of the dispositions and manners of men; and in* ***the third****, of the civil duties of subjects* (T. Hobbes /досл. укр. *На* ***першому місці****, таким чином, я розгляну природні тіла; на* ***другому*** *схильності та манери людей; і на* ***третьому*** *громадянські обов'язки підданих*/ – автор структурує свій виклад, надаючи першочергову важливість природним тілам, потім людським якостям і нарешті, соціальним обов'язкам). Як бачимо, оцінне значення виявляється у відчислівникових похідних, зокрема прислівникових.

Основи числівників мають значний потенціал у комбінаториці, що дає їм змогу активно брати участь у творенні нових слів. В англійській мові числівникові основи широко застосовуються в похідних словах, утворених шляхом афіксації та словоскладання, що властиве й українській мові. Граматична єдність числівникових композитів виявляється в їхніх морфосинтаксичних властивостях, що свідчить про відповідну структурну цілісність. Морфосинтаксичні характеристики таких композитів визначають їхню «поведінку» в реченні та взаємодію з іншими словами. Здатність цього класу слів формувати нові слова й впливати на морфосинтаксичні властивості композитів підкреслює їхню значущість у мовній системі.

Порядкові числівники мають прихований аксіологійний потенціал, що реалізується в кількох ключових аспектах, і можуть виражати найвищий рівень вияву чогось, суб'єктивне схвалення, іронію, градацію якости через ступінь інтенсивности, часто набувають додаткового значення через культурні та соціальні

конотації. Порядкові числівники є константами ознаки, що базується на кількісному значенні, але впливають на її якісну інтерпретацію.

Числівники англійської і української мов, хоча й залишаються морфологійно нейтральними, мають виражений аксіологійний потенціал, реалізація якого відбувається через семантичні й словотвірні процеси, що дає їм змогу бути не лише засобом позначення порядку, але й активним інструментом вираження оцінки.

2.4. Потенціал займенника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Як самостійна частина мови займенник виокремився граматичною традицією ще в XVII–XVIII ст. (Лаврентій Зизаній /1596/, Мелетій Смотрицький /1619/), проте вже наприкінці XX ст. лінгвісти все більше уваги звертають на різноплановість і неоднорідність цього розряду слів, тому й виникло широке (традиційне) й вузьке (академічне) розуміння займенника. Дискусії щодо статусу займенника в граматичній системі продовжуються.

О. Калашник, О. Олексенко й О. Халіман у монографії «Художня семантика й стилістика займенника в українській інтимній поезії ІІ пол. XX – поч. XXI ст.» (2022), указуючи на значний внесок українських учених у дослідження займенника, водночас констатують потребу його подальшого вивчення через «…об'ємність і глибину проблеми вивчення займенниковості»; учені наголошують «…на тому, що прономінативи й у майбутньому будуть об'єктом численних наукових студій» (Калашник et al., 2022: 5). Погоджуємося із таким твердженням.

В англійській лінгвістичній традиції займенник також є предметом численних досліджень, зокрема щодо його семантико-граматичних особливостей, ролі в синтаксичних структурах, а також у прагматичному контексті (Levinson, 1983; Wales, 1996).

Через свій великий семантико-граматичний потенціал займенник продовжує приваблювати дослідників, його образно називають найзагадковішою частиною

мови, уважають таємницею, що потребує поглибленого вивчення[45].

2.4.1. Загальна характеристика морфологійних категорій займенника української і англійської мов. У словнику понять і термінів сучасної лінгвістики А. Загнітко пропонує сучасне тлумачення займенника: «Займенник – самостійна частина мови, що не називає предмети, ознаки чи обставини, а лише вказує на них або заступає їх; категорійним значенням є вказівка на предмет (ознаку) в умовах відповідної ситуації, обстановки мовлення» (Загнітко, 2012, т. 1: 290). Наголошено на функційному навантаженні займенника, його комунікативній спроможності.

На сьогодні доведено, що займенник, як і числівник, має «хамелеонову вдачу» й у процесі свого функціювання може переходити в інші частини мови, зберігаючи займенникову форму, про що пишуть, напр., Н. Дзюман (Дзюман, 2014), досліджуючи особливості переходу займенника в партикулу: ідеться про партикуляцію займенника (див.: Симонова, 2001); О. Калашник зосереджує увагу на випадках послаблення займенникового значення в художньому тексті й спроможності його переходу в інші частини мови (Калашник, 2018); Г. Волчанська – на дослідженні функціювання займенникових слів у структурі тексту (Волчанська, 2004).

Слова розглядуваної частини мови вирізняються своєю унікальною граматичною природою. Їх визначення і класифікація базуються на системі граматичних ознак, що відображають властиві займенникам морфологійні й функційно-семантичні категорії. Академічна граматика пропонує розглядати

---

[45] *Примітка*. Займенник усебічно схарактеризували М. Жовтобрюх (Жовтобрюх, 1994) та І. Матвіяс (Матвіяс, 1969). У фокусі традиційної і академічної граматик цей семантико-граматичний клас слів презентовано в граматиках української мови авторства І. Вихованця (Вихованець, 1988) та І. Вихованця і К. Городенської (Вихованець & Городенська, 2004), а також у теоретичній граматиці А. Загнітка (Загнітко, 1996). На матеріалі ***англійської мови займенник в українському мовознавстві вивчають в аспекті когнітивно-семіотичної, лінгвокогнітивної*** (Петренко, 2008) і ***комунікативно-прагматичної парадигм***, зокрема щодо вияву адресованости в офіційному й неофіційному англомовному дискурсі (Карпчук, 2006). У ***європейській і американській лінгвістиці займенники англійської мови*** досліджують в аспектах ***психолінгвістичної*** (Gustafsson Senden et al., 2014; Kravchenko, 2008), ***соціолінгвістичної*** (Berry, 1997; Gustafsson Senden et al., 2013), ***комунікативної*** (Okundare, 2024), ***гендерної*** (Berry, 2009; Kirk-Giannini & Glanzberg, 2024), ***металінгвістичної*** (Berry, 2013), ***прагматичної*** (Kluge, 2019; Gardelle & Sorlin, 2015), ***дискурсивної*** (Van Dijk, 1997) ***парадигм***, а також у ***граматичних*** (Collins Cobuild English Grammar, 1990; Berry, 2021; Carter, 2006; Wiese & Simon, 2002) і ***стилістичних*** (Simpson 2004) ***вимірах***.

займенник за подібністю їхніх граматичних характеристик з іншими частинами мови – самостійними й службовими. Як і всі іменні класи слів української мови, займенники мають морфологійні ***категорії роду***, ***числа*** й ***відмінка***, що по-різному реалізуються в різних лексико-граматичних розрядах. Англійським займенникам також притаманні ці граматичні категорії, однак лише певним лексико-граматичним розрядам й більш обмежено. ***Категорія числа*** характерна особовим, присвійним, зворотним і вказівним займенникам. Але в особових і присвійних займенників у другій особі немає розрізнення між ***одниною*** і ***множиною*** (ця особа вважається нейтральною за числом, на відміну від укр. *ти, ви, твій, ваш*, хоча й поєднується з дієсловом у формі множини). Розрізнення за ***родом*** є лише в третій особі однини особових займенників (англ. *he, she, it*), як і в українській мові (*він, вона воно*). ***Категорія відмінка*** в системі англійських займенників виражена також нерівномірно. Частина займенників має ***загальний*** і ***присвійний*** відмінки, деякі інші – ***називний*** і ***об'єктний***, однак більшості англійських займенників категорія відмінка не притаманна[46].

Займенники слугують маркерами граматичної семантики, позначаючи функційно-семантичні категорії особи й означеності / неозначеності, що формують зміст багатьох розрядів цього класу слів.

Серед класифікаційних основ займенника виокремлюють здатність виконувати відповідні синтаксичні функції, а також особливості контекстуального вживання та комунікативної спроможности, зокрема й відповідно до правил мовленнєвого етикету.

Мовознавці одностайні в тому, що прономінатив посідає своєрідне місце в системі частин мови й вирізняється семантикою дейктичности – здатністю вказувати на предмети, ознаки, кількість, що й зближує його з іншими частинами мови за семантикою і граматичними характеристиками й спричиняє до різноплановости граматичних категорій. Займенник містить чи не найбільше

[46] *Примітка.* Оскільки категорія відмінка займенників англійської мови не слугує засобом експлікації оцінних смислів, а її вираження в граматичній системі детально описане й зіставлене з аналогійною в українській мові в низці наукових праць й академічних граматиках, не ставимо перед собою завдання описувати особливості категорії відмінка займенників англійської мови.

лексико-граматичних розрядів і, відповідно, має низку спільних, а ще більше різних морфологійних ознак, що водночас об'єднують їх з іншими частинами мови – іменником, прикметником, числівником і прислівником. Саме такий різноманітний підхід послідовно відображений у словнику понять і термінів сучасної лінгвістики А. Загнітка (див.: Загнітко, 2012, Т. 1: 290–294). Учений презентує і традиційний, і сучасний академічний підходи до інтерпретації займенника, виокремлюючи систему займенникових форм і, крім власне займенника, ***за подібністю до інших частин мови***, дослідник констатує наявність відповідних груп із певними підтипами, тому маємо розлогу класифікацію. Однак є також інші підходи та класифікації[47]. Займенники англійської мови поділяють на такі ж лексико-граматичні розряди (див.: Büring, 2011; Helmbrecht, 2004), що й займенники української мови, проте в українській мові є ***аломорфні групи*** означальних, ототожнювальних й атрибутивно-присвійних займенників, а в англійській мові аломорфними є *reciprocal* – укр. *взаємні* (англ. *each other, one another*), *distinguishing* – укр. *видільні* (англ. *other, another*) й *indefinite-personal* – укр. *неозначено-особовий* (англ. *one*) займенники (див. ДОДАТОК А, схема 2.5).

Водночас деякі вчені виокремлюють менше груп, оскільки вважають, що особові займенники – це особливий тип іменників (Aarts, 2011: 64; Huddleston & Pullum, 2007: 17), інші пропонують більшу кількість розрядів (див. про це: Ковтун

[47] *Примітка.* З огляду на ***виконання синтаксичних функцій*** (див.: Загнітко, 2012, Т. 1: 290–294) виокремлюють: **(1)** займенник-підмет, **(2)** сполучниковий займенник, чи займенник-сполучне слово (див.: Ожоган, 1997), **(3)** корелятивні займенники (утворюють у реченні корелятивні пари: *той – хто, той – котрий, такий – який, такий – котрий* та ін.). Окремі вчені комплексно розглядають семантико-синтаксичне значення займенника в українській мові (див.: Дзюман, 2015), а також указують на особливості їхньої сполучуваности (Калашник, 2018). Існує поділ займенників і на базі врахування ***особливостей контекстуального вживання*** (див.: Загнітко, 2012, Т. 1: 290–294): **(1)** анафоричні (їхній зміст розкривається в попередньому або наступному контексті); **(2)** дейктичні (їхній зміст розкривається за допомогою засобів позамовної дійсности, відображеної у висловлюванні); **(3)** логофоричні (слугують для нейтралізації двозначности в контексті); **(4)** сподівання (відсилають не до вже використаного іменника, а до того, що ще буде використаний у висловлюванні); **(5)** емфатичний (емотивно маркований у контексті: слугує для виділення висловлювання шляхом особливої інтонації, повторення (див: Валько, 2016). Можна виокремити й класифікацію займенників ***за правилами участі в комунікації, зокрема фатичній***: ідеться про ***займенники він*** і ***цей***, ***що слугують на позначення присутньої особи*** – правило заборони вживання цих займенників замість власної назви особи (див.: Загнітко, 2012, Т. 1: 290–294). Актуалізовано традиційний підхід до дескрипції займенника за його основними лексико-граматичними розрядами, що в академічній граматиці доповнюються новими типами та підтипами.

& Бойван, 2020).

У сучасному мовознавстві простежуємо багатоаспектне дослідження займенника як самостійної частини мови з урахуванням його потенціалу до переходу в інші лексико-граматичні класи слів із відповідними змінами їхньої семантики й морфологійних ознак.

2.4.2. Займенник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. Увагу привертає проблема осмислення своєрідности виконання аксіологійних функцій займенником, що має спільні граматичні риси з іншими частинами мови, тому вчені інтерпретують цю частину мови у вузькому розумінні, наголошуючи на її своєрідній семантиці, що має прагматичну природу (див.: Космеда & Халіман, 2010; Kluge, 2019) й може переосмислюватися і трансформуватися в інші частини мови. Окремі роздуми щодо аксіологійного потенціалу займенника окреслили у своїх працях Мар'ян Скаб (Скаб, 2002), І. Шкіцька (див.: Шкіцька, 2011, 2012), А. Яновець (Яновець, 2007), М. Густафссон Сенден і Т. Ліндхолм (Gustafsson Senden & Lindholm, 2013, 2014), Б. К. Окундаре (Okundare, 2024), Б. Клюдж (Kluge, 2019). Міркування про оцінний потенціал займенника простежуємо й у підручниках зі стилістики, напр., В. Ващенка (Ващенко, 1970) й П. Сімпсона (Simpson, 2024)[48].

Досліджують і своєрідність значення займенників, яким притаманна

[48] *Примітка.* Учені доводять ***широкі можливості займенника для моделювання образних засобів*** (Калашник, 2016; Мартиняк, 2014; Мацько, 1973), зокрема анафори (Калашник, 2017; Матвійчук, 2019), повтору (Калашник, 2020) та ін. Приваблюють дослідження, виконані в ***парадигмі поетичної граматики***, оскільки в цьому разі дослідники виокремлюють широку гаму семантико-прагматичних значень займенників різних розрядів, що виявляються в прозових текстах, напр., О. Забужко (Шаренко, 2014), а також в поетичних текстах, напр., Т. Шевченка (Циганок, 1997). Досліджуючи поетичне мовлення шістдесятників (І. Драча, Б. Олійника, М. Вінграновського та Л. Костенко), О. Олексенко презентує систему типів семантизації займенника: **(1)** «особистісне Я»; **(2)** «функційне Я»; **(3)** «зіставне Я»; **(4)** «Я ліричного персонажа»; **(5)** «опредметнене Я»; **(6)** «Я уособленого персонажа»; **(7)** «Ти конкретного ліричного співрозмовника»; **(8)** «Ти відстороненого співрозмовника»; **(9)** «любовне Ти»; **(10)** «зіставне Ти» «Ти = Я»; **(11)** «функційне Ти» (див.: Космеда et al., 2019: 247, 264). Займенники виявляють своєрідність у процесі функціювання в різних стилях мовлення і в різних жанрових різновидах, ідіостилях вишуканих мовних особистостей. Нові характеристики займенника виокремлюються під час його дослідження у фокусі лінгвостилістики, а також крізь призму, як зауважувалося, нових наукових напрямів, як-от: поетична граматика (моделювання індивідуальних смислів), граматика оцінки (моделювання аксіологійних смислів), граматика інтиму (своєрідність вербалізації категорії інтимізації) тощо.

абстрагована семантика. Учені схильні вважати, як наголошувалося, що займенник має природу, що пов'язана з прагматикою: значення займенника окреслюють як «порожнє». Своєрідність семантики займенника дає змогу йому змінювати категорійні ознаки й набувати широкої прагматики, що спричиняється до його вивчення у фокусі сучасних наукових парадигм: функційно-прагматичної, тексто-, дискурсцентричної і когнітивної[49].

Усе викладене зумовлює неоднозначне трактування статусу займенника й виокремлення системи характерних для нього функцій: **(1)** субституційної, **(2)** дейктичної, **(3)** анафоричної чи катафоричної, **(4)** контактотворчої, **(5)** інтимізувальної, **(6)** прагматичної (можливості моделювання системи аксіологійних смислів, конотованих значень, образних засобів художнього мовлення та ін.).

В українському мовознавстві превалює дослідження займенників і займенникових форм, а своєрідність англійського займенника вивчено менше, що окреслює певну прогалину, яка потребує заповнення.

2.4.3. Лексико-граматичні розряди займенника української і англійської мов: особливості моделювання значення оцінки. Щоб презентувати аксіологійні можливості лексико-граматичного класу займенника української мови, зупинимося на концепціях Т. Космеди, Мар'яна Скаба, О. Халіман, І. Щкіцької, виклавши основні постулати цих учених щодо актуалізованого питання та порівнявши з аналогійними можливостями англійського займенника.

У колективній монографії авторства О. Калашник, О. Олексенко й О. Халіман на основі аналізу ліричних поетичних текстів вишуканих українських мовних особистостей виокремлено моделі актуалізації займенників, які простежуємо й у поезії та прозі англійської мови (Godwin, 2013; Helmbrecht, 2004): **(1)** модель «***Я*** +

[49] *Примітка.* Знані мовознавці продукували для цього класу слів й інші назви, що характеризують своєрідність їхньої семантики. Напр., їх номінують, як **(1)** «порожні» чи «пусті» слова (Л. Теньєр), що мотивовано абстрактним характером семантики займенника, саме тому це значення і може відповідно актуалізуватися в процесі мовлення; із цієї ж причини займенники називають **(2)** «словами-субститутами» (Л. Блумфілд), **(3)** «словами-проформами» (З. Харріс), **(4)** «словами-репрезентантами» (Ф. Брюно), **(5)** «словами-шифтерами» (О. Єсперсен, Р. Якобсон) (див. про це: Калашник et al., 2022; 8–9).

ТИ = МИ», де «Я» – особа ліричного героя / героїні, «ТИ» – особа ліричного героя – об'єкта почуттів («***любовне ТИ***»), МИ – цілісний образ суб'єкта й об'єкта кохання («***любовне МИ***»), порівн.: англ. *For I would **we** were changed to white birds on the wandering foam: **I and you**! Were **we** only white birds, my beloved, buoyed out on the foam of the sea!* (W. B. Yeats /досл. укр. *Бо я б хотів, щоб **ми** стали білими птахами на хвилях піни: **я і ти**! Якби **ми** були лише білими птахами, моя люба, що пливуть на піні моря!*/ – єдність ліричного героя та його коханої; моделюється позитивне значення гармонії, любови та спільности); **(2)** модель «***Я – ВИ***»: звертання на «ВИ» презентує ***семантику пошанности*** (***коханий / кохана – муза, ідеал***) або ***відчуженості внаслідок розриву стосунків***, порівн.: англ. *Mr. Darcy, **you** are too generous to trifle with me. If your feelings are still what they were last April, tell me so at once* (J. Austen /досл. укр. *Містер Дарсі, **Ви** занадто великодушні, щоб жартувати зі мною. Якщо **Ваші** почуття залишилися такими ж, як і минулого квітня, скажіть мені це одразу*/ – значення пошанности, але з акцентуванням дистанції між героями, офіційности й відчуженості, спричинених напруженими стосунками); **(3)** модель **«*Я – ТИ – ВИ*»** демонструє явище ***«перемикання особи»*** як указівки на виникнення дистанції. Такої моделі немає в англійській мові, оскільки *you* позначає обидві форми – *ти* і *Ви*; **(4)** модель **«*ВОНА – ВІН*»** передає ***семантику відстороненості*** – «погляд збоку» на певну інтимну ситуацію, порівн.: англ. ***He** watched **her** working through the window of **her** small dressmaking shop from his vantage point across the narrow street, her head down, totally focused on the task at hand, her fingers nimble and quick as they worked the fabric through the machine* (T. Morey /досл. укр. ***Він** спостерігав, як **вона** працює, через вікно її невеликої кравецької майстерні зі свого місця через вузьку вулицю, її голова була нахилена, повністю зосереджена на завданні, її пальці спритно й швидко обробляли тканину на машинці*/ – конотації відчуження та спостереження за індивідуальним світом іншого). **(5)** модель **«*МІЙ + ТВІЙ = НАШ*»** передає ***особливості внутрішнього світу, емоції та почуття***, порівн.: англ. ***My** heart is **yours**, **your** joy is **mine**, and **our** love binds us together eternally* (B. Shelton /досл. укр. ***Моє** серце належить **тобі**, **твоя** радість **– моя**, і **наша** любов вічно єднає нас*/ – значення

спільності та взаємної належності); **(б)** моделі «***Я – НІХТО***»; «***МИ – НІХТО (Я + ТИ)***»**;** «***НІХТО, КРІМ МЕНЕ***»; «***НІХТО, КРІМ ТЕБЕ***»; «***НІХТО – ЗАГАЛОМ ЖОДЕН***» слугують для вербалізації амбівалетної емоційної оцінки, оскільки можуть виражати і позитивний (**«*НІХТО, КРІМ ТЕБЕ***»; **«*НІХТО, КРІМ МЕНЕ***»), і негативний (**«*Я – НІХТО***») типи оцінки (див.: Калашник et al., 2022), порівн.: англ. ***I'm Nobody****! Who are you? Are* ***you*** *–* ***Nobody*** *– too? Then there's a pair of* ***us****!* (E. Dickinson /досл. укр. ***Я*** *–* ***Ніхто****! А* ***ти*** *хто?* ***Ти*** *теж –* ***Ніхто****? Тоді* ***нас*** *двоє!/* – підкреслено почуття власної незначущости й ізольованости, створено зв'язок між двома *ніхто*, що моделює амбівалентну емоційну оцінку – одночасне негативне сприйняття себе й позитивне відчуття спільности з іншим).

Викристалізувалася ***система формул*** української мови, ***що презентує синтаксичні фразеологізми із займенниками / займенниковими формами*** (перехід займенника в інші частини мови), зокрема у формі множини як їхніми структурними компонентами. Наголошуючи, услід за Т. Космедою (Космеда, 2000: 234–247), що ці формули – яскраві презентанти вербалізації оцінних значень, О. Халіман систематизує їхні моделі, порівн.: **(а)** «***всякі (усякі, усілякі)*** + іменник у мн.»; **(б)** «***всі (усі)*** + іменник у мн.»; **(в)** «***ці (ті, оті, такі)*** + іменник у мн.»; **(г)** «***які*** + іменник у мн., ***які*** можуть бути + іменник у мн.»; **(ґ)** «***якісь*** + іменник у мн».; **(д)** «***не якісь*** + іменник у мн., а…».; **(е)** «***ніякі (жодні)*** + іменник у Н. в. мн.; ***ніяких (жодних)*** + іменник у Р. в. мн.»; «не треба ***ніяких (жодних)*** + іменник у Р. в. мн.; немає ***ніяких (жодних)*** + іменник у Р. в. мн.»; **(є)** «***що за*** + іменник у мн.» (Халіман, 2010: 147–151). Водночас О. Халіман зауважує, що «…у конструкціях описаного вище типу (синтаксичний фразеологізм) *займенник* ***усякий*** *(всякий)* у формі множини набуває незайменникового експресивно-оцінного значення 'не вартий уваги, негативний', тому й можлива його подальша субстантивація з таким самим значенням, порівн. в укр. мові: *– Я ж вам ясно, громадянине, сказала: начальника немає й сьогодні не буде. Ходять тут* ***усякі****...* (з розм. мовл.)» (Халіман, 2019а: 185). В англійській мові такі значення можуть моделюватися за допомогою конструкцій з узагальнювальним займенником ***all*** + іменник у мн. + ***of*** на зразок ***all sorts of*** та ***all kinds of*** (Carter & McCarthy, 2006), що набувають експресивно-

оцінного значення, указуючи на осіб або речі, що не варті уваги, не відповідають певним стандартам (див. про це: Büring, 2011), порівн.: англ. <…> *I know all the chief dramatists, and I could get her a part to-morrow, but I shouldn't like her to mix with* ***all sorts of people*** (W. Somerset Maugham) (укр. <…> *Я знаю всіх головних драматургів і міг би влаштувати їй роль хоч завтра, але мені б не хотілося, щоб вона спілкувалася з* ***усякими людьми***). Подібні конструкції в англійській мові можуть виконувати функцію, аналогійну українському *всякі (усякі)* з негативним експресивно-оцінним значенням[50].

Український займенник має також специфічні оцінні механізми, що не властиві англійській мові: **(1)** ***можливість моделювання компаративних форм у присвійних займенників***, що слугують для вербалізації оцінки. Ці форми, зрозуміло, є оказіональними: вони порушують чинну норму, порівн.: *Жінка твоя. Але я* ***твоїша*** (Л. Костенко); *Ніка Кічурка видала збірку віршів «Я* ***твоїша****». Книгу присвятила своєму чоловіку Геннадію, який був оборонцем Маріуполя; Мені «зайшла» фраза «я* ***твоїша****».* ***Це ще більше, ніж просто «я твоя»****, – пояснила Ніка Кічурка. До збірки увійшли 54 вірші. Це інтимна лірика про…* (Свої.City); ***Найтвоїші*** *кешбеки та знижки в Приват24!* (ПриватБанк). Зазначені форми, як

[50] *Примітка.* Слід виокремити й ***комунікативні ситуації автокомунікації*** **і** ***самономінації***: у цьому разі простежуємо моделювання амбівалентних значень (і позитивого, і негативного), омовлених формою *другої особи однини* в імперативних та індикативних конструкціях. Зазначене виокремлює Т. Космеда, характеризуючи поведінку жінки-стерви: ідеться про діалог її *Ego* й *Alter Ego*. Жінки здатні самозахищатися від оточення і створювати собі гарний настрій. Як наголошує зазначена вчена, жінки, які себе люблять, можуть навіювати позитив і після того, як, напр., вони чхнули, можуть самі собі сказати: «*Будь здорова, дорога, ти дивись у мене, не захворій!*»; а після конфліктної розмови, зауважень на свою адресу можуть звернутися до себе, напр., так: «*Усе одно я найпрекрасніша й найчарівніша у всьому!».* Якщо ж є потреба налаштуватися на позитив, то можна до себе звернутися й так: «*Подивися, дорога, який прекрасний день! Яке сонечко! Скільки навколо цікавого й приємного!»* (див.: Космеда, 2019), Крім того, у комунікації інколи мовець звертається до себе у формі *третьої особи однини*, коли виникає бажання зробити собі зауваження чи, навпаки, похвалити себе, ніби побачивши себе збоку, порівн. приклад із розмовного мовлення: «*Я подумав про себе: А* ***він*** *це зробив не дуже добре».* Чи: «*Я побачила себе ніби збоку й подумала: а* ***вона*** *правильно відповідає*». Про себе можна думати і добре, і погано. Це залежить від багатьох екстралінгвальних чинників, від психотипу мовної особистості. Крім того, наголосімо, що в сучасному українському мовленнєвому етикеті чинною є заборона щодо вживання ***займенників*** *він* (*вона*) у присутності *іншого*, того, власне, кого й стосується цей займенник. Мовлення людини, яка говорить про співрозмовника в його присутності як про відсутнього під час розмови, оцінюють негативно, традиційно вважають порушенням норм мовленнєвої поведінки. В англ. мові такі ситуації теж простежуємо (див. про це: Alderson-Day et al., 2018; Büring, 2011; Gustafsson Senden, 2013).

бачимо, є амбівалентними щодо моделювання семантики оцінки. Чимало прикладів подібного оказіонального ступенювання ілюструє ***означальний займенник сам***, порівн.: *І я зі своєї сибірської глибинки дивлюся на киян, на москалів, на білорусів як на чужих людей, котрі між собою посварилися й сперечаються – а хто* ***саміший****?* (День); *Краєзнавча година* ***«Саміший з найсаміших»*** *(до 80-річчя від дня народження Бориса Нечерди)* (Bibliotalveg); *...****саміший*** *чи власне самотніший? якщо таки друге – ой не раджу ту глибу в глибину вимірювати... то з тих глиб, які не мають дна* (Tsynamon); *Внутрішні відділення продумані так, щоб усе необхідне малося на своїх місцях, а* ***найсаміше*** *– в окремих кишеньках* (Prom UA); **(2)** ***зумисний пропуск займенникових форм у дискурсі також має проєкцію на моделювання значення оцінки***. Про це пише О. Халіман, узагальнивши досвід інших учених, порівн.: «…саме відсутність займенників може створювати значення безособовості, що ***зумовлює появу негативних смислових відтінків*** <...> уникання вербальної вказівки на значення особи можливе в минулому часі й умовному способі шляхом зумисного невживання особового займенника. Усе-таки ігнорування особового займенника можливе, напр., і в теперішньому часі, що створює описаний ефект безособовости: *Подивись,* ***іде****...* (іронічно про особу)» (огрубл. шрифт автор. – О. К.) (Халіман, 2019а: 319).

2.4.4. Категорія роду займенника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах. Як і займенники української мови, в англійській мові вони мають три роди: **(1)** займенники, що вживаються для номінації людей (окрім немовлят та маленьких дітей[51]) мають ***чоловічий*** (англ. ***he*** – укр. *він* відноситься лише до осіб чоловічої статі)[52] і **(2)** ***жіночий*** (англ. ***she*** – укр. *вона* на позначення осіб жіночої статі[53]) рід, **(3)** тварини й усе неживе належать до ***нейтрального роду*** (виражається займенником англ. ***it*** – укр. *воно*). Англійський

[51] *Примітка.* Немовлята завжди ***it***, а дитина до того часу, поки ми не знаємо її статі.

[52] *Примітка.* Граматисти раніше стверджували, що займенник ***he*** у всіх його формах слід використовувати, коли підмет, до якого цей займенник відноситься, може бути будь-якої статі, або його стать невідома, особливо у формальних контекстах, однак останнім часом з'явилися тенденції до уникнення такого вжитку.

[53] *Примітка*. ***She*** може використовуватися не лише для позначення ***жінки***, але й ***корабля***, ***країни*** або ***автомобіля***, хоча з приводу номінації неістот у граматистів суперечливі погляди, уважається, що це архаїчна форма.

нейтральний рід не співвідносний з українським середнім родом (хоча займенник ***it*** може заміняти всі іменники середнього роду української мови, нейтральний рід англійської мови набагато ширший).

Займенники ***he*** й ***she*** опинилися в центрі багатьох дискусій, оскільки суспільство намагається перейти до використання більш гендерно інклюзивних займенників, особливо коли йдеться про осіб, чия гендерна ідентичність не відповідає традиційним займенникам[54]. Приблизно 30 років тому використання займенника ***he*** в цьому значенні дискутувалося (див.: Lakoff, 1973). Стверджували, що він не номінує жінок і є сексистським. Гендерна нейтральність мови спричинила актуалізацію множинного ***they,*** а також утворення нових оказіональних форм. Тому вчені (див.: Carter & McCarthy, 2006) все частіше надають перевагу гендерно нейтральним формам займенників, які моделюються з порушенням орфографійних і граматичних норм: **(1)** ***у ролі підмета*** – **(а)** англ. ***he / she*** (укр. *він / вона*), **(б)** англ. ***he or she*** (укр. *він* чи *вона*), **(в)** англ. ***they*** (укр. *вони*[55]), **(г)** англ. ***one*** (укр. *хтось*, досл. укр. *один*) (див. про це: Gustafsson Senden, 2013; Helmbrecht, 2004; Watson, 2010), **(ґ)** на письмі спостерігаємо модифікації англ. ***(s)he*** та ***s/he*** (CD), що є виявом графічної адаптації займенників, яка спрямована на позбавлення їх гендерної специфіки; **(2)** ***у ролі додатка*** – **(а)** англ. ***him/her*** (укр. *його / її*), **(б)** англ. ***him or her*** (укр. *його чи її*), **(в)** англ. ***them*** (укр. *їх*) (Carter & McCarthy, 2006: 378), порівн.: англ. *If any employee needs to take time off,* ***s/he*** *should contact the Personnel Department* (CD /досл. укр. *Якщо якомусь працівнику потрібно взяти відпустку,* ***він / вона*** *повин****ен(-на)*** *зв'язатися з Відділом кадрів*/); англ. *The teacher is the person who organises the class.* ***(S)he*** *is the one who controls timekeeping and the sequence of events* (CD /досл. укр. *Учитель – це людина, яка організовує заняття.* ***Він / вона*** *відповідає за контроль часу та послідовність подій*/); англ. *University administrator: Could each candidate please leave* ***his or her*** *exam registration form at*

[54] *Примітка.* У тлумачному словнику сучасної англійської мови (CD) відзначено, що вживання таких слів – елемент сексистської мови, коли перевага надається одній статі, а інша принижується або взагалі ігнорується, тому мовці починають сприймати займенники з указівкою на стать як другорядні й меншовартісні, і їх потрібно уникати, щоб не образити когось (CD).

[55] *Примітка.* У цьому разі вживають ***singular they*** – нейтральну однину, див. про це підрозділ 2.4.5.

the office before midday, please? (CD /досл. укр. *Адміністратор в університеті: Чи може кожен кандидат залишити* ***його / її*** *реєстраційну форму на іспит в офісі до полудня, будь ласка?*/); англ. ***A nurse*** *has to be very open and understanding.* ***They*** *must listen to* ***their*** *patients and respond to them* (CD /досл. укр. ***Медична сестра або медбрат***[56] *повин****ен(-на)*** *бути дуже відкрит****им(-ою)*** *та розуміюч****им(-ою)***. ***Він / вона*** *має слухати* ***його / її*** *пацієнтів і реагувати на їхні потреби*/). Такі форми забезпечують нейтралізацію оцінних значень, але водночас змінюють аксіологійне сприйняття традиційних ***he*** та ***she***, надаючи їм негативних конотацій, що асоціюються з гендерною нерівністю. Проведені дослідження (Carter & McCarthy, 2006; Helmbrecht, 2004) демонструють, що використання гендерно нейтральних форм сприяє зменшенню стереотипів і підвищує толерантність у суспільстві, хоча традиційні займенники з гендерними маркерами все ще переважають у мовленні як символи традиційних цінностей.

Займенники ***he*** й ***she*** можуть уживатися на позначення тварин (переважно домашніх улюбленців) замість нейтрального ***it***, що сприяє персоніфікації тварин, наділенню їх людськими якостями. Це дає змогу моделювати позитивне оцінне значення, що виражає емоційну прив'язаність до тварини, її сприйняття як члена сім'ї чи друга. Уживання ***he*** або ***she*** моделює позитивну оцінку, що базується на таких концептах, як 'любов', 'турбота', 'розумність' або 'належність до сімейного середовища', а також такі якості, як 'хороша дівчинка чи хлопчик'. Це контрастує з нейтральним ***it***, що позбавлене аксіологійного навантаження, порівн.: англ. *Lola is a sweet cat. We've had* ***her*** *for three years now* (UsingGrammar /досл. укр. *Лола – мила кішка.* ***Вона*** *у нас вже три роки*/ – займенник ***her*** указує на інтимізацію через статеву ідентифікацію), проте англ. *The cat walked by.* ***It*** *stopped, sniffed the ground and then continued on* ***its*** *way* (Quora /досл. укр. *Кішка пройшл****о*** *повз.* ***Воно*** *зупинил****ося, понюхал*** ***о*** *землю і продовжил****о*** *свій шлях*/ – займенник ***it*** ужито для позначення тварини як об'єкта без емоційного забарвлення). Уживання ***he*** чи ***she*** для вказівки на тварин змінює оцінний характер висловлювання. Замість об'єктивної констатації факту (***it***) мовець передає своє ставлення до тварини,

[56] *Примітка*. Нагадаймо, що назви професій в англійській мові гендерно нейтральні.

наголошуючи на її значущості у власному житті. Отже, вибір займенника залежить і від контексту, і від ставлення мовця до тварини.

Займенник ***it*** може використовуватися замість ***he*** або ***she***, відносячи людей до класу неістот, щоб передати іронійне, принижувальне, рідше гумористичне або ласкаве ставлення мовця, напр.: англ. *«Oh, look at **it** sleeping so peacefully», she whispered, tucking the blanket around the girl* (C. Mansfield /досл. укр. *«О, подивись, як **воно** спокійно спить», – прошепотіла вона, закутуючи дівчинку в ковдру*/ – використання ***it*** щодо дівчинки вказує на ласкаве ставлення, акцентує її вразливість, безпорадність і невинність, підсилює відчуття ніжности, моделює позитивне значення турботи та любови); англ. *«Who let **it** in here?» he snarled, pointing at the disheveled stranger by the door* (J. Conrad /досл. укр. *«Хто пустив **воно** сюди?» – роздратовано вигукнув він, вказуючи на розпатланого незнайомця біля дверей*/ – використання ***it*** на позначення людини моделює знеособлення, знижуючи її статус до рівня неживого об'єкта, що надає висловлюванню принизливої та агресивної тональности, підкреслює презирливе ставлення мовця до незнайомця; моделюється негативна оцінка з акцентом на дегуманізацію та недружнє сприйняття). Такий процес, як відомо, називають ***деперсоніфікацією***, а породжувані за її допомогою оцінні смисли тісно пов'язані з особливою, власне англійською системою вираження категорії роду займенників. Граматичний вибір родової форми в кожному разі слугує потужним інструментом для створення специфічного аксіологійного контексту (див. про це: Helmbrecht, 2004). Така модель малопродуктивна й трапляється переважно в художніх текстах.

Аналогійну функцію негативного оцінного значення простежуємо під час використання безродових займенників англ. ***what*** (укр. *що*), англ. ***this*** (укр. *це*), англ. ***that*** (укр. *те*), укр. ***anything*** (укр. *будь-що*) та актуалізації лексеми англ. ***thing***, що може бути використана в займенниковому значенні (укр. *річ*) для номінації людей: у цьому разі актуалізується тональність принизливости або зневажливости, знижуючи статус особи до рівня неживого об'єкта, напр.: англ. *I can't believe **this thing** dared to talk back to me! What is **that** doing here?* (з розм. /досл. укр. *Я не можу повірити, що **ця річ** посміла мені відповісти! Що **те** робить тут?*/). Лексема англ.

thing у контекстах, що виражено в мовленнєвих жанрах ласки чи жалю, презентує позитивну оцінку, пов'язану зі співчуттям або ніжністю, порівн.*:* англ. *You should've seen the way he hugged* ***the poor little thing*** *after the accident* (з розм. /досл. укр. *Тобі варто було побачити, як він обіймав* ***бідну маленьку річ*** *після аварії*/). Такі граматичні порушення мовних норм слугують потужним інструментом для аксіологійної модифікації мовлення, формуючи емоційне тло висловлювання.

Для моделювання значення оцінки за допомогою родових форм займенника в українській мові актуалізуються такі процеси: ***родові маніпуляції в системі займеникових форм*** – **(а)** ***певні взаємозаміни роду***, порівн.: «Зрідка простежуємо взаємозаміни пов'язаних із родовою диференціацією ***особових займенників***. Дослідники описують випадки вживання займенника ***він*** щодо студентки коледжу в розмові викладачів-чоловіків, що пов'язують з реакцією на високий академічний потенціал студентки, а це суперечить стереотипним уявленням про "жіночий інтелект". Серед інших засобів комічного у творах Остапа Вишні Б. Пришва (Пришва, 1977) наводить приклад: *Римська папа – така, може! Бо оберігає вірних католиків...* (Остап Вишня), – де поряд з прикметниковою формою займенники створюють родову невідповідність з іменником, що письменник використовує для створення удаваної урочистості, відтінків іронії» (Халіман, 2019а: 141); **(б)** ***своєрідне використання середнього роду***, напр.: «у процесі <...> застосування граматичних форм середнього роду щодо чоловіків чи жінок, по-перше, ***стать особи ігнорується, що сприймається як її приниження***; водночас чоловічий і жіночий рід як ознаки статі протиставляються середньому. Порівн.: *...я обмежене* ***воно*** – із розм. мовл.: мовець використовує займенник ***воно*** для самохарактеристики, негативно оцінюючи свої можливості. По-друге, у такий спосіб мовець може натякати на ***наявність в оцінюваного об'єкта рис дитини, що дорослому не властиві*** (напр., дорослий, а недосвідчений), що й зумовлює ***негативну (іронійну, принизливу, саркастичну) оцінку***, порівн.: *...****виросло*** *в місті, зразу після школи в інститут – так живого чиряка і не* ***бачило*** (про молодого лікаря) (О. Коломієць); *Хіба ж* ***воно*** (голова колгоспу) *пойме?* (Гр. Тютюнник)» (Халіман, 2019а: 146). Актуалізовано увагу, як бачимо, на частотності

використання цього прийому з метою моделювання значення оцінки. Ідеться про те, що ***середній рід може застосовуватися щодо вказівки на чоловіків і жінок для ігнорування статі***, ***вербалізації зневаги й приниження***[57].

2.4.5. Категорія числа займенника як чинник моделювання значення оцінки в сучасних українській і англійській мовах. В українському мовленнєвому етикеті простежується традиція використання форм множини особового займенника (2 ос. мн.) для звертання до старших, зокрема осіб, яких дуже поважають («множина пошанна»), це насамперед стосується і старших родичів. Така форма вживання вербалізує позитивну оцінку. Однак в останні роки ця традиція архаїзується через зміну стосунків між близькими родичами: відбувається інтенсифікація інтимізації, коли надають перевагу формам однини 2-ої особи (ТИ), тобто замість ***ВИ*** («пошанного») вживають ***ТИ*** («інтимізувальне») (див. про це: Халіман, 2011). О. Халіман називає це явище ***«конфліктом між категоріями пошанности й інтимізації, що пов'язаний із використанням числових форм»***. Наголосімо, що це складне питання, оскільки слід ураховувати низку лінгвальних чинників: демократизацію суспільства, зменшення вікових і статусних дистанцій, вплив міської культури й медіа тощо.

Сучасний український мовленнєвий етикет усе ж регулює проблему використання форм однини й множини другої особи для вербалізації оцінного значення. Однак ***оцінка*** в цьому разі має ***амбівалентний характер***: її вияв

---

[57] *Примітка.* О. Халіман наводить яскраву цитату: *Ми люди трагічної долі, в яких було відібрано все людське до таких меж, що вже не було мови про чоловіче й жіноче, про найвищий дар, отриманий від Бога; Адам і Єва стали легендою, міфом, маревом, натомість зродився "простой советский человек" і секретар первинної парторганізації, істота, позбавлена статі, не чоловік, не жінка, навіть не* ***середній рід****, а щось невизначене, аморфне, драглисте, як медуза. Бо це ж не люди, не особистості, не Божі створіння..., а так звані члени так званого колективу* (П. Загребельний)» (Халіман, 2019а: 146[57]). Зазначений прийом слугує для моделювання відтінків негативної оцінки й належить до інвективних засобів мовлення, що засвідчують і художні тексти класиків української літератури, і сучасний дискурс українців, напр.: ***Воно*** *звинувачує, галасує…Слизняк він і є слизняк…* (І. Котовенко). Водночас цей займенник може вербалізувати й позитивну оцінку, доброзичливо-прихильне ставлення, порівн.: ***Воно*** [дитя – О. К.] *сповитеє лежало…* (Т. Шевченко). З розмовного мовлення: ***Воно*** *таке розумне, гарне* [про учениці – О. К.]. Крім того, займенник середнього роду українці використовують ***для негативної самохарактеристики***. Простежується факт прирівнювання суб'єкта оцінки до дитини з метою приниження, імпліцитно актуалізується значення 'характерне для дитини, але не для дорослого', що дає змогу актуалізувати значення 'недосвіченість, незрілість', тобто моделюється негативна оцінка. У такий спосіб може вербалізуватися образа.

залежить від соціальних особливостей (віку, освіти, статусу) адресата мовлення щодо адресанта і «…від характеру взаємин між комунікантами, ступеня їхнього знайомства й близькості та інших конкретних ситуацій мовлення. Офіційне спілкування має підкреслено ввічливий характер» (Халіман, 2019а: 187). І. Шкіцька зауважує, що типові комунікативні прийоми, характерні для реакції у формі згоди й самопохвали, охоплюють аргументацію позитивної самооцінки, наголошення на власній щирості, використання особового займенника й дієслів у формі множини замість однини для самономінації, а також подання інформації про себе в третій особі (див. про це: Shkitska, 2025).

Зауважмо, що для вияву зневаги, приниження, вербалізації негативної оцінки щодо незнайомих осіб актуалізуються форми однини другої особи замість множини. На думку І. Шкіцької, усному розмовному мовленню «…притаманне вживання ***Ви***-форм при фліртуванні зі співрозмовником», із яким мовець перебуває в близьких стосунках і зазвичай звертається до нього на ‘ти’. Це ***вияв кокетування***, що його застосовують і чоловіки, і жінки «з метою удаваного створення дистанції в контексті любовної гри» (Шкіцька, 2011). Для номінації цього явища І. Шкіцька пропонує термін ***«псевдовідчужене Ви»***: ідеться про «моделювання позитивної тональності мовлення, порівн.: *Ой дівчино* (до дружини), *звідки-то у* ***Вас*** *такий досвід сімейного життя?; Дівчино* (до одногрупниці), *можна з* ***Вами*** *познайомитися?* (з розм. мовл.)» (Шкіцька, 2011). Трансформація певної форми займенника на іншу в процесі комунікації засвідчує прагматичну маркованість, напр., ***«…раптове вживання замість інтимного “ти” холодного “Ви” може бути свідченням псування тісних стосунків, створення дистанції між комунікантами чи сигналізувати про сварку***» (Шкіцька, 2011) – моделюється негативне значення.

Водночас ***опозицією до «пошанної множини» є «пошанна однина»***: ідеться про «звертання на ***ти*** до визначних сучасників й історичних осіб» (див.: Бабич, 2009). Такі вживання, на думку вчених, мотивовані релігійним дискурсом: звертання до Бога, Христа, Божої Матері, апостолів на «Ти» (див.: Бабич, 2009), що, як наголошувалося, вербалізує інтимізацію (див. про це: Піддубна, 2019),

створюючи позитивну комунікативну тональність й омовлюючи почуття щирости, прихильности, пошани й любови (див.: Космеда, 2016). До речі, Мар'ян Скаб, а вслід за ним і Н. Піддубна, називають зазначене «сакральним тиканням» (див.: Піддубна, 2019). Для омовлення тональности позитива в українській мові використовують ***графічний прийом капіталізації*** – *написання займенників з великої літери*, що слугує для привертання уваги читача та є маркером вербалізації значення пошанности, напр.: *Україно, **Ти** прекрасна й вічна!..* (M-R); *Господь, **Ти** створив для нас небо і землю, Розкинув для нас золотисті поля. Дав хліб нам насущний і воду джерельну, **Тобою** радіє земля!* (Л. Пашко). До системи оцінних значень, що моделюються на основі актуалізації займенників, О. Халіман відносить і ***«однину агресивну»***, про що образно написав С. Вакарчук, порівн.: *А гнів не знає слова «**Ви**». Гнів завжди на «**ти**»* (Зневага до добровольців…). Висновок: так зване недоречне «тикання» – це порушення норм українського етикету й водночас – засіб моделювання негативної оцінки. До речі, досліджуючи функційне навантаження займенників у вокативній функції, Мар'ян Скаб уводить терміни *«**тикання**» і «**викання**»,* а також «***микання***», «***вінкання***» і «***воникання***». На його думку, центр системи способів апеляції «формують "тикання" і "викання", а периферію становлять "микання", "вінкання" і "воникання"» (Скаб, 2002).

В англійській мові немає розрізнення між увічливою формою звертання на «***Ви***» й фамільярнішою – «***ти***», як в українській мові. Займенник ***you*** має одну форму для однини й множини, а присудок після нього завжди ставиться у формі множини. Тому англійській мові не властиві такі моделі вербалізації оцінки.

О. Халіман наголошує і на ***маніпулятивних можливостях заміни займенника першої особи однини Я на форму множини МИ***, що вможливлює моделювання позитивного оцінного значення: ***«позитивна самооцінка»***. Наведімо приклад, актуалізований О. Халіман: *Баришня виписала квитанцію, кинула на столик. – Подумаєш, розкричався. **Ми** не таких **бачили**, – прошипіла вона* (Г. Тютюнник) (Халіман, 2019а: 188). Водночас В. Ващенко в тій самій формі простежує можливості моделювання негативного значення: ідеться про «…тон особливої самопошани, чванливості та пихи, коли він звучить з уст саме таких

чванливих осіб» (Ващенко, 1970), через що читач сприймає їх як негативних персонажів, напр.: *Іде додому уночі п'яненький* ***сотник****, а йдучи Собі веселий розмовляє: – Нехай і наших люди знають! – Нехай і сивий і горбатий, А* ***ми****!.. хе! хе! а* ***ми жонаті****! А* ***ми****!...* (Т. Шевченко). О. Халіман щодо зазначеного висновкує: «Така *удавана пошанність є джерелом породження іронії, негативної оцінки*, коли особа, не маючи належних позитивних рис, претендує на певну значущість» (Халіман, 2019а: 188) і наголошує на тому, що ***займенник МИ української мови є потужним інструментом» аксіологійних маніпуляцій***.

Т. Космеда виокремила інтимізоване (позитивнооцінне) ***МИ*** в діалогах лікаря та пацієнта, коли таке ***МИ*** засвідчує ***співпереживання комунікантів*** (Космеда, 2011), напр.: *Як ми себе почуваємо?* У цьому разі використовується і форма множини присвійних займенників: *Як наше самопочуття?* Мовлення проєктується винятково на позитив. О. Халіман розмірковує про таку позитивну тональність мовлення, що також відбувається в діалогах між перукарем і клієнтом та загалом у сфері побутових послуг (у транспорті, магазинах тощо), що цілком слушно. Крім «***медичного МИ***» й «***МИ у сфері побутових послуг***», виокремлюють й інші комунікативні сфери подібного вживання займенника ***МИ***, зокрема це так звані інтимізувальні вживання, які можна назвати: «***МИ викладацьке***», «***МИ політичне (партійне)***», «***МИ рекламне***». ***МИ використовують у позитивному значенні й у звертанні дорослого до дитини***, напр.: *Що ж ми тут робимо? Читаємо?* (з розм. мовл.). Таке вживання форми першої особи множини також моделює інтимізацію, як і в попередніх ситуаціях. О. Халіман слушно наголошує, що «…мовець більш охоче використовує форму 1-ої особи множини в тому разі, якщо він об'єднує себе з кимось собі рівним чи тим, хто є нижчим за статусом. Якщо ж другий учасник посідає більш високу сходинку в суспільній ієрархії, то вживання 1-ої особи множини виглядає принаймні неетичним і може бути розцінено слухачами відповідно до відомої формули» (Халіман, 2019а: 313), тобто вживання цієї форми також залежить від ситуації: вияв оцінки має амбівалентний характер, може актуалізуватися і ***«реальна пошанність»,*** і ***«удавана пошанність» (іронійна)***. Підтримуємо О. Халіман, яка виокремлює типове для українського мовлення

функціювання МИ «як психологійно зниженого “міщансько-селянського” Я», напр.: *Коли люди заходять до мене, я найперше кажу їм: «Сідайте, будь ласка». Не просите – сяду сам,* ***ми люди не горді****... Данилюк підсунув стілець, який під його важким тілом заскрипів, загойдався* (Я. Стецюк)» (Халіман, 2019а: 190).

Особові займенники англійської мови також можуть мати подібні транспозиції у формі числа для моделювання оцінних значень (хоча й з іншими конотаціями, ніж в українській мові). Займенник першої особи однини англ. ***I*** (укр. *я*) або другої особи ***you*** (укр. *ти / ви*) замінюють на англ. ***we*** (укр. *ми*) (див. про це: Cysouw, 2002, 2003; Gustafsson Senden, 2013; Gustafsson Senden et al., 2013; Gustafsson Senden et al., 2014; Helmbrecht, 2004; Katsouris, 1977) для досягнення певних прагматичних цілей і вираження таких оцінних значень: **(1)** ***Pluralis Maiestatis (множина величності)***, де ***we*** використовують як символ королівської або папської влади для вираження величі, офіційности й піднесеного статусу мовця, актуалізуючи його роль як представника вищої влади чи духовного лідера. ***Pluralis Majestatis*** переважно моделює позитивні значення величі, поваги й авторитету: це засіб почесного самовизначення, який мовець використовує для прагматичного маніпулювання і виразного акцентування на своїй ідентичності в певних контекстах. Однак у відповідних обставинах або за умов певного контексту він може сприйматися як вияв відчуження, самовозвеличення чи вказівки на архаїчність, оскільки використовується з навмисною формалізацією, що створює дистанцію, порівн.: англ. *By the grace of God,* ***We****, Elizabeth the Second...* (З промови Єлизавети II /досл. укр. *З ласки Божої,* ***Ми****, Єлизавета Друга.../*); англ. ***We*** *confirm this doctrine as binding upon all the faithful* (з промови Папи Римського Франциска /досл. укр. ***Ми*** *підтверджуємо цю доктрину як обов’язкову для всіх вірян*/); англ. ***We*** *are not amused* (Queen Victoria /досл. укр. ***Ми*** *не в захваті*/ – така множинність демонструє холодне, відсторонене або зверхнє ставлення до ситуації, наголошує на дистанції між монархом і підданими, що сприймається як вияв негативного оцінного значення – самовозвеличення чи байдужість до почуттів інших). Цей прийом часто використовують монархи й папи для підкреслення своєї влади й відповідальности. Але прем’єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер

викликала критику ЗМІ, коли оголосила: англ. «***We** have become a grandmother*» (/досл. укр. ***Ми** стали бабусею*), використовуючи ***ми*** замість ***я***. Сьогодні ***множину величности*** використовують не так часто, оскільки зазначене виглядає неймовірно претензійно й зверхньо навіть з вуст монарха; **(2) *Pluralis Auctoris (авторська множинність)*** виконує важливу оцінну функцію, оскільки дає змогу створювати відчуття колективности, об'єктивности й солідарности. Використання займенника ***we*** замість ***I*** знімає фокус уваги з особистости автора, сприяючи сприйняттю викладених думок як результату узгодженого колективного погляду чи універсального судження. Цей прийом використовують для того, щоб залучити читача до роздумів, зробити його співучасником аналізу або створити емоційний зв'язок. Оцінність цього явища виявляється в тому, що автор відмовляється від індивідуальної позиції на користь спільности, водночас підсилюючи переконливість і неупередженість висловлювань. Розглядуваний прийом актуалізують у політичних промовах із метою емоційного позитивного впливу на слухачів, порівн.: англ. ***We** have come to this hallowed spot to remind America of the fierce urgency of now* (Martin Luther King /досл. укр. ***Ми** прийшли на це святе місце, щоб нагадати Америці про гостру невідкладність цього моменту*/); англ. ***We** shall not cease from exploration, and the end of all **our** exploring will be to arrive where **we** started and know the place for the first time* (T. S. Eliot /досл. укр. ***Ми** не перестанемо досліджувати, і кінець усіх **наших** подорожей буде там, де **ми** почали, і **ми** вивчимо це місце вперше*/); **(3) *Pluralis Modestiae (множина скромности)*** є ключовим прийомом у науковому й офіційному мовленні під час моделювання позитивних смислів, пов'язаних з омовленням скромности мовця і вказівки на об'єктивність висловлювання, але може викликати негативне сприйняття через формальність чи ухиляння від відповідальности, напр.: англ. ***We** are thus led also to a definition of time in physics* (A. Einstein /досл. укр. *Отже, **ми** приходимо до визначення часу у фізиці*/); англ. *Here **we** can see how weather patterns are expected to change in the next ten years* (English Language Thoughts /досл. укр. *Тут **ми** можемо побачити, як за прогнозами зміняться погодні умови впродовж наступних десяти років*/); **(4) *жартівлива множина***, коли ***we*** використовується для залучення читача

або слухача до розмови: це надає висловлюванню жартівливого, неофіційного забарвлення, використовується для творення невимушеного чи іронійного ефекту, порівн.: англ. *Well, **we**'re looking a bit grumpy today, aren't **we**?* (з розм. /досл. укр. *Ну, **ми** сьогодні трохи буркотливі, правда*/ – така форма дає змогу уникнути прямого звертання на ***ти***, яке могло б вербалізувати тональність гостроти висловлювання, його різкости); англ. ***We**'ve had a little too much cake, haven't **we**?* (з розм. /досл. укр. ***Ми** сьогодні з'їли забагато торта* /передає гумористичне співчуття та дружню іронію/); англ. *What are we doing here, staring at the menu for so long?* (з розм. /досл. укр. *Що **ми** тут робимо, так довго дивлячись на меню?*/ – критичні або нав'язливі зауваження пом'якшуються завдяки моделюванню ефекту колективної участи: така конструкція не є прямим звинуваченням, а натомість сприяє створенню доброзичливого діалогу). Наведена модель актуальна під час моделювання ситуацій, коли хочеться висловити свою оцінку (не зовсім схвальну), проте водночас важливо зберегти теплі стосунки. Однак, якщо інтонація або контекст не сприяють розумінню жартівливої тональности, ***we*** може сприйматися як зверхнє зауваження або пасивно-агресивна форма критики; **(5) *Pluralis Societatis (множина спільности*** або ***соціативна множина)*** використовується для підкреслення своєї належности до певної спільноти, групи чи соціального колективу. Множину застосовують для наголошення на емоційній єдності, що виникає між мовцем й авдиторією, напр.: англ. ***We** the People of the United States, in Order to form a more perfect Union...* (U. S. Constitution /досл. укр. ***Ми**, Народ Сполучених Штатів, з метою створення досконалішого Союзу...*/); англ. ***We** have nothing to fear but fear itself* (F. D. Roosevelt /досл. укр. ***Ми** не маємо нічого боятися, окрім самого страху*/). ***Pluralis Societatis*** створює позитивні оцінні значення єдности, солідарности й спільної відповідальности, але в певних контекстах може набувати негативного забарвлення, якщо використовується для маніпуляцій або нав'язування особистої думки як загальноприйнятої; **(6) *The Patronizing We (поблажливе ми)*** має дві форми вираження: **(а)** доброзичливе ***we***, зокрема під час спілкування з дитиною створюється відчуття спільности, однакового сприйняття довкілля, залучення до процесу й доброзичливого спілкування. Моделюються

позитивні оцінні значення підтримки й партнерства, напр.: англ. *What are **we** learning today?* (з розм. /досл. укр. *Що **ми** сьогодні вивчаємо?*/); англ. ***We**'re doing such a great job on this project!* (з розм. /досл. укр. ***Ми** чудово справляємосяі і з цим проєктом!*/); **(б)** форма, що набуває негативного забарвлення поблажливости, коли мовець через множину пом'якшує критику або зауваження, але водночас демонструє зверхність, що може викликати в слухача почуття дискомфорту чи бажання супротиву, особливо якщо інтонація вказує на нещирість, порівн.: англ. *Well, **we** don't put our shoes on the table, do we?* (з розм. /досл. укр. *Ну, **ми** ж не кладемо взуття на стіл, правда?*/); англ. ***We** really should have thought better than to make such mistakes!* (з розм. /досл. укр. *Ми ж мали б подумати краще, ніж робити такі помилки!*/). Обидві форми демонструють, як граматичні модифікації можуть створювати позитивне й негативне емоційне забарвлення залежно від контексту й мети висловлювання; **(7) *Singular they*** (***однина нейтральна*** /досл. укр. *однинне вони*/) (див.: Bjorkman, 2017) – актуалізація давньої форми вжитку займенника ***they***[58], що втрачає свою множинність, використовується на позначення однини, водночас зберігаючи формальні граматичні ознаки множини (приєднує дієслово у формі множини), і презентує семантику узагальнення або невизначености (Watson, 2010). Така форма використовується замість чи після іменників на позначення професій і неозначених займенників та має переважно аксіологійну нейтральність, оскільки її головна функція полягає в позначенні особи, чия стать невідома або не є релевантною для контексту. Нейтральна однина мінімізує потенційний дискомфорт або дискримінацію, що пов'язані з гендерною маркованістю мови. В англомовному середовищі ***singular they*** часто асоціюється з інклюзивністю та соціальною справедливістю, що «підтримує» вияв прагнення до рівности, оскільки дає змогу уникати гендерних упереджень, що виявляється під час традиційного використання займенників (***he*** чи ***she***). Негативне ставлення до ***singular they*** може виявлятися серед носіїв мови, які вважають його граматично некоректним або таким, що

[58] *Примітка.* Використання *singular they* в англійській мові має глибокі історичні корені. Його застосовували ще в XIV столітті, зокрема в художній літературі (напр., у творах Джеффрі Чосера). Зазначене вказує на те, що його сучасна актуалізація є радше поверненням до давньої норми, ніж інновацією.

порушує мовні традиції. У такому разі зазначену форму оцінюють як «загрозу» стабільности мовної системи (Baron, 2020). Загалом форми ***singular they*** мають оцінну нейтральність, оскільки функція цієї граматичної форми обмежується передачею інформації, а не формуванням експліцитної оцінки. Водночас оцінка виявляється через граматикалізацію форми й соціальний контекст використання, що може бути позитивним (інклюзивність) або негативним (порушення норм).

Висновки до розділу 2

Здійснений аналіз базовано на розгляді близько 4240 українських і 1637 англомовних контекстів. Ця частина корпусу становить приблизно третину від загального обсягу матеріалу й відображає частиномовний баланс між обома мовами, забезпечуючи порівняльну достовірність результатів.

У проведеному дослідженні продемонстровано, що іменні частини мови порівнюваних мов є потужним засобом формування аксіологійних значень. Показано, що категорії роду, числа й відмінка іменника в українській мові є важливими для моделювання оцінних значень через розгалуженість їхніх граматичних форм. Водночас доведено, що англійська мова має менш розвинені морфологійні категорії іменника й утворює аксіологійні значення за допомогою аналітичних засобів, зокрема уживанням артиклів тощо.

Виокремлено характерну особливість української мови – активне використання демінутивних й аугментативних суфіксів для вираження суб’єктивної оцінки. Це відображає підвищену емоційність і кардіоцентризм української мовної свідомости. Натомість англійська мова демонструє значно обмеженішу продуктивність таких форм, що відповідає загальному прагматизму її носіїв і відображає стриманість носіїв англійської мови в емоційних виявах.

Проаналізовано також відмінности в трансформаційних процесах іменників обох мов, що пов’язані з переходом слів з однієї лексико-граматичної категорії в іншу. Установлено, що в українській мові ці процеси сприяють створенню нових емоційно-оцінних одиниць, зокрема агентивних імен, в англійській мові частіше використовується метафоризація іменників для моделювання оцінних значень.

Простежено специфіку творення гендерно маркованих іменників. Установлено, що в українській мові категорія роду відіграє ключову роль у формуванні оцінних значень, що часто пов'язується з вербалізацією національно-культурних особливостей. В англійської мові категорія роду занепала, тому її роль у формуванні аксіологійних значень обмежена семантичними й словотвірними засобами; спостерігаємо тяжіння до гендерної нейтральности.

Продемонстровано, що прикметник у системі української мови є багатофункційним інструментом моделювання суб'єктивної оцінки. Установлено, що за допомогою категорії ступенів порівняння прикметників, зокрема оказіональних форм, утворюються нестандартні значення інтенсивности, які вербалізують емоційні або аксіологійні смисли. У фольклорній традиції українців ці форми часто посилюють кардіоцентричний характер мовлення, відображаючи емоційність і сентиментальність носіїв української мови. Водночас англійська мова демонструє нормативніший підхід до творення ступенів порівняння, обмежуючи їхню експресивність, однак в англійському рекламному дискурсі активно використовують оказіональні форми ступенів порівняння, що виходять за межі граматичної норми, слугують засобами творення експресивности, залучення уваги аудиторії, ілюструють прагнення творців англомовного рекламного дискурсу вербалізувати враження унікальности чи максимізації ефекту, що контрастує зі стриманістю нормативного мовлення представників англійської лінгвокультури.

Показано, що в українській мові елятивні форми прикметників є засобом реалізації інтенсивного вираження оцінки. У мовній системі англійської лінгвокультури подібні форми не мають безпосередніх аналогів, що відповідає загальній раціональності англомовної культури.

Доведено, що числівники в українській мові також залучаються до моделювання оцінних значень, зокрема через оказіональні компаративні форми, що порушують традиційну нормативність. Такий підхід пов'язаний із прагненням українців інтелектуалізувати оцінку, додаючи експресії навіть у формально «нейтральні» числові поняття. Простежено, що в українській мові числівники здатні функціювати поза своїми прямими значеннями, набуваючи символьних і

навіть емоційних конотацій, що виявляється в традиціях фольклору й художньої літератури. Англійська мова демонструє значно обмеженіший потенціал числівників у вираженні оцінки.

Виокремлено особливості займенникової системи української мови, що долучається до формування оцінних значень через категорії роду, числа й особи, що підтверджує амбівалентність займенникових категорій у цій лінгвокультурі. Показано, що в українській мові займенники можуть бути залучені до творення мовної гри, іронії, активно моделюючи категорію інтимізації та емоційности. Англійські займенники менш схильні до подібних трансформацій, що вказує на їхню більш раціональну природу, однак простежено використання займенників англійської мови для творення дистанції або наближення в текстах певних жанрів, зокрема в англомовному дискурсі іноді використовуються займенники першої особи множини для моделювання емоційної близькости, єдности чи ідентифікації з аудиторією. Водночас займенник другої особи нерідко є засобом адресного впливу, що формує персоналізовану оцінку або актуалізує індивідуальність реципієнта. Проте загалом займенникова система англійської мови більш формалізована й менш гнучка у виявах вираження суб'єктивної оцінки.

Проведений аналіз дав змогу стверджувати, що граматичні засоби української мови потужніше відображають національно-психологійні особливості її носіїв, а англійська мова демонструє раціональність і стриманість, що характеризує представників англійської лінгвокультури. Це підтверджує взаємозв'язок між мовною структурою та характером національної лінгвокультури.

РОЗДІЛ 3
ПОТЕНЦІАЛ СТАНІВНИКА, ПРИСЛІВНИКА Й ДІЄСЛОВА В ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ[59]

Дослідження особливостей моделювання оцінних значень у таких частин мови, як категорія стану, прислівник і дієслово потребують особливої уваги, оскільки, незважаючи на тривале вивчення цієї проблеми, вона залишається однією з найбільш дискусійних у лінгвістиці, що проєктується на морфологійну систему української та англійської мов.

3.1. Потенціал станівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Як наголошує Т. Космеда, «…на виконання оцінних функцій зорієнтована не тільки лексична, але й граматична семантика, і частиномовне розшарування лексики із семантикою оцінки» (Космеда, 2003: 51). Серед частин мови, що містять потужний оцінний потенціал, – станівник, або категорія стану, предикатив.

Аналіз різних підходів до інтерпретації станівника презентовано в науковій розвідці Н. Кавери (див.: Кавера, 2013), де запропоновано огляд праць українських і зарубіжних мовознавців щодо номінацій цього класу слів і його статусу. Цю ж проблему розглядає і Н. Березовська-Савчук, розмірковуючи про частиномовну належність предикатів стану й розглядаючи питання варіативности граматичного

[59] *Примітка.* Матеріал, поданий у цьому розділі, презентовано в таких публікаціях авторки: **1.** Ковтун О. В. Морфологія оцінки: оцінний потенціал станівника в українській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22 (90). С. 128–131. **2.** Ковтун О. Оцінний потенціал прислівника в українській мові. *Записки з українського мовознавства*. 2024. Вип. 31. С. 178–189. **3.** Ковтун О. В. Аспекти дослідження дієслова в сучасній граматиці англійської мови. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 12 (42). С. 602–613. **4.** Ковтун О. В. Нарізнооформлені лексичні одиниці перехідного характеру: прислівниковий клас слів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов: зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (21–22 чер. 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 142–143. **5.** Ковтун О. Проблема перекладу станівника англійської мовою. *Міжкульт. комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф.*, 3 трав. 2024 р., (Переяслав): зб. тез : електронна кн. у 2 ч. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2024. Ч. 1. С. 32–34.

вираження значення стану на рівні предикатних одиниць (Березовська-Савчук, 2014). Крім того, станівник, чи категорія стану, був предметом окремого дослідження на здобуття ступеня кандидата філологічних наук, що презентоване Е. Сиротою (див.: Сирота, 1990). І. Пянковська продемонструвала спробу порівняти вияв категорії стану в українській і німецькій мовах (Пянковська, 2009)[60]. С. Мудринич (Мудринич, 2014) здійснила типологійне дослідження слів зі значенням стану в українській та англійській мовах. Ця дослідниця довела, що **(а)** слова із семантикою стану мають спільні кваліфікаційні показники – актуалізацію на часовій осі, інактивність, орієнтованість на суб'єкт стану й статичність; **(б)** презентувала їх лексико-семантичне угрупування у вигляді функційно-семантичного поля, окресливши структурну подібність між мовами попри відмінності в розподілі компонентів і морфологійному наповненні; **(в)** показала відмінності в синтаксичній ролі слів цієї групи: в українській мові вони є головним членом односкладних безособових речень, а в англійській – функціюють у конструкціях із предикатом і суб'єктом; **(г)** виокремила типи морфолого-синтаксичної, лексичної та синтаксичної валентности предикатів стану в досліджуваних мовах, визначивши спільні й відмінні характеристики їхньої реалізації; **(ґ)** з'ясувала реченнєвотвірну спроможність предикатів стану, проаналізувавши якісний і кількісний склад синтаксичних конструкцій із цими одиницями; **(д)** підтвердила, що в українській мові дієслово-зв'язка може мати нульове вираження, а в англійській мові зв'язка завжди експліцитна.

У зарубіжній лінгвістиці проблема виокремлення слів категорії стану як самостійної частини мови також досі залишається дискусійною. Незважаючи на

[60] *Примітка*. Зазначена дослідниця довела, що **(а)** категорія стану – це самостійна частина мови й **(б)** запропонувала систему критеріїв для виокремлення типологійних подібностей і відмінностей порівнюваних мов з урахуванням семантичних і граматичних параметрів слів категорії стану, **(в)** показала своєрідність будови речень із цими словами в німецькій і українській мовах, водночас **(г)** виокремила 6 спільних лексико-семантичних і 2 функційно-семантичні групи, урахувавши характер граматичної сполучуваности з іншими компонентами речення в німецькій і українській мовах; а також **(ґ)** дослідила структурні й семантико-синтаксичні типи речень зі словами категорії стану й **(д)** з'ясувала особливості співвідношення семантичної і формально-граматичної структури речень, в організації яких беруть участь слова категорії стану й **(е)** запропонувала власну методику зіставлення формально-граматичної і семантико-синтаксичної будови речень у порівнюваних мовах.

значну кількість досліджень, присвячених вивченню слів зі значенням стану, зокрема і їхніх функційних особливостей та морфологійної структури (див.: Allen, 1960; Bryant, 1945; Fries, 1956; Gleason, 1965). Системного підходу до їхньої класифікації все ще бракує.

Отже, попри наявність низки досліджень із проблем кваліфікації статусу й особливостей функціювання станівника, сьогодні продовжуються дискусії щодо інтерпретації цієї категорії слів та їхньої мовленнєвої, зокрема й аксіологійної, спроможности.

3.1.1. Загальна характеристика морфологійних категорій станівника української і англійської мов. Доцільність використання терміна ***станівник*** в українському мовознавстві найвиразніше обґрунтовує В. Горпинич (див.: Горпинич, 2004: 30), наголошуючи, що цей термін слід використовувати для позначення класу слів, номінованих ще ***категорією стану*** (прихильниками цього терміна є С. Бевзенко (див.: Бевзенко, 1959), І. Кучеренко (див.: Кучеренко, 2003), Е. Сирота (див.: Сирота, 1990) та ін.), ***словами семантики стану*** (див.: Мудринич, 2014), чи ***предикативом***, оскільки цей клас слів указує на стан довкілля чи людини й виконує роль головного члена безособового речення (див.: Жовтобрюх & Кулик, 1965: 335) в українській мові й частини складеного предиката двоскладного речення в англійській мові (див.: Мудринич, 2014: 159)[61].

Дослідники наголошують, що термін ***станівник*** досить доречний, оскільки створений за продуктивною українською словотвірною моделлю. Деякі науковці вважають станівник самостійною частиною мови (Горпинич, 2004), хоча не всі вчені однозначно кваліфікують такий статус цього класу слів: дехто відносить їх виключно до прислівників (напр.: *холодно, весело, тихо*) чи прислівників і незмінюваних іменників (напр.: *гріх, пора*). Зокрема, у навчальному посібнику із сучасної української мови за ред. А. Грищенка станівник кваліфікують як прислівник, але виділяють його в самостійну групу, номінуючи ***предикативними прислівниками*** (напр.: *треба, можна, соромно*) (СУЛМ-1). На думку інших

[61] *Примітка.* Оскільки «граматична система англійської мови тяжіє до формальної завершеності речення, імперсональні конструкції з предикатами стану містять зазвичай обидва елементи граматичної основи: суб'єкт і предикат» (Мудринич, 2014: 159).

українських учених, напр., С. Бевзенка (Бевзенко, 1959), К. Городенської та І. Вихованця, станівник не може мати статусу самостійної частини мови. К. Городенська й І. Вихованець уналежнюють розглядувану категорію слів до дієслова й уважають, що ці слова презентують «аналітичні дієслова стану» (див.: Городенська, 2013а; Вихованець & Городенська, 2004: 294–295; Вихованець, 1988: 120–122). Свою позицію зазначені вчені пояснюють певними чинниками. На їхню думку, станівник **(1)** не має власного категорійного значення, що виокремило б цей клас слів як самостійну частину мови, оскільки вони презентують загальну семантику стану, але це значення характерне насамперед для дієслова; **(2)** щодо морфологійних ознак, то станівник дублює категорію часу й способу дієслова, оскільки виражає їх винятково за допомогою дієслівної зв'язки ***бути*** й напівзв'язок на зразок ***ставати / стати***, ***робитися / зробитися*** та под.; ці слова характеризуються як одноособові, оскільки мають форму лише 3-ої особи однини; **(3)** подібно до дієслів, станівник виконує функцію головного члена односкладного речення, має властивість поєднуватися з інфінітивом, що спричиняє моделювання складеного головного члена односкладного інфінітивного речення. У «Курсі сучасної української літературної мови» за редакцією Л. Булаховського щодо терміна станівник актуалізовано синонім ***присудкове слово***, або ***незмінне безособово-предикативне слово*** (див.: СУЛМ-4: 318), що мотивовано характерною синтаксичною функцією, яку виконують ці слова. Так само вважає і С. Бевзенко: він не заперечує, що станівник (категорія стану) може бути об'єднаний в одну групу слів, але лише на основі двох ознак – незмінности й характерної синтаксичної функції. Він наголошує, що граматичні ознаки станівника виявляються не виразно. Висновок дослідника такий: «...навряд чи є необхідність розглядати ці слова як окремий морфологічний клас слів, окрему частину мови <…> Абсолютна більшість слів "категорії стану" може розглядатися <…> як специфічна група прислівників, т. зв. предикативні прислівники...» (Бевзенко, 1979: 187). Розглядаючи станівник як ***особливий розряд предикативних прислівників***, учені розмежовують **(а)** ***власне предикативні прислівники***, напр.: *варто, видно, можна, треба, потрібно* та ін., **(б)** ***атрибутивно-предикативні прислівники***,

зокрема: *весело, добре, легко, вільно, пізно, погано, сумно* й **(в)** ***предикативно-модальні прислівники***, як-от: *відомо, можливо* та ін. (див. про це: СУЛМ-2: 431–432). Як прислівник станівник розглядають і в інших лінгвістичних працях українських учених (див.: СУЛМ-1: 405; СУЛМ-3: 290), однак об'єднують їх в одну групу – ***безособово-предикативні прислівники***, що вербалізують відношення до **(1)** довкілля (природи, середовища), яке характеризується певним станом, чи **(2)** особи, яка перебуває в певному стані за різними ознаками. Ці слова виконують роль головного члена в безособових реченнях. Водночас, ураховуючи вже названу систему ознак, В. Горпинич пропонує таке визначення станівника: це «…клас невідмінюваних слів із категорійним значенням непроцесуального стану у функції головного члена (присудка) односкладних (безособових) речень» (Горпинич, 2004: 237). Цей учений уважає, що станівник слід виокремлювати як самостійну частину мови, ґрунтуючись на тому, що **(1)** він ***виражає значення непроцесуального стану***, тобто має певне категорійне значення, **(2)** його ***морфологійним показником є невідмінюваність***, **(3)** а характерною ***синтаксичною ознакою – функція головного члена односкладного речення*** (див.: Горпинич, 2004: 237). Слова, які презентують цю частину мови, омонімні з прислівниками (*На вулиці* ***тихо***) й іменниками (***Гріх*** *так думати*), що розрізняється функційно: вони, як зазначалося, виконують синтаксичну роль предикатива, головного члена (присудка). Наголосімо, що стан осмислюється безособово, напр.: *Мені холодно. Чоловіку боляче.* Термін ***станівник*** уважаємо вдалим, зважаючи на мотивацію, наведену В. Горпиничем.

Зауважмо, що в словнику лінгвістичних термінів, який укладений А. Загнітком, презентовано погляди сучасних учених щодо розглядуваної проблеми, зокрема зафіксовано термін ***станівник***, а поруч через скісну риску наведено й термін ***категорія стану***, порівн.: ***Станівник / Слова категорії стану*** – «…клас невідмінюваних слів з категорійним значенням непроцесуального стану в функції єдиного головного члена односкладних (безособових) речень: *шкода, слід, час, варто, можна* і под.» (Загнітко, 2020: 755)[62]. У цьому словнику зазначено, що

[62] *Примітка.* Щодо терміна ***категорія стану***, то А. Загнітко, як видається, цілком слушно

станівник не має статусу самостійної частини мови, але йдеться про особливий клас слів. Водночас станівник, чи категорія стану, не розглядається як виключно дієслівна категорія: ідеться про синонімію термінів ***незмінні слова, безособово-предикативні слова, предикативний прислівник, предикативні слова, предикативи***.

В англійському мовознавстві питання про слова категорії стану як окремого класу слів до недавнього часу не поставало загалом, що пояснюється усталеністю традиційної класифікації частин мови, у якій не передбачалося виділення цих слів в окрему групу. Однак поступове розширення функційно-семантичних підходів у лінгвістиці й необхідність детальнішого аналізу категорійних особливостей предикативних конструкцій спричинили актуалізацію цього питання. Деякі вчені почали розглядати функційно-семантичне поле стану, указуючи на його поліцентричну структуру: **(1)** ***ядро*** становлять ***предикативні a-лексеми*** (утворені додаванням префікса ***a-***) у функції складеного іменного присудка, що поділяються на англ. ***a-adjectives*** – укр. ***a-прикметники*** (англ. *afraid, alert, asleep, awake* /укр. *наляканий, насторожений, сплячий, несплячий*/) та англ. ***a-adverbs*** – укр. ***a-прислівники*** (англ. *aboard, abroad, around, away* /укр. *на борту, за кордоном, навколо, далеко*/); **(2)** ***периферію*** наповнюють інші частини мови й граматичні форми, що можуть передавати значення стану (Quirk et al., 1985) – складений дієслівний присудок ***to be + Past Participle*** (*бути + дієприкметник минулого часу*), модальні дієслова з предикатами стану; дієслова, що не вживаються в Continuous form; іменники, які мають значення стану поряд із їхнім основним значенням; прикметники, які передають фізичний чи психічний стан особи (див.: Мудринич,

---

презентує його ***багатозначність***, порівн.: «**1)** ***дієслівна***: відношення дії, названої дієсловом, до суб'єкта і взаємовідношення суб'єкта й об'єкта (діяч) у процесі виконання дії, яке виявляється у двох ситуаціях: логічний суб'єкт (діяч) і граматичний підмет збігаються (*Картина намальована художником*), що в граматиці виражається грамемою активного стану (активній діяч) і грамемою пасивного стану (пасивний діяч). Під час перетворення активного стану на пасивний у семантичному плані відбувається заміна логічного суб'єкта об'єктом, а в граматичному плані – перетворення підмета на додаток в орудному відмінку, а прямого додатка – на підмет; **2)** ***незмінні слова (безособово-предикативні слова, прив'язковий безособовий присудок, предикативний прислівник, предикативні слова, предикативи)***, що означають стан і вживаються у функції співвідносного з присудком головного члена односкладного речення, переважно в безособових: *Можна мені до Вас?; Славно тут у вас; Тепло у хаті* і под. Те саме, що ***предикативи***» (Загнітко, 2020: 292–293).

2014: 157).

М. Галлідей розглядає категорію стану у фокусі функційної граматики, пов'язуючи вживання цієї категорії слів із реляційними, матеріальними й ментальними процесами. Зокрема, він зазначає, що предикати стану виконують функцію вираження **(а)** нерухомих, **(б)** тривалих або **(в)** тимчасових характеристик суб'єкта, що визначають його взаємодію із середовищем. Ця категорія вписується в систему функційної граматики як один із механізмів презентації процесуальности, що виявляється через синтаксичні конструкції з дієсловами-зв'язками й аналітичними формами вираження стану. Зазначений дослідник уважає *станові предикати* в англійській мові складником матеріальних, ментальних і реляційних процесів (див.: Halliday, 1994). Такий підхід підтримують й інші вчені, наголошуючи, що *предикативи стану* можуть супроводжуватися додатковими адвербіальними модифікаторами, що впливають на їхню семантичну реалізацію (див.: Longman Grammar…, 1999). Науковці також указують на варіативність вираження станів через аналітичні конструкції, що в англійській мові формуються за допомогою дієслів-зв'язок англ. *to be, to feel, to seem, to become, to appear, to get, to look, to sound* (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 530; Nelson & Greenbaum, 2009: 16) (укр. *бути, почуватися, здаватися, ставати, виявлятися / здаватися, ставати, виглядати, звучати*) у поєднанні з прикметниками або іменниками в предикативній функції, що вказує на тісний зв'язок категорії стану із загальною системою предикативности, оскільки аналітичні структури слугують основним механізмом вираження станів (див. докл.: Huddleston & Pullum, 2002).

Проте здебільшого дослідники англійської мови потрактовують слова категорії стану як ***предикативні прикметники***[63] й ***прислівники***, які виконують

[63] *Примітка*. ***Предикативні прикметники*** (***predicative adjectives***, або ***predicate adjectives***) – це прикметники, які зазвичай стоять після дієслова-зв'язки, а не перед іменником, на відміну від атрибутивних прикметників (*attributive adjectives*), що завжди є в препозиції до означуваного слова. Предикативні прикметники ще називають ***subject complement*** (***підметове доповнення***), що дає характеристику підмету (Nelson & Greenbaum, 2009: 16). Мовознавці наголошують, що з огляду на дискурслінгвістику, «…предикативні прикметники часто є значущими, оскільки передають "свіжу", досі не відому інформацію, а не повторюють уже знане» (Hogg & Denison, 2006: 122). Вони часто описують стан (фізичний чи психічний), а також стан як психологійну реакцію на те (Huddleston & Pullum, 2002: 543), що, безсумнівно, є ознакою ***станівника***.

функцію вираження стану суб'єкта й характеризуються синтаксичною залежністю від дієслова-зв'язки або предикативної конструкції. Вони відіграють важливу роль у побудові предикативних структур, визначаючи стан або характеристику суб'єкта в конкретному моменті часу чи в певному контексті (див.: Kruisinga, 1931; Leech & Svartvic, 1994; Longman Grammar…, 2002; Onions, 1932; Quirk et al., 1985). В окремих випадках слова категорії стану відносять до ***предикативних іменників*** та ***предикативних займенників*** (див.: Onions, 1932: 45), ***дієслів неповної предикації з додатком*** (див.: Curme, 1931: 23), а також ***номінальних предикатів*** (див.: Kruisinga, 1931: 78). Проте в граматичних описах англійської мови категорію стану не виокремлюють як самостійний клас лексем, а слова, що виражають стан, розглядають у складі інших частин мови. Окремого терміна для позначення цієї групи слів у лінгвістичній традиції англістики не було запропоновано, що, як видається, ускладнює їхнє визначення та систематизацію.

В англійській лексикографійній традиції також немає єдиної усталеної позиції щодо статусу розглядуваних слів: лексикографійні джерела маркують ці лексеми переважно як прислівники чи прикметники з предикативною функцією. Семантична класифікація дієслів, запропонована в англомовній традиції, передбачає наявність окремого класу лексем на позначення станів, однак питання їхнього морфологійного статусу залишається не вирішеним.

С. Мудринич зауважує, що в англістиці «…лексико-семантичне угрупування слів із семантикою стану <...> складається з різних лексичних одиниць інших частин мови» (Мудринич, 2014: 157). Цей клас слів має специфічні морфологійні характеристики й визначену сполучуваність. С. Мудринич наголошує, що слова семантики стану є «…аналітичними утвореннями, які використовуються в реченні в поєднанні з первинними або вторинними зв'язками, і становлять з ними граматичні єдності, у яких зв'язка є носієм граматичного, а слова семантики стану – лексичного значення» (Мудринич, 2014: 157–158), водночас в англістиці, як вже було наголошено, зв'язка завжди виражена експліцитно.

Отже, станівник актуалізує значення становости в конкретній мовленнєвій ситуації. Основними семантичними ознаками цих слів в англійській та українській

морфології є такі: **(1)** зв'язок із часовою віссю, оскільки вони описують стадії існування предмета або особи, наділяючи їх характеристиками, релевантними для певного проміжку часу; **(2)** інактивність, що виявляється в пасивності носія стану, оскільки його досягнення не потребує активних зусиль; **(3)** орієнтація на суб'єкт, адже станівник передусім пов'язаний з особою, відображає її внутрішні, психічні характеристики, які можна сприймати лише через зовнішні вияви, що фіксується в контексті; **(4)** статичність, тобто безперервний характер дії, що триває в межах конкретного періоду (див.: Мудринич, 2014: 157–160).

Обидві мови демонструють спільні морфологійні характеристики цих лексем, а саме: «…наявність форми ступенів порівняння (синтетичних й аналітичних), форм часу, можливість утворення форм способу, співвідносність, омонімічність, форми виду» (Мудринич, 2014: 158). Терміном ***станівник*** С. Мудринич не послуговується.

3.1.2. Станівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. Приєднуємося до В. Горпинича й І. Пянковської в поглядах на статус станівника як самостійної частини мови й уважаємо, що цей клас слів має великий потенціал для моделювання оцінних значень. Про потенційні можливості станівника виражати оцінні значення пише й І. Кучеренко, зауважуючи, що «…стан – це не що інше, як одна з наявних ознак предметів і явищ. ***Вона усвідомлюється як один з аспектів емоційно-вольового змісту людської психіки***. ***Через це й передається словесними засобами як реакція людського організму – його переживання, тобто усвідомлюється в почуттях, сприйманнях, відчуттях і через них***, напр.: *соромно, весело, шкода* і т. д. Ознака стану – належна чомусь або комусь. <...> вона становить суть змісту присудка двочленного речення <...> або одночленного...» (огрубл. шрифт і курсив автор. – О. К.) (Кучеренко, 1964: 123).

І. Пянковська розподілила слова категорії стану за такими лексико-семантичними групами: **(1)** із семантикою емоційного або інтелектуального стану, психічних переживань людини; **(2)** на позначення стану довкілля; **(3)** із морально-етичною оцінкою стану або його доцільности / недоцільности; **(4)** на позначення фізичного стану істот; **(5)** із суб'єктивною оцінкою стану оточення або щодо

тривалости його в часі чи просторі; **(6)** із модальним значенням (див.: Пянковська, 2009). Наголосімо, що йдеться про вербалізацію категорії модальности, яка пов'язана з категорією оцінки, про що зазначено, зокрема, і в теоретичному розділі.

С. Мудринич запропонувала розгалуженішу класифікацію слів семантики стану (див. ДОДАТОК А, схема 3.1), відзначивши, що «…лексико-семантичні групи та підгрупи, за якими розподіляли слова семантики стану, в українській та англійській мовах однакові, але одне і теж значення стану в досліджуваних мовах передається різними частинами мови» (Мудринич, 2014: 99). Учена наголошує, що провідним під час визначення стану є чинник сприйняття людини. Хоча «…психічний стан людини залежить від зовнішніх та внутрішніх впливів на органи сприйняття» (Мудринич, 2014: 88), однак диференційним є те, як «…емоційно вони оцінюються» (Мудринич, 2014: 88). Указана дослідниця наголосила, що «…при такому розподілі слів значення стану є основою, на якій базується загальнограматичне значення недійового стану. Межі між цими лексико-семантичними групами умовні» (див.: Мудринич, 2014: 89).

Оскільки, крім значення стану, станівник ***вербалізує*** ще й ***оцінку цього стану***, то спробуємо виокремити систему значень, узагальнивши наведені теоретичні постулати.

Станівник української та англійської мов може вказувати на (**1)** стан природи, довкілля з його одночасною оцінкою щодо різних параметрів відповідно до аксіологійної дихотомії *позитивно* чи *негативно*, *добре* чи *погано*, напр.: англ. *quiet – loud* (укр. *тихо – гучно*), англ. *clear – cloudy* (укр. *ясно – хмарно*), англ. *light – dark* (укр. *світло – темно*), англ. *warm – cold* (укр. *тепло – холодно*), англ. *gloomy – sunny* (укр. *похмуро – сонячно*), англ. *windy – windless* (укр. *вітряно – безвітряно*), англ. *warm – frosty* (укр. *тепло – морозно*); **(2)** оцінку стану щодо протяжности (тривалости, поширености) у часі та просторі (відприслівникові й відіменникові форми): *пора їхати*, *дотемна блукати, недалеко йти, близько побачити, виїхати вгору, відійти далеко*. В англійській мові оцінка реалізується через поєднання прислівників, прийменникових форм, інфінітивів й аналітичних дієслівних конструкцій, порівн.: англ. *It's time to go* (досл. укр. *Це час іти*); англ. *Keep walking*

until late (досл. укр. *Продовжувати гуляти допізна*); англ. *Move further away* (досл. укр. *Відійти далеко*); **(3)** психічний, інтелектуальний чи фізичний стан людини та його оцінку за відповідними параметрами (відприслівникові форми): англ. *easy – difficult* (укр. *легко – важко*), англ. *cheerful – sad* (укр. *весело – сумно*), англ. *fearless – frightening* (укр. *страшно – безстрашно*), англ. *joyfully – joylessly* (укр. *радісно – безрадісно*), англ. *pleasant – unpleasant* (укр. *приємно – неприємно*); **(4)** стан людини, що характеризується морально-етичною оцінкою (актуалізуються переважно відіменникові форми). Ці форми в англійській мові трапляються рідше – вони менш природні, порівн.: *Лінь вчитися. Гріх сидіти* (англ. *It is a sin to sit*); *Біда вчити* (англ. *It is a trouble to teach*). *Лиходіяти* (англ. *to act wickedly*); **(5)** стан, що зумовлений певними обставинами, оцінюється як необхідний, доцільний, а також такий, що містить відтінок модальности, або засвідчує відсутність чогось, що також має аксіологійний вимір: *Важливо знати. Варто прислухатися. Гріх думати. Можна побачити. Потрібно почути. Слід зважити. Не видно* позитиву; англ. *it's advisable* (укр. *бажано / рекомендовано*); англ. *it is necessary* (укр. *необхідно*); англ. *it's enough* (укр. *достатньо*); англ. *it is impossible* (укр. *неможливо*); англ. *it is well worth* (укр. *цілком виправдано*); англ. *it is well worthless* (укр. *абсолютно безглуздо*); **(6)** стан емоційно оцінюваний людиною: англ. *it is beautifully* (укр. *прекрасно*); англ. *it is blissfully* (укр. *блаженно*); англ. *it is disgustingly* (укр. *огидно*); англ. *it is excellently* (укр. *відмінно*); англ. *it is nice* (укр. *приємно*); англ. *it is pleasant* (укр. *приємно*); англ. *it is perfect* (укр. *ідеально*); англ. *it is refined* (укр. *витончено*); англ. *it is sad* (укр. *сумно*); англ. *it is sultry* (укр. *задушливо*); англ. *it is terrible* (укр. *жахливо*); англ. *it is wonderfully* (укр. *чудово*).

Аналіз станівника свідчить про його двоаспектну природу – номінативну й аксіологійну. Окрім вираження власне стану, він виконує оцінну функцію, презентуючи суб’єктивну або загальноприйняту інтерпретацію відповідного стану в МКС. У лінгвоаксіологійному вимірі станівники розподіляються відповідно до категорійної опозиції позитивного й негативного значення, що підтверджується дихотомією оцінних маркерів. Дослідження станівника засвідчує його важливу роль у побудові аксіологійного виміру МКС. Його використання в мовленні

формує не лише експліцитне відображення стану, але і його соціокультурну, емоційну й когнітивну інтерпретацію. Простежуємо зв'язок станівника з категорією модальности.

Оцінні значення в структурі станівника реалізуються через систему антонімних опозицій, ступеневої градації і модальної характеристики. Українська мова демонструє значну продуктивність у формуванні станівника з внутрішньою оцінною семантикою, зокрема в межах прислівникових конструкцій і відіменникових форм, а в англійській мові продуктивними є синтаксичні конструкції з предикативними зв'язками. Зазначене становить відмінність у способах категоризації оцінних станів у досліджуваних мовах: українська мова презентує синтетичну експлікацію оцінних значень, англійська ж демонструє тяжіння до аналітичних форм.

3.2. Потенціал прислівника української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Усталеною є сьогодні думка, що прислівники, як самостійна частина мови, формувалися на ґрунті інших повнозначних слів, переважно прикметників (див. про це: Паламарчук, 1957), що впливало на моделювання семантики ознаки їхньої якости, зокрема й семантики оцінки.

Ознаки українського прислівника всебічно описав І. Чапля (див.: Чапля, 1960), в історичному аспекті його докладно дослідив В. Німчук (див.: Німчук, 1978). К. Городенська (див.: Городенська, 2006b) також фокусує увагу на вивченні прислівника, зокрема вчену приваблює проблема ступенювання прислівників, що демонструє його оцінний потенціал щодо вияву інтенсивности ознаки.

І. Ощипко схарактеризувала погляди О. Потебні на статус прислівника (Ощипко, 2018a); здійснила огляд особливостей дослідження прислівника в східнослов'янських мовах у пожовтневий період (див.: Ощипко, 1967); презентувала порівняльний аналіз українських і польських відприкметникових прислівників на ***-о, -е*** (див.: Ощипко, 1975); схарактеризувала семантичну структуру предикативних прислівників (див.: Ощипко, 1990); показала семантико-

словотвірний потенціал українських прислівників типу ***по-…-ому*** (див.: Ощипко, 1993), а також зосередила увагу на висвітленні питання про семантичний зв'язок українських ад'єктивів із корелятивними іменниками (див.: Ощипко, 2000).

Погоджуємося з думкою А. Висоцького про те, що «…дослідження функціональної сфери прислівника в українській літературній мові, незважаючи на тривале вивчення багатьма лінгвістами, на сьогодні залишається однією з найбільш дискусійних проблем у мовознавчій науці» (Висоцький, 2015).

В англійському мовознавстві прислівники розглядають як доволі гетерогенний клас слів, що ускладнює формулювання їх визначення (див. про це: Van der Auwera, 1998; Haspelmath, 2001; Eisenberg, 2013), як «…найпроблематичнішого серед основних класів слів» (Haspelmath, 2001: 16543), «невловиму» частину мови (див.: Van der Auwera, 1998: 3), що викликає «плутанину» (див.: Eisenberg, 2013: 212). Учені зазначають, що відсутність концептуальної єдности й прозорого визначення меж цього класу слів спричинило те, що в морфології англійської мови термін *прислівник* розглядають як умовний, що об'єднує слова, які не підпадають під універсальну класифікацію.

3.2.1. Загальна характеристика морфологійних категорій прислівника української і англійської мов. Прислівником в українській мові називають «…лексико-граматичний клас повнозначних невідмінюваних слів із категорійним значенням непроцесуальної ознаки дії, ознаки непроцесуальних ознак (якості), зрідка ознаки предмета» (Загнітко, 2012, т. 3: 138). Незмінність прислівників призвела до відсутности в цієї частини мови морфологійних категорій (див.: Вихованець, 1988: 185).

В англістиці прислівник (*adverb / adverbial*) визначають як одиницю, що сполучується з дієсловом, прикметником, іншим прислівником або має вплив на інтерпретацію речення загалом, як і в українській мові, уточнює такі граматичні категорії, як спосіб, час, місце, ступінь або частота дії (див. докл.: Huddleston & Pullum, 2002: 564). Нагадаймо, що і в українській морфології поширено синонімний термін до прислівника латинського походження – *адвербум*. Очевидно, визначення прислівника в морфології англійської мови дещо відрізняється від того, що

задекларованe в морфології української мови.

В українській мові в основі класифікації частин мови лежить *гетерогенність*, тобто врахування кількох критеріїв (див. про це перший розділ). Підходи до інтерпретації прислівника в англійській мові відрізняються від принципів, презентованих у морфології української мови (семантичний, морфологійний, синтаксичний і словотвірно-морфемний). В англістиці визначальним для кваліфікації прислівника є насамперед його функційне навантаження: у цьому разі його кваліфікують як дискурсивне слово (див. про це в першому розділі), водночас ураховується синтагматика, ***поєднуваність*** (англ. ***combinability***), що неодноразово підкреслювали дослідники прислівника англійської мови (див. про це: Berry, 2018: 79; Biber et al., 2002: 16; Downing, 2015: 20–22; Halliday & Matthiessen, 2004: 51; Leech & Svartvik, 2002: 26). Зокрема, Б. Аартс слушно наголошує, що й досі «…слова класифікуються за частинами мови на основі морфологійних, синтаксичних і семантичних властивостей, але сполучуваність залишається ключовим чинником у визначенні функційної класифікації слова» (Aarts, 2011: 296). Звичайно, і в українському мовознавстві беруть до уваги функційний підхід під час виокремлення частин мови, зокрема й прислівника, порівн.: «Однією з найважливіших ознак прислівника є його семантика, яка ґрунтується на особливостях його синтаксичного функціонування» (Вихованець, 1988: 185; див. також такі праці: Болюх, 1994; Габай, 2010; Ніколашина, 1997; Соколова, 2009).

Питання некоректної кваліфікації деяких слів як прислівників відзначено англістами, зокрема вони зауважують, що прислівники – це «…різнорідна або залишкова категорія, до якої зараховуються слова, що не мають чітких критеріїв, які презентують іменники, дієслова, прикметники» (Huddleston & Pullum, 2002: 563). Саме тому здійснюються спроби уточнити межі класу прислівників, що не приводить до вироблення єдиної думки із цього приводу, тому вчені й зауважують: «Класифікація слів за частинами мови не завжди є чіткою, і деякі слова мають проміжний статус між двома класами» (Leech & Svartvik, 2002: 26). Так само вважають й українські мовознавці.

Деякі дослідники морфології англійської мови (див.: Fries, 1956; Kolln &

Funk, 2012) пропонують виокремити *прислівники міри* (англ. *very* /укр. *дуже*/, англ. *rather* /укр. *доволі*/) в окрему групу, оскільки вони не можуть сполучуватися з дієсловами, а лише з прикметники й іншими прислівниками. Водночас прислівники способу дії (англ. *slowly* /укр. *повільно*/), місця (англ. *abroad* /укр. *за кордоном*/) й часу (англ. *today* /укр. *сьогодні*/, англ. *tomorrow* /укр. *завтра*/) презентують валентність із дієсловами, що дає підстави об'єднувати їх в одну групу на основі врахування особливостей їхнього функціювання (див.: Fries, 1956; Kolln & Funk, 2012). Інший підхід полягає в тому, що деякі традиційно віднесені до прислівників слова на позначення місця й часу англісти розглядають за їхнім функційним призначенням, як «…прийменники без керованого компонента» (англ. *intransitive prepositions*), напр., слова англ. *abroad* (укр. *за кордоном*) і англ. *there* (укр. *там*) мають властивості, подібні до прийменникових сполучень з іменником (англ. *outside the country* /укр. *за межами країни*/, *near the entrance* /укр. *біля входу*/) (див. про це: Burton-Roberts, 1991; Huddleston & Pullum, 2002; Lee, 1998).

В українській мові також здійснюються спроби щодо функційної інтерпретації прислівників, напр., ідеться про прислівники місця *тут – там*, які розглядають як презентанти концептуальних понять, що членують у «…ментально-психологічній свідомості мовця простір на своє місце і оточення (сфера впливу мовця), що охоплює семантика 'тут', і не своє, чуже місце й простір (несуб'єктна сфера поза впливом мовця), що охоплює семантика 'там'» (Пилипак, 2018: 4). Ці прислівники презентують займенникове значення.

Труднощі класифікації зумовлені також полісемантичністю багатьох прислівників, що простежується і в українській, і в англійській мовах. Напр., англ. *truly* (укр. *правдиво, справді*) може виражати спосіб дії (англ. *I will speak* ***truly*** /досл. укр. *Я говоритиму* ***правдиво***/), міру (англ. *I do not* ***truly*** *understand what this is about* /досл. укр. *Я не* ***зовсім*** *розумію, про що йдеться/*), модальність (англ. *this is* ***truly*** *a miracle* /досл. укр. *Це* ***справді*** *диво*/) й ілокутивну функцію (англ. *I* ***truly*** *do not expect you to come* /досл. укр. *Я* ***справді*** *не очікую, що ти прийдеш*/). Це ускладнює його однозначну категоризацію в обох порівнюваних мовах.

Попри різні підходи, серед англістів домінує думка, що прислівники способу

дії (англ. *slowly* /укр. *повільно*/, англ. *well* /укр. *добре*/, англ. *hard* /укр. *наполегливо*/) становлять ядро цього класу слів, оскільки вони найпослідовніше поєднуються з дієсловом. Водночас інші підкласи прислівників демонструють значну гнучкість щодо належности до різних лексико-семантичних розрядів: можуть виражати не лише спосіб дії, але й указівку на кількість, час, ознаку ознаки, міру й інші семантичні значення, пов'язані з модальністю. Вони демонструють розмаїття позицій у межах речення і виконуваних синтаксичних функцій. Відносну структурну цілісність цього класу слів англійської мови забезпечує те, що значна частина прислівників утворюється від прикметників за допомогою суфікса ***-ly,*** або виконує аналогійну синтаксичну функцію означення. В українській мові простежуємо ширшу систему словотвірних засобів творення прислівників. Проте межі англійського прислівника як частини мови залишаються нечіткими, що зумовлено загальними труднощами у визначенні його частиномовної належности, як і в українській мові.

Традиційно прислівники обох порівнюваних мов поділяють на ***групи за семантико-граматичними характеристиками***, частина з яких ізоморфна для обох порівнюваних мов (див. ДОДАТОК А, схема 3.2)[64].

Однак ***аломорфними є модальні прислівники української мови***, аналогійні за значенням простежуємо й у межах аломорфної групи прислівників англійської мови, що виражають ставлення мовця до довкілля, ситуації тощо (англ. *stance adverbs*). У ракурсі функційної граматики мовознавці виокремлюють ще декілька аломорфних груп прислівників англійської мови (див.: Biber et al., 1999; Downing, 2015: 446–447; Huddleston & Pullum, 2002)[65].

Якісно-означальні прислівники української та англійської мов, як і прикметники, від яких вони утворені, можуть презентувати ***ступені порівняння***, що моделюються, як відомо, за допомогою аналогійних до прикметникових засобів. В обох порівнюваних мовах прислівники виконують практично всі синтаксичні функції (підмета, додатка, означення, обставини, інколи частини

[64] *Примітка.* Предикативні прислівники не презентовано в структурі запропонованої схеми, оскільки їх віднесено до станівника (див. підрозділ 3.1.).
[65] Див. ДОДАТОК А, схему 1.1., яка належить А. Даунінг (Downing, 2015: 446–447).

присудка) (див.: Загнітко 2012, т. 3: 138), функція підмета не притаманна прислівникам англійської мови.

В обох порівнюваних мовах частина прислівників виконує функцію вставних слів, що не є членами речення, але виражають значення, що стосуються всього речення, усієї висловленої думки, зокрема передають й оцінне ставлення до довкілля, відповідні типи модальности. Окрім того, прислівники української, як і англійської, мови можуть виконувати тексто- чи дискурсорганізувальну функцію (англ. *however, therefore, indeed* /укр. *однак, таким чином, дійсно*/) (див. про це: Biber et al., 1999: 1084–1088).

3.2.2. Прислівник української і англійської мов як презентант категорії оцінки. У сучасному українському мовознавстві неодноразово розглядалася проблема своєрідности презентації значення оцінки за допомогою різних частин мови. Т. Космеда наголошує: «…категорія оцінки має певну специфіку», що виявляється за допомогою вербалізації різних граматичних класів слів, серед них і ***оцінні прислівники***, що «…вказують на співвіднесеність із нормою або з дійсним станом речей <…>. Оцінка у власне оцінному значенні "відходить" на другий план <…> вони (оцінні прислівники – О. К.) пов'язані з інтенсифікацією дії або квантифікації об'єкта» (Космеда, 2003: 50).

У сучасних дослідженнях морфології англійської мови ***оцінні*** (***stance / evaluative***) ***прислівники*** розглядають як окрему групу прислівників, що передають ставлення мовця до висловленого, тобто йдеться про функцію вставних слів. На відміну від інших, оцінні прислівники (англ. *unfortunately, strangely, curiously* /укр. *на жаль, дивно, цікаво*/), що виконують функцію вставних слів, «…не впливають на істинність висловлення, а виконують особливу прагматичну функцію» (Bonami & Godard, 2008: 274). Оцінний прислівник не змінює пропозиційну істинність речення, оскільки твердження залишається достовірним навіть за його відсутности (див.: Bonami & Godard, 2008: 276), порівн.: англ. *John is* ***unfortunately*** *already gone* (досл. укр. *Джон,* ***на жаль****, уже помер*). Про особливий статус оцінних прислівників англійської мови пишуть О. Бонамі й Д. Ґодар, наголошуючи, що вони не змінюють змісту висловлення, але передають емоційне

або раціональне ставлення мовця до ситуації як своєрідний комунікативний коментар (див. про це: Bonami & Godard, 2008: 290). Знову простежуємо особливу увагу до категорії модальности.

В англійській мові прислівники не лише виражають спосіб дії, але й позначають рівень залученості суб'єкта, актуалізують оцінні характеристики, що особливо помітно в конструкціях із модальними й аспектуальними маркерами, коли прислівники моделюють вияв градації оцінки дії (див. про це: Pawley, 2006: 21–34).

Англісти наголошують на багатофункційности оцінних прислівників, що можуть, як і в українській мові, впливати на інтерпретацію всього висловлення і оцінювати сам мовленнєвий акт, оскільки їхня семантика й прагматика залежать від позиції в реченні й взаємодії з іншими елементами (див. про це: McNally & Kennedy, 2008: 274–295). Зазначену думку вважаємо методологійно важливою.

Дослідники англійської мови також переконані, що оцінні прислівники є наслідком ***вторинної граматикалізації***, коли аксіологійно нейтральні лексичні одиниці презентують модально-оцінне значення (див. про це: Protopopescu, 2017: 26), що, звісно, відбувається і в українській мові. Д. Льюїс, напр., простежує особливості функціювання англійських прислівників на прикладі слова ***still*** (укр. *досі, все ще, однак*) (див.: Lewis, 2019). Названа авторка простежує еволюцію значень цього прислівника від просторового й темпорального до контрочікуваної семантики допустовости, наголошуючи, що цей процес є поступовим, зумовленим синтаксичною позицією прислівника і його контекстуальною взаємодією (див.: Lewis, 2019: 130). Із базового темпорального значення (англ. *She **still** lives here* /укр. *Вона **досі** тут живе*/) семантика цього прислівника модифікується в стверджувально-оцінне (англ. *It's expensive, but **still** worth it* /укр. *Воно дороге, однак **усе ж** варте того*/), що й стає дискурсивним маркером (англ. ***Still**, you must admit it's interesting* /укр. ***І все ж**, ти мусиш визнати, що це цікаво*/) (Lewis, 2019: 140). Подібний аналіз підтверджує, що оцінні прислівники англійської мови, зокрема ***still***, демонструють зміну своїх функцій: ***відбувається стирання меж між темпоральними, модальними й дискурсивними значеннями***.

Аналогійний процес модифікації семантики спостерігаємо в англ. ***yet***, яке еволюціонувало від темпорального значення до вираження контрасту. Прислівник англ. ***yet*** спочатку використовували суто для позначення тривалости або очікуваного продовження дії (англ. *He hasn't arrived* ***yet*** /укр. *Він* ***ще*** *не приїхав*/), однак поступово ця лексема розширила свою семантику до вказівки на певну оцінку: обмеження дії або її заперечення (англ. *It's a simple idea,* ***yet*** *very effective* /укр. *Це проста ідея,* ***проте*** *дуже ефективна*/; англ. ***Yet****, one cannot deny its importance* /укр. ***І все ж****, не можна заперечити його значущість*/). Зазначений процес демонструє, що англ. ***yet***, подібно до англ. ***still***, у певних контекстах утрачає своє первинне темпоральне значення. ***Саме в цій трансформації вбачаємо механізм породження оцінних значень: прислівник зі значенням часу починає передавати суб'єктивне ставлення мовця до ситуації, що відбувається в часі***. Напр., у сполученнях із компонентом англ. ***yet*** актуалізується значення оцінки щодо омовлює несподіванку, неочікуваність подій: презентовано значення контрасту між очікуваним і фактичним. Зокрема, у висловленні англ. *He is young,* ***yet*** *very wise* (укр. *Він молодий,* ***проте*** *дуже мудрий*) ***yet*** додає емфатичне значення непередбачуваности чи винятковости. Отже, розширення семантики прислівника в цьому разі пов'язане з вираженням емоційного ставлення мовця до ситуації (див.: Swan, 1988: 95–118).

У сучасній англійській мові спостерігаємо функціювання продуктивної конструкції ***прислівник із суфіксом -ly*** (далі – ***adverb-ly***) **+** ***прикметник***, коли англ. ***adverb-ly***, сполучуючись із прикметником, ***підсилює*** його ***оцінну семантику*** (див. про це: Taboada et al., 2024: 3). Така конструкція утворюється шляхом поєднання прикметника з морфологійно спорідненим відприкметниковим прислівником, що виконує функцію інтенсифікатора: він змінює або підсилює семантику прикметника, водночас зберігаючи вихідний оцінний потенціал. Модифікатор конструкції англ. ***adverb-ly*** **+** ***прикметник*** не лише ***задає ступеневу градацію оцінки*** (див. про це: Fleischhauer, 2016: 45), але й ***уточнює характер її емоційного значення***. Прислівники цього типу сприяють вираженню ***інтенсивности*** або ***абсолютности*** ознаки, що демонструє вияв ступеня вираженості значення оцінки,

порівн.: англ. *staggeringly* (укр. *разюче*) передає високу інтенсивність, англ. *absolutely* (укр. *абсолютно*) акцентує на безумовності, англ. *painfully* (укр. *болюче*) додає значення вказівки на наявність негативного досвіду або певного дискомфорту (див. про це: Taboada et al., 2024: 4). Вербалізується значення, що вказує на ***відносний рівень інтенсивности*** оцінки, її ***ступеневу градацію***, підсилюючи або, навпаки, пом'якшуючи її вияв. Прислівники зі значенням градації часто виконують функцію ***інтенсифікаторів***, посилюючи ***суб'єктивність оцінки***.

Їх дія спрямована й на створення ефекту так званої «***емоційної залученості***», тобто своєрідний вияв емоційности (Fleischhauer, 2016: 45). Таким способом, як наголошують дослідники, моделюється ***ефект гіперболізації***, що виявляється в дискурсі рецензій, критичних оглядів і публіцистичних текстів: так омовлюється ***емоційне ставлення мовця*** до ситуації (див. про це: Taboada et al., 2024: 6), порівн.: англ. *The Modi regime is* ***'staggeringly incompetent'*** *in its handling of the economy and most other things, though it is very competent in summoning baser, divisive feelings latent among the people…* (National Herald India /досл. укр. *Режим Моді* ***вражаюче некомпетентний*** *у керуванні економікою та більшістю інших сфер, хоча водночас надзвичайно компетентний у пробудженні низьких, роз'єднувальних почуттів, прихованих серед народу…*/) – «оцінний ефект» створюється не лише завдяки вживанню прикметника англ. ***incompetent***, але й через актуалізацію його модифікатора – прислівника англ. ***staggeringly***, що вказує на винятковий рівень некомпетентности. Простежуємо вияв ***градації,*** що поєднана з прагматикою ***емоційности*** й ***суб'єктивної модальности***. Вони особливо поширені в англійській лінгвокультурі, коли необхідно наголосити на ***сильному особистісному враженні***, ***оцінному судженні***, зокрема в жанрі рецензії (див. про це: Taboada et al., 2024: 7).

Прислівники позначають ***високий рівень вияву перцептивности***, тобто особливостей сприйняття партнерами один одного через відповідне оцінювання (див. про це: Carretero, 2023: 118). Зазвичай такі прислівники є засобами виправдання або підсилення мовленнєвої позиції. Вони акцентують на тому, що певний факт є не просто суб'єктивним судженням, а реальністю для широкого

загалу (див.: Carretero, 2023: 118), порівн.: англ. *Sir Keir Starmer left looking* ***visibly shaken*** *after furious protesters bombard him as police make arrests* (Twitter /досл. укр. *Сер Кір Стармер виглядав* ***явно приголомшеним*** *після того, як розлючені протестувальники атакували його, а поліція здійснила арешти*/). Подібні прислівники номінують *прислівниками перцептивности.* Їх використання створює ефект «об'єктивного спостереження», а оцінка трактується як беззаперечний факт. Водночас через поєднання подібних прислівників із прикметником моделюється негативна оцінка, оскільки вербалізується вказівка на емоційну вразливість: англ. *ICLR reviews were* ***noticeably better*** *this year* (LinkedIn /досл. укр. *Огляди ICLR цього року були* ***помітно кращими***/) – використання прислівника перцептивности підкреслює, що покращення зафіксоване: це не просто суб'єктивні відчуття – ***так формується позитивна градаційна оцінка***. Як наголошують англісти, корпусні дослідження засвідчують, що такі прислівники найчастіше слугують для моделювання значення негативної оцінки, що необхідно для підсилення критичної позиції мовця (див.: Carretero, 2023: 119). ***Високу перцептивність розглядають як механізм переконання, завдяки якому мовець не лише вербалізує оцінку, але й створює ефект її об'єктивности, презентації реального факту, що важко заперечити.***

Розглядаючи особливості вияву категорії оцінки в системі прислівникових форм української мови, О. Халіман акцентує, що ***якісні прислівники найбільш послідовно презентують оцінку й інтенсивність її вияву у формах ступенів порівняння*** (див. про це: Халіман, 2019b: 66).

І. Ощипко наголошує, що ще О. Потебня вважав прислівниками «…цілі словосполучення, що були "ознакою ознаки", і називав їх "новими прислівниками", наприклад, "*завзятіший од всіх бурлак*", "*луччий од мене*" та ін.» (Ощипко, 2018a: 141): ***у цих прислівникових формах виявляється вищий ступінь вияву ознакового (оцінного) значення***.

Як бачимо, О. Потебня указував на важливість прислівників як модифікаторів певних конструкцій для вираження значення інтенсивности вияву ознаки, певної оцінки, про що, як було показано, пишуть й англісти. І. Ощипко вважає, що

прислівники, утворені за допомогою біфікса ***по-…-ому***, також мають виражене якісно-порівняльне значення (див. про це: Ощипко, 2018b: 179), що презентує *семантику перцептивности*. Зазначена дослідниця вказує на широкі можливості прислівника в моделюванні значення якости, оцінки та їхньої інтенсифікації, що виявляється, зокрема, під час сполучуваности прислівників з іменниками, про що йшлося вище. І. Ощипко наводить виразний приклад із тексту Ю. Яновського, порівн.: *А, може,* ***я трохи генерал*** (Ощипко, 2018a: 142). Така оказіональна сполучуваність, як бачимо, моделює значення вияву ознаки, оцінки.

О. Потебня зауважив, що прислівник, виражений формою орудного відмінка іменника, «…відповідає на питання *як* і містить вказівку на граматичну якість» (Ощипко, 2018a: 143). ***Порівняльно-уподібнювальні*** прислівники, як-от: *летіти чайкою, летіти соколом*, як переконує І. Ощипко, виражають властивість предмета, його якість, що може відповідно оцінюватися.

Погоджуємося із цією думкою, проте водночас такі прислівники вербалізують і відповідний тип конотації (*летіти* певним способом – це може бути спосіб дії, що схвалюється чи не схвалюється).

О. Халіман переконана, що особливість уживання прислівників місця ***тудою, сюдою, кудою*** «…може слугувати і як засіб вираження оцінки» (Халіман, 2019b: 225). Це твердження також сприйаємо, порівн.: «***Тудою й сюдою*** – тією й цією стороною, дорогою; скрізь. *Стара мати кидається тудою й сюдою, шукає ліків* (М. Вовчок) (СУМ-11).

Якщо використати загальноприйняту методику визначення наявности в граматичній формі значення оцінки, додавши оцінний маркер «і це добре» або «і це погано», то, безумовно, у наведених прикладах актуалізується «і це добре», тобто маємо вияв позитивної оцінки. Наведімо вірш Є. Маланюка «Історіософічне». Поет також використовує розглядувані прислівникові форми: *Обабіч шляху із Варяг у Греки / Ще й досі живуть ні варяги, ні греки. / А так собі, еманація, гра – / Дрижить протоплазмою без ядра. / І скільки не пружили і не палили, / Тільки ойойкало тлусте тіло / Тільки переповзало завжди* / ***Тудою – сюди, а сюдою – туди***. */ Лайка? Ніж? Нове Запорожжя? / Хоч убий, не збагну, що поможе.*

Думаєш, думаєш. Рветься терпець… / Може – краватка і ковнірець? А, може й справжній кінець (Є. Маланюк). У цьому контексті словоформи ***тудою – сюди, сюдою – тудою*** вербалізують негативне оцінне значення, водночас маркуючи українські національні форми[66]. В. Ващенко зауважує, що ***це особливі національні прислівники***, що «…утворюють відмінкові форми за аналогією з іменниками» (див. про це: Ващенко, 1970: 106).

Як видається, ***національний маркер цих прислівникових форм робить їх інтимізувальними****, тобто ближчими до душі носіям української мови*. На думку О. Ярош, наведені слова – презентанти української ментальности, порівн.: «Один мій знайомий повідав історію про рейтинг українських моряків у світових роботодавців. Виявляється, вітчизняні моряки зовсім непопулярні у капітанів суден. Найпопулярніші – філіпінці, далі представники азіатів. Роз'яснення таке… Коли філіппінському моряку ставлять завдання: принести те-то, звідти, туди і за скільки-то часу, то він чітко і одразу виконує це завдання. Коли українському дають доручення, то він ставить ряд уточнювальних запитань: "А чого я?", "А чого туди?", "***А чому сюдою-тудою***?" і т. д т. п. <...> ***Ментальність у нас ніби-то така***. ***Все піддавати сумніву, завжди привносити своє розуміння будь-якому процесові, до всього ставитися суб'єктивно і творчо***…» (огрубл. шрифт автор. – О. К.) (Ярош, 2010). Звичайно, такі роздуми характерні для пересічних носіїв української мови: вони базуються на асоціативному мисленні, однак доля істини в

---

[66] *Примітка*. До аналізу національних особливостей української мови сьогодні долучаються не лише мовознавці, але й пересічні носії мови. Граматичні форми української мови вони порівнюють із російськими, щоб побачити самобутність рідної мови, її відмінності. Такі роздуми носіїв української мови над семантикою і прагматикою прислівників простежуємо на сторінках інтернет-сайтів. Ідеться про своєрідність деяких прислівників ***зі значенням місця***, порівн.: «Чому наше "тудою-сюдою" – це не їхнє "туда-сюда"?». Пропонується відповідне пояснення: «Російське "туда" чи "сюда" означає одночасно і напрямок руху, і місце, куди потрапиш, рухаючись "туда" або "сюда". Пращури сучасних росіян жили, як правило, у лісах, де одна-дві стежки-колії. Отже, якщо вони йшли "туда" або "сюда", завжди потрапляли куди треба. Українці, як правило, жили в степу або лісостепу, де ніхто не обмежений в напрямках руху. Отже, туди або сюди можна потрапити різними шляхами: і навпростець, і тудою, і сюдою. На жаль, брати-росіяни це пояснення, звісно, не сприймали і називали "тудою-сюдою" чернігівським суржиком» (Говоримо українською вже сьогодні). До цього типу прислівників відносимо й ***кудою***. Дослідники наводять такі приклади з текстів художньої літератури, порівн.: *Ти* ***сюдою****, я* ***тудою****, А зійдемось над водою* (Леся Українка); *Чи не бачив парубка і дівки, чи не йшли* ***сюдою*** (О. Кониський, ч. І); *Ми дивимося,* ***кудою*** *до нори ближче* (О. Кониський, ч. І); *Ото якось там купці знову їхали* ***тудою****, та й до їх заїхали* (О. Кониський, ч. ІІ).

такому твердженні все-таки є.

Зібраний фактичний матеріал англійської мови не засвідчує поширення таких форм, оскільки граматична система англійської мови не передбачає подібних механізмів творення прислівників, як в українській мові, що зумовлено відсутністю відмінкової системи, а відтак, ***формування прислівникових форм за аналогією з відмінковими формами іменників***, ***як це відбувається в українській мові, у мові англійській неможливе***. Англійські порівняльно-уподібнювальні конструкції формуються через дієслівні звороти або іменникові сполучення зі словами англ. ***like*** та ***as*** /укр. *як*/ (англ. *fly like an eagle* /укр. *летіти як орел*/), що не створює ефекту актуалізації значення оцінки.

Для мовлення українців, зокрема й сучасного, характерне активне вживання ***демінутивів***, ***утворених від низки прислівникових форм, що також мають інтимізувальне й водночас оцінне значення***. Їх використовують у мові реклами, зокрема, простежуємо назву рекламного сайту «Всі іграшки ***тутечки***» (Всі іграшки тутечки…); *А знайти свої підсумки можна, топнувши ось* ***тутечки*** (Uklon) або *Хто вже купив квитки на 4 листопада* ***тутечки*** (Karna + гуцул-метал…). Наведену лексему використовують для творення креативної власної назви, порівн.: *Сьогодні розповідаємо про креативну команду* ***«Тутечки»*** *від ГО «Нові крила»* (UNFPA Ukraine…). Це слово вписується в сленгове мовлення, про що свідчить, напр., такий допис у мережі Інтернет: *І* ***тутечки*** *я офігіла* (І тутечки я офігіла!...).

У СУМ-11 натрапляємо, як видається, на не цілком точне тлумачення цієї лексеми; подаються приклади її вживання в художніх текстах класиків української літератури, порівн.: Тутечки, *присл., розм.* Те саме, що ***тут***. *– Хто його зна, яке буде тутечки моє життя…* (І. Нечуй-Левицький); *– Вся земля тутечки була начинена свинцем. І досі вириваєм його з поля, наче дике м'ясо* (М. Стельмах); *– Що ви, хлопці, – злякано захлипав Йонька. – Я тутечки ні при чім* (Г. Тютюнник) (СУМ-11).

Зрозуміло, ***тутечки*** – це не те саме, що ***тут***, оскільки суфікс ***-ечк*** вносить доповнення в семантику прислівника ***тут***, робить ближчим до мовця вказівне

тут, інтимізує його й надає конотації позитиву. Ця лексема презентує синонімний ряд, у який входять інші демінутиви, які кваліфікуються як прислівники місця, що також презентують інтимізувальні смисли й відповідну конотацію позитива, напр.: ***тутечка, тутечки, тутеньки, отутечки, отутеньки***. Те саме стосується й прислівника ***осьдечки*** (від осьде) (СУМ-20).

Подібні демінутативи утворюються й від інших прислівників місця, порівн.: ***тамтечки, ондечки, осьдечки*** та ін. Контекст уживання: *Марько! Де ти є? – **Осьдечки**, тьотю, – озивалась дівчина* (М. Хвильовий). Зрозуміло, що й прислівники, які належать до інших лексико-граматичних розрядів, також можуть утворювати демінутивні форми, насамперед це означальні прислівники, порівн.: *глибоко – глибоченько, близько – близенько, високо – високенько, далеко – далеченько, вогко – вогкуватенько.* ***Англійській мові не властиве морфологійне вираження категорії демінутивности в прислівників, натомість демінутивний ефект передається синтаксично або лексично, зокрема за допомогою відповідних інтенсифікаторів*** (англ. ***a bit*** *slowly* /укр. ***трохи*** *повільно*/, англ. ***slightly*** *strangely* /укр. ***трішки*** *дивно*/), сленгізмів (англ. ***kinda*** *sadly* /досл. укр. ***типу*** *сумно*/) або інтонаційного пом'якшення в усному мовленні.

Прислівникові компаративи й суперлативи так само слугують для презентації значення оцінки. У цій системі вчені виокремлюють такі типи утворень: **(1)** компаративи й суперлативи, що співвідносяться з якісно-означальними прислівниками, або прислівникові компаративи й суперлативи ***з первинною якісно-означальною семантикою*** (*цікавіше, більш цікаво – найцікавіше, найбільш цікаво*; *голосніше, більш голосно – найголосніше, найбільш голосно* та ін.) (див.: Городенська, 2007а: 41); **(2)** компаративи й суперлативи, що співвідносні з означальними просторовими прислівниками, або прислівникові компаративи й суперлативи ***з первинною просторовою семантикою*** (*ближче, більш близько – щонайближче, найбільш близько*; *вище, більш високо – найвище, найбільш високо* та ін.) (див. про це: Городенська, 2006а: 6); **(3)** компаративи й суперлативи, які співвідносні з означальними прислівниками міри й ступеня, або прислівникові компаративи й суперлативи ***з первинною семантикою міри й***

ступеня (*більше, щонайбільше – більш багато, найбільш багато, дужче, щонайдужче – більш сильно, щонайбільш сильно*) (див. про це: Годз, 2013: 81–82); **(4)** компаративи й суперлативи, співвідносні з означальними часовими прислівниками, або прислівникові компаративи й суперлативи, що презентують ***первинну часову семантику*** (*раніше, якнайраніше – більш рано, найбільш рано; пізніше, щонайпізніше – більш пізно, найбільш пізно* та ін.) (див.: Висоцький, 2015: 9).

В українському мовленні натрапляємо на оказіональні приклади ступенювання прислівників, зокрема простежуємо утворення компаративних форм прислівників від іменників (*сонце – сонціше*) і прислівників часу (*завтріше, зиміше*): *І дощ дощіший за вікном сьогодні! / **Сонціше** сонце! Ах! Небесна ватра! / А небо! Глянь! Безодніше безодні! / Все це з любов'ю – у **завтріше** завтра*) (Клуб поезії); *«Якщо хочеш маминого паруючого борщика, то і не таку заметіль здолаєш ☺ зима за містом, скажу я вам, набагато **зиміше** ☺ смачних і снігових вихідних нам, ну а я ще трохи попрацюю для вас в ТСН», – написала Таран з хештегами «там, де зима», «вихідні» і «сніг»* (Л. Феськова).

У сучасному українському мовленні, як бачимо, для вербалізації значення оцінки актуалізуються ***оказіональні прислівникові компаративні форми***. Вони можуть утворюватися від інших оказіональний форм, напр., прикметникових. Можна стверджувати відносну частотність їхнього вживання, порівн.: *центр – центріший, – центріше*.

Наведімо контекстуальні приклади, що вказують на поширеність цієї прислівникової форми і в тексті оголошення: ***Центріше** не буває!!! Продамо трикімнатну квартиру в історичній частині Луцька вул. Л. Українки 2* (RealtyBestUA); *Вулиця Нижанківського, **центріше** лише Площа ринок. Вартість м2 від 3 до 5 тисяч. Порахуймо. Тепер інше?* (DailyLviv.com), і в дискурсі інтерв'ю: *За його словами, він живе в центрі Києва, «**центріше дома немає**», але думок про евакуацію не виникало. Данилко розповів, що одна дуже відома людина його вмовляла терміново виїхати* (К. Петренко), і в публіцистичному газетному дискурсі: *...дивлячись сьогодні на сивого Байдена, що крокував уздовж стіни*

Михайлівського собору, під завивання сирен повітряної тривоги, ще раз піймав себе на думці, що Україна не була центром світу ніколи. А тепер – хто в світі ***центріше за Україну****?* (Прочерк); *...Ми щиро вдячні Вам за це запитання. Запитання – не просто в десятку, а в самий центр десятки.* ***Центріше*** *– не буває* (Як щодо нового слова?), і в поетичному тексті: ***Центріше*** *серця / Десь коло серця чи* ***центріше****... / Клубок осінніх почуттів, / Тягар невимовлених слів – / Уяви гра. А він не пише. / Це вже збулось в чиємусь сні. / Осіння туга – не остання, / У рими сплутане чекання / Не раз являлося мені. /* ***Центріше*** *серця щось зникає, / Коли немає його слів. / Щось безнадійно відмирає... / Те, чому імені немає, / Чого він знати не хотів* (Поезія Ірини Павленюк).

Прислівникові форми української мови мають потенціал до моделювання не лише нормативних компаративних форм, але й оказіональних, що дають змогу створювати оцінні значення.

Т. Монахова вважає, що така тенденція до творення оказіональних компаративних форм прислівника – це ***вияв модерністської тактики творення текстів***. На думку цієї вченої, ***ступенювання прислівників*** використовують «…для декларації різко негативного ставлення мовця до теми» (Монахова, 2015: 124), хоча виявляються й позитивнооцінні смисли. Тому ***такі компаративні форми є амбівалентними***, оскільки залежно від контексту можуть виражати одне з опозиційних значень категорії оцінки: ‘***добре’*** або ‘***погано’***.

О. Халіман зауважує, що зафіксувала «…поодинокі компаративні утворення, змодельовані від ***прислівників (присудкових слів)***, які, очевидно, доречно характеризувати як індивідуально-авторські оказіоналізми – вияв лінгвокреативности письменника, порівн.: *А на відповідь іще* ***анічичиркіше*** (Остап Вишня). Таке формотворення поодиноко реалізується й у сучасному мовленні, напр.: *Часто трапляється якраз навпаки. А була й іще* ***навпакіше****. Проілюструю на хрестоматійних прикладах* (ЛУ, 15/09, с. 7) (див.: Халіман 2019b).

Аналіз англомовного матеріалу не засвідчує продуктивного використання ненормативних компаративних форм прислівників. Це можна пояснити тим, що англійська мова зберігає чіткий розподіл між прикметниками й прислівниками, де

перші активно піддаються ступенюванню, а другі – значно рідше.

Прикметники за своєю природою мають тіснішій зв'язок із градуальною оцінкою, оскільки вони безпосередньо позначають якісні характеристики об'єктів, що легко порівнювати. ***Це виявляється і в українській, і в англійській мовах***. Натомість прислівники не розглядають як такі, що можуть утворювати ступені порівняння за межами нормативної системи.

Випадки оказіонального ступенювання прикметників у сучасному українському мовленні часто використовують, як було продемонстровано в попередньому розділі, для моделювання суб'єктивних оцінних значень і залучають до публіцистичного дискурсу, зокрема й рекламного.

Водночас прислівники не демонструють подібної продуктивности, оскільки їх роль у структурі речення найчастіше полягає не в оцінюванні об'єкта, а в уточненні дії, що обмежує можливості їх трансформації в стилістично маркованих контекстах.

Отже, прислівник – це частина мови, що має великий потенціал для творення значення оцінки на рівні нормативного мовлення та оказіональних утворень. У сучасній українській мові це підтверджується широким використанням подібних компаративних форм, що можуть підкреслювати інтенсивність певної характеристики або слугувати засобом емоційного увиразнення, зокрема в публіцистичному й художньому дискурсах.

В англійській мові такої тенденції не простежуємо, що пояснюємо системними обмеженнями: прислівники тут відіграють переважно функційну роль модифікатора певних конструкцій, а їх ступенювання обмежене нормативними моделями.

Порівняння особливостей функційного навантаження прислівників для моделювання значення оцінки в українській і англійській мовах свідчить про типологійні відмінності в способах вираження оцінки. ***Українська мова демонструє більшу гнучкість у формуванні оказіональних оцінних структур***, а ***англійська – більшу стабільність***.

3.3. Потенціал дієслова української і англійської мов для моделювання значення оцінки

Дієслівні категорії «…нерівнорядні ні структурно, ні семантично, ні функційно, ні прагматично, що зумовлено їхнім навантаженням у реченнєвій структурі та особливостями реалізації в структурі мовленнєвого акту» (Загнітко 2014: 4).

У морфології оцінки дієслово є одним із найважливіших носіїв аксіологійних значень, адже воно безпосередньо пов'язане з предикацією, визначає динаміку висловлення та формує його прагматичний ефект. На відміну від іменних частин мови, що здебільшого презентують статичні ознаки предмета чи явища, ***дієслово експлікує дію, стан чи процес, у яких оцінність нерідко поєднується з емотивністю та модальністю*** (див.: Вихованець, 1988: 74–76). Водночас ***оцінний ефект формується*** не лише за допомогою актуалізації семантики дії, але й через взаємодію граматичних категорій із відповідними прагматичними параметрами мовлення. ***У межах предикативної структури дієслово поєднує опис дії з її оцінкою***.

Такі форми не лише позначають процес, але й виражають ставлення мовця до нього, що зумовлює появу ***емоційно-модальних смислів***, пов'язаних з аксіологійним сприйняттям події. Саме тому ***дієслово належить до динамічних елементів аксіологійної системи мови***, ***через який актуалізується потенціал емоційно-оцінного ставлення до довкілля***. Актуальність вивчення дієслова в парадигмі лінгвоаксіології підтверджується тим, що воно інтегрує когнітивний та комунікативний аспекти мовлення, оскільки є не лише граматичним центром речення, але й маркером оцінних смислів (див.: Бацевич, 1997).

3.3.1. Інтерпретація дієслівних категорій української і англійської мов у науковій літературі, академічних граматиках початку XXI століття. У вітчизняному мовознавстві з початку XXI ст. чимало публікацій присвячено розгляду проблем, пов'язаних із трактуванням категорій українського дієслова. Однак зауважмо, що найфундаментальніші праці про українське дієслово, написані

в ХХ ст., належать В. Русанівському (див.: Русанівський, 1971; Русанівський, 1977), оскільки в них окреслено важливі методологійні постулати щодо дослідження дієслівних категорій. Констатуємо належну увагу сучасних українських дослідників до вітчизняної спадщини, зокрема й до публікацій В. Русанівського; ідеться і про наукові розвідки К. Городенської (див.: Городенська, 2005) й І. Ярошевич (див.: Ярошевич, 2024).

Зазначмо й методологійну важливу тезу сучасної української граматики, висловлену І. Вихованцем про те, що ***граматичний тип української мови тяжіє до дієслівно-іменникового*** (див.: Вихованець 2012). Порівняймо: «Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови відбиває визначальні особливості морфологійної, синтаксичної і словотвірної структури сучасної української мови. Тому основним завданням авторів нової академічної граматики сучасної української літературної мови є передовсім усебічне дослідження функціонування дієслів та іменників, динамічних процесів у морфологійній, синтаксичній і словотвірній сферах цих частин мови, вичерпної сукупності граматичних (морфологійних, синтаксичних, словотвірних) категорій у їхніх системних взаємозв'язках та ієрархічних співвідношеннях. Специфіку української мови становить морфологійне увиразнення і закріплення синтаксичного функціонування іменників і дієслів» (Вихованець, 2012: 10).

У цій праці увагу фокусуємо переважно на семантико-морфологійних і словотвірних особливостях дієслова без належної уваги до синтаксичного виміру: для виявлення граматичного значення оцінки необхідні діагностичні контексти.

Зауважмо, що 2015 року в українському мовознавстві опубліковано новаторську монографію І. Мельник «Транспозиційна граматика української мови» (Мельник, 2015). Мовознавиця слушно наголошує, що в структурі ***проблеми міжчастиномовної перехідности чи не найвагоміше місце відведено саме дієслівній транспозиції***, «…класифікаційна модель якої охоплює чотири ієрархічно організовані її різновиди: відприкметниковий, відіменниковий, відчислівниковий та відприслівниковий, що мають двоступеневий – синтаксичний і морфологійний – вияв» (там само: 385). Дослідниця висновкує, що відповідно до синтаксичного й

морфологійного ступенів переходів ***виокремлюємо аналітичні й синтетичні граматичні засоби***, співвідношення яких становить важливу проблему транспозиційної дієслівної граматики. Аналітичні засоби дієслівної синтаксичної транспозиції – це (а) аналітичні синтаксичні морфеми-зв'язки (*бути, становити*) або (б) морфеми-напівзв'язки (*ставати / стати, лишатися / лишитися, залишатися / залишитися, зоставатися / зостатися, виявлятися / виявитися, називатися, вважатися* і под.), що є граматичними маркерами, носіями часо-способових та ін. дієслівних категорій і нейтралізаторами визначальних іменних категорій. Зазначену проблему студіюють також Л. Наконечна (див.: Наконечна, 2008) й І. Піддубська (див: Піддубська, 2001).

Концептуально важливою для дескрипції дієслова вважаємо й статтю К. Городенської, у якій обґрунтовано методологійні засади актуалізації семантико-граматичного підходу до проблеми кваліфікації морфологійних категорій дієслова. Учена враховує традицію (залучає положення, презентовані, зокрема, у працях В. Русанівського) й інновацію (базується на ключових положеннях сучасних мовознавців – І. Вихованця, А. Загнітка та ін.).

К. Городенська докладно описує відмінності, що виявляються в новітній кваліфікації морфологійних категорій дієслова. Насамперед це стосується їхньої диференціації на базі врахування **(1)** *семантичної мотивованости / немотивованости* дієслів на **(а)** *власне дієслівні* (*категорії часу, способу, виду*) і **(б)** *невласне дієслівні* (*категорії особи, числа й роду*); виокремлення **(2)** зв'язків із різними граматичними підсистемами, залежно від яких категорії дієслова набули ***статусу міжрівневих***. Це **(а)** *морфолого-словотвірна категорія виду,* **(б)** *морфолого-словотвірно-синтаксичні категорії перехідности / неперехідности й стану*. Актуалізовано **(3)** *новітні опозиції*: категорію способу виокремлено на основі врахування не тільки значення **(а)** *ірреальности*: ідеться про гіпотетичні дії, процеси, стани, що моделюють значення *бажаности дії, процесу* чи *стану*. Учена обґрунтувала необхідність **(4)** вилучення категорії *дійсного способу* й запропонувала виокремити **(5)** умовний, наказовий, бажальний і спонукальний спосіб. Крім того, **(6)** науковиця переконана в

необхідності спростування граматичного статусу категорії *аспектуальности* й *родів дієслівної дії*. Дослідниця наголосила на потребі **(7)** залучення до аспектуальних категорій дієслова **(а)** граматичної категорії виду з її системою видових протиставлень, **(б)** семантичної категорії граничности, **(в)** аспектуальних розрядів базових дієслів і **(г)** семантико-словотвірних категорій родів дієслівної дії. Важливим постулатом, сформульованим К. Городенською, є **(7)** указівка на потребу нейтралізації тих конструкцій пасивного стану, що виражені дієсловами недоконаного виду з постфіксом -ся, який традиційно вважали типовим засобом творення пасивних дієслів до перехідних дієслів недоконаного виду. Науковиця **(8)** обґрунтувала необхідність інтерпретації гібридної морфолого-словотвірно-синтаксичної *категорії стану* через опозиції грамем зі значенням **(а)** *перехідної дії* та **(б)** *результативного стану*, яку вербалізують *перехідні дієслова зі значенням дії* та *аналітичні дієслова* зі значенням *результативного стану*, що вказують на наслідок виконання дії (див.: Городенська, 2024).

К. Симонова також характеризує основні підходи до вивчення дієслівних категорій, наголошуючи на важливості **(1)** традиційного (*нормативно-описового*) і **(2)** новітнього (*функційно-категорійного*) принципів аналізу дієслова (див.: Симонова, 2012). Семантико-синтаксичні дієслівні параметри характеризує також О. Леута (див.: Леута, 2007).

Важливими для розуміння статусу українського дієслова в сучасному мовознавстві мають напрацювання А. Загнітка: ідеться про фундаментальні монографії, що побачили світ наприкінці XX ст., зокрема: «Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці» (Загнітко, 1990), «Система і структура категорій дієслова» (Загнітко, 1990), «Структура та ієрархія валентних значень дієслова» (Загнітко, 1990), а також ґрунтовні наукові розвідки про статус категорії стану (Загнітко, 1990), аналітизм у системі дієслівних категорій (Загнітко, 1993) та внутрішньореченнєвий статус дієслівности (Загнітко, 2009).

Послідовниця теорії А. Загнітка Т. Масицька всебічно описує граматичну структуру дієслівної валентности (Масицька, 1998), презентуючи цінні спостереження щодо особливостей функціювання дієслівних форм.

І. Ярошевич (Ярошевич, 2006) фахово узагальнила сучасні напрацювання у сфері морфології української мови й презентувала огляд актуальних термінів, що позначають дієслово, його форми й категорії. Ця дослідниця наголошує, що «…традиційно вживані й новостворені терміни конкурують на шляху закріплення в термінологічній системі мови та окремих її галузях» (Ярошевич, 2006:72). Учена пропонує огляд літератури з указаної проблеми, заторкуючи праці вчених ХХ–ХХІ століття, зокрема й про які йшлося вище[67].

Погоджуємося з думкою цієї дослідниці про те, що на перегляд морфологійної термінології, її переосмислення та оновлення наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. значно вплинули знакові українські граматисти (І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко), «…які започаткували в українському мовознавстві функційно-категорійний підхід до розгляду граматичних явищ, переглянули усталені традиційні погляди на них та подали нову, поглиблену їх інтерпретацію, значно розширили коло наукових понять і термінів для їхньої номінації» (Ярошевич, 2006: 72).

Переосмислення мотивоване аналізом впливу на асиміляційні процеси в системі української термінології загалом, що відбувалося в українському науковому просторі радянського тоталітарного режиму. Названа мовознавиця, зокрема, звернула увагу на переосмислення дієслівних категорій та терміноодиниць, що їх позначають, указавши на статус українського дієслова: **(1)** у частиномовній ієрархії дієслово традиційно посідає одну із центральних позицій, як й іменник. Це «…центральний клас ознакових слів, що виражають дії, процеси та стани,

[67] *Примітка.* Науковиця робить таке узагальнення: «Прийнявши за основу аналіз термінів на позначення дієслова, його форм і власне-дієслівних граматичних категорій, можна зробити висновок про те, що на початку ХХ ст. система морфологічних термінів аналізованої терміногрупи <…> ще не була виробленою. Автори шкільних і наукових граматик, учені-мовознавці шукали в скарбниці української мови такі терміноодиниці для назв наукових понять, які б відповідали живомовній народній основі у плані змісту і не порушували її структури. Пошуки таких одиниць, “кування термінів” вели до небажаного в термінології явища – появи значної кількості термінів-дублетів. <…> з-поміж кількох пропонованих варіантів терміна лише найбільш вдалий набував кодифікованого характеру, решта так і залишалася авторськими новотворами. Змістова відповідність терміна поняттю, милозвучність та українська основа забезпечували йому нормативність і входження до термінологічної системи мови. Ті зміни, які відбулися в усвідомленні морфологічних явищ у зв’язку з бурхливим розвитком нових напрямів досліджень у другій половині ХХ – початку ХХІ ст., зумовили перегляд поглядів учених на кількісний і якісний склад дієслівних форм і категорій, на систему понять та їх найменувань за допомогою відповідних термінів» (Ярошевич, 2006: 77).

виступають організаційним ядром елементарного простого речення, мають активну й широку валентність, найбільший набір морфологічних категорій і виконують у реченні основні формально-синтаксичні функції присудка та головного члена односкладного речення» (огрубл. шрифт автор – О. К.) (Вихованець & Городенська, 2004: 218). **(2)** Українське дієслово презентує розгалужену систему форм, які окреслено відповідними термінами. Традиційно виокремлюють дві групи дієслівних форм: (а) *особові* й (б) *неособові*.

Синонімні терміни – *дієвідмінювані* (зміна за особами, числами, родами й способами), або *предикативні*, та *недієвідмінювані* (дієприкметник, дієприслівник та інфінітив: їх ще називають *вербоїдами*), або *непредикативні*. До невідмінюваних предикативних форм відносять унікальні українські національно марковані *форми на но-, -то.* На їхнє позначення використовують низку термінів, як-от: *безособові дієслівні форми на -но, -то*; *дієприкметникові форми на -но, -то*; *предикативні прикметники на -но, -то*; *присудкові форми на -но, -то* та ін. (див.: там само: 75). **(3)** ***Дієслово презентує,*** як доводять учені, ***найбільшу кількість граматичних категорій***, що номіновані відповідними термінами. «Частина з них є власне морфологічними, інші мають міжрівневий характер.

Традиційно до них зараховують *категорії виду, часу*, *способу, стану, особи, числа* й *роду*. До них долучають також *категорію перехідности / неперехідности*, яку разом із категорією виду й стану кваліфікують як загальнодієслівну, решту – як “граматичні категорії особових утворень”. До загальнодієслівних категорій відносять також категорію *аспектуальности*, яка ґрунтується на семантико-словотвірній ознаці і *якій підпорядковується власне дієслівна категорія виду* й *міжрівнева морфолого-словотвірна категорія родів, або способів дієслівної дії*. Власне дієслівну природу відбиває *міжрівнева категорія валентности* – термін, уведений до наукового обігу для позначення семантично передбачуваної сполучуваності дієслова із залежними від нього словами» (там само: 75). **(4)** Однак, як було наголошено в першому розділі, функційний підхід до тлумачення граматичних явищ сприяв оновленню поглядів на морфологійні категорії дієслова, «…а також термінів для їхнього позначення» (там само: 75). І. Вихованець і

К. Городенська до *власне дієслівних* категорій уналежнюють семантично мотивовані й безпосередньо «…орієнтовані на відображення позамовної дійсності» (*категорії часу, способу й виду*); інші кваліфікують як *невласне дієслівні* (*категорії особи, числа, роду*), що не мають такої мотивації, оскільки вони зумовлені іменними категоріями (див.: Вихованець & Городенська 2004: 223).

Наголосімо, що категорії стану й перехідности / неперехідности кваліфікують як міжрівневі, оскільки вони поєднують властивості морфологійного й синтаксичного та словотвірного рівнів (див. там само). Погоджуючись із цим твердженням, А. Загнітко, крім того, уважає за доцільне віднести до міжрівневих дієслівних категорій і *валентність*, що *пов'язана з категоріями перехідности / неперехідности, стану* й *аспектуальности* (див.: Загнітко, 1996: 193; 268).

У сучасному українському мовознавстві до ***власне дієслівних категорій*** відносять *категорії виду, часу й способу*. **(5)** Термін *вид* (у граматиці англійської мови йому відповідає поняття *аспекту*) у тому значенні, у якому його вживають у сучасних граматиках, – явище порівняно пізнє.

Його вперше схарактеризував М. Смотрицький у граматиці 1619 року. В. Німчук проаналізував особливості становлення цього явища й констатував, що «…термін *вид* використовували для позначення часових форм дієслова та для назви поняття інфінітива, вживаючи стосовно останнього термін неозначений вид» (див: Німчук, 1985: 772).

Акцентуймо також, що визначення терміна *вид* уперше запропонував Є. Тимченко: він уважав за потребу розрізняти дієслова за ознакою *завершености / незавершености дії*, тобто *доконаного* й *недоконаного* виду.

Морфологія розвивалася, як і розширювалася її термінологія. Для творення дієслів доконаного виду від дієслів недоконаного виду в новітніх граматичних працях рекомендовано запозичений термін *перфективація*, а для творення дієслів недоконаного виду від дієслів доконаного виду – *імперфективація* (див. про це: Вихованець & Городенська, 2004: 227).

Крім того, на позначення різновидів реалізації категорії виду було запропоновано терміни: **(а)** парновидові, **(б)** непарновидові (або одновидові) й **(в)** двовидові (там само: 255–256, 259). **(6)** Щодо категорії *часу* функціюють такі терміни: **(а)** *власне теперішній час*, або *теперішній актуальний* і **(б)** *невласне теперішній*, або *теперішній неактуальний*, що має такі різновиди: *розширений теперішній* і *постійний теперішній* (див.: Вихованець & Городенська 2004: 252, 257).

У системі дієслівних *форм минулого часу доконаного виду* актуалізовано два різновиди його значень, що окреслено термінами **(а)** *перфектне* й **(б)** *аористичне значення* (див: там само: 252–253), а *майбутній час доконаного виду* визначають як *теперішній-майбутній.* **(7)** Власне дієслівну *категорія способу* та її форми розглядають з актуалізацією *поняття модальности дії* (**/а/** реальности чи **/б/** ірреальности). У сучасній морфології української мови вмотивовано «…безпідставність виділення дійсного способу» й запропоновано терміни: **(а)** умовний спосіб, **(б)** наказовий (або імператив), **(в)** спонукальний і **(г)** бажальний (див: там само: 247–250).

Отже, дієслівні категорії української мови диференціюються за такими параметрами: **(1)** власне дієслівні (категорії *виду, часу, способу*), **(2)** невласне дієслівні, або міжрівневі, тобто ті, що є визначальними для інших частин мови (*категорії стану, перехідности / неперхідности, аспектуальности, валентности, особи, числа, роду*) (див.: Вихованець & Городенська, 2004: 218).

Особливості дієслівної термінології схарактеризувала також Ю. Романюк (див.: Романюк, 2015), а Н. Сухарина акцентувала на особливостях фіксації граматичного й лексичного значення дієслів у лексикографійній практиці (див.: Сухарина, 2003).

Категорія виду як одна з основних дієслівних категорій сьогодні в центрі увагу вітчизняних мовознавців. Зокрема, Л. Колібаба доводить, що відповідно до закономірностей граматичного ладу української мови двовидові основи іншомовного походження розвивають особливі для кожного виду морфологійні

форми й поступово переходять до розряду парних за видом дієслів (див.: Колібаба, 2020).

Важливою в зазначеному ракурсі є думка Ю. Шевельова про те, що наявність і розвиток цієї тенденції є незаперечним доказом того, що «…незважаючи на складність системи творення видів, у сучасній мові види дієслова – жива і продуктивна категорія» (Шевельов, 2012: 322).

Привертають увагу вказівки українських дослідників на кількість дієслів відповідно до актуалізації категорії виду. Порівняймо: **(1)** двовидові дієслова охоплюють обмежений клас одиниць: на 2003 р. їхня частка становила 1,8 % від загальної кількости (див.: Сухарина, 2003: 12); **(2)** більшість двовидових дієслів – це запозичення, оскільки в інших мовах зазвичай одне й те саме дієслово позначає незавершені й завершені процеси, а в українській літературній мові навіть питомі дієслова, що історично є двовидовими, мають відповідники доконаного виду (там само).

На думку О. Тараненка, «…особливості пристосування двовидових дієслів іншомовного походження до видової системи дієслів української мови дали підстави мовознавцям констатувати в цьому процесі конкуренцію між зразками, спільними з російською мовою або наближеними до неї, і зразками, спільними з польською мовою або наближеними до неї» (Тараненко, 2015: 189).

Унаслідок здійсненого аналізу Л. Колібаба наголошує, що «…формальне розмежування значень недоконаного й доконаного виду у двовидових дієсловах іншомовного походження за допомогою афіксації не суперечить морфологічній будові української літературної мови, а сприяє подоланню граматичної двозначності під час сприймання тексту, тобто є практично доцільним. Префіксація та суфіксація – ефективні способи усунення двовидовости запозичених дієслів, не властивої питомим дієсловам сучасної української літературної мови» (Колібаба, 2020: 86).

Щодо висвітлення особливостей категорії виду українського дієслова привертає увагу й наукова розвідка К. Городенської «Видові протиставлення в системі сучасних дієслів» (див.: Городенська, 2002).

Учені надають статистичну інформацію щодо функціювання дієслів відповідно до вияву категорії виду. Порівняймо: **(1)** дієслова недоконаного виду, що не мають відповідника доконаного виду (17,2 %); **(2)** дієслова доконаного виду, що не мають відповідника недоконаного виду (27,6 %); **(3)** дієслова, що мають відповідник іншого виду (53,4 %); **(4)** двовидові дієслова (1,8 %). Отже, двовидові дієслова малопоширені в українській мові: вони радше належать до винятків (див.: Гінзбург, 2009: 290).

Серед активних дослідників дієслова назвімо й С. Соколову, яка презентувала кілька ґрунтовних монографій, присвячених різним аспектам його вивчення, зокрема йдеться про *префіксальний дієслівний словотвір* (Соколова, 2003), а також *дієслівну категорію аспектуальности* (Соколова, 2021). В останній із названих праць учена сфокусувала увагу на своєрідності українських аспектуальних категорій порівняно з іншими слов'янськими й неслов'янськими мовами. О. Пчелінцева опублікувала докладну рецензію на цю монографію, указавши на її переваги й недоліки (див.: Пчелінцева, 2021).

Специфіку власне дієслівних онтологійних категорій ***способу*** й ***часу*** схарактеризувала К. Городенська (Городенська, 1997), указавши, як ці граматичні категорії пов'язані з відображенням дійсности і якою є їхня об'єктивованість у мові. Наголошено, що зазвичай ці категорії функціюють разом: спосіб дії відповідно співвідноситься із часом. Зважаючи на зауваження Г. Городенської про те, що труднощі у виділенні граматичних категорій дієслова способу й часу зумовлені здебільшого неоднаковим або неточним тлумаченням їхнього змісту, Т. Нестеренко спробувала виявити грамемну організацію способу українського дієслова (див.: Нестеренко, 2014). Дослідниця наголосила, що «…грамема в плані змісту не є мінімальним елементом у морфології, оскільки піддається подальшому членуванню. Так, семантичний зміст категорії способу (*модальність, ірреальність дії*), включає в себе менші за своїм змістом елементи: *наказ, прохання, побажання, імовірність, неймовірність виконання дії* тощо. <…> у семантичному плані

наказовий та умовний спосіб не є мінімальними, неподільними елементами» (там само: 440)[68].

Зазначену проблему студіює також В. Барчук (див.: Барчук, 2012). Окреслених питань торкається знана сербська україністка Л. Попович (див.: Попович, 2017), яка презентує докладний опис семантико-граматичних функцій плюсквамперфекта в сучасній українській мові (див.: Попович, 2014).

Особливості значення *наказового способу* дієслів української мови в аспекті своєрідности моделювання імперативних конструкцій штудіює Л. Умрихіна (див.: Умрихіна, 2017).

Категорію спонукальности описано в роботі Л. Бережан (Бережан, 1997), а характеристику імператива у фокусі його семантико-граматичної інтерпретації презентувала О. Даскалюк (Даскалюк, 2006).

Малодослідженою в українському мовознавстві є міжрівнева морфологійна категорія *перехідности / неперехідности.* К. Андрощук демонструє, як *перехідність / неперехідність* дієслова пов'язана з іншими граматичними категоріями, насамперед такими, як *час, число, особа, рід, вид* і *спосіб*. Наголошено, що *перехідність* означає здатність дієслова мати при собі прямий додаток, а *неперехідні дієслова* не вимагають додатка, оскільки дія не переходить на інший предмет (див.: Андрощук, 2017). Цій проблемі присвячено й дисертаційне дослідження В. Мозгунова (див.: Мозгунов, 1997).

Дієприкметник і ***дієприслівник*** як міжрівневі форми дієслова також викликають увагу дослідників, оскільки їх використання в українській мові має специфіку порівняно з іншими мовами. Їх понятійно-термінологійний апарат

[68] *Примітка*. Т. Нестеренко висновкує: «Морфологічна категорія способу є не тільки системою опозицій елементарних граматичних значень умовного й наказового способів, але й системою протиставлень грамем як двобічних сутностей, наділених власним потенціалом. Синкретизм і повна адекватність дійного способу часовій парадигмі та відсутність закріпленого за значенням бажальності й спонукальності спеціального морфологічного вираження, яке б виявлялося в ряді словоформ, між якими існують парадигматичні відношення, зумовлює підхід до способу як двочленної категорії. Грамеми наказового та умовного способів є неоднаковими (нерівнорядними) за своєю суттю, оскільки різняться структурою, семантикою, проте за своїм змістом вони є однорідними. ***Грамеми категорії способу*** – це низка морфологічних форм, що існують в плані лінгвістичної онтології як узагальнений клас, об'єднаний граматичним значенням ірреальності, незалежно від того чи того лексичного наповнення, і репрезентуються конкретними словоформами, утвореними за допомогою спеціальних морфологічних засобів» (Нестеренко: 440).

характеризує І. Ярошевич (див.: Ярошевич, 2010), а на особливості цих форм указують Г. Гнатюк (Гнатюк, 1982) і Ю. Божко (Божко, 2010).

Важливими є і праці, присвячені ***словотвірному потенціалу дієслівних форм***, хоча їх небагато й написані вони переважно ще в ХХ ст., напр., суфіксальний дієслівний словотвір схарактеризовано в роботі Л. Юрчук (Юрчук, 1979), а також у низці статей Т. Возного (див., напр.: Возний, 1955; Возний, 1968 та ін.)

Зважаючи, що це дослідження виконуємо в порівняльній парадигмі, укажімо на спроби студіювання українського дієслова в зіставному ракурсі. Таких досліджень небагато. Серед піонерів цього напряму Т. Возний, щоправда, його фундаментальне монографійне дослідження проєктується на словотвірний потенціал українського дієслова в порівнянні зі слов'янськими мовами (див.: Возний, 1981).

Крім того, цій проблемі присвячено й деякі статті вказаного вченого (див.: Возний, 1963; Возний, 1965). Водночас першим порівняльним дослідженням дієслівних систем у фокусі парадигматики й синтагматики, що виконане в 2012 році, належить Н. Іваницькій (див.: Іваницька, 2011). К. Городенська високо оцінила цю працю (див. рецензію: Городенська, 2012), наголосивши, що «…узагальнивши теоретичні напрацювання своїх попередників та використавши зіставний підхід до порівняння мовних одиниць, Н. Б. Іваницька ***створила свою лінгвістичну методику, придатну для комплексного контрастивного дослідження дієслівних підсистем української і англійської мов***, ***передусім для встановлення парадигматичних і синтагматичних міжмовних співвідношень дієслівних лексем***. Вона переконливо визначила переваги двобічного, чи білатерального, зіставного аналізу» (огрубл. шрифт автор. – О. К.) (Городенська 2012: 156). Крім того, зауважено, що «…Н. Б. Іваницькій вдалося виявити та грамотно витлумачити як спільні, так і суто національні особливості використання автосемантичних дієслів субкатегоріями і мікрокатегоріями. Новизна узагальнень, зроблених на основі спостережень за виявом автосемантизму цими суб- та мікрокатегоріями, незаперечна. Вони доповнюють типологічні характеристики досліджуваних мов. Зокрема, в українській мові автосемантичні дієслова більше презентує субкатегорія

“процесуальність – стан”, в англійській мові вони майже однаково представлені в субкатегоріях “процесуальність – дія” і “процесуальність – стан”; для обох мов характерна відсутність автосемантичних дієслів у субкатегорії “процесуальність – відношення”. Доказовости й переконливости зробленим узагальненням надають кількісні підрахунки у відсотках, зроблені для всіх співвідносних мікрокатегорій трьох субкатегорій і запропоновані в окремих таблицях» (там само: 159).

Ще однією перевагою цієї праці є, на думку К. Городенської, те, що «…Н. Б. Іваницька зробила важливий висновок про перевагу синсемантичних лексико-семантичних варіантів у дієслівних системах української та англійської мов. Досить важливими є спостереження за корелятивними виявами синсемантизму в межах виокремлених мікрокатегорій, які так само увиразнюють кількісні підрахунки…» (там само).

Констатовано, що новаторство Н. Іваницької виявилося насамперед у тому, що чітко виокремлено універсальні й ідіоетнічні ознаки української та англійської мов, що спроєктовано на такі галузі мовознавства, як зіставна лексикологія та зіставна граматика. Презентовано нові ідеї та надано оригінальні висновки щодо корелятивности української дієслівної систем.

Зауважмо, що в науковій розвідці М. Іванович аспектуально порівняно категорію *родів дієслівної дії*, що спроєктовано на граматику української та сербської мов (Іванович, 2015).

Щодо опису дієслівних категорій, за допомогою яких моделюється значення оцінки в українській мові, то, як неодноразово наголошувалося, у цьому разі спираємося на методологійні засади, окреслені в працях Т. Космеди й О. Халіман.

Схарактеризуймо особливости інтерпретації англійського дієслова щодо актуалізації його основних категорій і своєрідности їх вияву, що презентовано в академічних граматиках англійської мови.

У фундаментальній праці Б. Беррі англійське дієслово інтерпретовано як центральний предикативний компонент мовної системи, що визначає базову структуру висловлення та забезпечує його пропозиційний зміст (див.: Berry, 2021). Цей мовознавець акцентує, що дієслово функціює як основний носій граматичних

категорій, через які виражаються часові, аспектуальні й модальні характеристики ситуації. На його думку, на відміну від інших частин мови, ***дієслово задає динамічний профіль події, указуючи на її тривалість, завершеність, повторюваність або потенційність***.

Англійська мова має аналітичну структуру, тому Б. Беррі наголошує, що дієслово англійської мови має комплексну морфосинтаксичну організацію, оскільки його категорійні значення реалізуються через поєднання морфологійних маркерів (закінчень *-s*, *-ed*, *-ing*) й аналітичних структур, утворюваних допоміжними (англ. *be, have, do*) та модальними дієсловами (див.: Berry, 2021). Саме ці форманти забезпечують актуалізацію *категорій часу, аспекту, модальности й фінітности / нефінітности*.

Б. Беррі зауважує, що англійське дієслово формує валентнісну рамку висловлення, визначаючи кількість і типи синтаксичних залежностей, тобто є організатором структурного ядра речення, як і в українській мові. Унаслідок цього ***дієслово трактують як семантико-граматичний центр, що інтегрує часові, аспектуальні й модальні параметри, забезпечуючи повноцінну предикацію висловлення*** (див.: Berry, 2021).

Р. Гаддлстон і К. Пуллум також наголошують, що дієслово – це центральний предикативний елемент, що формує граматичну структуру речення та забезпечує основний формально-семантичний каркас висловлення (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 71–72). Дієслово інтерпретують як частину мови, що поєднує структурні й семантичні властивості, оскільки воно формує часові, аспектуальні, модальні й фінітні параметри висловлення.

Англійське дієслово характеризується відносно невеликою кількістю морфологійних категорій, але складною системою аналітичних форм, що забезпечуються, як зауважувалося, допоміжними дієсловами *be, have* та *do* й дієсловами модальними. Ці допоміжні компоненти реалізують аспектуальні значення англ. *progressive* та *perfect*, а також беруть участь у моделюванні часових і модальних конструкцій (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 92–98; 113–115; 178–183). Морфологійний рівень презентовано формами 3-ої особи однини із закінченням *-s*,

формами минулого часу й перфектного дієприкметника із закінченням *-ed*, а також формою з *-ing*, що функціює в нефінітних структурах і в аналітичних дієслівних комплексах.

Особливу увагу зарубіжні мовознавці приділяють ***категорії фінітности***, ***яку*** Р. Гаддлстон і К. Пуллум ***трактують як базову граматичну опозицію***, що визначає синтаксичний статус дієслівної форми: фінітні форми здатні формувати предикат самостійно, а нефінітні (інфінітив, герундій, дієприкметники теперішнього й минулого часу) не є носіями категорій часу чи особи й утворюють предикат лише в поєднанні з допоміжними дієсловами (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 71–75).

Учені-англісти, як і україністи, наголошують на валентнісному потенціалові дієслова: саме це визначає кількість і тип компонентів у структурі речення, виокремлює обов'язкові та факультативні компоненти (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 219–224). ***Англійське дієслово інтерпретують як морфологійно-семантичний центр, який забезпечує реалізацію повноцінної предикації в англійській мові, що характерно й для мови української***.

Г. Боой переконаний, що ***дієслово є одним із центральних лексико-граматичних класів слів англійської мови, оскільки воно бере участь у широкому спектрі словотвірних процесів*** (див.: Booij, 2012: 1–6), що характерне й для української мови. У межах морфології дослідник потрактовує дієслово як граматичну одиницю, чия структура поєднує флективні форманти з високою деривaційною рухливістю, що дає змогу дієсловам утворювати нові лексеми й одночасно слугувати основою для формування похідних іменних й ад'єктивних форм.

На думку Г. Бооя, інфлективний інвентар англійських дієслів мінімальний: форми із закінченнями *-s, -ed* та *-ing* охоплюють більшість продуктивних моделей зміни слова (див.: Booij, 2012: 54–60). Однак саме ця обмеженість інфлективности підсилює роль аналітичних формантів, що забезпечують вираження часових й аспектуальних характеристик дієслова.

Англійська дієслівна морфологія демонструє чітку взаємодію морфемної структури й синтаксично реалізованих граматичних значень, що є характерною рисою аналітичних мовних типів. Г. Booя зауважує, що дієслово часто є вихідною формою для деривації інших частин мови, зокрема віддієслівних іменників, прикметників і дієприкметників (див.: Booij, 2012: 107–115).

Такі деривати відображають структурні й семантичні зв'язки в межах лексичної системи мови, а також засвідчують здатність дієслова формувати продуктивні моделі розширення словникового складу. Увагу привертають і морфологійні конструкції, що визначають формальні й семантичні параметри дієслівних дериваций. Учені пишуть, що продуктивність словотвірних моделей зумовлена не лише морфемними формантами, але й функційними чинниками, зокрема здатністю нових дієслів позначати процесуальні, динамічні або каузативні відношення (див.: Booij, 2012: 118–123). При такому підході ***дієслово розглядають як елемент, що водночас відображає усталені морфологійні закономірності й забезпечує гнучкість лексичної системи, що притаманне й українській мові***.

Р. Картер та М. Маккарті зосереджують увагу на питанні взаємодії граматичних форм, що виявляється контекстуально: ідеться про прагматичну варіативність й особливості розмовного мовлення (див.: Carter & McCarthy, 2006: 1–7). На відміну від структурно орієнтованих граматик, праця названих учених спроєктована на студіювання функційної динаміки дієслова в спонтанному мовленні й у текстах різних жанрів, що дає змогу простежити різні шляхи реалізації дієслівних значень у контексті.

Наголошуючи на важливості діагностичних контекстів, Р. Картер і М. Маккарті зауважують, що ***дієслово в англійській мові є формально обмеженою, але високофункційною одиницею, що демонструє значну варіативність у поєднанні з іншими компонентами предикативної структури***. Особливе значення у формуванні дієслівних конструкцій вони відводять допоміжним дієсловам, що забезпечують широкий діапазон дискурсивних і граматичних можливостей (див.: Carter & McCarthy, 2006: 387–392). Зазначені дослідники вказують і на важливість дієслівних форм у передаванні

міжособистісних значень, що не зводяться до формального кодування граматичних категорій. Зокрема, використання форм англ. *progressive* може слугувати засобом оцінювання, пом'якшення висловлення, сигналізацією емоційної реакції або маркером стратегії ввічливості, що підтверджує прагматичну гнучкість англійського дієслова в реальному вжитку (див.: Carter & McCarthy, 2006: 457–463). Про це пишуть й українські дослідники (див. праці С. Ковтунець, О. Опанасенко, О. Ткачук).

Особливу увагу Р. Картер і М. Маккарті приділяють ***фразовим дієсловам***, які концептуалізуються як ключовий механізм лексико-граматичного розширення англійської дієслівної підсистеми. У їхній моделі *фразове дієслово* розглядається не лише як комбінація дієслова з адвербіальним або прийменниковим елементом, а як єдина семантична одиниця, здатна виражати багатошарові значення, зокрема й аспектуальні, модальні й прагматичні відтінки (див.: Carter & McCarthy, 2006: 631–646).

Р. М. В. Діксон описує дієслово як морфологійну одиницю, що організовує семантичну структуру висловлення, його прагматику, визначаючи тип події та ролі її учасників (див.: Dixon, 2005: 1–5). У межах семантичного підходу, як наголошувалося, дієслово розглядають не лише як граматичну форму, але насамперед і як центр визначення події, оскільки саме воно задає спосіб концептуалізації дії з огляду на процес чи стан (див.: Dixon, 2005: 39–42).

У концепції Р. М. В. Діксона ***дієслова поділяються на семантичні класи за типом ситуацій, які вони описують***: **(1)** стативні, **(2)** активні, **(3)** каузативні, **(4)** ментальні, **(5)** перцептивні. ***Кожний клас актуалізує певні закономірності синтаксичної реалізації, зокрема в способі поєднання дієслова й у характері валентнісних структур*** (див.: Dixon, 2005: 62–74). Лінгвіст акцентує, що семантичні властивості дієслова визначають його граматичне функціювання значно більше, ніж морфологійні форманти, яких у сучасній англійській мові невелика кількість.

Важливою особливістю трактування дієслова в концепції Р. М. В. Діксона є його ***увага до каузативности***. Учений розглядає каузативні дієслова як такі, що

структурують подію через відображення причинно-наслідкових відношень, коли один учасник ініціює зміну стану іншого (див.: Dixon, 2005: 101–108). Такий підхід дає змогу зіставити внутрішню семантичну організацію дієслова з формальними механізмами, за допомогою яких англійська граматика передає каузативні й результативні значення.

Якщо аспектуально-фрагментарно розглянути праці науковців англійської мови, що спроєктовані на дослідження дієслова, які презентовано загалом у ***західній науковій традиції***, то можна виокремити публікації щодо **(1)** визначення особливостей вербалізації *власне дієслівної категорії стану*, що запропоновано в роботі Г. Катц. Мовознавиця наголошує, що пасивна конструкція «…переформатовує подієву структуру» та функціює як «…інструмент інформаційного структурування тексту» (Katz, 2008); **(2)** характеристики *міжрівневої категорії дієслівної валентности,* що виокремлює нові сполучувальні можливості англійського (див: Biber & Gray, 2013) і французького (Iordanskaja, 2009) дієслова, зокрема у зв'язку зі зростанням частотности іменникових груп та з урахуванням перерозподілу обов'язкових і факультативних компонентів; **(3)** описання *статусу категорії модальности англійської мови* (див.: Palmer, 2001) і *своєрідности вияву типів модальности,* омовленої дієслівними формами, що виявляється в сучасному англійському дискурсі. Наголосімо, що модальність розглядається як «…семантичний простір між необхідністю та можливістю», а дієслівні маркери інтерпретуються як «…індикатори епістемійного й деонтичного позиціювання мовця» (див.: Carretero, 2004); **(4)** актуалізації проблеми *словотворення дієслів англійської мови* за допомогою системи суфіксів: ідеться про продуктивні моделі, що «…розширюють дієслівний інвентар через системне перетворення іменникових і прикметникових основ» (див.: Morita, 2022).

Дослідження англійського дієслова частково здійснювали й у фокусі аксіологійної парадигми (див.: Felices-Lago, 2003; Hunston, 2019b). У розвідках Ф. Фелісеса-Лаґо увагу зосереджено на тому, як дієслова беруть участь у побудові оцінного значення в дискурсивно-текстовому просторі, зокрема через здатність дієслова «…профілювати подію як позитивну або негативну залежно від напряму

дії, її результативности чи соціальної значущости» (див.: Felices-Lago, 2003: 37). Указаний автор акцентує, що дієслово може функціювати як носій оцінного компонента: вербальні форми потрактовано як «…ядро оцінних значень», що активують культурно зумовлену інтерпретацію подій.

У дослідженнях С. Ганстон увагу акцентовано на ролі дієслів у формуванні оцінних значень у межах корпусної граматики й системи оцінювання, де ***дієслово інтерпреовано як ключовий ресурс позначення авторської позиції*** (див.: Hunston, 2019b). Дослідниця вважає, що ***вербальні одиниці здатні моделювати оцінку через опис поведінки, ментальних станів або міжособистісних стосунків***. Вона наголошує, що ***дієслова певних семантичних полів регулярно виконують функцію носіїв оцінних значень*** (див.: Hunston, 2019b). С. Ганстон переконує, що ***саме дієслово часто визначає напрям оцінки, оскільки формує ситуацію, у межах якої мовець оцінює дії чи стани учасників ситуації***, а також пише про те, що дієслова «…вбудовують оцінність у сам спосіб представлення події» (див.: Hunston, 2019b: 572).

Л. Гідальго-Даунінґ розглядає дієслово як один із головних граматичних ресурсів, що забезпечують вираження оцінности у висловленні. Ця вчена доводить, що ***дієслово не лише передає подієвий зміст, але й формує інтерпретацію події через механізми граматичного кодування***, що дають змогу «…оцінювати поведінку, дії та наміри учасників ситуації» (див.: Hidalgo-Downing, 2015). Центральним у її концепції є твердження, що саме дієслово створює основу для «…переплетення граматики й оцінки» (див.: Hidalgo-Downing, 2015), що актуалізується в дискурсивно-текстовому просторі.

Л. Гідальго-Даунінґ виокремлює кілька морфологійних категорій дієслова, що відіграють провідну роль у формуванні оцінного значення. До них унaлежнено категорії ***часу***, ***аспектуальности***, ***модальности*** й ***стану***, що задають інтерпретаційні параметри події. Категорія часу визначає відношення події до моменту мовлення та може передавати оцінне значення через протиставлення актуальности й дистанційованости в часі, що відкриває можливості для «…кваліфікації події як звичної, проблематичної чи нестандартної» (див.: Hidalgo-

Downing, 2015). Категорія модальности забезпечує встановлення ступеня необхідности, можливости чи ймовірности, що безпосередньо впливає на оцінне позиціювання мовця в дискурсі. Категорія стану структурує учасників події та визначає фокус висловлення, впливаючи на те, яка дія є центральною для оцінювання (див.: Hidalgo-Downing, 2015). Особливу увагу Л. Гідальго-Даунінґ приділяє проблемі виокремлення оцінного значення, що виникає не в ізольованих дієслівних форм, а з узгодженої взаємодії граматичних категорій. Хоча, безперечно, і в мові (словнику) можна виокремити оцінну семантику за прийнятим механізмом, додаючи до значення оцінний маркер: *і це добре / і це погано.* Утім, англійське дієслово вважають «…місцем інтеграції граматичного й інтерперсонального змісту» (Hidalgo-Downing et al., 2024: 493), що моделює відповідне оцінне значення, смислове окреслення ситуації через вибір часово-аспектуальних і модальних конструкцій. Дослідниця наголошує, що граматика англійського дієслова не є нейтральною, оскільки граматичні засоби «…надають мовцеві інструменти для інтерпретації подій з позиції оцінки, ставлення чи емоційної реакції» (Hidalgo-Downing et al., 2024: 503), що однозначно актуалізується в дискурсивно-текстовому просторі. Перераховані постулати морфології оцінки характерні й для українського дієслова, у чому переконує О. Халіман.

3.3.2. Узагальнена характеристика морфологійних категорій дієслова української і англійської мов: спільне й відмінне. В українській граматичній традиції, як зазначено вище, дієслово має розгалужений комплекс морфологійних категорій, серед яких основними вважають категорії *виду, аспекту, часу, способу, стану, особи, числа* й *роду*, що мають різні класифікаційні маркери (див. попередній параграф). До основних категорій дієслова англійської мови відносять *час* (англ. *tense*), *аспект* (англ. *aspect*), *стан* (англ. *voice*), *спосіб* (англ. *mood*) й *особу* / *число* (англ. *person* / *number*). Категорія виду українського дієслова відрізняє українську граматику від англійської, проте вид співвідноситься з *категорією аспектуальности.*

Категорія виду (доконаного й недоконаного) посідає провідне місце в системі дієслівних категорій української мови, відображаючи семантику

завершеності чи тривалості дії, що вирізняє власне українську систему дієслівних категорій від англійської. Вид демонструє, чи дія є цілісною, чи обмеженою в часі (доконаний), чи нецілісною, що триває або повторюється (недоконаний). Отже, доконаний вид позначає дію, що має завершення, результат або межу, а недоконаний виражає дію, що триває, повторюється або не має чіткої межі завершення, що може відповідно оцінюватися. Крім того, виокремлюють корелятивні за видом дієслова, одновидові й двовидові. В англійській граматиці використовують поняття аспектуальности для позначення категорії виду.

Категорія аспектуальности англійського дієслова демонструє, як дія зреалізовується в часі: (1) як процес, що триває чи (2) як завершена дія. В англійській мові саме *аспект* виражається граматичними категоріями, що впливають на вибір часу й форми дієслова. До основних ознак англійського дієслова вналежнюють такі: **(1)** Progressive / Continuous (тривалий), що характеризує дію як процес, який триває в певний момент часу (напр.: *I* ***am writing*** *a letter*); **(2)** Perfect (доконаний): омовлює дію, що завершилася до певного моменту або має зв'язок із цим моментом (напр.: *I* ***have written*** *a letter*); **(3)** Simple (простий) використовують для презентації фактів, звичок або дій, що відбуваються регулярно, без акценту на тривалості чи завершеності (напр.: *I* ***write*** *letters every day*); **(4)** Perfect Continuous використовують для актуалізації двох аспектів, що дає змогу змоделювати граматичне значення тривалости дії, що завершилася незадовго до моменту мовлення про неї або все ще триває (напр.: *I* ***have been writing*** *for an hour)*.

Порівняння показує, що українська мова завдяки видовій системі має інтегрований механізм вираження значення *завершености / незавершености* дії. Водночас в англійській мові розвинулася *розгалужена система аспектуально-часових форм* на основі використання допоміжних дієслів й аналітичних конструкцій, що й відрізняє її від синтетичних засобів української мови й дає змогу по-інакшому виражати оцінні значення та смисли.

В англійській мові немає, як уже наголошувалося, і ***категорії роду***, оскільки минулий час і форми умовного способу формуються однаково незалежно від статі

суб'єкта (англ. *he wrote – she wrote*): ***в англійській мові категорію роду редуковано***. Мовознавці (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 178–180) зазначають, що *англійська система дієслова є морфологійно нейтральною щодо гендерних ознак, а відмінності виражаються лише на рівні займенникової системи* (*he – she – it*). Щоправда, і в українського дієслова вона реалізується лише в окремих формах, зокрема минулого часу, умовного способу; у формах дієприкметника актуалізуються форми чоловічого, жіночого й середнього роду. Саме ***рід становить специфіку слов'янських мов***, про що йшлося і в попередньому розділі.

Для англійського дієслова не характерне й ***дієвідмінювання***, натомість дієслова української мови змінюються за особами (1-а, 2-а і 3-я особи) у формах теперішнього й майбутнього часу за двома дієвідмінами. В українській мові немає чіткої системи правильних і неправильних дієслів. Натомість ***в англійській мові чимало неправильних дієслів***, ***що мають особливі форми минулого часу й дієприкметника минулого часу*** (Past Participle). Особові форми англійського дієслова виражаються, як наголошувалося, в основному через допоміжні дієслова.

Особу й число вналежнюють до міжрівневих граматичних категорій дієслова, оскільки вони визначають зв'язок предикативної дії з її виконавцем. В українській мові категорія особи реалізується у формах теперішнього й майбутнього часу, а також наказового способу – у трьох особах однини й множини. Ця категорія має виразну морфологійну реалізацію, що засвідчує ***синтетичний характер української дієслівної системи***.

В англійській мові категорії особи й числа презентовані, як наголошувалося, ***дещо обмеженіше***. У сучасному дієвідмінюванні збереглося лише часткове маркування – закінчення ***-s*** у 3-й особі однини теперішнього часу (*he/she/it works*), а решта форм інваріантні (див.: Huddleston & Pullum, 2002: 164–165; Quirk et al., 1985: 147–149). Категорію числа простежуємо головно в протиставленні 3-ї особи однини й множини (англ. *he works – they work* /укр. *він працює – вони працюють*/) (див. про це: Carter & McCarthy, 2006: 200–202). Як показують корпусні дослідження, ***англійська система тяжіє до морфологійної редукції категорії особи й числа*** (див.: Biberet al., 2002: 199–201).

Українське дієслово може виражати три основні часові форми: теперішній, минулий, майбутній (проста й складена форми), хоча в академічній граматиці виокремлюють і додаткові форми (див. попередній розділ). Теперішній час презентує процесуальність недоконаного виду, а доконаний реалізується лише в минулому й майбутньому часах. Така ***видо-часова взаємозумовленість є специфікою слов'янських мов, зокрема й української***.

Англійська мова також вербалізує відповідні часові форми: *виокремлюють прості форми теперішнього (англ. present) й минулого (англ. past) часу, а майбутній виражається аналітично – за допомогою модальних дієслів (will, shall, be going to).* ***Для англійської мови характерна система складених часових форм,*** *зокрема таких, як англ. Continuous, Perfect, Perfect Continuous, що не мають прямих аналогів в українській мові*.

Англійська мова активно використовує допоміжні дієслова (напр.: англ. *to be, to have, to do*) для утворення не лише часових форм, але й форм множини, заперечних конструкцій тощо.

Англійська мова має чіткий поділ на дієслова стану (англ. *stative verbs*) ***і дієслова дії*** (*dynamic verbs*), що впливає на їх використання в певних часових формах. ***Система англійського дієслова не стільки темпоральна, скільки аспектуальна***, адже часові значення тісно переплетені з аспектуальними формами, про що вже йшлося.

Категорія стану (англ. ***voice***) відображає співвідношення між дією і її учасниками, передусім суб'єктом й об'єктом. ***В українській мові традиційно виділяють активний, пасивний і зворотно-середній дієслівні стани.*** Хоч існують й інші думки (див. попередній параграф). ***В англійській мовній системі ця категорія здебільшого зводиться до протиставлення активного й пасивного станів*** (англ. *active – passive voice*). Пасивні форми утворюються за допомогою допоміжного дієслова англ. *to be* (укр. *бути*) і дієприкметника минулого часу (англ. Past Participle) (англ. *is written, was built* /укр. *написано, побудовано*/). Деякі дослідники виокремлюють також ***медіальні конструкції***, ***де англійське дієслово формально активне, але семантично наближається до пасиву*** (англ. *This book*

sells well /укр. *Ця книга продається чудово*/) (див. про це: Quirk et al., 1985: 159–161).

В українській граматиці показовими є перехідні моделі, у яких пасивну форму використовують для вербалізації значення, що вказує на відсутність відповідальности особи за дію або приховування джерела дії (укр. *було зроблено / англ. it was decided*). Як відомо, пасивні форми поширилися в українському мовленні через процес зросійщення, асимілятивний вплив російської мови, у якій ці конструкції переважають.

Натомість для української мовної свідомости характерніші конструкції активного стану, які сьогодні, коли українська мова поступово позбавляється від російської асиміляції, «повертаються». Поширеною є думка, що зазначене пов'язане з ментальністю українців, оскільки для їхнього буття характерна активна, а не пасивна діяльність (див. про це: Микитюк, 2010). Зауважмо, що пасивні дієслівні форми української мови формуються також й аналітично (дієслово-зв'язка *бути* + дієприкметник), і синтетично – за допомогою дієслів на *-ся* (укр. *будується, читається*). ***Зворотно-середній стан, що поєднує ознаки активности й пасивности, науковці розглядають як перехідну форму, здатну «відтіняти» оцінне ставлення мовця до дії***. Форми зворотно-середнього стану утворюються лише від перехідних дієслів за допомогою афікса *-ся* (укр. *одягатися, листуватися, сердитися*).

Категорія способу (англ. ***mood***) презентує ставлення мовця до висловлюваної дії чи стану, визначаючи її модальні значення, як-от: реальність, можливість чи бажаність. В українській мові сьогодні, як наголошувалося, виокремлюють *умовний (кон'юнктив)* і *наказовий (імператив)*. Підтримуємо думку, що *умовний спосіб виражає гіпотетичні ситуації, бажання чи припущення, а наказовий – здебільшого волевиявлення мовця та спонукання* (про це докладно – у попередньому параграфі).

В англійській мові категорія способу має дещо інше функційне навантаження. *Наказовий* (англ. *imperative*) виражає спонукання, а *умовний* (англ. *subjunctive*) функціює *для вираження нереальних, бажаних, гіпотетичних* або

контрфактичних ситуацій і зберігається також у *формульних висловах* (англ. *God save the Queen!* /укр. *Хай Бог береже королеву!/,* англ. *Long live freedom!* /укр. *Хай довго живе свобода!*/) (див. про це: Quirk et al., 1985: 155–158; Huddleston & Pullum, 2002: 173–176).

Корпусні дослідження демонструють, що ***англійський subjunctive поступово витісняється аналітичними конструкціями з модальним дієсловом*** англ. *should* (укр. *варто*) або ***формами індикатива*** (англ. *I suggest that he should go / goes* /укр. *Рекомендую, щоб він пішов*/), ***але він зберігає значення об'єктивованої оцінки.***

Зіставний аналіз показує, що українська система способів орієнтована на морфологійну експліцитність, а англійська – більш тяжіє до синтаксично-аналітичної реалізації.

У системі українського дієслова важливе місце належить ***нефінітним формам***, що поєднують ознаки дієслова й інших частин мови. В українській мові до них відносять ***інфінітив***, ***дієприкметник*** і ***дієприслівник***. Інфінітив позначає дію в загальному вигляді без указівки на особу, число, час чи спосіб. Дієприкметник поєднує дієслівні й прикметникові властивості, беручи участь у творенні пасивних й активних конструкцій, а дієприслівник – дієслівні та прислівникові характеристики, виражаючи додаткову дію при основній. Наголосімо, що в українській мові є ***особливий клас інфінітивних форм***, які номінують ***демінутивними***. Їх виокремив ще О. Потебня; про них неодноразово писали й сучасні українські мовознавці. Це, напр., *їстоньки, спатоньки*. Звичайно, вони обмежені сферою функціювання: переважно їх актуалізують під час спілкування матері з дитиною, у мовленні дітей, українському фольклорі. Проте ***ці форми унікальні: вони мають великий оцінно-експресивний потенціал, актуалізуючи переважно емоційну оцінку в інтимізувальному мовленні***. ***Подібних форм англійська мова не має***. Такі демінутивні інфінітиви – це зменшено-пестливі форми, що демонструють окремішність морфологійної системи. У цьому разі простежуємо зіткнення категорій інфінітивности й демінутивнсти, оскільки, як наголошувалося, інфінітив називає дію узагальнено, а демінутив – це зменшено-пестлива форма слова (практично кожної частини мови), що

використовується для передачі зменшуваної величини або ніжности, вияву відповідних емоцій.

В англійській мові нефінітні форми презентовано також ***інфінітивом*** (англ. *to write* /укр. писати/), ***дієприкметником*** (англ. Participle I та Participle II: *writing, written* /укр. ***дієприкметник I*** та ***дієприкметник II:*** *співаючий, сидячий*/) і ***герундієм*** (англ. *writing* /досл. укр. *писання*/), що поєднує ознаки дієслова й іменника (див.: Quirk et al., 1985: 1283–1290; Huddleston & Pullum, 2002: 181–184).

Між українським і англійським дієсловом є відмінності й у спроможності виконувати відповідні синтаксичні функції. Якщо українське дієслово може реалізувати абсолютно всі синтаксичні функції, то в англійські мові синтаксична роль дієслова розмежована чіткіше. (Див. зображення категорійних ознак українського й англійського дієслова в ДОДАТОКУ, схема 3.3).

Отже, загальний порівняльний огляд морфологійних категорій дієслова української та англійської мов дає змогу простежити їх типологійну специфіку. ***Дієслова української та англійської мов мають спільні категорії***, насамперед такі, як час, спосіб й особа. Проте ***українська мова відрізняється наявністю категорій виду*** й ***роду***, а ***англійська виділяється категорією аспекту, системою складних часових форм й унікальністю правильних і неправильних дієслів***.

Попри належність української та англійської мов до різних морфологійних типів, обидві системи використовують арсенал категорій дієслова для можливости моделювання об’єктивних і суб’єктивно-оцінних граматичних значень, про що йтиметься далі.

3.3.3. Дієслівні граматичні категорії української і англійської мов як презентанти категорії оцінки. Зважаючи на спільне й відмінне у вияві дієслівних категорій в українській та англійській мовах, спробуємо продемонструвати особливості моделювання значення оцінки / оцінних смислів за допомогою своєрідного функціювання вербалізаторів зазначених категорій в українській і англійській мовах.

Зауважмо, що, узагальнивши напрацювання вітчизняних (Вихованець, 1993; Загнітко, 2012; Городенська, 2011; Космеда, 2010; Шитик, 2015; Бистрова, 2017)

учених, О. Халіман виокремила низку формул (моделей) української мови, які демонструють можливості української мови породжувати граматичне значення оцінки за допомогою маніпулювання вербалізаторами дієслівних категорій (див.: Халіман 2019а: 237–367). Відштовхуючись від актуалізованих формул (моделей), які виокремила зазначена дослідниця, з'ясуймо потенціал дієслівних категорій щодо можливостей моделювання граматичного значення оцінки в дискурсивно-текстовому просторі англійської мови порівняно з лінгвокреативністю українських мовців.

Граматична категорія виду. О. Халіман переконливо доводить, що категорія виду «…тісно пов'язана з категорією часу: парадигма часових форм, безперечно, залежить від виду. Тому в сучасних лінгвістичних розвідках дослідники аналізують не просто часові чи видові, а видо-часові форми» (Халіман, 2019а: 239). Однак дослідниця пропонує все-таки розглядати їх окремо, оскільки «…в кожному з відповідних типів описаних моделей одне із цих граматичних значень відіграє провідну роль у вираженні оцінного значення, інше є обов'язковим складником механізму» (Халіман, 2019а: 240). ***У межах категорії виду О. Халіман виділяє відповідні моделі, які послідовно зіставимо з аналогійними можливостями англійської мови***:

(1) ***контекстуальне протиставлення видових форм***, у

(а) ***контекстах «питання – відповідь»*** (*– Vf мин. ДВ? – Vf мин. НДВ*) (див.: Халіман, 2019: 241–242) на зразок: ***Прочитав? – Читав; – Вивчив? – Учив, – Ну що, розв'язав задачі? – Та, щось там розв'язував*** (див.: Халіман, 2019а: 240–241).

В англійській мові немає прямої відповідности наведеним українським моделям (на зразок ***Та, щось там розв'язував***), оскільки властиве українській мові поєднання семантико-граматичного компонента невизначености (*щось*) й розмитої вказівки, яку актуалізує дискурсивне слово (*там*), з дієслівною формою не має в англійській мові граматичного аналога. Англійська мова натомість передає подібне значення іншими засобами, зокрема конструкціями англ. ***sort of*** (укр. *типу того*), ***англ. kind of*** (укр. *наче*), ***англ. a bit*** *(укр. трохи),* **англ. *I guess*** (укр. *мабуть*). Тому близькими за функцією до наведених українських мовленнєвих формул є речення

англ. ***Yeah, I kind of solved it*** (з розм. мовлення / укр. *Так, наче розв'язав*), *англ.* ***Well, I did something, I suppose*** (з розм. мовлення / укр. *Ну, щось робив, мабуть*), *англ.* ***I worked on it a bit*** (з розм. мовлення / укр. *Я трохи над цим попрацював*), які передають аналогійну семантику й прагматику невизначеності або вказують на ухиляння від указівки на результат дії, що й моделює негативну аксіологійність;

(б) твердженнях на зразок: ***Робив, робив і не зробив***... (*Vf мин. НДВ, Vf мин. НДВ і не Vf мин. ДВ*) (див.: Халіман, 2019а: 241–244). В англійській мові також немає прямої граматичної відповідности таким моделям, однак функційно подібні значення передаються за допомогою інших структур, оскільки англійський дієслівний ряд не протиставляє недоконаний і доконаний вид системно, як це характерно для української мови. Українська конструкція відображає тривалість або повторюваність дії з нульовим результатом, що актуалізує відповідний оцінний компонент незавершености, марности чи неефективности дії. В англійській мові для вираження цього значення застосовують описові конструкції на зразок англ. ***I kept doing it but didn't finish it*** (з розм. мовлення / укр. *Робив, робив, а не закінчив*), англ. ***I was trying and trying but didn't manage to do it*** (з розм. мовлення / укр. *Намагався, намагався, а не зробив*), англ. ***I worked on it for so long and still didn't do it*** (з розм. мовлення / укр. *Працював над цим так довго, і все одно не зробив*). У цих конструкціях повторюваність або тривалість передається аналітичними засобами (***kept doing, was trying, worked for so long***), а відсутність результату – формою ***didn't finish / didn't manage / didn't do***, що разом відтворюють ключове аксіологійне значення української моделі: 'докладання зусиль без досягнення очікуваного результату';

(2) ***видові протиставлення імперативних форм***. Увагу привертають контексти, у яких мовець, варіюючи імперативні форми дієслова, змінює тональність висловлення та дистанцію зі співрозмовником. О. Халіман виокремлює в українській мові такі моделі: ***Сідайте… Сядьте!*** (див.: Халіман, 2019а: 244). ДВ у таких мовленнєвих формулах сприймається як більш категоричний і здатний надавати висловленню відтінку наказу, а НДВ реалізує м'якше, нейтральніше спонукання. Узагальнення на кшталт "***одна з форм є ввічливішою***" можливе лише з

урахуванням конкретної комунікативної ситуації, характеру взаємин між учасниками, очікуваности дії та соціально-психологійної дистанції, які визначають, чи постає форма як м'яке прохання, чи як жорсткіший імператив. В етикетних мовленнєвих формулах української мови усталеним є вживання форм НДВ (***Проходьте, сідайте***) (див.: Халіман, 2019а: 246), а ДВ за певних умов акцентує на результаті й надає висловленню різкішого, «наказового» звучання (***Сядьте!***). І навпаки, у деяких контекстах, зокрема під час повторення дієслова чи при зіставленні двох форм, значення 'додаткової рішучости' може передавати, на думку О. Халіман, саме НДВ (див.: Халіман, 2019а: 244–257). В очікуваній імперативній ситуації, коли дія вигідна обом учасникам, українці зазвичай уживають форму НДВ, що зменшує дистанцію та сигналізує про потребу негайного виконання дії. Натомість уживання форми ДВ у такому контексті, як доводить О. Халіман, створює семантичний конфлікт між типовими ознаками ситуації та формою, породжуючи відтінок категоричности, дистанціювання та негативної оцінки (див.: Халіман, 2019а: 248). У зворотному випадку – коли в неочікуваній імперативній ситуації замість типової форми ДВ використано НДВ – виникають стилістично марковані форми фамільярности, іронійности чи несхвальности, адже активізуються невідповідні для ситуації характеристики: ідеться про презентацію дії як ситуаційно зумовленої чи недоречної інтимізації висловлення. Зазначене актуалізовано через транспоноване використання відповідної форми в контексті, властивому її опозиційній корелятній формі (див.: Халіман, 2019а: 257–258). Порівн.: ***Поясніть*** *свою позицію негайно!* ***Запишіть*** *це обов'язково! А ну* ***вийшов*** *звідси!* ***Читайте*** *вголос!* ***Пишіть*** *слідом за мною!*

На відміну від української мови, де імперативні форми доконаного й недоконаного виду створюють виразні семантичні й прагматичні контрасти, в англійській мові видових протиставлень імператива немає, що неодноразово зазначалося, оскільки сама граматична категорія виду не є морфологійно оформленою. Тому англійська мова не розрізняє імператив за параметром *завершенности / незавершености дії*, і, відповідно, зміна тональности висловлення не пов'язана із чергуванням видових форм, як у моделях української мови

Сідайте… Сядьте!. Українська опозиція, де ДВ посилює категоричність і може надавати висловленню наказового характеру, а НДВ реалізує м'якше спонукання, в англійській мові компенсується іншими засобами – ***лексичними й інтонаційними маркерами ввічливости або категоричности***, порівн.: англ. ***Sit down, please*** (укр. Сідайте, будь ласка) передає нейтральне чи ввічливе спонукання, а англ. ***Sit down!*** (укр. Сядьте негайно!) формує більш різку наказову тональність з актуалізацією пейоративних смислів. Для пом'якшення висловлення англійська мова актуалізує модальні дієслова й аналітичні конструкції, напр.: англ. ***Could you sit down?*** (укр. Чи не могли б ви сісти?), англ. ***Would you sit down?*** (укр. Сіли би, будь ласка*?*), що вербалізують семантико-прагматичне навантаження зі ступенем вияву дистанції та коригують відповідний прагматичний зміст імператива.

Отже, якщо українська мова реалізує аксіологійні відтінки засобами видової кореляції, англійська формує їх за допомогою використання модальних форм, відповідної інтонації, вставних конструкцій ввічливости й структури висловлення загалом;

(3) ***оказіональні видові утворення***. Актуалізація категорії виду виявляється і в здатности української мови моделювати мовленнєву формулу лексико-граматичного оксиморона, коли видова форма поєднує несумісні характеристики – ознаки тривалого, процесуального перебігу дії і водночас її межованости (див.: Халіман, 2019а: 258). Зокрема йдеться про ***потенційні можливості одновидових дієслів***. Утворення видових корелятів визначається лексичною семантикою українського дієслова: *імперфектив tantum* не формує доконаних відповідників, оскільки позначає тривалі негранічні процеси («працює» модель: *негранічне → граничне*), а *перфектив tantum* не імперфективуються, оскільки дії, які він омовлює, не можуть бути вербалізовані процесуально.

Однак сучасне українське мовлення вирізняється тим, що лінгвокреативність українських мовних особистостей проєктується на моделювання нових видових пар, що заповнюють граматичні лакуни й породжують ефект аксіологійности. Оказіональні форми функціюють, про що вже йшлося, як лексико-граматичний оксиморон, коли тривала дія інтерпретується як миттєва або навпаки,

супроводжується іронією чи несхвальністю. О. Халіман наводить такі приклади: *Кажуть, що ти* ***живеш з моєю Сарою****. – Один раз* ***живнув****, а вже кажуть:* ***живеш*** (див.: Халіман, 2019а: 260), де дієслово *жити* (негранічне) штучно перетворюється на граничну одноразову дію *живнути*. Таке оказіональне моделювання, хоч і не властиве кодифікованій нормі, є регулярним у розмовному мовленні й актуалізує значення оцінки (переважно негативної). Функціювання дієслова в нетиповій для нього формі створює лексико-граматичний оксиморон, адже між видовою формою та лексичним змістом виникає розрив, пов'язаний із поєднанням процесуальности й тривалости дії з її граничністю. Ця невідповідність розв'язується завдяки креативному формотворенню, яке ігнорує граматичні обмеження та моделює оказіональну граматичну форму для досягнення прагматичної мети, передусім вираження оцінки. Неприродність і певна кострубатість такої оказіональної форми впливає на сприйняття названої дії та привертає більшу увагу, підсилює можливість аксіологійного маркування (див.: Халіман, 2019а: 258–261).

В англійській мові немає морфологійного механізму створення оказіональних видових утворень, тому відповідні оцінні ефекти реалізуються не граматично, а суто лексичними й контекстуальними засобами. У ситуаціях, коли українська мова може штучно «зробити» дієслово граничним або одноразовим (порівн.: ***один раз щось зробив – і вже…***), англійська мова вдається до іронійних перифраз або спеціальних конструкцій, які лише імітують ефект «разовости» чи «миттєвости» дії. Порівн.: англ. *He* ***"helped"*** *for five minutes and now he's the expert* (TribeLaw. So now… / укр. *Він "допоміг" п'ять хвилин, а тепер уже експерт*), англ. *She* ***"ran"*** *once and says she's a runner now* (FitnessHumorDaily / укр. *Вона "пробігла" раз і вже каже, що бігунка*), англ. *You* ***"worked"*** *on it yesterday and think it's your project now?* (TeamLeadNotes / укр. *Ти "попрацював" учора і вже думаєш, що це твій проєкт?*). У таких прикладах одиничність дії не виражається формою дієслова, а передається контекстом, лапками або відповідними дискурсивними словами, зокрема й прислівниками (англ. *once, for five minutes*), а оцінні смисли – іронія, несхвальність, перебільшення створюються через актуалізацію відповідної

прагматики під час моделювання висловлення.

Отже, англійська мова не утворює оказіональних видових пар, але активно моделює близькі за функцією оцінні ефекти шляхом лексичного підсилення та контекстуальної інтерпретації.

Аспектуальні характеристики дії відображаються в мовленні не лише через видові значення, але й через додаткові якісні, кількісні й оцінні відтінки аспектуальности, що реалізуються способами дієслівної дії. Такі морфолого-словотвірні ряди становлять окремі дієслівні роди й слугують виразниками певних аспектуальних і видових значень в українській мові. Ураховується не тільки тривалість, повторюваність, інтенсивність чи одноразовість, але й оцінні характеристики семантики вияву міри й емоційного сприйняття дії. У сучасному українському мовленні регулярно моделюються нові форми для передавання додаткових аспектуальних значень: зокрема, ***одноактні перфективи із суфіксом -ну***, які поєднують тривалий зміст твірного дієслова НДВ зі значенням раптовости чи одноразовости, напр., ***агітнути*** від *агітувати*, що створює комічний або негативно оцінний ефект. Так виявляється лінгвокреативність носіїв української мови. Подібно функціюють оказіоналізми на кшталт *співнути* чи *голоснути*, де поєднання значень тривалої та миттєвої дії породжує лексико-граматичний оксиморон і дає змогу мовцеві моделювати відповідні аксіологійні смисли. Продуктивними є також префіксальні новотвори, у яких тривалу дію подають як завершену або одномоментну, напр., *відповажав* у значенні метафорично переосмисленої завершеної дії, що посилює пейоративний ефект. Незвичність, порушення очікуваної граматичної моделі та певна «кострубатість» таких форм, як наголошує О. Халіман, привертають увагу та «спотворюють» сприйняття відповідної дії, актуалізуючи її негативне сприйняття. Креативне поєднання видової семантики вихідного дієслова й протилежного значення форманта також забезпечує формування лексико-граматичного оксиморона й слугує дієвим механізмом породження оцінних значень (див.: Халіман, 2019а: 262–266).

В англійській мові немає морфологійних засобів, що відповідали б українській продуктивності творення додаткових аспектуальних значень, оскільки

англійське дієслово не має формантів, здатних змінювати семантику тривалости, інтенсивности чи одноразовости дії за допомогою словотворчих суфіксів або префіксів. Те, що українська мова передає через моделі *агітнути, співнути, голоснути, відповажав* із поєднанням семантики тривалости у вихідного дієслова й значення миттєвого чи завершеного характеру нової форми, в англійській мові відтворюється виняткова лексичними й синтаксичними засобами, а не морфологійним формотворенням. Функцію додаткової аспектуальної характеристики виконують відповідні дискурсивні слова, насамперед прислівники й інші маркери семантики тривалости або миттєвости: англ. ***suddenly sing*** (укр. *раптом заспівати*), ***quickly speak*** (укр. *швидко сказати*), ***give a quick shout*** (укр. *вигукнути раз*), ***have a look*** (укр. *глянути раз*), які лише вказують на спосіб перебігу дії та не змінюють аспектуального статусу дієслова. Для створення оцінного ефекту англійська мова вдається до моделювання іронійних конструкцій, що передають семантику одноразової або миттєвої дії контекстуально, порівн.: англ. *He* ***"debated"*** *for a second and made his grand decision* (DailyOfficeHumor / укр. *Він "подискутував" секунду і ухвалив велике рішення*), англ. *She* ***"worked"*** *on it for a minute and now she's the expert* (укр. *Вона "попрацювала" хвилину і тепер експерт*), англ. *He* ***suddenly bossed*** *everyone* ***around*** (BBC News / укр. *Він раптом почав усіма командувати*). У таких висловленнях додаткове аспектуальне й оцінне значення виникає не через формальну зміну дієслова, а через контекст, інтонацію, актуалізацію дискурсивних слів, зокрема й вставних конструкцій, що спроможні моделювати значення миттєвости, перебільшення чи іронійности.

Отже, на відміну від української мови, де формотворчі елементи забезпечують продуктивне породження нових аспектуальних і водночас оцінних значень, англійська мова реалізує ті самі смисли через стратегію актуалізації лексичних маркерів, зрозуміло, без залучення граматичної категорії виду;

(4) ***вторинні імперфективи***. У дієслів ДВ, як переконує О. Халіман, нерідко виникають форми вторинних імперфективів, що разом із безпрефіксальною формою НДВ та префіксальною формою ДВ утворюють так звані ***видові трійки*** (напр.: ***палити – спалити – спалювати***) (див.: Халіман, 2019а: 266). Вторинні

імперфективи формуються від уже наявної форми ДВ, поєднано семантику результативности, непроцесуальности й повторюваности, що робить ці дієслівні форми семантично відмінними від первинних форм НДВ. Попри суперечки щодо їх «штучности» (див.: Халіман, 2019а: 267), дослідники фіксують високу креативність таких утворень у сучасному українському мовленні, де вони функціюють як потенційні видові форми і є індивідуально-стильовою рисою окремих мовців. У некодифікованому українському мовленні вони виникають спорадично й часто виражають іронію або несхвальність, напр.: *Чого це я маю всіх* ***привітувати****!* (див.: Халіман, 2019а: 269), де замість дієслова із семантикою тривалої дії *вітати* мовець актуалізує повторювану й результативну дію, оцінюючи її негативно.

Механізм оцінности ґрунтується на конфлікті між граматичною оболонкою та її семантичним наповненням: вторинний імперфектив також спроможний створювати лексико-граматичний оксиморон, а його неприродність і певна кострубатість, як переконана О. Халіман, підсилюють іронійний і пейоративний ефекти (див.: Халіман, 2019а: 266–270).

В англійській мові немає граматичного механізму, що відповідав би українським *видовим трійкам* на зразок *палити – спалити – спалювати* або вторинним імперфективам. Англійська мова не може створювати окрему форму, що поєднувала б результативність, непроцесуальність і повторюваність, тому відповідні значення передаються аналітично за допомогою додаткових лексичних компонентів. Функційно подібні смисли відтворюють конструкції з маркерами повторюваности чи ритуалізованости дії, напр.: англ. *She* ***keeps*** *greeting* ***everyone*** (Why Some People… / укр. *Вона постійно всіх вітає*), англ. *He* ***keeps going*** *from desk to desk explaining everything to* ***people*** (Office Know-It-Alls… / укр. *Він ходить від столу до столу й усім усе пояснює*/), де оцінка моделюється не граматичною формою дієслова, а саме лексичними засобами (***keep, go around, be the one doing***), які й вербалізують негативну або іронійну тональність. Для передачі одиничної результативної дії англійська мова використовує інші аналітичні сигнали, як-от: англ. *I* ***just greeted*** *them once* (укр. *Я лише раз привітав їх*).

Отже, у сучасній англійській мові немає ні вторинних імперфективів, ні

видових трійок, а оцінність, яка в українській мові моделюється завдяки штучно створеному лексико-граматичному оксиморону, передається контекстуальними й лексичними засобами, що імітують повторюваність, роздратованість, іронійність чи небажання виконувати дію;

(5) ***утворення неомонімних корелятів двовидових дієслів***. Видові омоніми в українські мові можуть вступати в корелятивні відношення з префіксальними чи суфіксальними неомонімними формами, унаслідок чого виникають видові трійки, хоча для двовидових дієслів така тенденція не є обов'язковою. У сучасному українському мовленні простежено активне формування неомонімних корелятів іншомовних двовидових дієслів, передусім у розмовному й публіцистичному мовленні (напр.: *анотувати – проанотувати*, *ідентифікувати – ідентифіковувати*) (див.: Халіман, 2019а: 271). Префіксальні перфективи й суфіксальні імперфективи сприяли реактивації давньої української словотвірної моделі (див.: Халіман, 2019а: 272) і способом формального розмежування видів, частково під впливом польської мови (див.: Халіман, 2019а: 271). Через свою новизну й непоширеність такі утворення сприймаються як оказіональні, що робить їх зручними засобами моделювання оцінних значень: неприродність форми створює ефект «спотвореної» дії та посилює іронійне або пейоративне забарвлення. Порівн.: *...**"подисциплінувати"** фракцію завжди на користь* (див.: Халіман, 2019а: 272), де префікс підсилює значення результативности й може передавати позитивну оцінку, тоді як форми типу *навітамінізувати*, *наалкоголізувати* частіше викликають комізм чи негативне ставлення (див.: Халіман, 2019а: 272).

Механізм оцінности ґрунтується на оказіональності: неомонімна форма привертає увагу, відхиляється від звичного омонімного вжитку й тим самим моделює іронію, пейоратив або, дещо рідше, позитивне значення якісної дії (див.: Халіман, 2019а: 271–273).

В англійській мові немає видових трійок і неомонімних корелятів на кшталт українських *анотувати – проанотувати* чи *ідентифікувати – ідентифіковувати*. В англійській мові ні префікси, ні суфікси не виконують функції розмежування аспектуальности. Тому англійська мова не може створювати оказіональні

перфективи чи імперфективи з іронійним або пейоративним забарвленням – той механізм, який українська мова реалізує через формальні новотвори, в англійській мові не діє.

Функційно подібні смисли англійська мова передає аналітичними й лексичними засобами, зазвичай через модифікаційні лексичні одиниці. Порівн.: англ. *to* ***fully discipline*** *the team* (укр. *повністю дисциплінувати команду*), англ. ***to over-motivate someone*** (укр. *надмірно мотивувати когось*), англ. ***to super-organize the event*** (укр. *суперорганізувати подію*). Вони не змінюють аспектуального статусу дієслова, а лише підсилюють його значення, створюючи ефект перебільшення чи іронії. Схожу функцію виконують й аналітичні конструкції: англ. ***to go and overdo it*** (укр. *піти й переборщити*; досл. *піти і зробити це надмірно*), англ. ***to kind of semi-explain it*** (укр. *наче напівпояснити це*). У таких висловленнях оцінність виникає завдяки відповідним додатковим компонентам (***over-, semi-***) і моделюванню діагностичного контексту, у якому актуалізується відповідне семантико-прагматичне навантаження, а сама граматична форма дієслова залишається незмінною.

Граматична категорія часу. О. Халіман наголошує, що вживання часових форм у прямому й переносному значенні пов’язане із психологійними особливостями сприйняття категорії часу загалом (Халіман, 2019а: 273): «Майбутнє людина може прогнозувати, мріяти про нього, боятися його, але не оцінювати, оскільки вона здійснює його аналіз лише гіпотетично» (Халіман, 2019а: 273). Транспоновані часові форми використовують для вираження додаткових аксіологійних значень і для моделювання прагматичних ефектів. Порівн.: уживаючи форму минулого часу для гіпотетичних майбутніх подій, мовець актуалізує власний досвід й отримує можливість його оцінити; застосування теперішнього часу для минулого може драматизувати оповідь, робить її психологійно «ближчою» (див.: Халіман, 2019а: 273). У переносному вживанні граматичне значення часу не зникає, а вступає в конфлікт із контекстом, що актуалізує вторинні функції форми й породжує метафоричний перенос. Саме протиставлення логічного часу, вираженого контекстом, і граматичного часу,

вираженого транспонованою формою, створює граматичну форму, що, як демонструють приклади, які наводить О. Халіман, часто слугує засобом моделювання оцінних смислів (див.: Халіман, 2019а: 273–275):

(1) ***транспозиційні можливості грамеми минулого часу.*** Дієслова минулого часу рідко вживаються в переносному значенні для позначення теперішньої чи майбутньої дії (див.: Халіман, 2019а: 275), оскільки минулий час є чітко окресленою та «сильною» граматичною категорією, що майже не піддається суб'єктивному переосмисленню. Дослідники підкреслюють обмеженість транспозиційного потенціалу минулого часу: «…грамема НДВ виражає тільки свою часову семантику, а грамема ДВ зрідка може набувати значення майбутнього часу ДВ» (Халіман, 2019а: 275). Однак аналіз мовного матеріалу засвідчує можливість трансформації часових планів для досягнення відповідного стилістичного ефекту: переносне вживання минулого часу додає контексту певних відтінків модальности (можливости, категоричности) й експресивности. Такі вживання нерегулярні, охоплюють обмежене коло лексем і мають переважно розмовне забарвлення, найчастіше їх використовують у художніх текстах як ефективний стилістичний засіб вербалізації оцінних смислів (див.: Халіман, 2019а: 275–276). Психологійні особливості сприйняття минулого часу сприяють його транспозиції: дія теперішнього чи майбутнього часу подається як уже здійснена, що дає змогу не лише прогнозувати ситуацію, але й оцінити її. Значення таких форм мотивоване також видом дієслова, таксисними характеристиками, лексичними значеннями й контекстом (див.: Халіман, 2019а: 275–276). У зв'язку зі сказаним О. Халіман виокремлює такі моделі:

(а) у розмовному мовленні форми минулого часу НДВ і ДВ можуть уживатися в значенні теперішнього чи майбутнього часу, водночас моделюючи семантико-прагматичне навантаження експресивности, а також презирливого заперечення або відмови (див.: Халіман, 2019а: 276). Такі конструкції функціюють як іронійне ствердження майбутньої дії під виглядом уже здійсненої (див.: Халіман, 2019а: 277): *Так я тобі й* ***повірила*** (див.: Халіман, 2019а: 278). Дія омовлюється як факт минулого, але мовець категорично заперечує її реалізацію в майбутньому.

Невідповідність часової форми й контексту створює потужний експресивний ефект і комічно-зневажливу тональність. Дослідники називають такі вживання «*…складним переносом часових значень*», адже форма минулого часу втрачає вказівку на фактичну минулість і набуває функції іронійного заперечення. Найпоширенішою є, така синтаксична модель ***Так (я, він...) і...***, що фразеологізується й регулярно виражає негативну оцінку неможливого, на думку мовця, факту (див.: Халіман, 2019а: 279). Напр.: ***Так я і зробив*** *це, а як же!* ***Так я й чекав*** *на них!* ***Так я й допоміг*** *тобі!.*

Механізм оцінности ґрунтується на відповідно змодельованій граматичній формі: суб'єкт уживає минулий час у «чужому» контексті, ставлячи гіпотетичну дію в один ряд із пережитими фактами, що дає змогу оцінити її як таку, що ніколи не відбудеться (див.: Халіман, 2019а: 276–279).

В англійській мові немає граматичного механізму, що дав би змогу формально використовувати минулий час для моделювання презирливої або іронійної відмови так, як це презентовано в українській моделі, напр.: *Так я тобі й повірила*. Однак функційно подібний ефект англійська мова все ж реалізує – не через зміну часової форми, а переважно через іронійні конструкції з актуалізацією форми минулого часу, у яких дія подається як нібито здійснена, щоб передати категоричне заперечення можливости її реалізації в майбутньому. Порівн.: англ. *Yeah, I believed* ***that*** (Why People Fall for Simple Stories… / укр. *Ага, так я й в це повірила*), англ. *As if I agreed to* ***that*** (Why We Push Back… / укр. *Наче я на це погодилася*/), англ. *Sure, I trusted* ***him*** (Why Trust Feels Automatic… / укр. *Звісно, так я йому і повірила*/);

(б) модель ***Ну, приїхала я туди, а потім що?.*** Форми минулого часу ДВ можуть уживатися для позначення майбутньої або умовної дії, заміщуючи умовний спосіб чи форму майбутнього часу й додаючи висловленню семантико-прагматичні значення модальности й експресивности (див.: Халіман, 2019а: 279). В українському діалогічному мовленні такі конструкції моделюються переважно у відповідь на спонукання до дії, яку адресат уважає недоречною: *Ну,* ***приїхала*** *я туди, а потім що?* У синонімних конструкціях української мови (***приїхала я туди***

= ***приїду я туди = приїхала б я туди***) (див.: Халіман, 2019а: 280) минулий час використано як маркер умовности й сумніву щодо сенсу омовленої дії. Мовець прогнозує гіпотетичний результат, який сприймає як нульовий, тому оцінює названу дію негативно: ***Провчився*** *– і що далі?* (див.: Халіман, 2019а: 280). Перенесення минулого часу в контекст уявного майбутнього нерідко супроводжується моделюванням іронійности, адже дія подається як така, що вже відбулася, хоча насправді мовцеві вона здається безглуздою чи недоцільною. Таке вживання О. Халіман трактує як *вияв гіпотетично-негативного значення*: мовець уявляє можливість дії, але водночас заперечує доцільність її результату. У контекстах цього типу часто актуалізують риторичні звертання на кшталт *а потім що?*, що підсилюють оцінний ефект.

Механізм оцінности полягає в транспозиції: форму минулого часу використовують замість майбутнього чи умовного способу, і, завдяки психологійним асоціаціям, мовець співвідносить гіпотетичну дію з уже пережитими фактами, що й дає підстави для її негативної оцінки (див.: Халіман, 2019а: 279–282).

Англійська мова також може використовувати минулий час у значенні гіпотетичної, сумнівної або недоцільної дії завдяки переосмисленню часової форми й моделюванню відповідного прагматичного ефекту. Порівн.: англ. *So I* ***went there****, and then what?* (The Future of Our Reactions… / укр. *Ну,* ***поїхала*** *я туди, і що потім?*/), англ. *I* ***did that****, and then?* (How We Question Our Own Steps… / укр. *Зробила я це, і що далі?*/), англ. *I* ***tried that****, and what would happen?* (Imagining Outcomes Before Acting… / укр. *Спробувала я це, і що станеться?*/), англ. *I* ***went ahead with*** *it, and for what?* (The Pointlessness of Forced Decisions… / укр. *Зробила я це, і для чого?*/), англ. *So I* ***checked it****, and what came of that?* (Checking Without Purpose… / укр. *Ну, перевірила я це, і що з того?*/), англ. *I* ***followed their*** *plan, and how would that help?* (Plans We Follow Without Believing… / укр. *Виконала я їхній план, і чим це допоможе?*/). У таких висловленнях минулий час уживається не для позначення фактичної минулости, а для прогнозування безглуздого або нульового результату уявної майбутньої дії. Механізм моделювання оцінности полягає в тому,

що дія подається як нібито вже здійснена, хоча насправді мовець демонструє сумнів або відверте заперечення її доцільности. *Іронійний ефект виникає через зіткнення форми й змісту*: минулий час уживається в контексті гіпотетичного майбутнього, що сигналізує скептицизм, роздратування або негативне сприйняття. Англійська мова, як і українська, використовує риторичне звертання для підсилення цього ефекту: англ. ***…and then what?*** (Rhetorical Endings in Everyday Speech… / укр. *...а потім що?*/): це й сприяє моделюванню значення негативної оцінки.

Отже, значення гіпотетично-негативного минулого часу англійська мова також створює, актуалізуючи відповідні контексти, що дає змогу так само передавати недовіру до сенсу майбутньої дії й виражати її негативну оцінку;

(в) ***модель А потім йому швидко кубики почепили…*** У поліпредикативних структурах форми минулого часу ДВ можуть уживатися, як доводить О. Халіман, для позначення майбутніх подій (див.: Халіман, 2019а: 283), що, на думку Л. Наконечної (Наконечна, 2008), формує окремий тип транспозиції: *А потім це ж такий народ… **сьогодні курсант, а завтра**, дивись, йому вже кубики **почепили***. На відміну від моделей із гіпотетично-негативним значенням, у цьому разі не фіксується значення умовности: мовець не розглядає можливість дії, а інтерпретує її як таку, що вже «відбулася» уявно, хоча насправді вона проєктується на майбутнє (див.: Халіман, 2019а: 283). Перенесення граматичного значення минулого часу в контекст майбутнього супроводжується іронійною інтонаційною тональністю. Зазначене моделює підставу для створення негативної оцінки ситуації, що, на думку мовця, розгортається надто швидко або суперечить нормі. У цьому типі транспозиції *минулий час виконує переважно пейоративну функцію* (див.: Халіман, 2019а: 284): *дія видається неприродною, сумнівною або неякісною*. Аналогійна транспозиція можлива й для теперішнього часу, проте саме минулий час посилює негативний ефект через психологійні асоціації минулого з досвідом і фактами, що вже оцінені.

Механізм породження оцінки полягає у використанні минулого часу в «чужій» сфері майбутнього, унаслідок змодельовано відповідне значення: мовець

подає майбутню дію як здійснену й співвідносить її з попередніми подіями, що дає змогу виразити критичне, іронійне чи негативне ставлення до події (часто з елементами претензійности) відрізняє такі конструкції від їхніх прямих часових відповідників (див.: Халіман, 2019а: 282–284).

В англійській мові простежуємо функційно подібні іронійні конструкції, у яких минулий час уживається для вербалізації оцінки майбутнього факту, подаючи його як нібито вже здійснений. Такі структури не є граматично закріпленими й не становлять окремого типу часової форми, але вони виконують відповідну прагматичну функцію – виражають незгоду, скепсис або критичне ставлення до надто швидкого чи небажаного розвитку подій. Порівн.: англ. *And tomorrow he's suddenly* ***"got promoted"*** (Sudden Promotions and Unrealistic Expectations / укр. *А завтра він уже «отримав підвищення»*/), англ. *Next week she's already* ***"finished the course"*** (How Quickly We Assume Completion / укр. *Наступного тижня вона вже «закінчила курс»*/), англ. *So now he's* ***"become an expert"****, has he?* (Expert Overnight? Social Perceptions of Instant Mastery / укр. *То він тепер уже «став експертом», так?*/). У цих прикладах лапки моделюють іронійне «перенесення» майбутньої чи теперішньої події у сферу вже здійсненого.

Механізм оцінности в англійській мові ґрунтується не на граматичному значенні минулого часу, а на контекстуальній інтерпретації: дія подається як така, що нібито вже сталася, щоб підкреслити її неприродність або швидкість розвитку. Іронійна інтонація та лексичні маркери (*suddenly, already, so now*) формують негативні смисли, тональність скепсису, який у сучасній українській мові забезпечують саме видо-часові форми.

Отже, англійська мова виробляє прагматичні еквіваленти, що дають змогу передати іронію, критику чи пейоративне ставлення до гіпотетичного майбутнього факту шляхом подання його як нібито вже здійсненого;

(г) ***модель Ми попали!***. Переносне використання форм минулого часу в значенні майбутнього трапляється рідко й обмежене певним колом лексем, напр.: *Ми тепер* ***загинули*** (див. про це: Халіман, 2019а: 284). О. Халіман наводить приклади такого емоційного вживання, зокрема й форм минулого часу ДВ зі

значенням близького чи невідворотного майбутнього: ***Пропала*** *моя голівонька!*, *Ну все, ми* ***запізнилися*** *на поїзд* (І. Франко). Український мовець подає майбутню дію як уже здійснену, що ґрунтується на його суб'єктивній переконаності в результаті. У таких контекстах минулий час позначає загрозливу подію, яку суб'єкт сприймає як фактично неминучу, що посилює драматизм висловлення; звідси й висока частотність дієслів зі значенням руйнування, поразки чи загибелі: *Ой* ***пропали*** *ж ми...* (див. про це: Халіман, 2019а: 285). Деякі конструкції цього типу стали в українській мові розмовними фразеологізмами (*Усе пропало!*), закріпивши негативну оцінку ситуації як стандартну інтерпретацію.

Механізм породження оцінки полягає в транспозиції: майбутня небезпечна дія подається як уже здійснена, що прискорює її психологійне переживання та переводить у сферу досвіду мовця, створюючи підстави для пейоративної інтерпретації (див.: Халіман, 2019а: 286). Відповідне семантико-граматичне значення виникає внаслідок конфлікту між формою минулого часу і її майбутньою референцією, а вияв емоційности в таких висловленнях забезпечує стійкий негативний оцінний ефект (див.: Халіман, 2019а: 284–286).

Англійська мова також може використовувати минулий час для емоційного позначення майбутньої події, яку мовець сприймає як неминучу або таку, що вже психологійно «сталася». Такі вживання не є частиною граматичної системи, але вони регулярно фіксуються в розмовному мовленні. Порівн.: англ. *We* ***were doomed****!* (Facing the Worst Ahead / укр. *Ми пропали!*/), англ. *That was it, we* ***missed the train*** (When You Know It's Over / укр. *Ото й усе, ми запізнилися на поїзд*/), англ. *I* ***was finished****!* (Moments We Feel Defeated / укр. *Мені кінець!*).

Механізм оцінности в англійській мові побудований на прагматичному переосмисленні минулого часу, що використовується для вираження страху, приреченості або песимістичного прогнозу. Вирази на кшталт англ. *Now we* ***were dead*** (Fear Before the Fall / укр. *Тепер нам кінець*), або англ. *We* ***were gone*** (The Sense of Impending Loss / укр. *Ми пропали*) моделюються в моменти переживання загрози, близької поразки чи неминучої небезпеки. Так само, як і в українській мові, у таких випадках в англійському мовленні вербалізується відповідне значення: минулий

час уживається для позначення майбутнього, водночас актуалізуючи емоційний тиск спроєктованою ситуацією й актуалізуючи суб'єктивну переконаність мовця в неминучості події.

Отже, англійська мова моделює відповідні семантико-прагматичні еквіваленти, що так само забезпечують потужний негативний оцінний ефект, завдяки продукуванню відповідних контекстів через залучення емоційної інтонації та відповідного лексичного вибору;

(г) ***модель Сіли!***. У контекстах спонукання, на думку О. Халіман, «…з формами імператива можуть конкурувати індикативні форми» (Халіман, 2019а: 286). Найпомітнішим є використання форм минулого часу (***Встали! Сіли!***) у значенні категоричного наказу. У таких висловлюваннях бажану дію в майбутньому подано так, ніби адресат уже її виконав (*Негайно* ***пішов*** *зі мною!*), що створює значно жорсткіший характер спонукання, ніж форми теперішнього (*Негайно* ***йдеш*** *зі мною!*) чи майбутнього часу (*Негайно* ***підеш*** *зі мною!*) (див.: Халіман, 2019а: 286). Категоричність нейтралізує значення повинности й формує неввічливу, негативнооцінну тональність. Приклади на зразок *Зараз же* ***встала*** *і* ***вимелася*** *з класу!* або *Я* ***сказала!***, які наводить О. Халіман, показують, як форма минулого часу використовується для презентації вимоги як однозначно чинної та такої, що не підлягає обговоренню.

Механізм породження оцінки ґрунтується на можливости моделювання відповідного семантико-прагматичного ефекту: індикативну форму вжито в імперативному значенні. Актуалізовано наказову дію як уже здійснену. Такий спосіб спонукання посилює категоричність мовлення, створює ефект тиску й демонструє пейоративне ставлення до адресата (див.: Халіман, 2019а: 288).

Англійська мова не використовує індикативних форм минулого часу для спонукання, однак функційно подібний ефект досягається іншими засобами, що також підсилюють категоричність і негативну оцінність висловлення. Найближчими відповідниками є конструкції з підсиленим імперативом, де категоричність формується не часовою формою, а додатковими лексичними й інтонаційними маркерами: порівн. англ. *You* ***stand up right now****!* (Strict Commands in

Modern English / укр. *Зараз же встаєш!/*), англ. *You* ***get out of this room immediately****!* (How Speakers Enforce Urgent Directives / укр. *Зараз же вийшла з класу!/*), англ. *You* ***come with me, now****!* (Authority and Tone in Imperatives / укр. *Негайно йдеш зі мною!*). У таких висловленнях жорсткість спонукання передається за допомогою актуалізації особового займенника англ. *you,* дискурсивних слів (переважно прислівників) англ. *right now, immediately* й інтонації. Для імітації вже виконаної дії, що в українській мові створює особливо різкий наказ (*Встала!*, *Я сказала!*), англійська мова використовує прагматичні формули фіксації рішення, що так само виключають можливість обговорення: англ. *I* ***said enough****!* (Finality in Parental Speech / укр. *Я сказала!*), англ. *I* ***told you already****!* (Assertion of Authority in Conflict Speech / укр. *Я тобі вже сказала!*). У цих випадках минулий час не слугує для вербалізації наказу, не спонукає до дії, але виконує схожу функцію – заявляє про завершеність мовленнєвого акту й формує жорстку, недискусійну позицію часто з актуалізацією пейоративної тональности.

Отже, англійська мова не реалізує індикативних форм минулого часу в імперативному значенні, проте створює аналогійний ефект тиску, категоричности й негативної оцінки за допомогою названих засобів;

(2) особливості функціювання теперішнього часу емоційної актуалізації. О. Халіман демонструє можливості української мови щодо вживання теперішнього часу для зображення минулих подій, коли ситуація постає перед читачем немов у реальному часі. Такий прийом ефективний у разі омовлення раптової, незвичної чи нелогічної дії, що порушує закономірний хід подій і створює відчуття емоційної напруги: ***Раптом являється цей…***, ***Аж раптом з'являється…*** (див.: Халіман, 2019а: 288) тощо. У цих контекстах української мови теперішній час слугує засобом емоційної актуалізації: дія минулого немов «…витягується в площину теперішнього» (Халіман, 2019а: 289), демонструється й оцінюється тут і тепер, що увиразнює подив, незадоволення або обурення мовця. Зміщення часової площини посилює «драматизацію» оповіді (див.: Халіман, 2019а: 290): минулу подію подано як таку, що відбувається на очах у слухача. Обов'язковою ознакою цієї моделі є контраст між звичним перебігом ситуації та фактом, що різко порушує цей перебіг

(часто маркований прислівником раптом) (див.: Халіман, 2019а: 290). У межах одного фрагмента можливе варіювання часових форм: поєднання минулого, теперішнього й майбутнього часу слугує створенню максимально експресивного тла й сприяє посиленню оцінного ефекту. Теперішній час менш здатний до породження конотацій, ніж минулий чи майбутній, проте саме в моделі емоційної актуалізації він реалізує потенціал для вираження негативних емоцій.

Механізм породження оцінки ґрунтується на переносному використанні теперішнього часу, що створює конфлікт між формою й контекстом і дає змогу подати минулий факт як безпосередньо переживаний і, відповідно, оцінити його крізь призму актуальних емоцій мовця (див.: Халіман, 2019а: 291).

В англійській мові є функційний аналог українського переносного вживання теперішнього часу для зображення минулих подій – англ. ***historic present*** (укр. *історичний теперішній*) / англ. ***dramatic present*** (укр. *драматичний теперішній*), що відповідно описано в граматиках англійської мови. Простежуємо аналогію до української моделі емоційної актуалізації. Так само, як і в українській мові, теперішній час в англійській мові вживається для того, щоб подати минулу подію як таку, що розгортається перед слухачем у момент мовлення, демонструючи її тут і тепер та посилюючи семантико-прагматичне значення емоційности, напруженості чи подиву. Такі конструкції особливо виразні, коли дія є раптовою, нелогічною, несподіваною або такою, що порушує звичний порядок. Порівн.: англ. *And* ***suddenly he comes in****!* (The Power of the Historic Present / укр. *І раптом він з'являється!*/), англ. *So I'm* ***walking down the street****, and out of* ***nowhere this guy appears****…* (Storytelling and Immediate Presence / укр. *Іду я вулицею, і нізвідки з'являється якийсь тип…*/), англ. *I* ***open the door****, and there she is,* ***yelling at me****!* (How Dramatic Present Intensifies Emotion / укр. *Відчиняю двері – а вона там, кричить на мене!*/), англ. *And* ***suddenly she grabs my phone*** *and* ***starts shouting****!* (Sudden Reactions in Everyday Narratives / укр. *І раптом вона хапає мій телефон і починає кричати!*), англ. *So I'm* ***standing there****, and this* ***car stops right in front of me****!* (Unexpected Turns in Personal Stories / укр. *Стою я там, і тут машина зупиняється просто переді мною!*), англ. *I* ***turn the corner****, and* ***there*** *he* ***is****,* ***staring at me like***

nothing happened*!* (Moments That Shift the Storyline / укр. *Повертаю за ріг – а він стоїть і дивиться на мене, ніби нічого не сталося!*), англ. *All of a sudden the lights* ***go out****, and* ***everyone starts panicking****!* (When Sudden Events Change Everything / укр. *Раптом світло вимикається – всі починають панікувати!*). У наведених прикладах теперішній час позначає події минулого, але подає їх як максимально включені в теперішній момент мовлення, що створює потужний експресивний ефект.

Механізм породження оцінки такий самий, як і в моделі української мови: теперішній час уживається в «чужому» контексті, де очікуваним був би минулий час, і цей граматичний конфлікт створює емоційний контраст між формою та змістом. Подія минулого «витягується» в теперішній момент і оцінюється крізь призму актуальних емоцій мовця: подиву, невдоволення, обурення, роздратування. Обов'язковим складником подібних мовленнєвих формул є контраст між звичним перебігом ситуації та тим фактом, що раптово цей перебіг порушує (аналог українського *раптом*, *аж раптом*). Саме тому англійська модель часто супроводжується маркерами, що актуалізують семантику несподіваности: англ. *suddenly*, *all of a sudden*, *out of nowhere* (укр. *раптом*, *зненацька*, *нізвідки*). У межах одного англомовного фрагмента можливе поєднання кількох часових форм (*past* + *present* + *future*), що має ту саму функцію, що й в українському мовленні: створення максимально динамічного, емоційно напруженого тла й підсилення оцінного ефекту. Хоча теперішній час в англійській мові загалом менше має здатність актуалізувати конотаційний потенціал, саме в структурі *historic present* / *dramatic present* він набуває здатности вербалізувати негативні емоції, пов'язані з порушенням очікуваної ситуації.

Отже, англійська модель англ. *historic present* (укр. історичний теперішній) / англ. *dramatic present* (укр. драматичний теперішній) є прямим функційним відповідником української моделі переносного теперішнього, що використовується для емоційної актуалізації минулого, драматизації та формування оцінного ефекту, що моделює конфлікт між формою і контекстом;

(3) ***вторинні «оцінні» значення форм майбутнього часу***. Погляди на можливість переносного функціювання форм майбутнього часу в теоретичних

напрацюваннях дещо різняться, однак аналіз мовленнєвої практики засвідчує: попри загальну низьку транспозиційну здатність, особливо у формах майбутнього НДВ, такі форми все ж виявляють потенціал до переосмислення. Їхня обмежена здатність до вторинних значень пояснюється тим, що майбутнє позначає дію, що ще не стала реальністю, тому уявне перенесення вже виконаної чи виконуваної дії в площину майбутнього психологійно утруднене. Водночас аналіз функціювання цих форм у живому мовленні дає змогу виокремити в українській мові низку стабільних моделей, у яких майбутній час реалізується в переносному значенні й супроводжується відповідними аксіологійними смислами. Такі моделі, як доводить О. Халіман, відзначаються регулярністю, є легко впізнаваними структурами, що мають високу частотність. Це дає змогу розглядати їх як продуктивні засоби вираження оцінки в сучасній українській комунікації (див.: Халіман, 2019а: 291–292). Серед таких моделей О. Халіман виокремлює:

(а) ***модель Буде він мені розповідати!***. Серед переносних уживань засвідчено «…емоційно-експресивне функціювання форм майбутнього НДВ» (Халіман, 2019а: 292), коли вони позначають уже здійснену, здійснювану або гіпотетичну дію, але подають її як неприйнятну в майбутньому. Такі конструкції виникають у контекстах обурення або несхвалення дій, несумісних, на думку мовця, із суб'єктом, напр.: ***Буде*** *він мені тут* ***наказувати****!* (див.: Халіман, 2019а: 294). Номінація факту формою майбутнього часу створює модальний відтінок небажаности, зневажливости й актуалізує думку про те, що відповідна дія не має повторюватися або відбуватися далі. Контекст здатний залучити таку форму до минулого, теперішнього чи ймовірних подій, проте значення майбутности не зникає та бере участь у формуванні змісту, створюючи оцінний відтінок недоречности.

Поширеною в українській мові є і модель ***Будуть тут усякі + Inf*** (див.: Халіман, 2019а: 295), у якій поєднуються транспонована форма майбутнього часу, займенник *усякі* з пейоративною конотацією, дискурсивне слово *тут* та інверсія, що посилює тональність емоційности висловлення. Такі структури мають в українській мові статус синтаксичних фразеологізмів й утворюють потужний засіб

вербалізації негативної оцінки дії або її суб'єкта. Пейоративний ефект виникає внаслідок зіткнення граматичного значення майбутнього часу з контекстом, де йдеться про дію, що вже відбулася чи відбувається. Транспоноване вживання форм майбутнього часу омовлює дію, що оцінюється як неможлива. Саме контраст між очікуваним значенням форми й реальним семантико-прагматичним значенням забезпечує моделювання емоційно-оцінної тональности (див.: Халіман, 2019а: 292–296).

Англійська мова використовує модально-прагматичні структури, що вербалізують дію як абсолютно неприйнятну. Англійськими відповідниками є конструкції з ***will*** (укр. *буде*), які не позначають реального майбутнього, а вказують, як і в українській мові, на емоційне обурення дією, що вже відбулася або відбувається, порівн.: англ. ***He will tell me what to do****!* (Reproach in English Modality / укр. *Буде він мені тут наказувати!*), англ. ***She will talk back to me!*** (Conflict Speech Patterns / укр. *Буде вона ще мені огризатися!*), англ. ***They will come here and complain!*** (Negative Expectations Framed through Will / укр. *Будуть тут приходити й скаржитися!*). У цих висловленнях майбутній час ужито не для вербалізації прогнозу, а для конструювання оцінки з тональністю зневаги, що проєктується на поведінку, яка викликає роздратування мовця. Так само поширене англ. ***be going to*** в переінтерпретованому вживанні: англ. ***Oh, he's going to tell me how to live****?* (Modal Protest and Emotional Stance / укр. *Та буде він мені розповідати, як жити?*). У цьому разі семантико-прагматичне моделювання «майбутности» актуалізує емоційний «протест» проти факту, що вже стався або триває.

Англійська мова може відтворювати українську модель *Будуть тут усякі + Inf* за допомогою конструкцій з оцінним означенням ***some people, these people***, що виражене займенником з актуалізацією пейоративного значення, порівн.: англ. ***Some people will come here and tell me what to do****!* (Devaluing Pronouns in English Directives / укр. *Будуть тут усякі казати мені, що робити!*). Такий варіант поєднує кілька засобів: ***will*** *– у переносному значенні, пейоративний компонент* ***some people*** *й інтонаційна різкість*.

Механізм оцінности в англійській мові, як і в українській, базується на тому,

що форма майбутнього часу вживається не в референтному значенні майбутности, а як засіб висловлення обурення чи протесту щодо дії, яка вже відбулася або відбувається. Контраст між очікуваним майбутнім і реальним створює те саме емоційно-оцінне забарвлення, що характерне для українських конструкцій: неприйнятність, негативна реакція, пейоративна тональність. Англійська мова успішно моделює аналогійні прагматичні смисли часової транспозиції;

(б) ***модель Відпочинеш тут!*** Подібною до попередньої є модель на зразок *Відпочинеш тут!*, де, на відміну від конструкцій типу *Буде він мені розповідати!*, уживається проста форма майбутнього часу ДВ (див: Халіман, 2019а: 296). У таких висловлюваннях дія, названа дієсловом, оцінюється негативно, оскільки її виконання фактично неможливе. Обов'язковим компонентом цієї конструкції є дискурсивне слово *тут* (див.: Халіман, 2019а: 296). Спостерігаємо також зміну особової форми: уживання 2-ї особи однини замість 1-ї додає висловлюванню семантико-прагматичного смислу іронійности й вираження емоційної напруги, що супроводжується вказівками на перешкоди й емоційний стан мовця, а інтонація обурення підсилює негативне сприйняття ситуації. Використовуючи форму майбутнього часу для позначення дії, що фактично не може бути виконана, мовець іронійно демонструє абсурдність або недоречність цієї дії та висловлює незадоволення ситуацією. Оцінний ефект виникає внаслідок поєднання двох граматичних чинників: транспозиції часової форми, що створює вторинні смисли, та зміни особової форми, що увиразнює емоційно-оцінне тло висловлювання (див.: Халіман, 2019а: 297).

В англійській мові немає граматичної моделі, що прямо відповідала б українському переносному вживанню форми майбутнього часу ДВ у висловленнях типу *Відпочинеш тут!*, де дія оцінюється як фактично неможлива, однак функційно подібні конструкції реалізуються за допомогою актуалізації англ. ***will*** (укр. *буде*) та англ. ***be going to*** (укр. *збирається*), ужитих в іронійних контекстах, що набувають тональности обурення або несхвалення. Англійська мова моделює аналогійний ефект через поєднання граматичного значення майбутнього часу з омовленням обставини, що внеможливлює названу дію, порівн.: англ. ***You'll get***

some rest in here*!* (укр. *Відпочинеш тут!*; досл. *Ти тут відпочинеш!*), англ. ***Yeah, you'll study in this noise****!* (укр. *Ага, повчишся тут!*; досл. *Так, ти будеш учитися в цьому шумі!*), англ. ***You're going to relax here, are you****?* (укр. *Та вже відпочинеш тут?*; досл. *Ти збираєшся тут відпочити, так?*). У наведених прикладах омовлена дія актуалізує форму майбутнього часу, але фактично презентована як така, що не може бути виконана через відповідні перешкоди, мовним маркером яких є дискурсивне слово *тут* (англ. *here*, *in here*). Як і в українській, в англійській мові важливим є перемикання особового значення: уживання 2-ї особи однини (*you*) замість 1-ї, що надає висловленню різкішого іронійного відтінку значення та увиразнює значення емоційного протесту мовця, порівн.: англ. ***You'll get there on time! Sure you will****!* (укр. *Дійдеш ти туди вчасно! Авжеж!*; досл. *Ти прийдеш туди вчасно! Звісно, що прийдеш!*). У таких контекстах майбутній час не позначає реального майбутнього, а використовується як засіб актуалізації абсурдности або недоречности дії: мовець демонструє, що реалізація названої події неможлива за наявних обставин, що супроводжується моделюванням іронії.

Механізм оцінности в цьому разі ґрунтується на актуалізації такої конструкції: англійська форма майбутнього часу потрапляє в контекст, де йдеться про теперішню або вже пережиту ситуацію, що створює відповідний емоційно-оцінний ефект, аналогійний українському;

(в) ***модель Як вискочить!*** Сучасний український дискурсивно-текстовий простір фіксує вживання майбутнього часу ДВ замість минулого, коли мовці «…дають емоційно-експресивну оцінку, наголошують на раптовості, повторюваності чи інтенсивності дій або процесів» (Халіман, 2019а: 298), порівн.: «*Я й собі пішов до того двору. Коли* ***як вискочать*** *з двору дві собаки…*; *На ніч мороз* ***як потисне*** *страшенний…»* (Халіман, 2019а: 298). У цьому разі форма майбутнього часу ДВ функціює як своєрідний посередник: вона передає минулу дію через теперішню перспективу, посилюючи динаміку оповіді. Типовою є формула ***як + дієслово у формі майбутнього часу ДВ*** (***як дмухне***, ***як крикне***, ***як схопиться***) (див.: Халіман, 2019а: 299), що задає семантико-прагматичне навантаження імпульсивности, раптовости дії, підсилює її образність і створює

ефект миттєвого спалаху подій. Така конструкція нерідко супроводжується відповідною інтонацією омовлення значення інтенсивности, що може передаватися на письмі подовженням голосних чи знаком оклику. Дискурсивне слово *як* є обов'язковим складником цієї моделі: саме його поєднання з формою майбутнього часу створює відповідний емоційно-експресивний ефект. Дієслово майбутнього часу ДВ зазвичай заповнюють лексеми одноактного або починального способу дії, а також дієслова із семантикою звучання, різкого руху чи вияву почуттів (*як торохне*, *як вискочить*, *як заголосить*, *як розсердиться*). Унаслідок чого минула подія постає як надто різка, вибухова, надмірно активна, що інтенсифікує оцінний компонент висловлення. Негативна аксіологійна тональність в українській мові виникає через психологійну природу сприйняття майбутнього: раптовий можливий вплив, що йде з майбутнього, накладений на минулу подію, посилює відчуття несподіванки, тривоги, страху (див.: Халіман, 2019а: 297–302).

Механізм породження оцінки в українському мовленні ґрунтується на транспозиції часової форми: дія минулого подається за допомогою актуалізації форми майбутнього часу, що створює ефект гіпотетичности й потенційної небезпеки. Так формується відповідне семантико-прагматичне значення: названий факт минулого набуває емоційної напруги, оцінної спрямованости й виразної образности (див.: Халіман, 2019а: 302).

В англійській мові немає граматичної транспозиції майбутнього часу, що могла б формально відтворити українську модель *як + дієслово у формі майбутнього часу доконаного виду* (*як вискочить, як схопиться, як дмухне*), однак функційний аналог цього явища можна змоделювати. Він реалізується через англ. ***historic present*** (укр. *історичний теперішній*) ***й маркери значення раптовости***. Саме ці два компоненти разом компенсують відсутність українського майбутнього ДВ у ролі засобу актуалізації раптової, інтенсивної, «вибухової» минулої дії. Порівняймо: англ. *I'm walking past the yard, and* ***suddenly*** *two dogs jump out at me!* (Sudden Actions in Narrative / укр. *Іду я повз двір, і як вискочать дві собаки!*/), англ. *It's late at night, and suddenly the* ***frost hits hard****.* (Expressing Sudden Events in English / укр. *На ніч мороз як потисне!*), англ. *And I'm opening the window, and out of*

nowhere this bird bursts in*!* (Handling Sudden Events in Storytelling / укр. *Відчиняю вікно, а пташина як залетить!*), англ. *So I'm walking home, and he* ***just shouts at me from behind****!* (Narrative Present for Sudden Actions / укр. *Іду додому, а він як закричить мені ззаду!*). У цих конструкціях теперішній час ужито для позначення минулої події, а дискурсивні слова ***suddenly, all of a sudden, out of nowhere*** виконують функцію української частки *як*, створюючи смислове навантаження імпульсивности, раптовости й інтенсивности.

Характерно, що англійські дієслова в таких контекстах поєднують ті самі семантичні ознаки, що й українські дієслова майбутнього ДВ: це одноактні, різкі, моментальні, афективні дії – англ. *to jump, to burst out, to shout, to grab, to hit, to snap* (укр. *вискочити, вибухнути, закричати, схопити, вдарити, гаркнути*). Напр.: англ. *I'm standing by the door, and he* ***just grabs me****!* (Sudden Physical Actions in English / укр. *Стою я біля дверей, а він як схопить мене!*), англ. *We're walking quietly, and* ***this bird suddenly screeches****!* (Intense Sudden Sounds in English / укр. *Ідемо ми собі, а пташка як верескне!*), англ. *I'm stepping outside, and* ***the wind just hits me in the face****!* (Emotional Effect of Sudden Verbs / укр. *Виходжу надвір, а вітер як ударить в обличчя!*), англ. *I'm reading, and* ***out of nowhere the door bursts open****!* (Describing Sudden Disruptions / укр. *Читаю, а двері як відчахнуться!*). У цих випадках англійська мова досягає того самого результату – передає моментальний спалах події, що порушує рівновагу. Англійська модель супроводжується інтонацією актуалізації значення інтенсивности і, як і в українській мові, може відтворюватися на письмі повторами або знаком оклику: англ. ***And suddenly he juuumps at me!*** (Social Media Emphatic Spelling / укр. *І тут він як вискочить!/*), англ. ***And suddenly she screeeams right behind me!*** (Intensified Screams in Narrative / укр. *І тут вона як заверещить позаду мене!/*), англ. ***And suddenly the door slaaams open!*** (Dramatic Sound Extensions in English / укр. *І тут двері як гримнуть відчиняючись!*). Емоційність моделюється не лише граматично, але й інтонаційно.

Щодо оцінности, то англійська мова так само демонструє вербалізацію негативної мовленнєвої тональности: раптові, інтенсивні дії викликають подив, тривогу, страх або роздратування. Відтворено механізм, подібний до того, що

виявлений в українській мові: дія переноситься у фокус мовлення так, ніби вона відбувається тепер, і це створює ефект потенційної небезпеки чи агресивності. Саме тому англійське ***historic present*** часто використовується в описах небажаних або загрозливих минулих подій.

Отже, англійська мова не має форм майбутнього часу ДВ, але досягає ідентичного прагматичного ефекту за допомогою поєднання англ. *historic present* (укр. *історичний теперішній*) з маркерами значення раптовости (*suddenly, all of a sudden, out of nowhere*) і дієсловами моментальної дії;

(г) ***модель Сидітимеш удома!*** Аналіз нефутуральних уживань форм майбутнього часу, як демонструє О. Халіман, засвідчує наявність в українській мові конструкцій, у яких майбутній час доконаного чи недоконаного виду виконує імперативну функцію та вживається для актуалізації семантики категоричности вимоги. У таких висловленнях форма 2-ї особи майбутнього часу є засобом вербалізації жорсткого наказу: *Доки не видам старшу –* ***будеш сидіти*** *вдома*; *Зараз же* ***підеш*** *на телебачення* (див.: Халіман, 2019а: 302). Подібні контексти містять індикатори семантики негайности (*зараз же, негайно*) і маркери, які моделюють прагматику емоційного тиску, що сигналізує про негативне ставлення мовця до адресата (див.: Халіман, 2019а: 302–303). Прагматичний ефект базується на тому, що дію, змодельовану у формі майбутнього часу, подають не як припущення чи прогноз, а як безумовний обов'язок адресата. Форма індикатива замінює форму спонукання та створює ілюзію інформування, хоча насправді мовець нав'язує дію як таку, що не підлягає обговоренню. Для реалізації цієї моделі характерна нерівність позицій учасників комунікації: «…мовець виявляється ієрархічно вищим за адресата» (Халіман, 2019а: 303). Ступінь категоричности таких наказів нижчий, ніж у конструкціях із формами минулого часу (***Пішов!***) чи інфінітива (***Сидіти!***) (див.: Халіман, 2019а: 303), проте він достатній, щоб сформувати відповідну пейоративну тональність мовлення. Досліджувана модель української мови функціює в конфронтативних діалогах, де майбутня дія адресата подається як необхідна, а її невиконання – як порушення норм взаємодії. Використання форми майбутнього часу в ролі імператива забезпечує моделювання вимоги й вираження

невдоволення мовця поведінкою адресата. Унаслідок транспозиції індикативна форма презентує директивне значення, а категоричне нав'язування майбутньої дії формує оцінну тональність негативу й акцентує на неввічливості мовця (див.: Халіман, 2019а: 302–304).

В англійській мові є повний функційний аналог наведеної української моделі, у якій майбутній час (доконаного чи недоконаного виду) реалізує імперативну функцію та виражає семантику категоричного, емоційно забарвленого наказу (укр. *Будеш сидіти вдома!; Зараз же підеш на телебачення!*). Англійська мова активно використовує майбутній час із англ. ***will*** (укр. *будеш*) у формі 2-ї особи для нав'язування дії та акценту на владності мовця. У таких вживаннях англ. *will* перестає означати волю або прогноз і презентує директивне значення, виконуючи функцію імператива. Порівн.: англ. *You* ***will stay*** *at home until I* ***tell you otherwise****!* (Stay Home Rules / укр. *Будеш сидіти вдома, доки я не дозволю!*), англ. *You* ***will go there right now****!* (Parental Commands / укр. *Зараз же підеш туди!*), англ. *You* ***will apologise to her immediately****!* (School Discipline Notes / укр. *Негайно вибачишся перед нею!*). Додатково: англ. *You* ***will listen to me when I'm talking****!* (Family Disputes Online / укр. *Будеш мене слухати, коли я говорю!*), англ. *You* ***will stop that behaviour at once!*** (Behaviour Guidelines / укр. *Негайно припиниш цю поведінку!*), англ. *You* ***will sit down and finish your homework****!* (After-School Rules / укр. *Сядеш і доробиш домашнє!*). Англійська модель, як і українська мовленнєва формула, може супроводжуватися маркерами значення негайности: англ. *right now*, *immediately, at once* (укр. *зараз же, негайно*), що моделює смисли, які вказують на емоційний тиск. Зазначене сигналізує про негативне ставлення мовця до ситуації. Напр.: англ. *You* ***will come with me right now!*** (Parental Commands / укр. *Зараз же підеш зі мною!*). Подібні конструкції створюють ілюзію «інформування», але фактично виконують директивну функцію – мовець проєктує на адресата майбутню дію як обов'язкову. Ієрархійна асиметрія, властива українській моделі, повністю зберігається і в англійській мові***.*** ***You will + Verb*** уживається тоді, коли мовець перебуває у вищій позиції та має право наказувати (*учитель – учень, начальник – підлеглий, мати / батько – дитина*). Конфронтативний характер мовлення також актуалізується в

англійській мові: англ. ***You will not speak to me like that!*** (Conflict Talk Examples / укр. *Не смієш так зі мною розмовляти!*), англ. ***You will not disrespect me in my own house!*** (Home Arguments / укр. *Не смієш мене зневажати у моєму домі!*), англ. ***You will do as you're told, young man!*** (Victorian Parenting Records / укр. *Робитимеш так, як тобі сказано, юначе!*). Усі наведені приклади демонструють: майбутній час використано не як прогноз, а як категоричний примус. Ступінь категоричности таких наказів відповідає українським формам майбутнього часу, водночас актуалізуючи пейоративну тональність мовлення: так вербалізується невдоволення поведінкою адресата й акцентується увага на неввічливість мовця.

Механізм оцінности англійської мови, аналогійний українському: індикативна форма майбутнього часу потрапляє в «чужу» сферу імператива, моделюючи значення категоричного нав'язування майбутньої дії. Водночас простежуємо формування різкої, емоційно негативної тональности висловлення.

Граматична категорія особи. Механізм породження оцінки внаслідок транспозиції особових форм дієслова ґрунтується на цілеспрямованому порушенні базових ролей учасників комунікації (*я / ти / він (вона, вони)*, *учасник / неучасник* мовлення). У прямому вживанні грамема 1-ї особи пов'язана з мовцем, 2-ї – зі співрозмовником, 3-ї – з особою / предметом поза ситуацією спілкування. Переміщення цих форм у «чужу» зону (2-а замість 1-ї, 3-я замість 2-ї, 1-а множини замість 2-ї тощо) створює в українському мовленні асиметрію між граматичним значенням і реальним комунікативним статусом суб'єкта, що й відкриває простір для моделювання аксіологійних смислів (див.: Халіман, 2019а: 305). Пейоративна оцінка виникає, коли мовець, уживаючи форму 2-ї чи 3-ї особи замість 1-ї, віддаляє себе від дії (***Готуєшся...; Вона, бач, думала...***) (див.: Халіман, 2019а: 306–307), демонструє самокритику чи самоіронію, або, навпаки, позначає співрозмовника як «третього», стороннього (***Хоче він...; Він ще сміється...***), збільшуючи дистанцію та акцентуючи на тональности зневажливости, роздратованости чи засвідчує осудливе ставлення. Подібний прагматичний ефект посилюється інверсією порядку слів, уживанням контекстних маркерів емоційности, грубих форм звертання, а також числовою модифікацією (***Кажуть тобі*** замість ***кажу тобі***), що створює образ

узагальненого, «колективного» осуду. У цьому разі формується позитивна тональність мовлення: актуалізуються моделі з інклюзивним *ми* (*А що* ***ми*** *тут* ***малюємо****?; Як* ***ми*** *себе* ***почуваємо****?*) (див.: Халіман, 2019а: 311), де форма 1-ї особи множини вживається замість 2-ї. У такому разі мовець імітує «співучасть» у дії, пом'якшує критику або виявляє підтримку, знижує комунікативну дистанцію, моделює тональність турботи, партнерства, «спільної справи». Та сама модель може бути вжита й в іронійній тональности (***Які ж ми розумні!***) (див.: Халіман, 2019а: 312), коли простежуємо зміщення полярности оцінки. Маркер *ми* перетворюється на засіб вербалізації удаваної пошанности, моделюється саркастична чи насмішлива тональність мовлення. Перехід до безособових структур (***кажуть; зроблено; шенгеніться***), навмисне уникання чи затемнення суб'єкта, заповнення лакун у парадигмі «нестандартними» формами, використання просторічних чи діалектних особових форм (***сидю, ходю***) також можуть ставати в українській мові джерелом вербалізації оцінки (див.: Халіман, 2019а: 322): або через омовлення ситуації зняття відповідальности з діяча, або через створення комічного, зниженого, «некультурного» образу мовця / персонажа.

Отже, у разі, коли особова форма свідомо вживається поза своєю первинною зоною – замість іншої особи, іншого числа чи в безособовій / надособовій позиції, виникає контраст між граматично закріпленими ролями (*мовець – адресат – сторонній спостерігач*) і тим, як вони розподіляються в реальному мовленнєвому акті; запускається механізм моделювання оцінки й тональности, що презентує легку іронію чи різкий осуд, прагматику приниження; створюється комічний ефект, актуалізується значення гіперпошанности. Усі ці смисли виявляються лише в контексті й моделюються в поєднанні з іншими засобами (інтонацією, дискурсивними словами, лексичними маркерами емоційности), що й забезпечує високу експресивність й аксіологійний потенціал транспонованих особових форм (див.: Халіман, 2019а: 304–324).

У сучасній англійській мові механізм породження оцінних значень через транспозицію особових форм дієслова так само ґрунтується на свідомому порушенні базових ролей учасників комунікації, хоч англійська мова не має

морфологійно вираженої категорії особи в дієслові (окрім 3-ї особи однини теперішнього часу). Утім вона компенсує це моделюванням відповідних формул актуалізацією кількох чинників: прагматичними, синтаксичними й займенниковими зрушеннями, що функційно збігаються з українськими моделями й так само створюють аксіологійний ефект. Пейоративні смисли виникають у разі, коли мовець «віддаляє» себе від дії, використовуючи англ. ***you*** (укр. *ти*) або англ. ***she / he*** (укр. *вона / він*) замість прямого англ. ***I*** (укр. *я*). У таких моделях англ. ***you*** виконує функцію самоіронії або прихованого докору, порівн.: англ. *So* ***you*** *forget your keys again, do you?* (Everyday Irony Examples / укр. *То ти знову забула ключі, так?*), англ. *So* ***you*** *forget your duties again, do you?* (E. M. Forster / укр. *То ти знову забуваєш про свої обов'язки, так?*) – дія належить мовцеві, але він «перекладає» її на іншу особу, створюючи ефект самокритики чи роздратування. Аналогійний ефект маємо в разі позначення співрозмовника як «3-ї особи», порівн.: англ. *Oh,* ***he*** *thinks he's very clever today, does he?* (Sarcasm in Dialogue / укр. *Ага, він думає, що він такий розумний сьогодні, так?*), англ. *Oh,* ***he*** *thinks he's some kind of hero now, does he?* (J. K. Rowling / укр. *Ага, він тепер думає, що він якийсь герой, так?*) – дистанція між мовцем і адресатом збільшується, що моделює зневажливу тональність, прагматику іронії чи обурення. Виразний негативний ефект дають також числові зрушення – використання англ. ***you people*** (укр. *ви там / ви такі / ви всі*) замість однини, що створює узагальнену, осудливу перспективу: англ. ***You people*** *never listen!* (Collective Accusations Online / укр. *Ви там ніколи не слухаєте!*) – конструкція виражає колективний докір і вказує на загальне знецінення поведінки адресата. Подібний механізм реалізується й у конструкціях із «колективним засудженням», порівн.: англ. ***They*** *say you should know better* (Pronoun Shifts in English / укр. *Кажуть, ти мала б знати краще*) – безособове ***they*** створює атмосферу зовнішнього тиску, узагальненої критики. Позитивні значення, актуалізацію смислів вираження емпатії англійська мова презентує насамперед за допомогою інклюзивного англ. ***we*** (укр. *ми*), що вживається замість *you* для зниження дистанції, створення партнерської тональности чи пом'якшення критики: англ. *And how are* ***we*** *feeling today?* (Clinical Communication Notes / укр. *Ну, як ми*

себе сьогодні почуваємо?) – мовець «приєднується» до адресата. Моделюється смислове навантаження позитиву з ознаками турботи, підтримки або дружньої участи. Та сама модель легко актуалізує іронійну тональність: англ. *Oh, aren't* ***we*** *brilliant!* (Social Sarcasm Examples / укр. *О, які ж ми розумні!*) – зневажливий сарказм постає саме через чинник транспозиції особи. Англійська мова використовує безособові структури (***it seems; they say; it's been decided***), що можуть «затемнювати» суб'єкт для нейтралізації значення відповідальности або створення знеособленого, бюрократичного чи іронійно дистантного ефекту: англ. ***It seems*** *we have forgotten our homework again* (Grammar in Use: Pragmatics / укр. *Схоже, ми знову забули наше домашнє завдання*) – мовець критикує адресата, не називаючи його прямо, тобто моделюються непрямі комунікативні формули. Простежуємо порушення стандартних займенникових моделей (***this one here thinks he's funny*** / укр. *оцей тут думає, що він смішний*), що також формує негативну мовленнєву тональність.

Отже, у сучасній англійській мові транспозиція особових форм ґрунтується на зміні очікуваної відповідности між граматичною роллю (*I / you / he/she / we / they*) та реальним комунікативним суб'єктом. Контраст між «нормативними» позиціями мовця, адресата й стороннього спостерігача та фактичним їхнім переозначенням у висловленні утворює відповідну граматичну формулу, що актуалізує аксіологійні смисли – від легкої іронії, значення співучасти й партнерства до моделювання тональности сарказму, зневаги, докору й комічного знецінення. Саме порушення особових ролей у поєднанні з контекстом, інтонацією і прагматичними маркерами емоційности забезпечує високий експресивно-оцінний потенціал таких англійських транспонованих моделей.

Граматична категорія способу. Механізм породження оцінки. Перенесення дії з площини реального в площину можливого, гіпотетичного чи бажаного зумовлює появу додаткових модальних нашарувань, що легко набувають аксіологійних відтінків. Уживання форм спонукального й бажального способу в українській мові вможливлює не лише актуалізацію типу дії (обов'язкову, бажану, припустиму), але й можливість оцінювати її як належну / неналежну,

прийнятну / неприйнятну, бажану / небажану. Зокрема, імперативні структури з високим ступенем категоричности вербалізують неввічливість, моделюють ефект морального тиску, осуду, а як пом'якшені форми спонукання та бажальні конструкції здатні актуалізувати прагматику доброзичливости, турботи, підтримки, схвалення. Фіксуючи гіпотетичний характер дії, умовний спосіб створює в українській мові простір для оцінювання не лише можливости чи нереалізованости дії, а й доцільности, моральної прийнятности, бажаности: контраст між потенційною дією та реальною ситуацією стає джерелом іронії, жалю, осуду або, навпаки, позитивної мрійливої перспективи. Унаслідок транспозиції (напр., уживання форм наказового способу в значеннях ввічливого прохання чи фатального приречення, умовного – у ролі знецінення реальної дії) граматичне значення способу вступає у суперечність із контекстом. Саме цей контраст активізує в українській мові прихований аксіологійний потенціал: мовні одиниці переходять із площини нейтрального маркування модальности в площину моделювання емоційно-оцінних смислів (див.: Халіман, 2019а: 324). О. Халіман виокремлює такі механізми моделювання відповідних мовленнєвих формул, які проєктуємо на потенціал щодо їх вияву в англійській мові:

(1) ***оцінка як наслідок транспонованого вживання імперативних форм.*** Основне значення імперативa зазвичай розглядають як форму прямого звертання, у якій мовець спонукає адресата до певної дії. В українській граматичній традиції термін *наказовий спосіб* уживають у двох різних площинах, про що йшлося раніше: як позначення предикативної категорії речення та як назву системи дієслівних форм, що реалізують відповідний різновид модальности. Водночас імперативність в українській мові може виражатися не лише за допомогою власне імперативних форм, але й іншими лексико-граматичними засобами й характерними висловлюваннями. Транспоновані імперативні форми привертали особливу увагу дослідників, скільки вони вирізняються значною смисловою рухливістю та здатністю переходити в інші семантичні сфери, зокрема йдеться про актуалізацію непрямих директивів, експресивних характеристик, емоційно забарвлених реакцій та оцінок. Імператив продуктивний під час моделювання вторинних значень,

оскільки його вихідна семантика містить потужний суб'єктивно-оцінний компонент: імпульс дії, спрямованість на реакцію адресата, акцентування небажаних, неочікуваних чи таких, що викликають внутрішній спротив, ситуацій (див.: Халіман, 2019а: 326). Саме ця імпульсивність імператива української мови лежить в основі переносних уживань, у яких формується додатковий аксіологійний зміст (див.: Халіман, 2019а: 325–326). О. Халіман виокремлює моделі, вияв яких проєктуємо на англійську мову:

(а) ***«Драматичний імператив». Модель А хтось і ляпни / візьми й ляпни / візьми та й ляпни….*** Серед переносних уживань дієслівних форм в українській мові вирізняється модель, у якій імперативні форми лише зовні нагадують форми наказового способу, хоча фактично функціюють як особливі форми минулого часу. На відміну від справжніх імперативів, яким не властиве значення часу, ці форми завжди позначають часову локалізацію та можуть уживатися в спільному часовому плані з формами теперішньо-майбутнього часу в момент розповіді про минулі події, напр.: *…**візьми** та й **ляпни** братові…*; *…**візьми** та й **подражни** його невиростком…* (див.: Халіман, 2019а: 327). У сучасному українському мовленні такі форми функціюють як окремий різновид минулого часу, що виражає раптову, миттєву, нерідко недоречну дію. Вони виявляють лише часткову омонімію до імператива й не мають наказової інтонації. Їм властиве значення довільности й несподіваности, вони можуть уживатися навіть у безособових конструкціях, що увиразнює їх відрив від наказового значення в синхронному мовленні. Попри дискусії щодо походження цих моделей, мовці сприймають їх природно як імперативні за формою: водночас імпліцитний імперативний відтінок бере участь у формуванні смислу з ефектом «раптово реалізованої дії», що суперечить попереднім умовам ситуації, яка виглядає спонтанною або недоречною й так актуалізуються відповідні оцінні смисли. Створена модель, на думку О. Халіман, часто трактується як «драматичний імператив», «миттєво-похідна дія» або «розповідний імператив» (див.: Халіман, 2019а: 328). Сутність цього явища полягає в тому, що форма із зовнішнім імперативним виглядом слугує для позначення несподіваної, імпульсивної, раптової дії, що виникає без видимого мотиву й часто

суперечить здоровому глузду чи нормальному перебігу подій (див.: Халіман, 2019а: 328). Такі дії нерідко сприймають як недоречні, а отже, вони стають зручним засобом для вираження негативної оцінки. Важливою ознакою моделі є її синтагматичне оточення: найчастіше актуалізуються слова ***візьми й / і***, ***візьми та й / і*** (див.: Халіман, 2019а: 329), що підсилює ефект раптовости, надає дії імпульсивного характеру, увиразнює семантику непідготовленості дії та створює стилістичний ефект номінації несподіваної, «вирваної» з логіки ситуації поведінки. Унаслідок дій, названих наведеними формами, вербалізуються смисли недоречности чи небажаности, що й формує негативну оцінність. О. Халіман наголошує, що матеріал українського художнього мовлення цілком підтверджує наведену тезу: ***візьми****, дурний хлопчисько, і* ***вдар*** *товариша*; ***візьми*** *та й* ***подражни****…*; *візьми та й* ***постав*** *миску біля рота – і гадюка виповзла* (див.: Халіман, 2019а: 329). Зміст таких висловлювань свідчить про невідповідність дії нормі, що зумовлює її оцінювання як дії помилкової, небажаної чи необдуманої. Реакції мовців (здивування, осуд, подив) підсилюють цей ефект. Тривале вживання імперативних форм у функції індикатива призвело до часткової нейтралізації їхнього наказового значення. У межах цієї моделі вони насамперед позначають раптову, неочікувану дію, що суперечить звичному перебігу подій, тому легко моделюється значення негативної оцінки. Оцінність виникає через транспозицію: форма, що традиційно пов’язується з імпульсивністю й суб’єктивністю, переноситься у сферу минулого часу й отримує можливість позначати несподівану, недоречну або небажану дію (див.: Халіман, 2019а: 326–330).

У сучасній англійській мові немає формального відповідника української моделі на кшталт *А хтось візьми та й ляпни*, у якій імперативна форма транспонується у сферу минулого й омовлює раптову, імпульсивну дію. Проте функційно подібний механізм є: англійська мова використовує квазіімперативні рамки з дієсловами ***go*** або ***up and***, що маркують семантику несподіваности й імпульсивности минулої події. Такі конструкції, хоч і мають імперативну форму, однак не виконують директивної функції, а формують наративний ефект «раптової реалізації дії» та є засобом оцінного позначення недоречности, необдуманости або

хибности поведінки. Порівняймо: англ. *And* ***he goes and tells everyone*** (Everyday Complaint Patterns / укр. *І він узяв та й розповів усім*), англ. ***She just goes and ruins everything*** (Informal Imperative Frames / укр. *Взяла та й усе зіпсувала*), англ. ***He up and leaves in the middle of the meeting*** (Pragmatic Suddenness Constructions / укр. *Узяв та й пішов посеред зустрічі*). Подібні моделі фіксуються і в англійських художніх текстах: англ. *Then* ***he goes and breaks the whole thing clean in two*** (M. Twain / укр. *І він узяв та й зламав усе навпіл*), англ. ***She up and tells him she is leaving*** (T. Morrison / укр. *Вона як візьме та й скаже йому, що йде*), англ. *And* ***the fool goes and does it anyway*** (J. Steinbeck / укр. *І цей дурень узяв та й усе одно зробив це*). Форма теперішнього часу з компонентом ***go(es)*** або ***up and*** використовується для позначення минулої, уже здійсненої дії, що сприймається мовцем як невиправдана, недоцільна чи імпульсивна. Номінативна структура зберігає вигляд теперішнього часу (*goes and…*), але функціює у сфері минулого, що створює наративний ефект раптовости й моделює оцінний відтінок несхвальности. Оцінність виникає завдяки конфлікту між граматичною формою та її фактичною референцією: мовець актуалізує дію як «таку, що несподівано сталася», надаючи їй інтонаційного й семантичного імпульсу. Компоненти англ. ***go and***, ***up and*** виконують роль синтагматичних маркерів імпульсивности, близьких до українського *візьми та й*. Вони створюють ефект кроку, здійсненого без попереднього мотивування, тому легко стають маркером вияву негативної оцінки.

На відміну від української моделі, англійська не має обов’язкової частки-індикатора, але стилістично усталеними є саме конструкції, що позначають раптову дію з підкреслено пейоративною мовленнєвою тональністю. Контекст часто супроводжується експресивною інтонацією або дискурсивним словом ***just***, що посилює пейоративний аксіологійний ефект: англ. *He just goes and says that* (Discourse Suddenness Examples / укр. *Він ще й узяв та й сказав це*);

(б) ***імператив емоційної актуалізації дії. Модель Інші гуляють, а я працюй!*** У низці українських контекстів, як демонструє О. Халіман, імператив уживається не для реального спонукання, а в значенні дійсного способу, омовлюючи дію як вимушену, нав’язану обставинами або чужою волею: *Я й ночі*

не спи**, і **не їж**, і **не пий** – тільки **працюй (див.: Халіман, 2019а: 330). Тут імперативна форма не спрямована на адресата, а слугує для дескрипції ситуації, "детермінованої" зовнішніми чинниками. Такі конструкції сприймаються як узагальнено-особові: форма не виражає роду, числа чи конкретної особи, поєднується із займенниками (*я сиди, ти сиди, він сиди*) (див.: Халіман, 2019а: 332), іменниками, актуалізує "безособову" дію, яку *треба* виконувати. Саме відрив від конкретного суб'єкта забезпечує її здатність виражати необхідність, обов'язок, примус. Уживання імператива в індикативній функції, особливо в протиставних структурах (***усі відпочивають, а я воду носи***), актуалізує контраст між нормальним перебігом подій і нав'язаною дією, що породжує смислову тональність нелогічности, недоречности, несправедливости. Негативна оцінка підсилюється інтонаційно й експресивно (окличність, частки *і / й, та й*), що увиразнюють семантику й прагматику раптовости, примусовости або абсурдности дії. Дієслова НДВ української мови в цій моделі позначають тривалу рутинну повинність (***сиди, пряди, вари***), а заперечні форми ДВ формують значення неправомірної заборони, що також вербалізує негативну оцінку (***Я й слова не скажи!***) (див.: Халіман, 2019а: 334).

Механізм породження оцінки в цьому разі полягає в тому, що транспонована імперативна форма накладає свою первинну семантику спонукання на індикативний контекст, унаслідок чого дія сприймається не як ініційована суб'єктом, а як нав'язана зовнішніми обставинами чи чужою волею. Суб'єкт дії презентує значення пасивности, а сама дія трактується як вимушена, недоречна або нелогічна, що й актуалізує мовленнєву тональність несхвалення, протесту чи іронії. Експресивні частки, окличність, протиставлення та синтагмальні зв'язки підсилюють відчуття примусовости й раптовости, розширюючи граматичні можливості імператива (вираження часу, особи, роду, числа) й забезпечуючи появу в мовленні українців відповідних аксіологійних смислів (див.: Халіман, 2019а: 330–338).

У сучасній англійській мові функційними аналогами української моделі *Інші **гуляють**, а я **працюй**!* є конструкції, у яких імператив уживається не як реальний

наказ, а для емоційної актуалізації вимушеної, нав'язаної дії, що сприймається суб'єктом як тягар або нелогічний обов'язок. У таких структурах імперативно оформлена дія презентує не волевиявлення мовця, а ситуацію, що «давить» на нього ззовні: англ. *Everyone**'s having fun**, and me – **clean** the whole place!* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Усі розважаються, а я – прибирай усе тут!*), англ. *They **go on holiday**, and you – **answer** emails, **fix** problems, **keep going**!* (Informal Imperative Frames / укр. *Вони їдуть у відпустку, а ти – відповідай на листи, лагодь проблеми, працюй далі!*), англ. *Sun **is shining**, birds **are singing**, and **I – sit** inside and **type**!* (Work–Life Contrast Expressions / укр. *Сонце світить, пташки співають, а я – сиди всередині та друкуй!*), англ. *Everyone'**s celebrating**, and here **I am – cook, clean, organise**!* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Усі святкують, а я – готуй, прибирай, організовуй!*). Такі імперативні форми вказують на актуалізацію семантики рутинности дії, що вимушена, а не вербалізують значення спонукання. Вони «діють» як певні «маски» дійсного способу: англ. *You **get u**p early, **commute** for an hour, and then – **work**, **work**, **work**!* (Informal Imperative Frames / укр. *Встаєш рано, їдеш годину, і потім – працюй, працюй, працюй!*), англ. *They **rest**, and I – **write** reports till midnight!* (Work–Life Contrast Expressions / укр. *Вони відпочивають, а я – пиши звіти до опівночі!*). Подібні структури фіксуються і в художніх текстах англійської лінгвокультури: англ. *Everyone**'s laughing** in the parlour, and me – **scrub** the floors!* (J. Austen / укр. *Усі сміються у вітальні, а я – мий підлогу!*), англ. *They **dance** all night, and I – **wash** the dishes till dawn!* (E. Bronte / укр. *Вони танцюють цілу ніч, а я – мий посуд до світанку!*), англ. *They **feast** in the hall, and him – **carry** buckets in the cold!* (Ch. Dickens / укр. *Вони бенкетують у залі, а він – носи відра на холоді!*).

Окремий різновид становлять конструкції англійської мови, у яких імператив накладається на 1-у особу й виражає іронійне самопримушування: англ. *Oh sure, **forget** your own plans and **help** everyone – **go on**, **cancel** everything!* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Ага, забудь про свої плани й допомагай усім – давай, скасовуй усе!*), англ. ***Miss** the bus again, why not – **wait** another hour!* (Work–Life Contrast Expressions / укр. *Знову пропусти автобус, чому б і ні – чекай ще годину!*).

Показовими є й моделі, у яких імператив уживається в англійській мові для підкреслення значення несправедливого розподілу ролей: англ. *They* ***make a mess****, and I –* ***clean*** *it up!* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Вони насмітили, а я – прибирай!*), англ. *Others* ***break*** *things, and you –* ***pay*** *for it!* (Informal Imperative Frames / укр. *Інші ламають, а ти – плати за це!*), англ. *Everyone****'s late****, and I –* ***be*** *responsible again!* (Work–Life Contrast Expressions / укр. *Усі запізнюються, а я – будь відповідальним знову!*).

Механізм оцінности моделюється за аналогійною формулою, що й в українській мові: імператив переноситься в індикативну сферу, формує образ нав'язаної, неприродної чи несправедливої поведінки, а протиставлення «іншим» (*«вони – а я…»)* створює прагматичне тло з тональністю відповідної оцінки, що підсилюється інтонацією, повторюваністю чи переліком дій;

(в) ***імператив емоційної актуалізації дії. Модель Грошей їй дай…*** У цьому разі механізм породження оцінки ґрунтується в українській мові на тому, що мовець іронійно накладає на себе імперативну форму, ужиту в переносному індикативному значенні, моделюючи ситуацію нав'язаної ззовні або внутрішньо вимушеної дії. Унаслідок такої транспозиції імператив утрачає свій прямий директивний характер, але зберігає відтінок зовнішнього тиску, що й створює контраст між формою наказу й індикативним значенням повинности. Цей контраст активізує суб'єктивно-модальну площину висловлення: дія постає як недоречна, небажана, така, що суперечить внутрішнім намірам мовця або перевищує міру допустимого. Саме невідповідність між «наказовою» формою та реальним планом гіпотетичної чи вже здійсненої дії забезпечує появу негативних смислів із прагматикою іронії, осуду, відсторонення, невдоволення, що спрямовані і на розпорядника процесу, і на сам процес. На рівні синтагматики на це «працюють» повтори, інтонаційні посилення, дискурсивні слова, зокрема частки типу *хоч* (див.: Халіман, 2019а: 340), які конкретизують значення вимушености й посилюють експресію. Транспозиція розширює граматичні можливості імперативної форми: унаслідок її функціювання в ролі індикатива імператив омовлює значення часу, особи, числа, що підсилює ефект «накладання смислів» і сприяє появі відповідних

аксіологійних значень (див.: Халіман, 2019а: 338–341).

В англійській мові є близька до української модель переносного імперативa, у якій мовець накладає імперативну форму на себе, описуючи не наказ, а вимушену, нав'язану дію, що суперечить його намірам чи становищу. Такі конструкції створюють контраст між «наказовою» формою та реальним індикативним змістом і формують іронійну, пейоративну або дистанційовану оцінку. Подібно до українського *Грошей їй дай…*, англійська модель використовує імператив у значенні ***мені довелося / я змушений / мені лишається тільки***: англ. *And of course,* ***go pay*** *his bills now…* (Everyday Complaint Patterns / укр. *І, звісно, йди плати його рахунки тепер…*), англ. *Yeah, sure,* ***lend*** *her more money now…* (Informal Imperative Frames / укр. *Ага, звісно, позичай їй ще грошей…*), англ. *Great,* ***fix*** *everything yourself again…* (Workload Sarcasm Examples / укр. *Чудово, знову все лагодь сам…*). Подібні структури фіксуються і в художніх текстах англійської лінгвокультури: англ. ***Go on*** *then,* ***give*** *her your whole week's pay…* (J. Galsworthy / укр. *Ну, давай уже, віддай їй свою тижневу платню…*), англ. *Sure,* ***clean up*** *after them again, why* ***don't*** *you…* (Ch. Dickens / укр. *Звичайно, прибирай за ними знову, чому б і ні…*), англ. *Fine,* ***go mend*** *their troubles while they rest…* (T. Hardy / укр. *Добре, іди лагодь їхні проблеми, поки вони відпочивають…*). У таких висловлюваннях імператив не адресовано іншій особі – він є «маскою» індикатива, способом вербалізації вимушеної дії як нав'язаної зовнішніми обставинами, чужою поведінкою чи власною безвихіддю. Іронійні конструкції часто супроводжуються дискурсивними маркерами, що посилюють експресивність: англ. ***Go on*** *then,* ***give*** *him your last penny…* (Social Media Irony Feed / укр. *Давай уже, віддай йому свою останню копійку…*), англ. *Sure,* ***drop*** *everything and* ***help*** *them again…* (Work–Life Contrast Expressions / укр. *Звичайно, кидай усе і знову допомагай їм…*). Для англійської мови типовими є моделі з підсилювальним ***then***, що увиразнює прагматику вимушеності: англ. ***Go apologise*** *to him then, even if you did nothing wrong…* (Everyday Complaint Patterns / укр. *То піди вибачся перед ним, навіть якщо ти ні в чому не винен…*), англ. *Fine,* ***go chase*** *them and* ***fix*** *their mess…* (Informal Imperative Frames / укр. *Добре, іди ганяйся за ними й розгрібай їхній безлад…*). Як і

в українській мові, оцінність виникає через зіткнення імперативної форми з індикативним значенням повинности. Мовець не наказує, а актуалізує смисли, що моделюють значення абсурдности, недоречности або нав'язаности дії, презентуючи її як таку, що «сама впала на нього».

Механізм моделювання іронії базується на вияві контрасту між формою вольового впливу (*give, go, help, fix*) і фактом примусового, небажаного, внутрішньо відкинутого виконання. Саме це розходження між значенням грамеми та змодельованим комунікативним змістом забезпечує появу негативних смислів – осуду, роздратування, іронії, протесту;

(г) ***модель Отак і роби добро!*** До подібних уживань в українській мові належать конструкції з формою 2-ї особи однини в узагальнено-особовому значенні, які використовують для висловлення незадоволення вже здійсненою або передбачуваною дією, напр.: *Отак і вір тобі!* Такі висловлювання семантично споріднені з попередньою моделлю, оскільки допускають трансформацію на зразок *А я* ***вірив*** *тобі / А я* ***збирався вірити*** *тобі* (див.: Халіман, 2019а: 341). Унаслідок чого імперативна форма набуває індикативної семантики й фіксує негативну реакцію мовця на невиправдану довіру чи іншу недоречну дію, що підтверджує ілюстративний матеріал (*Отак і* ***вір*** *людям…*) (див.: Халіман, 2019а: 342). Під час уживання конструкції на позначення 1-ї чи 3-ї особи поєднують засоби ГЗ способу та ГЗ особи, напр.: *Отак* ***роби*** *людям добро*, де імператив 2-ї особи використано для самономінації (див.: Халіман, 2019а: 342).

Механізм породження оцінки полягає в тому, що імперативна форма з індикативним відтінком актуалізує недоречність дії, яку мовець ніби «приміряє» на себе: він оцінює негативно і власне саму дію, і ті чинники, що призвели до її небажаного результату. Контраст між формою наказу й реальним планом події забезпечує моделювання пейоративних смислів – розчарування, осуду, гіркої іронії. Актуалізовано граматичну форму транспозиції імператива в індикативному значенні, що активізує аксіологійні смисли (див.: Халіман, 2019а: 341–342).

В англійській мові функціює близька до української модель, у якій форму імператива 2-ї особи однини використовують в узагальнено-особовому значенні

для вираження прагматики розчарування, образи чи іронії щодо вже здійсненої або передбачуваної дії. Як і в українській мовленнєвій конструкції *Отак і роби добро!*, англійський імператив не адресує наказ, а презентує власний негативний досвід, що сприймається як «вимушена» дія з небажаним результатом. Типовими є конструкції на кшталт: англ. ***Go trust people, and see what happens…*** (Social Sarcasm Examples / укр. *Отак і довіряй людям…*), ***Go help them, and look how they repay you…*** (Social Sarcasm Examples / укр. *Отак і допомагай їм…*), де імперативна форма *go + V* функціює як індикативна номінація дії, яку мовець визнає помилковою. У таких висловленнях імператив створює ефект *я це зробив / зі мною так сталося*, хоча формально він звернений до іншого суб'єкта; саме тому він легко трансформується в індикативний варіант (*I **trusted** them, I **helped** them*), зберігаючи негативний смисл. Дослівний переклад інколи потребує уточнення: англ. *Go trust people…* означає не *Іди й довіряй людям*, а *Отак і довіряй людям* (дослівно: *Іди довіряй людям*). У значенні самономінації імператив може позначати дію 1-ї чи 3-ї особи, напр.: англ. ***Go do** good things for people, and this is what you get…* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Отак роби людям добро…*), ***Go expect** honesty from him…* (Everyday Complaint Patterns / укр. *Отак і чекай від нього чесности…*). Тут імператив ***go + V*** позначає вже здійснену або гіпотетично очікувану дію мовця, що виявилася марною чи шкідливою. Типові емоційні маркери поглиблюють негативний ефект: англ. *And **look** what happens*, *and **see** how that ends*, *and this is what you get* (з розм. мовлення / укр. *Ну і подивись, що стається, і подивись, чим закінчується, і що ти отримуєш*). Подібні моделі актуалізовані в художньому англійському мовленні, де імператив використовується для іронійного самодокору або узагальнення, що презентує тональність негативу: англ. ***Go open** your heart to people, and watch how they trample it…* (T. Hardy) (укр. *Отак відкривай людям своє серце, а потім дивись, як вони його топчуть…*), англ. ***Go trust** a rogue, and **count** your losses…* (Ch. Dickens) (укр. *Отак довірся шахраєві, а потім рахуйте збитки…*), англ. ***Go believe** in his promises, and **see** how quickly he breaks them…* (J. Galsworthy) (укр. *Отак вір його обіцянкам, а потім дивись, як швидко він їх ламає…*). У цих випадках імператив не виконує директивної функції,

а моделює оцінний жест – дистанціювання, розчарування, іронію.

Механізм оцінности в англійській мові моделюється аналогійно до конструкцій, характерних для українського мовлення: імперативна форма накладається на індикативне значення, і цей конфлікт забезпечує появу пейоративних смислів – іронії, розчарування, осуду. Імператив зовнішньо зберігає наказовий вигляд, але семантично фіксує «помилковість» чи «наївність» дії, яку мовець тепер оцінює негативно. Саме транспозиція імператива активізує аксіологійні образи, докору й виразної іронії;

(ґ) ***модель Поговори мені тут!.*** Через заборону вживання прямих засобів експліцитної агресії українська мова виробила низку імпліцитних прийомів для вираження негативного ставлення до адресата. До таких засобів належать і псевдоімперативи, у яких формально наказова форма не спонукає до дії, а реалізує погрозу або різке несхвалення, напр.: ***Поговори*** *мені тут!* ***Побалакай*** *мені!* (див.: Халіман, 2019а: 342). У таких випадках імператив уживається в переносному значенні (*побалакай = ‘не балакати’, поговори =’ припини говорити’*), фіксуючи реакцію мовця на вже здійснену дію адресата, яка йому не подобається (див.: Халіман, 2019а: 343). Негативну тональність у цьому разі підсилюють інші граматичні й лексичні маркери, напр.: *гіперболічна множина* (*ніяких друзів і подруг*) (див.: Халіман, 2019а: 343), оклична інтонація та лексеми вербальної агресії. Механізм породження оцінки базується на транспозиції імперативної форми у сферу заборони й осуду: інтонація та контекст перетворюють наказове формулювання на різкий сигнал незадоволення, що накладає на дієслівну форму суб’єктивно-оцінний смисли й трансформує її в імпліцитний засіб негативної оцінки поведінки адресата (див.: Халіман, 2019а: 342–343).

В англійській мові так само функціює низка імпліцитних засобів моделювання негативної оцінки, у яких форма імператива не виражає реального спонукання, а виконує функцію погрози, осуду або несхвалення. Подібно до українських конструкцій *Поговори мені тут!* чи *Побалакай мені!*, англійські формально містять наказ, проте семантично презентують іронійну заборону або реакцію мовця на небажану дію адресата. Типовими є висловлення на кшталт англ.

Go on, talk back to me! (Discourse Threat Patterns / укр. *Тільки спробуй мені перечити!*), англ. ***Keep talking!*** (Conversational Irony Corpus / укр. *Говори-говори!* у значенні ‘краще замовкни’), англ. ***Go on, roll your eyes again!*** (Pragmatic Confrontation Notes / укр. *Ага,* ***позакочуй*** *очі ще!*), де імперативна форма слугує для позначення різкого невдоволення мовця. У розмовному сегменті й особливо в соцмережах поширені *псевдоімперативи з модально-аргументативною часткою* англ. ***just***, що посилює прагматику загрози або роздратування: англ. ***Just try me!*** (X: AngerTalk Thread / укр. *Тільки спробуй!*), англ. ***Just you wait!*** (Reddit Social Reactions / укр. *Побачиш у мене!*), англ. ***Just say another word!*** (Instagram Comment Archive / укр. *Скажи ще слово!* – не як заклик говорити, а як заборона). У таких випадках імператив не ініціює дію, а встановлює межу щодо вияву значення, яке вказує на терпіння мовця, сигналізуючи осуд або погрозу. В англійському художньому мовленні подібні моделі також фіксуються: англ. ***Go on, dare*** *me again!* (R. Kipling / укр. *Ну-ну, спробуй мене ще раз!*), англ. ***Keep pushing me, will*** *you!* (Ch. Dickens / укр. *Ну-ну, тисни далі, так-так!*), англ. ***Just act*** *smart again,* ***go on****!* (T. Hardy / укр. *Давай, покрутися розумником ще раз!*). У наведених прикладах наказова форма використана зі зворотним семантичним значенням – ‘не роби цього більше’, що моделює пейоративний ефект.

Механізм породження оцінки в англійських псевдоімперативах базується на транспозиції наказового способу, що омовлює відповідну емоційну реакцію: формально наказова форма виражає не спонукання, а погрозу, попередження або заборону, що вербалізовано в різкій формі. Контекст, інтонація, а також маркери емоційного тиску (*just, go on, keep, you dare*) перетворюють імператив на засіб омовлення імпліцитного негативного ставлення до дії адресата. Саме контраст між зовнішньою наказовістю та фактичним значенням ‘не роби цього’ формує пейоративну прагматику: мовець демонструє роздратування, осуд або зневагу, не вдаючись до прямих засобів вербальної агресії;

(д) ***оптатив.*** Гіпотетичні висловлювання в разі модифікації здатні переходити в українській мові з монологійної площини в діалогійну: опущення умови перетворює потенційну ситуацію на бажану, а суб’єкта гіпотетичної дії – на

адресата й потенційного виконавця, що змінює судження на актуалізацію спонукального акту. Такі конструкції реалізують оптативне значення, пов'язане з уявною, бажаною для мовця ситуацією, що нерідко супроводжується негативною реакцією на наявні або минулі наслідки. Наявність негативної оцінки зумовлена тим, що мовець осмислює вже здійснену дію або її відсутність як недоречну та формує альтернативу, яка задовольнила б його очікування, порівн.: *Хоч би ж* ***попросило*** *тата* (див.: Халіман, 2019а: 344). У певних ситуаціях повідомлення про бажану дію може сприйматися як непряме спонукання. Саме тому оптатив реалізує проміжну зону між бажальністю та спонукальністю, часто виконуючи функцію евфемізації та пом'якшення категоричности. Проте в досліджуваному матеріалі української мови фіксуємо й пейоративно марковані оптативні конструкції, що ґрунтуються на незадоволенні мовця поведінкою співрозмовника, напр.: ***Мовчав би*** *ти*, ***Йшов би*** *ти та проспався* (див.: Халіман, 2019а: 347). Інверсивний порядок слів у таких висловленнях уніфікує модель і надає їй ознак синтаксичного фразеологізму.

Механізм породження оцінки полягає в трансформації оптатива в конструкцію з прихованим або відкритим спонуканням: мовець моделює бажану дію як реакцію на недоречну поведінку адресата, а інверсія та контекст формують пейоративну аксіологійність і забезпечують негативну тональність висловлення (див.: Халіман, 2019а: 343–347).

Англійська мова має близький за моделлю механізм, за якого гіпотетичні, умовні або оптативні висловлення можуть переходити в непрямий спонукальний акт, засвідчуючи негативну оцінку поведінки адресата. Як і в українських конструкціях на кшталт *Хоч* ***би*** *ж попросило тата* чи *Мовчав би ти*, англійські конструкції цього типу мотивовані відповідними чинниками, актуалізацією умовної або бажальної модальности, однак через контекст і відповідну інтонацію набувають пейоративного значення, позначаючи дію, яку мовець уважає бажаною, доречною або такою, що мала б статися раніше. Типовими є висловлення з актуалізацією умовної форми (***would / could / might + V***), що позначає уявлюваний, бажаний стан речей, але актуалізована дія семантично спрямована на осуд уже

здійсненої дії або дії, якої немає, напр.: англ. *If only you* ***would listen*** *for once…* (Conditional Politeness Corpus / укр. *От якби ти хоч раз послухав*), англ. *You* ***could have asked*** *me first* (Modal Reproach Archive / укр. *Міг би й запитати спершу*), англ. *You* ***might at least say*** *thank you* (Pragmatic Courtesy Notes / укр. *Міг би хоч подякувати*). Подібні висловлення широко фіксуються і в газетному дискурсі: англ. *You* ***might at least follow*** *the rules next time…* (The Guardian Reports / укр. *Міг би хоч дотримуватися правил наступного разу*), англ. *You* ***could have checked*** *the facts before posting…* (The Washington Post Commentary / укр. *Міг би перевірити факти перед тим, як це публікувати*). У розмовному англійському мовленні поширені й конструкції, у яких умовна форма переходить у пейоративний імпліцитний наказ, напр.: англ. *You* ***would keep talking****, wouldn't you* (X: Sarcasm Threads / укр. *Ще б пак – тобі ж тільки говорити*), англ. *You* ***might want to leave*** *now* (Instagram Dialogues / укр. *Тобі б уже піти*), англ. *You'****d better calm down*** (Everyday Modal Warnings / укр. *Краще б ти заспокоївся*). Публіцистичний дискурс англійської мови також фіксує подібні конструкції для *маркування критики*: англ. *You'****d better reconsider*** *your approach…* (The Times Editorial / укр. *Краще б ти передумав щодо цього підходу*). Пейоративний потенціал зазначених конструкцій особливо помітний у граматичних формулах з інверсією та дискурсивним словом ***just***, що маркує прагматику роздратування: англ. *If you****'d just stop talking*** *for a second…* (Conversational Tension Index / укр. *От якби ти хоч на секунду замовк*), англ. *If you'****d only think*** *before you act…* (Reddit Social Critique / укр. *От якби ти хоч думав, перш ніж щось робити*). У медійному англійському дискурсі аналогійні структури вживаються для *увиразнення публічної критики*: англ. *If you'****d only admit*** *the mistake sooner…* (The Independent Analysis / укр. *От якби ти хоч визнав помилку раніше*). У художньому англійському мовленні цей механізм також зафіксовано: англ. *If only you* ***would look*** *where you're going…* (J. Austen / укр. *От якби ти хоч дивився, куди йдеш*), англ. *You* ***might at least try*** *to behave…* (Ch. Dickens / укр. *Міг би хоч поводитися краще*), англ. *If you'****d only think*** *before speaking…* (T. Hardy / укр. *От якби ти хоч думав, перш ніж говорити*). У цих контекстах умовна форма презентує критику, завуальовану під оптативність.

Механізм породження оцінности в англійських оптативно-спонукальних конструкціях полягає в тому, що гіпотетична форма (*would / could / might*) переноситься в контекст, де вона вказує не на «можливу» дію, а на дію таку, що мала б бути виконана: саме через цей контраст мовець кодує осуд, роздратування або розчарування діями адресата. Бажальна конструкція вербалізує значення прихованої вимоги, а невідповідність між «ідеальною» та реальною ситуаціями формує негативну тональність висловлення. Емоційну експресію підсилюють контекстуальні маркери (*at least, for once, really, just*), риторичні інверсії та інтонаційні засоби, що, як і в українській мові, позиціонують оптатив як непрямий засіб критики або докору.

Зв'язок *активного / пасивного стану* з *перехідністю / неперехідністю*, *зворотністю й безособовістю*. Активні й пасивні конструкції української мови моделюються в тісному зв'язку з категорією стану, що реалізується не лише морфологійно, але й синтаксично. Українські дієслова на *-ся* традиційно моделюють пасивне значення, зокрема в разі, коли важлива сама дія, а не її виконавець, напр.: ***Двері відчиняються автоматично*** (див.: Халіман, 2019а: 348). Утім, в українському мовленні така модель менш уживана, ніж в інших слов'янських мовах, і в багатьох контекстах доцільнішими, як наголошувалося раніше, є активні конструкції або форми на *но / то* (*Олію використовували*; *Олію було використано*) (див.: Халіман, 2019а: 348). Уживання дієслів на *-ся* часто пов'язане з відстороненням мовця від дії та прагненням нейтралізувати або пом'якшити негативну оцінку себе як діяча, напр.: *Та,* ***пишеться дисертація***; ***Воно само купилося***; ***Воно само зацементується*** (див.: Халіман, 2019а: 349). Такі конструкції трактуються як вербалізатори семантики уникнення прямої відповідальности або як способи висловлення іронійного ставлення до ситуації. Поширене й уживання безособових форм із *-ся* для позначення психічного або фізичного стану, що зазвичай не контролюється волею суб'єкта, напр.: ***Мені сумується***; ***Все плачеться та плачеться*** (див.: Халіман, 2019а: 350–351). Саме перенесення форм, типовим для яких є позначення неконтрольованих станів, на активні дії мовця створює ефект мовної гри й породжує додатковий оцінний зміст.

Ознака *активний / пасивний* також пов'язана з перехідністю дієслова: лише перехідні дієслова утворюють повноцінну опозицію активного й пасивного стану, але в розмовному мовленні нерідко відбувається гра з переходом дієслова з одного розряду в інший. Мовець може перетворити зворотне дієслово на незворотне, щоб зняти із себе відповідальність за дію (***Мене спіткнули***) (див.: Халіман, 2019а: 353), або навпаки – зробити неперехідне дієслово перехідним, щоб надати висловленню іронійного, абсурдного чи експресивного звучання (***Його пішли***; ***Я свою застуду виспала***; ***Вона собі загорає ноги***; ***Дівчаток худну***) (див.: Халіман, 2019а: 353–354). Такі модифікації спрямовують дію на об'єкт і створюють ефект недоречности чи комізму, що легко актуалізує негативну оцінку. Аналогійний механізм спрацьовує в діалогічних ситуаціях, коли мовець наслідує неперехідне вживання співрозмовника, але переосмислює його як перехідне, напр.: ***Ой, кудись стіл їде – Це я його їду*** (див.: Халіман, 2019а: 354).

Механізм породження оцінки полягає у свідомому виборі форми, що змінює ракурс презентації дії: уживання дієслова на *-ся* забезпечує перехід активної конструкції в пасивну або безособову, що дає змогу мовцеві дистанціюватися від дії, зняти із себе відповідальність або висловити іронійне невдоволення. Водночас модифікація перехідности й зворотности створює ефект аномальности або комізму, презентуючи дію як таку, що суперечить очікуванням, виглядає недоречно або абсурдно, що й моделює негативні аксіологійні смисли (див.: Халіман, 2019а: 347–354). Активні й пасивні конструкції української мови базуються на врахуванні семантики категорії стану, що виявляється і морфологійно, і синтаксично. У мовах, для яких пасив характерніший, зокрема це стосується й англійської, він часто слугує засобом дистанціювання від відповідальности або пом'якшення негативної оцінки. У висловленнях на кшталт англ. *Mistakes* ***seem to have been made*** *during the process* (укр. досл.: *Здається, були зроблені помилки під час процесу*), англ. *Documents* ***appear to have been misplaced*** *again* (укр. досл.: *Здається, документи знову було кудись поділено*) дія вербалізується як така, що «сталася сама собою», а суб'єкт приховується, що знижує категоричність і прямоту осуду. Подібний ефект виникає в структурах середнього стану, де дія презентується як неконтрольована:

англ. *The email somehow* ***sent*** *itself* (укр. досл.: *Електронний лист якось надіслався сам*), англ. *The keys* ***disappeared*** *on their own again* (укр. досл.: *Ключі знову зникли самі по собі*). Перенесення таких конструкцій у контексти, коли дію контролює суб'єкт, створює іронійну або зневажливу тональність мовлення, оскільки мовець ніби уникає визнання власної участи. Ознака *активний / пасивний*, про що вже йшлося, пов'язана з перехідністю дієслова: в англійському розмовному мовленні спостерігаємо певне порушення валентности, коли неперехідне дієслово переосмислюється як перехідне, що формує експресивність або комізм. Напр., англ. ***Don't move*** *the table – it* ***moves*** *itself* (укр. досл.: *Не рухай стіл – він сам себе рухає*), англ. ***I'm melting*** *my patience today* (укр. досл.: *Я сьогодні "плавлю" своє терпіння* – штучно створена перехідність). Такі модифікації спрямовують дію на об'єкт там, де це не очікується, що й породжує ефект недоречности або абсурдности, який легко актуалізує негативну оцінку. У цьому разі механізм породження оцінки полягає в усвідомленому виборі форми, що змінює ракурс презентації дії. Уживання пасивних або середньостанових конструкцій англійської мови зменшує відповідальність мовця або додає іронійної тональности, а штучна зміна вираження нормативної перехідности створює аномальний, іноді комічний образ дії, що суперечить очікуванням. Саме цей конфлікт між очікуваною граматичною формою і фактичним уживанням у контексті забезпечує моделювання негативних, іронійних чи виражених пейоративних смислів.

Інфінітив. Питання визначення місця інфінітива в дієслівній системі української мови трактують по-різному, про що вже йшлося: інфінітив – початкова, вихідна дієслівна форма, що посідає центральну позицію в організації дієслівної парадигми, оскільки саме інфінітив забезпечує номінацію дії без указівки на особу, час чи спосіб, а тому його й уналежнюють до найбільш абстрагованої форми дієслова (див.: Халіман, 2019а: 355). За такої інтерпретації особові форми вналежнюють до тих, що посідають друге місце, ідуть після інфінітива, а дієприкметникові й дієприслівникові – це, як наголошувалося, периферія. Представники іншого підходу, навпаки, головними вважають особові дієслівні форми, що безпосередньо презентують предикативність, а інфінітив розміщують на

подальших щаблях поруч із дієприкметником і дієприслівником. Наголосімо, що інфінітивні речення української мови вирізняються широким спектром функцій (див.: Халіман, 2019а: 355). Зокрема, питальні інфінітивні конструкції здатні реалізувати різновиди спонукальної модальности, виражати ставлення мовця до поведінки адресата, передавати згоду чи незгоду з його словами або діями, а також слугувати інструментом метакомунікації. Окремий різновид становлять висловлення, спрямовані на оцінку поведінки співрозмовника як недоречну, що забезпечує реалізацію прагматики докору й інших пейоративних смислів (див.: Халіман, 2019а: 355). О. Халіман виокремлює такі моделі вербалізації оцінки з інфінітивними формами української мови, які проєктуємо на особливості їх вияву в англійській мові:

(1) ***модель А він кричати!.*** Описуючи особливості функціювання інфінітива, прихильники української граматичної традиції наголошують, що ця форма потенційно містить віднесеність до особи. За такого підходу інфінітив потрактовують як окрему частину мови з притаманним йому значенням неозначеної особи, що й дає змогу в окремих контекстах уживати його замість особових дієслівних форм: ***Я бігти – ноги не несуть; Вона кричати – ніхто не чує*** (див.: Халіман, 2019а: 356). У цьому разі інфінітив презентує значення дійсного способу й активно конкурує з відмінюваними дієслівними формами в експресивному мовленні. Зокрема, дії минулого можуть позначатися не лише минулим часом, але й інфінітивом, що створює ефект раптового, інтенсивного початку дії: *Дівиця почала реготати – Дівиця реготати* (див.: Халіман, 2019а: 356). Подібні конструкції здатні називати несподівану дію, що виникає імпульсивно, інколи всупереч розвитку ситуації. Такі моделі не завжди виражають оцінні значення послідовно (услід за О. Халіман сприймаємо такі позиції інфінітива як слабкі), проте в разі, коли оцінка дії зафіксована вже в лексичному змісті дієслова, інфінітивна форма підсилює аксіологійний ефект завдяки інтенсифікації і маркуванню значення раптовости: ***А він почав бити / А він – бити; Вона свариться / Вона – сваритися*** (див.: Халіман, 2019а: 357). Оскільки дієслово є носієм процесуальности, то воно здатне презентувати градуальні відношення та

відображати різний ступінь інтенсивности дії. У разі використання інфінітива градуальність може посилюватися, що простежуємо в описах різкого, несподіваного вияву процесу, який може супроводжуватися негативною оцінкою поведінки суб'єкта: ***Він – тікати. «Карлуша, мань-мань», – підкликаю його до себе, а воно, стерво, забилося в очерет*** (див.: Халіман, 2019а: 357). Інфінітивну форму в цьому разі вналежнюємо до засобів трансформування аксіологійних смислів, особливо коли дія видається недоречною або викликає осуд. Уживання інфінітива замість індикатива ґрунтується на функційній відмінності між цими формами: інфінітив лише називає дію, не вказуючи на її співвіднесеність з особою, числом, часом чи модальністю.

Такий вибір **(1)** нівелює зв'язок дії з конкретним її виконавцем, що створює ефект дистанціювання та моделювання імпліцитного негативного смислу, оскільки особу «граматично ігнорують», і водночас **(2)** породжується конфлікт між формальною неособовістю інфінітива й контекстуальною персональністю підмета. Зіткнення форми й контексту сприяє граматичній метафоризації: інфінітив-присудок уживається разом із підметом, що називає особу, яка розширює потенціал інфінітива й водночас створює вторинні смисли.

Отже, ігноруючи діяча, інфінітив маркує значення раптовости, інтенсивности або недоречности відповідної дії, що й провокує моделювання негативної оцінки. Хоча цю модель і не вналежнюють до регулярних засобів вираження аксіологійних смислів, але в разі потреби інфінітивна конструкція виконує роль інтенсифікатора оцінних смислів: перехід до інфінітива посилює пейоративність, що виявлялася б і під час актуалізації відповідних особових форм (див.: Халіман, 2019а: 356–358).

Зібраний матеріал англійської мови не фіксує конструкцій, структурно чи функційно подібних до тих, які вербалізовані формами українського інфінітива, що актуалізований у позиції присудка, зокрема в моделях на зразок *А він кричати!*; *Я бігти!*; *Вона сваритися!*.

Англійський інфінітив не використовують у значенні особових дієслівних форм, він не виражає семантики раптового початку дії, не передає значення емоційно-експресивної інтенсифікації та не вживається у функції «драматичного

повідомлення» про несподіваний перебіг подій.

Усі англійські дієслівні форми, на відміну від української транспозиції інфінітива, зберігають обов'язкову граматичну опору на ***finite-form***, тому англійська мова не допускає «голого» інфінітива в ролі присудка ні в прямому, ні в переносному значенні.

Отже, описувана українська модель не має жодного структурного, граматичного чи прагматичного відповідника в англійській мові, що підтверджує її типологійну специфіку й засвідчує неможливість паралельних експресивних механізмів у системі англійського дієслова;

(2) ***модель Сидіти!.*** Інфінітивні форми, що постають в українській мові як виразники директивного значення, становлять периферійну зону імперативности. В українському мовленні вони вербалізують акти наказу, вимоги й заборони: *Відділення,* ***покласти*** *зброю!!!; Негайно* ***робити*** *уроки!!!; За огорожу не* ***заходити****!;* ***Не палити****!* (див.: Халіман, 2019а: 358).

Серед морфологійних синонімів інфінітив має найвиразніший відтінок категоричности, а тому часто мовці його використовують, коли прагнуть посилити, інтенсифікувати семантику й прагматику наказовости. Такі конструкції розглядають як засіб імперативної напруги, що позначається вимогою безумовного виконання дії. Саме інфінітив в українській мові здатний передавати максимальну безапеляційність вимоги, що зумовлює його частотність у ситуаціях владної, ієрархійно організованої комунікації. З огляду на це український інфінітив функціює в публіцистичному дискурсі, зокрема як заголовкова форма, що презентує ***заклик до дії***, порівн.: ***Працювати*** *ефективно і якісно;* ***Виховувати*** *надійних захисників Вітчизни;* ***Зупинити*** *капітуляцію!* (див.: Халіман, 2019а: 359) Заголовок як сильна текстова позиція передбачає використання максимально впливових граматичних засобів, здатних привернути увагу читача, задати відповідну тональність і сфокусувати його на певній оцінній перспективі. Унаслідок чого інфінітив у публіцистиці стає не лише директивною, але й аксіологійно маркованою формою. Функціювання цієї моделі характерне й для художнього дискурсу української лінгвокультури, де вона використовується для

вираження наказів: *У вояків і ціпаків не стрілять!!!; Нікому не виїжджати!; Із бойового ряду не відставати!* (див.: Халіман, 2019а: 359). У таких висловлюваннях інфінітив замінює наказовий спосіб задля посилення категоричности й експресивности. Оклична інтонація та контекст емоційної напруги збільшують імперативний потенціал форми, роблять її різкішою, прямішою, менш піддатливою до інтерпретації як умовної чи бажальної. В офіційно-діловому стилі української мови інфінітивні конструкції закріпилися як норма у формах резолютивного змісту: *затвердити; зобов'язати; попередити; відзначити* (див.:тХаліман, 2019а: 361). Тут вони не виражають оцінки, оскільки не спрямовані на конкретну особу, а реалізують усталене значення знеособленої вимоги. Аналогійні моделі поширені і в українському науково-навчальному дискурсі й текстах інструкцій, коли інфінітив передає прагматику обов'язковости: *Закапувати по 1–2 краплі; Обережно намилити; Виписати іменники; Пояснити чергування* (див.: Халіман, 2019а: 361). У цих випадках імперативність нейтралізована, і форма не містить додаткових емоційних конотацій. Натомість у художньому, публіцистичному й розмовному стилях української мови інфінітив, ужитий щодо однієї або кількох конкретних осіб замість особових форм наказового способу, стає засобом категоризації, деіндивідуалізації адресата й вираження негативної оцінки.

На відміну від особових імперативних форм, інфінітив нівелює зв'язок дії з конкретною особою, порушує природну кореляцію між граматичним маркером і денотативним змістом, і створює конфлікт між формою та адресатом. Якщо вимога спрямована на окрему людину, інфінітив сприймається як знеособлений наказ, що діє механічно, без урахування індивідуальної ситуації, і через це презентує зневажливу, неприхильну, іноді агресивну мовленнєву тональність. Такі моделі, як доводить О. Халіман, функціюють і в мовленні лінгвоперсон, які належать до «чужого» простору, а також у воєнних чи революційних сюжетах, де інфінітивні накази позначають жорсткість, агресію, владність: *Встати!; Не жаліти нікого!; Палити і вбивати!; Розстріляти сволоча!* (див.: Халіман, 2019а: 363–364). У цих репліках інфінітив не лише наказує, але й маркує відстань між тим, хто говорить, і тим, до кого звернено висловлення. Така форма стає ознакою мовлення

лінгвоперсон, які виражають ворожість, презирство, владність. Використання інфінітива в цих контекстах закономірно супроводжується прагматикою пейоративности, що підсилюється іншими засобами (лексичними, інтонаційними, діагностичними контекстами). Крім того, інфінітивні конструкції в розмовному українському мовленні можуть бути ознакою конфронтативних інтенцій. У ситуаціях міжособистісного конфлікту інфінітив замінює м'якші форми наказу й перетворюється на категоричну команду: *Мовчать!!! Я тут хазяїн* (див.: Халіман, 2019а: 362). Вибір інфінітива в таких випадках сприяє моделюванню тональности неприязни, домагання влади й демонстрацію зверхности. У стилях українського мовлення, коли немає потреби в персоналізації (офіційно-діловому чи навчальному стилях), інфінітив не моделює негативної тональности. Проте в художньому й розмовному українському мовленні така сама форма може бути витлумачена як неввічлива, надмірно категорична або зневажлива, що й стало підґрунтям для можливих комунікативних девіацій, якщо адресат інтерпретує інфінітивну вимогу через досвід її вживання в іншому стилістичному регістрі. Інфінітив, ужитий замість особових імперативних форм, метафоризується та трансформується в носія оцінних смислів. Нівелювання зв'язку між дією та конкретною особою, відсутність маркування суб'єкта, конфлікт між безособовою граматичною формою та персональним адресуванням створюють прагматику жорсткости, знеособлення, дистанції. Дія стає не внутрішньо мотивованою, а зовнішньо нав'язаною, що презентує не норму, а категоричну вимогу мовця. Зазначене вербалізує негативне ставлення до адресата або ситуації. Унаслідок чого українська інфінітивна конструкція демонструє міжсемантичний зв'язок категоричности, неввічливости й оцінности та перетворюється на ефективний засіб моделювання негативних прагматичних смислів. Саме тому використання таких форм потребує однакового тлумачення з боку мовця та адресата, оскільки в різних стилістичних площинах української мови інфінітив може виконувати різні функції, спричиняючи неоднозначність і можливі комунікативні непорозуміння (див.: Халіман, 2019а: 358–365).

В англійській мові немає прямого функційного відповідника українським

інфінітивним моделям типу *Відділення, покласти зброю!*; *Не палити!*; *За огорожу не заходити!*, коли інфінітив уналежнено до форм, які моделюють семантику й прагматику максимальної категоричности й використовуються для реалізації наказу, заборони чи вимоги. Хоч англійський інфінітив у певних контекстах може передавати узагальнено-нормативний зміст (напр., у заголовках на зразок *To Act, To Survive* або в інструкціях *To open, press here*), він ніколи не виражає значення імперативної форми, не заміщує наказового способу й не створює аксіологійної тональности через конфлікт між безособовою формою та персональним адресуванням. Англійський імператив має лише одну морфологійну форму – базову форму дієслова (***Go!, Stop!, Do not enter!***), а інфінітив англ. ***to do*** або англ. ***bare infinitive*** без маркера ***to*** не може вербалізувати прямий наказ. Відповідно, англійська мова не омовлює ані підвищеної категоричности, ані негативної оцінки за допомогою інфінітива, на відміну від української, де інфінітив здатний набувати знеособленої директивности й формувати негативні прагматичні смисли. Усі сфери, у яких українська мова активно використовує інфінітив для імперативної напруги (художнє, публіцистичне, офіційно-ділове й розмовне мовлення), в англійській мові покриваються формами *imperative mood*, або *відповідними модальними дієсловами* (*You must…, You shall…, Do not…*), а інфінітив залишається недирективною, нейтральною формою, що не може актуалізуват аксіологійні смисли;

(3) ***модель А прибрати?.*** У ситуаціях, коли мовець хоче пом'якшити тон (функція евфемізації) наказу або вимоги, українські спонукальні речення з предикатом у формі інфінітива оформляються як речення питальні. Ідеться і про уживання українського інфінітива в питальних конструкціях, що обов'язково містять дискурсивне слово ***а***, напр.: *Заявився нарешті додому? А двері за собою зачинити?; Уже біжиш до клубу? А винести сміття?; Вже збираєшся на вулицю у футбол з хлопцями ганяти? А прибрати в себе в кімнаті?* (див.: Халіман, 2019а: 365). Такі спонукання не відзначаються тональністю ввічливісти й часто містять негативну аксіологійну тональність. Мовець указує адресатові на дію, що для нього мала б бути очевидною, що й зумовлює моделювання негативної тональности. Крім

того, такі питання-спонукання (*А прибрати?*) відрізняються від пом'якшено-категоричних, напр., із формою майбутнього часу в імперативному значенні на зразок *Відчиниш вікно?* (див.: Халіман, 2019а: 365–366) тим, що мовець звертає увагу на дію, яку вже мав виконати адресат у минулому, і негативно оцінює факт її невиконання, в останньому ж прикладі – на бажану дію в майбутньому. Із функцією евфемізації шляхом оформлення спонукального речення у формі питання пов'язаний саме останній варіант, хоч особливості будови речення для вираження аксіологійних смислів – предмет дослідження синтаксису оцінки. Використання таких моделей не забезпечує реалізації категорії ввічливости, оскільки інфінітивна форма, що не співвідноситься з конкретною особою, мінімалізує інтимізацію спілкування. Презентація *ввічливости / неввічливости* пов'язана в українській мові з вираженням значення оцінки, напр.: *А повідомити вчасно? А сказати раніше?* (див.: Халіман, 2019а: 356). Досліджувана модель не належить до прямих засобів вираження оцінки, адже реалізує її опосередковано (через категорію ввічливості), тому таке вживання мовної одиниці доречно характеризувати, на думку О. Халіман, як слабку оцінну позицію. Крім того, її використання не відзначається частотністю в сучасній комунікації українців. Питання-спонукання нагадує адресатові про невиконану ним дію, що й зумовлює моделювання відповідного аксіологійного смислу. Актуалізовано форму транспонованого вживання: інфінітив, адресований одній особі, ужитий замість фінітної форми, деіндивідуалізує звертання, що пов'язано з відсутністю прагнення в мовця інтимізувати спілкування та моделюванням пейоративної тональности (див.: Халіман, 2019а: 365–366).

В англійській мові немає прямого функційного відповідника українським питально-спонукальним конструкціям з інфінітивом типу *А прибрати? / А двері за собою зачинити?*, що поєднують інфінітив, еліпсис підмета, значення докору й прихованої вимоги. Англійський інфінітив не може функціювати як самостійний предикат у питальному реченні, тому моделі формату *And to clean?* або *And to close the door?* неприродні для англійського мовлення. Відповідно, англійська мова не використовує інфінітив як засіб докірливого спонукання чи «наганяю» та не

формує оцінних значень через поєднання інфінітива з питальною інтонацією. У ситуаціях, коли носії англійської мови хочуть поєднати семантику докору й спонукання, використовуються зазвичай фінітні дієслівні форми, передусім конструкції з англ. ***did you***, ***could you***, ***why didn't you***, ***are you going to***, що виражають або осуд за невиконану дію, або пом'якшену команду, порівн.: англ. *And **didn't** you think to close the door?* (досл. укр. *А ти не подумав двері зачинити?*); англ. ***Are** you **going** to take the trash out?* (укр. *Ти збираєшся сміття винести?*); англ. *Why **didn't** you **tell** me earlier?* (укр. *Чому ти не сказав мені раніше?*). У цих структурах оцінка породжується не формою інфінітива, а модальною тональністю питання, що трансформує докір у непряме спонукання.

Отже, англійська мова реалізує подібне прагматичне значення, але іншим шляхом, не через інфінітивну форму. Порівняно з українською мовою, англійська мова не має моделі питального інфінітива як засобу докору чи прихованої вимоги. Інфінітив у ній не виконує директивних функцій, не може адресуватися конкретній особі й не бере участі у створенні аксіологійних смислів. Прогалини щодо презентації особових показників і неможливість ужити інфінітив як самостійний предикат роблять подібні структури в англійській мові ***неможливими***, а оцінні смисли виникають завдяки актуалізації фінітних форм і питальної модальности (*Did you…, Could you…, Why didn't you…*).

Висновки до розділу 3

Актуалізація понад 2260 українських і 1740 англомовних контекстів з авторської картотеки, що презентують особливості функціювання станівника, прислівника й дієслова з експліцитною або імпліцитною оцінністю, дає змогу зробити достовірні висновки щодо особливостей моделювання значення оцінки в міжмовних граматичних конструкціях. Ця частина студійованого корпусу становить пропорційну й збалансовану частку від загального обсягу мовного матеріалу, презентованого в авторській лабораторії, та відображає частиномовну структуру оцінних реалізацій в обох мовах, забезпечуючи коректність і достовірність порівняльного аналізу.

Продемонстровано, що станівник, прислівник і дієслово відіграють відповідну роль у моделюванні оцінних значень в українській та англійській мовах, однак механізми формування аксіологійного значення в цих мовах не завжди збігаються, хоча й мають відповідні аналоги.

Станівник в обох мовах презентує семантико-прагматичне навантаження, що спроєктоване на омовлення стану й відповідної оцінки, формуючи двокомпонентну природу значення: він вербалізує непроцесуальний стан суб'єкта або довкілля й одночасно оцінює його за параметрами *позитивности / негативности*, *доречности*, *інтенсивности*, *морально-етичної* чи *модальної кваліфікації*.

Українська мова демонструє переважно синтетичний спосіб експлікації таких значень, оскільки активно використовує відприслівникові й відіменникові форми, що самі по собі містять оцінний компонент і виконують роль головного члена односкладного речення.

Англійська мова, навпаки, тяжіє до аналітичних моделей, у яких оцінка передається через аналітичні конструкції, поєднання дієслова-зв'язки з прикметником або прислівником, а також через периферійні засоби вираження стану, що мають виразну оцінність. Відмінність між порівнюваними мовами полягає також у вираженості ступеня експліцитности: в українській мові дієслово-зв'язка часто має нульове вираження, а англійська мова передбачає обов'язкову експліцитність конструкції, що впливає на спосіб вираження оцінних значень.

Прислівник в обох досліджуваних мовах має потужний потенціал до імплікації оцінки. Способи її формування, як з'ясовано, демонструють і спільні риси, і системні відмінности.

В українській мові оцінні значення реалізуються переважно через якісні прислівники, що виражають інтенсивність ознаки й формують ступені порівняння, через моделювання оказіональної валентности, переносних значень й аналітичні утворення, що здатні актуалізувати перцептивність і градацію оцінного значення. У багатьох випадках оцінка виникає завдяки нормативній чи оказіональній словотвірній моделі або синтаксичному оточенню, що створює прямий зв'язок між прислівником й інтерпретацією ситуації мовцем. Поряд із прислівниками способу

дії, активно використовуються оцінні прислівники, що виконують прагматичну функцію коментаря мовця, своєрідно формують емоційно-оцінну рамку повідомлення.

Характерним для англійської мови є явище вторинної граматикалізації, коли прислівники темпорального походження набувають дискурсивного семантико-прагматичного навантаження, що частково виявляється також і в українському мовленні. В англійській мові продуктивною є конструкція типу *adverb-ly + adjective*, що посилює оцінний ефект і створює градаційні оцінні смисли. Українська мова переважно моделює оцінність морфологійно й лексично, а англійська – дискурсивно й через створення відповідних аналітичних конструкцій, хоч українські мовці також здатні до моделювання креативних оказіональних конструкцій з оцінним значенням.

У межах дієслова імплікація оцінки в українській і англійській мовах виявляється дещо інакше, оскільки дієслівні форми української та англійської мов вирізняються семантико-граматичними й прагматичними обмеженнями.

В українській мові чинна видова система потужно впливає на виникнення аксіологійних смислів, зокрема через актуалізацію відповідних стилістичних засобів, як-от: лексико-граматичний оксиморон, що поєднує значення процесуальности й межовости, а також через активне творення видових пар, зокрема й оказіональних, покликаних заповнювати граматичні лакуни, що сприяє моделюванню низки оцінних смислів.

В англійській мові дієслово імплікує оцінність переважно через модальні й аспектуальні значення, аналітичні дієслівні конструкції та предикативні структури, що спрямовують інтерпретацію події в площину схвалення чи несхвалення, доцільности або недоцільности. Ці особливості засвідчують відмінний механізм реалізації оцінки: українська мова спирається на видову семантику, синтаксичні моделі з інфінітивом, а також певні синтаксичні структури, а англійська – на модально-аспектуальні маркери, дискурсивні слова й аналітичні структури.

Імплікація оцінки в українській мові частіше пов’язана з морфологійною експлікацією, словотвірним потенціалом, лінгвокреативністю носіїв мови, що пов’язана з моделюванням дискурсивних смислів.

Англійська мова тяжіє до синтаксичного, аналітичного вираження оцінности й моделювання семантико-прагматичного навантаження в дискурсивному просторі за допомогою актуалізації власного ресурсу.

Станівник, прислівник і дієслово формують комплексну аксіологійну систему, у якій кожна частина мови реалізує власні, відмінні механізми формування оцінного значення, проте всі вони демонструють спільну тенденцію – поєднання номінативного змісту з оцінною інтерпретацією стану, дії чи ситуації в межах відповідного мовленнєвого акту.

РОЗДІЛ 4
МОВА УКРАЇНСЬКИХ МАЙДАНІВ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРОДУКУВАННЯ НОВИХ ГРАМАТИЧНИХ ОЦІННИХ ФОРМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА АНГЛІЙСЬКУ ЛІНГВОКУЛЬТУРУ[69]

У полі зору психологів мови перебувають такі ділянки мовознавчої науки, як семантика та інші, де не можна обійтися без урахування психологічного фактора – морфологія, синтаксис…

(Булаховський, 1975: 94)

Початок XXI ст. ознаменувався значними змінами українського суспільства на шляху до європеїзації, демократизації, незалежности, гуманізації, волі, боротьби з ворогом, що відображається в мовленні, дискурсі, фіксується в МКС українців. Л. Кислюк слушно зауважила, що «…сучасна українська словотвірна номінація виявляє водночас стабільність і гнучку динамічність, відповідаючи на нові когнітивні й комунікативні потреби мовців, нові мовні смаки спільноти, на зміни в ставленні суспільства до української мови» (Кислюк, 2018: 4), наголосила на ролі словотворення як провідного способу української номінації, чинника збереження її типологійних рис (див.: Кислюк 2018).

4.1. Особливості неологізації української мови на поч. XXI століття

Характерні ознаки ментальности українців (висока «емоційна температура», експресивність, лінгвокреативність, гумор та ін.) по-новому відображаються в дискурсі, що є предметом сучасних наукових розвідок таких дослідників, як, напр.,

[69] *Примітка.* Матеріал, поданий у цьому розділі, презентовано в таких публікаціях авторки: **1.** Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum.* 2023. № 20. С. 111–130. **2.** Kosmeda T., Kovtun O. Modeling of axiologically marked meanings of toponyms and their derivatives in Ukrainian linguistic culture: manifestation of the macroextralingual factor ‘war’. *Onomastica*. 2024. № 68. P. 165–183. **3.** Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. **4.** Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. 2022. № XXVI/2. С. 115–125. **5.** Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції* (Вінниця, 11–12 травня 2023 р. ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред. А. П. Загнітко). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2023. С. 65–69.

Л. Томіленко, яка характеризує лінгвальні чинники, що мотивують вектор розвитку суспільно-політичної лексики (Томіленко, 2014: 58–61); С. Воропай фокусує увагу на феномені експресивізації мовлення українців (Воропай, 2014); загальні тенденції розвитку лексико-семантичної системи української мови стисло описує М. Степаненко (Степаненко, 2021); російсько-українська війна спонукає до презентації образу ворога, зокрема К. Близнюк доводить, що в МКС сучасної української молоді чітко окреслено асоціативний образ ворога – це Росія як конкретний суб'єкт, що презентує образи-концепти агресорів, які приходять на чужу землю й завдають страждань і смертей (Близнюк, 2023); відображення образу ворога (російського окупанта) в українському сучасному текстовому просторі схарактеризувала й Г. Сюта (Сюта, 2023). Проте лінгвальні чинники настільки виражені, що практично щодня з'являються нові слова й значення: це свідчить про відповідну вербалізацію емоцій, почуттів, зміни ментальности, сприйняття довкілля загалом, тому процес словотворення та моделювання семантичних значень і прагматичних смислів потребує постійної уваги, що стосується й моделювання відповідних оцінних граматичних форм.

Виокремлену проблему українські мовознавці презентують і в сучасному зарубіжному науковому дискурсі, коли характеризується вияв «мови ненависти» через моделювання відповідних неологізмів, пов'язаних із російсько-українською війною (див.: Monakhova & Tuluzakova, 2022). О. Демська і П. Левчук, напр., привертають увагу до семантико-словотвірних процесів, що відбуваються в системі власних назв, однак фокусують увагу на урбанонімах, зокрема українських топонімах, у контексті їх декомуназації, відповідної зміни їх семантики й прагматики (Demska & Levchuk, 2020). Л. Підкуймуха зосереджує увагу на аспекті формування мовної особистости українського військового у фокусі сприйняття та розуміння новостворених оцінно маркованих значень і смислів, що пов'язані з Євромайданом (Революцією Гідности) 2013–2014 рр., російською анексією Криму, окупацією територій сходу України, повномасшабною російсько-українською війною, що призвели до суттєвих змін у мові й національній самосвідомости громадян України (див.: Pidkuimukha, 2022). Зазначені чинники ще довго будуть

модифікувати й оновлювати відповідні одиниці української мови, а публікації, у яких характеризується зазначене явище створюють базу для панорамного опису української реальности початку XXI ст., вияву тенденцій щодо презентації оцінно маркованих значень і смислів.

Як і кожна важлива історична подія, повномасштабна російсько-українська війна вплинула на всі сфери життя української спільноти, зокрема й на комунікацію, мовлення та мову загалом, що чуйно реагують на зміни в житті суспільства, оскільки відповідно вербалізуються факти, події, оцінки й емоції. Мовлення також трансформується, накопичуючи нові мовні факти. Зазначене спричинило появу великої кількости неологізмів в українській мові, оскільки, зрозуміло, вплив екстралінгвальних чинників на українську лінгвокультуру сьогодні дуже великий, що потребує системної фіксації та відповідної дескрипції.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки, коли на передньому плані постала проблема взаємозв'язку та взаємодії синтактики, семантики й прагматики, вивчення своєрідности моделювання оцінних смислів набуло особливої актуальности. Погодьмося з О. Тараненком, який наголошує, що в «…загальному комплексі значних змін у структурі, семантиці та стилістиці української мови кінця XX – початку XXI ст., які свідчать про мобілізацію мовних ресурсів для вираження ціннісних переорієнтацій та формування нової системи пріоритетів українського суспільства, важливе місце посідає активізація продуктивності творення, включаючи процеси запозичення, та частотності функціонування багатьох структурно-семантичних моделей словотворення» (Тараненко, 2015: 9).

Очевидно, «…сучасне життя змінило мовленнєву поведінку представників українського суспільства: вийшли з активного обігу мовленнєві стереотипи минулого, змінилася стилістика ЗМІ – частіше моделюється мовна гра, іронія і сарказм, що призводить до актуалізації різновидів широкої палітри відтінків значення слова, за допомогою яких моделюються прагматичні смисли, насамперед для граматикалізації категорії оцінки» (Космеда, 2014: 47). Дослідники наголошують, що «…у процесі швидких суспільних змін зазвичай відбуваються й значні мовні реформації, "вибух" лінгвокреативності, вербалізація емоцій»

(Космеда, 2014: 44).

Якнайпослідовніше мовленнєві зміни, що спостерігаються в сучасній дискурсивній практиці українців, презентують сучасні медіа, оскільки саме в цьому типі дискурсу простежуємо типові помилки внаслідок порушення мовної норми, мотивованої так званою вербальною свободою, що виявляється у відкиданні всіх обмежень слововживання, зокрема й використання суржикових, жаргонних, просторічних елементів, вульгаризмів, брутальних висловів, нерегламентованих запозичень. Виявляємо мовну «карнавалізацію», що доповнюється моделюванням мовної гри, активним виявом інтертекстуальности, актуалізацією аксіологійних смислів, що супроводжуються емоційною оцінкою та відповідною експресією (див.: Космеда, 2014: 45).

4.2. Поповнення класу агентивних імен із семантикою оцінки – продуктивний засіб вербалізації лексико-граматичного значення оцінки

Аналіз зібраного матеріалу дає право стверджувати факт виникнення та широкого вжитку ***іменників-неологізмів*** – ***агентивних оцінних імен***, що функціюють у просторі української лінгвокультури, публіцистичному дискурсі війни. Більшість із цих лексичних чи лексико-семантичних неологізмів фіксують негативнооцінне, іронійно-саркастичне, зневажливо-принижувальне ставлення до агресора, напр.: *рашист* (‘військовий російської армії’; ‘представник російського народу’), *московит* (‘військовий російської армії’, ‘представник російського народу’), *кацап* (‘представник російської армії, однак не лише росіянин, але й презентант інших етносів росії, які підлягають мобілізації’), *вагнерівець* (‘рашист, який належить до приватної армії вагнера’), *зомбі* (‘рашист’), *z-окупант* (‘військовослужбовець російської армії та прихильник російської агресії загалом’) (див. докладно: Космеда, 2022). Актуалізуються також запозичення з російської мови, що мають «надвиразну» негативну оцінку, вербалізується іронія, стилістичні відтінки зневаги й презирства, напр., *асвабадітєль* – ‘російський окупант, військовий, поневолювач’ та ін.

На сьогодні існує чимало визначень поняття неологізм, оскільки його

феномен надто складний, виокремлюють систему його ознак, типів і підтипів (З. Валюх, Ж. Колоїз, Д. Мазурек, А. Нелюба, Н. Поліщук та ін.), однак це питання не складає дослідницького предмета. Наведімо, як видається, найбільш узагальнену дефініцію неологізму, презентовану в сучасному українському термінологійному словнику, укладеному А. Загнітком: неологізми – це «…новостворені слова або вирази, поява яких спричинена виникненням нових реалій, понять, ознак, властивостей, дій. Неологізми постають одним зі шляхів поповнення словникового фонду, активно утворюючись у часи значних потрясінь» (Загнітко, 2012, т. 2: 290).

У межах цього дослідження увагу авторки привертає прагматичне навантаження та шляхи творення неологізмів, що презентують специфічний лексико-граматичний розряд слів і кваліфікуються як агентивні оцінні імена, ознаково-предметні слова, що вербалізують прагматичні смисли та значення, які виникли в українській мові із часу першого російського вторгнення в Україну (2014), а також ті, що моделюються сьогодні – від початку повномасштабної російсько-української війни з лютого 2022 року.

Для оцінних агентивних іменників, що називають живих істот, ***характерне категорійне значення роду*** – переважно чоловічого й жіночого, про що частково йшлося в другому розділі. Іменник чоловічого роду *русняк* безпосередньо пов’язаний зі збірним іменником негативної конотації *русня*. У частини агентивних іменників-неологізмів спостерігаємо граматичні новотвори корелята жіночого роду (порівн.: *орк – орчиня, рашист – рашистка, ватник – ватниця*). Як показують спостереження, ці лексичні одиниці моделюються на основі актуалізації домінувального механізму словотвору, адже всі вони, як зауважувалося, належать до похідних лексем. Оскільки похідне слово розглядають як сегментну одиницю, у якій носіями значень є корінь і словотвірні афікси, то семантика агентивних оцінних імен, зрозуміло, визначається значенням і коренів, і афіксів. Проте ці імена утворюються також лексико-семантичним способом і способом запозичення.

Під час аналізу семантики й прагматики похідних слів зазвичай ураховують інтралінгвальні й екстралінгвальні чинники. Указівка на наявність оцінної ознаки в значенні назви особи зафіксована в корені похідних найменувань: саме корінь

містить основне оцінне значення; суфікси переважно презентують значення агентивности, однак також можуть бути носіями системи емоційно-оцінних значень, різних типів конотацій. Словотвірні афікси можуть презентувати вказівку на емоційно-експресивну й стилістичну забарвленість лексем, їх специфічну тональність.

Агентивний запозичений іменник *зомбі*, актуалізуючи латинську літеру ***z***, зберігає свою незмінність в українській мові як ознаку запозичення. Його утворено від іменника, що орфографічно означений літерами кирилиці, *зомбі.* Ця лексема має таке переносне значення в сучасній українській мові, зафіксоване тлумачними словниками: ‘людина, яка беззастережно підкоряється волі іншої людини’ (СУМ-20). У цьому разі актуалізується мовна гра: утворено графічно-семантичний неологізм, оскільки актуалізовано латинську літеру *z*, що стала одним із символів російсько-української війни, яка зображена на військовій техніці нападників. Її інтерпретують у сучасному українському мовознавстві як графоідеологему. До речі, простежуємо графічні варіанти цього слова й з двома літерами ***z*** – *z-зомбі*, що лише посилює відповідну негативну прагматику. Отже, ‘російський окупант’ – це значення іменника *зомбі*, порівн.: *Називаючи окупантів* “***зомбі***”*, ми навіть не здогадуємось, наскільки глибоко цей архетип поп-культури описує те, з чим нам довелось зіткнутись* (Називаючи окупантів “zомбі”…); *Далі – поглинання Республіки Білорусь та окупація російськими* ***z-зомбі*** (Далі – поглинання…).

Неологізм *чмобік* як складноскорочене слово мотивований новим словосполученням, що ввійшло в російський мовний простір у зв’язку з оголошенням у вересні 2022 року «часткової мобілізації» (цей термін – російський воєнно-політичний евфемізм), а агенс цієї «часткової мобілізації» – *частково мобілізований*. Так виникає абревіатурне утворення *ч* (перша літера прислівника ***ч****астково*) + *мобі* (частина субстантивованого прикметника ***мобі****лізований*) + суфікс ***-к*** із словотворчою семою носія предметної ознаки, що зазвичай слугує для творення агентивних імен, порівн.: *Командир кинув і втік:* “***чмобік***” *здався в полон у першому бою і розповів про купу проблем в армії РФ* (Командир кинув і втік…).

Лексико-семантичний неологізм – евфемізм *ватник* має значення ‘особа, у

якої вата в голові’, тобто ідеться про прихильників війни Росії проти України й учасників цієї війни на боці Росії (СНУ: 62): він утворений від іменника *вата* + суфікс ***-ник*** із словотворчою семою носія предметної ознаки, який використовують для творення агентивних субстантивів додаванням до іменникової основи, напр.: *Ці люди вважають себе патріотами країни, а в соцмережах їх називають* “***ватниками***”. *<…> Адже якщо у більшості населення країни в голові, що називається, “вата”, то це всерйоз і надовго* (Ці люди вважають себе патріотами…); *Українські* “***ватники***” *кудись раптово зникли* (Українські “ватники”…). Отже, іменуючи особу *ватником*, носій мови вербалізує негативну оцінку з презирливою тональністю, що стосується дій цієї особи, її світогляду. Зауважмо попутно також оказіональне утворення *кремлядський*, в основі якого також мовна гра: актуалізація брутально-вульгарної прецедентности (замість *кремлівський* маємо утворення від *кремль* + *блядський*, однак для часткової нейтралізації брутальности опущено першу літеру *б* в другому слові мотивованого словосполучення).

У романі Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перстнів» *орки* – це жорстокі піхотинці, які служать Темному Лорду Саурону в його прагненні правити Середзем’ям. У міфології народів Західної Європи й сучасних творах жанру фентезі *орк* – це ‘невисока, зовні схожа на людину, але потворна та зла темношкіра войовнича істота з приплюснутим носом і великими іклами’ (ТСУМ), тобто *псевдо-* чи *квазілюдина*. В українській мові *орк* – це агентивний оцінний іменник, що називає одного із представників російських загарбницьких сил, який грабував, тероризував і вбивав українців, порівняймо контекст, у якому вжито множинну форму цього слова: *Моторошна реальність. Як виглядає Поділ, який обстріляли* ***орки*** (Моторошна реальність…); ***Орки*** *і урки: про причини російських звірств* (Орки і урки…); *Перед смертю* ***орк*** *засунув макбук до бронежилету на місце бронепластини* (Перед смертю…). Культуролог Л. Ловен зауважує, що в «…колишньому Радянському Союзі існує традиція читання книг Толкіна, ідея, що Мордор відноситься до Радянського Союзу, що орки – це насправді росіяни, а ельфи – представники західних держав. Не кожен погодиться з таким твердженням.

Сам Толкін голосно запротестував би. Але це не завадило моделюванню стилізації, що дала змогу дещо переосмислити твір письменника, починаючи від книжок, що відтіняють суворий дуалізм, і закінчуючи політизувальними текстами, нібито поблажливим поглядом Толкіна на росіян. І майже завжди головна роль тут належить оркам» (Lovén, 2019). Отже, визнаючи себе *орками*, росіяни стають самими собою і стверджують, що мир – це війна, агресивність – це чеснота» (Каганець, 2019). Усе побудовано на брехні, фейковості.

Агентивний оцінний іменник *дебахнулько* утворений способом зрощення з одночасною суфіксацією від питальної конструкції *де бахнуло?* + суфікс ***-к(о)*** зі зменшувально-презирливим значенням за аналогією до *дурко, чванько, телепенько* та ін. Змодельовано смисл ‘людина, яка через свій інтерес і стурбованість може спричинити дуже багато шкоди’, напр.: *Марина якась* ***дебахнулько****! Постійно робить і скидає фото прильоту в чат будинку* (Марина якась дебахнулько…). Цей іменник може використовуватися для номінації особи і чоловічої, і жіночої статей.

Неологізм *рашист* має значення ‘особа – прибічник рашизму’ (СНУ) й утворений суфіксальним способом (усічення основи й заміна суфікса *-изм* на *-ист*) від іменника *раш-а* + ***-ист*** – суфікс агенса за ознакою належности до організації, партії, політичної течії. Оскільки лексема *рашизм* є ослівленням словосполучення *фашизм Раші* (СНУ). Внутрішню форму неологізму *рашист* носії української мови інтерпретують, актуалізуючи таку мотивацію: *раш(а)* + (фаш)*ист* чи (нац)*ист*. Слово *рашист* має негативне оцінне наповнення не лише завдяки твірній основі: слугує для вираження оцінного ставлення українців до росіян і носіїв російської ідеології, але водночас актуалізуються слова *фашист* і *нацист*, напр.: *У 1939–1945 ворогом були нацисти, а сьогодні це* ***рашисти*** *– російська версія імперського націоналізму та фашизму. Тому традиційне гасло цих пам’ятних днів* “*Пам’ятаємо – перемагаємо*” *цього року на державному рівні дещо видозмінене і звучить так:* “*ПЕРЕМОГЛИ НАЦИСТІВ – ПЕРЕМОЖЕМО І* ***РАШИСТІВ****!*” (Перемогли нацистів…). Відчутна різко негативна конотація, утворена за мовною аналогією: це зразок мовної гри.

Агентивні оцінні імена *свинособака* або *свинопес* змодельовані з

актуалізацією прийому калькування німецького *schweinhunden*, що презентує складання лайливих, брутальних слів (нім. *schwein /укр. свиня/* + нім *hund /*укр. *собака, пес/*) з переносними значеннями ‘негідник, мерзотник, сучий син, виродок, покидьок’ (RC). В українській мові лексема *собака* також має одне з переносних значень ‘зла, жорстока, недоброзичлива і т. ін. людина’ (ССУМ), а лексема *свиня* – переносне значення ‘неохайна, непорядна, нечемна, невдячна людина’ (ССУМ). Слова *собака* і *свиня* в українській мові можуть також актуалізуватися як лайливі. Складання лайливих слів посилює негативну семантику агентивних іменників-неологізмів *свинособака* чи *свинопес*. На основі актуалізації мовної гри моделюється дисфемізм, що ввійшов до активного складу «лексики війни» й закріпився як зневажлива характеристика – номінація росіян, що зумовлено їхньою нелюдською поведінкою на теренах України, напр.: *Оскільки російські ЗМІ постійно створюють фейки, а отже, брешуть, а солдати поводяться як свині в українських поселеннях, то назва* “***свинособаки***” *цілком зрозуміла* (Оскільки російські ЗМІ…). *Львівський художник Василь Паляниця влучно зобразив російського солдата у вигляді* ***свинособаки****-мародера. Фігура має огидну голову свині в касці, вдягнена у російську військову форму, на грудях – “патронташ” із пляшок горілки, в одній руці гвинтівка часів Другої світової війни, в другій – великий пакет з “Епіцентру” з награбованим товаром, на спині – вкрадений кондиціонер* (Львівський художник…). В останньому контексті негативна семантика лексеми *свинособака* ускладнена уточнювальною конкретною агентивною номінацією *мародер*.

Агентивний іменник з оцінним значенням *чмоня – збірний образ*, що презентує зневагу, демонструє традицію українського фольклору щодо висміювання *вороженьків* – убогого вигляду військових-росіян, які приїхали «завойовувати» Україну. Прототипом цього образу став полонений Андрій Рязанцев, фото якого облетіло інтернет й остаточно зруйнувало старанно виплеканий російською пропагандою імідж «непереможного та бравого російського солдата». Користувачі соцмереж зауважували, що виглядає цей військовий жалюгідно й комічно, пояснюючи свої коментарі указівкою на дисонанс

(контраст) між маленьким зростом цього «вояки» й надмірно великим розміром його обмундирування; російського солдата порівнювали з дитиною, у якої зброя в руках. Такою є мотивація творення зневажливої та іронійної номінації лексеми *чмоня*: *Полонений окупант із Горлівки, ім'я якого Андрій Рязанцев, отримав прізвисько «**Чмоня**» і став новітнім мемом у мережі. Відео із ним фотошоплять, підставляючи різні сцени та обставини, а також іронізують через спробу захопити Україну* (Полонений окупант із Горлівки); *кацап андрій рязанцев потрапив в український полон ще 1 березня і з того моменту став інтернет-мемом і справжнім символом «відважного російського визволителя». Кацапа почали називати «**Чмонею**» через його «мужню» зовнішність. Погодьтеся, що такий загарбник не викликає ні в кого страху, а сміх та й тільки* (кацап андрій рязанцев…). В останньому реченні збережено орфографію видання, оскільки вона презентує низку прагматичних смислів і вжита для моделювання зневажливої, презирливої, іронійної тональности всього того, що пов'язано з агресором. Очевидно, неологізм *Чмоня* утворений способом суфіксації від сленгового *чмо* зі значенням 'неприємна людина, яка викликає відразу, огиду' (СУС). *Чмо* – абревіатури від рос. '***ч**еловек **м**орально **о**пустившийся*' (СУС). Актуалізовано суфікс -н, що використовується для моделювання агентивних імен – часто з негативною семантикою на зразок рос. *афоня*. Зауважмо також, що загальна назва ***Ч**моня*, на відміну від власної назви *андрій рязанцев,* написана з великої літери, що вказує на перехід слів з одного лексико-граматичного розряду (загальна назва) в інший (власна назва). А це *мотивує певні граматичні зміни слововживання*: саме зазначене пояснює ***механізм граматичної метафоризації***, мовної гри, вектор дії лінгвокреативности українців.

Спостерігаємо повернення до активного функціювання історично образливого слова, що слугує для зневажливої номінації людей за етнічною належністю, зокрема росіян традиційно називали іронійно-презирливо *кацапами* (СУМ-20). Значення цього слова дещо трансформувалося, тобто утворився новий його ЛСВ. Адже сьогодні *кацапами* називають усіх представників російської армії, куди входять не лише росіяни, але й інші етноси Росії, які підлягають мобілізації, –

чеченці, якути, тувинці, калмики, комі та ін., тобто ***простежуємо підвищення ступеня узагальнення, абстрагування конкретної назви (опозиція лексико-граматичного розряду конкретна назва – загальна назва)***, порівн.: ***Кацапи*** *приходили вночі, стукали. Говорили чеченською* (Кацапи приходили вночі…). Відзначмо також, що цей агентивний іменник слугує твірною основою для інших неологізмів, що актуалізуються в «дискурсі війни», зокрема це *кацапармада* (*кацап + армад|а|*), *кацапізм* (*кацап + суфікс -ізм*), *кацапобандерівець* (*кацап + о + бандерівець*), *кацаповатний* (*кацап + о + ватн/ий/), кацапстан* (*кацап + стан*), *кацапульта* (*каца/п/ + пульта*), *кацапчино* (*кацап + чин/о/)* (СНУ). Як бачимо, актуалізовано такі словотвірні способи, як складання, суфіксація, простежуємо маніпуляцію прецедентністю, що дає змогу презентувати відповідну мовну гру.

Утворюються номінації, пов'язані із засобами інтернет-мережі, напр., *тікток-воїн* – ‘кадировець, який викладає в соцмережах чимало «переможних» відео та світлин, але в реальний бій іти боїться’. Наведімо контексти: *А кадировці –* ***тікток-війська****, якщо їх не знімають, вони б'ються дуже погано* (А кадировці…); ***«Асвабадітєлі»*** *у вигляді орків приходять із величезними очима, дивляться на надсучасне обладнання в лікарнях Луганщини, яке ми минулого року встановили* (24 канал); *Ми будемо жорстко звільняти свої території, які б назви їм не вигадували* ***z-окупанти*** (Ми будемо жорстко…).

На противагу негативним оцінним іменам, що номінують ворога, для назви захисників України, патріотів утворено чимало позитивнооцінних номінацій, зокрема й назв фахівців у різних сферах діяльности, порівняймо синоніми *кіберкозак* і *кіберпартизан* – ‘український ІТ-спеціаліст, який працює, щоб нейтралізувати ворога в кіберпросторі під час російського вторгнення в Україну’; *кіборг* і *краЗСУнчик* – ‘воїн ЗСУ’: *Нещодавно білоруські* ***кіберпартизани*** *перервали онлайн-трансляцію державних телеканалів і показали в ефірі кадри з побиттям учасників протестів проти режиму Лукашенка* (Нещодавно білоруські кіберпартизани…); ***Кіберкозаки*** *– бійці невидимого фронту* (Кіберкозаки…).

Агентивний іменник *краЗСУнчики* – телескопійна одиниця (див. про це: Теглівець, 2022), за допомогою якої актуалізується мовна гра: сформовано

графічно-семантичний неологізм, утворений свідомою деформацією твірної основи (*красунчики* + *ЗСУ*) для моделювання позитивної оцінки, захоплення силою духу українських військових, напр.: *Зі святом наші* ***краЗСУнчики*** *і* ***краЗСУні****!* (Facebook). До речі, в українському мовному просторі простежуємо послідовну фемінізацію, що виражається і в неологізмах: *краЗСУнчик – краЗСУня.*

На відміну від української мови, де більшість агентивних оцінних неологізмів в останній час виникли у зв'язку з російсько-українською війною, в англійській мові спостерігаємо поодинокі приклади функціювання подібних агентивних імен, що, очевидно, презентують ***новий процес впливу української мови на англійську***. Зокрема в англійській мові функціюють варіанти англ. *ruscist* і *rashist* – 'зневажлива назва росіян' (укр. *рашист*), англ. *vatnik* – 'презирлива назва росіян' (укр. *ватник*). А от номінація англ. *orc* вплинула на функціювання цього слова в українському мовному просторі (укр. *орк*) у значенні 'негативна оцінна назва росіян-агресорів', «повернувшись» саме в цьому значенні в англійську мову. Під впливом української мови в англійській мові також функціюють й інші лексеми з новими значеннями, напр.: *kacap* (укр. *кацап* у значенні 'агресор'), що зафіксовано в словнику неологізмів сучасної англійської мови Urban Dictionary (UD). Раніше йшлося про активний процес запозичень з англійської мови в мову українську, а зараз англійська мова також «підтримує» Україну, що простежуємо на лексико-семантичному й морфологійному рівнях. Порівн.: *These fucking* ***ruscists*** *kill Ukrainian children, rape Ukrainian women, loot houses and apartments, steal toilets, washing machines, clothes, underwear and all goods to send to their savage families* (Radioactive July); *'****Vatniki****' are characterized by a blind loyalty to their government, a loathing for all things American, excessive alcohol consumption, and the unshakable belief that the Russian nation is the world's greatest* (Ukraine's Cryptic, Clever); *During last nights engagement, Alex slotted 3* ***orcs*** *moving from cover with his AK* (UD); *B: Air raids all over the region, we better hide ASAP. A: These fucking* ***kacaps*** *really want us dead* (UD); *'****Orcs****' and '****Rashists****': Ukraine's new language of war* (Al Jazeera); *The* ***Rashists*** *from Mordor vs. the Tractor Troops: Ukraine's new language of war. An English-language guide to Ukrainian slang* (Politico).

У цьому дослідженні з’ясовано, що в процесі творення нових оцінних агентивних іменників з актуалізацією мовної гри активно використовуються такі способи словотворення, як складання. Слова, утворені цим способом, презентують містку інформацію, широку прагматику, зокрема укр. *бульбафюрер* – ‘про лукашенка[70]’: актуалізовано смисли: *бульба* – ‘основна культура білоруського господарства’ + ‘псевдопрезидент, фюрер’ = ‘білоруський псевдопрезидент’, *русонацисто* – стилізація під італійську мову з актуалізацією насмішки та зневаги, значення – ‘російський окупант’. В українській мові під час творення оцінних агентивних імен активним є складання із суфіксацією, порівн.: *чмоб**ік*** (**ч**астково **моб**ілізований), зрощення із суфіксацією (*дебахнулько – де бахнуло + льк, невсетакоднозначник – не все так однознач + ник*), суфіксація (*раш**ист**, ват**ан**, кадирів**ець***), калькування (*свинособака, свинопес, vatnik, kacap*), розширення значення слова (*колаборант* – ‘людина, яка свідомо співпрацює з окупантами, підтримує російську агресію чи поширює відповідну пропаганду’, *натівець* – перен. ‘людина, яка не дотримується своїх обіцянок’, *бункерник* – ‘президент росії’, *картопляник* – ‘білорус, зокрема і президент білорусі’, *гауляйтер* – ‘колабораціоніст, якого призначають керівником окупованих територій України’, перен. *бандероль* – ‘мертвий окупант у мішку’. Агентивні оцінні імена як предметно-ознакові слова мають потужну прагматичну силу. Крім того, ці одиниці зберігають потенціал своїх твірних основ і словотвірних афіксів, а також можливість маніпуляцій відповідними лексико-граматичними значеннями (див. докл.: Ковтун 2022: 118), що й надає їм багатофункційного потенціалу, який виявляється в можливості моделювання: **(1)** лексичних, лексико-семантичних, графосемантичних, лексико-граматичних неологізмів (*зомбі, кацап, руzzкий, z-окупант, рашан, завиванці* /‘ворог, який «виє» в полоні’/, *vatnik, kacap, ruscist*), напр.: *Ця потвора – **кацап**, пів століття кричало, що воно нам брат, а само робило ракети, щоб нас знищити* (Цензор.НЕТ) (для вербалізації зневаги актуалізується форма середнього роду */кричал**о**/*); *А тепер хай розкажуть про*

[70] *Примітка.* У цьому та в інших прикладах власні назви, пов’язані з номінаціями агресора, пишуться з малої літери для вербалізації зневаги.

людяність ***рашан*** *до оточених під Лиманом* Цензор.НЕТ); *Щойно* ***руZZкі****... влупили ракетою по СТО «Автодизель»* (Новинарня); **(2)** евфемізмів чи дисфемізмів, що виражені, до речі, переважно за допомогою моделей метафоризації (*ватник, свинособака, пушкініст* /‘людина, яка любить і цінує російську культуру й виступає за те, щоб в українській топонімії, насамперед у назвах навчальних закладів, а також у шкільній навчальній програмі було чимало імен російських культурних діячів’), напр.: ***Пушкіністи*** *у меншості, бо є чіткий запит суспільства на очищення від російської імперської спадщини* (Пушкіністи у меншості...); *В окупованому Донецьку добре випивший «****асвабадітєль****» серед білого дня на вулиці напав на місцевого мешканця і спробував його побити* (В окупованому Донецьку…); **(3)** метафоричних словесних образів із прагматичними смислами іронії, сарказму, зневаги, приниження та ін., що може супроводжуватися субстантивацією прикметників – перехід їх у клас агентивних оцінних іменників, порівняймо: *могилізований* (‘призваний до армії росіянин’), *бункерний* (‘президент росії’), *лаптеногий* (‘росіянин’), *узкій* (‘росіянин, який презентує всі національності’) та ін., напр.: *На росії кожен сьомий* ***лаптеногий*** *став жебраком* (На росії кожен сьомий); *Методичка для* ***могилізованих****, або За що помруть російські солдати* (Методичка для могилізованих…); *Гляньте ще, якого персонажа вам приніс: хароший* ***узкій****…* (Twitter); **(4)** презентантів словотвірної, лексико-семантичної, граматичної та графічної мовної гри, інколи з актуалізації прецедентности (*чмобік, дебахнулько, толстоєвський* /‘про російських письменників’/*, невсетакоднозначник, архіпиздрит* /‘президент росії’/*, боневтік* та ін.), напр.: *Віддають нас по шматочку, бо нас не шкода, нащо ми їм. А на росії балет та* ***толстоєвський*** (Twitter); *Хоча є юристом за фахом, він має інтерес до літератури – того, що зараз означують поняттям* ***Толстоєвський****. Тобто це класична російська література, твори інородців, які є носіями, виробниками імперської ідеї* (Хоча є юристом за фахом…); *…* ***невсетакоднозначник*** *і комуніст, причому комуніст... не найпоінформованіший про ідеї, які обстоює …* (Хоча є юристом за фахом…); *Глава держави, який нагороджується зневажливим прізвиськом “****Боневтік****”, протиставлений генералу Залужному та ЗСУ* (Глава

держави, який нагороджується…); *“Архіпиздрит”, “Бздло”, “Говназія”: роскомнагляд має список заборонених слів, якими росіяни не можуть називати Путіна* (Архіпиздрит…); **(5)** виразників емоційно-експресивних смислів: розглянуті новотвори можуть омовлювати гаму різних почуттів, емоцій, вульгаризувати й бруталізувати мовлення, вербалізуючи гнів, ненависть, зневагу, презирство тощо (*кремлядь* /‘наближений до Кремля прошарок суспільства – політиків, митців, чиновників, – які отримують дохід від обслуговування вищої влади, здійснення пропагандистської підтримки партії влади, переважно вчиняючи шкідливі для населення або просто безглузді вчинки та рішення: актуалізується аналогія з брутальним словом’/*, рюзка* /‘росіянин’ – уживається й у значенні множини – *рюзкі*/), *засрун* (‘президент росії’), *чмир* (‘президент росії’), *бздло* (‘президент росії’); наведімо контексти: *Пан Залужний творить двіж вітає тремтливу* ***кремлядь*** *з ювілеєм* (Twitter); *ЗМІ дізналися, що Роскомнагляд склав перелік образ Путіна й моніторить їх у мережі. Серед них «****засрун****», «****сцуль****» і «цар»* (ЗМІ дізналися…); *«****Бздло****» і «архипиздрит»: як заборонено називати путіна* (Insider Media); *Путін розсмішив росіян новою зовнішністю: «****Чмир*** *плішивий»* («Бздло» і «архипиздрит…).

Специфіка прагматичної частини ЛЗ агентивних оцінних імен залежить від таких ***внутрішньомовних чинників***, як **(1)** своєрідна внутрішня форма мотивувальної основи; **(2)** потенціал її семантики й прагматики; **(3)** можливість актуалізації прецедентности для реалізації мовної гри; **(4)** потенціал відповідних суб’єктивно-оцінних афіксів чи їх креативного прецедентного наповнення, а також від таких ***екстралінгвальних чинників***, як комунікативно-прагматична установка мовця, що визначається **(1)** ситуацією, контекстом; **(2)** реалізованими синтагматичними зв’язками оцінних слів; **(3)** комунікативними стратегіями й тактиками мовців для реалізації прагматичної атракції, відповідних прагматичних ефектів на основі моделювання різних видів мовної гри. Мовна гра, що актуалізується для творення агентивних оцінних неологізмів, переважно базується на феномені прецедентности.

Щоб визначити семантику й прагматику нової лексичної одиниці необхідно

послідовно враховувати **(а)** план її вираження, **(б)** зміст в синхронії, **(в)** її граматичні особливості й **(г)** систему виконуваних нею функцій в процесі комунікації. Агентивні оцінні імена належать до предметно-ознакових слів, що підвищує їх прагматичну силу, крім того, ці одиниці зберігають потенціал своїх твірних основ і словотвірних афіксів, а також можливість маніпуляцій відповідними лексико-граматичними значеннями, що й надає їм багатофункційного потенціалу, як-от: можливість моделювання **(1)** лексичних, лексико-семантичних, графосемантичних, лексико-граматичних неологізмів; **(2)** евфемізмів чи дисфемізмів; **(3)** метафоричних словесних образів із конотаціями іронії, сарказму, зневаги, приниження та ін.; **(4)** презентантів словотвірної, лексико-семантичної, граматичної та графічної мовної гри; **(5)** вербалізаторів емоційно-експресивних смислів: розглянуті новотвори можуть омовлювати гаму різних почуттів – гнів, ненависть, зневагу, презирство тощо.

4.3. Моделювання оцінних значень унаслідок переосмислення граматичного статусу власних назв (антропонімів і топонімів) з урахуванням їхніх похідних у сучасному українському дискурсі

Простежуємо моделювання негативної оцінки, в основі якої, як наголошувалося, реакція на лінгвальні чинники, що провокує створення метафоричних чи метонімійних номінацій (див. про це: Космеда, 2014b) від презентантів класу антропонімів. До таких чинників належать події, що відбуваються в Україні сьогодні, зокрема її поступ до Євросоюзу, демократії та свободи, незалежности, а також російсько-українська війна, вияв російської агресії, діяльність «русского мира». Усі розглянуті оцінювальні новотвори моделюються як іронійні назви, що мають зневажливу тональність з ідеологійною конотацією та виразною прагматикою.

4.3.1. Моделі творення лексем з ідеологійною (негативнооцінною) конотацією власної назви. Виокремлюємо такі моделі:

1. *Ванька* – актуалізація процесу апелятивізації (перехід іменника з лексико-граматичного розряду власної назви в розряд загальних назв). Моделюється узагальнено-оцінне значення, що стосується кожного пересічного росіянина:

Ванька-дурень – герой російського фольклору, а нині цей образ став уособленням усього російського народу; *«рускій ванька»* – поняття, що означає в Україні ворожих людей. Простежуємо варіанти написання власної назви і з малої, і з великої літер. Кожний випадок проілюструємо прикладами з виокремленням різних графічних і морфологійних способів презентації лексеми: **(а)** ***«ванька»***: з великої літери, а також у формах однини чи множини, у лапках і без лапок – *За деякий час до мене зайшов якийсь молодий білявий солдат. Видно, що він десь із середньої частини Росії, такий типовий* ***«ванька»*** (За деякий час…); **(б)** ***ванька***: *Після кількох місяців на передку, після смертей і розуміння, що американська арта прилітає прямо в бліндаж, мобілізований* ***ванька*** *скаже, що ї*ав він цю війну, путіна і Тіну Канделакі докупи* (24 канал); **(в)** *«**Ванька**»*: *Бо замінити «могилізованого» різноробочого можна будь-яким «**Ванькою**»…* (Бо замінити «могилізованого»…); **(г)** *«**Ваньки**»*: *Бо від моменту мобілізації до загибелі у середньостатистичного «**Ваньки**» проходить близько тижня* (Бо від моменту мобілізації…). Графічні й морфологійні варіанти впливають на ступінь вияву експресії оцінного значення, видозміну характеру лексико-граматичного значення: від конкретного до абстрактного, узагальнено-оцінного. За подібною моделлю в українському дискурсі XXI ст. створено й лексему *тітушка* (травень 2013 р. – період Євромайдану), що набуває подальших модифікацій. Актуалізовано модель: *тітушка* як загальна назва – ‘аморальна людина, яка належить до кримінальних елементів, застосовує фізичну силу й бере участь у сутичках для перешкоджання діяльності опозиційних активістів’ ← *Тітушко* – спортсмен на ім’я та прізвище *Вадим Тітушко* (див. про це: Космеда, 2014а). Процес апелятивізації загалом не належить до продуктивних моделей творення оцінно маркованого значення.

2. Найбільш активно на початку XXI ст., як показує дослідницький матеріал, відбувається переосмислення прізвища російського диктатора *Путіна*, зокрема й творення низки його прізвиськових номінацій. Простежмо шляхи творення оцінних значень: **(а)** моделюється узагальнено-оцінні смисли з тональністю зневаги й презирства за допомогою актуалізації відповідної прагматично значущої орфографічної норми – написання власної назви з малої літери, що може

стосуватися прізвища й імені: ‘путін – диктатор, убивця століття’, напр.: *…дехто з журналістів живе за старими лекалами, досі позначаючи «діда з бункера»* ***владіміра путіна Володимиром Путіним****…* (Дехто з журналістів…); *Велика Британія позитивно оцінює видання Міжнародним кримінальним судом ордера на арешт президента* ***рф володимира путіна*** (Велика Британія позитивно…). Розглянутий прийом поширюється також на імена й прізвища інших агресорів – політиків, ідеологів, зокрема й дикторів російського телебачення (*лавров, лукашенко, медвєдєв, пєсков, патрушев, пригожин, шойгу* та под.), порівн.: *І* ***шойгу*** *ще до 2014 року відкрито писав, що ми живемо в час, коли інформація, коли слово, коли відео стають зброєю масового ураження…* (І шойгу ще до 2014…); *Секретар ради безпеки рф* ***микола патрушев*** *заявив, що росія спробує знайти уламки американського безпілотника MQ-9 Reaper* (Секретар ради безпеки…); *Обличчями кремлівської пропаганди для багатьох росіян є насамперед «зірки» російського телебачення доби путінізму:* ***кисельов, соловйов, симоньян, скабєєва****…* (Укрінформ); **(б)** уживання морфологійної форми множини, що є, як було продемонстровано, маркером переходу власної назви в загальну й актуалізації узагальнено-оцінного значення: *У росії є слабкі сторони, але ослаблений путін не є однією з них, особливо якщо визнати, що москва виробляла* ***путінів*** *століттями* (Укрінформ); **(в)** відбувається ослівлення вульгарних означень і їхня трансформація у власну назву, напр., *Путін-ху…ло* (прикладка презентує обсценну лексику); виникає така модель творення інновації: *Хутін ← ху… + Путін*. Напр.: ***Хутін*** *дякує гітлеру та сталіну за Другу світову війну, бо якби не вони, в росії нічим було б пишатися* (Facebook). У цьому разі, навпаки, велика літера зберігається, що посилює негативну оцінку й відповідну прагматику; **(г)** виникла й низка однослівних номінацій-перифраз *Путіна* на основі актуалізації вульгарної, брутальної лексики, як-от: *архипиздрит, бздло, сцул, засрун, басран, дрист, бздюшка, ниибацо, переебок* та ін. Напр.: *Роскомнагляд має список заборонених слів, які росіяни не можуть використовувати, говорячи про Путіна: Окрім звичної лайки, туди також увійшли такі слова як* ***«архипиздрит», «бздло», «говназия», «ябывает», «сцуль», «засрун», «басран», «дрист», «елдак», «бздюшка»,***

«ниибацо», «переебок» (Роскомнагляд має список…); **(г)** щодо президента росії поширені й презирливі перифрази-словосполучення найчастіше з характерними епітетними означеннями-прикметниками (*бункерний, ботоскний, кривавий*), як-от: *бункерний дід, бункерний виродок, бункерний шизофренік, бункерний щур, ботоксний карлик, кривавий карлик*. Напр.: *Ми планували з Сергієм Стерненком розпочати цей збір 12 жовтня, але* ***бункерний виродок*** *вніс свої корективи…* (Ми планували з Сергієм Стерненком…); **(д)** спостерігаємо використання словотвірного способу складання на основі поєднання частин прізвищ політичних діячів різних епох. Так з'являються *прізвиська В. Путіна* у зв'язку з його агресією проти України (див. про це: Космеда, 2015). Моделюється значення **(а)** 'ознаки діяльності Путіна й Гітлера': виявлено дублетні орфографічні форми (передавання російської вимови українською графікою – варваризація). Порівн.: *путл**е**р, путл**є**р – Путін + Гітлер*, напр.: *Це вже втретє ворог намагається вгодити* ***путлєру*** (Це вже втретє ворог…); ***Путлер*** *кидає бомбу на Театр, в якому переховувалися актори та глядачі з дітьми! Потвора в людській подобі... Бракує слів, є лише сльози...* (Путлер кидає бомбу…); **(б)** 'ознаки діяльности Путіна й Наполеона', напр.: *Путлереон ← Путлер + Наполеон*, порівн.: *Наполеон також мріяв,* ***путлєреон*** *до Корсики не дійде – в Гаазі зупинка* (Facebook; СНУ); **(в)** 'ознаки діяльности Путіна й Меркель: тандем В. Путіна й А. Меркель (канцлер Німеччини)', напр.: *Путкель ← Путін + Меркель*. Значення конкретизується: порівн.: *Меркозі стала* ***Путкель*** (Facebook; СНУ). Спостерігаємо надання Путіну **(г)** ознак негативних казкових персонажів, напр.: *Путіноккіо ← Путін + Піноккіо*. Моделюється значення 'великий брехун', порівн.: ***Путіноккіо****: німецька газета проаналізувала брехню в інтерв'ю Путіна* (УП; СНУ). Прізвиська Путіна моделюються й **(г)** на основі поєднання його прізвища з ознаками неживих предметів для вербалізації негативної характеристики, актуалізації відповідного функційного навантаження, напр., популярного медіа-бренду *покемоон*, що належить компанії Nintendo Покемоон, порівн.: *Путімон ← Путін* (усічення основи) + *покемон*. На основі словотворення виникає складена лексема *Путін-покемон*. Контекст: *І президент Росії став найрідкіснішим покемоном – Путічу або* ***Путімон*** (24 Канал; СНУ); *Путічу ←*

Путін + *Пікачу* – ‘поєднання ознак В. Путіна й Пікачу (один з покемонів)’, напр.: *І президент Росії став найрідкіснішим покемоном – **Путічу** або Путімон* (24 Канал; СНУ). За аналогією творяться також прізвиська для інших диктаторів сучасности, зокрема Олександра Лукашенка, напр.: *Лукашеску ← Лукашенко* + *Чаушеску* – ‘поєднання ознак агресора О. Лукашенка (президент Білорусі) і агресора Ніколае Чаушеску (екс-президент Румунії), який безславно закінчив своє життя’, порівн.: ***Лукашеску** вже переміщується по «своїй» країні, де за нього проголосували 80 % людей, виключно повітрям…* (Facebook; ЛСІ); **(д)** іронійні прізвиська з прагматикою насмішки утворюються за моделями, що актуалізують іншомовні слова, пов’язані з другою світовою війною – війною з фашистами. В основі словотворення – прецедентна ситуація, що зафіксована у висловлюванні *Гітлер капут* (з нім. kaput – ‘кінець’), порівн.: *КаПутін ← капут* + *Путін* у значенні ‘путін, якому капут’, порівн.: *Ось тоді не тільки зайди схаменулися б, а й сам **Капутін** заговорив би значно примирливіше…* (ЛУ, 34/14, с. 12; СНУ).

3. Від ідеологійно маркованих антропонімів зі значенням негативної оцінки простежуємо творення низки нових слів, що є похідними від антропонімів. Розгляньмо дві продуктивні мотиваційні моделі: **(а)** похідні ← *тітушка* ← *Тітушко* і **(б)** похідні ← *прізвиськові назви* ← *П(п)утін*.

А. М*одель «похідні ← тітушка ←Тітушко».* Ще кілька років тому важко було спрогнозувати словотвірну й семантичну продуктивність цієї лексеми. В авторській картотеці зафіксовано **(а) *суфіксальні*** утворення від основи *Т(т)ітушко*, серед яких:

- іменники (наслідок одного кроку словотворення) з тональністю зневажливости. *Тітушка* як власна назва у функції мотивувальної основи утворює відапелятив *тітушка*. На цій основі твориться *тітухан* (за аналогією з негативно-оцінними лексемами *пахан, хуліган* та ін.) ← *тітушка*; напр.: *Янукович ховається в Донецьку. Це він оплачує цих **тітуханів*** (ГПУ-і; СНУ); *тітушня* (зі значенням збірности) ← *тітушка*: ‘зневажливо-збірне значення’, напр.: *Звичайно, дуже важко мати її в Севастополі, бо відразу налітають навіжені бабки, **тітушня** тощо* (УТ-і; СНУ). Утворюються іменники як наслідок двох кроків словотворення:

тітушкізація ← *тітушкізувати* ← *тітушка*. Моделюється значення ‘опредметнена дія (процес), пов’язана з тітушкою (набуття ознак тітушки)’. Контекст: *«**Тітушкізація**» мови: як політика підживлює лексикон українців* (назва статті) (ПіК-і; СНУ). Актуалізується така схема: мотивувальна основа – відапелятивне дієслово *тітушкувати* (два кроки словотворення): *тітушкування* ← *тітушкувати* ← *тітушка* зі значенням ‘опредметнена дія (процес), названа дієсловом *тітушкувати*’, напр.: *А там вже проллють чиюсь кров. Бо кров – основна умова «**тітушкування**»* (УП);

- прикметники (наслідок одного кроку словотворення) від мотивувальної основи відапелятивного утворення *тітушка*: *тітушкинський* ← *тітушка* зі значенням ‘ознака, що характерна для тітушок’, напр.: *За такий короткий проміжок часу Україна скотилася від перспективної держави з цілком реалістичними євроінтеграційними прагненнями до країни третього світу, де панує підживлюваний владою бандитський («**тітушкинський**») «бєспрєдєл»…* (Україна Молода; СНУ); *тітушківський* ← *тітушка* зі значенням ‘ознака, що характерна для тітушки’, напр.: *Міліціонер у адідасівській курточці та **тітушківській** зачісці сфотографував своїм смартфоном мій паспорт* (Варіанти; СНУ); *тітушчин* ← *тітушка* зі значенням ‘ознака за належністю тітушці’, напр.: *«**Тітушчині**» 200-гривень на день – це ж не бізнесмени і не президент з власної кишені виймає, фактично їх сплачуємо ми, ті, хто сплачує податки* (Теревені; СНУ);

- дієслова, порівн. один крок словотворення: *тітушкувати* ← *тітушка* ‘дія (процес), що пов’язана з тітушкою’, напр.: *Схоже, прибули до Києва «**тітушкувати**» всі дужі безробітні полтавці призовного віку* (УП; СНУ).

Серед прикладів поодинокі **(б) *префіксальні*** утворення, порівн.: іменник *антитітушка* ← *тітушка* зі значенням ‘протилежне до *тітушка*’: *«**Антитітушки**» очолюють колону маршу УПА В Києві* (УНН; СНУ).

Найбільш продуктивним типом словотворення на базі основи *тітушка* є різні види складання. Переважно творяться нові іменники з місткою семантикою і прагматикою, порівн. поєднання:

- частини слова й цілого слова: *айтітушка* ← *айті* + *тітушка* (ІТ-тітушка) зі значенням ‘тітушка в ІТ-технологіях чи ІТ-сфері’; відбувається аплікація кінця та початку твірних основ (компонент *ті*) напр.: *«**Айтітушки**» занесли в словник* (назва статті) (День; СНУ); *євротітушка* ← *тітушка* + *Євросоюз*: ‘тітушка, який підтримує вступ в Євросоюз’ (усічення однієї із твірних основ), напр.: *«Геть Євромайдан!», «Геть **євротітушок**!» – з такими гаслами виступили активісти так званого Антиавтомайдану* (Радіо «Ера FM»; СНУ);

- двох основ зі з’єднувальним голосним між ними: *баботітушка* ← *баба-тітушка* зі значенням ‘тітушка жіночої статі’, напр.: *Коментатори слів на адресу дівчат не добирали: «**баботітушки**», «доки хлопці на війні, дівчата скаженіють»…* (Повага; СНУ); *Гепотітушка* ← *тітушка Гепи* (ідеться про харківського політика Геннадія Кернеса, який мав прізвисько *Гепа*) зі значенням ‘тітушки, які презентують інтереси Г. Кернеса’, напр.: *«**Гепотітушки**», кріпаки-бюджетники, підрозділи «Грифон» та режисовані постановки – це не повний перелік того, чим влада зустріла «євромайданівців» у Харкові* (День; СНУ); *десантотітушка* ← *десант тітушок*, що вербалізує значення ‘десант, який складається з тітушок’, напр.: *Відсьогодні ви – **десантотітушки*** (Дзеркало тижня; СНУ); *тітушковод* ← *водити тітушок* зі значенням ‘особа, яка водить тітушок (про керівників тітушок)’, напр.: *І за їх спиною стоять інші. Тітушки і **тітушководи*** (ПіК-і; СНУ); *Тітушкоград* ← *град тітушок* зі значенням ‘місто, у якому багато тітушок’, напр.: *Недарма після Майдану Харків в неті іноді згадують, як **Тітушкоград**...* (Дзеркало тижня; СНУ); *тітушкоміліціонер* ← *тітушка-міліціонер* зі значенням ‘тітушка, який працює міліціонером; міліціонер з ознаками тітушки’, напр.: *Це і є те привітання, як будуть «по гражданкє» **тітушкоміліціонери** говорити до простих громадян* (Файні новини з Майклом Щуром; СНУ); *тітушконачальник* ← *начальник тітушок* зі значенням ‘той, хто керує тітушками’, напр.: *По суті, з того, що розповіли вчора керівники силових відомств, це тільки троє «беркутівців», троє «тітушок» і троє «**тітушко-начальників**»* (УМ; СНУ); *тітушкороб* ← *робити тітушок* зі значенням ‘особа, яка проводить підготовку тітушок’, напр.: *Скандальний керманич харківського*

*«ОПЛОТу» (бійцівський клуб – «**тітушкороб**») Євген Жилін помчав до Санкт-Петербурга просити підмоги для захисту «землі малоросійської»* (Високий Замок; СНУ); *тітушкосафарі ← сафарі на тітушок* зі значенням ‘процес відловлювання тітушок, що відбувався в Києві 20 січня 2014 року’, напр.: *Ніч та день 21 січня. **Тітушко-сафарі*** (УП; СНУ); *тітушкосемінарист ← тітушка-семінарист* зі значенням ‘тітушки, що пов’язані з московським патріархатом, православною московською церквою’, напр.: *Принишкла після провалу «Русского мира» московська агентура поповнюватиметься **тітушко-семінаристами** і «ватою»…* (Дзеркало Тижня; СНУ);

- частин мотивувальних основ: *диптітушка ← дипломатичний тітушка* зі значенням ‘тітушки, які працюють дипломатами’, напр.: *Але головна сфера дії цього фронту – не теперішній «корпус **диптітушок**»* (Шлях Перемоги; СНУ); *інтертітушка ← інтернаціональний тітушка* зі значенням ‘люди, які приїхали з інших держав (передусім з Росії) і поводяться як тітушки’, напр.: *Пропоную явищу «туристи Путіна» призначити зрозумілий термін «**ІНТЕРТІТУШКИ**»* (Facebook; СНУ); *телетітушка ← телевізійний тітушка* зі значенням ‘тітушка, який проводить свою діяльність на телебаченні, агітатор’, напр.: *Чи не є це **телетітушки**, які відробляють свої гроші?* (Радіо «Ера FM»; СНУ); *тітьотка ← тітушка + тьотка*: ‘тітушка жіночої статі’, напр.: *В інтернет-форумах їх назвали по-іншому – «тітушками жіночої статі». Мої колеги кажуть – «**тітьотки**»…* (Високий Замок; СНУ);

- невелика кількість прикметників утворюється складанням зі з’єднувальним голосним і складанням із суфіксацією, порівн.: *тітушкоподібний ← подібний до тітушки*: ‘подібний за ознаками до тітушки’, напр.: *Але цей супротив **тітушкоподібний*** (Країна; СНУ-201); *тітушкопровокаторський ← тітушки-провокатори*: ‘тітушки, які використовують провокаторські технології’, напр.: *Кримські події, які продовжують масовий **тітушко-провокаторський** безлад у різних куточках України, готувалися не один рік…* (Літературна Україна; СНУ-201).

Б. Модель «*похідні ← П(п)утін або його прізвиськові назви»* чи *«похідні ← Пуйло».* Зафіксовано:

- ***суфіксальні утворення***, що презентовані низкою різновидів, зокрема -ін, -ен, -ер-, -(ів)ець /-ін- інтерфікс/, -оїд- /суфіксоїд/, -ізм-, порівн.: ***назви осіб (агентивні імена) – симпатиків путіна***, які так чи так пов'язані з ним, порівн.: *путінець ← путін*: 'прихильник, послідовник путіна', напр.: *Та постраждали передусім* ***путінці*** (1+1: ТСН; СНУ); *путеня ← путін*: зневажливо 'про прихильників-послідовників путіна', напр.: *Немає жодного сумніву, що ми подолаємо цього ліліпутіна, проте* ***путенята*** *ще довго путатимуться у нас під ногами* (з виступу І. Фаріон у ВРУ; СНУ); ***путіноїд*** (грец. oid – «вид, вигляд») ← *пут-ін*: 'подібний до Путіна; такий самий як Путін', напр.: ***Путіноїди*** *протримались аж два тижні* (УНІАН); ***путлєрівець*** ← *путлєр*: 'послідовник путіна', напр.: *Попри всі плани і потуги* ***путлєрівців****, стоять Краматорськ і Сіверськодонецьк* (Facebook) чи з варіантним орфографічним написанням *путлерівець ← путлер*, напр.: ***Путлерівці*** *перемагають навіть у Львові* (Ukrainian Political Forum; СНУ); *путлерист* ← путлер: 'прибічник путлера', напр.: *Тобто пояснюю для особливо розвинених* ***путлеристів****, як ти!* (24 канал; СНУ). Поширені також ***абстрактні іменники***, що номінують негативні поняття, явища, зокрема й номінації певного типу ідеології, передусім це *путінізм ← путін*: 'один з видів авторитарної влади, що декларує тоталітаризм', напр.: ***Путінізм*** *– контрольний постріл у голову Росії* (Путінізм – контрольний постріл…); ***Путінізм*** *– дивна реальність, бо це водночас і бурлескний, і справжній варіант совєтизму* (УНІАН); *Кислиця порівняв* ***путінізм*** *із COVID-19: Має бути переможений у всьому світі* (Укрінформ); *путінщина ← путін*: 'суспільне негативне явище, пов'язане з політикою, ідеологією путіна', напр.: *Чи вдасться повернути на шлях українського державотворення окуповані «****путінщиною****» телеканали?* (День; СНУ). Наслідком двокрокового словотворення є іменник *путлеризація ← путлеризувати ← путлер*: 'опредметнена дія (процес), що пов'язана з Путлером', напр.: *Вруна* ***Путлерізації*** *неймовірно науковий есей-пасквіль* (tvi.ua; СНУ). Досить ***часто утворюється значення*** *'місто, певним чином пов'язане з путіном'*, порівн.: *путінськ ← путін*,

напр.: *Сепаратисти перейменували Слов'янськ на* ***Путінськ*** (UA Reveau; СНУ). Для створення значення 'країна Путіна' використовують продуктивні суфіксоїди чи суфіксоподібні корені -стан-, -ляндія-, -ленд-: *путінстан* ← *путін*: *Від Сталінграду до* ***Путінстану*** (назва статті) (Шлях Перемоги; СНУ); *пуйлостан* ← *пуйло*: *Дуже добре, щоб Білорусь відкрито визнала себе на боці Європи, а не з* ***Пуйлостаном****, а там може і Казахстан підтягнеться* (Facebook; СНУ); *пуйляндія* ← *пуйло* (простежуємо аплікацію літери *л*): *Голови МЗС Євросоюзу обговорять ситуацію щодо введення миротворців в Україну, відновлення Донбасу та санкції проти* ***Пуйляндії****, хоч з санкціями є незгодні* (Facebook; СНУ); *путінленд* ← путін: *То країною мрії знову стане РФ? СРСР?* ***Путін-ленд****?* (Український Тиждень; СНУ);

- ***префіксальні утворення***: *антипутін* ← *путін*: 'протилежний до В. Путіна', напр.: *Скажімо, що ворог Путіна це такий-собі* ***анти-Путін****, його альтер-его* (Критика; СНУ) чи *антипутінець* ← *путінець*: 'особа, яка проти путіна; протилежне до путінець', напр.: *Сьогодні* ***антипутінці*** *навіть влаштували народні гуляння звиставами…* (1+1: ТСН; СНУ). Крім того, від *антипутінець* традиційним суфіксальним способом утворюється фемінітив *антипутінка*: 'жінка-антипутінець'; жінка, яка проти Путіна', напр.: *...розмова Нестора Івановича з Юлією Володимирівною, в якій остання майстерно вдавала затяту* ***антипутінку*** (ПіК-і; СНУ). Від прикметника *путінський* моделюються прикметники *антипутінський* ('ознака щодо того, хто / що проти путіна; протилежне до путінський', напр.: *Саме тому має бути створена не антиросійська коаліція, а* ***антипутінська*** /Літературна Україна; СНУ/), а також *антипутлерівський* ← *путлерівський* ('протилежний до путлерівського': *Потрібно сформувати* ***антипутлерівську*** *коаліцію…* / Голос Америки; СНУ/);

- одиничними є факти ***творення дієслівних форм***, зокрема інфінітивів недоконаного й доконаного виду, і дієприкметникових похідних, порівн. словотвірний ланцюжок: *спутінізувати* ← *путінізувати* ← *путін*. *Путанізувати* – 'впроваджувати політику путіна'; *спутінізувати* – 'завершити впровадження політики путіна; завершити путінізувати'; *спутанізувати* – 'ознака дії, названої

дієсловом *спутінізувати*’. *Спутінізований* ← *спутінізувати*: утворений дієприкметник називає ‘ознаку дії, пов’язану із завершеним процесом путінізації’, напр.: *Що ще можна робити у* ***спутінізованій****, зрусифікованій, внутрішньо окупованій країні?* (4 канал; СНУ); *Якщо, прагнучи подолати путінізм, ми дозволимо* ***спутінізувати*** *власні держави, то російський лідер переможе* (dyvys.info; СНУ);

- ***найбільш поширений і в цьому разі спосіб складання***, де діють такі конкретні схеми словотворення: **(а)** основа + частина іншої основи зі з’єднувальним голосним чи без нього (на морфемному шві може відбуватися усічення основи чи аплікація, характерні чергування); твірними основами є власні й загальні назви, порівн.: *ЄгоВова* ← *Єгова* + *Вова*: іронійно, зневажливо ‘про путіна: особа, що поєднує ознаки Єгови й Вови [Путіна]’, напр.: *Свідки* ***ЄгоВови*** (Facebook; СНУ); *біопутін* ← *біологічний путін*: ‘біологічна версія путіна – робот-путін’, напр.: *У* ***біопутіна*** *сів акумулятор* (24 Канал; СНУ); *психопут* ← *психопат Путін*: ‘людина із психічними відхиленнями’, напр.: ***психопут*** *– людина, яка захоплюється* ***путтінгом*** (Дзеркало Часу; СНУ). Однак у наведеному контексті з’являється оказіональне утворення ***путтінг***, що презентує іронійний каламбур зі значенням зневаги, заснований на паронімній атракції: *путтінг* ← *петтінг* (‘вид сексуальної техніки, що передбачає отримання сексуального задоволення за допомогою впливу на ерогенні зони партнера’); на основі поєднання двох прецедентних власних назв (істоти й не-істоти) отримуємо образну номінацію *Путанік* ← *путіна Титанік*: ‘країна путіна, що йде на дно, зникає’, напр.: *ДіКапріо і* ***Путанік*** (назва сюжету) (24 Канал; СНУ); *путільярд* ← ***мільярд путіна***: ‘капітал путіна’, напр.: *Ростєх не повідомив, скільки* ***путільярдів*** *доларів використано на цю розробку* (24 канал; СНУ); *рабопут* ← *раб путіна*: ‘прихильники путіна; підлеглі путіна’, напр.: *А «****рабопути****», на яких за 15 років путінського правління в Росії, вдалося перетворити колишніх «совків», стали найкращим матеріалом для реалізації цієї збоченої путінської геополітичної забаганки* (Шлях Перемоги; СНУ); *путін’юґенд* ← *путін* + *гітлерюґенд*: ‘молоді рашисти як путінська армія’, напр.: ***Путін’юґенд****, або Уроки сепаратизму* (назва статті) (Україна Молода; СНУ);

путінтерн ← *путінський Інтернаціонал*: ‘об’єднання політичних партій, що підтримують путіна’, напр.: *Так званий* ***Путінтерн****, путінський Інтернаціонал, нежорстке об’єднання різних політичних партій і політичних діячів, підтримуваних Путіним і підтримуючих Путіна* (Ї; СНУ); *путінояз* ← *путін* + ***новояз***: ‘словник політичної мови путіна’, напр.: *Словник «****путінояза****» поповнився новими термінами після Другої Кримської війни* (Дзеркало Часу; СНУ); *путінівізор* ← *путін* + ***телевізор***: ‘про підконтрольне путіну телебачення’, напр.: *Плюс, звичайно, санкції Росії. Плюс агітація* ***путінівізора*** (Дзеркало Тижня; СНУ); **(б)** поєднання основ без суфіксації чи із суфіксацією: *Путіногвінея* ← *Путін* + (*Папуа-Нова*) *Гвінея*: ‘про технологійну й економічну відсталість Росії від Західного світу’, напр.: *Кажуть, на місці Росії будуватимуть нову державу Папуа* ***Путіногвінею*** (Facebook; СНУ); *путінбургер* ← *бургер Путіна*: іронійно ‘про російський бургер’, напр.: *Щоправда, видумувати макміхалок та* ***путінбургер*** *він не став…* (24 Канал; СНУ). Цим способом утворюються й складні прикметники (складання + суфіксація), зокрема: *злопутінський* ← *зло путіна*: ‘ознака правління путіна’, напр.: *Ми нічого не зробили для того, щоб Крим став українським. Якби було інакше,* ***злопутінська*** *авантюра не мала б на півострові такої масової підтримки…* (Літературна Україна; ЛСІ); *пізньопутінський* ← *пізній путін*: ‘те, що характерно для пізнього путіна’, напр.: *Палац у Геленджику – цей таємний довгобуд Путіна – надзвичайно вразив чутливу громадськість. Без сумніву він стане одним із символів “****пізньопутінської*** *епохи”* (Літературна Україна; ЛСІ); **(в)** злиття із суфіксацією на основі виразу-варваризму (росіянізму), що підвищує негативну конотацію інновації: *путінпомогі****нець*** ← *путін помогі* (макаронізм): ‘особа, яка волає: «*Путін, помогі!*»; ідеться про колоборантів, зрадників’, напр.: *Слухайте,* ***путінпомогінці****... Щоб потім не сказали, що ми не знали, це не ми* (Facebook; СНУ).

4.3.2. Своєрідність моделювання відтопонімних утворень із семантикою оцінки в період російсько-української війни. Методологійним положенням для висвітлення розглядуваної проблеми є теза про те, що «…змістова наповненість власних назв відрізняється від значень загальних назв за своєю природою»

(Космеда, 2012: 249): природа значень власних назв не семантична, а прагматична, що й дає змогу маніпулювати цим значенням, створюючи метафоричні смисли.

Одним із завдань російсько-української війни, що втілює постулати «русского мира», є ***моделювання топонімів із вираженим ідеологійним значенням, відповідною прагматикою***. Насамперед ідеться про псевдотопоніми (фейкова пропаганда), що насичені аксіологією негативу, прагматикою неправди.

У березні 2014 року після початку російсько-української війни було змодельовано квазіномінації *Луганська народна республіка (ЛНР), Донецька народна республіка (ДНР), Лугансько-Донецька народна республіка (ЛДНР), Народна республіка Донбасу (ДРД).* Маркером компонента *квазі-* чи *псевдо-* в комунікативному просторі є лапки (писемне мовлення) або вислів «так званий» (писемне й усне мовлення). Зазначені псевдотопоніми породжують сьогодні зневажливі *номінації осіб – агентивних імен, які проживають* на цих територіях, порівн.: елдееренята ← елденер – ‘зневажливо про осіб із елдеенер’ (ЛДНР – лугансько-донецька народна республіка): *Видача* ***елдееренятам*** *паспортів Росії є нічим іншим, як розумінням того, що нова слабка влада в підсумку ніяк дієво не відреагує*… (Facebook; ЛСІ, с. 35); елнерятк(о) ← еЛНеР – ‘зневажливо про осіб із еленер’ (ЛНР – Луганська народна республіка): *Хто про* ***елнеряток*** *напише? Чому не розігнав, як хенеряток?* (Facebook; ЛСІ, с. 35); хенерятко ← ХеНеР – ‘зневажливо про осіб із ХеНеР’ (ХНР – харківська народна республіка, якої немає): *…Чому не розігнав, як* ***хенеряток****?* (Facebook; ЛСІ, с. 111).

Реальний топонім – населений пункт *Чорнобаївка* – набув символьного статусу й означає ‘нескореність, незламність українців’. Символьне значення є наслідком актуалізації подвійної прецедентної ситуації: **(1)** існує легенда, що саме в Чорнобаївці українські козаки в героїчному минулому неодноразово перемагали в боротьбі із загарбниками: це місце завжди залишалося нескореним; **(2)** унаслідок російського нападу на території, прилеглі до Чорнобаївки, російські окупанти постійно отримували поразку й, не роблячи жодних висновків, згодом нападали знову й укотре наражалися на поразку; таке повторювалося близько 20-ти разів. Здавалося, що це міфічне місце, місце сили, заворожене місце. Саме ця

прецедентна ситуація стала мотивацією символізації астіоніма *Чорнобаївка*, що й актуалізувало його словотвірний потенціал. Виникло дієслово *чорнобаїти* зі значенням ‘регулярно знищувати велику кількість ворожої техніки й живої сили’. Меми про населений пункт *Чорнобаївка,* що розміщений у Херсонській області, не перестають дивувати винахідливістю. *Чорнобаївка* стає синонімом топоніма *Бермудський трикутник,* що виник як назва, яку зазвичай уживають щодо території, розміщеної в Атлантичному океані, що утворює трикутник із вершинами в Бермудських островах, Пуерто-Рико й південній Флориді площею 4 тис. км². Вторинне конотоване значення цього топоніма – ‘місце, де безслідно зникають люди й техніка’. Тому *Чорнобаївка* – це «український Бермудський трикутник». Крім того, українці жартома стверджують, що саме в Чорнобаївці слід шукати *Бандеру* – ‘національний символ України, символ боротьби за незалежність’, а вартість гарячих турів до містечка *Чорнобаївка* начебто враховує *бандерівське смузі* (значення: ‘саморобні вибухівки, зроблені мешканцями України для боротьби з рашистами’) і *квиток на концерт кобзона* (евфемістична ідіома зі значенням ‘послати на знищення, на смерть’, оскільки співак Йосип Кобзон, який підтримував напад на Україну, помер). З’явилося навіть дієслово *прочорнобаїти*, що має значення ‘багаторазово вчиняти безглузді дії з негативними наслідками’, напр.: *Термін «**чорнобаїти**» навіяно українським селом Чорнобаївка, яке стало російським кладовищем техніки після численних невдалих спроб росіян використовувати місцевий аеродром* (Бабель); *Ворог не перестає **чорнобаїти*** (Ворог не перестає…); *Говоримо по-новому: де водяться їхтамнєти і кого будемо **чорнобаїти**?* (Говоримо по-новому…); *Та скільки можна **чорнобаїти**?* (Twitter). Наведені контексти засвідчують наявність ще одного значення в конотованого астіоніма *Чорнобаївка*, тобто йдеться про полісемію, порівн.: ‘російське кладовище техніки, утворене після численних невдалих спроб росіян захопити місцевий аеродром’. Простежуємо моделювання дієслова від зазначеного топоніма зі стилістичним відтінком зневаги – *прочорнобаїти,* тобто ‘неефективно діяти, уперто повторюючи одну й ту саму помилку, отримуючи один і той самий негативний результат’. Напр.: *Я **прочорнобаїв** та знову повернувся до колишньої* (1+1: ТСН);

*Кілька різних водії мають домовитися між собою та не «**прочорнобаїти**» нічого в дорозі* (Facebook); *Я **прочорнобаїв** і знову помив авто, хоча передавали дощ* (Proslav).

Отже, прагматичне наповнення астіоніма *Чорнобаївка* дуже містке: ‘місце сили українців’, ‘нескорене місце’, ‘місце знищення ворогів, їхнє кладовище’, ‘місце безслідного, загадкового зникнення техніки й ворогів’, ‘місце страху для ворогів’, що має аксіологію позитиву. Ця ***лексема не переходить до розряду загальних назв***, а отримує нове, сакральне значення, а слово пишеться з великої літери: статус власної назви не зник, але розряд власної назви дещо трансформувався – з топоніма він перетворився на гібридний тип топонім-міфонім.

У мові, зрозуміло, діє універсальний закон аналогії: прецедентні ситуації, що характерні для *Чорнобаївки*, простежувалися і в інших героїчних містах України – *Бучі, Гостомелі, Ізюмі, Ірпені*. Назви цих міст також набули нового смислового навантаження, характерного для топоніма-міфоніма *Чорнобаївка*.

Зауважмо, що місто *Буча* Київської області асоціюється з масовими вбивствами, які чинили там російські окупанти. ***У текстах англомовних ЗМІ можна зустріти номінацію, що змодельована з власної назви Bucha*** й **англ. *massacre*** (‘масове вбивство’), напр.: *Bucha massacre worse than feared, new evidence shows* (i24NEWS).

У мовленні українців виникли дієслівні утворення за аналогією до *відчорнобаїти*, *прочорнобаїти* з актуалізації різних префіксів (***від-, за-, на-***), порівн.: *відірпінити, відізюмити, забучити, нагостомелити* – значення ‘дати відсіч ворогові’.

Хоронім *Україна* також мотивує утворення подібних аксіологійно наповнених дієслівних неологізмів, порівн.: *заукраїнити, відукраїнити, українити* – ‘дати жорстку відповідь на невиправдані дії’. Наведімо контекст: *Побачив, що в урбанізованому англійському словнику… вигадали нове слово «**заукраїнити**» (англ. to be ukrained), що означає ‘отримати на горіхи та потрапити в ізоляцію за несправедливу агресію’. «Денацифікація» в силі) так тримати!* (Twitter). Як бачимо, ***відтопонімні новотвори на базі українського хороніма Україна***

характерні й для англійської мови. Якщо раніше простежувався вплив виключно англійської мови на українську, то сьогодні актуалізувався зворотній процес. В англійській мові функціюють українізми.

4.4. Відантропонімні дієслівні форми в мовленні українців періоду російсько-української війни та їх фіксація в англомовному дискурсі

Потужним презентантом семантики й прагматики в сучасному українському мовленні є відантропонімні дієслівні утворення, що містять виразні оцінні смисли, мотивовані твірними основами – прізвищами відомих політичних діячів. Зазначене простежуємо і в англомовному дискурсі. Подібні одиниці втратили абстрактне значення оніма, але «запозичили» його прагматичне значення і, зрозуміло, ***трансформувалися в лексико-граматичний розряд конкретизованих загальних назв***.

Учені переконані, що «…мовносоціумні й психологічні чинники <…> окреслюють ситуативно-комунікативні завдання, що торкаються не лише слів, які презентують семантику (денотативно-сигніфікативні її аспекти), але й тих, що демонструють значення, природа яких має не семантичний, а прагматичний характер: це стосується насамперед власних назв» (див.: Космеда, 2022: 219). Зрозуміло, що відантропонімні утворення не лише зберігають наявну прагматику мотивувальних номінацій, але і підвищують її силу.

Дієслово, що слугує для назв дії, руху чи відповідного стану, як прийнято вважати, є основою мови. Зокрема О. Потебня саме дієслово називав «синтаксичною перспективою», центром фрази (див.: Потебня, 1993). Уважається, що завдяки своїм властивостям, а також великому потенціалу дієслово може якнайпослідовніше виконувати інформативно-впливову функцію, що реалізується головно за допомогою актуалізації в мовленні його оцінного й функційно-стилістичного наповнення. Зважаючи на висловлене, можна стверджувати, що дієслівні форми та їхні похідні, мотивовані антропонімами, максимально посилюють свою прагматичну виразність. До того ж, якщо мотивувальною основою дієслова є прецедентне ім’я (або прецедентна ситуація чи прецедентний текст), що містить потужну інформацію прагматичного характеру, то такі дієслівні

форми можна трактувати як різновиди прагмеми, яку кваліфікують як основну одиницю емоційно-оцінного змісту слова, що відображає ставлення мовця до власної свідомости, ситуації, комунікації та довкілля. Прагмема – це згорнуте прагматичне судження (див.: Кузнецова & Король, 2020: 60).

Відонімні утворення періоду російсько-української війни частково аналізували українські мовознавці. Ідеться про відонімні субстантиви (див.: Дюкар, 2023), систему неологізмів загалом (див.: Демешко, 2023; Вусик & Павлик, 2022).

Антропоніми, що стали мотивувальними основами для інфінітивних форм, зрозуміло, утратили статус власної назви, перейшли в розряд загальних назв і стали стимулом для творення дієслівних конотацій, які виникли внаслідок семантико-граматичної та словотвірної деривації, трансформації прагматичних смислів, що презентує вектор функційного навантаження подібних граматичних форм – дієслів-прагмем.

Зібраний матеріал класифікуємо за типом мотиваційних основ, серед яких виокремлюємо:

А. ***Прізвища російських політиків і культурних діячів***, які в українському мовному просторі набули прагматики негативу й стали символами агресії Росії щодо України. Передусім ідеться про прізвище президента Росії *Путін*, що стало мотиватором для низки субстантивів (див.: Космеда, 2022), проте функціює і видова інфінітивна пара *путінувати* й *путінізувати* (ці словоформи зафіксувала у своїй статті К. Дюкар, яка змоделювала широке словотвірне гніздо відонімних утворень від прізвища *Путін* /див.: Дюкар, 2023/). Значення корелятивних за видом цих інфінітивних форм таке: ‘проводити (впроваджувати) агресивну й загарбницьку політику; брехати’; ‘поводитися так, як Путін’. Порівн. також: *спутінізувати* ← *путінізувати* – ‘завершити путінізувати’: *Якщо, прагнучи подолати путінізм, ми дозволимо* ***спутінізувати*** *власні держави, то російський лідер переможе* (Дивись.info). Порівн. також новотвір *опутніти*: *Якось з пилочками «мєлковато» вийшло! Ну, чому б кацаповатнікам з патріотичних «возбуждєній» не «****опутніти****» ще й свої унітази?!* (Facebook). У цьому контексті дієслово *опутніти* презентує смисл ‘присвятити путіну’. Наведений

відантропонімний неологізм викликає в носіїв української мови асоціації з обсценною лексикою (див. про це: Демешко, 2023).

Від антропоніма *Шойгу* утворено кілька інфінітивних форм, зокрема доконаного й недоконаного виду, порівн.: *шойгувати* й *шойгунити*, що презентують такі смисли: **(а)** ‘блефувати, навмисно вводити в оману: запевняти, що все йде за планом, спеціальна воєнна операція (СВО) проходить успішно’; **(б)** ‘вербалізувати перебільшення про власні сили, гіперболізувати інформацію про переможну ходу, великі можливості, значущість, добру перспективу’; **(в)** ‘про процес моделювання неправди загалом’. Крім того, створено префіксальну форму ДВ *пошойгуїти* (потенційно можлива *шойгуїти*): також простежуємо асоціації з обсценною лексикою. Ця номінація має узагальнювальне значення ‘моделювати брехню так само успішно, як це робить Шойгу’, порівн.: *Так ми точно переможемо, все відбудуємо і житимемо ще краще. Саме тому ніхто з нас не має права* ***шойгувати****…* (Facebook); *Вчора дід Платон почав* ***шойгувати,*** *шоб внучок ванєчка встиг винести золото родича до приїзду спадкоємців* (Twitter); *Сергій закрив усі таски, але нічого не прислав. Явно намагається* ***шойгувати*** (Twitter).

Від антропоніма *Лавров* – прізвища міністра закордонних справ Росії часів правління Путіна – утворено інфінітивну форму НВ *лавракати*, що асоціативно співвідноситься з дієсловом *балакати* або *квакати,* тобто видавати неприємні й порожні звуки. ***Лавракати*** – ‘говорити неправду, спотворювати реальність, фальсифікуючи її’. Цю лексему вжила О. Фагараш у фейсбуці (Facebook).

Онім *Кадиров* став мотиваційною основою для творення інфінітивної форми *кадирити*, що значить **(а)** ‘видавати бажане за дійсне, тобто обманювати’, **(б)** ‘презентувати себе тим, ким ти не є’, **(в)** ‘давати порожні обіцянки, що мотивовано діями глави Чеченської республіки, його погрозами, зухвалістю’ (див.: Дніпровський національний…). В інтернетному мовленні пропонують і таке тлумачення цього слова: ‘наступати на ті самі граблі’ (див.: Нові слова і звороти). Крім того, для характеристики Кадирова змодельовано прізвисько *Дон-дон*, від якого утворено інфінітивну форму *дон-донити*, що значить ‘удавати, що все добре й під контролем’ (див.: Нові слова і звороти). Шириться інформація, що «…глава

Чечні і любитель жіночих черевиків від Prada Рамзан Кадиров, говорячи, постійно вживає слово “дон”. Через це його вже давно прозвали “дон-доном”» (Чому «дон-дон» Кадиров…). Українські мовці пропонують кілька гумористичних версій мотивації прізвиська *дон-дон*, порівн.: **(а)** *може, він цитує пісню Don Don Don колись популярного російського співака Шури?* **(б)** або це *відсилка до “е-рон-дон-дон” з культової гри Need for Speed?*, або ж **(в)** “дон” – *це звернення до якогось дворянина з Європи чи хрещеного батька італійської мафії*? Є ще версії, що *Кадиров використовує “дон” для зв’язки слів: це в нього таке слово-паразит*»; «*в одному з інтерв’ю Кадиров розповідав, що “дон” – це скорочення від “дуй хьунан”, що дослівно перекладається як “є тобі”*. І підсумок: *це звичайнісінький аналог українського “ну” або “коротше”* (див.: Чому «дон-дон» Кадиров…). Висновок: Кадиров – примітивна особистість із примітивним мовленням, примітивним світоглядом.

Отже, простежуємо моделювання відповідних дієслівних синонімних рядів: *путінувати, шойгувати, лавракати, кадирити, дон-донити* в значенні ‘обманювати, брехати, вводити в оману’.

Від прізвища російського співака й принагідно політичного діяча *Кобзона*, який вже відійшов у засвіти, також функціюють дієслівні евфемізовані форми, зокрема *відкобзонити*, що значить ‘знищити ворога (щодо російських агресорів)’, напр.: *Ми намагаємося “**відкобзонити**” якомога більше росіян, яких перекидають на південь України* (Ми намагаємося “відкобзонити”…). Інновація *кобзонити* слугує твірним для значної кількості переважно префіксальних похідних: *закобзонити*, *відкобзонити*, *прикобзонити*, *докобзонити*, *накобзонити* тощо. «Лексема *кобзонити* постала орієнтовно в 2015 р. як маркер «рускава міра» й «рускай вєсни» в значенні ‘оспівувати режим і керівну верхівку’, принаймні від цього періоду її фіксують у заголовках медіатекстів (Кобзон пояснив...). Після смерті Й. Кобзона в 2018 р. первісне значення лексеми *кобзонити* було «заміщене» на ‘помирати’, а з початком повномасштабної війни – трансформувалося в ‘убити’ *(«…робити рускіх харошими – мінусувати, **кобзонити** росіян*» / Робити рускіх харошими). До речі, вербатив і похідні від нього сьогодні активно вживані в

українському медіапросторі, що варто пов'язувати з актуальним запитом суспільства на позначувані інновацією процеси» (Лексико-словотворна специфіка неовербативів…). Як бачимо, деякі відантропонімні дієслівні новотвори мають традицію дослідження й утворюють цілу низку префіксальних утворень з абстрактним значенням 'знищити ворога'.

Б. ***Прізвища відомих світових лідерів, політиків (президентів провідних зарубіжних країн, прем'єр-міністрів та ін.)***, які надають допомогу Україні під час російсько-української війни. В інфінітивних новотворах залежно від мотивувальної прецедентної ситуації може моделюватися і позитивно-, і негативнооцінне значення.

Макронити (від *Макрон* – прізвище чинного президента Франції) – значить **(а)** 'робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації: усім це демонструвати, проте ніяк не діяти насправді; часто телефонувати й довго розмовляти без жодного змісту', **(б)** 'імітувати активну діяльність', **(в)** 'створювати ілюзію копіткої праці з розв'язання проблем, але водночас знаючи, що ці проблеми не будуть подолані, оскільки для цього не будуть докладені потрібні зусилля' (МС). За ланцюжковою схемою виникли й такі смисли: **(а)** 'водити за ніс', напр.: *Дій, дядьку – ще є шанс показати, що Франція на щось реально здатна, окрім весь час "****макронити****"* (Дій, дядьку…); **(б)** 'обманути, відхилити прохання щодо виконання обіцяного': *Я їй дзвонив місяць, писав, стояв під балконом, а мене* ***відмакронили*** (Я їй дзвонив місяць…); *[Про візит канцлера Австрії до України] Ще один поїде "****макронити****"...* (Twitter); **(в)** 'намагатися досягти не тих цілей, що очікувані, працювати на агресора': *Дуже просто, це починають* ***макронити****, тобто підключатися всі і вся для "збереження" обличчя путіна* (Twitter). Утворено корелятивну видову пару: *макронити* й кілька її відповідників ДВ, що презентують префіксальні утворення: ***про****макронити* чи ***від****макронити* (див. про це також: Вусик & Павлик, 2022).

Подібне значення омовлено й за допомогою інфінітивної форми, утвореної від антропоніма *Шольц* (ідеться про колишнього канцлера Німеччини), порівн.: *шольцити* – 'не виконувати своїх обіцянок, забивати баки', напр.: *Та він тільки ото* ***шольцить****, а нічого не робить* (Facebook); *Коли Україна бореться, соромно*

шольцити, макронити, макаронити! (Facebook). Як бачимо, моделюються синонімні ряди з подібних новотворів. Крім того, простежуємо лінгвокреативність українців у творенні мовної гри: *макронити – макаронити*. Актуалізовано прийом парономазії. В інтернет-просторі знаходимо інтерпретацію тих явищ, які номіновані вказаними відантропонімними утвореннями: *Тішить креативність українців, які вміло поповнюють власний словниковий запас, як відповідь тим європейським базікам з задертими носами і тепер кожен знає, що макронити, то без толку видзвонювати, а* ***шольцити****, то безнадійно обіцяти* (Facebook); *Будь, як Джонсон.* ***Макронити*** *і* ***шольцити*** *зараз не в тренді* (Facebook); *Німеччина має вирішити: реально допомогти Україні чи марно* ***шольцити*** *далі* (Facebook); *Будуть* ***макронити*** *і* ***шольцити****...* (Будуть макронити…); *Ох, невдовзі побачимо новий майстер-клас як треба* ***шольцити*** (Twitter); *Та вже втомили німці* ***шольцити*** (Twitter). Утворився й фразеологічний вислів *валяти шольца*, тобто ‘постійно обіцяти, але реально нічого не давати’, який українські мовці відповідно інтерпретують: *В українському політичному сленгу з'явився, навіть, новий вираз –* ***«валяти Шольца»****, який означає, що можна багато пообіцяти, але нічого не зробити* (В українському політичному сленгу…); *Хто* ***«макронить»*** *і* ***«валяє Шольца»****?* (Хто «макронить»…); *Ти вже другий рік поспіль* ***валяєш шольца****!* (SlangZone). На основі повторення антропоніма змодельовано такий варіант мовної гри (протиставлення в межах контексту одного й того ж антропоніма): ***Шольц*** *мусить перестати* ***«валяти Шольца»*** (Шольц мусить перестати…). Крім того, виокремлено й форми ***шольцнути***, де суфікс ***-ну*** вказує на одноразову дію, тобто актуалізовано значення ‘уподібнитися діям Шольця’, та ***пошольцяти*** в значенні ‘хитрувати, намагаючись всидіти на двох стільцях’ (див. про це: Вусик & Павлик, 2022).

Дієслівну форму ***байденити*** носії української мови розглядають як синонім до *макронити* (див.: LinkedIn), хоч, оскільки допомога від Америки мала регулярніший характер, ніж від Франції та Німеччини, то ця дієслівна форма не поширилася і залишається потенційною. Учені зафіксували й номінацію ***байденкувати*** – із тим самим значенням: ‘вести довгі балачки ні про що’, що

створена за аналогію до укр. *байдикувати* (від фразеологізму *бити байдики*, тобто ‘нічого не робити’) (див.: Вусик & Павлик, 2022), що є зразком мовної гри.

Висновкуємо: переважна кількість подібних утворень презентує яскраво виражене негативне оцінне значення.

Однак, коли у Великобританії функції прем’єр-міністра виконував *Борис Джонсон*, допомога Україні від цієї держави була реальною та систематичною, то виникла дієслівна форма з позитивною семантикою – *джонсонити*; те саме стосується дієслова *дудити* (утворення від прізвища польського президента Анджея Дуди, який надавав Україні реальну допомогу) (див. про це: Дюкар, 2023).

Отже, простежуємо синонімні утворення з негативною (*макронити, шольцити*) і позитивною (*джонсонити, дудити*) семантикою, а також, відповідно, аксіологійні антонімні утворення (*макронити /макаронити/, шольцити – джонсонити, дудити*).

В. *Прізвища відомих українських політичних діячів періоду російсько-української війни*. Серед них виокремлюємо тих, які виявили себе як носії оптимізму, життєдайної сили, тобто презентували позитивні образи, – це насамперед *Віталій Кім* (український підприємець і політик корейського походження, голова Миколаївської обласної державної адміністрації), *Віталій Кличко* (український державний діяч, професійний боксер, політик, міський голова Києва), *Михайло Подоляк* (український політичний діяч, політтехнолог, журналіст, антикризовий менеджер, радник голови Офісу 6-го Президента України Володимира Зеленського). Простежуємо такі відантропонімні утворення: *кімити*, *кличкувати*, *подолякувати*, що презентують синонімний ряд зі значенням ‘поширювати оптимізм, закликати дотримуватися спокою’ (див.: Нові слова та звороти, що ввійшли в ужиток…).

Однак виникли й новотвори з пейоративним оцінним значенням, що пов’язано з конкретною прецедентною ситуацією, зокрема *наподолячити* (від прізвища М. Подоляк), що значить ‘не бути здатним домовитися під час переговорів’ (простежуємо асоціативні зв’язки з *насвинячити*), а також синонім до попереднього слова – *наарахамити* (мотивовано прізвищем народного депутата

України від пропрезидентської партії Давида Арахамії), порівн.: *«**Наарахамити**» – ні до чого посутнього не домовитися* (Facebook); *Коли вчергове кажуть про затягування переговорів та про те, що вони марні, то навіть не дивуєшся: що там можуть **наарахамити** чи **наподолячити**?!* (Facebook).

Продуктивною базою для моделювання дієслівних форм стало прізвище відомого українського громадського й політичного діяча, волонтера, телеведучого й актора, а також засновника благодійного фонду *Сергія Притули*, порівн.: *притýлити* – ‘жертвувати гроші на армію; донатити’, порівн.: ***Притýлити** – то, коли всьою країною хочеш за добу зібрати скажену суму, бо зле до нестями* (Facebook); *Задонатила і **запритýлила**, і вас запрошую* (Facebook); *А якщо хтось хоче **запритýлити**, але ще цього не зробив, ловіть…* (Facebook). Поширився й усталений вислів *притýлити зарплату*, порівн.: *«**Притýлити** зарплату» – купити у складчину Байрактар (або інше, вельми потрібне на фронт)* (Facebook). Наголосімо, що оказіональне дієслово *притýлити* (від Притула) – омоформа до дієслова *притули́ти* (‘обійняти, пригорнути’).

Водночас виникло й негативно марковане значення, коли довіра до С. Притули була дещо втрачена, зокрема виник вислів *запритýлити гроші*, що значить ‘віддати гроші шахраям, довірившись роликам в інтернеті’ (Telegram). Отже, інфінітив *запритýлити* розглядаємо як приклад енантіосемії, тобто наявність в одній дієслівній формі протилежних оцінних значень – ‘учиняти благородно: жертвувати гроші на армію’ і, навпаки, ‘привласнювати собі чужі гроші’, напр.: ***Запритýлити** дитячі заробітки, це сором* (Facebook), хоч останнє й не підтвердилося, але фейк був актуалізований.

Проаналізований матеріал доводить, що однією з особливих рис національного характеру українців уважається здатність до жартів, схильність до моделювання гумору, іронії (див.: Kosmeda, 2020). Для цього активно використовують і дієслівні відантропонімні форми. У гумористичному українському журналі «Перець» презентовано словничок-жартівничок, у якому «лексикографовано» дієслівні форми, що мотивовані прізвищами відомих зарубіжних і українських політиків та путінських агентів – ідеологів,

пропагандистів, які працюють на телебаченні. Подано в алфавітному порядку: *байденувати* – ‘замість ленд-лізу докоряти Зеленському, що не втік до Америки’; *джонсонити* – ‘допомагати Україні’; *кисельовити* – ‘висмоктувати з пальця’; *кісінджерити* – ‘нагинати до капітуляції’; *лукашенити* – ‘лизати дупу окупантові України’; *макронити* – ‘заявляти, що на боці справедливості, а насправді вести перемовини із загарбниками’; *меркелишити* – ‘вертіти хвостом перед загарбниками’; *напутлерити* – ‘напасти на слабшу країну й гарно отримати по пиці’; *путінити* – ‘тремтіти в бункері’; *соловйовити* – ‘брехати так, щоб аж самому подобалося’; *тимошенити* – ‘бути народною артисткою (артистом) Верховної Ради України’; *шольцювати* – ‘багато обіцяти й нічого не робити’; *шрьодерувати* – ‘чесно працювати за вказівкою кремлядів’; *януковити* – ‘мріяти про втрачене президентське крісло й золотий унітаз’ (Перець). Характерно, що практичні всі ці новотвори містять негативно марковану конотацію глузливо-іронійної тональности, за винятком однієї лексеми – *джонсонити*, про що йшлося вище.

Г. ***Особливості функціювання відантропонімних утворень, що пов’язані з російсько-українською війною, в англомовному дискурсі***. Характерно, що під час російсько-української війни новотвори, пов’язані із цією подією, моделюються і в англомовному дискурсі, що, зокрема, стосується утворень, мотивованих такими антропонімами, як: **(1)** *Путін / Putin*: актуалізовано аналог укр. *путінувати* в значенні **(а)** негат. ‘зробити подібним до Путіна’, напр.: *When you’ve been* ***Putined*** (Twitter) (укр. досл.: *Коли тебе* ***путінували***); **(б)** негат. ‘усунути політичного опонента шляхом обману та / чи інших аморальних засобів, або за допомогою смертельних засобів’: *Dude, Nancy totally* ***Putined*** *Charlie during the run for class president* (UD) (укр. досл.: *Чувак, Ненсі повністю* ***путінувала*** *Чарлі під час гонки на пост президента класу*); *I miss that Russian meme guy sad he got* ***putined*** (Irresistible – 9GAG) (укр. досл.: *Сумую за тим російським мемним типом, сумно, що його* ***путінували***); **(2)** *Макрон / Macron*: поширені аналоги укр. *макронити, відмакронити, макронувати* в значенні **(а)** негат. ‘занадто люб’язно спілкуватися з Путіним, для досягнення своєї мети сприяти поширенню позитивного образу Путіна’, порівн.: *To #****Macron*** *– to be lovey-dovey with the worst person imaginable, to*

promote the world terrorist N.1 – usually because of one's old sins (listed in Moscow) (Twitter) (укр. досл.: #***Макронити*** *– бути надто люб'язним із найгіршою особою, яку можна уявити, просувати світового терориста № 1 – зазвичай через свої старі гріхи /перелічені в Москві/)*; **(б)** негат. ‘нагадувати Макрона за манерою спілкування з Путіним, позитивно презентувати Путіна’: *Merkel eagerly* ***macroned*** *Putin* (Twitter) (укр. досл.: *Меркель охоче* ***відмакронила*** *Путіна*); **(в)** негат. ‘нагадувати Макрона за манерою люб’язного спілкування загалом’: *I* ***macroned*** *my friend yesterday* (Twitter) (укр. досл.*: Я* ***макронив*** *мого друга учора*); **(г)** негат. ‘робити щось тривалий час без жодних значних результатів’: *You* ***macroned*** *this task the whole sprint!* (UD) (укр. досл.: *Ти* ***макронував*** *це завдання весь спринт!)*; **(3)** *Шольц / Scholz*: функціюють еквіваленти укр. *шольцувати, пошольцувати, шольцити* в значенні негат. ‘нагадувати своїми діями Шольца; блефувати; давати обіцянки й не виконувати їх’, що проєктується і на окремих політиків, і на вектор політики певної держави загалом, напр.: *When I hear the German expression «Zeitenwende» it reminds me of the song from Bob Dylan «The Times They Are A-Changin'». Stop* ***scholzing*** *and #FreeTheTaurus* (Twitter) (укр. досл.: *Коли я чую німецький вислів «Zeitenwende», він нагадує мені пісню Боба Ділана «The Times They Are A -Changin'». Припиніть* ***шольцувати*** *і #FreeTheTaurus*); *We must continue to apply maximum public pressure on leaders in the West who are still* ***Scholzing*** *around while amplifying the voices of leaders who are urging their countries to send all weapons to our united front against tyranny – that front is #Ukraine. Time is of the essence* (Twitter) (укр. досл.: *Ми повинні продовжувати чинити максимальний громадський тиск на лідерів Заходу, які все ще «****шольцують****», і водночас підсилювати голоси тих лідерів, які закликають свої країни надсилати всі необхідні озброєння на наш об'єднаний фронт проти тиранії – цей фронт є #Україна. Час має вирішальне значення*); *The USA are «****scholzing****»* (Twitter) (укр. досл.: *США* ***шольцують***); ***Scholz*** *some more and you’ll end up disgraced, cursed and abandoned* (UD) (укр. досл.: *Ще трохи* ***пошольцуй*** *і залишишся знеславленим, проклятим та покинутим*); *I heard Olaf Scholz is blocking Taurus for Ukraine. Why is Scholz* ***Scholzing*** *again?* (Twitter) (укр. досл.: *Чув, що Олаф Шольц блокує передачу ракет Taurus Україні. Чому*

Шольц знову ***шольцить****?*) та ін.

Антропоніми, як бачимо, продукують слова з новими прагматико-семантичними й граматичними смислами також і в сучасному англомовному дискурсі, презентуючи негативну оцінку, відповідні емоції, іронійну тональність. Переважно моделюються значення ‘поводитися, як N, де N – це конкретний агенс (Путін, Макрон, Шольц і под.)’, тобто той, хто вирізнятися негативною поведінкою, порожніми балачками, обіцянками, вербалізацією неправди.

Своєрідність відантропонімних утворень виявляється в особливій реалізації лексико-семантичних зв’язків, зокрема **(1)** ***парадигматичних***: моделюються **(а)** синонімні ряди на зразок *путінувати, шойгувати, лавракати, кадирити, дон-донити* в значенні ‘обманювати, брехати, уводити в оману’; *наарахамити, наподолячити* – ‘не бути здатним домовитися під час переговорів’, *кімити*, *кличкувати*, *подолякувати* зі значенням ‘поширювати оптимізм, закликати дотримуватися спокою’ та под.; **(б)** антонімні аксіологійні утворення: *джонсонити, дудити* (позитивна оцінка – ‘діяти в інтересах України’) і *макронити, шольцити* (негативна оцінка – ‘обіцяти, але не надавати допомоги Україні’); енантіосемія як особливий вияв антонімії, що зреалізовано в новотворі *запритýлити*, коли простежуємо наявність в одній лексемі протилежних оцінних значень: ‘учиняти благородно, тобто жертвувати гроші на армію’ і ‘привласнювати собі чужі гроші’; **(в)** омонімні форми (*притýлити* й *притули́ти*); **(г)** полісемійні новотвори, коли утворюються семантичні структури, що поступово розширюють кількість ЛСВ (лексема *кобзонити* – **(а)** ‘оспівувати режим і керівну верхівку’; **(б)** ‘помирати’; **(в)** ‘убивати ворога’); **(2)** ***синтагмальних***: моделюється своєрідна валентність, що призводить до виникнення відповідних висловів (*притýлити зарплату, запритулити гроші*); **(3)** ***епідигмальних,*** що презентовано семантичною і словотвірною деривацією (особливо виразні продуктивні префіксальні утворення, як-от: ***від****макронити*, ***про****макронити*).

Змодельовані одиниці ввібрали потужну прагматику мотивувальних основ, виражаючи переважно негативну оцінку й іронійну тональність, яка накладається на граматичне значення стану, дії та процесу. Показано, що

відантропонімні дієслівні форми щонайвиразніше виконують інформативно-впливову функцію в мовленні як презентанти прагмеми – одиниці емоційно-оцінного змісту слова, що фіксують усвідомлене ставлення мовця до довкілля, конкретної комунікативної ситуації. ***Прагмема-дієслово інтенсифікує своє значення, смислове навантаження, оскільки дієслово – центр висловлювання, а дієслово-прагмема – ще й потужний центр згорнутого прагматичного судження.***

Природа аксіологійного, експресивного, метафоричного й функційно-стилістичного навантаження розглядуваних дієслівних форм мотивована саме своєрідністю твірних основ, що відображають феномен прецедентности: усі його категорії – прецедентні імена, прецедентні ситуації і прецедентні тексти, смислова потужність яких і продукує виразні новотвори, серед яких простежуємо переважно оказіональні одиниці.

Висновки до розділу 4

Проаналізовано близько 900 українських мовних одиниць, що презентують агентивні імена, відантропонімні й відтопонімні утворення, граматичні форми вираження оцінности.

Російсько-українська війна як соціолінгвальний чинник мотивує потужні можливості щодо творення нових слів і значень в українській та англійській мовах. Потужний потенціал щодо моделювання новотворів містять антропоніми, серед яких прізвища відомих українських і світових політиків, діячів культури, що продукують нові форми, які є основою творення інших значень, мовленнєвих смислів. Сучасна воєнна реальність, у якій опинилися українці, значно активізувала їхню лінгвокреативність, відповідно модифікуючи їхню свідомість на соціальному, психологійному, когнітивному, ментальному зрізах, водночас простежуємо й зміну їхнього мовомислення, комунікативної спроможности, мовленнєвих стратегій і тактик. Омовлюється прагнення гостро негативно оцінювати діяльність тих політичних діячів, які розпочали війну, підтримують її, спонукають до її продовження, не надаючи належної допомоги Україні в цей важкий час, а також

вербалізовано іронійне ставлення до українських політичних діячів, учинки яких викликають певне несхвалення, тому склад онімів, що презентують аксіологійні смисли, нові переносні значення, значно розширився. Креативні інтенції до моделювання конотонімів із позитивним оцінним значенням менш виразні, поодинокі.

Розглянуті неологізми вважаємо засобами **(а)** морального супротиву війні, **(б)** психологійного охоронного механізму від наслідків війни, **(в)** вербального, лінгвокультурного відмежування від супротивника, вираження до нього відповідних почуттів, що знімає психологійну напругу мовців. «Мова війни» презентує нові аксіологійні смисли, що мотивовані й постулатами граматики оцінки. Для моделювання нових негативних значень і смислів актуалізовано графічні й орфографічні засоби (написання слів з малої чи великої літер як прагматично значущі орфографійні норми вияву негативу; поширене використання варваризмів – написання російських лексем українськими літерами зі збереженням чужої вимови, частотне використання лапок). Моделюються нові прізвиська у зв'язку з агресією ворога проти України.

Виокремлено механізми творення низки нових слів, що є похідними від антропонімів: докладно презентовано дві продуктивні словотвірні моделі, що, як видається, матимуть розвиток у подальшому, зокрема: **(1)** похідні ← *тітушка* ← *Тітушко* й **(2)** похідні ← *прізвиськові назви* ← *П(п)утін*. Під час втілення названих моделей реалізована система засобів словотворення як провідного способу української номінації, чинника збереження її національних мовних рис.

Відантропонімні утворення з яскраво вираженою негативною оцінкою та негативними прагматичними смислами, насамперед іронійного характеру є твірними основами для **(1)** назв осіб (агентивних імен), **(2)** абстрактних іменників, що номінують негативні поняття, явища, зокрема й назви типу певної ворожої ідеології, **(3)** інших оказіональних власних назв, зокрема й зі значенням 'місто, пов'язане з тим, кого названо у твірній основі'; **(4)** відбувається актуалізація вульгарних означень та їх трансформація у власну назв, а також **(5)** дисфемізація, поява образливих прізвиськ, **(6)** моделюються іронійні перифрази з прикладками,

означеннями-епітетами, що також посилюють негативну конотацію. Мовна гра базується на поєднанні прийомів метафоризації, метонімізації, іронії, сарказму й актуалізації феномена прецедентности. Насамперед створюються такі негативні прагматичні смисли, як зневага, презирство, насмішка, глузування, що зумовлено повним несприйняттям негативних явищ, процесів, дій, які здійснюють відповідні особи, номіновані розглядуваними антропонімами. Антропоніми ж найбільш виразно поєднують людину з довкіллям, безпосереднім її оточенням, суспільством загалом. Антропоніми та їхні похідні утворюють **(а)** відповідний континуум, **(б)** єдиний національно-культурний простір; **(в)** вони презентують інформацію щодо конкретного соціуму, **(г)** набувають характерної соціально-культурної інформації оцінного характеру.

Моделюється іронізування над квазіномінативними утвореннями, що пов’язані з окупацією Донбасу, тобто творення моделей аксіологійно-граматичних й аксіологійно-орфографічних маркерів (інколи вони накладаються) відповідних прагматико-граматичних значень і смислів. Своєрідність аксіологійно-граматичного значення мотивована процесом переходу власної назви в загальну з нейтралізацією значення унікальности, одиничности, виокремлення з ряду однорідних предметів. Кожна конотована номінація має прозору внутрішню форму, що дешифрується, презентуючи переважно узагальнювально-оцінне значення.

Відантропонімні дієслова творять один із найбільш продуктивних шляхів моделювання семантико-прагматичних значень (смислів), конотованих одиниць для номінування процесу, дії або стану, що ініційовані чи спровоковані мотивувальним антропонімом: ідеться про значущого агенса періоду російсько-української війни.

Простежуємо творення семантико-прагматичної моделі негативного значення ‘уподібнюватися діями до N’, де N – прізвище, що вказує на агенса дії та дає змогу виокремити систему змодельованих значень (смислів), які модифікують зазначену модель. Аналіз показує, що відантропонімні дієслівні утворення слугують для моделювання мовної гри: найбільш продуктивні її види актуалізують евфемізацію / дисфемізацію, базуються на явищі парономазії чи асоціативних

зв’язках з обсценною лексикою. В англійській мові відантропонімні утворення переважно моделюють значення ‘поводитися, як …N’, де N – це Путін, Макрон, Шольц та ін. і презентують відповідні аксіологійні смисли переважно пейоративного характеру.

Констатуємо факт впливу української мови на творення нових слів і значень англійської мови з потужною оцінністю.

РОЗДІЛ 5
АНГЛІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ОЦІНКИ: ЧАСТИНОМОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОЛОГІЗМІВ[71]

> *<…> збудження ззовні – привід для розгортання свого, і питати треба не стільки про те, що і від кого запозичено, скільки про те, що створено, що додано в результаті діяльності, збудженої відповідним поштовхом чи поштовхами інших*
>
> (Булаховський, 1975: 19)

Унаслідок глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі, англійська мова активно впливає практично на всі мови (див.: Ажнюк, 2008; Crystal, 1997; Kachru, 1985). Напр., як наголошує А. Селіверстова, розмірковуючи «…про масштабність використання та лінгвокультурний потенціал англомовних запозичень, необхідно враховувати той факт, що англіцизми не просто проникають у мову, а й стають її невід'ємною частиною, підкреслюючи не лише свою практичну значущість, а й культурний аспект, допомагаючи формувати нові семантичні зв'язки та ***збагачувати італійський лексикон***» (Селіверстова, 2024: 181). Те саме стверджує Б. Маленький щодо ***активности запозичень з англійської мови в мову німецьку*** (Маленький, 2013). А. Токарська констатує, що «…глобалізаційні та глокалізаційні процеси у масштабах розвитку національних мов позначені лідерством англійської як засобу міжнародного спілкування. Англійською мовою володіють 1,5 млрд осіб на планеті, 80 % наукових досліджень вчені публікують англійською, а 50 % щоденних газет (від 10 000 найменувань), що виходять у світі, є теж англомовним продуктом. Це рідна мова для 12 націй (350 млн осіб)» (Токарська, 2021: 91). Водночас Л. Козуб зауважує, що «…в українському дискурсі англіцизми почали розвиватися ще наприкінці XIX століття, а вже з XX століття почався так званий "неологічний бум". Сьогодні англіцизми й американізми становлять близько 76–80 % усіх запозичень» (Козуб, 2017: 40). Теоретик процесу неологізації української

[71] *Примітка.* Матеріал, поданий у цьому розділі, презентовано в таких публікаціях: **1.** Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. **2.** Kosmeda T., Kovtun O. Interpretation of the phenomenon of anglicisation of the Ukrainian language. *Studies about Languages / Kalbų studijos*. 2025. № 47. P. 108–122;

мови О. Стишов також наголошує, що серед інших слів, які запозичені в українську мову з початку XXI століття, «…значно переважають англіцизми й американізми (понад 80 %). <…> саме останні сприяють активному входженню термінів із різноманітних галузей знань, які домінують із-поміж новозапозичень» (Стишов, 2024: 180)[72].

Запозичення з англійської мови є природним наслідком посилених мовних контактів між народами, одним зі шляхів поповнення лексичної системи новими словами (див.: Ярошенко & Ґудзь, 2012), тому цілком очевидно, що необхідно «…досліджувати новітні англізми, зокрема відстежувати динаміку їх надходження в сучасну українську мову, аналізувати особливості адаптації, виробити критерії для фіксування у лексикографічних працях» (Олександрук, 2022: 180), а також вивчати їх у різних вимірах сучасної лінгвістики, зокрема й лінгвоаксіологійному.

5.1. Англізми сучасної української мови: аспектуальний огляд стану дослідженості проблеми

Запозичення з англійської мови – це, як наголошувалося, загалом продуктивний процес, тому результат впливу англійської лінгвокультури на лінгвокультуру українську вітчизняні мовознавці систематично вивчають у різних аспектах (див. про це: Англійська мова в Україні; Баранник, 2001; Чернікова & Смілик, 2009), ураховуючи й діахронні підходи (Ярошенко & Гудзь, 2012), досліджують англізми, що ***функціюють в українських комп'ютерних програмах*** і ***мові професіоналів цієї сфери*** (див.: Байбакова & Байбаков, 2000); науковці визначають своєрідність вияву англізмів у сфері ***високих технологій сучасної української мови*** (див.: Коробова, 2013); характеризують особливості їх функціювання ***в економічному дискурсі*** (Архипенко, 2019а; Архипенко, 2019б);

[72] *Примітка.* Водночас названий учений показує, що запозичення – це не лише позитивне явище, оскільки нові запозичення інколи зовсім небажані, навіть шкідливі, оскільки вони нівелюють «національну специфіку української мови», розхитують та руйнують її лексико-семантичні особливости. «Недоречне вживання деяких іншомовних неологізмів робить комунікацію малозрозумілою, засміченою. Якщо є кращі українські відповідники до новозапозичень, то варто надавати перевагу саме їм, адже вони є зрозумілішими, нерідко милозвучнішими, легше запам'ятовуються й сприймаються…» (Стишов, 2024: 182–183). Цю тезу учений доводить конкретними прикладами.

учених цікавлять питання щодо збагачення ними ***сучасної української мікроекономічної термінології*** (див.: Олійник, 2002; Рудакова, 2009); особливості їх функціювання в *мові реклами* (див.: Федорець, 2005), художньому тексті (див.: Лапінська, 2013) та ін.

Крім своєрідности функціювання англізмів у різних видах дискурсу, дослідники спостерігають за ***етапами їх засвоєння***, ***ступенем адаптації*** (див.: Архипенко, 2005), ***своєрідністю розвитку їхньої семантики*** (див.: Битківська, 2008), ***словотвірним потенціалом цього класу слів*** (див.: Кислюк, 2000), їх ***впливом на тенденції розвитку української термінології загалом*** (див.: Олійник, 2002; Рудакова, 2009), а також на ***утворення окремих лексико-граматичних розрядів слів***, напр., ***агентивних іменників чоловічого роду*** (див.: Рижикова, 1988); увагу приваблюють й особливості запозичення англомовних ***хрематонімів*** (Ткаченко, 2012) та ін. Т. Майструк зосередила увагу на ***аналізі стилістичних функцій англізмів***, що також надзвичайно важливо для визначення стилістичного потенціалу цього класу запозичень (Майструк, 2009).

М. Писаренко й П. Поліщук згрупували ***систему причин***, ***що активізували процес англізації української мови***, серед них **(1)** політичні й соціально-економічні чинники, **(2)** провідна роль «…спочатку Великобританії, а потім США на міжнародній арені після Другої Світової війни» (Писаренко & Поліщук); **(3)** статус англійської мови як **(а)** мови міжнародного спілкування; **(б)** мови провідних засобів масової інформації (потужних радіо- й телекомпаній, світової мережі Internet, великої кількости газет і журналів); **(4)** загальний «…курс на інтеграцію України в ЄС» (Писаренко & Поліщук); **(5)** процес глобалізації; **(6)** перебудова економіки з орієнтацією на країни Заходу; **(7)** культурна, політична й соціально-економічна «…взаємодія українського народу з народами світу, яка не могла не відбитися на мовному рівні» (Писаренко & Поліщук). І абсолютно логічний висновок: «…не можна ігнорувати її вплив на інші національні мови» (Писаренко & Поліщук).

З огляду на проблематику теорії лінгвоаксіології, українські вчені вивчають тенденції аксіологійних змін, що відбуваються в семантичній структурі *американізмів*, як різновиду англізмів (див.: Антонченко, 2000). Розглядаючи

явище запозичення в аспекті лінгвопрагматики та вказуючи на різну інтерпретацію феномену запозичення в українському мовознавстві, Т. Космеда висновкує, що **(1)** запозичення є виявом лінгвофілософської категорії особливого (унікального); **(2)** водночас це явище може сприяти своєрідній реалізації категорій оцінки, експресії, емоційности, тобто воно сприяє вербалізації різних типів конотації (див.: Космеда, 2000: 196–217). Учена пише, що «…чуже здавна частіше викликало негативну оцінку, негативні емоції та мало здатність виразніше, ніж рідне виражати експресію. Розглядаючи дихотомію "рідне – іноземне (чуже)", бачимо, що другому природно притаманний відтінок негативності. Це доводять психолінгвістичні експерименти» (Космеда, 2000: 200). Т. Космеда також указує, що «…слова з прагматичним (емоційно-оцінним, експресивним) значенням – носії іншої культури сприймають, як такі, що мають меншу прагматичну силу порівняно з аналогами рідної мови» (Космеда, 2000: 200). Усе сказане, зрозуміло, стосується й англізмів.

Для позначення запозичень з англійської мови в українському науковому дискурсі простежуємо термінну орфографічну варіантність: раніше був більш поширений термін ***англіцизм*** (див.: Загнітко, 2012: 53; Жеронімо; Козуб, 2017), що можна пояснити впливом російської мови на становлення української термінології загалом (рос. ***англицизмы***).

На початку XXI століття цей термін модифікувався в ***англіїзм*** (див.: Цісар, 2018; Ткачівська, 2015) чи ***англізм*** (див.: Фаріон, 2023). Найбільш коректним уважаємо орфографічний варіант ***англізм***, оскільки це слово мотивоване коренем лексеми ***АНГЛійський***, до якого додається продуктивний суфікс ***-ізм*** (див.: Фаріон, 2023). Зазначеним терміном і будемо послуговуватися.

5.2. Практика лексикографування англізмів української мови в XXI столітті: фрагментарний огляд

В українському мовознавстві виникла необхідність системної фіксації англізмів у лексикографійних виданнях, що здійснюється насамперед у словниках нових слів і значень, укладачами яких є Д. Мазурик (Мазурик, 2002), А. Нелюба та Є. Редько (СНУ, ЛСІ) чи словниках іншомовних слів (Морозов & Шкарапута, 2000; Бибик & Сюта, 2006; Скопненко & Цимбалюк, 2008; Шевченко et al., 2008 та ін.).

Наголосімо на особливості розвитку сучасної лексикографії – онлайнові словники, про що пише, зокрема, Н. Гаврилюк, зауважуючи, що «…однією з переваг електронних словників, порівняно з паперовими, є доступність, не обмежена ні місцем, ні часом, що важливо в сучасному динамічному світі. Створення таких словників є вимогою часу, адже в нинішніх умовах мало хто має можливість користуватися паперовими словниками, які здебільшого мали обмежений тираж і потрапили тільки в бібліотеки великих міст. Такий словник матиме широкий спектр застосування…» (Гаврилюк, 2024: 236).

Цілком логічно виникають і спеціалізовані видання, яких у XXI столітті підготовано кілька. Їх оцінюють навіть пересічні мовці: відбуваються інтернет-дискусії, що, зокрема, спроєктовані на інтернетне видання, підготоване Я. Голдованським під назвою «Словник англіцизмів» (див.: Голдованський, 1999). Р. Себин розпочав дискусію щодо якости цього словника (див.: Сербин, 2007), наголошуючи, що слова, наведені в цьому лексиконі, прийшли в українську мову через російську: автор допису наводить свої міркування (Сербин, 2007). Допис Р. Сербина викликав чимало відгуків, які засвідчують, що проблема запозичення англізмів приваблює пересічних носіїв мови, зокрема це виявляється і в правильному відтворенні орфоепії.

Привертає увагу словник, укладений Ю. Зацним і А. Янковим під назвою «Лексичні та фразеологічні інновації англійської мови: англійсько-український словник», що вийшов у світ 2020 року (див.: ЛФІАМ). У словнику презентовано близько 1100 неологізмів, що, як доводять його укладачі, почали функціювати в українській мові в період від 2010 року. Позитивно, що практичній частині цього лексикону передує теоретична, у якій схарактеризовано лінгвальні й соціолінгвальні параметри нової лексики й фразеології англійської мови (див.: ЛФІАМ: 4–25), зокрема докладно розглянуто актуальні словотвірні засоби моделювання нових англізмів. Запропоновано такий висновок: «…інновації англійської мови останнього десятиліття відбивають зміни практично у всіх сферах соціального життя, <…> особливу увагу було приділено вербалізації нових форм і засобів соціальної комунікації в умовах інформаційної революції» (ЛФІАМ: 25). У

цьому словнику наводяться приклади уживання, але не простежуємо інформації щодо граматичної омонімії, стилістичних маркерів.

У 2022 році світ побачив «Словник англомовних неологізмів XXI століття» авторства Н. Крамар (Крамар, 2022). Це ідеографійний[73] тлумачно-перекладний словник, що містить 1100 слів і словосполучень, які активізувалися в українському мовленні в 2020–2022 роках; наведено приклади функціювання описуваних одиниць. Укладачка цього словника зауважує: «Словник охоплює лише ті слова та вирази, які мають високий ступінь рекурентності (тобто не є оказіоналізмами) й актуальні на сьогодні. Для кожного неологізму вказано рік його введення в обіг, а для тих неологізмів, які зареєстровані в Oxford English Dictionary, також указано рік їх внесення в цей авторитетний ресурс. Завдяки цьому читачі матимуть змогу не лише збагатити свій англомовний вокабуляр, а й отримати глибше уявлення про рецепцію нових слів та швидкість їх лексикографічної фіксації в англійській мові» (Крамар 2022: 5). Однак інформації щодо частиномовної належности лексикографованого слова, відповідних його граматичних ознак в цьому словнику не подано.

Джерелом аналізу в цьому дослідженні обрано «Словник новітніх англіїзмів» (укладачі: Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук) (СНА). У передмові до нього наголошено, що «…на відміну від Франції, де запозичення чітко контролює і відфільтровує академія наук, у нас доволі ліберальне ставлення до мовного планування, а отже, суттєвих перешкод для потрапляння в узус українські англіїзми не зустрічають <…>. Чимало англомовних термінів та абревіатур запозичують без адаптації засобом трансплантації (у латинографічному написанні)» (СНА: 3).

Обраний як дослідницьке джерело словник складається з **(А)** ***передмови*** (СНА: 3–7), у якій ідеться **(1)** про своєрідність запозичення англізмів в українську

[73] *Примітка.* Неологізми розподілені за 18 тематичними групами, зокрема це: «Екологія, клімат, природне середовище»; «Будівництво й архітектура»; «Наука і технології», «Політика і суспільство»; «Бізнес і фінанси»; «Психологія»; «Покоління людей, сім'я, виховання»; «Навчання й освіта»; «Стосунки»; «Естетика, одяг, стиль життя»; «Література, кіно, музика, мистецтво»; «Здоров'я і краса»; «Спорт»; «Хобі та дозвілля»; «Їжа»; «Пандемія Covid-19»; «Лінгвістика»» «Сленг».

мову в останні роки; **(2)** структуру словникової статті, зокрема зазначено, що «…слова у реєстрі подано в алфавітному порядку (спочатку трансплантовані українські запозичення, потім запозичення, адаптовані засобами української графіки)» (СНА: 4); **(3)** продемонстровано специфіку подання реєстрового слова; **(4)** запропоновано граматичну характеристику адаптованих запозичень; **(5)** є відповідні етимологійні довідки та **(6)** стилістична характеристика; схарактеризовано **(7)** способи тлумачення, є інформація щодо специфіки подання **(8)** ілюстрацій та **(9)** список прийнятих скорочень. Зазначені параметри переконують у цінності розглядуваного видання, тому його й було обрано джерелом аналізу. У словнику кілька частин, що також вигідно вирізняє його від інших видань подібного типу: **(Б)** ***практична частина*** «Трансплантовані латинографічні запозичення» (СНА: 9–30); **(В)** ***практична частина*** «Запозичення, адаптовані засобами української графіки» (СНА: 31–315); презентовано **(Г)** ***список джерел ілюстративного матеріалу***, що містить указівки на використані засоби масової комунікації – 23; художню літературу – 8; літературу науково-популярну – 4, наукову літературу – 23 і 3 джерела нормативних документів, а також спеціалізовані інтернет-ресурси, соціальні мережі й форуми, реклама, інтернет-магазин – 11. Як бачимо, для ілюстрацій використано різні типи дискурсу, а це доводить, що англізми є презентантами різних стилів української мови: зазначене забезпечує достовірність і своєрідність процесу запозичення з англійської мови в українську.

5.3. Сучасне трактування процесу англізації української мови: «за» і «проти»

В українському мовознавстві простежуємо суперечки щодо оцінки феномена запозичень з англійської мови. Питання запозичень завжди було в полі зору українських мовознавців, зокрема й класиків вітчизняної науки, насамперед О. Потебні й С. Смаль-Стоцького, що докладно схарактеризувала О. Микитюк (Микитюк, 2009)[74]. Ця науковиця застерігає проти виявлення надмірного

[74] *Примітка.* О. Потебня наголошував: «Про запозичення можуть правильно судити ті, що запозичають, а не ті, у кого запозичають; якщо ж останні беруть на себе роль суддів у чужій

англоцентризму. Отже, деякі українські вчені є прихильниками пуризму й уважають, що надмірна кількість англізмів шкодить розвитку української мови (див., напр., Фаріон, 2023; Тараненко, 2008), інша ж частина науковців констатує факт запозичень з англійської мови як незмінну й об'єктивну реальність, схвалюють цей процес (див.: Чернікова & Смілик, 2009; Дьолог, 2020).

Президент України Володимир Зеленський розробив законопроєкт, запропонувавши офіційно закріпити за англійською мовою статус однієї з міжнародних мов спілкування в Україні. 22 листопада 2023 року Верховна Рада України схвалила цей законопроєкт № 9432. Колишній секретар Ради національної безпеки й оборони України Олексій Данілов (2019–2024) закликав сприяти тому, щоб англійська мова стала другою мовою спілкування в Україні, «…яка має вивчатися, починаючи з дитячого садочка. Усі громадяни України, якщо ми хочемо бути в цивілізованому світі, мають знати, використовувати англійську мову. Це є обов'язкова річ» (Другою…). Зазначене, зрозуміло, сприяє збільшенню значущости англійської мови в українському лінгвопросторі, посилюється центризм різних типів запозичень із неї. Питання «Що нам робити із запозиченнями?» ставить у назві своєї статті П. Селегій (Селегій, 2007). Учений іронійно наголошує, що «…іншомовне слово – це й засіб здобути собі авторитет, підвищити самооцінку, надати ваги третьорядним, не надто престижним професіям чи заняттям: помічник – *асистент* або *референт,* постачальник – *провайдер,* наставник – *інструктор,* керівник – *менеджер,* напарник – *партнер,* ведучий – *модератор* та ін.» (Селігей, 2016: 139)[75].

справі, то судження їх всуціль є крайнє однобічні. Їх вимога від тих, хто запозичає, подібні на те, як би хтось зварив каші для себе і для іншого, вимагав, щоб ті інші, з подяки, разом з кашею з'їли і глечик, у якому вона варилася» (Потебня, 1913: 224). Водночас Р. Смаль-Стоцький констатував таке: «Боротьби проти запозичених слів узагалі не можна виправдати вже тому, що запозики старі, як цивілізація, і без них не обходилися найсамостійніші мови. Народ не боїться запозичених слів, так само як не боїться запозичених ідей: і те, й друге безперечно стане його набутком і одержить у майбутньому своєрідний національний відповідник» (Смаль-Стоцький, 1936: 69).

[75] *Примітка.* П. Селегій має рацію в тому, що «…орієнтація мови на власні сили зміцнює її внутрішню будову, посилює і гармонізує взаємодію лексичного та словотвірного рівнів, а головне – творчо розвиває її. Зайве позичати, коли у своїй мові можна створити рівнозначні слова й до того ж більш милозвучні. Як кажуть у народі, свої сухарі краще чужих пирогів» (Селегій, 2007: 21).

Поняття ***англоварваризації*** докладно розглянуте в колективній монографії учених Львівської політехніки (Фаріон et al., 2020): ідеться про порушення рівноваги запозичених і питомих слів та «…залежність від зовнішнього тиску сучасної глобальної англоманії» (там само: 3). І. Фаріон дала таке визначення поняттю *англоварваризація*: «Запозичення лексики – загальномовна універсалія, що зумовлена низкою основних чинників: а) потребою поповнювати чи створювати лексико-семантичні групи, що відсутні або неповні в мові-вбирачеві в певний історичний період (наприклад, у сфері техніки: *ноутбук, пейджер, файл, айфон*); б) термінологічною обмеженістю запозиченого слова, наприклад *ноу-гау* (анг. *know-how*, букв. "технічні знання, досвід, секрети виробництва, документально оформлені, передача яких зумовлена при укладанні ліцензійних договорів та інших угод, оскільки н.-х. охороняється законом") (Морозов & Шкарапута, 2000); в) запозиченням чужої реалії разом зі словом, що має авторське походження, себто персонономінація: *блог, бот, флешмоб*. У разі нехтування цими основними причинами запозичень виникає явище ***барбаризації (очуження)*** як антикультурний процес, що виходить за межі реальної потреби позичати й називати та перетворює мову-вбирача в суржик чи в макаронічну мову» (Фаріон, 2023: 83).

2024 року вийшла у світ монографія авторства І. Фаріон, Г. Помилуйко-Недашківської та А. Бордовської з промовистою назвою «Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті» (АПА)[76]. Автори цієї монографії розглядають проблему англізації української мови у фокусі **(1)** особливостей номінації термінів як «засадничих понять і дій»: схарактеризовано поняття ***псевдотермін***, ***англо-український суржик*** й ***англояз***; **(2)** окреслено проблему сприйняття запозичень і чужої мови в діахронії, зокрема запропоновано осмислення феномена ***роздвоєння мовної свідомости***, ***змішування мовних кодів***,

[76] *Примітка*. Див. рецензію на розглядувану монографію: Космеда Т. А. Надмірна англіїзація як чергова небезпека для української мови. **Рец.** на кн. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті: моногр. (зі словником). Львів: Вид-во «Свічадо», 2023. 716 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 435–444.

прийняття чужої мовно-політичної моделі; **(3)** сучасну мовну ситуацію в Україні схарактеризовано як ***слабку українізацію та активну англізацію***. На думку І. Фаріон, яка є авторкою основної частини тексту цієї праці, англізація не сприяє підвищенню ролі української мови; дослідниця актуалізує поняття ***шкала престижу української мови***, наголошуючи, що надмірна англізація заважає цьому процесу. У цій праці категорично заперечуються «заклики» про надання англійській мові в Україні особливого статусу ***мови міжнаціонального спілкування***, засуджено прагнення замінити кирилицю на латиницю. Обґрунтовано тезу, яку однозначно підтримуємо, про те, що ***необхідно «…знайти рівновагу (баланс) між очуженням та збагаченням»*** (АПА: 96), ***оскільки «…підвидом явища барбаризації є англобарбаризація з опозицією англізм – протианглізм»*** (АПА: 96). Обстоюючи цю позицію, І. Фаріон переконує, що в українському мовному просторі простежуємо явище, коли тексти, які скеровані на масового читача, настільки англізовані, що в них лише прийменники залишаються українськими. Цілком слушною є думка, що «…в моделі рівноваги чужих і питомих слів має лежати національний принцип, який полягає в пріоритетності державної мови та її розвитку на питомій основі з мотивованими критеріями запозичень» (АПА: 98).

Важливо, що дослідниця не заперечує загалом запозичень з англійської мови, оскільки цей процес не можна зупинити. Вона враховує його суспільно-психологійні чинники, причини, що описує в окремому підрозділі «***Лексико-семантична сфера освоєння та функціювання англізмів***». Для дескрипції англізмів української мови застосовано ***методику моделювання*** найбільш виразних й об'ємних ***лексико-тематичних груп*** цього типу слів, враховано особливості засвоєння англізмів українською мовою за ступенем їх упровадження в український лінгвокультурний простір. Запропонована класифікація враховує такі процеси: **(а)** освоєння, **(б)** персономінація, **(в)** барбаризація. Доведено, що більшість англізмів української мови належать до категорії ***псевдоанглізмів*** (pseudo-anglicisms): «…префікс "псевдо-" тут означає не те, що слова не є англійськими за походженням, а лише те, що їх семантика у мові-реципієнтів

відрізняється від значення у власне англійській мові» (Писаренко & Поліщук, 2019).

І. Фаріон демонструє важливість аналізу етимонів для з'ясування шляхів походження запозичень, зокрема вчена дає рекомендації щодо виокремлення ***новоанглізмів***. У зазначеній монографії запропоновано своєрідний словник англізмів, які не є доречними в українській мові, оскільки для позначення понять, номінованих розглядуваними англізмами, в українській мові є питомі слова, які вчена називає ***протианглізмами***.

Дослідниця наголошує, що «…лексика – це триєдиність ***часу, місця, персони***, що визначає наповненість національної спільноти. Усе разом творить історію кожного окремого народу, що неминуче перебуває у зв'язках з іншими народами. Слова стають провідниками цих зв'язків і сигналами взаємодії із чужим та ставленням до свого. Слова заводять в гущу часу та суспільно-політичних обставин і матеріалізують картину світу кожного народу. З чужих слів не живуть так само, як і з чужого дому» (АПА: 124).

І. Фаріон пропонує таку методику аналізу англізмів, очевидно, символьно виокремлюючи 100 слів, запозичених з англійської мови: **(1)** розглядається конкретний англізм; **(2)** значення, що закріплене за вказаним словом в англійській мові; **(3)** аналіз його походження; **(4)** окреслення статусу розглядуваної одиниці; **(5)** варіанти запозичень в українську мову й **(6)** авторський висновок про потребу запозичення цієї лексеми; **(7)** пропонуються можливі відповідними із системи української мови або добираються новотвори й характеризуються відповідні стилістичні маркери.

Наведімо зразок аналізу англізмів, який пропонує І. Фаріон, на прикладі лексеми *харасмент*: «В англійській мові слово ***harass*** вживають як іменник і дієслово: ***harass*** *n* 1. 'занепокоєння, тривога, турбота', 2. 'роздратування; *v* 1. 'турбувати, непокоїти, тривожити, 2. 'виснажувати, знесилювати, стомлювати' (АУС: 616); 'турбувати та перешкоджати постійними набігами' (MW). Слово сягає XVII ст. (1610-ті рр.) і походить від французького *harasser* 'втомлювати, надокучати' (XVI ст.), яке <…> сягає старофранцузького harer 'ворушити,

тривожити, провокувати, спускати на когось собаку’ (Воткінс виводить подальшу етимологію від франкського *hara ‘тут, сюди!’, далі – від прагерманського hi-, праіндоєвропейського *кі-, варіантної форми кореня *ко-, основи вказівного займенника, що означає ‘цей’) (OED). Лексема *harassment* (‘переслідування’, 1753 р.) утворена способом складання через долучення складника -ment, що трапляється в іменниках, утворених від дієслів (рідко – від прикметників), і які означають 1. ‘дію або стан’: management ‘керування’, movement ‘рух’, 2. ‘результат дії’ equipment ‘обладнання’ (АУС: 880)» (АПА: 129). Крім того, І. Фаріон указує, що це слово вжито в російській фонетичній адаптації через звук / букву **х** замість **г**, що суперечить чинному Правопису. Дослідниця наголошує, що розглядуване «…слово розширило своє лексичне значення, набувши семи терміна ‘сексуальні домагання’ (“будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, мета або наслідок якої – порушення гідности особи, зокрема шляхом створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища” – СҐТ) за конкретних мовно-суспільних обставин (лінгвосоціюм), тобто відповідного часу, місця, персони» (Фаріон, 2024, с. 130). Зазначено, що в українській мові є синоніми до цього слова, порівн.: «***вимагати, добиватися, переслідувати*** (ВССУМ: 155), розм. ***чіплятися, діставати.*** То чи є потреба заганяти власне словесне багатство в гендерний американізм *харасмент?*» (ВССУМ: 155). І презентовано таку схему, де зазначене наочно показано (АПА: 131). Слово презентує негативну оцінку (у Додатку 2 див. рис., наведений у монографії І. Фаріон, схема 5.1).

Беззаперечно доведено, що актуалізований під час російсько-української війни «…багатозначний англізм ***блекаут***» не потрібен, оскільки українська мова містить «очевидне» й «промовисте» суфіксальне похідне: «***знеструмлення*** < ***знеструмити*** чи ***вимкнення*** в різних синтагматичних зв’язках – *віялове, повне, часткове, тимчасове, аварійне, можливе* та ин.?» (АПА: 173). І з цим також не можна не погодитися.

У висновках запропоновано таке узагальнення: «Теперішня англізація – це процес неконтрольованого напливу англізмів у мову як наслідку суспільно-

політичних чинників глобалістського спрямування та ментальної ущербности. Водночас окремі ***англізми*** (як і запозичення з инших мов) є неминучим явищем» (АПА: 635). Саме цю позицію щодо інтерпретації англізмів і вважаємо за потрібне підтримати.

У рецензії на розглядувану монографію Т. Космеда слушно наголошує, що наукова праця І. Фаріон та ін. «…акцентує увагу насамперед на потребі вироблення врівноваженої мовної моделі між своїм і чужим, поваги до рідного, надання переваги своєму, розуміння престижності української мови» (Космеда, 2024: 444).

Отже, у питанні запозичень слід дотримуватися правила *золотої середини*. Але досліджувати зазначений процес необхідно в різних вимірах, зокрема й у фокусі морфології оцінки, тобто з урахуванням того, як англійська мова впливає на оцінювальний потенціал частин мови.

5.4. Англізми української мови як носії граматичного значення оцінки (на матеріалі «Словника новітніх англіїзмів» (уклад. Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук, 2022)

Хоча мовознавці й здійснюють усебічний опис англізмів, зокрема щодо специфіки їх функціювання в різних дискурсах української мови та зважаючи на їхнє мовленнєве навантаження, а також з огляду на їхній потенціал щодо поповнення української термінології, своєрідности засвоєння, про що йшлося раніше; англізми достатньо лексикографуються, що також частково схарактеризовано, однак до цього часу не вивчено їх частиномовний потенціал, зокрема й у фокусі особливостей моделювання граматичного значення оцінки.

Спробуємо показати продуктивність моделювання граматичного значення оцінки, презентованого в системі частин мови, за допомогою англізмів сучасної української мови, що зафіксовані в «Словнику новітніх англіїзмів» (СНА): увагу зосереджуємо на аналізі за належністю англізмів до різних частин мови з відповідними лексико-граматичними значеннями. В аспекті зазначеного, доречно навести слова українських учених про те, що «…найпродуктивнішим засобом систематизації “океану” слів найвищим виявом системної організації слів (попри їхній “відкритий” характер) виступають частини мови» (Вихованець &

Городенська, 2004: 11).

Матеріал для аналізу виділено з розділу «Запозичення, адаптовані засобами української графіки», розміщеного в «Словнику новітніх англізмів» (СНА). Шляхом суцільної вибірки виокремлено ***299 англізмів*** різних частини мови, що презентують значення оцінки, а в розділі латиноґрафійних запозичень із семантикою оцінки всього ***7 одиниць***. Загалом – понад 300 слів.

5.4.1. Аналіз системи іменників англомовного походження зі значенням оцінки.

1. Серед запозичених слів зі значенням оцінки за частиномовною належністю в авторській картотеці виявлено ***найбільше іменників***: їх кількість сягає ***187 лексем***. Переважають, що можна спрогнозувати, іменники із семантикою негативної оцінки – ***їх понад 150***. Якщо спроєктувати зібраний матеріал на класифікацію за лексико-граматичними розрядами іменника, то виокремлюємо такі класи слів.

А. ***Абстрактні іменники***: їх нараховуємо ***близько 90***. Напр.: укр. *абсентеїзм*, що походить від англ. абстрактного іменника *absenteeism*, який, на думку укладачів аналізованого словника, презентує два ЛСВ: (1) ‘ухиляння від участі у виборах’ і (2) ‘ухиляння від роботи та обов'язків’ (СНА: 31)[77]. Однак, як видається, у цьому разі укладачі словника припустили недогляд: слід виокремити одне значення ‘ухиляння від чогось (від участі у виборах, від роботи чи обов’язків тощо)’. Укр. *аб’юз* із семантикою ‘цілеспрямоване насилля, агресія’ походить від англ. *abuse*, порівн.: *Незалежно від виду* ***аб’юзу****, усі вони небезпечні та мають щось спільне – бажання однієї людини домінувати над іншою* (с. 31); укр. *аватарство* (‘пияцтво’) – від англ. *avatar* (с. 32); укр. *автосексуальність* (‘зацикленість на власній особі без сексуального потягу до інших осіб’) – від англ. *autosexuality* (с. 33); укр. *агендерність* (‘відсутність визначення статі’) – від англ. *agenderness* (с. 33); укр. *алкотреш* (‘надмірне і хаотичне вживання алкоголю’) – від англ. *alcotrash* (с. 37); укр. *антиваксерство* (‘свідомий спротив та агітація проти вакцинації’) – від англ. *anti-vaxxing – anti-vax* (с. 39); укр. *бедтрип* чи *бедтріп*

[77] *Примітка*. Далі в дужках подаємо вказівку на сторінки з аналізованого СНА.

(‘сильні негативні переживання, що виникають під впливом психоделійних речовин’) – від англ. словосполучення *bad trip* (с. 48); укр. *бодішеминг* чи *бодішемінґ* (‘висміювання та гостра критика тіла особи’) – від англ. *body-shaming* (с. 58); укр. *булінг*, або *булінґ* (‘цькування, довготривале фізичне чи психологійне насильство переважно серед дітей’) – від англ. *bullying* (с. 63).

В окремих випадках у словникових статтях під час тлумачення термінів запропоновано дослівний їх переклад, порівн.: укр. *вайттреш* мотивовано словосполученням *white trash*, тобто «біле сміття» – американський термін на позначення бідного білого населення, напр.: *Треш культура нерозривно пов’язана з **вайттреш** культурою* (с. 66). Укр. *гейтспіч* чи *хейтспіч* – це ‘мова ненависти: агресивний текст або висловлювання, що принижує чи дискредитує людину або групу осіб за ознакою раси, національности, політичних поглядів, релігії, статі’, що походить від словосполучення англ. *hate speech* (с. 81).

Практично всі запозичені абстрактні іменники мають звужену граматичну парадигму – уживаються в українській мові лише у формі однини, що характерно для абстрактних іменників (*абстентеїзм, аватарство, бедтрип / бедтріп, бенефіт, брейндрейн, булшит, вайб, велнес* та ін.).

Простежуємо продуктивність суфіксів укр. *-ізм* / *їзм-* / *изм-,* які характерні і для української, і для англійської мов, зокрема англ. *-ism* (укр. *шопоголізм* від англ. *shopaholism*; укр. *супремасизм* від англ. *supremacism* /с. 248/), укр. *ість-*, анг. *ation-* (укр. *стигматизованість* від англ. *stigmatization*), а також суфіксів, запозичених з англійської мови *інг-* / *инг-* чи *інґ-* (укр. *фетшеймінг і фетшеймінґ* від англ. *fat-shaming* /с. 282/; укр. *фішинг* і *фішинґ* від англ. *phishing* /с. 286 /; укр. *шеймінг* від англ. *shaming* /с. 310/).

В українській мові виявляємо дублетні форми, що є її характерною ознакою, тому такі форми функціюють активно й можуть презентувати до трьох варіантів, порівн.: *ескейпізм* і *ескапізм* (с. 118); *флеймінг* і *флеймінґ* (с. 287); ***шитс**торм, **шіт**сторм, **шіти**торм* (с. 312). Зазначене мотивоване ступенем і характером адаптації слів засобами української мови (різне прочитання й відповідна фіксація).

Виокремлюємо й такий факт – додавання до запозичення-англізма

українського зменшено-пестливого суфікса *чик*-, що засвідчує високий ступінь адаптації, порівн.: укр. *топ**чик*** від укр. *топ*, що мотивоване англ. *top* (с. 262) у значенні ‘щось найкраще, першокласне’, порівн.: *Цей образ і мейк просто **топчик**!* (с. 262).

В окремих випадках простежуємо відабревіатурні утворення, зокрема способом буквеної абревіації, порівн.: *бедеесем* (‘секс із елементами насилля, жорстокості, домінування’) – *бедеесемн**ик** / бедеесемн**иця*** (‘особа, яка практикує БДСМ’), що походить від англ. *BDSM participant*: ***Бедеесемниця** Катя любила домінувати* (с. 48). Абревіатуру розшифровуємо так: англ. *BD* (Bondage & Discipline) – ‘неволя (зв’язування, обмеження рухливости, покарання) та дисципліна (виховання, ігрове підпорядкування)’; англ. DS (Domination & Submission) – ‘домінування (панування) і підпорядкування (відносини, у яких виявляється нерівноправність партнерів)’; англ. SM (Sadism & Masochism) ‘садизм і мазохізм – садомазохізм, тобто практики, що пов’язані з отриманням задоволення від переживання або заподіяння фізичного болю’ (БДСМ; CD).

Б. *Конкретні іменники* за кількістю утворюють малочисельну групу – ***їх всього 26***. Укр. *дизлайк* (‘спосіб вираження реакції несхвалення користувачем інтернету певного контенту через натискання функційної кнопки /використовується переважно в соціальних мережах/; протилежне лайк’) походить від англ. *dislike*, порівн. контекст: *YouTube от-от почне тестувати нову функцію, завдяки якій користувачі зможуть приховувати кількість **дизлайків** під своїми відео* (с. 106); укр. *дипфейк* (‘методика реалістичної підміни фото-, аудіо- та відеоматеріалів шляхом комп’ютерної обробки’ і ‘відео, змінене задля створення ілюзії ніби герой робить чи каже щось інше, ніж є насправді’) – від словосполучення *deep fake*, напр.: *Вчені з Університету Баффало розробили новий інструмент, який потенційно може допомогти людям відрізняти **дипфейки** від справжніх відео* (с. 106); укр. *інсайд* (‘викид секретної інформації, що не підлягає розголошенню’) – від англ. *inside*, напр.: *Експерти справляються в прогнозах, журналісти полюють за **інсайдами*** (ЗМІ) (с. 122); укр. *лулз* (‘жарт, глузування, щось смішне’) – від англ. *lulz*, напр.: Багато *хто, особливо молодь, впевнені, що*

лулзи *смішніші, ніж професійний гумор* (с. 162) та ін. Як бачимо, зазначені іменники мають форму однини та множини, тобто вони корелятивні за числовими формами.

В. ***Назви істот*** **–** ***їх 64*** (ідеться про словникові статті, однак корелятивні за родом іменники входять в одну словникову статтю, тому загалом лексем майже вдвічі більше, тобто їх кількість сягає понад 100).

Розгляньмо ***агентивні імена***, що ***корелюють за ознакою роду*** (чоловічого / жіночого): укр. *абсентеїст / абсентеїст**ка*** у значенні ‘особа, для якої характерний абсентеїзм’ походить від англ. *absenteeistic*, напр.: *абсентеїст* – ‘людина, яка не цікавиться проблемами громади, оскільки зосереджена на власних’ (с. 31). Укр. *аб’юзер* чи *аб’юзер**ка*** (‘особа, яка виявляє аб’юз’) мотивоване англ. *abuser*; укр. *аватар* чи *аватар**ка*** (‘особа, яка має проблеми з алкоголізмом’) походить від англ. *avatar* (с. 32); укр. *автосексуал / автосексуал**ка*** (‘особа з автосексуальністю’) – від англ. *autosexual*, порівн.: *Нарешті зможете з’ясувати, хто ви – пансексуал, сапіосексуал або* ***автосексуал*** *і візьмете інтерв’ю у головного сексопатолога Києва* (с. 33); укр. *агендер* / *агендер**ка*** (‘особа, для якої характерна відсутність визначення належности до статі’) – від англ. *agender* (с. 33); укр. *айдол* (‘надзвичайно популярна публічна особа, переважно співак або співачка в азійських попкультурах’) – від англ. *idol* (с. 35); укр. *антиваксер / антиваксер**ка*** (‘особа, яка проти вакцинації’) – від *anti-vaxxer* (с. 39).

Серед назв осіб натрапляємо й на ***неспіввідносні за категорією роду***, що мотивовано специфікою семантики таких слів, напр.: укр. *бедбой* (‘поганий хлопець’) походить від англ. *badboy*: винятково щодо осіб чоловічої статі, порівн.: *Едвард каже, що він* ***бедбой*** *і просить триматися від нього подалі* (с. 48) або: укр. *менсплейнер* (‘чоловік, який вдасться до менсплейнінгу’) – від англ. *mansplainer*: ***Менсплейнерам*** *властиво вважати, що лише їхня думка є правильною й має вагу* (с. 168); укр. *седбой* (‘засмучений, депресивний юнак’) – від англ. *sadboy* (с. 211). Навпаки, укр. *буч* чи *бутч* (‘маскулінна лесбійка’) – від англ. *butch* стосується лише осіб жіночої статі, порівн.: *Фотограф Мег Аллен створила серію фотографій* ***бутч****, щоб довести, що і жінки мають право виглядати мужньо* (с. 65) або: *гостес*

чи ***х**остес* (‘жінка, яка розважає відвідувачів у нічних барах, платна партнерка в танцях’) – від англ. *hostess*: *Дівчата **гостес** спілкуються з клієнтами, підсідають до них за столик, розважають бесідою, якщо спілкування приносить клієнту задоволення, він може замовити дівчині їжу, напої* (с. 89); укр. *фемка* (‘феміністка’) – від англ. *fem*: *Хай ті тупороті **фемки** в Афганістан поїдуть права качати* (с. 282). Більшість назв осіб мотивовані однокореневими абстрактними іменниками. Вони, як бачимо, запозичені переважно способом транслітерації, інколи з додаванням відповідних суфіксів. На думку О. Стишова, в останній час в українській мові процес неологізації передусім пов’язаний з іменниками, особливо назвами осіб: «…останні свідчать про активізацію антропоцентричних інтенцій» (Стишов, 2024: 177).

Г. Малочисельна кількість (***всього 1 лексема***) презентує ***клас збірних іменників***: укр. *дри**м**тим,* або *дрі**м**тим* (‘група людей, що є кращими у своїй справі; команда мрії’) походить від словосполучення англ. *dream team*. Контекст: *Наша **дриммтим** шукає волонтерів, які будуть раді добровільно допомагати в проведенні найбільш довгоочікуваної події цього літа* (с. 110).

Наголосімо, що певна частина запозичених іменників ще не адаптована до граматичної системи української мови й презентує ***невідмінювані форми***: укр. *гостес* і ***х**остес* (‘жінка, яка розважає відвідувачів у нічних барах, платна партнерка в танцях’) походить від англ. *hostess* (с. 89); укр. *грамарнаця* і ***ґ**рамарнаця* (‘особа, яка надмірно пропагує чистоту мови, намагається завжди дотримуватися правил граматики й правопису та вважає, що так само повинні чинити й інші’) утворено від словосполучення англ. *grammar Nazi* (с. 91); укр. *д**и**пстейт* і *д**і**пстейт* (‘той, хто впливає на політичну ситуацію в країні, незважаючи на офіційну владу’) походить від словосполучення *deep state* (с. 106); укр. *мок’юментарі* (‘фільм, у якому вигадані події видають за документальні для створення пародії’) – від англ. *mockumentary* (іменник) (с. 173). Це ***всього 5 іменників***, що переважно називають осіб.

2. Серед ***прикметникових форм*** виокремлено лише ***54 слова з вираженою оцінною семантикою***, більшість із яких (**42** одиниці) ***презентують негативне***

значення, а ***12 – позитивне***. Серед виокремлених форм такі.

А. *Якісні прикметники* – *їх **17***: *гайповий* і ***хайповий*** (‘скандальний’ або ‘модний, популярний’) утворені від англ. *hype* (омонімна форма: іменник або дієслово), напр.: *Це був би **найбільш гайповий** ляпас в історії* (с. 77) чи: *Читаю на УП інтерв‘ю сетндап-коміка і майстра політичної сатири. Серед іншого він каже, що для того, аби на рівних змагатися із Зеленським у 2019 році Порошенко мав бути веселіший, сучасніший і **більш хайповий*** (Главком) – простежуємо складену форму вищого й найвищого ступенів порівняння; укр. *гардкорний* і *хард-корний* (‘важкий, складний’) мотивовані англ. *hardcore* (омонімні форми: іменник чи прикметник), напр.: *Шалена, безглузда та **гардкорна** гра про котика в жанрі avoid-em up* (с. 78). В інтернет-просторі простежено й складену форму вищого ступеня порівняння: *Літня версія **Summer Reading Challenge** від Goodreads існує у двох варіантах: більш розслаблений та **більш гардкорний**. Ну, я була би не я, якби хоч колись обирала легші шляхи. Отакий вигляд має гардкор* (Чи є життя без…); укр. *драйвовий* (‘енергетично насичений’, ‘емоційно піднесений’, ‘спонукальний’) походить від англ. *drive* (омонімні форми: іменник чи дієслово) (с. 109). В інтернет-дискурсі вживаються складені форми вищого й найвищого ступенів порівняння, напр.: *Попри те, що альбом **більш драйвовий**, у текстах все одно відчутно нотку суму від довгих розлук ізріднею. Олег звертається то до дружини, щоб вона була з ним і не вмикала телефон, коли вечір пахне ваніллю, то до доці, від якої божеволіють педагоги, політики і навіть артисти* (Україна Молода); *Головою Франківської райадміністрації стала **найбільш драйвовий** керівник у Львові* (DailyLviv.com). Просту форму вищого ступеня компаратива демонструє прикметник *криповий* (‘жахливий’, ‘страшний’), утворений від анг. *creepy* (прикметник) (с. 151), порівн.: *Ще один вигляд самурая, але вже **криповіший.** На спині у персонажа два величезні мечі, на голову одягнений класичний капелюх з Японії, а всі ноги забруднені…* (Скини для дівчат у Roblox…); прикметник укр. *лайтовий* (‘легкий’, ‘приємний’) – від англ. *light* (омонімна форма: іменник чи прикметник) (с. 155) утворює в українській мові і просту, і складену форми ступенів порівняння, напр.: …***більш лайтовий*** варіант без матюків… (Неймовірно

чарівна крутезна Аптечка…); *Тоді тут було б перетворення на нову Білорусь. І це був би* ***найлайтовіший*** *варіант* (Військовий аналітик розповів…); *укр. лакшерний* (‘розкішний’), що походить від англ. *luxury* (іменник) (с. 155), також в українській мові утворює просту форму вищого ступеня порівняння: *Складне фарбування завжди довгий процес, але це те фарбування, якого вистачає на 5–6 місяців, потребує лише тонування (тобто освіжати колір), ну і стрижки кінчиків для здоров’я вашого волосся. А ще має* ***лакшерніший*** *вигляд ніж просто однотон* (Техніки складного фарбування…). Чи укр. *токсичний* (‘дуже неприємний’, ‘неприйнятний’, ‘такий, шо приносить багато шкоди та нещастя впродовж тривалого часу’) – від. англ. *toxic* (прикметник), хоч і належить до жаргонізму (с. 259), однак також утворює прості й складені ступеньовані форми, напр.: *Хімічно активний метаболіт, що у десятки разів* ***токсичніший*** *за етанол* (Хімічно активний метаболіт…); *Який з наступних токсинів* ***найбільш токсичний****?* (Який з наступних токсинів…).

Ступенювання якісних запозичених прикметників засвідчує високий вияв їх адаптації в українському мовленні, хоча на це укладачі розглядуваного словника не вказують. Зазначене характерно навіть для тих прикметників, що демонструють абсолютний вияв вищої міри ознаки, напр., укр. *топовий* (‘найкращий’, ‘першокласний’) – від *top* (омонімна форма: іменник, прикметник чи дієслово) (с. 261), напр.: *«Супряга* ***топовіший*** *за Холанда»* (Супряга топовіший); *Визначено найшвидший процесор в світі – він обійшов* ***найтоповіший*** *Intel Core i9* (УНІАН); *Ну цей пост* ***більш топовий*** *був)))* (Twitter). Так само й прикметник *фейковий* (‘несправжній’, ‘підроблений’, ‘неправдивий’) – від *fake* (с. 281) (омонімна форма: іменник, прикметник чи дієслово), що презентує абсолютну ознаку, усе ж в мовленні українців починає ступенюватися: *Чи дійсно реальний світ набагато заплутаніший та* ***фейковіший,*** *ніж віртуальний?* (Instagram).

Проте не всі із запозичених якісних прикметників утворюють ступені порівняння, зокрема: укр. *аб’юзивний* (‘агресивний’) походить від англ. *abusive* (прикметник), напр.: *Розвивайте себе, вчіться бути чуйними до своїх потреб і внутрішніх сигналів, це може вас підтримати у важкій ситуації і уберегти від*

потрапляння в ***аб'юзивні*** *взаємини* (с. 31); укр. *голіварний* і *холіварний* ('суперечливий') – від словосполучення англ. *holy war*, напр.: *Вже дивилися* ***голіварний*** *випуск DOU-подкасту про податки?* (с. 88).

Зрозуміло, не утворюють ступенів порівняння запозичені прикметники, що мають словотвірні компоненти, які вже вказують на неповну, зменшену або збільшену ознаку. Це, напр., суфікс *-нут* зі значенням 'трохи, не повною мірою'. Ідеться про прикметник укр. *крейзанутий* ('неврівноважений', 'енергійний', 'божевільний'), характерний для жаргонного мовлення, від англ. *crazy* (прикметник): *А взагалі він не від світу цього.* ***Крейзанутий*** (с. 151).

Б. ***Відносні прикметники*** *– їх налічуємо* ***37***: укр. *абсентеїстський* ('ухилянтський') – від англ. *absenteeistic* (прикметник), напр.: *Чому вкрай високий і вкрай низький ступінь задоволеності особистих потреб зумовлює* ***абсентеїстський*** *тип політичної поведінки?* (с. 31); укр. *автосексуальний* ('характерний для автосексуала') – від англ. *autosexual* (прикметник): ***Автосексуальна*** *поведінка С. мене почала напружувати* (с. 33); укр. *ейблістський* ('дискримінаційний') – від англ. *ableist* (прикметник): *Будь ласка, розумійте, що кожного разу, використовуючи* ***ейблістський*** *вираз задля жарту чи для «красного слівця», ви підтримуєте дискримінацію і заганяєте проблему ще глибше* (с. 114); укр. *ейджистський* ('дискримінаційний за ознакою віку') – від англ. *ageist* (прикметник): *Автори п'єси ламають усталений* ***ейджистський*** *стереотип про консерватизм старості* (с. 114); укр. інсайдерський ('такий, що розсекречує таємну інформацію') – від англ. *insider* (іменник): *Точну вартість скрипки тримають у таємниці, однак, за* ***інсайдерською*** *інформацією, її вартість сягає мільйонів доларів* (с. 125); укр. *кардерський* ('шахрайський щодо платіжних карток') – від англ. *carder* (іменник): *Хакери зламали* ***кардерський*** *ресурс, на якому здійснювалися купівля і продаж крадених банківських карток, що спричинило значний витік даних* (с. 131); укр. лузерський ('нещасливий', 'безталанний', 'без удачі') – від англ. *loser* (іменник): *Ми опинились у* ***лузерському*** *становищі і програли все, що могли* (ЗМІ) (с. 162).

Відносні прикметники, як бачимо, часто можуть утворюватися від назв істот,

для яких характерний певний вид діяльности, напр.: укр. *пранкерський* (‘притаманний пранкерам, тобто тим, хто влаштовує розіграші на вулиці за допомогою телефону, інтернету та под.’), походить від англ. іменника (назви особи) *pranker*: *Ми також поспілкувались зі свідком* ***пранкерської*** *атаки* (с. 194); укр. *спамерський* (‘характерний для спамера, тобто особи, яка розсилає спам’) – від англ. іменника (назви особи) *spammer*: *Іноді* ***спамерські*** *коментарі маскуються під звичайні повідомлення із посиланням на «корисний» сайт* (с. 230).

У системі відносних прикметників простежуємо пароніми (один корінь, але різні суфікси), напр.: *спамер**ськ**ий* і *спам**ов**ий*. Укр. *спам**ов**ий* (‘той, що належить до спаму: рекламного матеріалу, який розсилають електронною поштою’) походить від англ. іменника *spam*: *Джерельна база дослідження –* ***спамові*** *повідомлення з електронної пошти Gmail* (с. 230).

Запозичення з англійської мови в українській мови адаптуються настільки, що утворюється низка похідних.

Констатуємо, що присвійні прикметники серед запозичень у словнику не зафіксовані, що засвідчує їх непродуктивність під час запозичення.

В. Незначна частина запозичених ад’єктивних форм (якісних і відносних прикметників) належить до ***невідмінюван**их* (***їх 5***), тобто не повністю адаптованих українською мовою, напр.: ***ґ**ейфрендлі і гейфрендлі* (‘такий, який виявляє толерантність та дружнє ставлення до геїв’) походить від словосполучення *gay friendly*: *Лісабон цілком* ***гейфрендлі*** *місто, чого не скажеш про Москву* (с. 82); укр. *екофрендлі* (‘екологічний, із підвищеною екологічною свідомістю’) – від англ. *eco-friendly* (прикметник): *Бути* ***екофрендлі*** *– це всього лиш виробити звички, які мінімально шкодять навколишньому середовищу* (с. 116); укр. *тру* (‘справжній’, ‘істинний’, ‘реальний’) – від англ. *true* (омонімні форм: прикметник, прислівник чи іменник): *…дійсно* ***тру*** *чувак* (с. 273); *фенсі* (‘шикарний’, ‘дивовижний’, ‘цікавий’, ‘модний’) – від англ. *fancy* (омонімні форми: дієслово, прикметник чи іменник): *Стара людина може бути дуже* ***фенсі****, також може бути елегантною* (с. 282).

3. Запозичені прислівники зі значенням оцінки складають невелику групу – це ***9 одиниць***, серед яких майже всі презентують лексико-граматичний розряд

означальних прислівників: укр. *драйвово* (‘енергійно’, ‘захопливо’, ‘потужно’, ‘збудливо’ – від англ. *drive* (омонімні форми: дієслово чи іменник): *Як завжди, буде смачно,* ***драйвово****, легко, весело й колоритно* (с. 109); укр. *ізі* (*на ізі*) (‘легко’, ‘без зусиль’) – від англ. *easy* (омонімні форми: прикметник чи прислівник): *Пригадайте ситуацію, яка колись здавалася складною, а тепер вирішується* ***на ізі*** (с. 122); укр. кул (‘чудово’, ‘дуже добре’) – від англ. *cool* (омонімні форми: прикметник, іменник чи дієслово): *Прибуток від продажів наш заклад виділяє на допомогу притулку для собак. І це дуже* ***кул****!* (с. 153); укр. *лайтово* (‘легко’, ‘приємно’) – від англ. *light* (омонімні форми: прикметник, іменник чи дієслово): *В інтернеті все* ***лайтово****, усі щасливі, усміхнені, у всіх суперсім'ї та супердіти, здоровий спосіб життя, відпочинок лакшері і т.д.* (с. 155); укр. *тру* (‘правдиво’, ‘красиво’, ‘життєво’), що використовується в жаргонному мовленні для схвалення чогось, походить від англ. *true*: *Художня еротика – це* ***тру****!* (CIP) (с. 273); укр. *топчик* (‘відмінно’, ‘чудово’) – від англ. *top*: *Коли гості та наречені так танцюють, значить все* ***топчи****к* (с. 262); укр. *фенсі* (‘шикарно’, ‘дивовижно,’ ‘цікаво’, ‘модно’) – від англ. *fancy*: *Сніданки в готелях більше не* ***фенсі*** (с. 282).

Лише один прислівник за лексико-граматичним розрядом презентує категорію міри й ступеню дії: укр. *тумач* (‘занадто’) – від словосполучення *too much*: *Театр майбутнього – це* ***тумач*** *для України* (с. 273). Слугує для омовлення інтенсивности ознаки чи дії.

Деякі прислівники, як бачимо, презентують омоформи, оскільки вони збігаються за граматичною формою з відповідними прикметниками, зокрема й незмінюваними, порівн.: англ. *easy* – залежно від функції це прикметник чи прислівник, як і англ. *true,* та под.; можуть збігатися форми прислівників та іменників, напр.: укр. іменник *топчик* і український прислівник *топчик*, що мотивовані англ. *top* та ін.

4. В авторській картотеці **37** ***дієслів****,* що подані, зрозуміло, у формі інфінітива, напр.: укр. *аб’юзити* мотивоване англ. *abuse* (омонімні форми: дієслово чи іменник): слово нейтральне щодо стилістичного маркування – актуалізовано значення негативної оцінки ‘здійснювати агресію’ (с. 31). Укр. дієслово

аватарити, що походить від англ. іменника *avatar*, набуло стилістичного маркера *зневажливе*, проте в англійській мові цей маркер не актуалізований; презентовано значення ‘зловживати алкоголем’ (с. 32). Те саме значення має й лексема *алкотрешити*, що походить від англ. *alcotrash*. Однак зауважмо, що в словниках англійської мови таке слово не зафіксоване, очевидно, воно утворене від *alcohol* (‘алкоголь’, іменник) + *trash* (‘сміття’, ‘відходи’, ‘викидати’, ‘псувати’ /значення іменника чи дієслова/) й уживається в розмовному мовленні. Проте в семантиці цього українського дієслова негативна оцінка інтенсифікується, оскільки змодельовано значення ‘надмірне й хаотичне вживання алкоголю’ – простежуємо містку оцінну семантику (с. 37). Укр. *агритися* мотивоване англ. *aggressive* (прикметник), уживається в розмовному мовленні з вираженою негативною оцінною семантикою ‘сердитися, проявляти агресію’ (с. 32). Дієслівна форма укр. *булити* (англ. *bully* – омонімна форма: іменник чи дієслово) має також значення негативу – ‘займатися булінгом’: функціює в розмовному мовленні, напр.: *Що робити батькам, коли учня* ***булить*** *вчитель?* (с. 63).

Серед 37 дієслівних форм домінувальна кількість вербалізує негативну оцінку. Крім наведених прикладів, значення негативної оцінки омовлюють ще такі дієслова: укр. *блеймити* – від англ. *blame* (омонімні форми: іменник чи дієслово); укр. ***гайпувати,*** чи орфографійний варіант ***хайпувати*** – від англ. *hype* (омонімні форми: іменник чи дієслово); укр. *гантити* – від англ. *hunt* (омонімні форми: іменник чи дієслово); укр. ***гейтити*** чи варіант ***хейтити*** – від англ. *hate* (омонімні форми: іменник чи дієслово); укр. ***голіварити*** чи ***холіварити*** – від словосполучення англійської мови *holy war* (прикметник + іменник) та ін.

Простежуємо наявність дублетних орфографічних форм: це, як наголошувалося, пов’язано з тим, що англ. ***h*** українською мовою може передаватися і літерою ***х***, і літерою ***г***. Серед 37 дієслів ***34 мають негативну конотацію***.

Практично всі запозичені дієслівні форми з пейоративним значенням належать до розмовного стилю мовлення, інші стильові маркери фіксуються рідко. Хоча частотними є ***жаргонізми***: укр. *рофлити* (‘дуже сміятися, реготати’) – від

англ. абревіатури *ROFL* (*rolling on the floor laughing* /CD/ – ‘качатися по підлозі від сміху’ має статус інтернет-сленгізму, що вживається в інтернет-чатах; утворене таким поєднанням: прикметник + прийменник + артикль + іменник + дієслово) (с. 208); укр. *слоупочити* (‘повільно або запізніло реагувати на події’) – від англ. *slowpoke* (іменник-жаргонізм із негативним оцінним значенням ‘тугодум’, ‘тупий’, ‘заторможений’) (с. 226); укр. *спамити* (‘публікувати в соцмережах багато однотипного контенту, часто нецікавого’) – від англ. *spam* (омонімні форми: іменник чи дієслово; лексема презентує комп’ютерний жаргон; функціює в значеннях іменника: ‘небажана пошта /зазвичай ідеться про рекламу/’ і дієслова – ‘розсилати небажану пошту’); укр. *тригерити* (‘провокувати, дражнити’) – від англ. *trigger* (омонімні форми: іменник чи дієслово; вербалізовано такі значення дієслова – ‘викликати’, ‘спровокувати’, ‘спричинити’ й такі значення іменника: ‘збудник’, ‘пусковий механізм’; крім того, виокремлене переносне значення – ‘викликати сильну емоційну реакцію на щось’) (с. 271); укр. *тріпувати* (‘поринати в іншу реальність під впливом психоделійних речовин’) походить від англ. *trip* (омонімні форми: іменник чи дієслово в значеннях ‘подорож’ і ‘подорожувати’; як дієслово презентує сленгове значення – ‘відчувати різні ефекти, уживаючи наркотики’) (с. 272); укр. *факапити* (‘робити щось неправильно, погано, припускатися серйозних помилок, псувати щось’) – від англ. *fuck up* (дієслово + прийменник, що презентує жаргонне значення, яке запозичене українською мовою, однак в англійській мові більш виразно простежується негативна семантика, оскільки дієслово *fuck* – жаргонізм англійської мови, що має значення ‘займатися статевим актом’ зі стилістичним відтінком дисфемізму ‘грубо’) (с. 277) та ін. ***Усього 8 слів***.

Дієслів, що вербалізують ***позитивне оцінне значення***, значно менше (***3 слова***), зокрема: *укр. голівудити* від *Hollywood* (в англійські мові це іменник, власна назва; *Голлівуд* (англ. Hollywood) – район міста Лос-Анджелес, що на північному заході від центру міста, штат Каліфорнія. Традиційно *Голлівуд* асоціюється з американською кіноіндустрією, оскільки в цьому районі є багато кіностудій та проживає чимало відомих кіноакторів) (с. 88): ця лексема функціює в

українській мові в значенні ‘відпочивати’; укр. *епрувнути* від англ. *approve* (с. 118) (англ. дієслово – ‘схвалювати’) запозичене з тотожною семантикою (значення ‘схвалювати’); практично з тим самим значенням використовують укр. *лайкати* – від англ. *like* (с. 155) (англ. дієслово в значенні ‘подобатися’, ‘схвалювати’; у сленговому вжитку має семантичне уточнення: ‘уподобати щось у соцмережах’).

Серед дієслівних запозичень з англійської мови ***рідко виокремлюємо багатозначні лексеми***, більшість із них ***однозначні*** або ***двозначні***, як і в системі виокремлених інших частинах мови, напр.: укр. *слоупочити* походить від англ. *slowpoke* – (1) ‘повільно або запізніло реагувати на події’ і (2) ‘робити щось повільно’ (с. 226); укр. *спамити* – від англ. *spam*: (1) розсилати спам і (2) ‘публікувати в соцмережах багато однотипного контенту, часто нецікавого’. Наголосімо, що в цьому разі простежуємо в українській мові розширення семантики, оскільки в англійській мові другого значення не зафіксовано (с. 230); укр. *тригерити* – від англ. *trigger*: (1) ‘провокувати, дражнити’ й (2) ‘сприяти виникненню повторного переживання травми’ (с. 271); укр. *тролити* – від англ. *troll*: (1) ‘писати образливі, провокаційні повідомлення в інтернеті, щоб розлютити інших людей’ і (2) ‘провокативно жартувати над кимось, жорстоко розігрувати’ (с. 272); укр. *факатися* – від англ. *fuck*: (1) ‘займатися сексом’ і (2) ‘матюкатися’ (с. 277). Знову простежуємо факт розширення семантики запозиченої лексеми, оскільки в англійській мові другого ЛСВ значення, що є в українській мові, немає. Водночас зауважмо, що це слово в англійській мові вживається як нецензурний вигук для передавання почуттів незадоволення, роздратування, тому воно в англійській мові є омонімною граматичною формою. В українській мові перше з наведених значень належить до евфемізмів.

Простежено ***всього 6 багатозначних слів***. Отже, у разі багатозначности запозичень з англійської мови виявляємо конотовані значення, евфемізовані чи дисфемізовані форми.

Зрідка дієслівні лексеми презентують у своїй структурі більшу кількість значень – ***єдине слово має їх 4***: укр. *сталкерити* – від англ. *stalk* (омонімні форми: іменник чи дієслово): (1) ‘стежити за іншою персоною без особистого контакту,

відстеження активности, контактів тощо’; (2) ‘займатися психологійним насиллям – нав’язливим переслідуванням, погрозами, переважно по телефону чи через інтернет’; (3) *перен.* ‘відстежувати щось’; (4) ‘обстежувати маловідомі, нерідко небезпечні для життя місця’ (с. 234–235). Однак, як бачимо, не всі ЛСВ наведеного слова мають оцінні значення. Часто одне зі значень багатозначних слів, як наголошувалося, належить до жаргонної лексики.

В українській мові простежуємо словотвірні ланцюжки, мотивовані англійськими основами, напр.: *аб’юз – аб’юз**ер** – аб’юзер**к**а; аб’юз – аб’юз**ивн**ий; аб’юзер – аб’юзер**ськ**ий; аб’юз – аб’юз**и**ти або аватар – аватар**к**а; аватар – аватар**ств**о; аватар – аватар**и**ти, булінг – бул**и**ти; булінг – бул**ер** – булер**к**а; булінг – булінг**ов**ий; газлайтинг – газлайт**ер** – газлайтер**к**а; газлайтер – газлайтер**ськ**ий; гайп – гайп**ува**ти; гайп – гайп**ов**ий; гедгантінг – гедгант**ер** – гедгантер**к**а; гейт – гейтити; гейт – гейт**ер** – гейтер**к**а; гейт – гейтер**ств**о; гейтер – гейтер**ськ**ий; голівар – голівар**и**ти; гоустрайтинг – гоустрайт**ер** – гоустрайтер**к**а; слоупок – слоупоч**и**ти; спам – спам**ов**ий; спам – спам**ер** – спамер**к**а; спамер – спамер**ськ**ий; спамер – спамер**ств**о; спам – спам**и**ти; сталкінг – сталк**ер** – сталкер**к**а; сталкер – сталкер**и**ти; сталкер – сталкер**ськ**ий* тощо.

Зрозуміло, що займенники й числівники зазвичай не презентують значення оцінки: їх не фіксуємо серед запозичень з англійської мови.

Однак, як не дивно, ***з англійської мови запозичуються й вигуки***, що мають, як відомо, емоційно-оцінне значення. Зазвичай вигуки належать до найбільш давніх слів: одна з гіпотез походження мови базується на тому, що первинними словами в усіх мовах були вигуки, порівн.: «Мова виникла з несвідомих вигуків, які супроводжують різні стани емоцій. На думку Епікура, Лукреція і інших епікурейців, в основу первісної мови покладено емоційні крики, які пов’язувалися з враженнями від впливу на людину речей і ставали їх позначеннями» (Теорія вигуків…). Це означає, що в кожній мові вигуки – це питомі слова. Натомість простежуємо, що українська система вигуків поповнюється англізмами – їх ***виокремлено 10***, порівн.: укр. *бла-бла-бла!* походить від англ. *blah-blah-blah!* – це ‘вигук на позначення беззмістовної інформації або розмови’ (викликає негативні

емоції): *Лекції професора Масенка це суцільні* ***бла-бла-бла*** (с. 55); укр. *вау!* – від англ. *wow*: ‘вигук для вираження здивування, захоплення’ (вербалізує переважно позитивні емоції): *Просто* ***вау!*** *Завдяки унікальній технології Smart Chef, процес приготування вийшов на абсолютно новий рівень!* (с. 67); *со**р**і*, *с**орр**і* походить від англ. *sorry* – ‘вигук як прохання про вибачення’: *Одразу поясню:* ***сорі*** *– це я вибачилась* (с. 228); вигук, синонімний до наведеного, запозичений з англійської мови, *сорямба,* що використовується в тому самому значенні; укр. *упс!* – від англ. *oops!*: це ‘емотивний вигук, який зазвичай використовують як вибачення під час помилкової дії чи при обмовці’ (синонім до укр. *ой!*), напр.: *Упс... Ми не очікували, що ви оберете таку відповідь* (с. 275); укр. *фак!* – від англ. *fuck!*: уживається в жаргонному мовленні як лайка (синонім до *От дідько!)*, напр.: ***Фак****, як я міг провтикапш улюблену кепу, яка завжди приносить удачу?* (с. 276); Укр. *фак**і**ншит* і *фак**и**ншіт* – від англ. *fucking shit* (*прикметник* + *іменник*, що й в англійській мові презентує табуйовану вигукову конструкцію, яка належить до сленгового мовлення, аналог української мови – *Гівно!*). В українській мові цей вигук слугує на позначення здивування від несподіванки, реакції на позитив або негатив, синонім до *Нічого собі!* або *От чорт:! «****От факіншит****», – думаю* (с. 277), тобто дисфемізм нейтралізується, оскільки в запозиченні зазвичай утрачається внутрішня форма.

Натомість укр. *єс* – від англ. *yes* (омонімна форма: прислівник чи іменник, але статус цього слова як частини мови досі викликає суперечки в англійському мовознавстві) – презентує приклад омоформи, оскільки може виступати у функції і вигука, і частки, порівн.: у значенні *вигука* вживається під час вираження емоційної реакції, найчастіше радости, що підсилено окличною інтонацією, – ***Єс****, ми це зробили!* (с. 118). Хоча зазначена лексема може вживатися й у функції стверджувальної частки, зокрема під час відповіді, що підтверджує правильність думки, тобто презентується схвалення: *Учена тільки повторювала: «****Єс, єс****», – неначе папуга, ковтаючи сльози, щоб не налякати Степана своїми емоціями* (с. 118). Укр. *упс* – від англ. *oops* (в англійській мові цей вигук виражає *здивування* або *жаль через помилку* чи *незначний інцидент*, а в українській мові – ‘емотивний

вигук, який зазвичай вимовляють при помилковій дії чи обмовці’); синонім до *Ой!*, порівн.: ***Упс**... Ми не очікували, що ви оберете таку відповідь* (с. 275).

Серед латинографійних запозичень з англійської мови в розглядуваному словнику виокремлено, як наголошувалося, усього кілька одиниць, однак вони мають виразну аксіологію, проте з невираженою для українських мовців внутрішньою формою, порівн.: ***абревіатурні утворення*** – *ACAB*, що походить від англ. *all cops are bastards* (дослівний переклад абревіатури ‘усі поліцейські – покидьки’), напр.: *Поява панків у кінці 1970-х допомогла **ACAB** поширитися по всьому світу* (с. 9); *BDSM* – від англ. *bondage, discipline, dominance and submission* (про цю абревіатуру йшлося вище), напр.: ***BDSM** – це омовлення відносин, які, можна сказати, є рольовою грою, яка обертається навколо елементу влади* (с. 11); ***LOL*** – від англ. *laughing out loud* (дослівний переклад ‘голосно сміюся’): цю абревіатуру використовують для позначення кумедних ситуацій, неповаги до аргументів співрозмовника, напр.: *Ось як виглядає нове звернення гаранта. **LOL*** (с. 21); *ROFL* – від англ. *roll on the floor and laugh* (дослівний переклад ‘качатися по землі від сміху’): абревіатуру використовують на позначення надзвичайно смішної ситуації, напр.: *Ви бачили цей мем з дідом Панасом – **ROFL**?* (с. 26); *WTF* – від англ. *what the fuck* (дослівний переклад ‘Що за чорт!’): абревіатура функціює в значенні вигукової конструкції для вираження роздратованого здивування, напр.: *Ви бачили вчорашню пресуху, **WTF**?* (с. 30). Останній приклад ілюструє евфемізм. Названі абревіатури належать до незмінних слів.

Крім того, ***простежуємо тенденцію до реалізації двох форм запозичення*** – і латинською (варваризм), і українською графікою, зокрема: *honeypot* і *ганіпот* у значенні ‘інтернет-ресурс, що виконує роль приманки для зловмисника’, напр.: *У мене таке враження, що уся ця історія – це чистий **honeypot*** (с. 18), а також: *Кожна пастка являє собою, по суті, окремий **ганіпот**, тобто окремий мережевий ресурс, який ні з ким не взаємодіє* (с. 18). Або: *White Power* і *вайт-павер* (дослівний переклад ‘біла сила’) – слоган неорасистських рухів, що проповідують зверхність білої раси, напр.: *Він полюбляв кричати: «**White Powe**», але потім переглянув свої погляди* і *Товариші адміни, чи ви здаєте собі справу, що на відео, окрім пушап-*

челенджу, пропагується расова дискримінація і ***«вайт-павер»****?* (с. 29).

Усього в розглядуваному словнику зафіксовано 256 прикладів актуалізації латинографійних форм, однак зі значенням оцінки серед них виокремлено лише 7, що розглянуті вище: це становить майже 3 % від загальної кількості латинографійних форм, що, як видається, небагато (див. ДОДАТОК Б, таблиця 5.1, діаграма 5.1).

Матеріал цього дослідження підтверджує думку, висловлену українськими науковцями, що за розвиненою сукупністю морфологійних категорій і парадигм центральне місце в граматичній структурі української мови належить іменникові й дієслову (див.: Вихованець & Городенська, 2004: 44), що проєктується і на вектор запозичення. І. Вихованець та К. Городенська водночас переконані в центральності дієслова, оскільки «…тільки в ньому чітко вирізнено основні значеннєві різновиди ознаки – дію, процес і стан» (Вихованець & Городенська, 2004: 121). Однак авторські спостереження щодо запозичувального потенціалу, спроєктованого на лексико-граматичні розряди частин мови, які презентують значення оцінки, дають право виокремити дещо іншу тенденцію.

Висновки до розділу 5

Запозичення – процес, унаслідок якого в мові виникають іншомовні елементи, що засвоюються за допомогою системи розроблених способів. Запозичення загалом сприяє збагаченню мови: переважно відбувається їх адаптація – вони підпорядковуються законам мови-донора. В окремих випадках запозичення залишаються «чужими», виражаючи статус варваризмів / барбаризмів. Простежено феномен впливу російської мови на особливості запозичення англізмів, що виявляється в орфографійних формах та орфоепії (росіянізовані англізми).

Зловживання запозиченнями, невиправдане їх використання призводить до засмічення української літературної мови, недооцінювання її вітальної сили. Тому цей процес повинен бути поміркованим, про що писали класики українського мовознавства й що зазначають сучасні українські вчені.

Найпотужнішим джерелом запозичень української мови сьогодні вважають

англійську мову, проте процес сприйняття англізмів має і позитивні, і негативні наслідки, що докладно висвітлюють вітчизняні науковці. Важливо виокремлювати й псевдоанглізми.

Англізми української мови лексикографують, тому лише час та всебічне вивчення процесу англізації зможе показати, наскільки це явище продуктивне й потрібне, як саме впливає на розвиток української мови.

На основі аналізу «Словника новітніх англіїзмів» продемонстровано, що продуктивність моделювання лексико-граматичного значення оцінки за допомогою англізмів сучасної української мови, які зафіксовані в розглядуваному словнику, по-різному презентована залежно від їх належности до певних частин мови. Дослідницький матеріал показує, що запозичувальний потенціал частин мови, що презентують лексико-граматичне значення оцінки в різних граматичних класах слів, прийнятих в українську мову з англійської, за частотністю найбільше презентований у такому порядку: іменник (187), прикметник (54), дієслово (37) і прислівник (9). Якщо, за спостереженнями українських мовознавців, найбільш значущими в мовленні є іменники й дієслова, то в нашому матеріалі домінують іменники й прикметники, а запозичених дієслів дещо менше. Важливим є і факт запозичення вигука, оскільки ця граматична категорія презентує закритий клас слів. Очевидно, той факт, що емоції активно вербалізуються в комунікативному просторі українців, зокрема й за рахунок запозичень, можна пояснити однією з національних рис української мовної особистости – високим рівнем її чутливости й емоційности.

Якщо розглянути лексико-граматичні розряди іменників, то найбільший потенціал презентувати значення оцінки мають абстрактні іменники, що, можливо, засвідчує здатність англійської мови вербалізувати нові абстрактні поняття, пов’язані з особливостями розвитку довкілля, а українська мова запозичує слова разом із новими поняттями, які вони позначають. На другій сходинці за кількістю запозичень-іменників – назви осіб, які є агенсами відповідних нових явищ чи понять. Серед розрядів прикметників зі значенням оцінки відзначмо найбільшу кількість відносних прикметників, вочевидь тому, що вони виражають широку

палітру характеристик: ознаку предмета за його відношенням до інших предметів, дій, обставин. Серед прислівників виокремлено найчастотніші – означальні, що дають додаткову оцінну характеристику предмету, ознаці чи дії. Крім українських форм трансформації англізмів із семантикою оцінки, простежуємо й латинографійні запозичення, однак вони становлять невелику частку й належать до незмінних форм: практично всі виражають негативну оцінку. Виявляємо й тенденцію до одночасної реалізації двох форм запозичень – через процес варваризації / барбаризації (актуалізацію латинської графіки) й водночас через трансформацію з використанням української графіки.

Підтверджено усталену думку, що більшу кількість запозичень із оцінною семантикою становлять одиниці, які презентують значення негативу, що пов'язано з особливостями людської психіки: більшу увагу людина зосереджує саме на негативних феноменах дійсности. Серед іменників це 152 лексеми зі 187, серед прикметників – 42 з 54, серед дієслів – 34 із 37, а серед прислівників простежуємо протилежну картину: майже всі презентують позитивну оцінку – 8 із 9, а один – нейтральний щодо моделювання оцінки, оскільки виражає міру вияву ознаки (укр. *тумач* /'занадто'/ від англ. словосполучення *too much*).

Здійснений аналіз засвідчує, що англізми швидко адаптуються до граматичної системи української мови, оскільки невідмінюваних іменникових форм виокремлено небагато (5 іменників і 5 прикметників). Характерна ознака запозичень з англійської мови – це їх орфографічна варіантність, що мотивовано різними принципами вимови англійських звуків в українській мові. Крім того, якщо англійська мова презентує велику кількість граматичних омонімів, то в українській мові ця омонімія нейтралізується і є мінімальною.

Констатуємо значну семантико-словотвірну потужність англізмів в українській мові, оскільки вони активно презентують словотвірні новотвори, моделюючи відповідні словотвірні пари й ланцюжки, а також мають здатність розширювати семантичну структуру слова, що найбільш виразно виявляється в системі дієслова.

Якщо простежити стилістичний потенціал запозичень, то незначна їх

кількість, як і в англійській мові, належить до сленгізмів, жаргонізмів, більшість – це слова розмовної лексики, переважає їх нейтральний стильовий статус.

Запозичення-англізми оцінної семантики можуть виконувати в українській мові роль евфемізмів чи дисфемізмів, розширювати синонімні ряди, збільшувати кількість антонімних пар, збагачуючи мовлення українців, хоча їх використання не завжди має чітку мотивацію.

У проаналізованому словнику простежуємо деякі недоліки щодо виокремлення ЛСВ у структурі окремих англізмів. Як видається, слід було більш докладно презентувати мотивацію запозичення, указуючи й омонімні граматичні форми запозичуваних слів, а також фіксувати псевдоанглізми.

ВИСНОВКИ

Дослідження заґрунтоване на інтеграції методологійних принципів лінгвоаксіології, лінгвопрагматики, дискурслінгвістики, функційної граматики, граматики оцінки й контрастивної граматики. У фокусі роботи – студіювання оцінки як універсальної категорії, що пронизує всі рівні мовної системи. До базових методологійних параметрів дослідження вналежнюємо функційно-комунікативний, прагмалінгвістичний, антропоцентричний, націєцентричний, аксіологійний і когнітивний, що поєднуються із системно-структурним описом. Такий синтез дослідницьких підходів сприяє багатоаспектному виявленню ціннісного змісту граматичних форм, що зближують вітчизняну й західну традиції, і дає змогу простежити типові відмінності.

1. Концепція дисертаційного дослідження базована на виокремленні й обґрунтуванні нового наукового напряму – *контрастивна морфологія оцінки* як складника *контрастивної граматики оцінки*. *Контрастивна морфологія* оцінки презентована як самостійний науковий сегмент, здатний забезпечити комплексний аналіз аксіологійного потенціалу у зіставній перспективі.

2. У роботі визначено сучасні підходи до інтерпретації поняття *контрастивна лінгвістика*, серед яких – (а) структурно-описовий, (б) функційно-прагматичний, (в) когнітивно-дискурсивний і (г) аксіологійно-контрастивний. Їх урахування дало змогу уточнити методологійні орієнтири й забезпечити комплексне бачення процесів вербалізації оцінки в порівнюваних мовах. Зазначене здійснено на основі аналізу становлення та розвитку контрастивної граматики від класичних порівняльних студій до сучасних когнітивно-прагматичних і функційно-дискурсивних інтерпретацій. Аргументовано, що контрастивна лінгвістика в сучасному розумінні охоплює не лише дескрипцію структурних відмінностей і подібностей, але й виявлення глибинних когнітивних, соціо-, етно- й лінгвокультурних чинників, що впливають на формування граматичних категорій. *Контрастивну морфологію оцінки* розглядаємо як дослідницький напрям, орієнтований на аналіз аксіологійних значень і смислів у морфологійній системі

української та англійської мов. Унаслідок здійсненого аналізу виокремлюємо такі методологійні постулати: (а) *наявність типологійної асиметрії кодування оцінки*: українська (синтетична) мова тяжіє до морфологійного й деривaційного кодування, англійська ж (аналітична) – до конструкційного (аналітичного) й контекстуального, а це значить, що під час зіставлення слід оперувати не лише «формальними відповідниками», а насамперед функційними еквівалентами, описуючи відповідні стратегії компенсації; (б) *компенсаційність морфологійної недостатности аналітичними ресурсами*, що відображає потребу експлікувати оцінний компонент у дискурсі, оскільки обмежена морфологійна варіативність англійської мови актуалізує модальні дієслова, інтенсифікатори, оперує порядком слів, відповідними предикативними структурами, моделює артиклеві чи детермінативні аксіологійні ефекти. Отже, *морфологія оцінки англійської мови* може реалізуватися як *конструкційна граматика оцінки*; (в) *активізація міжрівневої зони*: оцінка інтегрує і системні значення, і авторські смисли, тому морфологійні категорії в обох мовах демонструють залежність від когнітивних, прагматичних і соціокультурних чинників, але в українській мові ця взаємодія послідовніше маркована формально, а в англійській − встановлюється з контексту, тому *контрастивна морфологія оцінки залучає для аналізу не лише парадигматику, але характеризує відповідні умови дискурсивної активації* (контекст як граматичний «тригер»); (г) *розмаїтість експліцитности оцінки виявляється в її полярності та інтенсивності*: це мотивовано вищим рівнем експліцитного морфологійного маркування в українській мові (оцінні форманти, транспозиції, оказіональні компаративи тощо), а в англійській – частіше реалізовано імпліцитну оцінність через модальність, адвербіальні модифікатори тощо, тому під час зіставлення виникає певний «зсув» експліцитности: українська форма → англійський конструкційний еквівалент (і навпаки, але рідше).

3. *Історіографійний огляд* учення про лінгвоаксіологію загалом і окремі напрацювання щодо дослідження морфології оцінки зокрема в українському мовознавстві й західній науковій традиції дає змогу усвідомити особливості поступу лінгвоаксіології, функційної та контрастивної граматик і формування

порівняльної граматики оцінки. Ці знання синтезовано й запропоновано відповідні підходи до інтерпретації категорії оцінки. Простежено генезу ідей від загальних студій із проблематики лінгвоаксіології до специфікації морфологійних механізмів вираження оцінних значень і смислів. Відмінності зумовлені типологійними характеристиками мов (синтетичність української ↔ аналітичність англійської), культурно-комунікативними й соціальними чинниками: в українській лінгвокультурі простежуємо більший вияв емоційної оцінки, що підсилена виразною експресією, моделюванням широкої палітри оказіональних смислів, базованих на суб'єктивній оцінці; англійська лінгвокультура більше виражає стриманість і нейтральність у моделюванні оцінних значень і смислів, що пов'язано зі своєрідною ментальністю народів – носіїв порівнюваних мов.

4. Окреслено понятійний апарат контрастивної морфології оцінки в межах граматики оцінки, що забезпечує концептуальну цілісність і методологійну прозорість дослідження. Уточнено дефініції базових термінів, зокрема таких, як *контрастивна граматика оцінки*, *контрастивна морфологія оцінки, аксіологійний потенціал, оцінне семантико-граматичне значення*, а також обґрунтовано поняття, необхідні для опису контрастивної перспективи, – *оцінний морфемний комплекс*, *морфологійна транспозиція оцінки*, *міжмовна кореляція оцінних форм*, *оцінний інваріант* і *частиномовна перехідність в аксіологійній перспективі*. Сформований терміносистемний комплекс сприяє подальшій розбудові напряму контрастивної морфології оцінки та його інтеграції в сучасне порівняльне мовознавство. Продемонстровано, що поєднання обраних загальнонаукових і спеціальних методів створює (а) ефективний інструментарій для виявлення аксіологійних значень і смислів, (б) відповідну авторську методику, заґрунтовану на *інтеграції контрастивно-функційного, аксіологійно-дискурсивного* й *морфологійного* видів *аналізу*, що вможливлює системне дослідження морфологійних засобів вираження оцінки. *Авторська методика передбачає поетапний аналіз*: (1) виявлення морфологійних категорій і форм із потенціалом вираження оцінки; (2) зіставлення їх семантико-морфологійної реалізації в українській та англійській мовах; (3) інтерпретацію з урахуванням усіх впливових чинників. Такий підхід забезпечує

комплексність і достовірність результатів.

5. Простежено відмінності й подібності в розв'язанні проблеми класифікації частин мови в українському мовознавстві й західній науковій традиції: обидві традиції демонструють поєднання формально-граматичного та функційно-прагматичного підходів, однак вони різняться акцентами: *українська граматична школа* зберігає пріоритет структурної чіткости й морфологійної системности, розширюючи їх функційно-прагматичними параметрами, а *західна традиція* спирається переважно на принцип функційности й на основі цього визначає морфологійний статус мовної одиниці.

6. У сучасній граматичній парадигмі української та англійської мов важливою виявляється частиномовна перехідність – універсальний механізм розвитку граматичної системи, що забезпечує її гнучкість, здатність одиниць до адаптації в різних дискурсивних умовах і водночас формує передумови для виникнення оцінних смислів і значень. Схарактеризовано чинні підходи до трактування проблеми *перехідности частин мови* в українському й зарубіжному мовознавстві на основі врахування специфіки української та англійської мов. Установлено, що в традиціях граматик обох мов домінує тенденція до визнання перехідних зон між частинами мови й до актуалізації семантико-прагматичного виміру під час їх класифікації. Зазначене створює підґрунтя для аналізу частиномовної перехідности як чинника формування аксіологійних значень чи смислів і підтверджує доцільність розгляду морфології оцінки в зіставному аспекті з проєкцією на актуалізацію функційно-прагматичної парадигми, дискурсивного підходу, зокрема й теорії дискурсивних слів, до яких насамперед уналежнюють займенник, числівник і прислівник. Показано, що явище частиномовної перехідности становить універсальний механізм розвитку граматичної системи, що забезпечує гнучкість і здатність мовних одиниць до адаптації в різних дискурсивних умовах. В українській мові перехідність виявляється в певному «зсуві» між іменними й дієслівними категоріями, прислівником і станівником, продуктивности прикметникових і прислівникових трансформацій, в активному творенні оказіональних форм, насамперед компаративних конструкцій,

дискурсивних можливостей займенника, числівника, прислівника й категорії стану, особливостей творення відантропонімних і відтопонімних моделей, а також актуалізації словотвірних механізмів (оказіональні демінутиви, аугментативи та ін.). З огляду на аналітичний характер, англійська мова демонструє інші моделі, що виявляються у функційному використанні іменника, дієслова й прикметника. Результати роботи засвідчили, що іменні й дієслівні частини мови, станівник і прислівник мають потужні можливості в моделюванні оцінних значень і смислів, а явище частиномовної перехідности є важливим механізмом їх реалізації.

7. На основі виявлення українсько-англійських паралелей щодо вербалізації значення оцінки з актуалізацією системи морфологійних ознак української та англійської мов доведено, що *розглядувані мови демонструють різні стратегії актуалізації оцінки*, однак обидві підтверджують її універсальний характер, що виявляється в здатності іменних і дієслівних форм, а також форм прислівника й станівника маркувати позитивні й негативні значення і смисли. Продемонстровано, що категорія оцінки постає інтегральним чинником, що поєднує системні значення з індивідуально-авторськими смислами й забезпечує реалізацію аксіологійного потенціалу кожної мови загалом і їх морфологійних систем зокрема. Мотивовано, що в українській мові саме морфологійні засоби дедалі виразніше презентують взаємодію системних й оказіональних механізмів формування оцінних значень і смислів, презентуючи залежність морфологійних категорій від категорій когнітивних, прагматичних, а також від соціо- чи етнокультурних чинників. Систематизовано аксіологійний потенціал морфологійних категорій основних частин мови, уточнено їхню роль у моделюванні аксіологійної семантики. Водночас виявлено універсальні й специфічні особливості презентації вказаних значень і смислів в обох мовах, що засвідчує різні стратегії їх моделювання. Зокрема встановлено, що іменники здатні виражати оцінку завдяки актуалізації феномена перехідности в межах відповідних лексико-граматичним розрядів, спроможні маніпулювати значеннями категорії роду й числа, а також через словотвірні моделі з актуалізацією системи оцінних експресивних морфем, що моделюють відповідну аксіологійну семантику, впливаючи на тональність

дискурсу загалом. Прикметники посідають провідне місце в презентації різних векторів оцінки й категорії амбівалентности, демонструють актуалізацію емоційних оцінних відтінків значення, активно утворюють компаративні оказіональні форми. Числівники реалізують прихований аксіологійний потенціал, завдяки особливостям їхнього функціювання в різних типах дискурсу: їх доцільно розглядати як дискурсивні слова, що зумовлено соціокультурними асоціаціями, семантикою точности чи приблизности, психологією їх сприйняття. Зазначене своєрідно фіксується в мовній свідомості українців. Займенники виявляють оцінність у контекстуальному вживанні, також яскраво презентуючи статус дискурсивних слів: зазначене відбувається під час актуалізації функцій інтимізування, дистанціювання, солідаризації чи експресивної акцентуації.

В англійській мові явище частиномовної перехідности зумовлене її аналітичним характером і виявляється переважно на функційно-позиційному рівні, у гнучкости використання іменників, прикметників і дієслів у різних граматичних і комунікативних функціях, а також у здатності прислівників виконувати роль інтенсифікаторів або модифікаторів оцінного змісту, хоча зазначене приманне й українській мові. Система англійської мови реалізує оцінні значення і смисли через аналітичні конструкції, що компенсують обмежену морфологійну варіативність. Оцінність англійської мови здебільшого виражається в контекстах через відповідний порядок слів й актуалізацію модальних компонентів; водночас в українській мові й через морфологійне маркування та актуалізацію виразної системи словотвірних ресурсів. З’ясовано особливості механізмів моделювання значення оцінки з актуалізацією категорії стану, прислівникових і дієслівних форм. Категорія стану й прислівники української та англійської мов здатні відображати градаційність, інтенсивність і різні види модальности, що актуалізується в межах висловлювань, формуючи відповідні оцінні значення та смисли чи виявляючи амбівалентність. Окремо розглянуто аломорфні прислівники, що поєднують семантичну гнучкість із високим прагматичним навантаженням. Дієслівні форми української мови виявляють аксіологійний потенціал переважно через часові, видові й модальні значення, що маркують ставлення мовця до ситуації, а також

через експресивні морфологійні конструкції, які презентують емоційне забарвлення. Порівняльний аналіз засвідчив, що в українській мові виразніше простежується тенденція до експліцитного маркування оцінки прислівниками й видовими формами дієслова, а англійська мова частіше реалізує оцінні значення опосередковано, через модальні дієслова й адвербіальні модифікатори. Форми станівника вналежнено до важливої ланки, що посідає окремішне місце між дієсловом і прикметником, відтворюючи внутрішні, психічні й емоційні стани суб'єкта. В українській мові такі значення реалізовано переважно морфологійно, а в англійській – аналітичними предикативними структурами, що виконують еквівалентну функцію.

8. Схарактеризовано специфіку продукування нових лексико-граматичних оцінних форм у мові українських майданів і російсько-української війни за чинними моделями. Саме екстралінгвальні чинники стали потужним каталізатором неологізації, унаслідок чого виникла значна кількість одиниць із виразним аксіологійним навантаженням. Найбільш продуктивними виявилися агентивні імена, що номінують учасників зазначених суспільно-політичних подій, і відантропонімні дієслівні форми, які віддзеркалюють суспільну реакцію через мовотворчість та оцінне переосмислення власних назв. Окреслено тенденцію до інтенсивного використання негативно маркованих утворень, що виконують функцію засобів суспільного протесту й маркерів групової ідентичности. Частково простежено проєкцію цих явищ на англомовну лінгвокультуру, де вони фіксуються через адаптацію окремих номінацій і понять у сферу медійного дискурсу, слугуючи індикаторами впливу українських подій на глобальний комунікативний простір. Описано унікальні факти запозичення деяких із зазначених форм в англійську лінгвокультуру. Це підтверджує тенденцію до розширення морфологійного інвентарю оцінних засобів української мови, окреслює перспективу їх кодифікації.

9. Англізми сучасної української мови розглянуто як частиномовний потенціал презентації значення оцінки. Установлено, що запозичення з англійської мови активно поповнюють українську систему частин мови, формуючи нові аксіологійно марковані одиниці. Доведено, що ці запозичення поповнюють

насамперед іменники різних розрядів із домінуванням агентивних, абстрактних, предметно-ознакових найменувань; прикметники з переважанням якісних і відносно-якісних; дієслова здебільшого динамічної, процесуальної та модально-емоційної семантики й прислівники, що виражають інтенсивність, міру, ступінь і суб'єктивну оцінність. Особливу продуктивність виявлено в системі іменників, що позначають осіб, абстрактні явища й процеси, які презентують негативну конотацію, а також у системі прикметників і прислівників, що функціюють як індикатори емоційної оцінки. Також визначено тенденцію англізмів до частиномовної перехідности, що простежуємо в українському мовленні: одна й та сама лексема може реалізуватися в кількох граматичних класах залежно від контексту, водночас актуалізуючи відповідний тип оцінки або виражаючи амбівалентність. Аналіз лексикографійних джерел, у яких зафіксовані англізми української мови, дав змогу простежити процеси кодифікації оцінних англізмів і з'ясувати їхню еволюцію від оказіональних утворень до стабільних елементів української мови, що засвідчує їхню провідну роль у розширенні аксіологійного поля української мови. Спостерігаємо широку варіативність морфологійних і орфографічних форм (паралельне функціювання латинографійних і кириличних форм, коливання у виборі роду й числа, поєднання оригінальної англійської морфеми з українськими словотвірними елементами, а також уживання подвійних форм – адаптованої та неадаптованої), що свідчить про активну стадію інтеграції англізмів у граматичну систему української мови.

10. З'ясовано особливості розподілу потенційних можливостей щодо реалізації значення оцінки повнозначними частинами мови в проєкції на українську і англійську мови: *українська мова* – іменник 26.09 %, прикметник 30.43 %, числівник 1.09 %, займенник 7.61 %, станівник 3.26 %, прислівник 14.13 %, дієслово 17.39 %; *англійська мова* – іменник 0.83 %, прикметник 24.59 %, числівник 1.04 %, займенник 6.25 %, станівник 2.5 %, прислівник 15.62 %, дієслово 16.67 % (див. ДОДАТОК Б, діаграма 5.2). Виявляємо домінування ад'єктивних засобів у вираженні оцінности в обох мовах, що є формальним індикатором оцінки. Числівник в обох мовах презентує маргінальну частку (~1 %).

Вибірка формувалася із симетричним стратифікованим відбором за чотирма основними типами дискурсу (художній, публіцистичний з урахуванням медійного й рекламного, і мовлення соцмереж, що прирівнюється до розмовно-побутового). Одиницею підрахунку в дослідженні обрано поняття *граматична реалізація оцінного значення*, під яким розуміємо конкретну реалізацію вираження категорії оцінки. Зазначену реалізацію ідентифіковано на основі врахування сукупности формальних і семантичних ознак, що підтверджували наявність оцінного компонента в структурі морфологійної форми. До формальних показників зараховуємо деривaційні морфеми з оцінним значенням (демінутивні, аугментативні тощо), форми ступенів порівняння прикметників і прислівників, актуалізовані оцінні дієслівні форми, зокрема й модальні, форми категорії стану, прислівникові інтенсифікатори, а також контекстуальні формули, у яких оцінне значення передається через морфологійний або синтаксичний маркер.

Граматична реалізація оцінного значення мотивована набором індикаторів: (1) формальні – деривaційні маркери, ступені порівняння прикметників, модальні дієслівні форми, градуальні прислівники, займенниково-детермінативні засоби, предикативні конструкції стану, синтаксичні моделі з оцінним предикативом і генітивні of-конструкції; (2) семантичні – полярність (позитив / негатив), інтенсивність / градуальність, модальність. Виключено суто описові атрибути без аксіологійного значення та двозначні випадки з невизначеною аксіологійною полярністю (амбівалентність). Застосований підхід дав змогу простежити реальний розподіл оцінних засобів у морфологійній системі двох мов і забезпечити статистично достовірне порівняння показників. Це вможливило виявлення пропорцій між частинами мови, визначення домінантних морфологійних стратегій вираження оцінности й формування типологійної моделі українсько-англійської морфології оцінки.

Перспектива дослідження полягає в потребі презентації своєрідного оцінного значення, що може виражатися за допомогою службових слів і вигука, а в англійській мові й за допомогою артикля, а також необхідности дескрипції *контрастивного синтаксису оцінки*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ажнюк Б. М. Англізми в сучасній українській, російській і чеській мовах. *Мовознавство*. Київ, 2008. № 2–3 (245). С. 190–207.

Англійська мова в Україні. URL: http://myvic.com.ua/angliyska-mova-v-ukrayini/ (дата звернення: 01.02.2024).

Андрощук К. М. Перехідність / неперехідність у системі граматичних категорій дієслова. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць. 2017. Вип. 13. С. 43–49.

Антонченко Т. М. Основні тенденції аксіологічних змін у семантичній структурі американізмів: дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. держ. лінгв. ун-т. Київ, 2000. 229 с.

Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми «Число»: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2001. 218 с.

Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. Київ: Наук. думка, 1980. 244 с.

Архипенко Л. М. Англомовна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі українських засобів масової інформації). *Наук. вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту.* Серія: Філологія. Одеса, 2019. № 38. Т. 3. С. 10–13.

Архипенко Л. М. Запозичення-неологізми в українській економічній термінології. *International scientific and practical conference «Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU»*: Conference proceedings (Baia Mare, September 20–21, 2019). Baia Mare: Izdevnieciba «Baltija Publishing». P. 7–11.

Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 20 с.

Бабич Н. Д. Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки: зб. наук.-дидакт. пр. Чернівці: ВД «Букрек», 2009. 216 с.

Байбакова І. М., Байбаков К. В. Англіцизми в українських комп'ютерних програмах та мові професіоналів. *Вісник Держ. ун-ту «Львівська політехніка»*. Львів, 2000. № 381: Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. С. 61–63.

Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть. *Мовознавство*. Київ, 2001. № 3. С. 40–47.

Бардіна Н. В. Англійські антропоніми в психолінгвістичному епістемологічному просторі. *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса, 2016. Вип. 7. С. 13–18.

Бардіна Н. В. Лінгвістична фоноскопія як новий напрямок прикладної лінгвістики. *Українське мовознавство*. Київ, 2004. Вип. 32–33. С. 22–26.

Барчук В. Г. Реляції часу і виду в семантичній структурі дієслівної грамеми. *Мовознавчий вісник*, 2012. Вип. 14–15. С. 231–238.

Бацевич Ф. С., Космеда Т. А. Очерки по функциональной лексикологии: монографія. Львов: изд-во «Світ», 1997. 392 с.

БДСМ. *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%94%D0%A1%D0%9C (дата звернення: 01.02.2024).

Бевзенко С. П. До питання про «категорію стану» як окрему частину мови в українській мові. *Наук. записки Ужгород. ун-ту.* Т. XXXVII. Філологія. Ужгород, 1959. С. 183–187.

Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. Київ: Либідь, 1997. 336 с.

Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.

Белей Л. Про соціальне в українській антропонімії. *Українська мова і література в школі*. Київ, 1990. № 10. С. 49–51.

Белей Л. Трансформація українського ономастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі. *Slavica Wratislowiensia*. Wroclaw, 2007. Cz. 45. S. 97.

Березовська-Савчук Н. А. Особливості реалізації значення стану на рівні предикативних одиниць. *Філологічні студії*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 11. С. 22–30. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/268531128.pdf (дата звернення: 22.02.2024).

Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові: дис. … канд філол. наук. 10.02.01. Івано-Франківськ, 1997. 194 с.

Битківська Я. В. Тенденції засвоєння та розвиток семантики англізмів у сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2008. 368 с.

Бігунова Н. О. Когнітивно-прагматична диференціація мовленнєвих актів компліменту та похвали співрозмовника. *Мова.* Одеса, 2022. № 37. С. 78–83.

Бігунова Н. О. Іллокуція та перлокуція мовленнєвого акту лестощів (на матеріалі англомовного художнього персонажного мовлення). *Нова філологія*. Одеса, 2024. № 94. С. 27–34.

Бігунова Н. О. Іллокутивна складова мовленнєвого акту похвали (на матеріалі сучасного англомовного художнього дискурсу). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2024. Вип. 75. Т. 1. С. 163–169.

Бігунова Н. О. Про нормативну шкалу оцінки. *Нова філологія.* Запоріжжя, 2021. № 81. Т. 1. С. 25–32.

Бігунова Н. О., Дьоміна Н. Ю. Етапи викладання фонетики англійської мови в українських закладах вищої освіти. *Вісник Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. Глухів, 2023. Вип. 1 (51). С. 66–72.

Бігунова Н. О., Лимаренко О. А. Позитивно-оцінні тактики реалізації стратегії підвищення статусу адресата (на матеріалі сучасного англомовного художнього дискурсу). *Актуальні питання іноземної філології.* Луцьк, 2023. № 19. С. 3–7.

Бігунова Н. О., Савілова Л. В. Інтонаційна організація мовленнєвих актів компліменту та лестощів в англомовному кінодискурсі. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2023. Вип. 1 (50). С. 4–14.

Білодід І. К., Лукінова Т. Б. Леонід Арсенович Булаховський. Булаховський Л. А. *Вибрані праці в п'яти томах*. Т. І. Загальне мовознавство. Київ: Наук. думка, 1975. С. 5–25.

Білоусенко П. І. Семеренко Г. В. Історія суфіксального творення іменників із демінутивним і гіпокористичним значенням в українській мові. Київ–Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 378 с.

Близнюк К. Асоціативний образ ворога в сучасній українській мові. *Ucrainica X. Sborník příspěvků.* Olomouc, 2023. P. 192–197.

Бобер Н. М. Емоційно-оцінні іменники у структурі счасної англійської мови. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці*: збірник матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (м. Кииїв, 2 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. Ч. 1. С. 31–34.

Боброва Л. Ментальність: її прояв у мові. *Studia methodological*. Тернопіль, 1998. № 4. С. 18–28.

Бойко Н. І. Експресивна семантика: дискурсивна інтерпретація: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 200 с.

Божко Ю. О. Особливості дієприслівника в сучасній українській мові. *Лінгвістика.* Луганськ: Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. Вип. 2. С. 263–270.

Бронікова С. А. Функціонально-семантичне поле квантитативності в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2004. 17 с.

Булаховский Л. А. Александр Афанасьевич Потебня. Київ: Видавництво Київ. держ. ун-ту, 1952. 46 с.

Булаховський Л. А. Вибрані праці в п'яти томах. Т. І. Загальне мовознавство. Київ: Наук. думка, 1975. 495 с.

Булик Ю. В. Рекламний текст в параметрах аксіологічної прагмалінгвістики: автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди.. Харків, 2009. 20 с.

Валько О. В. Емфаза як категорія комунікативної структури речення. *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*: серія «Філологія». Острог, 2016. Вип. 62. С. 65–58.

Ван Лілі. Національно-культурна специфіка вербалізації аксіологічного концепту в лінгвокультурі: дис. ... д-ра філософії: 035 Філологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна Харків, 2024. 228 с.

Вапіров С. Ю. Аспекти вивчення національної ментальності в мовній системі та художньому дискурсі. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2001. № 2 (11). С. 5–11.

Ващенко В. С. Стилістична морфологія української мови. Дніпропетровськ, 1970. 87 с.

Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник Нац. академії наук України*. Київ, 2008. № 5. С. 54–60.

Весельська Г. С. Нові явища у функціонуванні сурядних сполучників в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. 160 с.

Виноградова К., Данилюк І., Загнітко А., Загнітко Н., Кущ Н. Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських прийменників та їхніх еквівалентів. Донецьк: Вебер, Донецька філія, 2009. 209 с.

Висоцька Г. В. Займенник як засіб експлікації авторської індивідуальності (на матеріалі економічних праць Івана Франка). *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2012. Вип. 34. С. 43–47.

Висоцький А. В. Первинні функціонально-синтаксичні сфери ступеньованих означальних прислівників. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова.* Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. Київ, 2015. Вип. 12. С. 83–92.

Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 365 с.

Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 3–10.

Вихованець І. Р. Концепція нової академічної «Граматики сучасної української літературної мови» у 3-х томах. *Українська мова.* Київ, 2006. № 3. С. 41–47.

Вихованець І. Р. Морфологічні одиниці. *Українська мова: Енциклопедія.* Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 346–347; 2-ге вид., 2004. С. 376; 3-є вид., 2007. С. 395.

Вихованець І. Р. Морфологія. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 347–348; 2-ге вид., 2004. С. 377–378; 3-є вид., 2007. С. 395–397.

Вихованець І. Р. Прийменник. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 486–487; 2-ге вид., 2004. С. 523–524; 3-є вид., 2007. С. 545–546.

Вихованець І. Р. Прислівник. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 491–492; 2-ге вид., 2004. С. 529; 3-є вид., 2007. С. 551–552.

Вихованець І. Р. Службові слова. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавницво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 579–580; 2-ге вид., 2004. С. 627; 3-є вид., 2007. С. 650.

Вихованець І. Р. Сполучник. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 585–586; 2-ге вид., 2004. С. 633–634; 3-є вид., 2007. С. 656–657.

Вихованець І. Р. Сполучні слова. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 586; 2-ге вид., 2004. С. 634; 3-є вид., 2007. С. 657.

Вихованець І. Р. У світі граматики. Київ: Рад. шк., 1987. 192 с.

Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті: монографія. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.

Вихованець І. Р. Частки. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 723–724; 2-ге вид., 2004. С. 789–790; 3-є вид., 2007. С. 821–822.

Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови / за ред. І. Р. Вихованця. Київ: Універ. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.

Вишневська Г. П. Функціонування агентивних іменників оцінної семантики в сучасній українській і російській мовах. *Проблеми зіставної семантики.* Київ, 2001. Вип. 5. С. 98–103.

Вільчинська Т. П. Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. Львів, 1996. 16 с.

Возний Т. Дієслівні утворення на *-ну-ти* у східнослов'янських мовах. *З історії української та інших слов'янських мов*. Київ, 1965. С. 115–123.

Возний Т. Дієслівні утворення з суфіксом *-ува* в українській мові. *Українське мовознавство*. 1955. Вип. 6. Ч. 1. С. 94–97.

Возний Т. Питання розвитку дієслівного словотвору у східнослов’янських мовах: (Дієслівні утворення від іменників, що означають назви осіб у східнослов’янських мовах). *Питання слов’янського мовознавства*. Львів, 1963. Кн. 7–8. С. 101–114.

Возний Т. Семантико-словотворча характеристика дієслів на *-ну(ти)* в художній прозі бориславського циклу І. Я. Франка. *Матер. міжвуз. ювіл. конф., присв. 110-річчю з дня народж. та 50-річчю з дня смерті І. Я. Франка*. Житомир, 1968 р. Львів, 1968. С. 80–82.

Возний Т. М. Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською та білоруською. Львів: Вища шк., 1981. 187 с.

Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект). Рівне: Науково-вид. центр «Перспектива», 2004. 524 с.

Вокальчук Г. М. Оказіональні лексичні новотвори в українській поезії ХХ століття: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 2009. 521 с.

Волчанська Г. В. Функціонування займенникових слів у структурі тексту: автореф. дис. … канд філол. наук: 10.02.01 / Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. К. Винниченка. Кіровоград, 2004. 20 с.

Воропай С. Індивідуально-авторські інновації як засіб експресивізації медіатексту (словотвірно-комунікативний аспект). *Вісник Дніпропетр. ун-ту*. Серія: Мовознавство. Дніпропетровськ, 2014. Т. 2. Вип. 20 (2). С. 21–28.

Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу): автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 19 с.

Вусик Г. Л., Павлик Н. В. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 52–57.

Габай А. Значеннєва диференціація українських логічних прийменників. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2011. Вип. 22. С. 70–76.

Габай А. Ю. Місцевий відмінок як вихідна прийменниково-відмінкова форма адвербіалізації. *Теоретична і дидактична філологія*. Київ, 2007. Вип. 2. С. 30–35.

Габай А. Ю. Темпоральні прийменникові новотвори як виразники адвербіальної семантики. *Семантика мови і тексту*: матеріали XI Міжнар. наук. конф. (м. Івано-Франківськ, 26–28 верес. 2012 р.). Івано-Франківськ, 2012. С. 96–98.

Гаврилюк Н. Онлайнові словники неологічної лексики як вимога часу. *Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції:* зб. тез наук. доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 14 листоп. 2024 р.). Рівне, 2024. С. 235–237.

Герасимчук В. А. Майже все про числівник. Київ: ІСДО, 1995. 124 с.

Гирин О. В. Інтенсифікатор self як джерело становлення системи зворотних займенників у англійській мові. *Вісник Київ. нац. лінгв. ун-ту*. Серія філологія. 2008. 11 (2). С. 42–44.

Гінзбург М. Проблема двовидових дієслів у фахових текстах та шляхи її розв'язання. *Українська термінологія і сучасність*. 2009. Вип. VII. Київ: КНЕУ. С. 290–294.

Гладуш Н. Ф., Павлюк Н. В. Contrastive Grammar: Theory and Practice. Київ: Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т Києво-Могилянська акад., 2019. 296 с.

Гнатюк Г. М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. К.: Наук. думка, 1982. 248 с.

Гнатюк Л. П. Рецензія на монографію А. А. Черненко «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей» (Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018). *Studia linguistica.* 2018. Вип. 12. С. 148–150. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2018_12_14

Годз О. В. Синтаксична структура прислівникових речень в українській літературній мові: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 2013. 191 с.

Годована М. П. Автохтонні та запозичені назви осіб за видом діяльності в українській мові. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2007. Вип. VII. С. 99–101.

Голубовська, І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ: Логос, 2004. 284 с.

Гончарова Н. В. Аксіологічна структура англомовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози): автореф. дис. … канд філол. наук: 0.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2002. 19 с.

Гончарова Н. В. Самооцінка в англомовному дискурсі. *Гуманітарний вісник.* Сер. «Іноземна філологія». Черкаси, 2000. № 4. С. 129–134.

Городенська К. Г. Видові протиставлення в системі сучасних дієслів. *Слово. Стиль. Норма*: зб. наук. пр., присв.65-річчю з дня народж. д-ра філол. наук, проф. С. Я. Єрмоленко. К., 2002. С. 118–121.

Городенська К. Власне-прислівникова й транспозиційна сфера ступеньованих прислівників з первинною якісно-означальною семантикою. *Вісник Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Ювілейний випуск на пошану 100-річчя від дня народження проф. Івана Ковалика. Філологія*. Івано-Франківськ, 2007а. Вип. XV–XVIII. С. 41–43.

Городенська К. Морфологічні категорії української мови в нових семантико-синтаксичних вимірах. *Рідний край. Альманах Полтав. нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка*. Полтава, 2019. № 1 (40). С. 64–68.

Городенська К. Морфологія в контексті академічної лінгвоукраїністики (до 100-річчя НАН України). *Українська мова.* Київ, 2018. № 4. С. 3–21.

Городенська К. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та слововтвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасніст*ь. Київ, 2009a. Вип. 8. С. 3–9.

Городенська К. Перше зіставне дослідження дієслівних систем (Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика: [монографія] / Н. Б. Іваницька. Вінниця: СПД Главацька, 2011. 636 с.). *Українська мова*. Київ, 2012a. № 3. С. 156–161.

Городенська К. Центр і периферія формально-синтаксичної сфери сполучників в українські мові. *Граматичні студії*. Вінниця, 2015. С. 53–58.

Городенська К. Г. Аналітичні тенденції в розвитку складу сполучників української мови. *Рідний край: Наук., публіцистичний, художньо-літературний альманах*. Полтава, 2008a. № 2 (19). С. 36–43.

Городенська К. Г. Асемантичні підрядні сполучники у сфері об’єктних семантико-синтаксичних відношень. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2009b. Вип. 8. С. 15–26.

Городенська К. Г. Відкомпаративні прийменники української мови на тлі прислівникових компаративів. *Ономастика і апелятиви*. Дніпропетровськ, 2007b. Вип. 28. С. 82–90.

Городенська К. Г. Відкомпаративні прийменники української мови: структура, функції та особливості вживання. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2007c. Вип. VII. С. 7–12.

Городенська К. Г. Градаційні сполучники української мови (проблемні питання). *Наук. вісник Чернівец. ун-ту*. Чернівці, 2009c. Вип. 475–477: Слов’янська філологія. С. 25–30.

Городенська К. Г. Граматична неоднорідність сполучників в українській літературній мові. *Українська мова*. Київ, 2008b. № 4. С. 3–14.

Городенська К. Г. Граматичний стандарт української літературної мови і сучасна практика. *Граматичні студії*. Вінниця, 2017. Вип. 3. С. 17–21.

Городенська К. Г. Здобутки академічної граматичної школи. *Українська мова*. Київ, 2021. № 3 (79). С. 3–29.

Городенська К. Г. Категорія стану в українській мові: проблема статусу та структури. *Мова у дзеркалі особистості*: філологічні дослідження, присв. ювілею д-ра філол. н., проф., акад. НАПН України В. І. Кононенка. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013a. С. 150–166.

Городенська К. Морфологія в контексті академічної лінгвоукраїністики. *Українська мова*. Київ, 2018. № 4 (68). С. 3–21.

Городенська К. Морфологічні категорії дієслова у традиційних і нових семантико-граматичних вимірах. *Мовознавство.* 2024. № 1. С. 39–47.

Городенська К. Морфологічні, аналітичні та синтаксичні дієслова в семантико-граматичній концепції частин мови І. Р. Вихованця. *Граматика слова і граматика мови*: зб. наук. пр., присвячений ювілею доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, завідувача відділу граматики та історії української мови Інституту української мови НАН України І. Р. Вихованця. Донецьк: Дон НУ, 2005. С. 42–55.

Городенська К. Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу та часу. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.

Городенська К. Перше зіставне дослідження дієслівних систем (Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика: моногр. Вінниця: СПД Главацька, 2011. – 636 с.). *Українська мова*. 2012. № 3. С. 156–161.

Городенська К. Г. Семантико-синтаксична взаємодія службових слів-морфем як вияв граматичної динаміки. *Філологічний вісник Уманськ. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини*. Умань, 2011. Вип. 1. С. 85–91.

Городенська К. Г. Синтаксичні позиції ступеньованих прислівників з первинною локативною семантикою. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова.* Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. Київ, 2006a. Вип. 2. С. 6–11.

Городенська К. Г. Словник української словозміни (В. І. Критська, Т. І. Недозим, Л. В. Орлова, Т. К. Пуздирєва, Ю. В. Романюк «Граматичний словник української літературної мови. Словозміна». Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.). *Вісник НАН України*. Київ, 2012b. № 4. С. 65–67.

Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. 208 с.

Городенська К. Г. Сполучникова реалізація семантико-синтаксичних відношень у складносурядних реченнях. *Наук. записки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія. Вінниця, 2009d. Вип. 11. С. 8–15.

Городенська К. Г. Сурядні сполучники української мови на тлі семантико-синтаксичних відношень. *Мови та культури у новій Європі: контакти і самобутність*: зб. доп. Міжнар. наук. читань, присв. 70-річчю від дня народж. чл.-кор. НАНУ, проф., д-ра філол. н. Н. Ф. Клименко. Київ, 2009e. С. 7–88.

Городенська К. Г. Функційність як засада створення сучасних граматик слов'янських мов. *Граматики слов'янських мов: основа типології і*

характерології: матеріали тематичного блоку XV Міжнар. з'їзду славістів. Київ, 2013b. С. 3–18.

Городенська К. Г. Функціональна специфіка ступеньованих прислівників. *Наук. записки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського.* Серія: Філологія. Вінниця, 2006b. Вип. 8. С. 14–18.

Городенська К. Г. Функціонально-семантичні позиції пояснювальних сполучників в українській мові. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка.* Київ, 2007d. С. 76–84.

Городенська К. Г. Функціонально-стильові параметри пояснювально-ототожнювальних сполучників в українській літературній мові кінця XX – початку XXI ст. *Теоретична і дидактична філологія*. Київ, 2007e. Вип. 2. С. 36–44.

Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник для студентів ВНЗ. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.

Горпинич В. О. Українська морфологія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. 350 с.

Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 749 с.

Даскалюк О. Л. Семантико-граматична характеристика імператива сучасної української мови: дис. канд. філол. наук, 10.02.01. Чернівці, 2006, 206с.

Демешко М. І. Інноваційні словотвірні процеси в українській мові. *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах*: матеріали XI Міжнар. наук. конф. (м. Дніпро, 20–21 квіт. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 40–43.

Дзюман Н. П. Партикуляція займенника у сучасній українській мові. *Наук. пр. Кам'ян.-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка.* Сер. 10: «Проблеми граматики і лексикології української мови». Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 11. С. 92–94.

Дзюман Н. П. Семантико-синтаксична сфера займенника в сучасній українській мові: автореф. канд. ... філол. наук: 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 21 с.

Другою мовою в Україні має бути англійська. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3057614-drugou-movou-v-ukraini-mae-buti-anglijska-a-ne-rosijska-danilov.html (дата звернення: 06.03.2024).

Дубова О. А. Лексико-граматичні розряди як рубрики внутрішньочастиномовної класифікації. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпро, 2016. Вип. 17. С. 59–68.

Дудко І. В. Займенникове вираження категорії означеності-неозначеності в українській мові. Київ: Довіра, 2011. 232 с.

Дудко І. В. Неозначені займенники в українській мові: історія та сучасний стан. *Наук. пр. Кам'ян.-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Сер. 10: «Проблеми граматики і лексикології української мови». Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 6. С. 104–111.

Дюкар К. В. Відонімні неосубстантиви в українському медійному онлайн-просторі воєнного періоду: структурно-семантичний аспект. *Наук. вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту*. Серія: Філологія. Одеса, 2023. № 59. Т. 1. С. 105–108.

Дьолог О. С. Лексичні англіцизми як особливість сучасної мовної моди. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2020. Т. 1. Вип. 13. С. 43–47.

Євтушенко Н. І. Контрастивний та зіставний аспекти досліджень у сучасній лінгвістичній науці. *Наук. праці Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* Серія: Філологія. Мовознавство. Миколаїв, 2014. Т. 221. Вип. 209. С. 24–28.

Єрмоленко С. Я. Стилістика граматична. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 601–602; 2-ге вид., 2004. С. 650–651; 3-є вид., 2007. С. 674–675.

Жаботинская С. А. Числительные современного английского языка (к вопросу о категориальном статусе): дис. … канд. филол. наук: 10.02.04. Київ, 1982. 208 с.

Жеронімо Й. Англіцизми в сучасному українському мовленні. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/viewFile/177/80 (дата звернення: 10.02.2024).

Жижома О. Роль оказіональних прикметників у формуванні поетичного дискурсу. *Лінгвістичні студії.* Донецьк, 2009. Вип. 18. С. 156–161.

Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматика української та англійської мов. Київ: Рад. шк., 1962. 160 с.

Жовтобрюх М. А. Займенник у системі частин мови. *Мовознавство*. Київ, 1994. № 6. С. 18–22.

Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Київ: Рад. шк., 1965. Ч. 1. 422 с.

Загнітко А. П. Аналітизм у системі дієслівних категорій. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 25–32.

Загнітко А. Внутрішньореченнєвий статус дієслівності. *Мовознавчий вісник* : зб. наук. пр. на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя. Черкаси, 2009. Вип. 8. С. 82–92.

Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. Київ: НМК ВО, 1990. 132 с.

Загнітко А. П. Категорія стану в системі граматичних категорій дієслова. *Українське мовознавство.* 1990. Вип. 17. С. 77–84.

Загнітко А. П. Мовний простір граматики: монографія. Вінниця: Нілан-Лтд, 2018. 448 с.

Загнітко А. П. Семантика іменних категорій. *Мовознавство.* Київ, 1990. № 1. С. 29–34.

Загнітко А. П. Семантико-граматичне енергетичне ядро дієслівності. *Мовознавство*. 2014. № 5. С. 3–13.

Загнітко А. «Силові поля» категорійої семантики. Загнітко А., Данилюк І., Краснобаєва-Чорна Ж., Путіліна О., Ситар Г. *Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики*: монографія. Вінниця: «ТОВ Нілан-ЛТД», 2015. 472 с.

Загнітко А. П. Система і структура граматичних категорій дієслова. Київ : НМК ВО, 1990. 51 с.

Загнітко А. П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова. Київ : НМК ВО, 1990. 64 с.

Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк: ДонНУ, 2014. 464 с.

Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія: монографія. Донецьк: ДонДУ, 1996. 435 с.

Загнітко А. П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень: нав. посібник. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса. 2019. 528 с.

Загнітко А. П. Теорія граматики і тексту: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2014. 480 с.

Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика: моногр. Вінниця: СПД Главацька, 2011. 636 с.

Іваницька Н. Б. Дієслова української та англійської мов у їхній проекції на денотат. *Наук. зап. Вінн. держ. пед. ун-ту*. 2006. Вип. 8. С. 26–34.

Іваніна Т. Особливості перекладу демінутивної лексики (на матеріалі українських художніх творів та їхніх перекладів англійською мовою). 2010. URL: https://cutt.ly/ce7jCBO9 (дата звернення: 24.07.2022).

Іванович М. Роди дієслівної дії в зіставному аспекті (на матеріалі української і сербської мов). *Ukrajinistika: minulost, přitomnost a budoucnost III: jazyk*. Masarykova Univeryita Filozofi cká Fakulta Ústav Slavistiky. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015. S. 209–218.

Івченко М. П. Числівники української мови. Київ: КДУ, 1955. 143 с.

Кавера Н. В. Частиномовний статус невідмінюваних слів у сучасному мовознавстві. *Філологічні студії*. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 200–206.

Каганець І. Мордор і його орки: розгадка загадкової російської душі. 2019. URL: https://cutt.ly/9VGSkqu (дата звернення: 28.09.2022).

Каламаж М. А. Способи сегментації і квантифікації субстанцій навколишнього світу в різноструктурних мовах. *Мова, освіта, культура: наукові парадигми*

і сучасний світ. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ, 2007a. Вип. 15. С. 111–115.

Каламаж М. А. Функціональні характеристики числівників сучасної англійської мови (на матеріалі художніх текстів). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2007b. Вип. 12. С. 174–181.

Каламаж М. Квантитативність у вимірі лінгвогносеології. *Актуальні проблеми іноземної філології*: *лінгвістика і літературознавство*. Ніжин, 2008 Вип. II. С. 11–18.

Каламаж М. Специфіка моделювання фразеоквантативних одиниць із градаційною семантикою. *Актуальні проблеми іноземної філології*: *лінгвістика і літературознавство*. Ніжин, 2007c. Вип. XIV. С. 31–36.

Каламаж М. А. Вербалізація концепту «невизначена кількість» у фразеологічних знаках української та англійської мов. *Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 9: Сучасні тенденції розвитку мов. Київ, 2007d. Вип. 1. С. 207–215.

Каламаж М. А. Семантико-когнітивні аспекти фразеологічних одиниць англійської мови з числівником one. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ, 2007e. Вип. 18. С. 51–59.

Каламаж М. А. Способи сегментації і квантифікації субстанцій навколишнього світу в різноструктурних мовах. *Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. LINGUAPAX – VIII. Мова, освіта, культура. Наукові парадигми і сучасний світ. Серія «Філологія, педагогіка, психологія»: Київ, 2007f. Вип. 15. С. 111–115.

Каламаж М. А. Функціональні характеристики числівників сучасної англійської мови (на матеріалі художніх текстів). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2007g. Вип. 12. С. 174–181.

Каламаж М. А. Числівник: екстралінгвістичні та лінгвістичні характеристики. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ, 2007h. Вип. 18. С. 160–168.

Калашник О. В. Займенник як засіб творення стилістичних фігур. *Лінгвістичні студії*. Вінниця, 2016. Вип. 32. С. 37–41.

Калашник О. В. Займенники у складі художньої анафори як стилетвірні елементи інтимної лірики. *Наук. пр. Кам'ян.-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Серія «Філологічні науки». Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 44. С. 155–158.

Калашник О. В. Особливості атрибутивної сполучуваності прономінативів в інтимній поезії. *Scientific Journal «Virtus»*. Montreal, 2018. Issue 24. P. 137–139.

Калашник О. В. Прономінативи як складники семантичних полів свій / чужий у сучасній інтимній поезії. *Наук. вісн. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана*

Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Дрогобич, 2017. № 8. Т. 1. С. 92–95.

Калашник О. В. Редукція семантико-граматичних ознак займенника в поетичному мовленні. *Мова і культура*. Київ, 2018. Вип. 21. Том IV (193). С. 127–131.

Калашник О. В., Олексенко О. А. Морфологічно акцентовані повтори як стилістичний прийом у поетиці. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2020. Вип. 53. С. 230–241.

Калашник О. В., Олексенко О. А., Халіман О. В. Художня семантика й стилістика займенника в українській інтимній поезії ІІ пол. ХХ – поч. ХХІ ст.: монографія. Харків: Харків. іст.-філол. т-во, 2022. 160 с.

Карпенко О. Ю. Асоціативне визначення семантичного наповнення онімічних концептів. Горлівка ; Донецьк: Видавництво ГДПІІМ, 2005. 17 с.

Карпенко О. Ю. Асоціативний словник – шлях до сутності власної назви. *Logos onomastike*. 2006. № 1. С. 8–21.

Карпенко О. Ю. Визначення наявності оніма у ментальному лексиконі. *Наук. записки Тернопіл. нац. пед. ун-ту.* Серія: Мовознавство. Тернопіль, 2007. Т. 1 (16). С. 81–90.

Карпенко Ю. О. Про методологію та методику ономастики як науки. *Записки з ономастики*. Одеса, 2009. Вип. 10. С. 282–289.

Карпенко Ю. О. Стилістика топонімії. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2008. С. 53–59.

Карпенко Ю. О. Ступені порівняння різних частин мови та їхні функції. Київ, *Мовознавство*. 2010. № 2–3. С. 41–48.

Карпенко Ю. О. Топонімія як носій етногенетичного коду. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2003. Вип. 12: Українська ментальність: діалог світів. С. 120–125.

Карпенко Ю. О. Хіба в мові є тільки загальне? *Филология в пространстве культуры. К 75-летию Е. С. Отина*. Донецк, 2007. С. 153–158.

Карпіловська Є. Граматика мови і корпус. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2011. Вип. 23. С. 260–265.

Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): монографія. Луцьк: Вежа, 2006. 162 с.

Кислюк Л. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект: дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ, 2018. 616 с.

Кислюк Л. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.

Кислюк Л. П. Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ, 2000. 19 с.

Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.

Клименко Н. Ф., Є. А. Карпіловська, Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: моногр. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

Ковалевська Т. Ю. Трансформаційна граматика у парадигмі нейролінгвістичного програмування. *Слов'янський збірник.* Одеса, 2011. Вип. 14–15. С. 179–190.

Ковалевська-Славова А. В. Стратегії нейтралізації патогенних мегадискурсів: тролінг. *Одеська лінгвістична школа: виміри сьогодення*: кол. монографія / за заг. ред. Т. Ю. Ковалевської. Одеса: Видавець С. Л. Назарчук, 2023. С. 153–163.

Ковтун О. Актуализация грамматических языковых средств для моделирования аксиологических смыслов (на материале русского и английского языков). *Perswazja językowa w różnych dyskursach* [*Речевое воздействие в разных дискурсах*]: кол. монография / под ред. А. Климкевич. Гданьск: Изд. Гданьского ун-та, 2022a. Т. 7. С. 61–73.

Ковтун О. Відображення процесу становлення метамови граматики оцінки в сучасних словниках лінгвістичних термінів (на матеріалі нового словника лінгвістичних термінів А. Загнітка). *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання*. Київ, 2020a. С. 141–144.

Ковтун О. В. Граматика оцінки в контрастивному аспекті: історія дослідження. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу*. Вінниця, 2021a. С. 5–6.

Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. Београд, 2022b. № XXVI/2. С. 115–125.

Ковтун О. В. Грамматика оценки: актуализация категории рода. *Multidisciplinary academic notes. Science research and practice*: The XV International Scientific and Practical Conference (Madrid, Spain, April 19–22, 2022). Madrid, 2022c. P. 495–498.

Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum.* Toruń, 2023a. 20. С. 111–130.

Ковтун О. Дослідження числівника сучасної англійської мови: потенціал презентації оцінних значень. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2024a. Вип. 12 (30). С. 205–2015.

Ковтун О. Ідеї Л. А. Лисиченко у світлі теорії лінгвоаксіології. *Український світ у наукових парадигмах*. Харків, 2023b. Вип. 10. С. 112–115.

Ковтун О. В. Інтерпретація напряму «зіставне дослідження граматики оцінки». *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*: зб. тез доповідей Всеукр. наук. конф. (м. Вінниця, 25 січ. 2021 р.). Вінниця, 2021b. С. 45–48.

Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки. *Актуальні питання сучасної лінгвістики*. Київ, 2022d. С. 40–43.

Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки: рецепція української та англійської лінгвокультур (зіставний аспект). *Алманах «Българска украинистика*». София, 2021. Брой 10. С. 153–167.

Ковтун О. В. Контрастивна граматика оцінки: проблема тлумачення ключових термінів. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Журналістика. Київ, 2021d. Т. 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 150–156.

Ковтун О. В. Морфологія оцінки: оцінний потенціал станівника в українській мові. *Наук. записки нац. ун-ту «Острозька академія»*: серія «Філологія». Острог, 2024b. Вип. 22 (90). С. 128–131.

Ковтун О. В. Нарізнооформлені лексичні одиниці перехідного характеру: прислівниковий клас слів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*: зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (м. Вінниця, 21–22 черв. 2024 р.). Вінниця, 2024c. С. 142–143.

Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII:* матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Вінниця, 11–12 трав. 2023 р.). Вінниця, 2023c. С. 65–69.

Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії*. Вінниця, 2023d. Вип. 45. С. 27–40.

Ковтун О. Оцінний потенціал прислівника в українській мові. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2024d. Вип. 31. С. 178–189.

Ковтун О. В. Проблема метамови контрастивної граматики. *Граматичні читання – XI*: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Вінниця, 13–14 трав. 2021 р.). Вінниця, 2021e. С. 46–52.

Ковтун О. Проблема перекладу станівника англійської мовою. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Переяслав, 3 трав. 2024 р.). Переяслав, 2024e. Ч. 1. С. 32–34.

Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches*: Collective monograph. Riga: Baltija Publishing, 2020. Vol. 1. P. 274–297.

Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2023e. Вип. 58. С. 41–52.

Ковтун О. В. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія його сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2021f. Вип. 54. Ч. ІІ. С. 141–152.

Ковтун О. Числівник та його аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2024f. Вип. 36. С. 86–93.

Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2020b. Вип. 32. Том 1. С. 141–147.

Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені записки аврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Київ, 2021g. Том 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111.

Козуб Л. Особливості використання англіцизмів у сучасній українській мові. *Наук. вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту*. Серія: Філологія. Одеса, 2017. № 26. Т. 2. С. 40–42.

Колібаба Л. «Призабуті» прийменники та сполучники в мовній практиці початку XXI століття. *Культура слова*. Київ, 2017. Вип. 86. С. 279–291.

Колібаба Л. Актуалізовані прийменники в українській літературній мові початку XXI сторіччя. *Українська мова*. Київ, 2015. № 4. С. 78–88.

Колібаба Л. Актуалізовані сполучники української мови в текстах різних функціональних стилів. *Українська мова*. Київ, 2017. № 2. С. 60–72.

Колібаба Л. М. Актуалізовані граматичні форми дієслів в українській літературній мові початку XXI сторіччя. *Наук. вісник Нац. ун-ту біоресурсів та природокористування України*. Серія: Філологічні науки. Київ, 2018. Вип. 292. С. 87–97.

Колібаба Л. М. Актуалізовані прийменники у функціонально-стильових сферах української літературної мови початку XXI ст. *Типологія та функції мовних одиниць*. Луцьк, 2015. № 2 (4). С. 70–83.

Колібаба Л. М. Іменники із синкретичною семантикою як окремий тип субстанційних синтаксем. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження:* матеріали Міжнар. наук. читань, присв. пам'яті д-ра філол. н., проф., завідувача кафедри сучасної укр. мови Чернівец. нац. ун-ту Н. В. Гуйванюк (м. Чернівці, 14 листоп. 2014 р.). Чернівці, 2014. С. 216–217.

Колібаба Л. Сучасні тенденції видотворення дієслів в українській літературній мові. *LANGUAGE: Codification. Competence. Communication*. 2020. Вип 2 (3). С. 78–92.

Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація. Київ: Акцент, 2007. 310 с.

Кононенко І. Компоненти оцінної структури прикметників. *Мовознавство*. Київ, 1989. № 3. С. 54–60.

Коробова І. О. Новітні англіцизми у сфері високих технологій сучасної української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2013. С. 141–148.

Корунець Л. І. Категорія димінутивності в англійській та українській мовах. *Мовознавство*. Київ, 1981. № 4. С. 81–85.

Космеда Т. А. Аксиологическая прагмалингвистика: национальные формы выражения категории оценки. *Język rosyjski w konfrontacji z językami Europy w aspekcie lingwokulturoznawczym* / pod red. P. Czerwińskiego i H. Fontańskiego. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004. S. 289–296.

Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 349 с.

Космеда Т. А. Актуальні процеси мовлення чи «мовний смак» української сучасності. *Мовознавство*. Київ, 2014а. № 2. С. 44–55.

Космеда Т. А. Антропонимная метафора публицистического текста как лингвокреативная реакция на актуальные события действительности (на материале русского и украинского языков). *Socjolingwistyczne badania w teorii i praktyce. Ujęcie interdyscyplinarne* / pod red. J. Mampe i Ł. Owczinnikowej. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. 2014b. T. 1. S. 83–93.

Космеда Т. А. Василь Симоненко – «інтимний поет»: ідіостильові засоби моделювання категорії інтимізації. Горнятко-Шумилович А., Космеда Т. *Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти*: монографія / за заг. ред. проф. Т. Космеди. Познань: УАМ, 2016а. С. 137–224.

Космеда Т. А. До питання про граматичне вираження категорії оцінки. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2003. Вип. 10: До ювілею завідувача каф. укр. мови, докт. філол. наук, проф. Лідії Андріївни Лисиченко. С. 50–55.

Космеда Т. А. Коммуникация в аспекте гендерной лингвистики: женский стиль «стервы». *Studia Rossica Poznaniensia*. Poznań, 2019a. Vol. XLIV. T 1. S. 267–275.

Космеда Т. А. Лінгвокреативна ономастика: медійний образ Володимира Путіна в українському і російському дискурсі. *Onomastica.* Kraków, 2022. Vol. LXVI. С. 217–229.

Космеда Т. А. Метафора сучасної публіцистики (на матеріалі української та російської мов). *Наук. вісник Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Дрогобич, 2015. № 3. С. 116–122.

Космеда Т. А. Надмірна англізація як чергова небезпека для української мови. Рец. на кн. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті: моногр. (зі словником). Львів: Видавництво «Свічадо», 2023. 716 с. *Лінгвістичні дослідження.* Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 435–444.

Космеда Т. А. Нове семантико-прагматичне навантаження літер латиниці в період російсько-української війни. *Культура слова*. Київ, 2022. № 96. С. 113–130.

Космеда Т. А. Пам'ять мовної особистості і феномен прецедентності: потенції дискурсивного слова перший у лінгво- і соціокультурній свідомості (на матеріалі аналізу поетичного мовлення). *Незгасимий МОВСВІТ.* Харків, 2011. С. 539–547.

Космеда Т. А. Переднє слово, або «морфологія оцінки» О. В. Халіман. *Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови*: монографія. Харків: Майдан, 2019b. С. 7–12.

Космеда Т. А. Позитивна тональність комунікації як чинник взаєморозуміння: роль дискурсивних слів. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2011. Вип. 32. С. 216–221.

Космеда Т. А. Проблема інтерпретації своєрідності граматичної моделі української мови. *Граматичні студії*. Вінниця, 2016b. 2. С. 12–16.

Космеда Т. А. Риторика українців: порушення норми як мовна гра. *Studia Ukrainica Posnaniensia* / red. nauk. T. Kosmeda. Poznań, 2013. Zesz. 1. S. 81–90.

Космеда Т. А. Сучасна дискурсцентрична парадигма у світлі теорії О. Потебні: інтерпретація ролі дискурсивних слів у художньому тексті (на матеріалі п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка»). *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». Харків, 2010. № 910. Вип 60. Ч. 1. С. 402–406.

Космеда Т. А. Феминная метафора в языке современных русско- и украинскоязычных газет (на примере моделирования медиаобраза Юлии Тимошенко). *Przegląd Rusycystyczny*. Katowice, 2021. Nr 4 (176). S. 1–24.

Космеда Т. А. Функционально-семасиологическое исследование имен предметно-признаковой семантики. Бацевич Ф. С., Космеда Т. А. *Очерки по функциональной лексикологии*. Львов: Світ, 1997. С. 209–351.

Космеда Т. А. Поетична граматика: інтимізувальні смисли займенникових форм у художньому тексті В. Симоненка. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2017. Вип. 45. С. 70–76.

Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу. Дрогобич: Коло, 2012. 372 с.

Космеда Т. А., Аргуткіна О. А. Огляд аспектів вивчення слів мікросистеми «Число» в руслах традиційної та нової лінгвістичних парадигм. *Лінгвістика*. Луганськ, 2003. Вип. 1. С. 57–65.

Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф., Саліонович Л. М., Халіман О. В. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.

Космеда Т. А., Халіман О. В. «Граматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії.* Донецьк, 2011. Вип. 22. С. 17–23.

Космеда Т. А., Халіман О. В. Граматикалізація категорії оцінки як наслідок взаємодії філософських категорій: проекція – граматичні рід і число. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь. Симферополь, 2010a. Т. 23 (62). № 2. Ч. 2. С. 517–525.

Космеда Т. А., Халіман О. В. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична ігрема (теоретичне осмислення дискурсивної практики): монографія. Дрогобич: Коло, 2013a. 228 с.

Космеда Т. А., Халіман О. В. Прагматика займенника: традиція і сучасний дискурс українців. *Наук. записки Луган. нац. ун-ту*. Сер. «Філологічні науки» [«Пред'явлення Світу в гуманітарних дискурсах XXI ст.»]. Луганськ, 2010b. Вип. IX. С. 40–55.

Космеда Т. А., Халіман О. В. Розвиток ідей О. Потебні щодо граматикалізації категорії оцінки як наслідку взаємодії філософських категорій – проекція на категорію числа. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2010c. № 910. Вип. 60. Ч. 1. С. 543–547.

Космеда Т. А., Халіман О. В. Явище прецедентності в аспекті граматики оцінки (на прикладі аналізу граматичного значення минулого часу). *Лінгвістичні студії.* Донецьк, 2013b. Вип. 26. С. 36–40.

Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис / за наук. ред. проф. Т. Космеди. Харків: Харків. іст.-філол. т-во, 2019. 307 с.

Костич Л. Основні засади функціональної граматики. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. 79 с.

Костусяк Н. М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників. Луцьк: Вежа, 2002. 179 с.

Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства: підручник. Київ: Академія, 2006. 424 с.

Крамаренко М. Л. Аксіологічна прагмасемантика англомовного рекламного тексту: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2005. 22 с.

Краснобаєва-Чорна Ж. В. Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір: монографія. 2-е вид., випр. і допов. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 416 с.

Критська В. І., Недозим Т. І., Орлова Л. В., Пуздирєва Т. К., Романюк Ю. В. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140000 тис. слів Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.

Кузнецова О., Король Т. Чинники психологічного впливу заголовків львівських газет «Високий замок», «Експрес», «Ратуша». *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка».* Серія: «Журналістські науки». Львів, 2020. Вип. 4. С. 53–62.

Курс сучасної української літературної мови / за ред. Л. А. Булаховського. Київ: Рад. шк., 1951. Т. 1. 519 с.

Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови: підручник. Вінниця: Нова книга, 2000. 160 с.

Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. 2-ге вид., перероб. й допов. Вінниця: Поділля-2000, 2003. 464 с.

Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія: в 2-х ч. Київ: Вища шк., 1961. Ч. І. 172 с.; 1964. Ч. ІІ. 159 с.

Лапінська О. М. Англіцизми в структурі українського художнього тексту кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2013. 20 с.

Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Київ: Вища шк., 1983. 264 с.

Леута О. І. Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова: моногр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 397 с.

Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти: монографія. Харків: ВГ «Основа», 2008. 270 с.

Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. 131 с.

Лисиченко Л. А. Мовна картина світу: Лексико-семантичний вимір. Харків: ВГ «Основа». 2008. 272 с.

Лозова Н. Є. Множинні іменники в сучасній українській мові (словник). *Лексикографічний бюлетень*. Київ, 2007. Вип. 15. С. 127–134.

Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки. Донецьк: ТОВ «Видавничо- поліграфічне підприємство "ПРОМІНЬ"», 2011. 460 с.

Лукенчук А. В. Прикметники оцінки в сучасній англійській мові: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. ун-т. ім. І. Франка. Львів, 1993. 16 с.

Лукінова Т. Б. Категорія кількості як елемент духовної культури давніх слов'ян. *Слов'янське мовознавство*: доповіді на XI Міжнар. з'їзді славістів. Київ, 1993. С. 23–27.

Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). Київ: Наук. думка, 2000. 370 с.

Майструк Т. С. Стилістичні функції англізмів різних семантичних груп у текстах інформаційного стилю. *Філологічні студії.* Кіровоград, 2009. Вип. 3. С. 87–93.

Маленький Б. І. Мовна адаптація та функціонально-прагматичний потенціал англіцизмів у німецьких фінансових та економічних текстах. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2013. Вип. 46 (2). С. 463–475.

Мартиняк О. А. Займенникові засоби виразності в романі Ірини Вільде «Сестри Річинські». *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія».* Серія «Філологічна». Острог, 2014. Вип. 49. С. 208–211.

Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності: моногр. Луцьк : Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. 208 с.

Матвійчук Т. П., Житар І. В. Вказівні займенники у функції корелятів анафоричних конструкцій. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 10: «Проблеми граматики і лексикології української мови». Київ, 2019. Вип. 14. С. 75–79.

Матвіяс І. Г. Займенник. *Сучасна українська літературна мова: Морфологія*. Київ: Наук. думка, 1969. С. 265–295.

Матвіяс І. Г. Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). Київ: Наук. думка, 2000. 370 с. *Мовознавство*. Київ, 2000. № 6. С. 69–72. Рец. на кн.: Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). Київ: Наук. думка, 2000. 370 с.

Матузкова О. П. Лінгвокультура як синергія мови, культури та свідомості. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2020. № 27. С. 160–172.

Мацько Л. І. Стилістичні функції займенників у поетичних творах Лесі Українки. *Леся Українка. Публікації. Статті. Дослідження*. Київ: Наук. думка, 1973. С. 96–103.

Мельник І. А. Аналітичні та синтетичні засоби дієслівної транспозиції. *Типологія та функції мовних одиниць* : наук. журн. 2014. Вип. 2. С. 184–198.

Мельник І. А. Транспозиційна граматика українського дієслова: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2015. 476 с.

Микитюк О. В. Політична лінгвоперсонологія: феномен політичної особстости Дмитра Донцова: реферат дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01 / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2025. 32 с.

Микитюк О. Проблема запозичень в оцінці О. Потебні, Ю. Шевельова, С. Смаль-Стоцького, С. Караванського та інших видатних українських мовознавців. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна.* Серія «Філологія». Харків, 2009. Вип. 57. № 854. С. 56–60.

Микитюк О. Самобутність іменних частин мови як вияв української ментальности. *Język, tożsamość i komunikacja międzykulturowa* / pod red. nauk. E. Komorowskiej i D. Stanulewicz. Szczecin, 2010. S. 219–227.

Микитюк О. Український іменник як символ національної самобутності. *Studia Ukrainika Posnaniensia*. Posnan, 2015. Zesz. III. S. 153–161.

Микитюк О. Числівник як стрижнева риса української самобутности. *Spheres of culture*. Lublin, 2013. Vol. V. S. 192–200.

Микитюк О. Числівник. *Дивослово*. Київ, 2003. № 3. С. 27–32.

Мізін К. І. Нові напрями в українському мовознавстві: зіставна лінгвокультурологія. *Мовознавство*. Київ, 2012. Вип. 6. С. 38–52.

Монахова Т. В. Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці: моногр. Миколаїв: Видавництво Чорном. держ. ун-ту ім. Петра Могили, 2015. 300 с.

Мозгунов В. В. Перехідність як тип валентності дієслова (на матеріалі української мови): дис… канд. філол. наук : 10.02.14. Донецьк, 1997. 223 с.

Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.

Мудринич С. Ю. Типологія слів зі значенням стану в українській та англійській мовах: семантико-функціональний аспект: дис. … канд. філол. наук. Київ, 2014. 222 с.

Наконечна Л. Б. Семантико-функціональна транспозиція часових форм дієслова в поліпредикативних структурах сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» Івано-Франківськ, 2008. 20 с.

Нестеренко Т. Грамемна організація категорії способу українського дієслова. *Наукові записки.* Сер. Філол. науки. 2014. Вип. 127. С. 437–441.

Нестеренко Т. А. Категорія роду українського іменника: деякі самобутні риси й тенденції. *Наук. записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки. Кіровоград, 2017. Вип. 154. С. 701–705.

Нешко С. І. Афіксальне вираження конотації в англійській мові: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2002. 19 с.

Ніка О. І. Евіденційність як категорія модусу у староукраїнських текстах. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2009. Вип. 18. С. 50-58.

Німчук В. В. Історія української мови. Морфологія / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1978. 539 с.

Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV-XVII ст. К., 1985. 222 с.

Нові слова і звороти. URL: https://vseosvita.ua/test/novi-slova-ta-zvoroty-shcho-vviishly-v-uzhytok-z-pochatkom-viiny-963379.html (дата звернення: 16.08.2023).

Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови: монографія. Київ: НАН України. Ін-т укр. мови, 1997. 231 с.

Ожоган В. М. Семантична диференціація займенникових слів. *Лінгвістичне портретування сучасного соціуму*: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ конф. (м. Вінниця, 26–27 листоп. 2015 р.). Вінниця, 2016. С. 63–75.

Озерова Н. Г. Іменник. *Українська мова: енциклопедія*. 2-е вид., випр. і допов. Київ: Укр. енциклоп., 2004. С. 217–218.

Олександрук І. Особливості функціонування новітніх англізмів в електронних текстах сучасної української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2022. Вип. 55. Т. 2. С. 147–152.

Олексенко О. «Граматика помилок» у поезії сучасного постмодерну. *Незгасимий МОВСВІТ.* Харків, 2011. С. 383–390.

Олійник А. Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2002. 20 с.

Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в дискурсі: Феномен вербалізації невербаліки: монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда, Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2019. 388 с.

Островська О. М. Дієслівна оцінка в структурі художнього тексту та її когезійний потенціал. Проблеми лінгвістики та лінгвометодики: тези доп. Міжнар. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вузів. Львів, 1992. С. 137–138.

Островська О. М. Категорія оцінки в структурі англомовного художнього тексту: теоретичні аспекти, мовні засоби реалізації. *Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі*. Львів: Світ, 1996. С. 89–98.

Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози): автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2001. 20 с.

Отін Є. С. Конотативна ономастична лексика. *Мовознавство.* Київ, 1978. № 6. С. 47–53.

Ощипко І. Й. Вивчення прислівника в східнослов'янських мовах у пожовтневий період. *Підсумки і проблеми наукового вивчення української мови у пожовтневий період:* тези доп. Республік. наук. конф. Київ, 1967. С. 56–58.

Ощипко І. Й. О. О. Потебня про прислівник. *Серце чистеє, думка чесная*… Львів, 2018a. С. 140–145.

Ощипко І. Й. Порівняльний аналіз українських і польських відприкметникових прислівників на -о, -е. *Вісник ЛДУ.* Серія філологічна. Львів, 1975. Вип. 9. С. 50–56.

Ощипко І. Й. Семантико-словотвірна характеристика українських прислівників типу по-…-ому. *Актуальні проблеми словотвору української мови:* матеріали наук. читань, присвяч. пам'яті проф. Івана Ковалика. Тернопіль, 1993. С. 13–15.

Ощипко І. Й. Семантична структура предикативних прислівників. *Вісник ЛДУ*. Серія філологічна. Львів, 1990. Вип. 21. С. 59–63.

Ощипко І. Й. Семантичний зв'язок українських прислівників з корелятивними іменниками. *Вісник Львів. нац. ун-ту*. Серія філологічна. Львів, 2000. Вип. 29. С. 9–15.

Ощипко І. Й. Словотвірна синонімія українських прислівників. *Серце чистеє, думка чесная*…. Львів, 2018b. С. 175–184.

Павлова І. А. Вживання числівників у художній прозі Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (семантико-культурний аспект). *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2003. Вип. 11. Ч. ІІ. С. 47–52.

Павлова І. А. Поетична семантика числівника у творах В. Стуса. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2001. Вип. 6. С. 192–198.

Павлова І. А. Семантика числівника у мові творів Ліни Костенко. *Південний архів (філолологічні науки)*. Херсон, 2002. Вип. XVI. С. 201–205.

Павлова І. А. Функціональна навантаженість числівника *один* в ідіостилі Б. Олійника. *Лінгвістична палітра*. Харків, 2009. С. 351–357.

Павлова І. А. Числівник як вербальний сигнал феномену прецедентності у поетичному дискурсі шістдесятників. *Вісник Харків. нац. ун-ту*

ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». Харків, 2010. № 910. Вип. 60. Ч. І. С. 558–564.

Павлова І. А. Числівники у поетичному тексті. *Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2002. № 5. С. 76–80.

Паламарчук Л. С. Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського. Київ: Видавництво академії наук УРСР, 1957. 92 с.

Паночко М. М. Чужомовні запозичення як джерело збагачення українського правничого лексикону XIX ст. *Лінгвістика*. Старобільськ, 2016. № 1 (34). С. 70–82.

Папіш В. А. Лінгвопсихоакцентуація елітарної мовної особистості: теорія, історія, дискурсивна практика: монографія / переднє слово, наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Вінниця-Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 456 с.

Перебийніс В. І. Варіативність словозмінних форм англійського дієслова. *Вісник КДЛУ*. Серія «Філологія». Київ, 2000. Т. 3. № 1. С. 13–19.

Петренко Н. В. Займенник у віршованих текстах американської поезії: когнітивно-семіотичний та лінгвокогнітивний аспекти: автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 20 с.

Петренко Н. В. Займенник як засіб реалізації інтегративності поетичного тексту. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту*. Серія «Лінгвістика». Херсон, 2015. Вип. 19. С. 100–103.

Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: історія, теорія, практика: дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01 / Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Вінниця, Одеса, 2024. 535 с.

Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: становлення, розвиток та перспектива (на матеріалі критичної оцінки термінологічних словників): монографія / переднє слово, наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2021. 460 с.

Пилипак В. П. Егоцентрична семантична опозиція ‘там’ – ‘тут’ та її вираження в українській мові: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2018. 259 с.

Пилипак В. Вияв егоцентричної семантичної опозиції “там” – “тут” в українській мові. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Poznań, 2017. Vol V. С. 169–174.

Писаренко М., Поліщук П. Сфери проникнення англіцизмів в українську мову. 2019. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27768/7869.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 11.06.2024).

Піддубна Н. В. Біблійні антропоніми й топоніми в українській мові: основні вектори розвитку. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. Warsawa, 2021. Vol. 56. Article 2087.

Піддубна Н. В. Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики XIX ст.): монографія / переднє сл., наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2019. 446 с.

Піддубська І. В. Модальна і темпоральна транспозиція дієслівних форм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Донецьк, 2001. 20 с.

Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. 2-ге вид., допов. Київ: Вид. дім «Слово», 2010. 328 с.

Пономаренко В. Новітні запозичення в українській мові: соціокультурні аспекти. *Мова і культура*. Київ, 2012. Вип. 15. Т. 7. С. 181–185.

Попович Л. М. Про взаємодію дієслівних категорій та часові форми в українській мові. *Граматичні студії*. 2017. Вип. 4. С. 47–58.

Попович Н. Числівники у біблійних текстах. *Урок української.* Київ, 2002. № 2. С. 55–56.

Потебня О. О. *Из записок по русской грамматике*. Харків: Типографія М. Ф. Зільберберга, 1874–1877. 650 с.

Потебня А. А. Мысль и язык. Киев: Синто, 1993. 191 с.

Потебня А. Мысль и язык. [3-е изд., доп. статьями «Язык и народность», «О национализме»]. Харьковъ: б/в, 1913. 225 с.

Потебня А. А. Полное собрание сочинений. Том 1. Мысль и язык. Язык и народность. Київ: Госуд. изд-во Украины, 1926. 240 с.

Приходько А. И. Семантика и прагматика оценки в современном английском языке: моногр. Запорожье: Запорож. госуд. ун-т, 2004. 321 с.

Приходько Г. І. Оцінка і комунікація: посібник. Вінниця: Нова книга, 2013. 168 с.

Приходько А. И. Интеракциональный подход к аргументированию оценки в тексте. *Любовь к слову: филологические заметки в честь юбилея профессора В. А. Кухаренко*: кол. монография / под ред. И. М. Колегаевой. Одесса: КП ОГТ, 2018. С. 216–226.

Приходько Г. Когнітивні виміри категорії оцінки. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород, 2021. Вип. 1 (19). С. 143–152.

Приходько Г. Оцінка як комунікативний феномен. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному полікультурному суспільстві*: монографія / за ред. Н. Акулової, Т. Коноваленко. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2021. С. 17–29.

Приходько Г. Функціонально-семантичне представлення іллокутивного фрейму як умова реалізації оцінки у висловлюванні. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія*: кол. монографія / гол. ред. К. І. Мізін.

Переяслав-Хмельницький; Кременчук: Видавництво ПП Щербатих О. В., 2019. С. 264–275.

Приходько Г. І. Біокогнітивні виміри оцінки. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2017. Вип. 69. С. 178–181.

Приходько Г. І. Деякі закономірності суфіксального утворення оцінних слів у сучасній англійській мові. *Вісник Запоріз. держ. ун-ту*. Запоріжжя, 2000. № 1. С.156–167.

Приходько Г. І. Досвід лінгвістичного аналізу оцінки. *Наук. записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту*. Серія «Науки». Кіровоград, 2000. Вип. 30. С. 95–109.

Приходько Г. І. Еволюція засобів виразу оцінки в історії англійської мови. *Ренесансні студії*, 2000. Вип. 6. С. 112–121.

Приходько Г. І. Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм: монографія. Запоріжжя: Кругозор, 2016. 200 с.

Приходько Г. І. Контекстуальна зумовленість аргументативих оцінних висловлювань в англомовному дискурсі. *Вісник КДЛУ*. Серія «Філологія». Київ, 2000. Т. 3. № 1. С. 52–57.

Приходько Г. І. Лексико-синтаксичні інтенсифікатори оціночних структур. *Вісник Луган. держ. пед. ун-ту*. Серія «Іноземна філологія». Луганськ, 2001. № 7 (39). С. 103–108.

Приходько Г. І. Особливості актуалізації оцінного висловлювання у діалогічному дискурсі. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2000. № 4. С. 298–304.

Приходько Г. І. Особливості вираження оцінки в словосполученні. *Ономастика і апелятив*. Дніпропетровськ, 2000. Вип. 10. С. 150–155.

Приходько Г. І. Особливості імпліцитних засобів вираження оцінки у висловлюванні в сучасній англійській мові. *Нові підходи до філології*. Запоріжжя, 2001. № 1 (10). С. 11–22.

Приходько Г. І. Оцінка і комунікація: посібник для студентів та аспірантів. Вінниця: Нова книга, 2013. 168 с.

Приходько Г. І. Оцінка і контекстуальні сигнали-вказівники. *Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ.* Київ, 2000. Вип. 2. С. 98–103.

Приходько Г. І. Оцінка та ілокутивні сили. *Гуманітарний вісник.* Серія «Іноземна філологія». Черкаси, 2000. № 4. С. 257–263.

Приходько Г. І. Полістатусність категорії оцінки. *Наук. журнал Львів. держ. ун-ту безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. Львів, 2019. № 5. С. 128–133. DOI https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-22.

Приходько Г. І. Поняття категорії оцінки і її реалізація в мові. *Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Філологія, педагогіка і психологія в антропоцентричних парадигмах*. Київ, 2000. Вип. 3А. С. 78–81.

Приходько Г. І. Про роль простих слів в оцінному словотворі. *Філол. студії Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2000. № 3. С. 107–112.

Приходько Г. І. Семантико-прагматичний аспект вивчення оцінки. *Поміж мов і культур: методологічний еклектизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства*: кол. монографія / гол. ред. К. І. Мізін. Переяслав-Хмельницький, Кременчук: Видавництво ПП Щербатих О. В., 2017. С. 38–44.

Приходько Г. І. Специфічні засоби актуалізації когнітивно-прагматичного потенціалу оцінки. *Cognition, communication, discourse*: кол. монографія. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2014. С. 296–321.

Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2001. 362 с.

Приходько Г. І. Функція оцінки в процесах номінації. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2023. Вип. 1 (50). С. 226–237. DOI: https://doi.org/10.18524/2307-4604.2023.1(50).285564

Приходько Г. І., Литвак С. Я. Іронія як мовленнєвий акт з імпліцитною оцінкою. *Іноземна філологія*. Львів, 1991. Вип. 102. С. 78–80.

Приходько Г. І., Приходченко О. О. Контекст і оцінка. *Підвищення якості вищої педагогічної іншомовної освіти як результат рефлексії в освітньому процесі*. Мелитополь: ТОВ «Колор Принт», 2022. С. 97–105.

Приходько Г. І., Приходченко О. О. Специфіка інтенсифікації оцінних структур в англомовному художньому дискурсі. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». Херсон, 2019. Вип. 1. С. 71–77.

Приходько Г. І., Радіонова К. С. Структурно-семантичні параметри стійких компаративних одиниць англійської мови. Суми: Університет. книга, 2022. 268 с.

Пришва Б. Г. Словесні засоби гумору Остапа Вишні. *Мовознавство*. Київ, 1970. № 2. С. 81–87.

Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України, редакція від 12.09.2025 р. № 21. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 21. Ст. 81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 26.10.2025).

Пчелінцева О. Е. Рец.: Соколова Світлана. Аспектуальні категорії українського дієслова. Монографія. Київ: «Книга-плюс», 2021. 224 с. *LANGUAGE: Codification. Competence. Communication*. 2021. Вип. 2 (5). С. 36–40.

Пянковська І. В. Слова категорії стану в структурі речень німецької й української мов: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 20 с.

Радько О. Г. Фольклорна основа індивідуально-авторських прикметників у мовотворчості українських поетів XX–XXI сторіч. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2017. № 61. С. 161–168.

Рижикова С. Ю. Агентивні іменники чоловічого роду від англійських запозичень в українській мові. *Дослідження з граматичної будови української мови*. Дніпропетровськ, 1988. С. 23–28.

Романюк Ю. В. Еквівалентність граматичних термінів у сучасному славістичному мовознавстві (дієслово). *Термінологічний вісник*. 2015. Вип. 3 (2). С. 87–93.

Романюк Ю. В. Тенденції розвитку українського дієслова: словник і мовна практика. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь., 2013. Т. 26 (65). № 4. Ч. 1. С. 125–132.

Руда Н. В. З історії формування системи демінутивних суфіксів англійської мови. *Studia Linguistica*. Київ, 2016. Вип. 9. С. 136–141.

Рудакова Т. М. Роль запозичень-англіцизмів англомовного походження в українських засобах масової інформації кінця XX – початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 18 с.

Рудакова Т. М. Функціонування соціально-економічної лексики англомовного походження в українських засобах масової інформації кінця XX – початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 18 с.

Рудь О. М. Складні прикметники поетичної мови XX століття: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 248 с.

Русанівський В. М. Дієслово – рух, дія, образ. Київ: Рад. школа, 1977. 109 с.

Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ: Наук. думка, 1971. 313 с.

Рязанцева Д. В. Прикметник сучасної української мови у вимірах граматики оцінки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2013a. 24 с.

Рязанцева Д. В. Прикметник сучасної української мови у вимірах граматики оцінки: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2013b. 263 с.

Рязанцева Д. Порушення норми при ступенюванні прикметників. *Культура слова.* Київ, 2011. 74. С. 73–74.

Рязанцева Д. В. Ступені порівняння прикметників як ефективний засіб створення граматичного значення оцінки (на матеріалі сучасної української публіцистики). *Вісник Дніпропетр. ун-ту*. Серія: Мовознавство. Дніпропетровськ, 2011. Т. 19. Вип. 17 (2). С. 155–161.

Савула А. М. Граничний елатив. *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*: серія «Філологія». 2015. 51. С. 305–308.

Смеречинська О. В. Функціонально-семантичне поле граничності дії в німецькій та українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 330 с.

Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.

Селіверстова А. О. Лінгвокогнітивний потенціал англіцизмів в італійському публіцистичному дискурсі (на матеріалі онлайн-газети CORRIERE DELLA SERA). *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2024. Вип. 61. С. 180–192.

Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? *Українська мова*. Київ, 2007. № 3. С. 3–32.

Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 118 с.

Селігей П. Світло і тіні наукового стилю: моногр. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 625 с.

Селігей П. О. Українська мова у 2222 році: Вступ до лінгвофутурології. Київ: Академперіодика, 2023. 452 с.

Семантичні розряди займенників. URL: http://um.co.ua/5/5-1/5-111573.html (дата звернення: 10.05.2024).

Семчинський С. В. До питання про сучасне засвоєння українською мовою англіцизмів. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 30–31 груд. 2014 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 137–140.

Сербин Р. Ще одна русифікація української мови: «Словник англіцизмів». 2007. URL: https://maidan.org.ua/arch/mova/1189017586.html (дата звернення: 10.05.2024).

Сидоренко Л. М. Дериватологія агентивів. *Гуманітарний вісник*. Черкаси, 2000. № 4. С. 269–274.

Симонова К. Граматичні категорії дієслова: основні підходи до вивчення. *Українська мова.* 2012. № 2. С. 34–44.

Симонова К. С. Особливості функціонування відзайменникових часток в українській мові. *Наук. записки НаУКМА*. Київ, 2001. Т. 19. С. 35–40.

Сирота Е. Н. Структурно-семантична і функціональна характеристика категорії стану: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1990. 17 с.

Ситенко О. Типологія міжрівневих засобів вираження категорії демінутивності в англійській та українській мовах. *Лінгвістичні студії.* Донецьк, 2009. 19. С. 167–171.

Скаб М. Граматика апеляції в українській мові: навч. посібник. Чернівці: Рута, 2003. 80 с.

Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці: Місто, 2002. 272 с.

Скаб М. С. Функціональна сфера апеляції в українській мові (семантика, граматика, прагматика, стилістика): автореф. дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. мови. Київ, 2002. 30 с.

Скоробогатова О. Теорія граматичної атракції О. О. Потебні в дослідженні граматики віршового тексту. *Мовознавство.* Київ, 2015. 6. С. 46–52.

Скоробогатова О. О. Поетичний потенціал іменних граматичних категорій (на матеріалі російської поезії XIX–XXI століть): дис. … д-ра філол. наук. Київ, 2015. 439 с.

Славінська М. С. Аксіологічні виміри частиномовної семантики в рекламному мегадискурсі. *Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів*: кол. монографія. Одеса: ПолиПринт, 2015. С. 293–299.

Сліпецька В. Д. Взаємозв’язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій. *Studia Ukrainica Poznaniensia.* Poznan, 2016а. Zesz. IV. S. 149–154.

Сліпецька В. Д. Засоби вираження негативної оцінки та негативних емоцій в українській та російській лінгвокультурах (на матеріалі повісті М. Гоголя «Вечера на хуторе близь Диканьки» та її україномовного перекладу). *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2012. Вип. 34. С. 261–268.

Сліпецька В. Д. Засоби вираження негативних емоцій у сучасних публіцистичних текстах (на матеріалі статей, опублікованих у журналі *The New Yorker* та газеті *Українська правда*). *Studia Ukrainica Poznaniensia.* Poznan, 2019. Zesz. VII/2. S. 137–145.

Сліпецька В. Д. Лінгвістика емоцій: формування і розвиток (історико-теоретичний опис; бібліографічний покажчик): монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Дрогобич: Ред.-вид-ий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 354 с.

Сліпецька В. Д. Мовленнєві жанри *сварка*, *суперечка* як різновиди діалогічного мовлення під час негативної комунікації в українській, російській, англійській лінгвокультурах (на матеріалі творів І. Нечуй-Левицького, М. Гоголя, Ч. Діккенса). *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2016б. Вип. 43. С. 93–100.

Смаглій В. М. Оцінний складник у семантичній структурі слова. *Нова філологія*. Одеса, 2022. (85). С. 265–270.

Смаль-Стоцький Р. Українська мова в совєтській Україні (матеріяли і завваги). Варшава: б/в, 1936. 272 с.

Содомора А. Наодинці зі словом. Львів: Літопис, 1999. 475 с.

Соколова С. Аспектуальні категорії українського дієслова: моногр. Київ: «Книга-плюс», 2021. 224 с.

Соколова С. Аспектуальні особливості слов'янських мов у художньому перекладі. *Українська мова*. Київ, 2012. № 1. С. 3–17.

Соколова С. О. Дієслова з постфіксом -ся як граматична проблема. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2009. С. 93–100.

Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові: моногр. К. : Наук. думка, 2003. 283 с.

Соловйова Л. Ф. Предикативи оцінки як одиниці вторинної номінації у сучасній англійській розмовній мові. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*: матеріали онлайн-конференції. (м. Житомир, 25 лют. 2016 р.) Житомир, 2016. URL: http://eprints.zu.edu.ua/20426/ (дата звернення: 03.02.2025).

Степаненко М. Лексико-семантична система української мови в новітньому динамічному представленні. *Філологічний часопис*. Умань, 2021. № 1 (17). С. 117–131.

Стишов О. Лексико-семантична динаміка в сучасній українській мові. *Стилістика модерного часу*: кол. монографія до ювілею Заслуженого діяча науки НАНУ, д-ра філол. наук, проф. Лариси Шевченко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. С. 163–191.

Стишов О. А. Особливості суфіксального словотворення неологізмів на позначення осіб у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2020. Вип. 53. С. 127–140.

Сухарина Н. М. Граматична та лексична семантика українського дієслова в лексикографічній системі: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 24 с.

Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка; 3-є вид., допов. Київ: Вища шк., 2002. 439 с.

Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда: в 5-ти кн. Київ: Наук. думка, 1969. Кн. 2. 364 с.

Сучасна українська літературна мова. Морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1969. 583 с.

Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища шк., 1994. 414 с.

Сюта Г. Вербальна дегуманізація образу «ворог» у текстах періоду російсько-української війни. *Ucrainica X. Sborník příspěvků.* Olomouc, 2023. P. 208–217.

Сюта Г. Я – розумний, ти – розумніший, він – найрозумніший (як не помилитися при ступенюванні прикметників). *Культура мови*. 2010. URL: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine70-40.pdf (дата звернення: 21.10.2023).

Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – XXI ст.): монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.

Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.

Тараненко О. О. Граматикалізація. *Українська мова: енциклопедія*. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 105; 2-ге вид., 2004. С. 112–113; 3-є вид., 2007. С. 116.

Тараненко О. О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (на загальнослов'янському тлі). *Мовознавство*. Київ, 2008. № 2–3. С. 160–162.

Теглівець Ю. В. Телескопія як новітній метод словотворення суспільно-політичної лексики. Нова філологія. Одеса, 2022. № 85. С. 277–282.

Тесленко Н. Значення або мовний смисл у розрізі займенникової семантики. *Донец. вісн. Наук. тов-ва ім. Шевченка*. Донецьк: Сх. ВД, 2007. Т. 16. С. 68–85.

Тесленко Н. О. Референційна семантика вказівних займенників: когнітивний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2010. 20 с.

Ткаченко Г. В. Англомовні хрематоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу: дис. … канд. філ. наук: 10.02.04 / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2012. 236 с.

Ткаченко О. Мова і національна ментальність. Київ: Грамота, 2005. 239 с.

Ткачівська М. Р. Молодіжний сленг і його класифікації. *Одес. лінгвіст. вісник.* Одеса, 2015. Т. 2. № 7. С. 114–118.

Токарська А. Термінологічні запозичення англіцизмів / американізмів у вітчизняній юриспруденції. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка».* Серія: «Юридичні науки». Львів, 2021. № 2 (30). С. 91–96.

Токарчук В. А. Здобутки та перспективи аналізу англійського числівника. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь. Симферополь, 2010. Т. 23 (62). № 2. Ч. 1. С. 214–218.

Токарчук В. А. Ім'я числа як джерело іконічних номінативних одиниць (на матеріалі сучасної англійської мови). *Актуальні проблеми*

менталінгвістики: зб. статей за матеріалами VI Міжнар. наук. конф. (м. Черкаси, 21–22 трав. 2009 р.). Черкаси, 2009a. С. 102–103.

Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним компонентом: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. … канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2013. 20 с.

Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним компонентом: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2013. 203 с.

Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним позначенням інтенсивності ознаки: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови). *Гуманітарний вісник.* Черкаси, 2009b. № 13. С. 140–144.

Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним компонентом-індексом: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови). *Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2009c. № 5. С. 287–292.

Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним компонентом: соціокультурний аспект (на матеріалі сучасної англійської мови). *Мова і культура*. Київ, 2009d. Вип. 12. Т. III (128). С. 192–197.

Томіленко Л. Екстралінгвальні чинники як наслідок виникнення нової суспільно-політичної лексики. *Мандрівець*. Тернопіль, 2014. № 1. С. 58–61.

Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький: Авіст, 2008. 550 с.

Торчинський М. М., Торчинська Н. М. Систематизація частин мови з прикметниковим типом відмінювання в українській мові. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка*. Філологічні науки. Житомир, 2023. Вип. 3 (101). С. 216–229.

Умрихіна Л. В. Наказовий спосіб дієслова як основний засіб вираження імперативних конструкцій у сучасній українській мові. *Науковий вісник гуманітарного університету*. Сер. Філологія. 2017. № 28. С. 51–55.

Фаріон І. Д. Англобарбаризація і питомі новотвори. *Лінгвостилістичні студії.* Луцьк, 2023. Вип. 18. С. 81–92.

Фаріон І. Д. Англоварваризація: термін і дійсність. *Термінологічна актуалізація української мовної дійсности*: монографія / І. Д. Фаріон, І. П. Василишин, О. Р. Микитюк, І. Б. Ментинська. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2020. С. 5–59.

Федорець С. А. Англійські запозичення в мові сучасної української реклами: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005. 203 с.

Фурса В. Граматичне освоєння іншомовних невідмінюваних іменників в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ сторіч. *Тенденції розвитку української лексики та граматики*. Варшава – Івано-Франківськ, 2015. Ч. ІІ. С. 331–341.

Фурса В. Проблема невідмінюваних прикметників у сучасному мовознавстві. *Граматичні студії*. Вінниця, 2017. Вип. 3. С. 67–69.

Фурса В. Родова диференціація іншомовних невідмінюваних іменників у лінгвістичній концепції Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта.* Серія філологічна. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. XIV. С. 364–370.

Фурса В. Семантико-граматичне та словотвірне освоєння невідмінюваних імен. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2005. 252 с.

Фурса В. М. «Невідмінюваність» іменників іншомовного походження на тлі відмінкової системи української мови. *Ucrainica II. Současná ukrainistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Sborníc článků*. Olomouc, 2006. 1. Část. S. 275–279.

Фурса В. М. Проблема виокремлення невідмінюваних прикметників. Актуальні проблеми сучасної філології. *Мовознавчі студії*. Рівне, 2005. Вип. 13. С. 131–133.

Фурса В. М. Семантико-граматичне та словотвірне освоєння невідмінюваних імен. Київ: Ін-т укр. мови, 2005. 252 с.

Фурса В. М. Словозмінна парадигматика іншомовних невідмінюваних іменників. *Типологія та функції мовних одиниць.* Луцьк, 2015. № 2 (4). С. 229–236.

Халіман О. В. Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови: монографія / переднє слово, наук. ред. проф. Т. Космеди. Харків: Майдан, 2019a. 458 с.

Халіман О.В. Метафоризація граматичного значення роду антропонімів як засіб вираження оцінки (на прикладі моделей «хтось (ім. чол. роду) у спідниці / у панчохах / у сукні», «хтось (ім. жін. роду) у штанах»). *Acta onomastica*. Praha, 2019b. Ročník LX/2. S. 221–232.

Халіман О. В. Мовна свідомість етносу: конфлікт між категоріями пошанності та інтимізації (маніпуляція категорією числа). *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь, 2011. Т. 24 (63). № 2. Ч. 2. С. 484–489.

Халіман О. В. Морфологічні засоби вираження оцінки в сучасній українській мові: рід і число: дис. … канд. філ. наук: 10.02.01 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2010. 280 с.

Халіман О. В. Ступені порівняння прикметників від порушення норми до традиції (на матеріалі словника А. Нелюби, Є. Редька Словотворчість незалежної

України. 2012–2016). *Studia Ukrainica Posnaniensia.* Posnan, 2019c. Zesz. VII. S. 21–28.

Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. 324 с.

Циганок І. Б. Іменники і займенниковість в ідіостилі Т. Г. Шевченка: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 1997. 22 с.

Цісар Н. Англіїзми в мовленні сучасної української молоді: від новотвору до ідентичності. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 листоп. 2018 р.). Київ. 2018. С. 229–231.

Чапля І. К. Прислівники в українській мові. Харків: Видавництво Харків. ордена трудового червоного прапора Держ. ун-ту ім. О. М. Горького, 1960. 124 с.

Черемська О. Становлення і розвиток Харківської філологічної школи (XIX – перша половина XX ст.: монографія. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2020. 484 с.

Черненко Г. Мовленнєвий вплив на ціннісні системи: діапазон імовірностей. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2018. 348 с.

Чернікова Л. Ф., Смілик Т. І. Англіцизми в сучасній українській мові. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2009. № 152. С. 129–133.

Чеховський І. Г., Ільчук В. Б. Порушення історичних традицій топонімії краю у радянський період (за матеріалами Новоселицького району). *Буковина – мій рідний край: Матеріали III історико-краєзн. конф. молодих дослідників, студентів та науковців*. Чернівці, 2000. С. 70–72.

Шаренко Ю. О. Займенники я і ти як репрезентанти поетичного світу Оксани Забужко. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2014. Вип. 37. С. 97–102.

Швачко С. О. Дискурсивні характеристики числівників сучасної англійської мови. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*: кол. монографія. Харків: Константа, 2005. С. 181–197.

Швачко С. О., Баранова С. Б., Кобякова І. К. Числівник англійської мови: навч. посібник. Суми: Видавництво СумДУ, 2010. 171 с.

Швачко С. А., Медвідь О. М. Когнітивний аспект квантитативних слів. *Вісн. Київ. лінгвіст. ун-ту.* Сер. «Філологія». Київ, 1998. Т. 1. № 1. С. 33–40.

Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947–1953 рр.). Київ : Темпора, 2012. 664 с.

Шевельов Ю. Up or out? З проблематики формування українського числівника як частини мови. *Вибрані праці*: у 2 кн. Кн.1. Мовознавство / упоряд. Л. Масенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 453–460.

Шитик Л. В. Різноранговий синкретизм конструкцій із підрядними компонентами. *Мовознавчий вісник*. 2015. Вип. 20. С. 81–87.

Шкіцька І. Ю. Займенники «ти» – «Ви» в маніпулятивній стратегії позитиву. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія «Лінгвістика і літературознавство». Бердянськ, 2011. Вип. XXIV. Ч. 1. С. 400–408.

Шкіцька І. Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові: дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01 / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Київ, 2012. 465 с.

Шкіцька І. Ю. Омовлення невербального реагування адресата на маніпуляцію позитивом у художньому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2021. Вип. 54. Ч. ІІ. С. 172-185.

Шульга Д. О. Граматична категорія роду іншомовних іменників: особливості морфологічної адаптації (на матеріалі епістолярію українських письменників 20-50-х років ХХ століття). *Наук. записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2012. Вип. 105. Ч. 1. С. 230–233.

Шутова Л. І. Засоби вербалізації емоційного стану жінок у художньому тексті. *Лінгвістика*. Полтава, 2016. № 1. С. 100–109.

Юрченко Т. Г. Складний світ шевченкового слова: словотвір, стилістика та перспективи інтерпретації. *Наук. записки Ніжин. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя*. Серія: Філологічні науки. Ніжин, 2014. Кн. 4. С. 86–91.

Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір. *Словотвір сучасної української літературної мови*. К: Наук. думка, 1979. С. 171–210.

Яновець А. І. Прагматика засобів вираження негативної оцінки в сучасній англійській мові. *Наук. вісник Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки*. Луцьк, 2007. Вип. 4. С. 248–252.

Ярош О. Дещо про українську ментальність. 2010. URL: https://www.volynnews.com/blogs/oksana_yarosh/descho_pro_ukrayinsku_mentalnist/ (дата звернення: 02.02.2024).

Ярошевич І. Взаємозв'язок граматичних категорій дієслова в науковому доробку В. М. Русанівського. *Мовознавство*. 2024. № 1. С. 63–69.

Ярошевич І. Дієприкметник і дієприслівник в українській мові: поняттєво-термінологічний аспект. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Сер. «Проблеми української термінології». 2010. №676. С. 86–89.

Ярошевич І. А. Терміни на позначення дієслова, його форм і категорій в українській мові. *Наукові записки*. Філологічні науки. 2006. Том 60. С. 72–78.

Ярошенко М., Ґудзь Л. Англійські запозичення в українській мові XIX–XX століть. *Українознавчий альманах*. Київ, 2012. № 9. С. 207–209.

Ясакова Н. Семантична категорія персональності у світлі філософського осмислення опозиції Я – ТИ – ВІН. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2009. Вип. 18. С. 22–26.

Яценко М. А. Актуалізація аксіологічного змісту концептів МАСКУЛІННІСТЬ та ФЕМІНІННІСТЬ у сучасному англомовному художньому дискурсі: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. 20 с.

Aarts B. Oxford Modern English Grammar. New York: Oxford University Press, 2011. 522 p.

Aarts B. English Syntax and Argumentation. London: Palgrave, 2018. 368 p.

Aarts B. Syntactic gradience: The nature of grammatical indeterminacy. Oxford: Oxford University Press, 2007. 296 p.

Abbott B. Definiteness and indefiniteness. *The handbook of pragmatics* / L. R. Horn & G. Ward (eds.). Oxford: Blackwell, 2004. P. 122–149.

Adjectives and adverbs: Syntax, semantics, and discourse / L. McNally, C. Kennedy (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2008. 350 p.

Aijmer K. At the interface between grammar and discourse: A corpus-based study of pragmatic markers. *Pragmatics and Corpus Linguistics: A Mutualistic Entente* / J. Romero-Trillo (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 2008. P. 11–36.

Aijmer K. Evidence and the Declarative Sentence. Stockholm: Almquist-Wiksell, 1980. 200 p.

Aijmer K. Modal adverbs in interaction – obviously and definitely in adolescents' speech. *The Dynamics of Linguistic Variation. Corpus Evidence on English Past and Present* / T. Nevalainen, I. Taavitsainen, P. Pahta, M. Korhonen (eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2008. P. 61–83.

Aijmer K. Why is actually so frequent in spoken English? *English in Speech and Writing: A symposium* / G. Tottie, I. Bäcklund (eds.). Stockholm: Almqvist and Wiksell, 1986. P. 119–129.

Aikhenvald A. Evidentiality. Oxford: Oxford University Press, 2004. 480 p.

Alderson-Day B., Mitrenga K., Wilkinson S., McCarthy-Jones S., Fernyhough C. The varieties of inner speech questionnaire-revised (VISQ-R): replicating and refining links between inner speech and psychopathology. *Consciousness and Cognition*. Elsevier, 2018. Vol. 65. P. 48–58. https://doi.org/10.1016/j.concog.2018.07.001

The Cambridge History of the English Language / J. Algeo (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2001. Vol. VI: English in North America. 567 p.

Allen W. S. Living English Structure. London: Longmans, 1960. 270 p.

Alonso-Almeida F. Introduction to stance language. *Research in Corpus Linguistics.* Murcia, 2015. Vol. 3. P. 1–5.

Alonso-Almeida F. On the mitigating function of modality and evidentiality from English and Spanish medical research papers. *Intercultural Pragmatics.* Berlin, 2015. Vol. 12. Issue 1. P. 33–57.

Alonso-Almeida F. Sentential evidential adverbs and authorial stance in a corpus of English computing articles. *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas.* Valencia, 2012. Vol. 7. P. 9–21.

Alonso-Almeida F. Stance marking and register in Middle English charms. *Studia Anglica Posnaniensia.* Posnan, 2009. Vol. 45. No. 2. P. 13–29.

Álvarez-Gil F. J. Apparently, fairly and possibly in The Corpus of Modern English History Texts (1700–1900). *Stancetaking in Late Modern English Scientific Writing. Evidence from the Coruña Corpus*Estudios de Lingüística Aplicada / F. Alonso-Almeida (ed.). Valencia, 2017. No. 2. P. 93–109.

Álvarez-Gil F. J. In fact and actually in English history texts (1700–1900). *Revista de Lenguas para Fines Específicos.* Las Palmas de Gran Canaria, 2017. Vol. 23. No. 2. P. 247–262.

Bally Ch. El Lenguaje y la Vida. (5th. ed.) Buenos Aires: Losada, 1967. 250 p.

Bally Ch. Le langage et la vie. Genève & Heidelberg: Atar & Carles Winter's, 1913. 111 p.

Bally Ch. Traité de Stylistique Française. 3 rd. ed., 2 vol. Paris: C. Klincksiek, 1951. 264 p.

Bara B. Cognitive Pragmatics: The Mental Processes of Communication / translated from Italian by J. Douthwaite. Cambridge, MA: MIT Press, 2010. 485 p.

Baron D. E. What's Your Pronoun? Beyond He and She. New York: Liveright Publishing Corporation, 2020. 304 p.

Bartonek A. K problematike latinskoho superlative na-issimus. *Listy filologicke.* Praha, 1995. Bd. 78. P. 1–11.

Bauer L. English Word-Formation. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 311 p.

Bauer L. The Linguistics Student's Handbook. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. 384 p.

Bednarek M. Dimensions of evaluation. Cognitive and linguistic perspectives. *Pragmatics and Cognition.* Amsterdam, 2009a. Vol. 17. Issue 1. P. 146–175.

Bednarek M. Emotion Talk across Corpora. New York: Palgrave Macmillan, 2008. 242 p.

Bednarek M. Emotion talk and emotional talk: Cognitive and discursive perspectives. *Language and Social Cognition. Expression of the Social Mind* / H. Pishwa (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter. 2009b. P. 395–431.

Bednarek M. Evaluation and cognition: Inscribing, evoking and provoking opinion. *Language and Memory. Aspects of Knowledge Representation* / H. Pishwa (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 2006. P. 187–221.

Bednarek M. Evaluation in Text Types. Special Issue of Functions of Language 15.1. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 192 p.

Beeching K., Detges U. Discourse Functions at The Left and Right Periphery: Crosslinguistic Investigations of Language Use and Language Change. Leiden/Boston: Brill, 2014. 300 p.

Benveniste E. La nature des pronoms. La nature des pronoms. For Roman Jakobson / ed. by M. Halle et al. The Hague: Mouton, 1956. P. 34–37.

Benveniste E. Le langage et l'expérience humaine. *Problèmes du langage*. Paris, 1966. P. 3–13.

Berko J. The child's learning of English morphology. *WORD*. Boston,1958. V. 14. № 2–3. P. 150–177.

Berry R. 'We' as marker of power in business and academic communication. *Unesco Alsed-LSP Newsletter.* 1997. 20/1. P. 4–15.

Berry R. 'You could say that': the generic second-person pronoun in modern English. *English Today.* 2009. 25/3. P. 29–34.

Berry R. Doing English Grammar: Theory, Description and Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 238 p.

Berry R. English Grammar: A Resource Book for Students. Abingdon: Routledge, 2018. 256 p.

Berry R. Metalinguistic relativity and the personal pronoun paradigm. *Psycholinguistic and Sociolinguistic Perspectives on Second Language Learning and Teaching: Studies in Honour of Waldemar Marton* / K. Drożdial-Szelest, M. Pawlak (eds.). Berlin: Springer Verlag, 2013. P. 233–244.

Biber D. Corpus-based analyses of discourse: Dimensions of variation in conversation. *Advances in Discourse Studies* / V. Bhatia, J. Flowerdew, R. Jones (eds.). London: Routledge, 2008. P. 100–114.

Biber D. Historical patterns for the grammatical marking of stance: A cross-register comparison. *Journal of Historical Pragmatics*. Amsterdam, 2004. Vol. 5. P. 107–135.

Biber D. University Language: A Corpus-Based Study of Spoken and Written Registers. Amsterdam: John Benjamins, 2006. 260 p.

Biber D. Variation Across Speech and Writing. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 624 p.

Biber D., Conrad S., Leech G. Longman Student Grammar of Spoken and Written English. Harlow: Pearson Education, 2002. 487 p.

Biber D., Finegan E. Adverbial stance types in English. *Discourse Processes.* London,1988. Vol. 11. P. 1–34.

Biber D., Gray B. Nominalizing the verb phrase in academic science writing. *The Verb Phrase in English: Investigating Recent Language Change with Corpora* / B. Aarts et al. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2013. P. 99–132.

Bigunova N., Dombrovska S. Language representation of the time concept in English oral narrative discourse. *Orbis Linguarum (EzikovSvyat)*. Blagoevgrad, 2022. Vol. 20. Issue 1. P. 78–85.

Bigunova N., Kosovets M. Communicative tactics of positive emotional impact in English fictional detective discourse. *Language yesterday, today, tomorrow.* Trnava, 2024. Vol. IX (2). P. 2–24.

Bigunova N., Oliinyk G., Selivanova O. Communication noise as a discourse component. *Wisdom*. Yerevan, 2020. Vol. 14. Issue 1. P. 6–18.

Bigunova N., Shaoxiong C., Stepanov I. Positive evaluative speech acts from the perspective of sincerity criterion. *XLinguae: European scientific language Journal*. Nitra, 2020. Vol. 13. № 2. P. 197–215.

Bjorkman B. M. Singular they and the syntactic representation of gender in English. Glossa: a journal of general linguistics. London, 2017. 2(1). 80. P. 1–13.

Blank A. Polysemy in lexicon and discourse. *Polysemy: Flexible patterns of meaning in mind and language* / B. Nerlich, Z. Todd, V. Herman, D. Clarke (eds.). New York: Mouton de Gruyter, 2003. P. 267–293.

Bloomfield L. Language. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1962. 580 p.

Bloomfield W. M., Newmark L. An Introduction to the History of English. New York: Alfred A. Knopf Inc., 1963. 400 p.

Bolinger D. Degree Words. The Hague: Mouton, 1972. 378 p.

Bonami O., Godard D. Lexical Semantics and Pragmatics of Evaluative Adverbs. *Adverbs and Adjectives: Syntax, Semantics, and Discourse* / L. McNally, C. Kennedy (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2008. P. 274–304.

Bondi M. What came to be called: Evaluative what and authorial voice in the discourse of history. *Text & Talk*. Berlin/Boston, 2017. Vol. 37. P. 25–46.

Booij G. The Grammar of Words. An Introduction to Morphology. Oxford: Oxford University Press, 2012. 360 p.

Bopp F. A Comparative Grammar of the Sanscrit, Zend, Greek, Latin, Lithuanian, Gothic, German and Sclavonic Languages. London: Williams, 1885. 456 p.

Boye K., Harder P. Evidentiality: linguistic categories and grammaticalization. *Functions of Language.* Amsterdam, 2009. Vol. 16. Issue 1. P. 9–43.

Breeze R., Olza I. Evaluation in media discourse. European perspectives / R. Breeze, I. Olza (eds.). Berlin: Peter Lang, 2017. 286 p.

Brown P., Levinson S. Politeness. Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.

Bruckmüller S., Hegarty P., Abele A. Framing gender differences: Linguistic normativity affects perceptions of power and gender stereotypes. *European journal of social psychology*. 2012. № 42. P. 210–218.

Bryant M. M. A Functional English Grammar. Boston: D. C. Heath and Company, 1945. 326 p.

Burchfield R. (ed.). The Cambridge History of the English Language. Vol. V: English in Britain and Overseas: Origins and Development. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 686 p.

Büring D. Pronouns. *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning* / K. von Heusinger, C. Maienborn, P. Portner (eds.). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 2011. P. 971–996.

Burton-Roberts N. Prepositions, adverbs and adverbials. *Language, usage and description* / O. I. van Tieken-Boon, J. Frankis (eds.). Amsterdam: Rodopi, 1991. P. 159–172.

Carretero M. 'Noticeably Better / Visibly Shaken': The Use of Four Adverbs of High Perceivability with Meanings of Attitude. *WORD*. 2023. 69 (2). P. 117–136.

Carretero M. The role of evidentiality and epistemic modality in three English spoken texts from legal proceedings. *Perspectives on Evidentiality and Epistemic Modality* / J. I. Marín-Arrese (ed.). Madrid: Editorial Complutense, 2004. P. 25–62.

Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. A Comprehensive Guide. Spoken and Written English. Grammar and Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 973 p.

Carter R., McCarthy M., Mark G., O'Keeffe A. English Grammar Today. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 640 p.

Channell J. Vague Language. Oxford: Oxford University Press, 1994. 240 p.

Clark E. V., Hecht B. F. Learning to coin agent and instrument nouns. *Cognition*. 1982. Vol. 12. Issue 1. P. 1–24.

Coates J. Language and Gender: A Reader. Oxford: Blackwell, 1998. 640 p.

Coates J. Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language. London–New York: Routledge, 2013. 245 p.

Collins Cobuild English Grammar. London: Harper Collins Publishers, 1990. 352 p.

Collins Cobuild Grammar Patterns 2. Nouns and Adjectives. London: Harper Collins Publishers, 1998. 592 p.

Conrad S., Biber D. Adverbial stance marking in speech and writing*Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse* / S. Hunston, G. Thompson (eds.). Oxford: Oxford University Press, 1999. P. 56–73.

Cornillie B. Evidentiality and epistemic modality: On the close relationship between two different categories. *Functions of Language.* Amsterdam, 2009. Vol. 16. Issue 1. P. 44–62.

Coseriu E. Principios de Semántica Estructural. Madrid: Gredos, 1977. 246 p.

Cotos E. Genre-based automated writing evaluation for L2 research writing: From design to evaluation and enhancement. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014. 283 p.

Cougil Alvarez R. M. On the diachronic evolution of focusing adverbs in English: The particularisers just, exactly, precisely. *Fifty years of English Studies in Spain (1952–2002): A Commemorative Volume* / E. Seoane Posse, M. J.López Couso, P. Fra López, I. M. Palacios Martínez (eds.). Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, Servicio de Publicaciones, 2003. P. 301–310.

Creissels D. Syntaxe générale, une introduction typologique. Vol. 1: Catégories et constructions. Paris: Hermès, 2006. 428 p.

Crystal D. English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 212 p.

Crystal D. English. *Lingua*. 1967. Vol. 17. P. 24–56.

Curme G. O. A Grammar of English Language: in 3 Vols. Boston–New–York London: D. C. Heath and Company, 1931. 616 p.

Cysouw M. 'We' rules: The impact of an inclusive/exclusive opposition on the paradigmatic structure of person marking. *Pronouns: Grammar and Representation* / H. Simon, H. Wiese (eds.). Amsterdam: Benjamins, 2002. P. 41–62.

Cysouw M. The Paradigmatic Structure Of Person Marking. Oxford: Oxford University Press, 2003. 380 p.

Davidson T. The grammar of Dionysios Thrax. Saint Louis: Studley, 1874. 16 p.

De Haan F. Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries. *Southwest Journal of Linguistics.* 1999. Vol. 18. P. 83–101.

Deichakivska O. Predicative adjectives in the composition of expressions as tactics of positive and negative politeness strategies. *Amazonia Investiga*. Florencia, 2024. 13 (74). P. 239–247.

Delhem R. Prépositions, adverbes et conjonctions en anglais : pour une redéfinition des classes lexicales. *Anglophonia*. Toulouse, 2018. No. 26. URL: http://journals.openedition.org/anglophonia/1821 (accédé: 17.02.2025).

Delhem R. The incoherence of the English adverb class. *Adverbs and Adverbials: Categorial Issues* / O. Duplâtre, P.-Y. Modicom (eds.). Berlin: De Gruyter Mouton, 2022. P. 33–54.

Demska O., Levchuk P. The urbanonimia of Ukraine in the context of decommunization. *Cognitive Studies | Études cognitives*. Warszawa, 2020. № 20. Article 2280. P. 1–8.

Diewald G., Kresic M., Smirnova E. The grammaticalization channels of evidentials and modal particles in German: Integration in textual structures as a common feature. *Current Trends in Diachronic Semantics and Pragmatics* / M. M. Hansen, J. Visconti (eds.). Bingley: Emerald, 2009. P. 189–209.

Dixon R. M. W. A Semantic Approach to English Grammar. Oxford: Oxford University Press, 2005. 410 p.

Downing A. English Grammar: A University Course. 3rd Edition. Oxfordshire: Routledge, 2015. 550 p.

Eastwood J. Oxford guide to English grammar. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 2002. 464 p.

Ehlich K. Anaphora and Deixis: Same, Similar or Different. *Speech, Place and Action: Studies in Deixis and Related Topics*. Chichester, New–York, 1982. P. 315–338.

Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik. Der Satz (4th edn). Stuttgart: Metzler, 2013. 545 p.

Eiser J. R. Attitudes and the use of evaluative language: a two-way process. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. London, 1975. Vol. 5. P. 235–248.

Emonds J. E. Lexicon and grammar: the English syntacticon. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2000. 470 p.

Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics / G. Khan (general ed.). Leiden-Boston: Brill, 2013. 1056 p.

Englebretson R. Stancetaking in Discourse. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2007. 323 p.

Felices-Lago Á. Reformulation of the domain-level semantic pattern of axiological evaluation in the lexicon of English verbs. *Hermes*. Aarhus, 2003. № 30. P. 179–198.

Felices-Lago Á. The integration of the axiological classeme in an adjectival lexicon based on Functional-Lexematic principles. *A Fund of Ideas: Recent Developments in Functional Grammar* / C. S. Butler, J. H. Connolly, R. A. Gatward, R. M. Vismans (eds.). Amsterdam: IFOTT. 1997. P. 95–112.

Fleischhauer J. Degree gradation of verbs. *Dissertations in Language and Cognition* / H. Filip, P. Indefrey, L. Kallmeyer, S. Löbner, G. Schurz, R. D. Van Valin (eds.). Düsseldorf: Düsseldorf University Press, 2016. 372 p.

Fraser B. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics.* 1999. Vol. 31. P. 931–952.

Fries Ch. C. Teaching and learning English as a foreign language. Ann Arbor: Universityof Michigan Press, 1945. 153 p.

Fries Ch. C. The Structure of English. New York, 1956. 475 p.
Gardelle L., Sorlin S. The Pragmatics of Personal Pronouns. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2015. 337 p.
Geckeler H. Strukturelle Semantik und Wortfeldtheorie. Munich: Fink, 1971. 255 p.
Gelderen E. van. A History of the English Language. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006. 335 p.
Gelderen E. van. An Introduction to the Grammar of English. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2010. 328 p.
Gender Articulated. Language and the Socially Constructed Self / K. Hall, M. Bucholtz (eds.). New York–London: Routledge, 1995. 522 p.
Gender-Neutral Language. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf (accessed: 09.11.2021).
Ghesquière L. Intensification and Focusing: The Case of Pure(ly) and Mere(ly). *Exploring Intensification. Synchronic, Diachronic and Cross-linguistic Perspectives* / M. Napoli, M. Ravetto (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 2017. P. 33–53.
Gleason H. A. Linguistics and English Grammar. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965. 519 p.
Godwin O. U. The Peculiar English Pronoun 'I'. *Research on Humanities and Social Sciences*. 2013. Vol. 3. No. 6. P. 71–75.
Goldberg A. Constructions at work: The nature of generalization in language. Oxford: Oxford University Press, 2006. 292 p.
Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective. *Empirical Approaches to Language Typology* / Y. Matras, J. Sakel (eds.). Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2007. Vol. 38. 598 p. McMahon M. C. Understanding Language Change. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 350 p.
Gray L. Mastering idiomatic English: Adjective Phrases. Chicago: National Textbook Company, 1999. 89 p.
Greenbaum S. *Studies in English Adverbial Usage.* London: Longman, 1969. 240 p.
Greenbaum S. The Oxford English Grammar. New York: Oxford University Press Inc., 1996. 652 p.
Greenbaum S., Quirk R. A Student's Grammar of the English Language. London: Harlow: Longman, 1991. 490 p.
Guiraud P. La Sémantique. Paris: P.U.F.,1955. 118 p.
Gustafsson Senden M. Personal Pronouns in Evaluative Communication: Doctoral Thesis in Psychology. Stockholm: Stockholm University, 2013. 76 p.

Gustafsson Senden M., Lindholm T., Sikström S. Biases in News Media as Reflected by Personal Pronouns in Evaluative Contexts. *Social Psychology.* Philadelphia, 2013. Vol. 45. P. 103–111.

Gustafsson Senden M., Lindholm T., Sikström S. Selection bias in choice of words: Evaluations of “i” and “we” differ between contexts, but “they” are always worse. *Journal of Language and Social Psychology.* Milpitas, 2014. Vol. 33. P. 49–67.

Halliday M. An Introduction to Functional Grammar. 2nd ed. London: Edward Arnold, 1994. 450 p.

Halliday M. A. K. Some grammatical problems in scientific English. *Australian Review of Applied Linguistics: Genre and Systemic Functional Studies.* 1989. Vol. 5. No. 6. P. 13–37.

Halliday M. A. K., Hasan R. Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective. Oxford: Oxford University Press, 1985. 194 p.

Halliday M., Matthiessen Chr. M. I. M. Introduction to Functional Grammar. Third edition. London: Edward Arnold, 2004. 689 p.

Hallonsten Halling P. Adverbs: A typological study of a disputed category. Stockholm: Stockholm University, 2018. 285 p.

Haspelmath M. Word classes/parts of speech. *Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* / N. Smelser, P. Baltes (eds.). Oxford: Pergamon, 2001. P. 16538–16545.

Hawkins J. A. On (in)definite articles: implicatures and (un)grammaticality prediction. *Journal of Linguistics*. Cambridge, 1991. Vol. 27. P. 405–442.

Hedging and Discourse: Approaches to the Analysis of a Pragmatic Phenomenon in Academic Texts / R. Markkanen, H. Schröder (eds.). Berlin: Walter de Gruyter, 1997. 280 p.

Heidi H. Compounding in Distributed Morphology. *The Oxford Handbook of Compounding*. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 129–144.

Heim I. File change semantics and the familiarity theory of definiteness. *Meaning, use and the interpretation of language* / R. Bauerle, C. Schwarze, A. von Stechow (eds.). Berlin: Walter de Gruyter, 1983. P. 164–189.

Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Leipzig, Berlin, München: Langenscheidt, 1994. 350 p.

Helmbrecht J. Personal Pronouns – Form, Function, and Grammaticalization: Habilitationschrift. Regensburg: University of Regensburg, 2004. 497 p.

Hidalgo-Downing L. Grammar and Evaluation. The Encyclopedia of Applied Linguistics / C. A. Chapelle (ed.). December 2015. URL: https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1471 (accessed: 13.11.2020).

Hidalgo-Downing L., Pérez-Sobrino P., Filardo-Llamas L., Maíz-Arévalo C., Núñez-Perucha B., Sánchez-Moya A., Williams Camus J. T. A protocol for the annotation of evaluative stance and metaphor across four discourse genres. *Revista Española de Lingüística Aplicada/Spanish Journal of Applied Linguistics*. Amsterdam, 2024. Vol. 37. Issue 2. P. 486–517.

Hoey M. On the surface of discourse. London: George Allen and Unwin, 1983. 219 p.

Hoffer B. L. Language borrowing and language diffusion: An overview. *Intercultural Communication Studies*. London, 2002. Vol. 11(4). P. 1–37.

Hogg R, Denison D (eds.) *A History of the English Language*. New York: Cambridge University Press; 2006. 512 p.

Hood S. Appraising Research: Taking a stance in academic writing. Sydney: University of Technology PhD thesis. 2004. 227 p.

Hoye L. Adverbs and Modality in English. London: Longman, 1997. 320 p.

Huddleston R., Pullum K. G. A Student's Introduction to English Grammar. New York: Cambridge University Press, 2007. 312 p.

Huddleston R., Pullum K. G. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 1860 p.

Hunston S. Corpus Approaches to Evaluation: Phraseology and Evaluative Language (Routledge Advances in Corpus Linguistics Book 13) 1st Edition, Kindle Edition, 1973. 326 p.

Hunston S. Corpus Approaches to Evaluation: phraseology and evaluative language. New York: Routledge. 2011. 212 p.

Hunston S. Evaluation and Ideology in Scientific Writing. *Register Analysis: Theory and practice* / M. Ghadessy (ed). London: Pinter, 1993. P. 57–73.

Hunston S. Evaluation and organization in a sample of written academic discourse. *Advances in Written Text Analysis* / M. Coulthard (ed.). London: Routledge, 1994. P. 191–218.

Hunston S. Language patterns and ATTITUDE revisited: adjective patterns, attitude and appraisal. *Functions of Language*. Amsterdam, 2019a. Vol. 26. Issue 3. P. 343–371.

Hunston S. Patterns, constructions and local grammar: a case study of 'evaluation'. *Applied Linguistics.* Oxford, 2019b. Vol. 40. Issue 4. P. 567–593.

Hunston S. The evaluation of status in multi-modal speech. *Functions of Language*. Amsterdam, 2008. Vol. 15. P. 64–83.

Hunston S. Using a corpus to investigate stance quantitatively and qualitatively. *Stancetaking in Discourse* / R. Englebretson (ed.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2007. P. 27–48.

Hunston S., Francis G. Pattern Grammar: A Corpus-Driven Approach to the Lexical Grammar of English. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 288 p.

Hunston S., Thomson G. Evaluation and the planes of discourse: Status and value in persuasive texts. *Evaluation in Text* / S. Hunston, G. Thomson (eds.). Oxford and New York: Oxford University Press, 2000. P. 176–206.

Huyghe R., Wauquier M. What's in an agent? *Morphology*. Dordrecht, 2020. Vol. 30. P. 185–218.

Iordanskaja L., Mel'čuk I. Establishing an inventory of surface-syntactic relations: Valence-controlled surface-syntactic dependents of the verb in French. *Dependency in linguistic description* / A. Polguère, I. Mel'čuk (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 2009. P. 151–234.

Jespersen O. Essentials of English Grammar. London: George Allen and Unwin, 1933. 255 p.

Jespersen O. The philosophy of grammar. London: Allen & Unwin, 1924. 322 p.

Jordan M. Some discourse patterns and the signalling of the Assessment-Basis relation. *Patterns of text: in honour of Michael Hoey* / M. Scott, G. Thompson (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 2001. P. 159–92.

Kachru B. B. Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the outer circle. *English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. P. 11–30.

Kadriu A. Analysing agentive nouns. *28th International Conference on Information Technology Interfaces*: Conference Paper. (Cavtat, Croatia, Jan. 2006). Cavtat, 2006. P. 445–450.

Karamysheva I. D. Contrastive grammar of English and Ukrainian Languages: Textbook. Second ed., revised. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers, 2012. 320 p.

Katsouris A. G. Plural in Place of Singular. *Rheinisches Museum Für Philologie.* Frankfurt, 1977. Vol. 120. № ¾. P. 228–40.

Katz G. Manner modification of state verbs. *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics, and Discourse* / L. McNally, C. Kennedy (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2008. P. 220–248.

Kerbrat-Orecchioni C. L'Enonciation: De la subjectivité dans la langue. Paris: Armand Colin, 1999. 267 p.

Kirk-Giannini C. D., Glanzberg M. Pronouns and gender. *The Oxford Handbook of Applied Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press, 2024. P. 265–292.

Kluge. B. The Pragmatics of Personal Pronouns. *English Text Construction*. Amsterdam, 2019. Vol. 12(1). P. 154–161.

Kolln M., Funk R. Understanding English grammar. 9th ed. Upper Saddle River: Pearson, 2012. 624 p.

Kosmeda T., Kovtun O. Modeling of axiologically marked meanings of toponyms and their derivatives in Ukrainian linguistic culture: manifestation of the macroextralingual factor ‘war’. *Onomastica*. Kraków, 2024. Vol. 68. P. 165–183.

Kosmeda T., Kovtun O., Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language. *Amazonia Investiga*. Florencia, 2024. Vol. 13(81). P. 56–69.

Kosmeda T., Kovtun O., Osipova T. Multi-Aspect Interpretation of the Phraseme in Nikolaĭ Alefirenko’s Monograph Teoretychni pytannia frazeolohiï: On the Occasion of His Jubilee. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. Warszawa, 2022. 57. Article 2820. https://doi.org/10.11649/sfps.2820.

Kosmeda T., Osipova T., & Slipets’ka V. Changes in communication and language thinking of Ukrainians in the era of the coronavirus pandemic: Innovative creativity. *Theoria Et Historia Scientiarum*. Toruń, 2021. № 18. P. 27–47.

Koutsantoni D. Attitude, certainty and allusions to common knowledge in scientific research articles. *Journal of English for Academic Purposes.* 2004. Vol. 3. P. 163–182.

Koval N., Ocheretna O., Koliasa O. The representation of definiteness/indefiniteness in theory and practice. *Lviv philological journal.* Lviv, 2021. № 9. P. 111–117.

Kovtun O. Actual problems of contrastive grammar in the focus of pragmalinguistics. *Studia Rossica Posnaniensia*. Poznan, 2022. T. XLVII. NR 2. S. 181–196.

Kovtun O. Axiological power of the category of gender in Ukrainian and English linguistic cultures (comparative aspect). *Поліграннa філологія без кордонів:* кол. монографія / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. С. 286–297.

Kovtun O. Aspects of Numeral Research in Ukrainian Linguistics at the Beginning of the 21st Century. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. Lviv, 2024. Issue 18. P. 192–200.

Kovtun O. Evaluative Grammar and Non-Standard Comparatives: A Cross-Linguistic Analysis of Ukrainian and English. *Languages.* Basel, 2025. № 10(8). 191.

Kovtun O. Axiological power of the category of gender. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice*: The XVII International Scientific and Practical Conference (Tokyo, Japan, May 03–06, 2022). Tokyo, Japan, 2022. P. 763–766.

Kovtun O. The Category of Gender in Aspects of Comparative Grammar of Evaluation, Grammar of Creativity and Gender Linguistics: Review of the Problem (on the

Material of Ukrainian and Russian Linguistic Cultures). *Heteroglossia*. Bydgoszcz, 2024. 16. P. 69–84.

Kovtun O. V. Professional discourse of contrastive grammar textbooks: the problem of interpretation of key terms. *Communicative-pragmatic, normative, functional parameters of the professional discourse*: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres (SENSE), 2021. P. 97–116.

Kravchenko A. V. Biology of Cognition and Linguistic Analysis. Frankfurt/Main: Peter Lang. 2008. 304 p.

Kruisinga E. A Handbook of Present-Day English. Part II. Noordhoff-Groningen, 1931. 310 p.

Krzeszowski T. P. Angels and Devils in Hell. Elements of Axiology in Semantics. Warsaw: Energeia, 1997. 298 p.

Krzeszowski T. P. The axiological aspect of idealized cognitive models. *Meaning and Lexicography* / J. Tomaszczyk, B. Lewandowska (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 1990. P. 135–165.

Krzeszowski T. P. The axiological parameter in preconceptual image schemata. *Conceptualizations and Mental Processing in Language* / R. A. Geiger, B. Rudzka-Ostyn (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter, 1993. P. 307–330.

Kveselevich D. I., Sasina V. P. Modern English Lexicology in Practice. Vinnytsia: Nova Knyha, 2001. 117 p.

Labov W. Language in the inner city. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972. P. 354–396.

Lado R. Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers. Michigan: University of Michigan Press, 1957. 141 p.

Lakoff G. Women, fire, and dangerous things. What Categories Reveal about the Mind. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1987. 614 p.

Lakoff R. Language and women's Place. *Language in Society*. Cambridge, 1973. № 2. P. 45–79.

Langacker R. Cognitive grammar: A basic introduction. Oxford: Oxford University Press, 2008. 584 p.

Lavelle L. Traité des Valeurs. (2 vol.). Paris: Presses Universitaires de France, 1950–1955. 560 p.

Le Senne R. Traité de Morale Générale. Paris: Presses Universitaires de France, 1942. 757 p.

Lee D. Intransitive prepositions: Are they viable? *The Clause in English* / P. Collins, D. Lee (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 1998. P. 133–148.

Leech G. A Glossary of English Grammar. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 140 p.

Leech G., Hundt M., Mair Ch, Smith N. Change in Contemporary English: A Grammatical Study. New York: Cambridge University Press, 2009. 341 p.

Leech G., Svartvik J. A Communicative Grammar of English. London–New York: Longman, 1994. 304 p.

Levinson S. C. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 420 p.

Lewis D. Grammaticalizing adverbs of English: the case of 'still'. *Crossing Linguistic Boundaries: Systemic, Synchronic and Diachronic Variation in English* / P. Núñez Pertejo, M. J. López Couso, B. Méndez Naya, J. Pérez Guerra (eds.). London: Bloomsbury, 2019. P. 123–145.

Longman Grammar of Spoken and Written English / D. Biber, D. Biber, S. Johansson, G. Leech and others. London: Longman, 1999. 1204 p.

Longman Grammar of Spoken and Written English / D. Biber, S. Johansson, G. Leech and others. London: Longman, 2002. 497 p.

Lovén L. Därför identifierar sig så många ryssar med orcher. 2019. URL: https://cutt.ly/RVGPxJi (tillträde: 28.09.2022).

Luschützky H., Rainer F. Agent-noun polysemy in a cross-linguistic perspective. *STUF – Language Typology and Universals*. Berlin, 2001. 64 (4). P. 287–338.

Lyons J. Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 376 p.

MacSwan J. Code switching and grammatical theory. *The handbook of bilingualism*. Oxford, 2008. P. 283–311.

Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. A Synchronic-Diachronic Approach. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1960. 400 p.

Marouzeau J. Precis de stylistique francaise. Paris: Masson et Cie, 1959. 192 p.

Martin J. Blessed are the Peacemakers: Reconciliation and Evaluation. *Research and Practice in Professional Discourse* / Ch. N. Candlin (ed.). Hong Kong: City University of Hong Kong Press, 2002. P. 187–227.

Martin J. Sense And Sensibility: Texturing Evaluation. *Language, Education and Discourse: Functional Approache* / J. A. Foley (ed). London: Nicholson Museum, University of Sydney, 2004. P. 270–304.

Martin J., White P. The Language of Evaluation. Appraisal in English. New York: Palgrave Macmillan, 2005. 278 p.

Martin J., Zappavigna M., Dwyer P. Negotiating evaluation: story structure and appraisal in youth justice conferencing. *Appliable Linguistics*. London: Continuum, 2010. P. 44–75.

Mathiot M., Roberts M. Sex roles as revealed through referential gender in American language. *Ethnolinguistics: Boas, Sapir and Whorf revisited* / M. Mathiot (ed). The Hague; New York: Mouton Publishers, 1979. P. 1–47.

Matoré G. La Méthode en Lexicologie. Domaine Français. Paris: Didier, 1953. 127 p.

Meehan P., Gomez Calvillo N., Díaz M. J., Rolfi L. Contrastive grammar: a theory and practice handbook. Córdoba: Asociación Cooperadora Facultad de Lenguas – UNC, 2017. 245 p.

Meillet A. Linguistique historique et linguistique generate. Paris: Champion, 1921. 335 p.

Milner J.-C. Ordre et raisons de langue. Paris: Seuil, 1982. 375 p.

Monakhova T., Tuluzakova O. Hate speech in Ukrainian media discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*. Warszawa, 2022. № 22. Article 2624. P. 1–11.

Morita J. Corpus-Based Research into Verb-Forming Suffixes in English: Its Empirical and Theoretical Consequences. *Proceedings of CLIB*. Sofia, 2022. P. 89–97.

Myers G. The Pragmatics of Politeness in Scientific Articles. *Applied Linguistics.* Oxford, 1989. Vol. 10. No. 1. P. 1–35.

Nelson G. C., Greenbaum S. An Introduction to English Grammar., 3rd ed. New York: Routledge, 2009. 405 p.

New Approaches to Contrastive Linguistics. Empirical and Methodological Challenges / R. Enghels, B. Defrancq, M. Jansegers (eds.). Berlin/Boston, 2020. 312 p.

Oh S.-Y. Actually and In Fact in American English: A Data-Based Analysis. *English Language and Linguistics*. Cambridge, 2000. Vol. 4. No. 2. P. 243–268.

Okundare B. K. Evaluating the Communicative Values of Personal Pronouns. *European Journal of Literature, Language and Linguistics Studies*. Vienna, 2024. № 1. P. 79–86.

Onions C. T. An Advanced English Syntax. London: Routledge, 1932. 166 p.

Ortega y Gasset J. Introducción a una estimativa: ¿qué son los valores?. *Revista de Occidente.* Madrid: Revista de Occidente, 1947. IV. October. P. 315–335.

Osgood Ch. The cognitive dynamic of synaesthesia and metaphor. *Cognition and Figurative Language* / R. P. Honek, R. R. Hoffman (eds.). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum. 1980. P. 203–238.

Osgood Ch., Suci G., Tannenbaum P. The Measurement of Meaning. Chicago: Illinois University Press, 1957. 342 p.

Palmer F. R. Modality and the English Modals. London: Longman, 1979. 250 p.

Pawley A. Where have all the verbs gone? *Remarks on the organisation of language with small, closed verb classes*: Paper presented at the 11th Biennial Rice University Linguistics Symposium (Austin (TX),16–18 March 2006). Austin (TX), 2006. P. 27–45.

Perkins M. Modal Expressions in English. London: Frances Pinter, 1983. 186 p.

Pidkuimukha L. The infuence of language behaviour on the identity formation of the Ukrainian military. *Cognitive Studies | Études cognitives*. Warszawa, 2022. № 22. Article 2643. P. 1–15.

Ping Ke. Contrastive Linguistics. Singnapore: Peking University Press, 2019. 210 p.

Plag I. Word-Formation in English. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 234 p.

Pottier B. Linguistique Générale. Théorie et Description. Paris: Klincksieck, 1974. 340 p.

Prihodko A. I. Cognitive-Communicative Field of Evaluation. *Lviv philological journal*. Lviv, 2018. № 3. С. 205–209.

Prihodko A. I. Cognitive-communicative organization of the evaluative frame. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw, 2016. Vol. I (1). June 2016. P. 275–308.

Prihodko A., Pravdova H., Hudikova Z. Evaluation of "Brexit" phenomenon in Slovak and English media texts. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Trnava, 2020. V (2). P. 211–262.

Prihodko A., Prykhodchenko A. Frame modeling of the concepts of LIFE and DEATH in the English Gothic worldview. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw, 2018. Vol. III (2). P. 164–203.

Prihodko G. Specific Nature of Evaluative Speech Acts. *Advanced Education*. Kyiv, 2018. Issue 9. P. 201–205.

Prihodko G. I. Category of evaluation as the object of linguistics: prospects of communication aspects of study. *Odessa Linguistic Journal*. Odessa, 2018. Issue 11. P. 64–70.

Prihodko G. I. Eco-cognitive approach to the investigation of evaluation category. *Philological science and education: transformation and development vectors*: collect. monograph. Vol. 2. Riga: “Baltija Publishing”, 2021. P. 101–116.

Prihodko G. I. Interdisciplinary Nature of the Evaluative Category. *Vectors of the development of philological sciences at the modern stage*: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 214–231.

Prihodko G. I. Lexico-grammatical tricks in manipulative political discourse. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». Херсон, 2021. Вип. 1. P. 99–104.

Prihodko G. I. Specific Features of the Argumentation in Media. Traditions and innovations in teaching philological disciplines: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 235–251.

Prihodko G., Galaidin A. Prospects of Cognitive and Ecological Linguistics. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Czestochowa, 2018. Vol. 29. № 4. P. 121–127.

Prihodko G., Prykhodchenko O. Cognitive-pragmatic aspect of the category of evaluation. *Scientific Journal of Polonia University*. Warsaw, 2020. Vol. 38, № 1–1. P. 93–101.

Prihodko G., Prykhodchenko O., Galaidin A. Realization of evaluative utterance in different types of context. *Scientific Journal of Polonia University*. Warsaw, 2019. Vol. 32 № 1. P. 68–76.

Protopopescu D. The origin and evolution of English sentence adverbs: An instance of secondary grammaticalization. *Language Identity and Diversity in a Globalized World*: 13th Conference on British and American Studies (Cambridge, January 27, 2017). Cambridge, 2017. P. 24–38.

Quirk R. Essays on the English Language: Medieval and Modern. London: Longman, 1968. 201 p.

Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985. 1779 p.

Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Grammar of Contemporary English. Essex: Longman, 1972. 1120 p.

Rask R. Ch. A Grammar of the Danish language for the use of Englishmen, 1830.

Reboul A., Moeschler J. Deixis et anaphore. *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique*. Paris: Seuil, 1994. P. 349–372.

Ricoeur P. La Métaphore vive. Paris: Seuil, 1975. 411 p.

Rocklage M. D., Fazio R. H. The Evaluative Lexicon: Adjective use as a means of assessing and distinguishing attitude valence, extremity, and emotionality. *Journal of Experimental Social Psychology*. 2014. Vol. 56. P. 214–227.

Rokeach Milton. The Nature of Human Values. New York: The Free Press, McMillan, 1973. 438 p.

Romaine S. (ed.). The Cambridge History of the English Language. Vol. IV: 1776–1997. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 783 p.

Rosenbach A. On the track of noun+noun constructions in Modern English. *Anglistentag 2005 Bamberg. Proceedings* / C. Houswitschka, G. Knappe and A. Müller (eds.). Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 2006. P. 543-557.

Rozumko A. Lexicographic representations of English epistemic adverbs: An overview of problems based on selected monolingual and bilingual (English-Polish) dictionaries. *Crossroads. A Journal of English Studies*. Białystok, 2013. № 2 (1). P. 1–10.

Salkie R. Modality in English and French: A corpus–based approach. *Language Sciences*. 1996. Vol. 18, No. 1–2. P. 381–392.

Sansome R. Connotation and lexical field analysis. *Cahiers de Lexicologie*. Paris, 1986. Vol. XLIX. № II. P. 13–33.

Scheler M. Der Formalismus in der Ethik und die Materiale Wertethik: Neuer Versuch der Grundlegung eines ethischen Personalismus. Bern: FranckeVerlag, 1980. P. 340–351.

Scruton R. *Philosopher on Dover Beach.* Manchester: Carcanet Press, 1990. 240 p.

Shkitska I. Agreement and self-praise in response to manipulative complimentary utterances. *Лінгвістичні студії:* зб. наук. праць Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. № 49. С. 98-114.

Simon-Vandenbergen A.-M., Aijmer K. The Semantic Field of Modal Certainty. A Corpus-based Study of English Adverbs. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2007. 396 p.

Simpson P. Stylistics: A Resource Book for Students (Routledge English Language Introductions). New York: Routledge, 2004. 247 p.

Sinclair J. Planes of discourse. *The two-fold voice: essays in honor of Ramesh Mohan* / S. N. A. Rizvi (ed). Salzburg: University of Salzburg. 1981. P. 70–89.

Singh J. N. Language, gender and sexuality in 2020: forward Global South. *Gender and Language*. Toronto, 2021. 15(2). P. 207–230.

Stalnaker R. Pragmatics. *Semantics of Natural Language*. Boston, 1972. P. 380–397.

Stankiewicz E. Problems of Emotive Language. London: Routledge, 1964.

Stati S. La Sémantique des Adjectifs: Essai d'Analyse Componentielle Appliqué aux Langues Romanes. Paris: Jean Favard, 1979. 144 p.

Swan M. Practical English Usage. (2nd Edition). Oxford: Oxford University Press, 1997. 658 p.

Swan T. The development of sentence adverbs in English. *Studia Linguistica*. Hoboken, 1988. 42 (1). P. 95–118.

Taboada M., Goddard C., Trnavac R. The 'adverb-ly adjective' construction in English: Meanings, distribution, and discourse functions. *English Language and Linguistics*. Cambridge, 2024. Vol. 28. No. 1. P. 1–30.

Thetela P. Evaluated entities and parameters of value in academic research articles. *English for Specific Purposes*. 1997. Vol. 16. P. 101–118.

Trujillo R. El Campo Semántico de la Valoración Intelectual en Español. La Laguna: University of La Laguna Press, 1970. 557 p.

Ullmann S. Semantics. Oxford: Basil Blackwell, 1962. 278 p.

Valeev A. A., Kondrat'eva I. G. Axiological Approach to the Development of Students' Intercultural Competences by Foreign Language Means. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 191. P. 361–365.

Van der Auwera J. Adverbial constructions in the languages of Europe. Berlin: Mouton de Gruyter, 1998. 852 p.

Van Dijk T. A. Discourse as Structure and Process. Discourse Studies. SAGE Publications Ltd. 1997. 356 p.

Vartiainen T. Subjectivity, indefiniteness and semantic change. *English Language and Linguistics*. Cambridge, 2013. Vol. 17. No. 1. P. 157–179.

Wales K. Personal Pronouns in Present-Day English. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 234 p.

Watson R. M. Epicene Pronoun Use in Modern American English: Theses and Dissertations. 2358 / Brigham Young University. Provo, 2010. 80 p.

White P. R. R. Appraisal Theory. *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction* / Tracy K. (ed.). John Wiley & Sons, 2015. P. 1–7.

White P. R. R. Evaluative contents in verbal communication. *Verbal communication*. Berlin/Boston, 2016. Vol. 3. P. 77–96.

Whorf B. L. Language, Thought and Reality. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1956 290 p.

Whorf B. L. Languages and Logic. The MIT Press ,1941. 448 p.

Wickens M. A. Grammatical Number in English Nouns: An empirical and theoretical account. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1992. 340 p.

Wierzbicka A. Semantics: Primes and Universals. Oxford: Oxford University Press, 1996. 518 p.

Wierzbicka A. The Semantics of Grammar. Amsterdam: John Benjamins, 1988. 617 p.

Wiese H., Simon H. J. Grammatical properties of pronouns and their representation: An exposition. *Pronouns – Grammar and Representation* / H. J. Simon, H. Wiese (eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002. P. 1–21. https://books.google.com.ua/books?id=j4X_w5Zwlq0C&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Wotjak G. Untersuchungen zur Struktur der Bedeutung. Berlin: Akademie-Verlag, 1971. 343 p.

Yule G. Pragmatics. London: Oxford University Press, 1996. 138 p.

Zerkina N. Explicit and implicit representation of the concept WHITE in English. *Cognitive Studies of Language*. Amsterdam, 2011. Vol. 8. P. 405–406.

Zerkina N., Lomakina Ye., Kostina N. Axiological Linguistics and Foreign Language Teaching. *Procedia – Social and Behavioral Sciences.* 2015. Vol. 199. P. 254–260.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.

Вусик О. С. Словник синонімів української мови: понад 2500 синонім. гнізд. Вид. 2-ге. Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2013. 575 с.

Голдованський Я. Словник англіцизмів. 1999. URL: https://slovnyk.lutsk.ua/

Гороть Є. І., Коцюк Л. М., Малімон Л. К., Павлюк А. Б. Англо-український

словник / під заг. керівництвом Є. І. Гороть. Вінниця: Нова Книга, 2006. 1700 с.

Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1. 402 с.; Т. 2. 3350 с.; Т. 3. 426 с.; Т. 4. 388 с.

Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.

Загнітко А., Каратаєва А. Словник часток: матеріали і статті. Донецьк: ДонНУ, 2012. 381 с.

Зацний Ю. А., Янков А. В. Лексичні та фразеологічні інновації англійської мови: англійсько-український словник. Запоріжжя: Запоріз. нац. ун-т, 2020. 273 с.

Лексико-словотвірні інновації. 2017–2021. Словник / уклад. А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків: Харк. іст.-філол. т-во, 2022. 124 с.

Крамар Н. Словник англомовних неологізмів XXI століття. Київ: Інтерсервіс, 2022. 240 с.

Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв. 2-ге вид., перероб. і допов. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 280 с.

Мазурик Д. Нове в українській лексиці: словник-довідник. Львів: Світ, 2002. 130 с.

Мислово. URL: http://myslovo.com/ (дата звернення: 29.08.2025).

Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.

Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) / уклад. І. І. Коломієць. Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.

Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів. Київ: Довіра, 2008. 447 с.

Словар українського сленгу. URL: http://slovopedia.org.ua (дата звернення: 29.08.2025).

Словник ґендерних термінів / уклад. З. В. Шевченко. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

Словник новітніх англіїзмів / уклад.: Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук. Київ: Наук. думка, 2022. 320 с.

Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / уклад.: Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, І. М. Керницький, Л. М. Полюга, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш. Київ: Наук. думка. Т. 1: А–М (5701 слів). 1977. 632 с.; Т. 2: Н–Ѳ (5827 слів). 1978. 592 с.

Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.

Словник української мови: у 11 т. / редкол.: акад. І. К. Білодід та ін.; АН УРСР. Ін-т мовознавства. Київ: Наук. думка, 1974–1980. URL:

http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата звернення: 17.09.2025).
Словник української мови: у 20 томах. Т.1–15 (А–П’ЯТЬ) / Укр. мов.-інформ. фонд НАН України / голов. наук. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 2010 – 2024. URL: https://slovnyk.me/dict/newsum (дата звернення: 17.09.2025).
Словотворчість незалежної України. 2012–2016. Словник / уклад. А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків: Харк. іст.-філол. т-во, 2017. 460 с.
Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті. Львів: Свічадо, 2023. 714 с.
Шевченко Л. І., Ніка О. І., Хом’як О. І., Дем’янюк А. А. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 слів і словосполучень. Київ: Арій, 2008.
Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 1856 p.
Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org
Cirlot J. E. A Dictionary of Symbols. London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 528 p.
Collins Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com/ (accessed: 12.09.2025).
Hornby A. S. Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 1989. 1579 p.
Macmillan English Dictionary. URL: https://www.macmillanenglish.com/ua/dictionary (accessed: 18.06.2025).
Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com/ (accessed: 23.09.2025).
Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/ (accessed: 17.06.2025).
Oxford English Dictionary. URL: https://www.oed.com (accessed: 19.06.2025).
Reverso Context. URL: https://context.reverso.net (accessed: 08.10.2025).
Urban Dictionary. URL: https://www.urbandictionary.com (accessed: 12.02.2025).

ХУДОЖНІ ДЖЕРЕЛА

Вишня О. Драстуйте. Бібліотека української літератури «УкрЛіб». URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2988 (дата звернення: 05.02.2024).
Вишня О. Твори: у 2 т. Т. 1. Усмішки. Київ: Дніпро, 1984. 542 с.
Вовчок М. Кармелюк. Бібліотека української літератури «УкрЛіб». URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1964 (дата звернення: 11.02.2024).
Вовчок М. Оповідання. Київ: Дніпро, 1983. 412 с.
Глібов Л. Вибрані твори. Київ: Рад. шк., 1951. 244 с.

Гончар О. Вибрані твори. Київ: Сакцент Плюс, 2004. 512 с.
Загребельний П. Смерть у Києві. Київ: Дніпро, 1973. 512 с.
Коломієць О. Фараони: п’єси. Київ: Дніпро, 1971. 328 с.
Кониський О. Читанка для діточок в народних школах: у 2 ч. Львів: Типографія Ставропігійського ін-ту, 1862. Ч. І. 64 с.; 1863. Ч. ІІ. 72 с.
Котовенко І. Ось відкрита долоня: оповідання. Київ: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 192 с.
Коцюбинський М. Листи. Київ: Наук. думка, 1973. 463 с.
Маланюк Є. Історіософічне. Бібліотека української літератури «УкрЛіб». URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13209 (дата звернення: 11.02.2024).
Нечуй-Левицький І. С. Твори: у 2 т. Т. 2. Київ: Держлітвидав, 1956. 504 с.
Номис М. Українські приказки, прислів’я і таке інше. Санкт-Петербург: Видання М. Ф. Семенова, 1864. 800 с.
Санд Ж. Консуело. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sand_Zhorzh/Konsuelo.pdf?PHPSESSID=309lipmuvqrp2tc70tlu6pk791 (дата звернення: 19.04.2024).
Смолич І. Прекрасні катастрофи. Харків: Рад. письменник, 1936. 312 с.
Стельмах М. П. Правда і кривда. Київ: Рад. письменник, 1961. 471 с.
Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. К.: Наук. думка, 1976–1986.
Тютюнник Г. М. Вир. Київ: Рад. шк., 1990. 512 с.
Українка Л. Поезії. Лісова пісня. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 320 с.
Хвильовий М. Бандити. Бібліотека української літератури «УкрЛіб». URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1964 (дата звернення: 11.02.2024).
Чорногуз О. Аристократ із Вапнярки. Київ: Рад. письменник, 1979. 352 с.
Шевченко Т. Кобзар. Київ: Дніпро, 1989. 622 с.
Шовкопляс Ю. Інженери: роман. Київ: Держвидавництво худ. літ., 1956. С. 481–493.
Austen J. Pride and Prejudice. London: T. Egerton, 1813. 432 p.
Bronte E. Wuthering Heights. London: Thomas Cautley Newby, 1847. 416 p.
Conrad J. The Secret Agent. London: Methuen & Co., 1907. 442 p.
Dickens Ch. Bleak House. London: Bradbury and Evans, 1853. 624 p.
Dickens Ch. Great Expectations. London: Chapman and Hall, 1861. 544 p.
Dickens Ch. Oliver Twist. London: Richard Bentley, 1838. 554 p.
Dickinson E. I’m Nobody! Who are you? *Poems: Second Series*. Boston: Roberts Brothers, 1891. 178 p.
Einstein A. Relativity: The Special and the General Theory. London: Methuen & Co., 1920. 168 p.

Eliot G. Middlemarch. Edinburgh: Blackwood and Sons, 1871–1872. 838 p.
Eliot T. S. Four Quartets. London: Faber and Faber, 1943. 44 p.
Follett K. The Pillars of the Earth. London: Macmillan, 1989. 806 p.
Forster E. M. A Room with a View. London: Edward Arnold, 1908. 319 p.
Galsworthy J. The Forsyte Saga. London: William Heinemann, 1906. 780 p.
Gaskell E. Mary Barton. London: Chapman and Hall, 1848. 496 p.
Gaskell E. North and South. London: Chapman and Hall, 1855. 521 p.
Greene G. The Heart of the Matter. London: William Heinemann, 1948. 272 p.
Hardy T. Jude the Obscure. London: Osgood, McIlvaine and Co., 1895. 520 p.
Hardy T. Tess of the d'Urbervilles. London: James R. Osgood, McIlvaine and Co., 1891. 489 p.
Hemingway E. The Sun Also Rises. New York: Charles Scribner's Sons, 1926. 251 p.
Hobbes T. Leviathan, or The Matter, Forme and Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civil. London: Andrew Crooke, 1651. 396 p.
King M. L. I Have a Dream. Speech delivered at the March on Washington for Jobs and Freedom. Washington, D.C.: Lincoln Memorial, 28 August 1963. 17 p.
Kipling R. Kim. London: Macmillan, 1901. 474 p.
Maugham W. S. Theatre. London: William Heinemann, 1937. 308 p.
Mitchell M. Gone with the Wind. New York: Macmillan, 1936. 1037 p.
Morey T. The Seamstress Across the Lane. New York: HarperCollins, 2015. 224 p.
Morrison T. Beloved. New York: Alfred A. Knopf, 1987. 324 p.
Roosevelt F. D. First Inaugural Address. Speech delivered at the U. S. Capitol, Washington, D. C., 4 March 1933. 22 p.
Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. London: Bloomsbury Publishing, 2003. 766 p.
Shelton B. Love Poems and Quotes. New York: BC Publishing House, 2018. 156 p.
Steinbeck J. The Grapes of Wrath. New York: The Viking Press, 1939. 464 p.
Stevenson R. L. Dr. Jekyll and Mr. Hyde. London: Longmans, Green & Co., 1886. 141 p.
Twain M. *The Adventures of Tom Sawyer.* New York: American Publishing Company, 1876. 274 p.
Waever O. Securitization and Desecuritization. *On Security* / R. Lipschutz (ed.) New York: Columbia University Press, 1995. P. 46–86.
Woolf V. To the Lighthouse. London: Hogarth Press, 1927. 320 p.
Yeats W. B. The White Birds. *The Countess Kathleen and Various Legends and Lyrics*. London: T. Fisher Unwin, 1892. 248 p.

ПУБЛІЦИСТИЧНІ ДЖЕРЕЛА

0352.ua. URL: https://www.0352.ua/news/3360889/cmona-novitnij-internet-mem-polonenij-okupant-proslavivsa-v-merezi-foto (дата звернення: 16.05.2024).

1+1: ТСН. URL: https://tsn.ua/ (дата звернення: 02.07.2024).

10 років поспіль ми день за днем здобували новий досвід та знання, захищаючи інтереси клієнтів в прокуратурах/міліціях/поліціях та судах… URL: https://www.facebook.com/UA.National.Police/videos/3128631668430115 5/ (дата звернення: 17.12.2024).

24 канал. URL: https://24tv.ua/ (дата звернення упу: 19.05.2024).

4 канал. URL: https://4channel.ua/ (дата звернення: 08.07.2024).

5 канал. URL: https://www.5.ua/ (дата звернення: 21.05.2024).

А кадировці – тікток-війська, якщо їх не знімають, вони б'ються дуже погано. URL: https://glavcom.ua/country/incidents/perestrilka-mizh-buryatami-ta-chechencyami-na-hersonshchini-stalo-vidomo-hto-peremig-841985.html (дата звернення: 12.04.2024).

Але якщо я стараюся на всьому економити,… URL: https://www.facebook.com/JustFun.su/posts/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B5-%D1%82%D0%BE%D0%B1%D1%96-%D0%B4%D0%BE-%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F-%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D0%BC-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D1%80%D1%83%D1%85%D0%B0-%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%8F%D1%8E%D1%87%D0%B8-%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%86%D1%96-%D1%88%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%BD/611903571410422/ (дата звернення: 11.12.2024).

Алігатор – Оздоровчий комплекс у Тернополі з аквапарком, фітнесом, SPA, готелем та рестораном. URL: https://alligator.te.ua/?menu=info&id=107&idnew=150 (дата звернення: 09.10.2024).

Апостроф. URL: https://apostrophe.ua/ (дата звернення: 17.07.2024).

Армія Inform. URL: https://armyinform.com.ua/ (дата звернення: 20.06.2024).

"Архіпиздрит", "Бздло", "Говназія": роскомнагляд має список заборонених слів, якими росіяни не можуть називати Путіна. URL: https://lviv.media/viyna/65170-arhipizdrit-bzdlo-govnaziya-roskomnaglyad-maye-spisok-zaboronenih-sliv-yakimi-rosiyani-ne-mozhut-nazivati-putina/ (дата звернення: 16.11.2024).

Бабель. URL: https://babel.ua/ (дата звернення: 19.12.2024).

БДСМ. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%94%D0% A1%D0%9C (дата звернення: 01.02.2024).

«Бздло» і «архипиздрит»: як заборонено називати путіна (Insider Media); Путін розсмішив росіян новою зовнішністю: «Чмир плішивий». URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/10/7388843/ (дата звернення: 18.12.2024).

Бессарабія Inform. URL: https://bessarabiainform.com/ (дата звернення: 18.10.2023).

Бо від моменту мобілізації до загибелі у середньостатистичного «Ваньки» проходить близько тижня. URL: https://24tv.ua/zhittya-rosiyskih-mobilizovanih-zakinchuyetsya-faktichno-prihodom_n2180166 (дата звернення: 18.10.2024).

Бо замінити «могилізованого» різноробочого можна будь-яким «Ванькою». URL: https://24tv.ua/rosiyska-bankivska-sistema-mozhe-ne-vitrimati-naprugi_n2193513 (дата звернення: 28.10.2024).

Будуть макронити і шольцити…. URL: https://siver.com.ua/news/budut_makroniti_i_sholciti/2022-06-14-30953 (дата звернення: 20.12.2024).

Варіанти. URL: https://varianty.lviv.ua/ (дата звернення: 21.06.2024).

Велика Британія позитивно оцінює видання Міжнародним кримінальним судом ордера на арешт президента рф володимира путіна. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3684008-britania-v-oon-order-mks-sodo-putina-vazlivij-krok-dla-pritagnenna-vinnih-za-zvirstva.html (дата звернення: 19.12.2024).

Вечірній Київ. URL: https://vechirniy.kyiv.ua/ (дата звернення: 10.05.2024).

Високий Замок. URL: https://www.wz.lviv.ua/ (дата звернення: 07.06.2024).

Військовий аналітик розповів, що Росія зробить з Україною у разі перемоги. URL: https://tsn.ua/exclusive/viyskoviy-analitik-rozpoviv-scho-rosiya-zrobit -z-ukrayinoyu-u-razi-peremogi-2437747.html (дата звернення: 12.05.2024).

В окупованому Донецьку добре випивший «асвабадітєль» серед білого дня на вулиці напав на місцевого мешканця і спробував його побити. URL: https://sprotyv.info/video/pyanij-zahisnik-donbasu-vlashtuvav-bijku-na-vuliczi-doneczka-reakcziya-lyudej-video/ (дата звернення: 18.12.2024).

Волинські Новини. URL: https://www.volynnews.com/ (дата звернення: 15.04.2024).

Вона – не Барбі. Вона – боєць… URL: http://gorod24.info/sobytiya/18852-vona-ne-barbi-vona-boets-suchasnij-poglyad-na-priznachennya-zhinki-u-suspilstvi-na-pershomu-mizhnarodnomu-forumi-vona (дата звернення: 18.12.2024).

Ворог не перестає чорнобаїти. URL: https://www.telegraf.in.ua/accidents/10104786-vorog-ne-perestaye-chornobajiti-rahunok-vzhe-120.html (дата звернення: 19.12.2024).

Воювати не хоче, зате вештається по закордонах… URL: https://www.unian.ua/lite/stars/potap-ukatil-na-otdyh-vo-franciyu-voevat-

ne-hochet-zato-shlyaetsya-po-za-granicam-12685212.html (дата звернення: 26.12.2024).
Всі іграшки тутечки. URL: https://tootoo.in.ua/ua/ (дата звернення: 29.02.2024).
В українському політичному сленгу з'явився, навіть, новий вираз…. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3508641-pocatok-peremogi-abo-so-vze-vidomo-pro-istoricnij-vizit-lideriv-es-do-kieva.html (дата звернення: 21.12.2024).
Глава держави, який нагороджується зневажливим прізвиськом "Боневтік", протиставлений генералу Залужному та ЗСУ. URL: https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/17/7381000/ (дата звернення: 17.12.2024).
Главком. URL: https://glavcom.ua/ (дата звернення: 03.05.2024).
Главред. URL: https://glavred.info/ (дата звернення: 22.05.2024).
Говоримо по-новому: де водяться їхтамнєти і кого будемо чорнобаїти? URL: https://kp.ua/ua/life/a662131-hovorimo-po-novomu-de-vodjatsja-jikh-tamneti-i-koho-budemo-chornobajati (дата звернення: 20.12.2024).
Говоримо українською вже сьогодні. Чому наше «тудою-сюдою» – це не їхнє «туда-сюда»? *Високий вал.* 30 січня 2007. URL: https://val.ua/uk/41308.html (дата звернення: 26.02.2024).
Головою Франківської райадміністрації стала найбільш драйвовий керівник у Львові. *DailyLviv.com*. URL: https://dailylviv.com/news/sytuatsiyi-i-pryhody/holovoyu-frankivskoyi-raionnoyi-administratsiyi-stala-naibilsh-draivovyi-kerivnyk-u-lvovi-121655 (дата звернення: 05.02.2024).
Голос Америки (українська служба). URL: https://ukrainian.voanews.com/ (дата звернення: 07.07.2024).
Голос України. URL: http://www.golos.com.ua (дата звернення: 16.08.2024).
ГОРДОН. URL: https://gordonua.com/ (дата звернення: 25.05.2024).
ГПУ-і. URL: https://www.gp.gov.ua/ (дата звернення: 17.06.2024).
Гройсман: У людей вже в печінках сидять реформи, які розпочаті і не завершені. URL: https://youtu.be/qetpoJTEFJc?si=NGlv1p9XbDmT2EjI (дата звернення: 11.08.2024).
Громадське Радіо. URL: https://hromadske.radio/ (дата звернення: 12.06.2024).
Гурман – Дегустаційна зала: який кетчуп найкраще смакує до шашлику. URL: https://ye.ua/gurman/35564_Degustaciyna_zala__yakiy_ketchup_naykrasche_smakuye_do_shashliku_(video).html (дата звернення: 18.09.2024).
День. URL: https://day.kyiv.ua/ (дата звернення: 12.07.2024).
Дехто з журналістів живе за старими лекалами, досі позначаючи «діда з бункера» владіміра Путіна Володимиром Путіним. URL: https://nsju.org/novini/voroga-znevazhayemo-velyke-znachennya-malenkoyi-bukvy/ (дата звернення:

08.11.2024).
Дзеркало тижня. URL: https://zn.ua/ (дата звернення: 26.06.2024).
Дзеркало Часу. URL: https://dch.ua/ (дата звернення: 09.07.2024).
Дивись.info. URL: https://dyvys.info/ (дата звернення: 13.07.2024).
Дніпровський національний університет імені О. Гончара. Матеріали конференції «НЕО-2023. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/%D0%9D%D0%95%D0%9E-2023%20%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%A0I%D0%90%D0%9B%D0%98%20+%20%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%9E%D0%96%D0%9A%D0%90.pdf (дата звернення: 14.07.2024).
Дякую, сонечко, що ти в мене є!… URL: https://www.pisni.org.ua/songs/2412726.html (дата звернення: 23.12.2024).
Жінка-командир на фронті: Підрозділ Марії успішно воює проти росіян поблизу Бахмута. URL: https://www.youtube.com/watch?v=W3MUJ6bK1EA (дата звернення: 14.06.2024).
Жук О. На «Планеті С.К.А.Й.» усе о'кей. *Україна Молода*. 17.11.2007. URL: https://umoloda.kyiv.ua/number/1044/117/37598 (дата звернення: 05.02.2024).
Журнал «НВ». URL: https://nv.ua/ukr (дата звернення: 29.05.2024).
За деякий час до мене зайшов якийсь молодий білявий солдат. Видно, що він десь із середньої частини Росії, такий типовий «ванька». URL: https://lb.ua/society/2022/09/01/528076_oleksandr_gunko_ya_virishiv_shcho.html (дата звернення: 22.10.2024).
Заступник голови фракції БПП живе на прибутки дружини в орендованому житлі, біднятко. URL: https://cutt.ly/ieVmRr7r (дата звернення: 14.11.2024).
ЗМІ дізналися, що Роскомнагляд склав перелік образ Путіна й моніторить їх у мережі. Серед них «засрун», «сцуль» і «цар». URL: https://gordonua.com/news/worldnews/smi-uznali-chto-roskomnadzor-sostavil-perechen-oskorbleniy-putina-i-monitorit-ih-v-seti-sredi-nih-zasrun-scul-i-car-1649870.html (дата звернення: 15.12.2024).
Далі – поглинання Республіки Білорусь та окупація російськими z-зомбі. URL: https://focus.ua/uk/voennye-novosti/522063-rossiya-hochet-utilizirovat-armiyu-belarusi-v-ukraine-chtoby-ubrat-lukashenko-podolyak (дата звернення: 15.11.2024).
Дій, дядьку – ще є шанс показати, що Франція на щось реально здатна, окрім весь час "макронити". URL: https://x.com/GamewayUA/status/1537388269851246592 (дата звернення: 20.12.2024).

Збруч. URL: https://zbruc.eu/ (дата звернення: 06.12.2024).
Зневага до добровольців не приведе до миру – Вакарчук. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2806811-znevaga-do-dobrovolciv-ne-privede-do-miru-vakarcuk.html (дата звернення: 20.05.2025).
ІТВ Медія Груп. URL: https://itvmg.com/ (дата звернення: 10.07.2024).
І тутечки я офігіла! URL: https://jummmka.livejournal.com/5554.html (дата звернення: 05.02.2024).
І шойгу ще до 2014 року відкрито писав, що ми живемо в час, коли інформація, коли слово, коли відео стають зброєю масового ураження… URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3644755-rosijski-propagandisti-maut-siditi-na-lavi-pidsudnih-razom-z-voennimi-zlocincami-matvijcuk.html (дата звернення: 18.12.2024).
Ї. URL: https://www.ji.lviv.ua/ (дата звернення: 10.07.2024).
Кіберкозаки – бійці невидимого фронту. URL: https://zbruc.eu/node/110961 (дата звернення: 02.10.2024).
Клуб поезії. URL: https://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=902274 (дата звернення: 24.02.2024).
Кобзон пояснив, чому його колеги не хочуть «кобзонити» у Криму та Донбасі. Depo.ua. 23 червня 2015. URL: https://www.depo.ua/ (дата звернення: 18.07.2024).
Командир кинув і втік: “чмобік” здався в полон у першому бою і розповів про купу проблем в армії РФ. URL: https://glavred.net/ukraine/komandir-brosil-i-ubezhal-chmobik-sdalsya-v-plen-v-pervom-boyu-i-rasskazal-o-kuche-problem-v-armii-rf-10416623.html (дата звернення: 05.12.2024).
Комусь трегедія у Кривому Розі, а комусь танці-шманці?… URL: http://flibusta.site/b/511677/read (дата звернення: 24.12.2024).
КП в Україні. URL: https://kp.ua/ (дата звернення: 11.07.2024).
Країна. URL: https://m.day.kyiv.ua/uk/library/magazine (дата звернення: 30.06.2024).
Критика. URL: https://krytyka.com/ua (дата звернення: 06.07.2024).
Культура скасування. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура_скасування (дата звернення: 10.11.2023).
Лексико-словотворна специфіка неовербативів періоду дії. URL: https://typeset.io/pdf/leksiko-slovotvirna-spetsifika-neoverbativiv-periodu-diyi-u703x239.pdf (дата звернення: 20.07.2024).
Ліга.Life. URL: https://life.liga.net/ (дата звернення: 28.05.2024).
Локальна Історія. URL: https://localhistory.org.ua/ (дата звернення: 04.07.2024).
Львівський художник Василь Паляниця влучно зобразив російського солдата у вигляді свинособаки-мародера. Фігура має огидну голову свині в касці, вдягнена у російську військову форму, на грудях – “патронташ” із пляшок

горілки, в одній руці гвинтівка часів Другої світової війни, в другій – великий пакет з “Епіцентру” з награбованим товаром, на спині – вкрадений кондиціонер. URL: https://life.liga.net/poyasnennya/news/orki-russkie-vanki-i-svinosobaki-pochemu-my-ne-nazyvaem-vraga-rossiey-i-naskolko-eto-ok (дата звернення: 14.04.2024).

МайстерНІ – Проза – Віта Парфенович (Віва ЛаВіта). URL: https://maysterni.com/user.php?id=1942&t=6&sf=1 (дата звернення: 12.09.2024).

Марина якась дебахнулько! Постійно робить і скидає фото прильоту в чат будинку. URL: https://proslav.info/vynahidlyvi-ukrayinczi-vygadaly-slovnyk-aktualnoyi-movy-arestovlennya-makronyty/ (дата звернення: 22.12.2024).

Марійці 12, і вона справжній боєць. Коли вона народилась, не дихала. Важила менше кілограма… URL: https://www.facebook.com/kiyancharity/videos/2291689861353412/ (дата звернення: 21.12.2024).

Ми будемо жорстко звільняти свої території, які б назви їм не вигадували z-окупанти. URL: https://24tv.ua/mihaylo-podolyak_tag5470/ (дата звернення: 05.11.2024).

Меми. Мемчики. Мемаси. URL: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5162 (дата звернення: 24.02.2024).

Методичка для могилізованих, або За що помруть російські солдати. URL: https://armyinform.com.ua/2022/10/19/metodychka-dlya-mogylizovanyh-abo-za-shho-pomrut-rosijski-soldaty/ (дата звернення: 14.10.2024).

Ми намагаємося “відкобзонити” якомога більше росіян, яких перекидають на південь України. URL: https://apostrophe.ua/articles/myi-pyitaemsya-otkobzonit-pobolshe-russkih-kotoryih-perebrasyivayut-na-yug-ukrainyi---polkovnik-vsu.html (дата звернення: 19.12.2024).

Ми планували з Сергієм Стерненком розпочати цей збір 12 жовтня, але бункерний виродок вніс свої корективи…. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3590658-ukrainci-za-den-zadonatili-ponad-255-miljoniv-na-dronikamikadze.html (дата звернення: 18.12.2024).

Моторошна реальність. Як виглядає Поділ, який обстріляли орки. URL: https://bigkyiv.com.ua/motoroshna-realnist-yak-vygladaye-podil-yakyj-obstrilyaly-orky/ (дата звернення: 15.09.2024).

Надто ж тому, бідолашко мій, що не так-то я й матиму час тебе втішати… URL: https://uk.glosbe.com/uk/uk/бідолашка (дата звернення: 14.12.2024).

Називаючи окупантів “zомбі”, ми навіть не здогадуємось, наскільки глибоко цей архетип поп-культури описує те, з чим нам довелось зіткнутись (Український тиждень). URL: https://tyzhden.ua/derzhava-zombi-korotko-pro-

sut-rosijskoho-imperializmu/ (дата звернення: 20.10.2024).
Найгарніша жінка це та, яка знає що вона жінка і не доводить світові, що вона мужик. URL:https://www.threads.com/@nikolas_lass/post/C9e8r9vyLvv/ (дата звернення: 05.09.2024).
Найкращий вибір онлайн українською мовою в HD. URL:https://cutt.ly/OerNicjI (дата звернення: 30.06.2024).
Найкращі викладачі для найкращих студентів (плейлист Українського Католицького Університету). URL: https://cutt.ly/5erNu5CT (дата звернення: 25.09.2024).
Наполеон: значення і орфографія (словник української мови). URL: https://cutt.ly/aeMIs6Nk (дата звернення: 14.07.2024).
На росії кожен сьомий лаптеногий став жебраком. URL: https://newsua.one/news-world/67639.html (дата звернення: 22.12.2024).
Неймовірно чарівна крутезна Аптечка для такої дівчини… URL: https://www.instagram.com/p/Czx5fuLttYS/?img_index=1 (дата звернення: 13.08.2024).
Немає кращого, ніж відчути спільність та близькість людську… URL: https://rozdil.lviv.ua/aphorisms/aph.php?id=875 (дата звернення: 28.12.2024).
Немає милішої і кращої за нашу Батьківщину!… URL: https://aluan.ehudi.v.ua/articles/nemae-krashhogo-miscja-nizh-batkivshhina-nasha.html (дата звернення: 29.12.2024).
Нещодавно білоруські кіберпартизани перервали онлайн-трансляцію державних телеканалів і показали в ефірі кадри з побиттям учасників протестів проти режиму Лукашенка. URL: https://hromadske.ua/posts/u-bilorusi-translyaciyu-dvoh-derzhavnih-telekanaliv-pererval i-kadri-pobittya-protestuvalnikiv (дата звернення: 18.12.2024).
Новинарня. URL: https://novynarnia.com/ (дата звернення: 09.06.2024).
Новини України та світу – Суспільне | Новини… URL: https://suspilne.media/ (дата звернення: *10.12.2024*).
Нові слова і звороти. URL: https://vseosvita.ua/test/novi-slova-ta-zvoroty-shcho-vviishly-v-uzhytok-z-pochatkom-viiny-963379.html (дата звернення: 15.07.2024).
Нові слова та звороти, що ввійшли в ужиток з початком війни. URL: https://vseosvita.ua/test/novi-slova-ta-zvoroty-shcho-vviishly-v-uzhytok-z-pochatkom-viiny-963379.html (дата звернення: 05.02.2025).
НСЖУ. URL: https://nsju.org/ (дата звернення: 10.06.2024).
Олег Синютка виділив землю аферистові, який видавав себе за учасника АТО. Біднятко, обдурили його))) Комедіянти…

URL: https://zaxid.net/oleg_sinyutka_vidiliv_zemlyu_aferistovi_yakiy_vidavav_sebe_uchasnika_ato_n1474387 (дата звернення: 20.12.2024).

Орки і урки: про причини російських звірств. URL: https://argumentua.com/stati/ros-ya-kra-na-maroder-v-ta-valt-vnik-v-pro-prichini-ros-iskikh-zv-rstv-ta-maroderstva (дата звернення: 12.11.2024).

Оскільки російські ЗМІ постійно створюють фейки, а отже, брешуть, а солдати поводяться як свині в українських поселеннях, то назва "свинособаки" цілком зрозуміла. URL: https://life.liga.net/poyasnennya/news/orki-russkie-vanki-i-svinosobaki-pochemu-my-ne-nazyvaem-vraga-rossiey-i-naskolko-eto-ok (дата звернення: 14.04.2024).

Перед смертю орк засунув макбук до бронежилету на місце бронепластини. URL: https://internetua.com/-makbuk-v-bronejileti-rosiiski-okupanti-ginut-cserez-maroderstvo-ta-zajerlivist?utm_source=ukrnet_news (дата звернення: 08.12.2024).

Перемогли нацистів – переможемо і рашистів! URL: https://www.hcj.gov.ua/news/peremogly-nacystiv-peremozhemo-i-rashystiv (дата звернення: 11.09.2025).

Петренко К. Андрій Данилко розповів про порятунок свого водія, до будинку якого прийшли окупанти. URL: https://politeka.net/uk/news/390318-ih-rasstrelyali-danilko-o-tom-pochemu-ostalsya-v-ukraine-i-o-tragedii-pod-kievom (дата звернення: 24.02.2024).

ПіК-і. URL: https://pik.ua/ (дата звернення: 19.06.2024).

Повага. URL: https://povaha.org.ua/ (дата звернення: 25.06.2024).

Поезія Ірини Павленюк. URL: https://maysterni.com/publication.php?id=5838 (дата звернення: 24.02.2024).

Полонений окупант із Горлівки, ім'я якого Андрій Рязанцев, отримав прізвисько "Чмоня" і став новітнім мемом у мережі. Відео із ним фотошоплять, підставляючи різні сцени та обставини, а також іронізують через спробу захопити Україну. URL: https://www.0352.ua/news/3360889/cmona-novitnij-internet-mem-polonenij-okupant-proslavivsa-v-merezi-foto (дата звернення: 30.03.2024).

Пономаренко Д. Визначено найшвидший процесор в світі – він обійшов найтоповіший Intel Core i9. *УНІАН*. URL: https://www.unian.ua/techno/viznacheno-nayshvidshiy-procesor-v-sviti-vin-obiyshov-naytopovishiy-intel-core-i9-12118530.html (дата звернення: 08.09.2023).

Правда Тут. URL: https://pravdatut.ua/ (дата звернення: 30.04.2024).

ПриватБанк. URL: https://privatbank.ua/ (дата звернення: 15.05.2024).

Прочерк. Про це говорять Черкаси. 21 лютого 2023. Борисов: Чому Байден

повторив фінт Ненсі Пелосі. URL: https://procherk.info/direct/578-borisov/108599-borisov-chomu-bajden-povtoriv-fint-nensi-pelosi (дата звернення: 24.02.2024).

Птолемей XIII. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Птолемей_XIII (дата звернення: 07.05.2024).

Путлер кидає бомбу на Театр, в якому переховувалися актори та глядачі з дітьми! Потвора в людській подобі… Бракує слів, є лише сльози…. URL: https://suspilne.media/282277-zvuk-litaka-lunae-svist-colovik-porad-zakrivae-mene-sobou-istorii-svidkiv-bombarduvanna-mariupolskogo-dramteatru/ (дата звернення: 18.12.2024).

Путінізм – контрольний постріл у голову Росії. URL: https://localhistory.org.ua/authors/andrii-pavlishin/ (дата звернення: 18.12.2024).

Пушкініcти у меншості, бо є чіткий запит суспільства на очищення від російської імперської спадщини. URL: https://hromadske.radio/news/2022/10/29/pushkinisty-u-menshosti-bo-ie-chitkyy-zapyt-suspil-stva-na-ochyshchennia-vid-rosiys-koi-impers-koi-spadshchyny-ostrovs-kyy-pro-pereymenuvannia-vulyts-kyieva (дата звернення: 12.10.2024).

Радіо «Ера FM». URL: https://eramedia.com.ua/ (дата звернення: 24.06.2024).

Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/ (дата звернення: 14.06.2024).

Рівне Вечірнє. URL: https://rivnepost.rv.ua/ (дата звернення: 05.06.2024).

Робити рускіх харошими – мінусувати, кобзонити росіян. URL: https://theukrainians.org/slova-vijny/ (дата звернення: 20.12.2024).

Розетка – Офіційний інтернет-магазин України (електроніка, побутова техніка, одяг, товари для дому тощо). URL: https://rozetka.com.ua/ (дата звернення: 05.09.2024).

Роскомнагляд має список заборонених слів, які росіяни не можуть використовувати, говорячи про Путіна: Окрім звичної лайки, туди також увійшли такі слова як «архипиздрит», «бздло», «говназия», «ябывает», «сцуль», «засрун», «басран», «дрист», «елдак», «бздюшка», «ниибацо», «переебок». URL: https://inforesist.org/ua/roskomnaglyad-sklav-spisok-sliv-yakimi-ne-mozhna-obrazhati-putina/ (дата звернення: 18.12.2024).

Свої.City. URL: https://svoi.city/articles/273816/nika-kichurka-vidala-zbirku-virshiv-ya-tvoisha (дата звернення: 10.06.2024).

Секретар ради безпеки рф Микола Патрушев заявив, що росія спробує знайти уламки американського безпілотника MQ-9 Reaper, який збили над Чорним морем, і витягти їх з моря для подальшого вивчення. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/ssha-vvazhayut-shcho-rosiya-znayshla-

ulamki-1678993850.html (дата звернення: 15.03.2023). (rbc.ua)
Сіверщина. URL: https://siver.com.ua/ (дата звернення: 21.07.2024).
Сільські Вісті. URL: http://www.silskivisti.kiev.ua/ (дата звернення: 19.06.2025).
Скини для дівчат у Roblox: безкоштовні та красиві. URL: https://wotpack.ru/uk/skiny-dlja-devochek-v-roblox-besplatnye-i-krasivye/ (дата звернення: 24.02.2024).
Слідство.Інфо. URL: https://www.slidstvo.org/ (дата звернення: 11.06.2024).
Смерть рашистській нечисті. Весела республіка. *Перець.*Червень 2022. № 13. Словничок-жартівничок.
URL: https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_2022_13/ (дата звернення: 09.04.2023).
Супряга топовіший за Холанда – Цитаїшвілі про Чемпіонат та чемпіонів Світу. *19 – 27*. URL: https://1927.kiev.ua/news/127735-supraga-topovisij-za-holanda-citaisvili-pro-cempionat-ta-cempioniv-svitu#google_vignette (дата звернення: 21.06.2024).
Суспільне Новини. URL: https://suspilne.media/ (дата звернення: 15.02.2024).
Теорія вигуків. URL: https://stud.com.ua/81752/literatura/teoriya_vigukiv (дата звернення: 19.03.2025).
Теревені. URL: https://tereveni.org/ (дата звернення: 22.06.2024).
Тетяна Остащенко – єдина жінка-генерал. Як вона керує Медичними силами ЗСУ? URL: https://cutt.ly/ReVmEdqT (дата звернення: 08.07.2024).
Техніки складного фарбування: Прості рекомендації та вичерпний опис. URL: https://stylistbar.com.ua/ua/tekhniki-slozhnogo-okrashivaniya-prostye-rekomendatsii-i-ischerpyvaushchee-opisanie/ (дата звернення: 15.02.2024).
Ти хто такий? Поліцейський-хам обурив соцмережі. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20160707-1589324/ (дата звернення: 21.06.2024).
Третя республіка. URL: https://3republic.org.ua/ (дата звернення: 14.06.2024).
Український тиждень. URL: https://tyzhden.ua/ (дата звернення: 25.05.2024).
Українці забули про війну. Значить, життя нагадає. *Главком*. URL: https://glavcom.ua/columns/mbasarab/ukrajinci-zabuli-pro-viynu-znachit-zhittya-nagadaje-801311.html#google_vignette (дата звернення: 05.02.2025).
Українські “ватники” кудись раптово зникли. URL: https://rivnepost.rv.ua/news/yak-vatniki-stali-patriotami/ (дата звернення: 10.10.2024).
Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/ (дата звернення: 13.06.2024).
УНІАН – Новини України. URL: https://www.unian.ua/ (дата звернення: 17.08.2024).
УНН. URL: https://www.unn.com.ua/ (дата звернення: 23.06.2024).
УТ-і. URL: https://www.uatv.ua/ (дата звернення: 18.06.2024).
Файні новини з Майклом Щуром (АЄОА).

URL: https://www.telekritika.ua/uk/tag/michael-shchur/ (дата звернення: 27.06.2024).

Фашисти були добрішими і так не матюкалися – у Тернополі водій маршрутки облаяв бабцю. Терен. URL: https://teren.in.ua/news/fashysty-buly-dobrishymy-i-tak-ne-matyukalysya-u-ternopoli-vodij-marshrutky-oblayav-babtsyu_223992.html (дата звернення: 15.02.2024).

Феськова Л. Лідія Таран показала неідеальне обличчя – розлучення з Доманським сильно змінило її. URL: https://stars.clutch.net.ua/uk/66067-lidiya-taran-pokazala-neidealnoe-lico-razvod-s-domanskim-silno-izmenil-ee (дата звернення: 24.02.2024).

«Хам, чистий хам»: колишній та чинний нардепи посварилися в прямому ефірі… URL: https://www.unian.ua/politics/ham-chistiy-ham-kolishniy-ta-chinniy-nardepi-posvarilisya-v-pryamomu-efiri-video-novini-ukrajina-11441329.html (дата звернення: *27.11.2024*) (unian.ua)

Хімічно активний метаболіт, що у десятки разів токсичніший за етанол. *Відповіді на тести*. URL: https://pomahach.com/question/153079-73085/himichno-aktivniy-metabolit-scho-u-desyatki-raziv-toksichnishiy-z/#google_vignette (дата звернення: 01.03.2024).

Хоча є юристом за фахом, він має інтерес до літератури – того, що зараз означують поняттям Толстоєвський. Тобто це класична російська література, твори інородців, які є носіями, виробниками імперської ідеї. URL: https://www.volyn.com.ua/news/211911-chomu-shveitsartsia-iakyi-pidtrymuie-rosiiu-u-viini-proty-ukrainy-ne-mozhna-pov-iazuvaty-z-leseiu-ukrainkoiu (дата звернення: 20.11.2024).

Хто «макронить» і «валяє Шольца»? URL: https://wz.lviv.ua/cartoon/460842-khto-makronyt-i-valiaie-sholtsa (дата звернення: 20.12.2024).

«Хто такі в*тники»: відповідь Шарію і Дубинському. Про Львів. URL: https://prolviv.com/blog/2019/08/03/khto-taki-v-tnyky-vidpovid-shariiu-i-dubynskomu-video/ (дата звернення: 15.02.2024).

Цензор.НЕТ. URL: https://censor.net/ (дата звернення: 08.06.2024).

Ці люди вважають себе патріотами країни, а в соцмережах їх називають “ватниками”. <…> Адже якщо у більшості населення країни в голові, що називається, “вата”, то це всерйоз і надовго. URL: https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2 (дата звернення: 21.12.2024).

Ця киця справжній воїн… Instagram. URL: https://www.instagram.com/poteryashki_nikolaev_/reel/DCKBIHWM_PX/?locale=my (дата звернення: 05.02.2025).

Це вже втретє ворог намагається вгодити путлєру. URL: https://www.unian.ua/war/na-pivdni-okupanti-demilitaziruvali-vulichniy-tualet-raketoyu-h-59-11957676.html (дата звернення: 18.12.2024).

Чи є життя без читацьких челенджів? Літній виклик від Goodreads. *Vaenn's Bookblog*. URL: https://vaennsbook.blog/2018/05/17/summer-reading-challenge/ (дата звернення: 05.02.2025).

Чому в Києві не ловлять ухилянтів?! [Починають ловити]. – А чому лише на вулицях? Ловіть по ресторанах та концертах!… URL: https://dou.ua/forums/topic/48821/ (дата звернення: 16.12.2024).

Чому «дон-дон» Кадиров постійно вживає це слово. URL: https://radiotrek.rv.ua/news/chomu-don-don-kadirov-postiyno-vzhivaie-ce-slovo-vidomo-shcho-vono-znachit_285384.html (дата звернення: 16.07.2024).

Шлях Перемоги. URL: https://shp.org.ua/ (дата звернення: 29.06.2024).

Шольц мусить перестати «валяти Шольца». Еспресо TV. 3 березня 2023. URL: https://espreso.tv/sholts-musit-perestati-valyati-sholtsa (дата звернення: 23.07.2024).

ШоТам. URL: https://shotam.info/ (дата звернення: 10.07.2024).

Я їй дзвонив місяць, писав, стояв під балконом, а мене відмакронили URL: https://x.com/YanaSuporovska/status/1508364867715145734 (дата звернення: 23.12.2024).

Який з наступних токсинів найбільш токсичний? *Відповіді на тести*. URL: https://pomahach.com/question/471549-80966/yakiy-z-nastupnih-toksiniv-naybilsh-toksichniy/ (дата звернення: 01.03.2024).

Al Jazeera. URL: https://www.aljazeera.com/ (accessed: 17.06.2024).

After-School Rules. URL: https://www.parentsnet.org/after-school-rules (accessed: 14.03.2024).

A nice, low-key party just like my honey-bunny insisted… URL: https://context.reverso.net/translation/english-arabic/my+honey-bunny (дата звернення: 15.12.2024).

Are you a covidiot? The answer could be in your genes… URL: https://www.theguardian.com/science/2021/nov/04/human-genetic-variant-can-affect-covid-severity-say-oxford-scientists (дата звернення: 12.12.2024).

Artsyl Technologies – 7 Most Popular Advanced Technologies to Implement Now. URL: https://www.artsyltech.com/most-popular-advanced-technologies (accessed: 21.09.2024).

Assertion of Authority in Conflict Speech. *Euronews.* URL: https://www.euronews.com/2025/01/07/assertion-of-authority-in-conflict-speech (accessed: 09.01.2025).

Atelier Margo. URL: https://www.instagram.com/_atelier_margo/p/Cx7h6BCNd1R/

(accessed: 13.05.2024).
Authority and Tone in Imperatives. *CNN.* URL: https://www.cnn.com/2025/02/18/language/authority-and-tone-in-imperatives (accessed: 20.02.2025).
Awfully Chocolate – The Awfully Chocolate Experience Cafe). URL: https://www.awfullychocolate.com/pages/the-awfully-chocolate-experience (accessed: 22.07.2024).
BBC. URL: https://www.bbc.com/ (accessed: 18.08.2025).
BBC News. URL: https://www.bbc.com/news (accessed: 04.12.2025).
Behaviour Guidelines. URL: https://www.childconductguide.org/behaviour-guidelines (accessed: 12.02.2023).
Bibliotalveg. URL: http://bibliotalveg.blogspot.com/2019/07/80.html (accessed: 01.02.2024).
Big Kyiv. URL: https://bigkyiv.com.ua/ (accessed: 18.06.2024).
Buon Gusto – Бізнес-сторінка у Google (Business Profile). URL: https://buon-gusto-food-market.business.site/ (accessed: 27.09.2024).
Checking Without Purpose. *Politico.* URL: https://www.politico.com/news/2024/06/19/checking-without-purpose (accessed: 20.06.2024).
Cheezburger – New Yorkers Share the Most 'New York' Things To Ever Happen to Them. URL: https://cheezburger.c Einstein om/16392453/new-yorkers-share-the-most-new-york-things-to-ever-happen-to-them (accessed: 03.02.2025).
Chevening – Twenty-one of the most British things that I've spotted whilst in the UK. URL https://www.chevening.org/news/twenty-one-of-the-most-british-things-that-ive-spotted-whilst-in-the-uk/ (accessed: 17.05.2025).
Chicago Tribune. URL: https://www.chicagotribune.com/ (accessed: 14.06.2025).
Classic FM. URL: https://www.classicfm.com/composers/strauss/guides/story-behind-strauss-four-last-songs/ (accessed: 20.06.2024).
Clinical Communication Notes. URL: https://www.medinteractionarchive.org/clinical-notes (accessed: 19.02.2024).
CNBC. URL: https://www.cnbc.com/world/?region=world (accessed: 29.02.2024).
CNN. URL: https://edition.cnn.com/ (accessed: 18.03.2024).
Collective Accusations Online. URL: https://www.discourseworld.net/collective-accusations (accessed: 11.04.2023)
Conflict Speech Patterns. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2024/04/22/conflict-speech-patterns (accessed: 24.04.2024).
Conflict Talk Examples. URL: https://www.speechpatternsarchive.com/conflict-talk (accessed: 05.05.2024).

Conversational Irony Corpus. URL: https://corpus.conversational-irony.org (accessed: 04.12.2024).
DailyLviv.com. URL: https://dailylviv.com/ (accessed: 24.02.2024).
DailyOfficeHumor. URL: https://x.com/DailyOfficeHumor/status/1757724491182005521 (accessed: 03.12.2025).
Describing Sudden Disruptions. *British Council – Grammar.* URL: https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar/describing-sudden-disruptions (accessed: 15.07.2024).
Deutsche Welle Україна. URL: https://www.dw.com/uk/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/s-9874 (accessed: 01.03.2024).
Devaluing Pronouns in English Directives. *Politico.* URL: https://www.politico.com/news/2024/09/03/devaluing-pronouns-in-english-directives (accessed: 05.09.2024).
Discourse Suddenness Examples. URL: https://discourse-suddenness.org/examples (accessed: 04.12.2024).
Discourse Threat Patterns. URL: https://languagedata.org/threat-patterns (accessed: 04.12.2024).
Dramatic Sound Extensions in English. *Oxford Learner's Dictionaries (Grammar).* URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/grammar/dramatic-sound-extensions (accessed: 15.02.2024).
Emotional Effect of Sudden Verbs. *Collins English Grammar.* URL: https://grammar.collinsdictionary.com/emotional-effect-sudden-verbs (accessed: 08.11.2023).
Emotional Force of Be Going To. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Emotional-force-of-be-going-to (accessed: 11.11.2023).
EndNote – Сайт офіційного менеджера бібліографії та цитувань. URL: https://www.endnote.com/ (accessed: 21.06.2024).
English Language Thoughts. URL: https://englishlanguagethoughts.com/2018/07/10/we-are-not-amused/ (accessed: 15.06.2024).
Enjoy Travel – Here Are The Most Instagrammable Cafes In The World. URL: https://www.enjoytravel.com/en/travel-news/food-and-drink/instagrammable-cafes (accessed: 11.09.2024).
Euronews – Пан-європейський новинний телеканал із онлайн-платформою. URL: https://www.euronews.com/ (accessed: 25.09.2024).
European Alternatives – The most 'European' Europeans? The politically invisible 17 million EU citizens. URL: https://euroalter.com/most-european-mobile-citizens/ (accessed: 09.05.2025).

Everyday Complaint Patterns. URL: https://corpus.englishpatterns.org/complaints (accessed: 04.12.2024).
Evocation.info – База даних російських пропагандистів, колаборантів та пам'ятка окупаційного режиму (проєкт волонтерів). URL: https://evocation.info/ (accessed: 07.04.2025).
Everyday Irony Examples. URL: https://www.pragmaticenglishhub.com/everyday-irony-examples (accessed: 07.03.2024).
Expert Overnight? Social Perceptions of Instant Mastery. *CNN.* URL: https://www.cnn.com/2025/02/21/health/expert-overnight-social-perception (accessed: 23.02.2025).
Expressing disappointment in communication. BBC News. URL: https://www.bbc.com/news/uk/2024/02/11/communication-disappointment (accessed: 04.12.2024).
Expressing Sudden Events in English. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Expressing-sudden-events-in-English (accessed: 12.09.2024).
Facebook. URL: https://www.facebook.com/ (accessed: 14.11.2024).
Facing the Worst Ahead. *The Guardian/* URL: https://www.theguardian.com/world/2023/05/19/facing-the-worst-ahead (accessed: 21.05.2023).
Fakty.ua – Сайт щоденних новин та аналітики України. URL: https://fakty.ua/ (accessed: 22.04.2024).
Family Disputes Online. URL: https://www.familyvoicesforums.com/parent-child-conflict (accessed: 18.04.2023).
Family Obligations Online. URL: https://www.familyvoicesforums.com/obligations (accessed: 12.11.2024).
Fear Before the Fall. *USA Today.* URL: https://www.usatoday.com/life/2023/09/02/fear-before-the-fall (accessed: 04.09.2023)/
Finality in Parental Speech. *USA Today.* URL: https://www.usatoday.com/life/2023/06/21/finality-in-parental-speech (accessed: 23.06.2023).
Financial Burden Stories. URL: https://www.theguardian.com/money/2024/03/11/financial-burden-stories (accessed: 14.03.2024).
FitnessHumorDaily. URL: https://x.com/FitnessHumorDaily/status/1748820014472198123 (accessed: 03.12.2025).
Future Forms with Emotional Force. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Future-forms-with-emotional-force (accessed:

03.06.2024).
Gender-Neutral Language. *European Parliament*. 2008. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf (accessed: 02.011.2023).
Globy (B2B Marketplace) – Del Monte Chocolate Syrup — 40 % more chocolaty, 600 g. URL: https://globy.com/b2bmarket/listing/products/del-monte-chocolate-syrup-40-more-chocolaty-600g-liquid-3d9232 (accessed: 15.10.2024).
Glosbe – бідолашка: українська, визначення, граматика, синоніми та приклади. URL: https://cutt.ly/aeKDFGyC (дата звернення: 13.05.2024).
Grammar in Use: Pragmatics. URL: https://www.englishreferencecentre.org/pragmatics-usage (accessed: 29.11.2023).
Handling Sudden Events in Storytelling. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Handling-sudden-events-in-storytelling (accessed: 03.06.2024).
He had been most thoughtful to everyone… URL: https://context.reverso.net/перевод/английский-русский/most+thoughtful?d=0 (дата звернення: 27.12.2024).
He is the Newton of the class. URL: https://www.facebook.com/groups/787932612186833/posts/1496538797992874/ (accessed: 02.09.2024).
Historic Present in Spoken Narratives. *Cambridge Grammar Blog.* URL: https://www.cambridge.org/grammar/historic-present-spoken (accessed: 29.03.2024).
Home Arguments. URL: https://www.domesticdialogues.net/home-arguments (accessed: 22.06.2024).
How Easily We Accept Confident Claims. *Euronews.* URL: https://www.euronews.com/2023/11/04/how-easily-we-accept-confident-claims (accessed: 06.11.2023).
How Dramatic Present Intensifies Emotion. *CNN.* URL: https://www.cnn.com/2025/03/12/language/how-dramatic-present-intensifies-emotion (accessed: 14.03.2025).
How people soften criticism online. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2024/03/22/style/softened-criticism-online.html (accessed: 04.12.2024).
How Speakers Enforce Urgent Directives. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/language/2024/04/09/how-speakers-enforce-urgent-directives (accessed: 11.04.2024)
How Quickly We Assume Completion. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2023/09/03/how-quickly-we-assume-completion (accessed: 05.09.2023).

How We Question Our Own Steps. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2023/09/14/how-we-question-our-own-steps (accessed: 16.09.2023).
Humanities Kansas – Voices and Votes: "The Most American Thing in America". URL: https://www.humanitieskansas.org/get-involved/kansas-stories/people/voices-and-votes-the-most-american-thing-in-america (accessed: 12.05.2025).
i24NEWS. URL: https://www.i24news.tv/ (дата звернення: 12.07.2024).
Imagining Outcomes Before Acting. *CNN.* URL: https://www.cnn.com/2025/05/22/health/imagining-outcomes-before-acting (accessed: 24.05.2025).
Informal Imperative Frames. URL: https://www.usageguide.net/imperative-frames (accessed: 11.05.2024).
Insider Media. URL: https://insider.media/ (accessed: 14.06.2024).
Inside the World's Most Advanced Fighter Jet F-35. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2cLBF4g1Ifw (accessed: 21.07.2024).
Instagram. URL: https://www.instagram.com/ (дата звернення: 12.04.2024).
Instagram Comment Archive. URL: https://instagram-comments-archive.net/example (accessed: 04.12.2024).
Intensified Screams in Narrative. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Intensified-screams-in-narrative (accessed: 07.10.2023).
Intense Sudden Sounds in English. *Oxford Learner's Dictionaries (Grammar).* URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/grammar/intense-sudden-sounds (accessed: 19.02.2024).
Intercom – Компанія-розробник AI-продуктів для обслуговування клієнтів (продукти Fin та Helpdesk). URL: https://www.intercom.com (дата звернення: 08.05.2024).
Irony in English Future Tense. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Irony-in-English-future-tense (accessed: 14.09.2023).
Irresistible – 9GAG. URL: https://9gag.com/gag/az2nyWZ (accessed: 12.01.2025).
Kalidas is the Shakespeare of India. URL: https://testbook.com/question-answer/directions-choose-the-grammatically-correct-sente--6076e0993b0779b4b8989a71 (accessed: 16.12. 2024).
Karna + гуцул-метал. URL: https://cutt.ly/VesolgPz (дата звернення: 29.02.2024).
KRIMINAL.TV. URL: https://kriminal.tv/ (accessed: 15.06.2024).
KUSC. URL: https://www.kusc.org/articles/andre-previn (accessed: 15.06.2024).
Last.fm – The Terribly Contagious Sampler. URL: https://www.last.fm/ru/music/Brand+New/The+Terribly+Contagious+Sam

pler (accessed: 05.11.2024).
LB.ua. URL: https://lb.ua/ (дата звернення: 19.06.2024).
LinkedIn. URL: https://www.linkedin.com/ (дата звернення: 01.06.2024).
Literary Speech Patterns. URL: https://www.narrativepatterns.uk/literary-speech (accessed: 06.03.2023).
Litgazeta.com.ua. URL: https://litgazeta.com.ua/ (дата звернення: 04.05.2025).
Lustic Life – The Most Pinterest-Worthy Dinner of All Time (розкішна вечірка-вечеря під зорями на Tranquility Cove, Cayman Islands). URL: https://www.lusticlife.com/publications/2017/8/4/the-most-pinterest-worthy-dinner-of-all-time (дата звернення: 25.09.2024).
Lviv Media. URL: https://lviv.media/ (дата звернення: 22.06.2024).
M-R. URL: http://m-r.co.ua/ (accessed: 05.04.2024).
Modal Protest and Emotional Stance. *USA Today*. URL: https://www.usatoday.com/life/2023/10/09/modal-protest-and-emotional-stance (accessed: 11.10.2023).
Moments That Shift the Storyline. *Euronews*. URL: https://www.euronews.com/2025/01/18/moments-that-shift-the-storyline (accessed: 20.01.2025).
Moments We Feel Defeated. *CNN*. URL: https://www.cnn.com/2025/03/14/health/moments-we-feel-defeated (accessed: 16.03.2025).
Modal Irony with Future Forms. *Quora*. URL: https://www.quora.com/Modal-irony-with-future-forms (accessed: 27.07.2024).
My Sweeter Than Sweet (Leo Reisman & His Orchestra, lyrics). URL: https://cutt.ly/ke2hGRYd (accessed: 21.09.2024).
National Herald India. URL: https://www.nationalheraldindia.com/ (accessed: 01.06.2024).
Narrative Impulsivity Markers. URL: https://www.linguisticcorpus.net/impulsivity (accessed: 19.01.2024).
Narrative Present for Sudden Actions. *Quora*. URL: https://www.quora.com/Narrative-present-for-sudden-actions (accessed: 22.02.2024).
Naurok.com.ua – Урок української мови «Узагальнення знань з теми “Прикметник”». URL: https://naurok.com.ua/urok-ukra-nsko-umovi-uzagalnennya-z-temi-prikmetnik-104111.html (дата звернення: 23.08.2024).
Negative Expectations Framed through Will. *CNN*. URL: https://www.cnn.com/2025/01/18/language/negative-expectations-framed-through-will (accessed: 20.01.2025).

Negotiating 'Honesties' in the Research Process – *British Journal of Occupational Therapy* 65(4), 2002. URL: https://doi.org/10.1177/030802260206500407 (accessed: 29.05.2024).

Non-Negotiable Statements in English. *Politico.* URL: https://www.politico.com/news/2024/08/12/non-negotiable-statements-in-english (accessed: 14.08.2024).

Newsbreak – This Is the Most NYC Thing Ever. URL: https://www.newsbreak.com/popfix-daily-303165758/3725877488936-this-is-the-most-nyc-thing-ever (accessed: 08.05.2025).

NEWSUA. URL: https://newsua.one/ (accessed: 18.06.2024).

Office Know-It-Alls: Why Some Colleagues Explain Everything. *CNN Worklife.* URL: https://www.cnn.com/worklife/2025/11/22/office-know-it-alls-explaining-everything (accessed: 06.12.2025).

Oxfam Online Shop – *The Awfully Big Quiz Book*. URL: https://onlineshop.oxfam.org.uk/the-awfully-big-quiz-book/product/HD_301947865 (accessed: 14.09.2024).

Oxford English Grammar – A comprehensive account of present-day English (PDF). URL: https://khmercollection.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/03/english-grammar.pdf (accessed: 08.07.2024).

Parental Commands. URL: https://www.parentingvoices.com/commands (accessed: 09.01.2024).

Plans We Follow Without Believing. *Euronews.* URL: https://www.euronews.com/2025/03/27/plans-we-follow-without-believing (accessed: 29.03.2025).

Politico. URL: https://www.politico.com/ (accessed: 21.06.2024).

Politics Nigeria – BREAKING: Edo deputy governor begs Obaseki for forgivenesses. URL: https://politicsnigeria.com/breaking-edo-deputy-governor-begs-obaseki-for-forgivenesses/ (accessed: 17.09.2024).

Pragmatic Confrontation Notes. URL: https://pragmatics-database.org/confrontation (accessed: 04.12.2024).

Pragmatic Suddenness Constructions. URL: https://pragmatic-suddenness.net/frames (accessed: 19.06.2024).

Princeton University Press. URL: https://press.princeton.edu/ (accessed: 16.09.2024).

Prom UA. URL: https://prom.ua/ (дата звернення: 25.05.2024).

Pronoun Shifts in English. URL: https://www.quora.com/What-are-pronoun-shifts-in-English (accessed: 14.08.2024).

Proslav. URL: https://proslav.info/ (дата звернення: 12.05.2024).

Quora. URL: https://www.quora.com/ (дата звернення: 15.06.2024).

Radioactive July. URL: https://radioactivejuly.com/ (дата звернення: 14.06.2024).

Ranok Publishing House – Провідне українське видавництво дитячої, освітньої та методичної літератури, засноване 1997 року. URL: https://www.ranok.com.ua/ (дата звернення: 11.09.2024).

Rayon (Стара Вижівка). URL: https://vyzhivka.rayon.in.ua/ (дата звернення: 02.06.2025).

RealtyBestUA. Пропозиція не актуальна. URL: https://realtybestua.com/catalog/apartments/493133.html (дата звернення: 24.02.2024).

Reddit. URL: https://www.reddit.com/ (дата звернення: 15.04.2024).

Reddit Social Reactions. URL: https://reddit.com/r/socialreactions (accessed: 04.12.2024).

Reproach in English Modality. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2023/08/14/reproach-in-english-modality (accessed: 16.08.2023).

Restaurant slammed for «covidiot» menu item mocking governor's handling of pandemic… URL: https://www.usatoday.com/ (дата звернення: *07.12.2024*). (jlingst.donnu.edu.ua)

Rhetorical Endings in Everyday Speech. *Chicago Tribune.* URL: https://www.chicagotribune.com/2024/08/30/rhetorical-endings-in-everyday-speech (accessed: 01.09.2024).

Sarcasm and the English Future. *Quora*. URL: https://www.quora.com/Sarcasm-and-the-English-future (accessed: 19.11.2023).

Sarcasm in Dialogue. URL: https://www.literarydialogues.org/sarcasm-examples (accessed: 03.02.2023).

Sarcastic Uses of Will in Speech. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Sarcastic-uses-of-will-in-speech (accessed: 18.03.2024).

SeatGuru – Airline seat maps, flight shopping and in-flight amenities. URL: https://www.seatguru.com/ (accessed: 17.08.2024).

School Discipline Notes. URL: https://www.schoolcodearchive.edu/discipline-notes (accessed: 27.02.2023).

SlangZone.
URL: https://www.slangzone.net/word/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%B8%20%D1%88%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%86%D0%B0 (accessed: 22.07.2024).

SlideShare – Календарно-тематичне планування з української мови для 6-го класу (II семестр). URL: https://www.slideshare.net/slideshow/6-i-85941566/85941566 (дата звернення: 14.10.2024).

Social Media Emphatic Spelling. *X (Twitter).* URL: https://x.com/englishlingo/status/1678810029922211840 (accessed:

21.08.2023).
Social Media Irony Frames. URL: https://x.com/ironicframes/status/1758820041935548001 (accessed: 04.12.2025).
Social Media Reactions. URL: https://x.com/sociallinguistics/status/1660928184420034561 (accessed: 17.09.2024).
Social Media Workload Irony. URL: https://x.com/sociallinguistics/status/1658820041935548417 (accessed: 22.09.2024).
Social Sarcasm Examples. URL https://www.socionetworks.net/sarcasm-online (accessed: 22.05.2024).
SOHO – The Very Latest SOHO Images. URL: https://soho.nascom.nasa.gov/data/realtime-images.html (accessed: 15.07.2024).
Stay Home Rules. URL: https://www.safetyhomeguide.uk/stay-home-rules (accessed: 03.11.2024).
Storytelling and Immediate Presence. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2023/09/28/storytelling-and-immediate-presence (accessed: 01.10.2023).
Strict Commands in Modern English. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2023/10/11/strict-commands-in-modern-english (accessed: 13.10.2023).
Sudden Actions in Narrative. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Sudden-actions-in-narrative (accessed: 14.04.2023).
Sudden Physical Actions in English. *Cambridge Grammar Online.* URL: https://dictionary.cambridge.org/grammar/sudden-physical-actions (accessed: 11.10.2023).
Sudden Promotions and Unrealistic Expectations. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/worklife/2024/06/14/sudden-promotions-and-unrealistic-expectations (accessed: 16.06.2024).
Sudden Reactions in Everyday Narratives. *USA Today.* URL: https://www.usatoday.com/life/2024/02/11/sudden-reactions-in-everyday-narratives (accessed: 13.02.2024).
TeamLeadNotes. URL: https://x.com/TeamLeadNotes/status/1750047283371190284 (accessed: 03.12.2025).
Telegram. URL: https://telegram.org/ (дата звернення: 20.05.2024).
That room is for paying guests, you silly billy… URL: https://taylor.getyarn.io/yarn-

clip/b60caa90-a611-45dc-8c2b-6a70147f9405/gif (дата звернення: 09.11.2024).
The Future of Our Reactions. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2024/02/18/the-future-of-our-reactions (accessed: 21.02.2024).
The Guardian. URL: https://www.theguardian.com/europe (accessed: 13.05.2024).
The Lancet. URL: https://www.thelancet.com (accessed: 17.09.2024).
The New York Times T-Magazine. URL: http://archive.nytimes.com/tmagazine.blogs.nytimes.com/ (accessed: 12.11.2024).
The Pointlessness of Forced Decisions. *USA Today.* URL: https://www.usatoday.com/life/2023/11/05/the-pointlessness-of-forced-decisions (accessed: 07.11.2023).
The Power of the Historic Present. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/language/2024/05/17/the-power-of-the-historic-present (accessed: 19.05.2024).
There's nothing better than a wedding… URL: https://www.facebook.com/newslaundry/posts/theres-nothing-better-than-a-wedding-to-make-an-honest-man-out-of-yourself-says-/2007225942700685/ (дата звернення: 30.12.2024).
The Sense of Impending Loss. *Euronews.* URL: https://www.euronews.com/2024/11/08/the-sense-of-impending-loss (accessed: 10.11.2024).
The Times of Israel – Musings on mornings and mournings. URL: https://blogs.timesofisrael.com/musings-on-mornings-and-mournings/ (accessed: 08.10.2024).
This one was following me around like a little puppy dog all night… URL: https://getyarn.io/yarn-clip/a946be9e-b77d-471c-a207-b099e37577b1 (дата звернення: 19.12.2024).
The Ukrainians. URL: https://theukrainians.org/ (дата звернення: 19.07.2024).
The US is by far the most dangerous high-income country for women when it comes to gun violence… URL: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2113015628799252&id=309798029121030&set=a.310098022424364 (дата звернення: 31.12.2024).
Threads.net. URL: https://www.threads.net/@teachingisfun_tetyana/post/DDKzYx9NlF8 (дата звернення: 07.04.2024).
TribeLaw. So now he's the expert on who's really Black?!. URL: https://x.com/tribelaw/status/1818719233414774973 (accessed: 03.12.2025).
Tilda — Літературно-краєзнавчі маршрути «Земляки»: «Лесиними стежками».

URL: http://tsikavahadiachyna.tilda.ws/ (дата звернення: 11.06.2025).
Tripadvisor. URL: https://www.tripadvisor.com/ (дата звернення: 12.11.2024).
Tsynamon (LiveJournal). URL: https://tsynamon.livejournal.com/92968.html (accessed: 20.03.2024).
Tumblr. URL: https://www.tumblr.com/ (accessed: 18.05.2025).
Twitter. URL: https://twitter.com/ (accessed: 17.02.2024).
UA Reveau. URL: https://uareveau.com/ (дата звернення: 05.07.2024).
Uklon. URL: https://twitter.com/uklon/status/1740316389976469678 (дата звернення: 12.02.2024).
Ukrainian Political Forum. URL: https://ukrpolitforum.com/ (дата звернення: 03.07.2024).
UNFPA Ukraine. URL: https://www.instagram.com/_unfpa_ukraine_/reel/C06Nd00tAcl/ (дата звернення: 17.02.2024).
Ukraine's Cryptic, Clever (And Always Insulting) Lexicon Of War. URL: https://www.rferl.org/a/ukraine-lexicon-of-war/26590324.html (дата звернення: 18.12.2024).
Unexpected Turns in Personal Stories. *Politico.* URL: https://www.politico.com/news/2023/07/29/unexpected-turns-in-personal-stories (accessed: 31.07.2023).
USA Today. URL: https://www.usatoday.com/ (accessed: 13.05.2024).
U. S. Constitution. URL: https://constitution.congress.gov/constitution/preamble/ (accessed: 20.06.2024).
UsingGrammar. URL: https://www.usinggrammar.com/english-grammar/he-she-it-for-animals.php (accessed: 01.07.2024).
Victorian Parenting Records. URL: https://www.uk-archives.org/victorian-parenting-records (accessed: 17.07.2023).
VolodymyrMedia. URL: https://www.volodymyrmedia.com.ua/ (accessed: 10.06.2025).
Volynski Novyny. URL: https://www.volynnews.com/ (accessed: 15.04.2024).
Walton's – Sweeter Than Sweet Cure (найпопулярніший засіб для засолювання шинок 1,75 lb на галон для 10 % насоса). URL: https://waltons.com/sweeter-than-sweet-cure-1 (дата звернення: 04.12.2024).
We look for new crusades against new Hitlers and new Mussolinis. *Arab News*. URL: https://www.arabnews.pk/node/311366 (accessed: 12.11.2025).
When Sudden Events Change Everything. *Chicago Tribune.* URL: https://www.chicagotribune.com/2024/09/09/when-sudden-events-change-everything (accessed: 11.09.2024).
When You Know It's Over. *BBC News.* URL: https://www.bbc.com/future/article/2024/01/27/when-you-know-its-over (accessed: 29.01.2024).

Why English Uses Will for Complaints. *Quora.* URL: https://www.quora.com/Why-English-uses-will-for-complaints (accessed: 22.02.2024).

Why People Fall for Simple Stories. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2024/03/12/opinion/why-people-fall-for-simple-stories.html (accessed: 14.03.2024).

Why Some People Can't Stop Explaining Everything. *BBC News*. URL: https://www.bbc.com/future/article/2025/11/18/why-some-people-cant-stop-explaining-everything (accessed: 06.12.2025).

Why Some People Keep Greeting Everyone. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2025/dec/05/why-some-people-keep-greeting-everyone (accessed: 05.12.2025).

Why Trust Feels Automatic in Certain Situations. *USA Today.* URL: https://www.usatoday.com/life/2023/04/17/why-trust-feels-automatic-in-certain-situations (accessed: 19.04.2023).

Why We Push Back Against Unwanted Decisions. *The Guardian.* URL: https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2023/07/19/why-we-push-back-against-unwanted-decisions (accessed: 21.07.2023).

Work–Life Contrast Expressions. URL: https://www.discoursearchive.org/worklife-contrast (accessed: 10.07.2023).

WorkplaceComedyHub. URL: https://x.com/WorkplaceComedyHub/status/1757725594470021934 (accessed: 03.12.2025).

X: AngerTalk Thread. URL https://x.com/angertalk/status/734829102 (accessed: 04.12.2024).

You could have checked the facts before posting. *The Guardian*. URL:https://www.theguardian.com/politics/2024/03/18/checked-the-facts (accessed: 04.12.2024).

You might at least consider the consequences. *USA Today*. URL: https://www.usatoday.com/story/opinion/2024/05/17/consider-consequences-commentary/ (accessed: 04.12.2024).

Znanija (Brainly) – Знайдіть помилки в поданих рекламах. URL: https://znanija.com/task/28146011 (дата звернення: 14.10.2024).

ДОДАТОК А

СХЕМИ

Схема 1.1

АЛОМОРФНІ ГРУПИ ПРИСЛІВНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

(схема розроблена А. Даунінг /Downing, 2015: 446–447/)

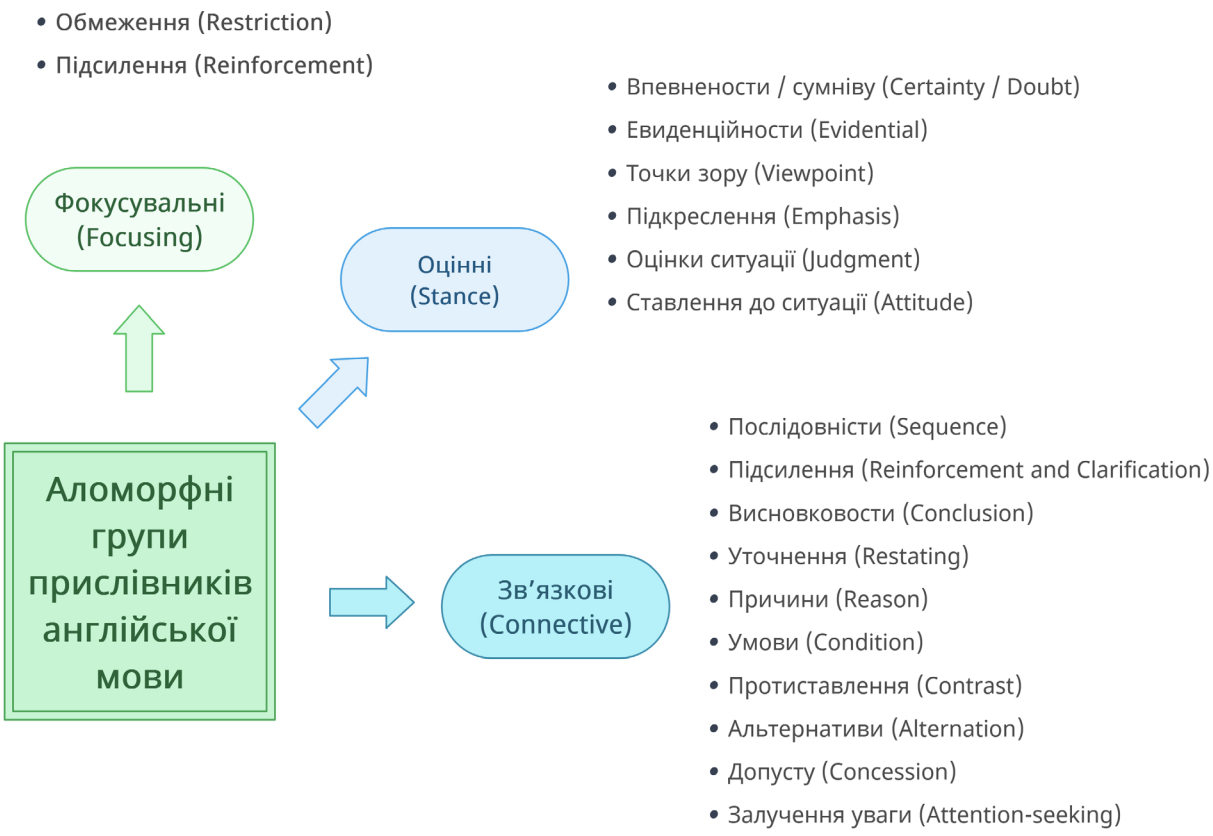

Схема 2.1

ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

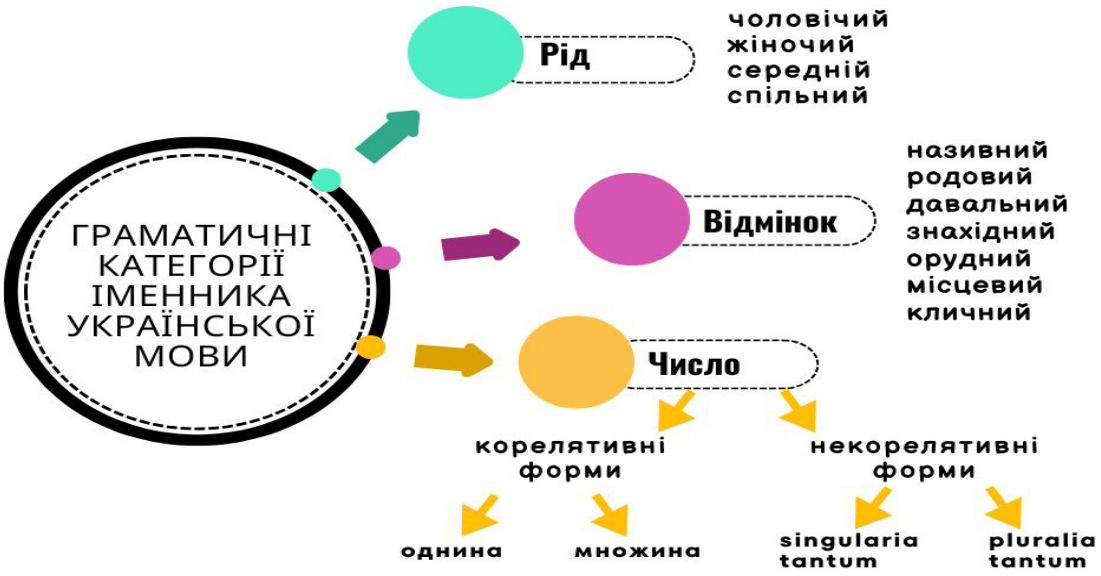

Схема 2.2

ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

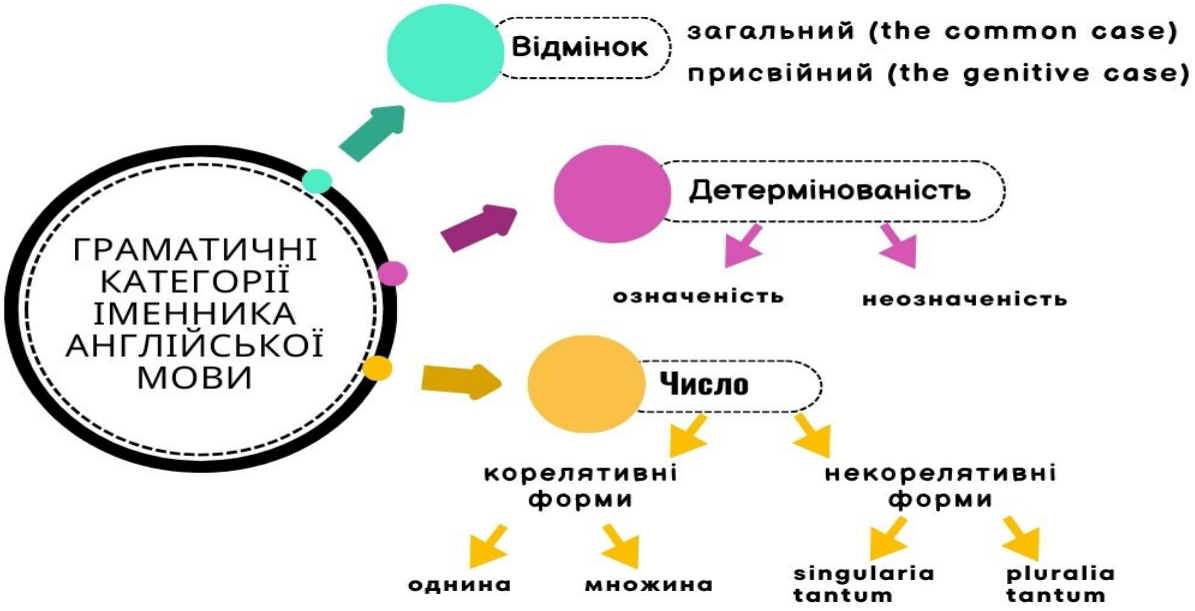

Схема 2.3

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ РОЗРЯДИ ПРИКМЕТНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

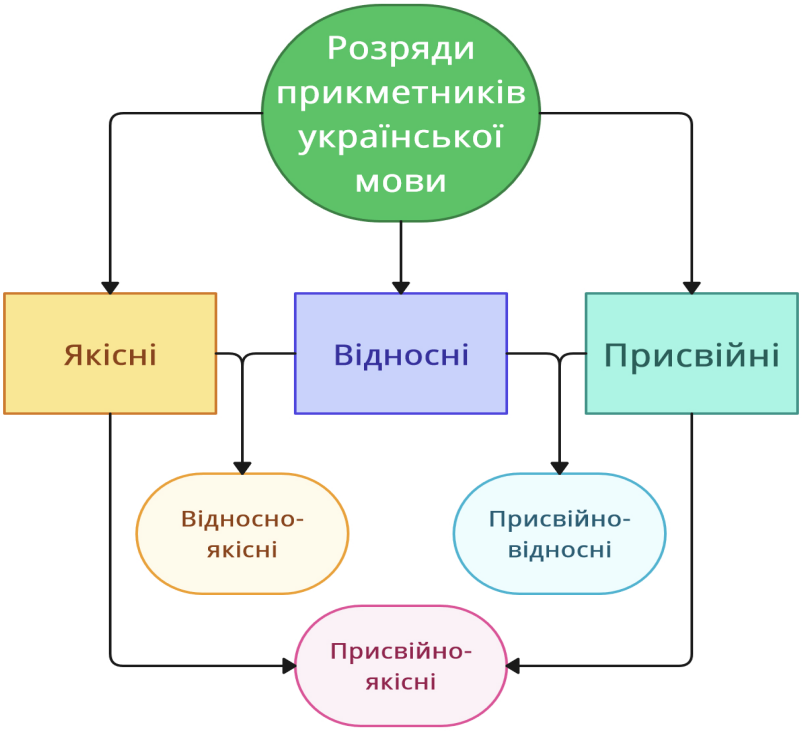

Схема 2.4

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ РОЗРЯДИ ЧИСЛІВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розряди числівників української мови
Кількісні
Порядкові
Власне кількісні
Збірні
Дробові
Неозначені

Схема 2.5

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАЙМЕННИКІВ ЗА ПОДІБНІСТЮ ДО ІНШИХ ЧАСТИН МОВИ

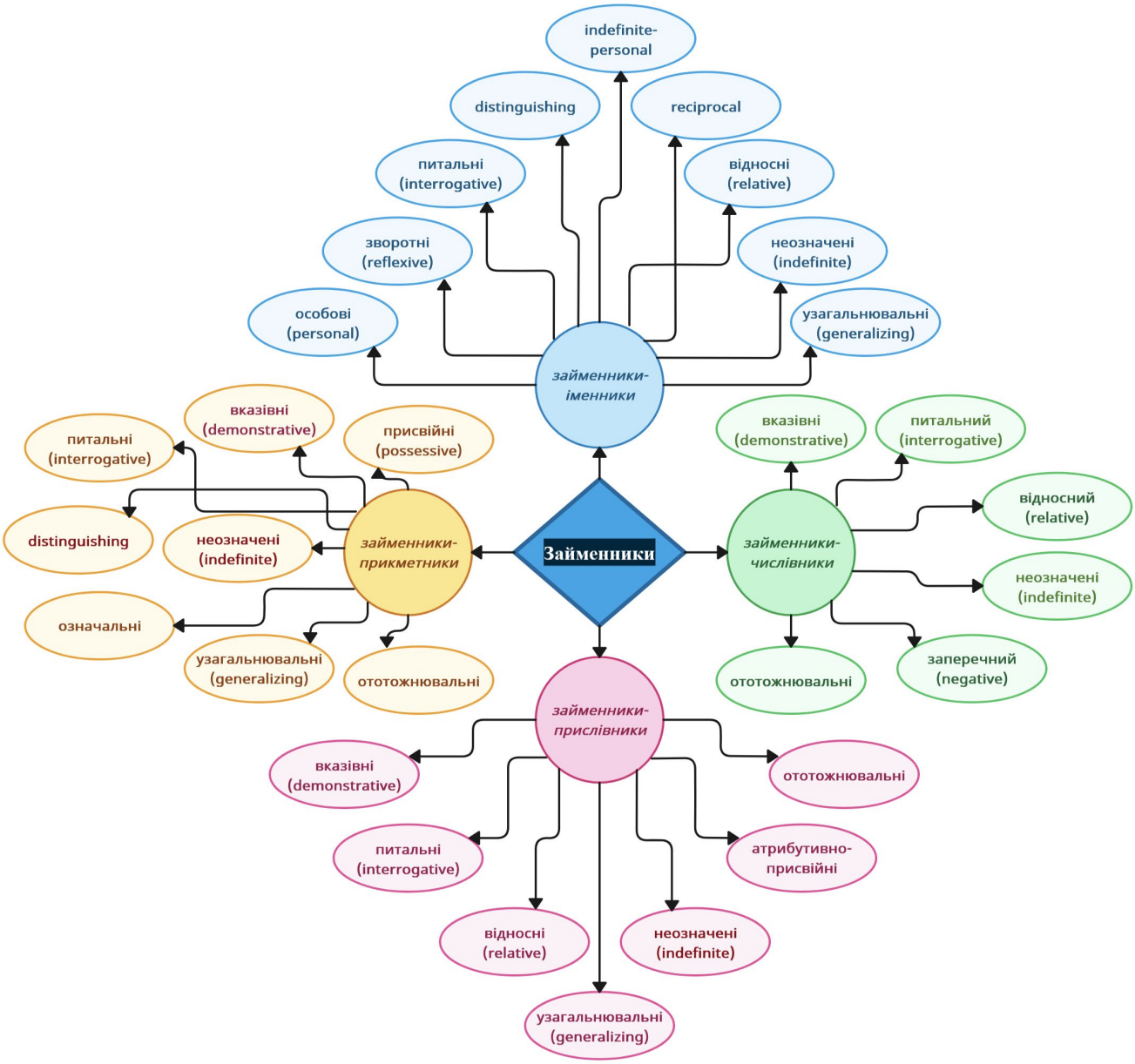

Схема 3.1

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ СТАНІВНИКА

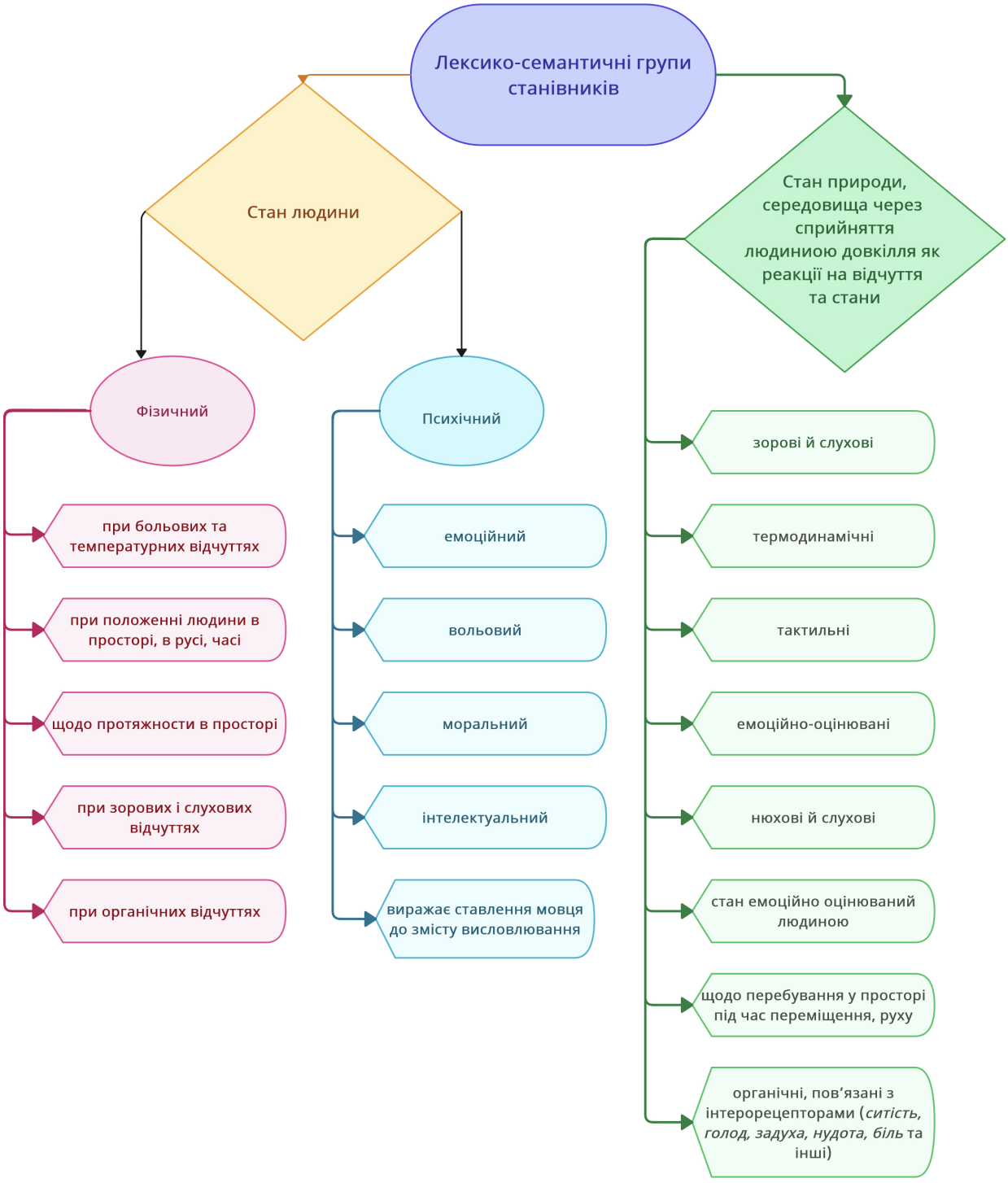

Схема 3.2

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ РОЗРЯДИ ПРИСЛІВНИКІВ

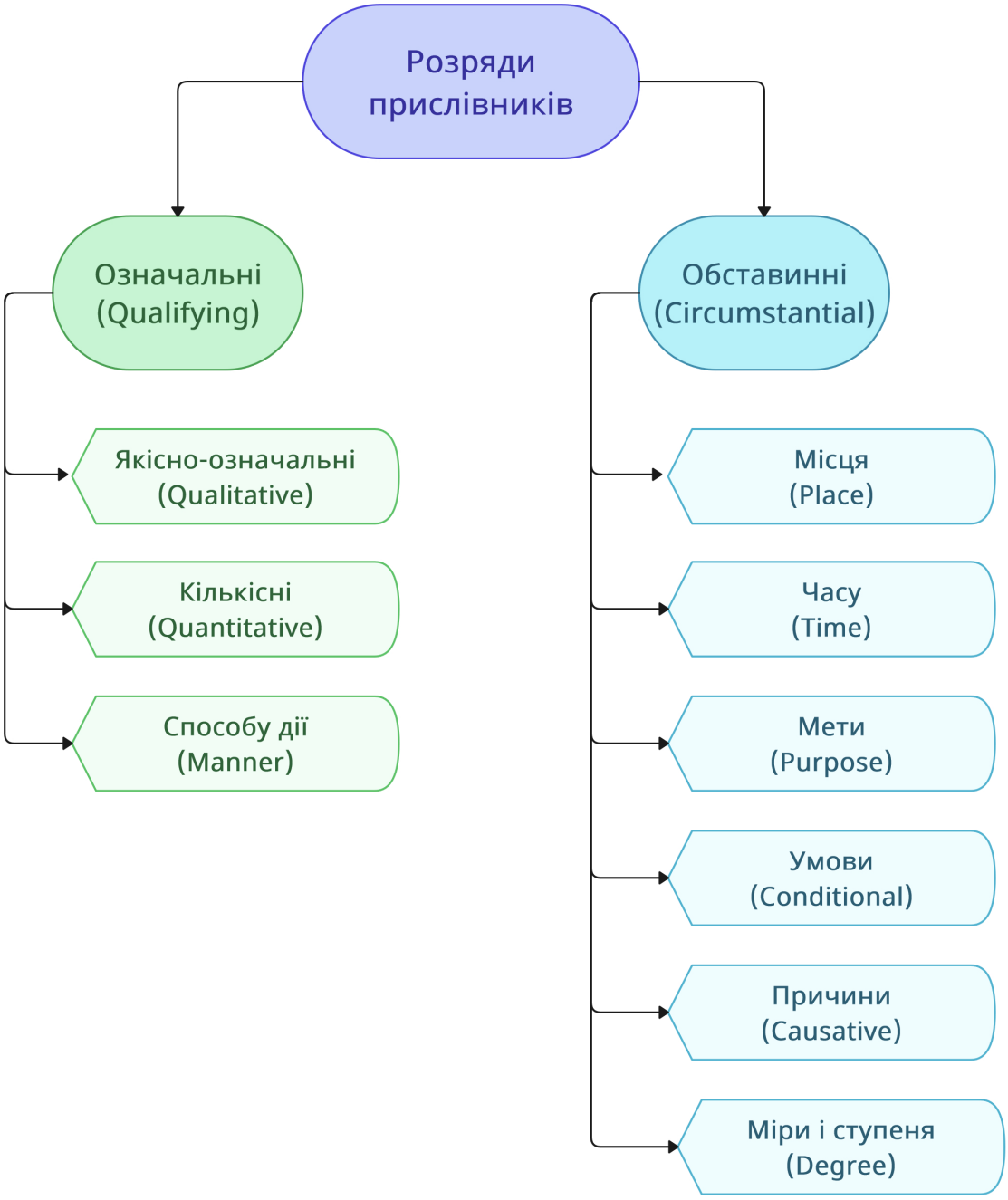

Схема 3.3

ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ДІЄСЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

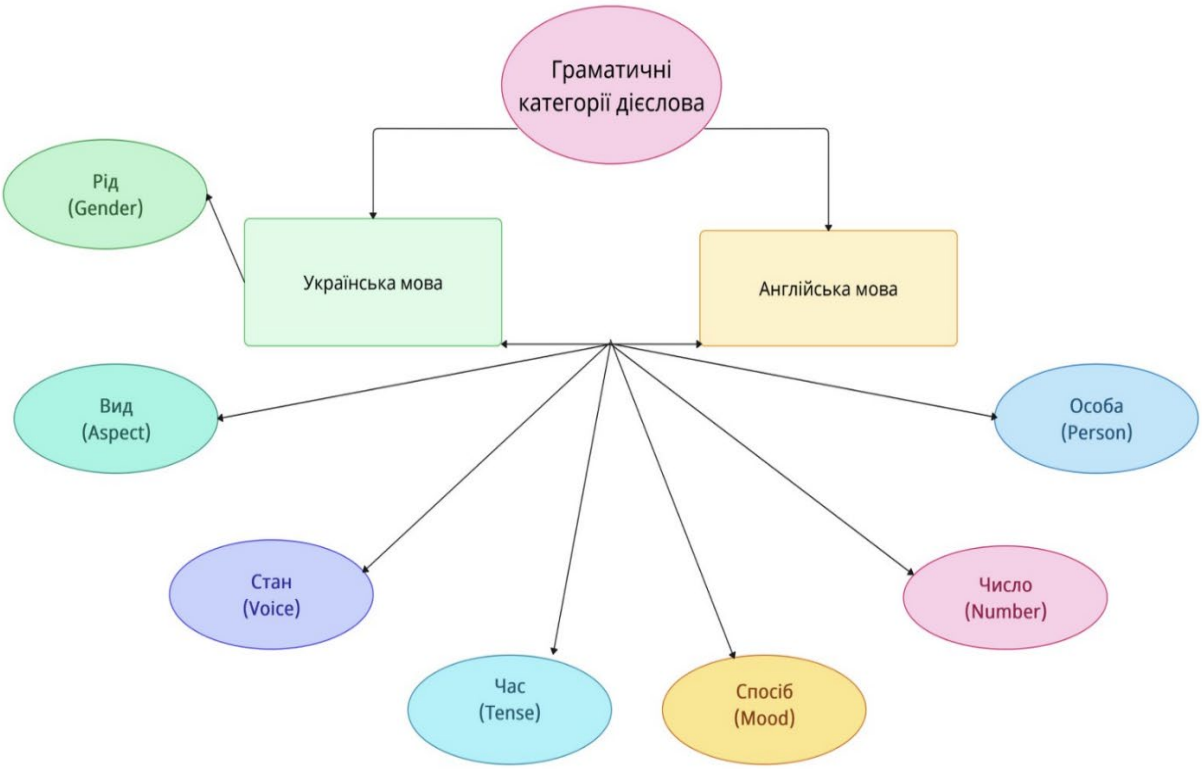

Схема 5.1

ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЗМУ *ХАРАСМЕНТ*

ДОДАТОК Б

ТАБЛИЦІ І ДІАГРАМИ

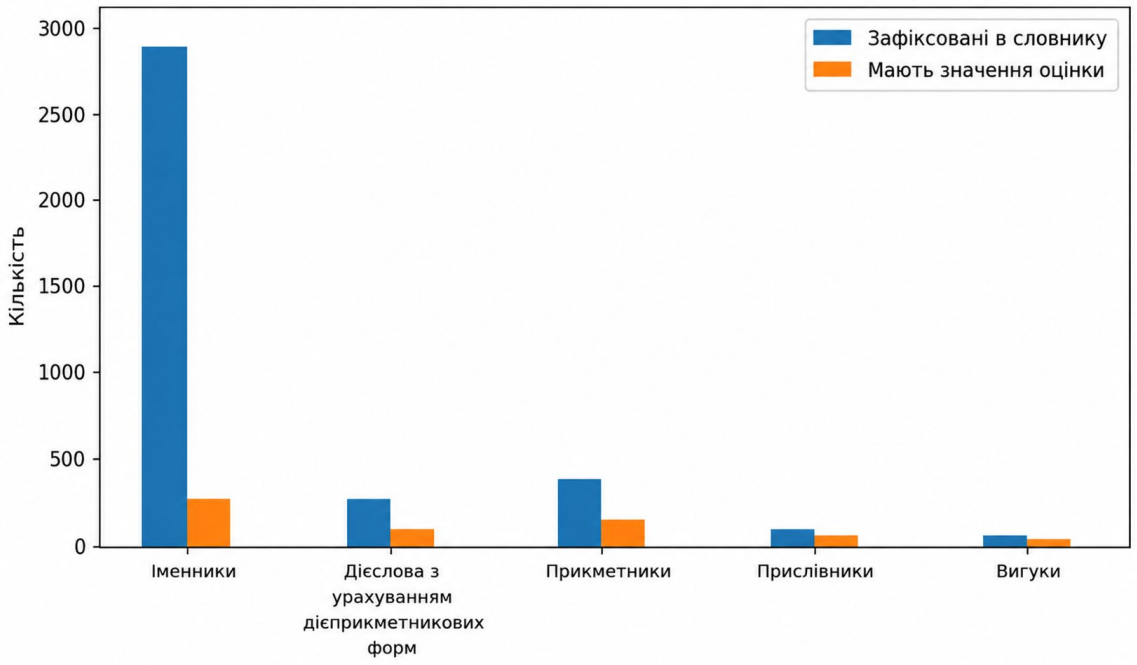
Таблиця 5.1

Порівняльна характеристика: кількісна фіксація слів за належністю до частин мови, виокремлення кількості зі значенням оцінки й відсотковий показник

Указівка на конкретну частину мови	З них усього зафіксовано в словнику	Кількість, що має значення оцінки	Відсоток слів зі значенням оцінки від загальної кількості слів словника
Іменники	2884	187	6,48
Дієслова з урахуванням дієприкметникових форм	225	40	17,78
Прикметники	319	54	16,93
Прислівники	23	9	39,13
Вигуки	10	10	100
Всього	**3461**	**300**	**8,67**

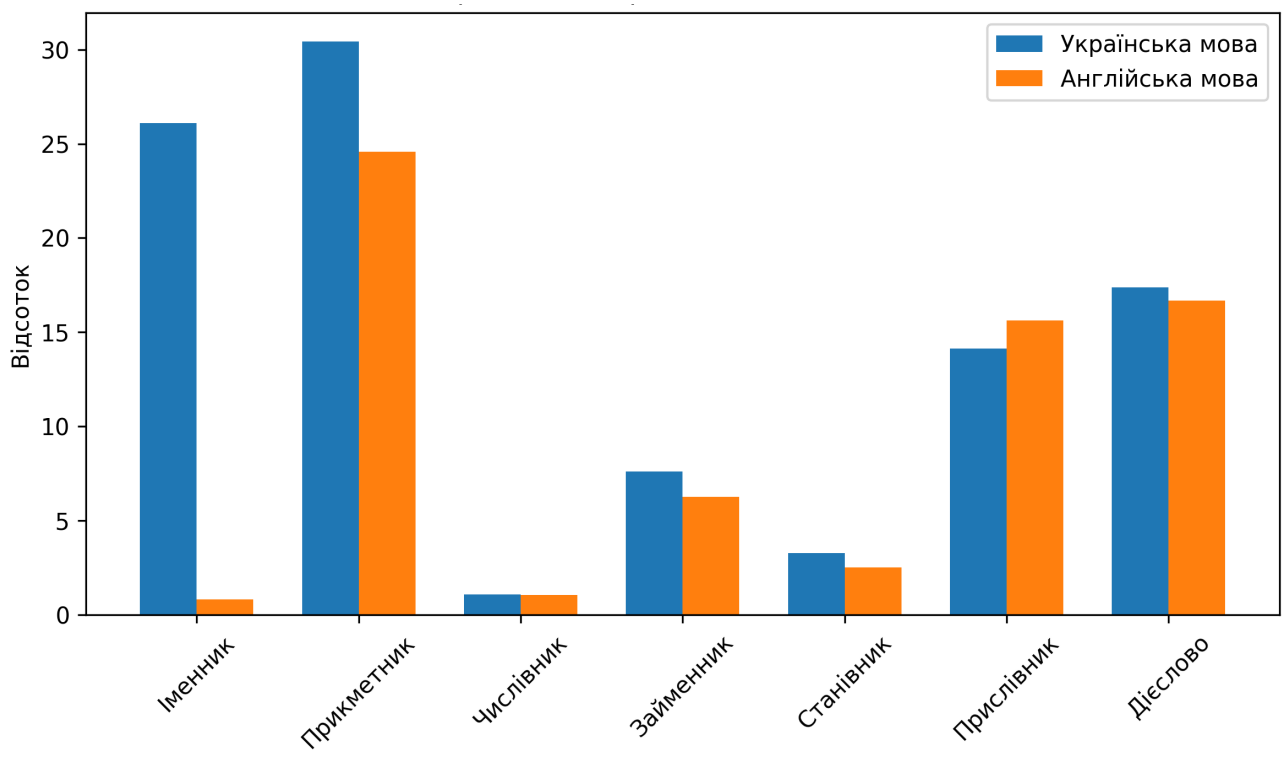
Діаграма 5.1

Відображення частки іменників, прикметників, прислівників, дієслів і вигуків зі значенням оцінки у вимірі від загальної кількості зафіксованих у словнику одиниць за їх розподілом щодо частин мови

Діаграма 5.2

ВИЯВ СТУПЕНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЦІННОСТИ В ПРОЄКЦІЇ НА ПОВНОЗНАЧНІ ЧАСТИНИ МОВИ: ПОРІВНЯННЯ ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

ДОДАТОК В

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових періодичних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз

1. Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum.* 2023. № 20. С. 111–130. DOI: http://dx.doi.org/10.12775/ths.2023.005 **(Scopus)**; URL: https://apcz.umk.pl/THS/article/view/52883/38864

2. Kosmeda T., Kovtun O., & Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (81). P. 56–69. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2024.81.09.9 **(WoS)**; URL: https://amazoniainvestiga.info/check/81/9-117-129.pdf

3. Космеда Т., Ковтун О. Моделювання аксіологійно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника «війна». *Onomastica*. 2024. № 68. С. 165–183. **(Scopus)**; DOI: https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11 URL: https://onomastica.ijp.pan.pl/index.php/ONOM/article/view/479/666

4. Kovtun O. Evaluative Grammar and Non-Standard Comparatives: A Cross-Linguistic Analysis of Ukrainian and English. *Languages.* 2025. № 10 (8). 191. DOI: https://doi.org/10.3390/languages10080191 **(Scopus, WoS)**; URL: https://www.mdpi.com/2226-471X/10/8/191

5. Kovtun O. Grammatical gender and number in pronouns: evaluative perspectives in Ukrainian and English. *Matica Srpska Journal Of Slavic Studies*. 2025. 108. P. 233–247. DOI: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2025.108.14 **(Scopus)**; URL: http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=ms_zmss-2025-108&i=14

Статті у фахових наукових виданнях України

6. Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич : Вид-ий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 141–147. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214488 ; URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/32_2020/part_1/23.pdf

7. Ковтун О. В. Контрастивна граматика оцінки: проблема тлумачення ключових термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Сер.: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). № 4. 2021. Ч. 2. С. 150–156. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/25 ; URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/27.pdf

8. Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-1/18 ; URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/part_1/6-1_2021.pdf

9. Ковтун О. В. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія його сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2021. Вип. 54. Ч. II. С. 141–152. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2021.54.2.13 ; URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3488

10. Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 41–52. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.04 ; URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/12684/4272

11. Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. DOI: https://doi.org/10.31558/1815-3070.202.45.3 ; URL: https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/13793

12. Kovtun O. Aspects of Numeral Research in Ukrainian Linguistics at the Beginning of the 21st Century. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign*

Language. 2024. Issue 18. P. 192–200. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2024.18.4406 ; URL:http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ukrinos/article/view/4406

13. Ковтун О. В. Морфологія оцінки: оцінний потенціал станівника в українській мові. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»:* Сер. Філологія. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22 (90). С. 128–131. DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-128-131 ; URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4158

14. Ковтун О. Числівник та його аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 86–93. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-36-86-93 ; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5207

15. Ковтун О. Оцінний потенціал прислівника в українській мові. *Записки з українського мовознавства*. 2024. Вип. 31. С. 178–189. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309418 ; URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/309418

16. Ковтун О. Дослідження числівника сучасної англійської мови: потенціал презентації оцінних значень. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 12 (30). С. 205–2015. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-205-215 ; URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/18396

17. Ковтун О. Оцінний потенціал займенника в українській і англійській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 261–266. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.44.
URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/71172/1/zfs-journal.uzhnu.uz.ua_%E2%84%9637_2024.pdf

18. Ковтун О. Дослідження займенника в сучасному українському мовознавстві: проєкція на українську й англійську мови (аспектуальний огляд). *Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту*. Сер.: Філологія. 2024. Вип. 70. С. 27–32. DOI: https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.70.6 ; URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v70/8.pdf

19. Ковтун О. Категорія числа іменника української й англійської мов та її аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 43–51. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-37-43-51 ; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5299

20. Kovtun O. Прикметник як репрезентант категорії оцінки в українській і англійській мовах. *Зап. з укр. мовознавства*. 2025. Вип. 32. С. 123–139. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337349 ;
URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/337349

21. Ковтун О. В. Аспекти дослідження дієслова в сучасній граматиці англійської мови. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 12 (42). С. 602–613. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12(42)-602-613;
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/34943/34919

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав з напряму, із якого підготовлено дисертацію

22. Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches*: Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2020. P. 274–297. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-027-8-15 ;
URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/96/2408/5184-1

23. Kovtun O. V. Professional discourse of contrastive grammar textbooks: the problem of interpretation of key terms. *Communicative-pragmatic, normative, functional parameters of the professional discourse* : Collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres (SENSE), 2021. P. 97–116. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-232-9-7 ;
URL: http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/133/1538/3710-1

24. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки: рецепція української та англійської лінгвокультур (зіставний аспект). *Альманах «Българска украинистика*». Вип. X. София. 2021. С. 153–167. ISSN 1314-572X.
DOI: http://doi.org/10.26615/issn.1314-572X.2021_013.
URL: http://www.bgukrainistika.com/bg/?plID=1&scID=190&page=PageLayout&lang=bghttp://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_Bulgarska_ukrainistika_br10_165x235_FINAL_21_09_2022.pdf.

25. Kovtun O. Actual problems of contrastive grammar in the focus of pragmalinguistics. *Studia Rossica Posnaniensia*. TOM XLVII, NR 2. Poznan. 2022. P. 181–196. DOI: https://doi.org/10.14746/strp.2022.47.2.13 ;
URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/strp/article/view/36592

26. Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. 2022. № XXVI/2. С. 115–125. DOI: https://doi.org/10.18485/slavistika.2022.26.2.18 ; URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47878/1/Slavistika%2026-2.pdf

27. Kovtun O. The Category of Gender in Aspects of Comparative Grammar of Evaluation, Grammar of Creativity and Gender Linguistics: Review of the Problem (on the Material of Ukrainian and Russian Linguistic Cultures). *Heteroglossia*. 2024. 16. P. 69–84. DOI: https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr16.art4 ; URL: https://heteroglossia.byd.pl/userfiles/files/4_Heteroglossia24_16-Kovtun.pdf

Монографії (колективні)

28. Kovtun O. Axiological power of the category of gender in Ukrainian and English linguistic cultures (comparative aspect). *Поліграннa філологія без кордонів:* кол. моногр. / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2022. С. 286–297. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18be5c9d-fa75-43b3-828a-561377bdde55/content

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Ковтун О. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Psycholinguistics in a Modern World – 2020*. Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2020. P. 22–23. DOI: https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-122-127 ; URL: https://psycholing-conference.com/index.php/conference/article/view/110/24 ; URL: https://conference.fif.npu.edu.ua/images/Zvity/2017/5-12/Collection_Papers_Conf_6_7_04_2017.pdf

30. Ковтун О. Відображення процесу становлення метамови граматики оцінки в сучасних словниках лінгвістичних термінів (на матеріалі нового словника лінгвістичних термінів А. Загнітка). *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28

лист. 2020 р. Київ : Таврій. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. С. 141–144. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36278/1/Y_Tomilina_K_Kiriushyna_SVFIK.pdf

31. Ковтун О. В. Інтерпретація напряму «зіставне дослідження граматики оцінки» : *зб. тез доп. Всеукраїн. наук. конф. «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*». Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 45–48. URL: https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9428

32. Ковтун О. В. Граматика оцінки в контрастивному аспекті: історія дослідження. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 5–6. URL: https://jpvs.donnu.edu.ua/article/view/10311

33. Ковтун О. В. Проблема метамови контрастивної граматики : *Матер. Міжнар. наук.-теорет. конф. «Граматичні читання – XI»*. Вінниця: ДонНУ, 2021. С. 46–52.
URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1645/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%94%D0%B2%D0%B0-%D0%A7%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%97%D0%B0%D1%94%D1%86%D1%8C_%D0%93%D0%A7_11_2021.pdf

34. Kovtun O. Axiological power of the category of gender : *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»*, May 03–06, 2022, Tokyo, Japan. 2022. P. 763–766. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.17 ; URL: https://isg-konf.com/multidisciplinary-academic-notes-theory-methodology-and-practice/

35. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки. *Актуальні питання сучасної лінгвістики*. Київ. 2022. С. 40–43. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/afdecc86-7201-45bc-9414-b80bad3b642b

36. Ковтун О. Ідеї Л. А. Лисиченко у світлі теорії лінгвоаксіології. *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. пр. ХНАУ ім. Г. С. Сковороди. Вип. 10. Харків : ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 112–115. URL: https://drive.google.com/file/d/1mFbA9GOKyupvtto-lvxoUpkTuShpjYxg/view

37. Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII : матер. Міжнар. наук.-теор. конф.* Вінниця, 11–12 тр. 2023 р. ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2023. С. 65–69. URL: https://jgch.donnu.edu.ua/article/view/13775

38. Ковтун О. В. Нарізнооформлені лексичні одиниці перехідного характеру: прислівниковий клас слів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (21–22 чер. 2024 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. С. 142–143.

39. Ковтун О. Проблема перекладу станівника англійською мовою. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку :* матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 3 трав. 2024 р., [Переяслав]: зб. тез : електронна кн. у 2 ч. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2024. Ч. 1. С. 32–34.

40. Ковтун О. Категорія детермінованости іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасній англійській мові. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (19–20 чер. 2025 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. С. 107–110.

ДОДАТОК Г

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Міжнародні наукові, науково-практичні, науково-теоретичні конференції

1. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання» (Київ, 27–28 листопада 2020 р.).

2. III Міжнародна наукова конференція «Mowa – człowiek – świat: perswazja językowa w różnych dyskursach» (Гданськ, Польща, 21–22 травня 2020 р.).

3. Міжнародна науково-практична конференція «Psycholinguistics in a Modern World» (Переяслав-Хмельницький, 22–23 жовтня 2020 р.).

4. Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурні комунікації в галузі освіти» (19 березня 2021 року, Хмельницький).

5. Міжнародна наукова конференція «Język, kultura i społeczeństwo» (Вроцлав, Польща, 14 грудня 2021 р.).

6. Міжнародна науково-теоретична конференція «Граматичні читання – XI» (Вінниця, 13–14 травня 2021 р.).

7. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу» (Вінниця, 14 травня 2021 р.).

8. XIX Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем філологічних досліджень (пам'яті доктора філологічних наук, професора А. Т. Гулака) (Харків, 20–21 травня 2021 р.).

9. XV Міжнародна конференція «Драгоманови Студии» на тему «Украинистиката в България и по света» (Болгарія, 21–22 жовтня 2021 р.).

10. І-ша Міжнародна наукова конференція «Глобалізація й інтернаціоналізація філологічної науки» (Кривий Ріг, 18 лютого 2022 р.).

11. XV Міжнародна науково-практична конференція «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice» (Мадрид, Іспанія, 19–22 квітня 2022 р.).

12. XVII Міжнародна науково-практична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice» (Токіо, Японія, 03–06 травня

2022 р.).

13. Міжнародна наукова конференція «Інтегративна лінгвостилістика: пізнання мови в часі» (Київ, 24–25 листопада 2022 р.).

14. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання сучасної лінгвістики» (Київ, 25 листопада 2022 р.).

15. Міжнародна наукова конференція «XI Оломоуцький симпозіум україністів» (Оломоуць, Чехія, 2 грудня 2022 р.).

16. XX Міжнародна конференція з актуальних проблем лінгвістичних досліджень, присвячена пам'яті й з нагоди 95-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко (Харків, 23–24 березня 2023 р.).

17. Міжнародна науково-теоретична конференція «Граматичні читання – XII»» (Вінниця, 11–12 травня 2023 р.).

18. Міжнародна наукова конференціїя «Подвижник української науки зі Срібної землі (до 90-ліття з дня народження члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Василя Німчука)» (Ужгород, 4–5 жовтня 2023 р.).

19. X Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2–3 листопада 2023 р.).

20. Міжнародна наукова конференція «Українська філологія: школи, постаті, проблеми (до 175-річчя від часу заснування катедри української словесности у Львівському університеті)» (Львів, 23–24 листопада 2023 р.).

21. X Міжнародна наукова конференція «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 23–24 травня 2024 р.).

22. VII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» (Переяслав, 3 травня 2024 р.).

23. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 21–22 червня 2024 р.).

24. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 19–20 червня 2025 р.).

Всеукраїнські наукові та науково-практичні конференції

25. Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 25 січня 2021 р.).

26. XIX Всеукраїнська ономастична конференція (з міжнародною участю), присвяченій 100-річчю з дня народження Кирила Галаса (Ужгород, 8–9 квітня 2021 р.).

27. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Новий науково-освітній простір з огляду підвищення якості підготовки фахівців у закладах вищої та фахової передвищої освіти» (Рівне, 13 березня 2023 р.).